

กรณีธรรมกาย

บทเรียนเพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนา และสร้างสรรค์สังคมไทย

ฉบับเพิ่มเติม-จัดลำดับใหม่

พระพรหมคุณาภรณ์

(ป. อ. ปยุตฺโต)

เอกสารเพื่อพระธรรมวินัย

กรณีธรรมกาย

บทเรียนเพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนา และสร้างสรรค์สังคมไทย

© พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ISBN : 974-86986-4-5

พิมพ์ครั้งที่ ๒๔ — มกราคม ๒๕๕๑ ๑,๐๐๐ เล่ม

(=ฉบับขยาย พิมพ์ครั้งที่ ๙)

(=ฉบับเพิ่มเติม-จัดลำดับใหม่ พิมพ์ครั้งที่ ๒ และปรับแก้-เพิ่มเติมเล็กน้อย)

- สมาคมโพธิธรรม

๑,๐๐๐ เล่ม

ปก : พระชัยยศ พุทธิวิโร

พิมพ์ที่

บันทึกในการพิมพ์ ฉบับเพิ่มเติม-จัดลำดับใหม่

หนังสือ “กรณีกรรมกาย” เป็นงานเขียนเฉพาะหน้า ออกมาในเวลาเร่งด่วน เพื่อแก้ปัญหาถ้อยคำจาบจ้วงพระธรรมวินัย มุ่งสร้างความเข้าใจเฉพาะจุดที่ถูกทำให้สับสน ซึ่งมักเป็นหลักธรรมหรือข้อธรรมที่หนัก ผู้อ่านทั่วไปที่มีพื้นฐานไม่พอ อาจจับความได้ยาก เมื่อเวลาผ่านไปจึงเขียนขยายความและแทรกเพิ่มตามโอกาส อีกทั้งมีบางท่านแจ้งว่าได้ใช้เป็นอุปกรณ์ในการศึกษาพระพุทธศาสนา จึงเห็นควรเพิ่มเติมคำอธิบายบางตอนให้มีเนื้อความครบถ้วน

ในการพิมพ์ครั้งใหม่นี้ ได้เขียนแทรกเสริมเพิ่มความให้ชัดเจนและได้เนื้อหาสาระมากขึ้น โดยเฉพาะในตอนว่าด้วย “นิพพานเป็นอนัตตา” เพิ่มขึ้นมาประมาณ ๒๕ หน้า และทำเรื่อง “บุญ-บารมี” อีก ๒ หน้า ส่วนในที่อื่นๆ ก็ได้แทรกเสริมปรับปรุงเล็กๆ น้อยๆ กระจายทั่วไป

อนึ่ง ส่วนที่เขียนแทรกเพิ่ม มีตอนเล็กตอนน้อยหลายแห่ง ทำให้ดูลึกลับ เมื่อจะพิมพ์ใหม่คราวนี้ จึงจัดแบ่งบท-ภาค และลำดับเนื้อหาใหม่ทั้งหมด

พระธรรมปิฎก

๑๔ มิถุนายน ๒๕๔๒

คำปรารภ

หนังสือเล่มนี้เกิดขึ้นด้วยปรารภเหตุเฉพาะหน้า คือในปลายปี ๒๕๔๑ เมื่อเกิดกรณีปัญหาวัดพระธรรมกายขึ้นไม่นาน ได้มีเอกสารของวัดพระธรรมกาย ที่พยายามสร้างความชอบธรรมแก่คำสอนและกิจกรรมของสำนัก เผยแพร่ออกไปจำนวนมากมาย่างกว้างขวาง เมื่อได้อ่านแม้เพียงบางส่วน ก็เห็นเนื้อหาที่จะก่อความเข้าใจผิดพลาดสับสนแก่ประชาชนถึงขั้นทำให้พระศาสนาสิ้นคลอนได้ จึงได้เร่งเขียนคำชี้แจงขึ้นมาจนเสร็จไปชั้นหนึ่ง

นอกจากเหตุเฉพาะหน้านั้นก็มีเหตุผลระยะยาวว่า ไม่ว่าจะเกิดกรณีปัญหาเช่นนี้ขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม การสร้างเสริมปัญญาด้วยการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ย่อมมีความสำคัญในตัวของมันเอง เพราะความรู้เห็นถูกต้องเป็นฐานของพฤติกรรม จิตใจ และกิจการทุกอย่าง ที่จะดำเนินไปได้โดยถูกต้องและปลอดโปร่งโล่งเบา เกื้อกูลต่อการแก้ปัญหาและการสร้างสรรค์ทั้งปวง

หลังจากงานเร่งเฉพาะหน้าเสร็จไปชั้นหนึ่งแล้ว จึงได้เขียนแทรกเสริมเพิ่มความต่อมาให้ชัดเจนและครอบคลุมยิ่งขึ้น ดังปรากฏเป็นหนังสือเล่มขยายในบัดนี้ ซึ่งแม้จะพยายามเขียนให้สั้นก็ยิ่งยาวเกินคาดหมายไปมาก

แม้หากการแก้ปัญหาของส่วนรวมในบัดนี้ไม่ลุล่วง สาระที่จัดรวมไว้ก็อาจช่วยเอื้อแก่คนรุ่นหลัง หรือปัจเจกชนตา ผู้มีปัญญา

ที่จะมีโอกาสมาแก้ปัญหาหรือฟื้นฟูผู้กระทำความผิด อย่างไรก็ดีช่วย
ให้รู้เข้าใจเรื่องราวที่เกิดขึ้นแล้วครั้งหนึ่ง

เนื้อหาที่นำมาเสนอไว้ มุ่งที่ข้อมูลความรู้และหลักการตาม
หลักฐานที่ยอมรับกันว่าเป็นมาตรฐานกลางของพระพุทธศาสนา
เถรวาท พร้อมทั้งคำอธิบายพอเชื่อมโยงระหว่างฐานข้อมูล โดย
แยกทัศนหรือความคิดเห็นออกไว้ต่างหาก และให้มีเพียงแต่น้อย

ด้วยเหตุที่เป็นหนังสือเล่มขยาย ซึ่งเขียนเพิ่มเติม โดยแทรก
เข้าในหลายแห่งของเล่มเดิม มิใช่เขียนต่อเนื่องในคราวเดียว จึง
อาจมีเนื้อความที่ล้าหลังและซ้ำซ้อนบ้าง

เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับกรณีปัญหาเฉพาะ แม้มีจิตใจให้
กระทบกระทั่ง แต่เมื่อจะให้เกิดความชัดเจน ก็จำเป็นต้องมีคำ
และความบางส่วนที่พาดพิงถึงสำนักพระธรรมกาย และท่านผู้
เกี่ยวข้อง จึงขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย โดยขอให้ถือว่ามาช่วยกันทำ
ประโยชน์เพื่อพระศาสนาและสังคมส่วนรวม

หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นส่วนร่วมอย่างหนึ่ง ที่จะให้เกิด
ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เป็นสัมมาทัศนะ ที่จะป็นฐานแห่ง
ความมั่นคงยั่งยืนของพระธรรมวินัย และความเจริญแพร่หลาย
แห่งประโยชน์สุขของประชาชนสืบต่อไป

พระธรรมปิฎก

๑๐ เมษายน ๒๕๕๒

สารบัญย่อ

กรณีธรรมกาย

บทเรียนเพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนา และสร้างสรรค์สังคมไทย	๑
ต้นเรื่อง	๑
ปัญหาของวัดพระธรรมกาย ส่วนที่กระทบต่อพระธรรมวินัย	๑๑
รู้จักพระไตรปิฎก	๑๓
เบ็ดเตล็ด ๑ รู้จักพระไตรปิฎกอย่างชาวบ้าน	๕๓
ก) องค์ลิลิตไม่ได้อ่านพระไตรปิฎก	๕๓
ข) ติดพระไตรปิฎก - ติดตำรา	๕๙
เบ็ดเตล็ด ๒ อ้างฝรั่ง	๖๕
อ้างฝรั่ง ๑	๖๖
อ้างฝรั่ง ๒	๗๘

ภาค ๑: อนัตตา-ธรรมกาย-อายตนะนิพพาน

นิพพานเป็นอนัตตา	๙๕
ธรรมกาย เรื่องสูงที่ไม่ใหญ่	๑๓๔
อายตนะนิพพาน คือดับอายตนะ	๒๒๔
ข้อพิจารณา	๒๔๑
บทส่งท้าย	๒๖๔
ผนวก ๑ เอกสารของวัดพระธรรมกาย	๒๗๑

ภาค ๒: บุญ-บารมี ที่จะกู้แผ่นดินไทย

บุญกิริยา: บุญ เพื่อสร้างสรรค์ชีวิตและชุมชน	๒๘๕
เมตตาภาวนา - อหิงสา: บุญ เพื่อสร้างสรรค์โลก	๓๕๓
บารมี: บุญ เพื่อสร้างสรรค์โลกแห่งอิสรภาพ	๓๕๘
ผนวก ๑ ปัญหาเรื่องวัดพระธรรมกาย	๓๙๒
ผนวก ๒ ถาม-ตอบเบ็ดเตล็ด เรื่องขนาด และ จำนวน	๔๐๑

สารบัญพิสดาร

บันทึกในการพิมพ์ฉบับเพิ่มเติม-จัดลำดับใหม่.....	ฉ
คำปรารภ.....	ข
กรณีธรรมกาย	
บทเรียนเพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนา และสร้างสรรค์สังคมไทย	๑
ต้นเรื่อง	๑
กรณีธรรมกาย ถึงขั้นจ้วงจาบพระธรรมวินัย.....	๑
ประพตติวิปริตจากพระธรรมวินัย ก็ร้าย	
แต่ทำพระธรรมวินัยให้วิปริต ร้ายยิ่งกว่า.....	๔
ไม่ควรยอมเลี้ยวพระศาสนา เพื่อรักษาตัวของตน.....	๖
จับประเด็นให้ชัด	
วางท่าที่ปฏิบัติให้ตรงตามต้นเรื่อง.....	๘
ปัญหาของวัดพระธรรมกาย ส่วนที่กระทบต่อพระธรรมวินัย	๑๑
รู้จักพระไตรปิฎก	๑๓
พระพุทธศาสนาไม่ใช่ปรัชญา	๑๓
พระไตรปิฎก คือที่สถิตของพระศาสนา	๑๔
พระไตรปิฎกสำคัญต่อพระพุทธศาสนา	
ยิ่งกว่าที่รัฐธรรมนูญสำคัญต่อประเทศชาติ.....	๑๗
พระไตรปิฎกบาลีที่คนไทยนับถือ	
คือฉบับเดิมแท้ เก่าแก่ และสมบูรณ์ที่สุด.....	๑๙
เพราะไม่รักษาคำสอนเดิมของพระพุทธเจ้าไว้	
มหายานจึงต่างกันเองห่างไกล ยิ่งกว่าต่างจากเถรวาทของไทย.....	๒๔

ถ้าตีรวนพระไตรปิฎกได้ ก็ถอนรากพระสงฆ์ไทยสำเร็จ	๒๘
เมื่อชาวพุทธยังนับถือพระไตรปิฎก	
ก็ยังคงเคารพพระพุทธรูปเจ้า และมีพระศาสดาดองค์เดียวกัน	๓๒
ถ้าหลักคำสอนยังมีมาตรฐานรักษา	
พระพุทธรูปศาสนาก็อยู่ไปได้ถึงลูกหลาน	๓๕
นอกจากหลักฐาน ยังมีหลักการ	
ที่เป็นมาตรฐานสำหรับวัดคำสอน	๓๘
เพราะยังมีพระไตรปิฎกเถรวาทไว้เป็นมาตรฐาน	
พระมหากษัตริย์มีโอกาสย้อนกลับมาหาพุทธพจน์ที่แท้	๔๐
สิ่งควรทำที่แท้ คือ	
เร่งชวนกันหันมายกเอาพระไตรปิฎกของเราขึ้นศึกษา	๔๔
เบ็ดเตล็ด ๑ รู้จักพระไตรปิฎกอย่างชาวบ้าน	๕๓
ก) องคุลิมาลไม่ได้อ่านพระไตรปิฎก	๕๓
ข) ติดพระไตรปิฎก - ติดตำรา	๕๙
เบ็ดเตล็ด ๒ อ้างฝรั่ง	๖๕
อ้างฝรั่ง ๑: พระไตรปิฎกอักษรโรมันของ PALI TEXT SOCIETY เป็นฉบับสากล? ๖๖	
สมาคมบาลีปกรณ์พิมพ์พระไตรปิฎกอักษรโรมันได้	
ก็เพราะมีพระไตรปิฎกของพวกเราให้เขาคัดลอก	๖๖
ถึงแม้มีความเพียร แต่เพราะขาดกำลังและประสบการณ์	
พระไตรปิฎกอักษรโรมัน จึงล้าหลังไม่เป็นระบบ	๖๙
พระไตรปิฎกบาลีฉบับสากลโดยรูปแบบ ยังไม่มี	
แต่โดยเนื้อหา พระไตรปิฎกบาลีเป็นสากลตลอดมา	๗๑
หันจากพระไตรปิฎกแปลของ PALI TEXT SOCIETY	
ชาวตะวันตกที่ศึกษาพุทธศาสนา เหนือกว่าทางเลือกอื่น	๗๕

อ้างฝรั่ง ๒: ทศนะนักวิชาการตะวันตก เรื่องนิพพาน อัตตา - อนัตตา.....๗๘	
นักปราชญ์ชาวตะวันตกก็น่ายกย่องอยู่	
แต่ต้องรู้จักเขาให้พอดีกับที่เขาเป็นจริง	๗๘
ปราชญ์พุทธศาสนาตะวันตกรุ่นเก่า ยังเข้าใจลับสน	
ระหว่างพุทธธรรม กับความคิดเดิมในวัฒนธรรมของตน.....	๘๐
รู้ถึงตามทันว่าคนนอกเขาคิดเข้าใจไปแคไหน	
แต่ไม่ใช่รอให้เขามาวินิจฉัยหลักการของเรา.....	๘๕
พอชาวตะวันตกมาบวชเป็นพระฝรั่ง	
ความรู้พุทธธรรมก็เริ่มเข้าสู่ทางที่ถูกต้อง.....	๘๕
น่าอนุโมทนาที่แม้จะช้าสักหน่อย	
แต่ในที่สุดปราชญ์ตะวันตกก็ตามจับหลักพุทธได้	๘๘

ภาค ๑

อนัตตา-ธรรมกาย-อายตตนิพพาน

นิพพานเป็นอนัตตา.....	๙๕
นิพพาน ไม่ใช่ปัญหาอภิปรัชญา.....	๙๕
แหล่งความรู้ที่ชัดเจนมีอยู่ ก็ไม่เอา	
กลับไปหาทางเดาร่วมกับพวกที่ยังลับสน.....	๑๐๐
พระพุทธเจ้าตรัสไว้แน่นอนเด็ดขาด	
ว่าลัทธิอัสสัฏฐิ ไม่ใช่คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.....	๑๐๔
แท้จริงนั้น ไม่มีอัสสัฏฐิ ที่จะยกมาถกเถียง	
ว่านิพพานเป็นอัสสัฏฐิหรือไม่	๑๐๖
คนธรรมดาคืออัสสัฏฐิ พราหมณ์ยิ่งพัฒนาอัสสัฏฐิที่ขี้ดไว้ให้พิเศษ	
พระพุทธเจ้ามา ให้เลิกยึดถืออัสสัฏฐิ แล้วมองเห็นธรรม	๑๐๙

เป็นธรรมตามมนุษย์ปุถุชน เมื่อตัวตนที่เคยยึดไว้จะหลุดหาย	
ย่อมตื่นรนหาอัตตาที่จะเอามายึดใหม่.....	๑๑๑
พุทธพจน์ตรัสไว้ อัตตาจบแค่ขั้น ๕	
นิพพาน ผ่านพ้นขั้น ๕ ไม่มีอัตตาที่ต้องมาพูดถึง	๑๑๓
ถึงจะนึกเลยไปนอกขั้น ๕	
ก็ไม่มีอะไรที่พระอริยมองเห็นเป็นอัตตา.....	๑๑๗
จะยึดอะไรก็ตามเป็นอัตตา	
ก็คือยืนยันว่ายังไม่รู้จักนิพพาน	๑๑๙
พระอรหันต์ไม่มี “มัญญา”	
ที่จะให้มามองนิพพานเป็นอัตตา	๑๒๑
ยังยึดถืออัตตา ก็ไม่รู้จักนิพพาน	
พอบรรลุนิพพาน ก็ละอัตตาเสียแล้ว.....	๑๒๕
พระไตรปิฎกและอรรถกถาระบุว่า นิพพานเป็นอนัตตา	๑๒๘
การหาทางตีความ ให้นิพพานเป็นอัตตา.....	๑๓๖
การใช้ตรรกะที่ผิด เพื่อให้คิดว่านิพพานเป็นอัตตา	๑๔๒
การจับคำความที่ผิดมาอ้างเป็นหลักฐาน	
เพื่อให้นิพพานเป็นอัตตา	๑๔๕
เมื่อจำนนด้วยหลักฐาน ก็หาทางทำให้สับสน.....	๑๔๙
เมื่อหลักฐานก็ไม่มี ตีความก็ไม่ได้	
ก็หันไปอ้างผลจากการปฏิบัติ.....	๑๕๑
เพราะไม่เห็นแก่พระธรรมวินัย	
จึงต้องหาทางตื่นรนเพื่อหนีให้พ้นลัจจะ.....	๑๕๕
พระพุทธศาสนา คือศาสนาของพระพุทธเจ้า	
จึงต้องหาคำสอนของพระองค์มาเป็นมาตรฐานให้ได้.....	๑๕๗
จะรักษาพระพุทธศาสนาได้	
พุทธบริษัทต้องมีคุณสมบัติที่น่าไว้วางใจ.....	๑๖๐

ความเชื่อตรงต่อหลักพระศาสนา และมีเมตตาต่อประชาชน	
คือหัวใจของการรักษาระบบไตรสิกขาไว้ให้แก่ประชาสังคม	๑๖๓
มีทัศนะส่วนตัวได้ไม่เสียหาย	
แต่อย่าเลยไปถึงขั้นจาบจ้วงธรรมวินัย	๑๖๕
พูดกันไป พูดกันมา	
ระวิงอย่าหลงคำว่า “อนัตตา”	๑๖๗
พูดกันไป พูดกันมา	
ระวิงอย่าหลงประเด็น	๑๖๙
ธรรมกาย เรื่องสูงที่ไม่ใหญ่	๑๗๔
ธรรมกายแบบไหน	
ก็มีความหมายชัดเจนของแบบนี้	๑๗๔
ช่วยกันระวิงไว้ อย่าไปล่อเอาพุทธถ้อย	
ลงไปเข้าลัทธิลึกลับ	๑๗๕
ธรรมกายเดิมแท้ในพุทธกาล	๑๗๕
บำรุงเลี้ยงบริหารร่างกายไว้ รูปกายก็เจริญงอกงาม	
หมั่นบำเพ็ญศีลสมาธิปัญญา ธรรมกายก็เติบโตขึ้นมาเอง	๑๙๐
พบคำเทียบเคียงและคำประพันธ์	
ก็ควรรู้ทัน เพื่อได้ประโยชน์ที่แท้จริง	๑๙๓
จะมองดูรูปกาย ก็อาศัยเพียงตาเนื้อ	
แต่ต้องมีตาปัญญา จึงจะมองเห็นธรรมกาย	๑๙๗
“ธรรมกาย” ตามวิชา	
ที่ท่านว่าเพิ่งค้นพบใหม่	๒๐๑
ธรรมกายแบบเดิม เกิดจากการเพิ่มคุณภาพในตัวของเรา	๒๐๖
ธรรมกายเป็นอัตตา	
ไม่เข้ากับหลักวิชาธรรมกาย	๒๑๑

ธรรมกายเป็นอิตตา	
เป็นเรื่องธรรมดาของคำอุปมาอุปไมย.....	๒๑๔
จะเอาธรรมกายของพระพุทธเจ้า หรือธรรมกายแบบไหน	
ก็มีเสรีภาพเลือกได้ แต่ขอให้บอกไปตามตรง	๒๒๐
อายตนะนิพพาน คือดับอายตนะ	๒๒๕
“อิตตา” ไม่มีโดยปรมาตม เป็นเรื่องที่ชัดเจนไปแล้ว.....	๒๒๕
“อายตนะนิพพาน” ไม่มีโดยบาลีนิยม	
ก็ชัดเจนเช่นกัน.....	๒๒๗
ที่ว่านิพพานเป็นอายตนะ	
ก็เป็นคนละเรื่องกันกับอายตนะนิพพาน.....	๒๓๐
อายตนะนิพพาน ไม่มี แต่แปลใหม่ให้ตีความหมาย	
นิพพานายตนะ ถึงจะใช้เป็นศัพท์ได้ แต่ไม่ให้ความหมายที่ดี	๒๓๔
อายตนะนิพพานแท้ ที่นี้ เดียวนี้.....	๒๓๖
ใจหมดโลกโกรธหลง สว่างโล่งสดใส เมื่อไร	
ก็ให้เห็นนิพพานของพระพุทธเจ้า เมื่อนั้นทันที	๒๓๘
ข้อพิจารณา.....	๒๔๑
ปัญหาพฤติกรรมต่อหลักการ	๒๔๒
ปัญหาพฤติกรรมที่สืบเนื่องจากหลักการ	๒๕๐
การใช้หลักฐานแก้ปัญหาเกี่ยวกับหลักการ	๒๕๕
บทส่งท้าย.....	๒๖๔
ผนวก ๑ เอกสารของวัดพระธรรมกาย.....	๒๗๑

ภาค ๒

บุญ-บารมี ที่จะกุแผ่นดินไทย

บุญกิริยา

บุญ เพื่อสร้างสรรค์ชีวิตและชุมชน.....	๒๘๕
หลักการใหญ่ที่ต้องรู้ไว้	
เพื่อทำบุญให้ถูกต้อง.....	๒๘๕
ทำไมบุญจึงเน้นทาน และเริ่มด้วยทาน.....	๒๘๘
ทานในระบบของการทำบุญ.....	๒๙๐
เหตุใดทำบุญ จึงนิยมถวายแก่พระสงฆ์.....	๒๙๔
เกณฑ์วัดและตัดสินบุญ	๒๙๘
บุญขึ้นพื้นฐาน	
เพื่อสร้างสรรค์ชีวิตและชุมชน.....	๓๐๐
จะเห็นคุณค่าของ “บุญ” กว้างขวาง	
เมื่อรู้ภูมิหลังหรือที่มาของบุญ.....	๓๐๔
พุทธศาสนามา	
คนเลิกบูชายักษ์ หันมาร่วมกันทำบุญ.....	๓๐๙
พุทธศาสนาทางเลือก	
คติการทำบุญก็เขว แสบ เคลื่อน	๓๑๓
เมื่อวัดเป็นนาบุญ	
ก็จะมีชุมชนดีที่สร้างขึ้นด้วยบุญ.....	๓๑๖
ทำบุญอย่างเป็นระบบ	
ให้บุญพัฒนาครบ อย่างเต็มกระบวนการ.....	๓๒๐
ทำบุญให้ครบ ๑๐	
แล้วตรวจสอบให้ครบ ๓.....	๓๒๖

ทาน คีล ภาวนา

คือระบบการพัฒนาชีวิต ที่ต้องครบองค์รวม	๓๓๐
พัฒนาจิตใจ มีคุณใหญ่อันทันต์	
แต่ถ้าขาดปัญญา อาจมีโทษมหันต์	๓๓๒
ปัญญาเป็นยอดรวม	
ให้ทุกอย่างลงตัวได้ที่	๓๓๖
ต้องไม่ขาดกิจกรรมเสริมปัญญา	
พุทธศาสนาจึงจะมีชีวิตชีวา ไม่แห้งเหี่ยว	๓๓๘
“บุญ” กับ “อภัย” หมั่นเทียบกันไว้	
ความเข้าใจจะได้ไม่ถอยหลังลงหลุมพราหมณ์	๓๔๓
ถ้าพระไม่สอนหลักการทำบุญให้ตรงไว้	
ไม่ช้าคนไทยคงหันไปบูชาอภัย	๓๔๗
กัณฑ์ให้กลับเป็นนาคบุญ	
ก็จะมีทุนสร้างชุมชนที่ดี	๓๕๐

เมตตาภาวนา - อหิงสา

บุญ เพื่อสร้างสรรค์โลก	๓๕๓
มนุษย์ก็เป็นพรหมสร้างสรรค์โลกได้	
ไม่ต้องรอให้พระพรหมมาเสกสรรบันดาล	๓๕๓

บารมี

บุญ เพื่อสร้างสรรค์โลกแห่งอิสรภาพ	๓๕๘
ความเข้าใจพื้นฐาน	
ในการจะบำเพ็ญบารมี	๓๖๐
ให้อย่างไรแค่ไหน	
จึงจะเรียกได้ว่า “ทานบารมี”	๓๖๕

ทำบุญด้วยบุชาก็ดี แต่ไม่ใช่บารมี อย่าลืมน	
บุชาก็ดี ต้องให้ผลเกิดมี แก่ชีวิตและชุมชน.....	๓๖๙
บุญกิริยา - อหิงสา - บารมี	
ระดับการสร้างสรรค์ความดีที่เลือกได้.....	๓๗๓
ถ้าสร้างชีวิตและชุมชนแห่งบุญได้	
ก็สู้พลังคนไทยสำเร็จ.....	๓๗๘
หมายเหตุ: ข้อสังเกตแถมท้าย.....	๓๘๕
๑. ร่นถอย หรือร่อยต่อ.....	๓๘๕
๒. จากยัญ สู่บุญ/จากอาตมัน สู่อนัตตา.....	๓๘๘
ผนวก ๑ ปัญหาเรื่องวัดพระธรรมกาย.....	๓๙๒
เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์.....	๓๙๓
เรื่องการทำบุญ.....	๓๙๔
เรื่องสิ่งก่อสร้างใหญ่โต.....	๓๙๖
เรื่องการระดมทุน.....	๓๙๘
ผนวก ๒ ถาม-ตอบเบ็ดเตล็ด เรื่องขนาด และ จำนวน.....	๔๐๑
สิ่งมหัศจรรย์ของโลก.....	๔๐๑
ชาวพุทธโบราณก็สร้างเจดีย์ใหญ่โต.....	๔๐๘
สมัยพุทธกาลก็มีวัดใหญ่โต.....	๔๑๕
ชวนคนมาทำดีมากๆ.....	๔๒๒
ประชาธิปไตย จะให้ศรัทธามากลากไป	
หรือให้เลิกขามาน่าไป.....	๔๓๐
ปมปัญหาในอิทธิปาฏิหาริย์.....	๔๓๘

กรณีธรรมกาย

ต้นเรื่อง

กรณีธรรมกาย ถึงขั้นจ้วงจาบพระธรรมวินัย

เมื่อ ๙ วันที่ผ่านมา คือวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๔๒ ได้มี ผู้สื่อข่าว จากสื่อมวลชนต่าง ๆ มาถามปัญหาเกี่ยวกับเรื่องวัดพระ ธรรมกาย และผู้สื่อข่าวคนหนึ่งได้ถวายหนังสือ ชื่อว่า “เจาะลึกวัด ธรรมกาย ข้อมูลที่ไม่เคยเปิดเผยที่ไหนมาก่อน ลับสุดยอด”

ต่อมาได้เปิดหนังสือนี้อ่านดูบางส่วน โดยเฉพาะ “คำถาม คำตอบที่น่าสนใจ” เมื่อพลิกดูผ่านๆ ไปจนจบ ปรากฏว่า ๒ ข้อ สุดท้ายเป็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องนิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตา และเรื่องธรรมกาย ในข้อเกี่ยวกับนิพพานนั้นตั้งเป็นคำถามว่า

“มีการถกเถียงกันว่า นิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตา ไม่ทราบ จริง ๆ เป็นอย่างไร?”

และข้อสุดท้ายว่า

“ธรรมกาย มีในพระไตรปิฎกหรือไม่?”

สองข้อนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักการ หรือหลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะข้อที่ว่าด้วยเรื่อง นิพพานเป็น อัตตา หรืออนัตตา เมื่ออ่านดูลักษณะการเขียนคำตอบเป็นไปใน

เชิงที่จะทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจไปว่า หลักการสำคัญของ พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องนิพพานนั้น ไม่ชัดเจน ไม่แน่นอน ยังหาข้อสรุปไม่ได้ เป็นเรื่องของความคิดเห็น

การเขียนเช่นนี้ถือได้ว่าถึงขั้นที่จ้วงจาบพระธรรมวินัย เป็น เรื่องสำคัญมาก และเป็นเอกสารซึ่งจะคงอยู่ยาวนาน อาจก่อผล กว้างไกล จึงสมควรรีบชี้แจงไว้ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง

ต่อมาอีก ๒-๓ วัน ก็มีพระนำเอาหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับวันพุธ ที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๔๒ มาให้ดู โดยเฉพาะหน้า ๑๒ “สุขสรรค์” มีบทความเรื่อง “สายตรงจากธรรมกาย นิพพาน เป็นอัตตาหรืออนัตตา” โดย พระสมชาย ฐานวุฑฺโฒ บทความนี้ เมื่ออ่านแล้วยังสร้างความสับสนต่อหลักการสำคัญของ พระพุทธศาสนาที่กล่าวมานั้นยิ่งขึ้น

อีก ๒-๓ วันต่อมาก็มีรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ มติชน รายวัน ฉบับวันอาทิตย์ที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๔๒ กล่าวถึงอดีต ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ท่านหนึ่ง ซึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับ การแก้ปัญหา วัดพระธรรมกาย ได้กล่าวถึงปัญหาบางอย่างที่จะต้องแก้ไข ตอนหนึ่งได้กล่าวว่า “เรื่องนิพพานเป็นความคิดที่หลากหลาย” การที่ท่านกล่าวอย่างนี้ จะเป็นผลจากการเผยแพร่เอกสารของวัด พระธรรมกาย หรือไม่ก็ตาม แต่เป็นเรื่องที่ต้องเอาใจใส่อย่างยิ่ง

ที่พูดนี้มิใช่จะว่ากล่าวข้าราชการผู้นั้น เพราะท่านไม่ได้ทำ ความผิดอะไร แต่คำพูดนั้นเท่ากับเป็นสัญญาณเตือนภัยว่า อันตราย ที่ร้ายแรงกำลังเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา เพราะความสับสนหรือ เข้าใจผิดต่อหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา กำลังแผ่ขยาย

ออกไปในหมู่ประชาชน ซึ่งจะนำไปสู่ความสั่นคลอนของพระพุทธศาสนาถึงขั้นรากฐานเลยทีเดียว

ที่จริงนั้น หลักการสำคัญของพระพุทธศาสนามีความชัดเจนแน่นอน และไม่ใช่ว่าเป็นเพียงเรื่องของความคิดเห็น แต่เป็นเรื่องของหลักฐานที่ชาวพุทธถือกันว่ามีมาจกพระพุทธเจ้าโดยตรง คือมาในพระไตรปิฎก และมีคัมภีร์อรรถกถาเป็นต้น อธิบายประกอบซึ่งชาวพุทธทุกยุคสมัย ถือว่าเป็นเนื้อเป็นตัวของพระศาสนา เป็นหลักสำคัญที่สุด และได้เพียรพยายามอย่างยิ่งที่จะรักษาไว้ให้มั่นคง ด้วยการทรงจำ ศึกษาเล่าเรียน และมีการสังคายนาเป็นงานใหญ่หลายยุคสมัยตลอดมา

เมื่อมีเหตุการณ์ร้ายเกิดขึ้นแก่พระศาสนา ชาวพุทธก็ควรตื่นตัวขึ้นมา ช่วยกันขจัดภัยและปกป้องรักษาพระศาสนาไว้ อย่างน้อยก็ใช้เป็นโอกาสที่จะได้ศึกษา สร้างเสริม หรือแม้แต่ชำระสะสางความรู้ความเข้าใจในพระศาสนาที่ตนนับถือ ทำความเห็นให้ถูกต้อง ให้ได้ชื่อว่าสามารถถือเอาประโยชน์จากสถานการณ์ที่ผ่านเข้ามา และผ่านพ้นปัญหาไปอย่างได้ปัญญา

ในการชี้แจงต่อไปนี้ จำเป็นต้องพูดพาดพิง ถ้าข้อความที่กล่าวจะเป็นเหตุให้ท่านผู้เกี่ยวข้องไม่สบายใจ ก็ขออภัยไว้ก่อน แต่ขอให้ตั้งใจร่วมกันว่า เราจะทำการนี้เพื่อดำรงรักษาพระพุทธศาสนาให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้พระพุทธศาสนาที่บรรพบุรุษได้รักษาสืบต่อตกทอดกันมาจนถึงเรา โดยอาศัยกำลังความเพียรพยายาม เรี่ยวแรง ความอุตสาหะและศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง มิให้สูญเสียไป และเพื่อให้ประชาชนทั้งใน



บัดนี้และเบื้องหน้า ยังสามารถได้รับประโยชน์ที่แท้จริงจาก พระพุทธศาสนา คือ มุ่งเพื่อรักษาพระธรรมวินัยและประโยชน์สุข ของประชาชน

ประพฤติวิปริตจากพระธรรมวินัย ก็ร้าย แต่ทำพระธรรมวินัยให้วิปริต ร้ายยิ่งกว่า

ปัญหาเกี่ยวกับวัดพระธรรมกายที่กำลังได้รับการวิพากษ์วิจารณ์กันอยู่นี้มีหลายเรื่อง แยกได้หลายแง่หลายประเด็น เช่น เรื่องความประพฤติส่วนตัวของพระ เรื่องการดำเนินงานขององค์กร คือวัดและมูลนิธิ เกี่ยวกับการครอบครองกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เป็นต้น ตลอดจนการดำเนินธุรกิจต่างๆ การแสวงหาเงินทอง โดยวิธีซึ่งเป็นที่สงสัยว่าจะไม่ถูกต้อง ในแง่กฎหมายบ้าง ในแง่พระวินัยบ้าง โดยเฉพาะการยกอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ขึ้นมาเผยแพร่ในลักษณะ ที่เป็นการชักจูงให้คนบริจาคเงิน การใช้วิธีกึ่งเกณฑ์ให้เด็กนักเรียน นักศึกษา ตลอดจนข้าราชการ เป็นต้น จำนวนมากๆ มาร่วมกิจกรรม โดยมีเป้าหมายที่น่าสงสัยว่าจะมุ่งไปที่การให้บริจาคเงินหรือไม่

สุดท้ายก็คือ ปัญหาที่เกี่ยวกับพระธรรมวินัยโดยตรง โดยเฉพาะ การแสดงหลักการของพระพุทธศาสนา เรื่องนิพพานเป็นอัตตา เรื่อง ธรรมกาย และเรื่องอายตตนิพพาน

ปัญหาทั้งหมดนั้น ล้วนมีความสำคัญ และจะต้องแก้ไขด้วย วิธีที่เหมาะสมให้ถูกต้องแต่ละอย่าง แต่เมื่อพิจารณาในแง่ของการ ดำรงรักษาพระศาสนา ปัญหาสำคัญที่สุดก็คือ ปัญหาเกี่ยวกับ พระธรรมวินัย ซึ่งกระทบถึงหลักการของพระพุทธศาสนา พุทธให้

เข้าใจง่ายว่า การทำพระธรรมวินัยให้วิปริต ซึ่งร้ายแรงยิ่งกว่าการประพฤติวิปริตจากพระธรรมวินัย

๑. ประพฤติวิปริตจากพระธรรมวินัย หรือทำตัววิปริตจากพระธรรมวินัย หมายความว่า พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้อย่างไร ก็ไม่ประพฤติปฏิบัติตามนั้น ละเมิดพุทธบัญญัติ แต่ยังรู้ตัวหรือยอมรับว่าการทำอย่างนั้นเป็นความผิด

๒. ทำพระธรรมวินัยให้วิปริต หมายความว่า พระพุทธเจ้าสั่งสอนไว้อย่างหนึ่ง กลับบอกว่าพระพุทธเจ้าสั่งสอนไว้อีกอย่างหนึ่ง สิ่งที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ กลับบอกว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้สอน สิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ได้สอน กลับบอกว่าพระพุทธเจ้าสอน สิ่งที่พระพุทธเจ้าสอนว่าชั่วร้าย ผิด กลับสอนว่าดีงาม ถูกต้อง สิ่งที่พระพุทธเจ้าสอนว่าดีงาม ถูกต้อง กลับสอนว่าชั่วร้าย ผิด เป็นต้น ปฏิเสธ ลบล้าง หรือบิดเบือนคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

ยกตัวอย่างด้านพระวินัย เช่น วินัยบัญญัติไม่ให้ภิกษุดื่มสุรา ไม่ให้เสพเมถุน แต่ภิกษุนั้นดื่มสุรา หรือเสพเมถุน เรียกว่าประพฤติวิปริตจากพระธรรมวินัย ก็ต้องแก้ไขโดยดำเนินการลงโทษไปเป็นส่วนเฉพาะบุคคล

แต่ถ้ามีพระภิกษุยึดถือประกาศขึ้นมาหรือเผยแพร่ว่า การดื่มสุราก็ดี การเสพเมถุนก็ดี ไม่ผิดวินัย พระพุทธเจ้าไม่ได้ห้ามไว้ ก็เป็นปัญหาถึงขั้นทำพระธรรมวินัยให้วิปริต ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ ถึงกับทำให้เกิดมีการสังคายนา

ยกตัวอย่างด้านธรรม เช่น พระไตรปิฎกระบุไว้ว่า นิพพานเป็นอนัตตา ถ้ามีภิกษุเห็นว่านิพพานเป็นอัตตา หรือไม่ยอมรับว่า



นิพพานเป็นอนัตตา เรียกว่าเป็นการเห็นผิดจากพระธรรมวินัย ก็ต้องแก้ไขด้วยการให้ศึกษาหรือทำความเข้าใจกันให้ถูกต้อง เป็นส่วนเฉพาะตัวของภิกษุผู้นั้น

แต่ถ้ามีพระภิกษุยึดถือประกาศขึ้นมาหรือเผยแพร่ว่า พระพุทธเจ้าสอน หรือพระไตรปิฎกระบุไว้ว่านิพพานเป็นัตตา เป็นสถานที่ดินแดนมีขนาดวัดได้ หรือบอกว่าพระไตรปิฎกที่ระบุว่า นิพพานเป็นอนัตตา เป็นหลักฐานที่เชื่อถือไม่ได้ ก็เป็นปัญหา ถึงขั้นทำพระธรรมวินัยให้วิปริต ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ถึงกับทำให้ต้องมีการสังคายนา

ไม่ควรยอมเสียพระศาสนา เพื่อรักษาตัวของตน

ย้อนกลับไปข้างต้น ปัญหาเกี่ยวกับวัดพระธรรมกายที่ว่า มีหลายเรื่อง หลายแง่ หลายด้าน หลายประเด็นนั้น มีข้อน่าสังเกตว่า เมื่อเรื่องเกิดขึ้นแล้ว ทางวัดโดยเฉพาะเจ้าอาวาส เงียบอยู่ และได้มีผู้เรียกร้องขอให้ท่านเจ้าอาวาสมาชี้แจง ต่อมาทางวัดมีพระที่ออกมา พูดกล่าวตอบทำนองว่า

“เรายึดแนวพระพุทธเจ้าจะชนะด้วยความสงบนิ่ง . . . พระพุทธเจ้ามีผู้หึงมากล่าวหาว่ามีท้องถิ่นกับพระพุทธเจ้า บางทีมีคนจ้างคนมารุมค่าสองข้างทาง พระองค์ก็อย่างไร พระพุทธเจ้านิ่งตลอด บอกไว้เลยว่าชนะได้ด้วยความสงบนิ่ง แล้วความจริงก็ปรากฏในที่สุด พระพุทธเจ้าไม่เคยแก่ชรา อยู่ด้วยความนิ่งสงบ และสุดท้ายก็ชนะ ความจริงจะปรากฏ เราเองก็เลยใช้วิธีการเดียวกัน”

(หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน วันอาทิตย์ที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๔๒)

การกล่าวอ้างเช่นนี้ ต้องระวังมาก เพราะจะทำให้คนเข้าใจผิดต่อพระพุทธเจ้า ความจริงพระพุทธเจ้าไม่ได้ใช้วิธีสงบนิ่งอย่างเดียว ทรงใช้วิธีปฏิบัติให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ที่จะให้เรื่องจบสิ้นลงด้วยดี ด้วยความถูกต้องและชัดเจน

พุทธศาสนิกชนที่คุ้นเคยวัด คงจะได้ยินพระสวดมนต์บทหนึ่ง อยู่เสมอ เวลาถึงงานเจริญพระพุทธมนต์หรือสวดพระพุทธมนต์ ก่อนฉันเพลพระภิกษุสงฆ์ก็จะสวดบทสวดสำคัญบทหนึ่ง เรียกกันว่า *บทพาหุง* หรือ *พาหุง ๘ บท* เรียกเป็นภาษาทางการว่า *ชยมังคลัญจูกคาถา* บทสวดนี้ท่านรวบรวมขึ้นไว้เพื่อแสดงถึงวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงมีชัยชนะผ่านพ้นเหตุการณ์ร้าย โดยทรงแก้ปัญหาด้วยวิธีปฏิบัติต่างๆ กัน ดังคำบาลีว่า

“พาหุ สหสสมภินิมิตตาวุณฺโถ . . .” เป็นต้น

ในเหตุการณ์และปัญหาเหล่านี้ บางเรื่องพระพุทธเจ้าทรงแก้ด้วยวิธีเมตตา บางเรื่องทรงแก้ด้วยขันติ บางเรื่องทรงแก้ด้วยอิทธิปาฏิหาริย์ บางเรื่องทรงแก้ด้วยวิธีแห่งอาการสงบ บางเรื่องทรงแก้ด้วยความลึกซึ้งแห่งการใช้ปัญญา บางเรื่องทรงแก้ด้วยการชี้แจงแสดงความจริง หรือแสดงธรรม

การที่มากล่าวอย่างข้างต้นว่า “เรายึดแนวพระพุทธเจ้า จะชนะด้วยความสงบนิ่ง” นั้นเป็นคำที่กำกวม อาจจะทำให้ผู้คนเกิดความเข้าใจว่า มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นพระพุทธเจ้าก็ทรงนิ่งเฉย ซึ่งนอกจากจะทำให้คนเข้าใจผิดต่อพระพุทธเจ้าแล้ว อาจจะเป็นการเสื่อมเสียต่อพระพุทธคุณ

สำหรับผู้รู้เรื่องพุทธประวัติดี เมื่อได้ยินได้ฟังอย่างนี้



นอกจากจะตำหนิได้ว่า เป็นการก่อให้เกิดความเข้าใจผิดแล้ว ก็ยังจะรู้สึกได้ว่า ท่านผู้กล่าวนั้นมุ่งแต่จะรักษาตัวเอง โดยไม่คำนึงว่าการกระทำของตน จะเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายต่อองค์พระพุทธเจ้าและเสื่อมเสียต่อศรัทธาในพระพุทธคุณ ที่ถูกนั้น ควรยอมสละตัวเราเพื่อรักษาพระศาสนา ไม่ใช่ยอมให้เสียแก่พระศาสนาเพื่อรักษาตัวเรา

จับประเด็นให้ชัด

วางท่าทีปฏิบัติให้ตรงตามต้นเรื่อง

สิ่งที่จะพูดต่อไปนี้ ไม่ใช่เรื่องความคิดเห็น นี่เป็นข้อสำคัญที่ต้องย้ำไว้ก่อน เพราะเอกสารของวัดพระธรรมกายที่เผยแพร่ออกมานั้น มีลักษณะที่ทำให้เกิดความสับสน เช่น เอาเรื่องข้อเท็จจริงบ้าง หลักฐานบ้าง เหตุผลความคิดเห็นต่างๆ บ้าง มาปะปนกันไปหมด จนทำให้คนเกิดความรู้สึกที่มองว่า แม้แต่พระไตรปิฎกก็เป็นเรื่องของความคิดเห็น

จะต้องแยกให้ชัดว่า ขณะนี้กำลังพูดถึงหลักฐาน กำลังพูดถึงพระไตรปิฎก เป็นต้น หรือกำลังพูดถึงความคิดเห็นของบุคคล

ข้อเขียนต่อไปนี้ หรือคำชี้แจงต่อไปนี้ จะแสดงเฉพาะหลักฐานที่มาในคัมภีร์ เริ่มด้วยพระไตรปิฎกและอรรถกถา ถ้ามีความคิดเห็นก็จะบอกไว้ด้วยว่าเป็นความคิดเห็น

มีบางท่านพูดทำนองว่า ควรจะปล่อยให้ต่างคนต่างทำไป เพราะเกรงว่าจะทำให้เกิดความแตกแยก เรื่องนี้จะต้องระวังรักษาท่าทีให้ถูกต้อง

ขอให้จำตระหนักต้นเรื่องเดิมไว้ให้ดี ว่าไม่ใช่เป็นเรื่องของคนที่เป็นฝักเป็นฝ่ายมาโต้เถียงทะเลาะกัน แต่เรื่องอยู่ที่ว่ามีปัญหาเกิดขึ้นในที่แห่งหนึ่ง โดยมีบุคคลหรือกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งทำความเสียหาย หรือมีพฤติกรรมที่น่าสงสัยว่าจะเป็นความผิดหรือเป็นภัย มีผู้พบเห็น แล้วนำมาร้องเรียนแก่เจ้าหน้าที่ และบอกกล่าวแก่มหาชน เจ้าหน้าที่และประชาชนทั้งหลายจึงต้องมาช่วยกันแก้ไขระงับปัญหา

โดยเฉพาะกรณีนี้ก็คือ มีกลุ่มคนที่มีพฤติกรรมอันทำให้เกิดความสงสัยกันว่ากำลังกระทำความเสียหายต่อพระธรรมวินัย และต่อประโยชน์สุข โดยเฉพาะผลประโยชน์ทางปัญญาของประชาชน จึงเป็นหน้าที่ของชาวพุทธและประชาชนทุกคน ที่จะต้องสนใจช่วยกันปกป้องรักษาธรรมวินัยไว้

ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า จะต้องระวังรักษาทำที่ถูกต้องนี้ไว้ อย่าทำด้วยความรู้สึกเป็นฝักฝ่าย แต่ทำด้วยเจตนาที่มุ่งจะดำรงพระพุทธศาสนา รักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าไว้ให้บริสุทธิ์

ในเรื่องพระธรรมวินัยนั้น การรักษาไว้ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้ เป็นเรื่องสำคัญที่สุด เพราะพระพุทธศาสนาอยู่ได้ด้วยพระธรรมวินัยนั้น

ไม่ต้องพูดถึงเรื่องใหญ่โต แม้แต่เพียงว่ามีภิกษุดื่มสุรา ชาวพุทธก็ต้องสนใจหาทางแก้ไข ไม่ใช่บอกว่าปล่อยท่านเถิด ใครอยากประพฤติอย่างไร ก็ต่างคนต่างประพฤติไป ถ้าไปว่ากล่าวหรือทำอะไรเดี๋ยวจะเกิดความแตกแยก ถ้าชาวพุทธมีท่าทีหรือทัศนคติอย่างนี้ พุทธศาสนาก็จะดำรงอยู่ไม่ได้ คงจะสูญไปในไม่ช้า



ขอให้จำตระหนักไว้ว่า ที่พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ยืนยาว มาถึงพวกเราได้ ก็เพราะพุทธบริษัททุกยุคทุกสมัย ถือว่าการ รักษาธรรมวินัย เป็นแกนกลางของการรักษาพระพุทธศาสนา

เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานใหม่ๆ เพียงมีภิกษุรูปหนึ่ง พูดว่า พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ต่อไปไม่มีใครจะคอยว่ากล่าว เราจะได้ทำอะไรโดยสะดวก พระมหากัสสปะได้ฟังคำเพียงเท่านั้น ก็เร่งชักชวนพระอรหันต์ทั้งหลายมาประชุมกันสังคายนา รวบรวม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าวางไว้เป็นหลักของพระศาสนา ดังปรากฏ อยู่ในพระไตรปิฎกสืบมา

ความจริงนั้นเป็นหนึ่งเดียว และเมื่อเข้าถึงความจริง คนก็จะ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยความจริงนั้น ไม่มีอะไรที่จะทำให้ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้จริงเท่ากับความจริง

เพื่อให้พิจารณาเรื่องราวได้ชัดเจน ขอโอกาสนำเอา *เอกสาร ของวัดพระธรรมกาย* ที่ได้เผยแพร่ ซึ่งอ้างถึงข้างต้นนั้น มาลงพิมพ์ ไว้ด้วย (ดู *ผนวก ๑* ท้ายภาค ๑) และขอภัยอีกครั้งหนึ่ง ที่บางครั้งจะต้อง ยกขึ้นมาเป็นบทตั้งในการพิจารณา ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความชัดเจน

ปัญหาของวัดพระธรรมกาย

ส่วนที่กระทบต่อพระธรรมวินัย

วัดพระธรรมกาย เผยแพร่คำสอนคลาดเคลื่อนไปจากหลักพระพุทธศาสนาหลายประการ เช่น

๑. สอนว่านิพพานเป็นอัตตา

๒. สอนเรื่องธรรมกายอย่างเป็นภาพนิมิต และให้มีธรรมกาย ที่เป็นตัวตนเป็นอิตตาของพระพุทธเจ้ามากมายหลายพระองค์ ไปรวมกันอยู่ในอายตนนิพพาน

๓. สอนเรื่องอายตนนิพพาน ที่ปรุงถ้อยคำขึ้นมาเองใหม่ ให้เป็นดินแดนที่จะเข้าสมาธิไปเฝ้าพระพุทธเจ้าได้ ถึงกับมีพิธีถวายข้าวพระ ที่จะนำข้าวบูชาไปถวายแด่พระพุทธเจ้าในอายตนนิพพานนั้น

คำสอนเหล่านี้ ทางสำนักพระธรรมกายสอนขึ้นใหม่ ผิดเพี้ยนออกไปจากธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า แต่แทนที่จะให้รู้กันตามตรงว่าเป็นหลักคำสอนและการปฏิบัติของครูอาจารย์ ทางวัดพระธรรมกายกลับพยายามนำเอาคำสอนใหม่ของตนเข้ามาสับสนปะปนหรือจะแทนที่หลักคำสอนเดิมที่แท้ของพระพุทธศาสนา

ยิ่งกว่านั้น เพื่อให้สำเร็จวัตถุประสงค์ข้างต้น วัดพระธรรมกายยังได้เผยแพร่เอกสาร ที่จ้างจบพระธรรมวินัย ชักจูงให้คนเข้าใจผิด สับสน หรือแม้แต่ลบหลู่พระไตรปิฎกบาลี ที่เป็นหลักของพระพุทธศาสนาเถรวาท เช่น

- ให้เข้าใจว่าพระไตรปิฎกบาลี บันทึกคำสอนไว้ตกหล่น หรือมีฐานะเป็นเพียงความคิดเห็นอย่างหนึ่ง เชื่อถือหรือใช้เป็นมาตรฐานไม่ได้
- ให้นำเอาพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ เช่น พระไตรปิฎกภาษาจีน และคำสอนอื่นๆ ภายนอก มาร่วมวินิจฉัยพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ให้เข้าใจเขวไปว่าหลักการของพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องอภิปรายขึ้นต่อการตีความ และความคิดเห็น ตลอดจนการถกเถียงทางวิชาการ
- อ้างนักวิชาการต่างประเทศ และการปฏิบัติของตน ตั้งว่าจะใช้วินิจฉัยหลักพระพุทธศาสนาได้

ฯลฯ

อีกทั้งสิ่งที่ยกมาอ้าง เช่น คัมภีร์ของมหายาน และทัศนะของนักวิชาการตะวันตก ก็ไม่ตรงตามความเป็นจริง หรือไม่ก็เลื่อนลอย

นอกจากนั้น ยังนำคำว่า “บุญ” มาใช้ในลักษณะที่ชักจูงประชาชนให้วนเวียนจมอยู่กับการบริจาคทรัพย์ เพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ ชนิดที่ส่งเสริมความยึดติดถือมั่นในตัวตนและในตัวตนบุคคล อันอาจกลายเป็นแนวโน้มที่บั่นรอนสังคมไทยในระยะยาว พร้อมทั้งทำพระธรรมวินัยให้ลางเลือนไปด้วย

พฤติกรรมของสำนักวัดพระธรรมกายอย่างนี้ เป็นการจบบ้าง ลบหลู่ยำยพระธรรมวินัย สร้างความสับสนไขว่เขวและความหลงผิดแก่ประชาชน

ข้อความบรรยายต่อไปนี้ ได้เขียนไว้เพื่อเป็นทางแห่งการศึกษา ให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง

พร้อมทั้งเป็นเหมือนคำขอร้องต่อชาววัดพระธรรมกาย ผู้ยังเห็นแก่พระพุทธศาสนา เมื่อรู้เข้าใจแล้ว จะได้หันมาร่วมกันทำบุญที่ยิ่งใหญ่ และสนองพระคุณบรรพบุรุษไทย ด้วยการรักษาพระธรรมวินัยให้บริสุทธิ์สืบไป

รู้จักพระไตรปิฎก

พระพุทธศาสนาไม่ใช่ปรัชญา

เบื้องต้นต้องรู้ความแตกต่างระหว่างศาสนากับปรัชญาก่อน ปรัชญาเป็นเรื่องของการคิดหาเหตุผล และถกเถียงกันในเรื่อง เหตุผลนั้นเพื่อสันนิษฐานความจริง เรื่องที่ถกเถียงนั้นอาจจะไม่ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่ เช่น นักปรัชญาอาจจะถกเถียง กันว่า จักรวาลหรือจักรภพเกิดขึ้นเมื่อไรและจะไปสิ้นสุดเมื่อไร โลกจะแตกเมื่อไร ชีวิตเกิดขึ้นเมื่อไร เป็นต้น

นอกจากนั้น นักปรัชญาก็ไม่จำเป็นต้องดำเนินชีวิตตาม หลักการอะไร หรือแม้แต่ให้สอดคล้องกับสิ่งที่ตนคิด เขาคิดหาเหตุ ผลหาความจริงของเขาไป โดยที่ว่าชีวิตส่วนตัวอาจจะไปใน ทางที่ตรงข้ามก็ได้ เช่น นักปรัชญาบางคนอาจจะเป็นคนคุ่มดี-คุ่มร้าย บางคนสามะเลเทเมา บางคนมีทุกข์จนกระทั่งฆ่าตัวตาย

แต่ศาสนาเป็นเรื่องของการปฏิบัติ เรื่องของการดำเนินชีวิต หรือการนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตจริง การปฏิบัตินั้นต้องมี หลักการที่แน่นอนอย่างใดอย่างหนึ่ง และจะต้องมีจุดหมายชัดเจน ด้วยว่าต้องการอะไร การที่ต้องมีข้อปฏิบัติที่แน่นอนและต้องมี จุดหมายที่ชัดเจนนั้น ผู้ปฏิบัติก็ต้องยอมรับหลักการอย่างใดอย่างหนึ่ง

และก็ต้องถามต่อไปว่าจะยอมรับหลักการที่บุคคลผู้ใดได้ค้นพบหรือแสดงไว้ ซึ่งเราเรียกว่าพระ “ศาสดา”

เพราะฉะนั้น ผู้ปฏิบัติคือศาสนิกชน เริ่มต้นก็ต้องยอมรับหรือเชื่อการตรัสรู้หรือการค้นพบความจริงขององค์พระศาสดา หรือยอมรับหลักการที่ศาสนานั้นได้แสดงไว้ ซึ่งเราเรียกว่าคำสอน เพราะฉะนั้นศาสนิกจึงมุ่งไปที่ตัวคำสอนของพระศาสดา หรือหลักการที่ศาสนาวางไว้ คำสอนของพระศาสดานั้นก็รวบรวมและรักษาสืบทอดกันไว้ในสิ่งที่เรียกกันว่าคัมภีร์

ในพระพุทธศาสนา เรียกคัมภีร์ที่รักษาคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นพระศาสดาของพระพุทธศาสนาว่า “พระไตรปิฎก”

พระไตรปิฎก คือที่สถิตของพระศาสดา

คัมภีร์ศาสนา เช่น ในพระพุทธศาสนาคือพระไตรปิฎกนี้เป็นมาตรฐาน เป็นเกณฑ์ตัดสินความเชื่อและการประพฤติปฏิบัติเป็นที่มา เป็นแหล่งรักษาหลักการของศาสนานั้นๆ ถ้าคำสอนหรือหลักการที่แท้ของพระศาสดาที่รักษาไว้ในพระไตรปิฎกหรือในคัมภีร์นั้น สูญสิ้นหมดไป ก็ถือว่าศาสนานั้นสูญสิ้น

ดังนั้น ศาสนาทั้งหลายจึงถือการรักษาคัมภีร์ศาสนาของตนเป็นเรื่องสำคัญที่สุด และ**พระพุทธศาสนาก็ถือว่าการรักษาคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นเรื่องใหญ่ที่สุด**

แม้แต่ในประวัติศาสตร์ชาติไทยของเรา มองย้อนหลังไป ไม่ต้องยาวไกล เพียงแค่ยุคกรุงธนบุรี และยุครัตนโกสินทร์

หลังกรุงเก่าแตก เมื่อพระเจ้าตากสินมหาราชกู้อิสรภาพได้

รวบรวมนคนไทย ตั้งกรุงธนบุรีสำเร็จ ก็ทรงดำเนินงานใหญ่ในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา คือ โปรดฯให้รวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกจากหัวเมืองต่างๆ มาคัดจัดตั้งเป็นฉบับหลวง ที่จะเป็นหลักของพระศาสนาสืบไป

เมื่อพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงตั้งกรุงเทพฯ เป็นเมืองหลวงใหม่เสร็จ จัดบ้านเมืองเรียบร้อยแล้ว ก็โปรดฯให้มีการสังคายนา และคัดพระไตรปิฎกฉบับหลวงขึ้นตั้งไว้ เป็นหลักคู่บ้านคู่เมือง

พระพุทธเจ้าเองได้ตรัสไว้ว่า เมื่อพระองค์ปรินิพพานไปแล้ว ธรรมวินัยที่ทรงแสดงแล้วและบัญญัติแล้ว แก่สาวกทั้งหลายนั้น จะเป็นศาสดาแทนพระองค์สืบต่อไป ธรรมวินัยนั้นเวลานี้อยู่ที่ไหน ก็รักษาไว้ในพระไตรปิฎก

ธรรมวินัย ก็คือหลักการและหลักเกณฑ์ของพระพุทธศาสนา ที่มาจากพุทธพจน์และพุทธบัญญัติ ซึ่งเป็นบรรทัดฐานที่ชัดเจน

ยิ่งหลักการที่สำคัญ อย่างนิพพานซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาด้วยแล้ว ก็จะต้องมีความแน่นอนว่าเป็นอย่างไร เพราะว่าศาสนิกหรือผู้ปฏิบัติทั้งหลาย ยังไม่อาจรู้เข้าใจหลักการนี้ด้วยประสบการณ์ของตนเอง พระศาสดาจึงต้องแสดงไว้ให้ชัดเจนเท่าที่จะใช้ภาษาสื่อสารให้สติปัญญาของผู้ปฏิบัติรู้เข้าใจได้

ถ้ามีฉะนั้น เมื่อปฏิบัติไป แทนที่จะบรรลุนิพพานของพระพุทธศาสนา ก็อาจจะกลายเป็นนิพพานของฮินดูไป หรืออาจจะเข้าถึงฌานสมาบัติ แล้วก็เข้าใจว่าเป็นนิพพาน หรือปฏิบัติไป รู้สึกว่าจิตไปเข้าร่วมกับสภาวะอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วก็นึกว่านั่นเป็นนิพพาน



เพราะฉะนั้น หลักการที่สำคัญนี้ พระศาสดาจะต้องวางไว้
อย่างชัดเจนที่สุด เท่าที่สติปัญญาของคนปฏิบัติซึ่งยังไม่ได้ด้วย
ตนเอง จะเข้าใจได้

พระไตรปิฎกเป็นแหล่งรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่
เรียกว่า “ธรรมวินัย” นี้ ตั้งแต่เรื่องนิพพานซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดลงมา
ทั้งคำสั่งสอนทางปัญญา อย่างไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท ทั้งข้อปฏิบัติ
คือไตรสิกขา ตลอดจนวินัยเช่นที่เรียกว่าศีล ๒๒๗ ของพระภิกษุสงฆ์
ศีล ๑๐ ของสามเณร และศีล ๕ ศีล ๘ ของอุบาสกอุบาสิกา ทั้งหมดนี้
อาศัยพระไตรปิฎกเป็นแหล่งรวบรวมไว้ และเป็นมาตรฐานทั้งสิ้น

ควรจะยกพุทธพจน์ที่ตรัสเมื่อจะปรินิพพาน มาย้าเตือน
พุทธศาสนิกชนกันไว้เสมอๆ ว่า

โย โว อานนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญตฺโต, โส โว
มมจฺเจยน สตฺถ

(ที.ม.๑๐/๑๔๑/๑๗๘)

แปลว่า: “ดูก่อนอานนท์ ธรรมและวินัยใดที่เราได้แสดง
แล้ว บัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย, ธรรมและวินัยนั้น เป็น
ศาสดาของเธอทั้งหลาย เมื่อเราล่วงลับไป”

เวลานี้ ธรรมวินัยที่ทรงตั้งไว้เป็นศาสดาแทนพระองค์อยู่ที่ไหน
ก็อยู่ในพระไตรปิฎก เพราะฉะนั้นจึงถือว่า พระไตรปิฎกเป็นที่สถิต
ของพระพุทธเจ้า

พระไตรปิฎกสำคัญต่อพระพุทธศาสนา ยิ่งกว่ารัฐธรรมนูญสำคัญต่อประเทศชาติ

ถ้าเทียบกับเรื่องที่บ้านพอจะเข้าใจ พระไตรปิฎกนั้น มีความสำคัญต่อศาสนิกชนยิ่งกว่าที่รัฐธรรมนูญมีความสำคัญสำหรับพลเมือง คงไม่มีใครพูดว่ารัฐธรรมนูญเป็นเพียงตำราเล่มหนึ่ง หรือว่าเมื่อขึ้นศาลมีการยกรัฐธรรมนูญมาตราบนั้นมาตราบนั้นขึ้นมากล่าว หรือแม้แต่ยกกฎหมายอาญา กฎหมายแพ่งมาตราบนั้นมาตราบนั้นขึ้นมาอ้าง คงไม่มีใครพูดว่า กฎหมายมาตราบนั้นนี้ รัฐธรรมนูญมาตราบนั้นนี้เป็นเพียงความคิดเห็น

ที่ว่าพระไตรปิฎกสำคัญยิ่งกว่ารัฐธรรมนูญ สำหรับศาสนิกชน เพราะรัฐธรรมนูญนั้น สามารถเปลี่ยนแปลงไปโดยมติของประชาชน ที่ผ่านทางองค์กรนิติบัญญัติตามยุคตามสมัย แต่พระไตรปิฎกไม่อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ เพราะเป็นคำสอนขององค์พระศาสดา และพระศาสดาก็ปรินิพพานแล้ว ถ้าพระไตรปิฎกสูญหาย คำสอนของพระพุทธเจ้าก็สูญสิ้น

การที่เรานับถือพระพุทธศาสนา ก็คือเรายอมรับการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พร้อมทั้งอยากรู้และนำความจริงที่พระองค์ตรัสรู้นั้น มาปฏิบัติ ดังนั้นสิ่งที่เราต้องการที่สุด จึงได้แก่คำสอนของพระองค์ เมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้ว เราจึงถือเป็นสำคัญที่สุดว่าจะรักษา คำสอนหรือคำตรัสของพระองค์ที่เรียกว่าพุทธพจน์ไว้ให้แม่นยำ บริสุทธิ์บริบูรณ์ที่สุดได้อย่างไร เพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถเข้าถึง คำสอนของพระองค์ได้ต่อไป

เมื่อเรารักษาคำสอนของพระองค์ไว้ดีที่ที่สุดแล้ว เราก็ใช้คำสอน



ของพระองค์นั้นเป็นมาตรฐาน เป็นเกณฑ์ตัดสินความเชื่อและการปฏิบัติที่เรียกว่าพระพุทธศาสนาต่อไป

ดังนั้น ในเรื่องธรรมวินัยในพระไตรปิฎกนี้ แทนที่จะคิดว่า จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลง มีแต่ว่าจะต้องรักษาไว้ให้บริสุทธิ์ ให้ตรงตามเดิมเท่าที่เป็นไปได้

อีกประการหนึ่ง รัฐธรรมนูญเป็นบทบัญญัติเพียงในด้านวินัย เช่น กำหนดสิทธิเสรีภาพ หน้าที่พลเมือง และหลักเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นต้น แต่พระไตรปิฎกนั้นบรรจุไว้ทั้งธรรมและวินัย คือทั้งแบบแผนระเบียบความประพฤติของพระภิกษุสงฆ์ และทั้งหลักการของพระพุทธศาสนา

ถ้าศาสนิกชนปฏิเสธพระไตรปิฎกหรือไม่ยอมรับพระไตรปิฎก ก็คือไม่ยอมรับพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาแบบนั้น เช่น แบบเถรวาท แบบมหายาน แล้วแต่ว่าจะเป็นพระไตรปิฎกฉบับไหน

ยิ่งถ้าเป็นพระภิกษุ การปฏิเสธไม่ยอมรับพระไตรปิฎก ก็คือการปฏิเสธไม่ยอมรับความเป็นพระภิกษุของตนเอง เพราะเหตุว่าการบวชของภิกษุนั้นก็ดี สิ่งที่เรียกว่า ศีล ๒๒๗ ข้อ คือสิกขาบท ๒๒๗ ในพระวินัยก็ดี ที่พระภิกษุนั้นรักษาอยู่ ก็มาจากพุทธบัญญัติในพระไตรปิฎก เมื่อภิกษุไม่ยอมรับพระไตรปิฎก ก็คือปฏิเสธการบวช และปฏิเสธศีล ๒๒๗ เป็นต้นของตนเอง

ที่กล่าวนี้ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ พระพุทธศาสนาให้สิทธิและเสรีภาพโดยสมบูรณ์ แม้แต่สิทธิและเสรีภาพที่จะปฏิเสธพระไตรปิฎกและปฏิเสธพระพุทธเจ้า

แต่ข้อสำคัญในความเป็นประชาธิปไตย ก็คือความตรงไปตรงมา เมื่อเราไม่ยอมรับพระไตรปิฎกนี้ เราไม่ยอมรับการบวชเป็นพระภิกษุแบบนี้ ก็จะเป็นเรื่องแปลกประหลาดที่ว่าเรายังเอารูปแบบที่เป็นบัญญัติในพระไตรปิฎกนั้นมาใช้

ยิ่งหลักการที่สูงขึ้นไปอย่างเรื่องนิพพาน ก็ยิ่งสำคัญเพิ่มขึ้นไปอีก เพราะว่าวินัยที่รักษาก็เพื่อที่จะเป็นฐานให้เข้าถึงจุดหมายนั่นเอง ถ้ารักษาหลักการอย่างนิพพานซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดไว้ไม่ได้ การรักษาความประพฤติปฏิบัติเบื้องต้นเช่นวินัยก็แทบจะหมดความหมาย

พระไตรปิฎกบาลีที่คนไทยนับถือ

คือฉบับเดิมแท้ เก่าแก่ และสมบูรณ์ที่สุด

พระพุทธศาสนาแบบที่เรา นับถือกันอยู่ ซึ่ง สืบ ต่อ มา ในประเทศไทยนี้ เรียกว่าพระพุทธศาสนาเถรวาท หรือบางทีก็ถูกเรียกว่า หินยาน ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของคำสอนที่รักษามาในพระไตรปิฎกภาษาบาลี

พระไตรปิฎกภาษาบาลีของเถรวาทนี้ เป็นที่ยอมรับกันว่า เป็นคำสอนดั้งเดิมแท้ของพระพุทธเจ้า เก่าแก่ที่สุดเท่าที่จะสืบหาได้ แล้วรักษากันมาอย่างเคร่งครัด ทั้งแม่นยำที่สุดและครบถ้วนที่สุด

เวลานี้ในโลกก็รู้กันอยู่ว่าพระพุทธศาสนามีนิกายใหญ่ ๒ นิกาย คือ เถรวาท กับมหายาน นอกจากพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท อย่างของเรา ก็มีพระพุทธศาสนาแบบมหายาน ที่มีในประเทศ แถบเอเชียภาคเหนืออย่าง ญี่ปุ่น จีน เกาหลี มองโกเลีย เป็นต้น



รวมทั้งทิเบตซึ่งมักจะไมยอมเรียกตนเป็นมหายาน แต่เรียกตนว่า
วัชรยาน กลายเป็น ๓ นิกาย

ทั้งโลกนี้รู้กันอยู่และยอมรับกันทั่วไปว่า เถรวาทเป็น
พระพุทธศาสนาดั้งเดิม พระไตรปิฎกบาลีก็เป็นพระไตรปิฎกดั้งเดิม
ชาวพุทธฝ่ายมหายานก็ยอมรับเช่นนั้น นักปราชญ์ที่เชี่ยวชาญ
ด้านมหายานนั้นแหละ พุดออกมาเองอย่างเต็มปาก

ยกตัวอย่างด้านจีน เช่น Professor Soothill ผู้รวบรวม
พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนาภาษาจีน เขียนไว้ในคำ “มหายาน”
ว่า

“大乘 Mahāyana . . . is interpreted as 大教 the greater
teaching as compared with 小教 the smaller, or inferior.
Hīnayāna, which is undoubtedly nearer to the original
teaching of the Buddha, is unfairly described as an
endeavour to seek nirvāna through an ash-covered body, an
extinguished intellect, and solitariness; . . .”^๑

“มหายาน . . . ได้รับการแปลความหมายให้เป็นหลักธรรม
ที่ยิ่งใหญ่กว่า โดยเปรียบเทียบกับ “หินยาน” ซึ่ง(ถูกแปล
ความหมายให้) เป็นหลักธรรมที่เล็กน้อยหรือด้อยกว่า. หินยาน
ซึ่งไม่ต้องสงสัยเลยว่าใกล้เคียงกับคำสอนดั้งเดิมของ
พระพุทธเจ้ามากกว่า ถูกกล่าวหาอย่างไม่เป็นธรรม ว่าเป็น
ความพยายามที่จะแสวงนิรวาณ(นิพพาน) ด้วยอาศัยกายที่
หมกมัวธุลี ปัญญาที่ดับอับแสง และการปลีกตัวปลีกเร้น; . . .”

ตัวอย่างด้านญี่ปุ่น เช่น Professor Mizuno ได้เขียนหนังสือไว้
ให้รู้ว่า

^๑ William Edward Soothill and Levis Hodous, *A Dictionary of Chinese Buddhist Terms*
(London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., Ltd., 1934), p.83.

“ . . . of all the sects and schools of Buddhism, Theravada Buddhism, one of the major Hinayana schools, is the only one that possesses a complete canon in a single language.”^๑

“ในบรรดาพุทธศาสนาทั้งหมดทุกนิกายนั้น พุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งเป็นนิกายใหญ่ในสายหินยาน เป็นพุทธศาสนานิกายเดียว ที่มีพระไตรปิฎกครบถ้วนบริบูรณ์ อยู่ในภาษาเดียว”

ตัวอย่างด้านประเทศตะวันตก T. O. Ling ก็เขียนไว้ใน Dictionary ของเขาทำนองเดียวกันว่า

“**Tipitaka** The canon of Buddh. scripture in Pali, regarded as authoritative by the Theravada; it is earliest form of Buddh. teaching available and the most complete.”^๒

“**ติปิฎก** คัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนาในภาษาบาลี ซึ่งเถรวาทยึดถือเป็นแบบแผน ติปิฎกเป็นคำสอนของพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมสุดเท่าที่มีอยู่ และสมบูรณ์ที่สุด”

เรื่องที่ว่าพระไตรปิฎกบาลีเก่าแก่ เดิมแท้ ครบถ้วนที่สุดนี้ เป็นที่รู้และยอมรับกันทั่ว แต่ที่ก้าวไปไกลกว่านั้น ก็คือการที่ปราชญ์มหายาน รวมทั้งในประเทศมหายานเอง ยอมรับด้วยว่า คัมภีร์ของตนไม่ใช่พุทธพจน์แท้จริง จนกระทั่งเห็นว่าจะต้องหันมาศึกษาพระไตรปิฎกบาลีของเถรวาทด้วย

ยกตัวอย่าง นาย Christmas Humphreys ที่**เอกสารของวัดพระธรรมกาย** ยกย่องให้เป็น “ปราชญ์ใหญ่ทางพระพุทธศาสนาในดินแดนตะวันตก ที่มีชื่อเสียงก้องโลก” ได้เขียนไว้ในหนังสือตำราอ้างอิง

^๑ Kogen Mizuno, *Buddhist Sutras* (Tokyo: Kosei Publishing Co., 1982), p.30.

^๒ T. O. Ling, *A Dictionary of Buddhism* (New York: Charles Scribner's Sons, 1972), p.255.



ของเขาให้รู้ว่า พระสูตรของมหายานไม่ใช่คำตรัสของพระพุทธเจ้า
ดังความว่า

“The Suttas of the Theravada are presented as actual sermons of the Buddha; those of the Mahayana are frankly later compilations put into his mouth”^๑

“พระสูตรทั้งหลายของเถรวาทนั้น ท่านนำเสนอไว้โดยเป็น พระธรรมเทศนาที่แท้จริงของพระพุทธเจ้า; ส่วนพระสูตรทั้งหลายของมหายาน พูดักันตรงไปตรงมาก็คือคำนิพนธ์ ยุคหลังที่บรรจุเข้าในพระโอษฐ์”

ในประเทศญี่ปุ่น ความตื่นตัวของมหายานที่จะมาถึงขั้นนี้ ต้องผ่านความกระทบกระทั่งเจ็บปวดกันบ้าง อย่างที่ Dr. Mizuno เขียนเล่าตอนหนึ่งว่า

“Dr. Murakami stated that Shakyamuni is the sole historical Buddha and that Amitabha Buddha . . . never existed . . . clearly the statement that Shakayamuni did not expound Mahayana teachings is consistent with historical evidence.”

“ดร.มูรากามิ กล่าวว่า พระศากยมุนีเป็นพระพุทธเจ้า ที่มีอยู่พระองค์เดียวในประวัติศาสตร์ และกล่าวว่า พระอมิตาภพุทธะ (ที่ศาสนิกนิกายสุขาวดีทั้งหลายนับถือ) ไม่เคยมีจริง . . . คำกล่าวที่ว่าพระศากยมุนีมิได้ตรัสแสดงคำสอนของมหายานนั้น เป็นการสอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างแจ่มชัด”

Dr. Mizuno ได้เขียนถึงสภาพปัจจุบันว่า

^๑ Christmas Humphreys, *A Popular Dictionary of Buddhism* (London: Curzon Press, 1976), p. 172.

^๒ Mizuno, p. 129.

“ . . . in Japan it is commonly held that, for a correct understanding, a thorough study of Mahayana Buddhism must include both primitive and fundamental Buddhism.

The study of Pali sutras has served three important purposes. It has helped to provide a correct understanding of both primitive and fundamental Buddhism as the basis of Buddhism; to advance unity and cooperation among Japanese Buddhists of different sects, since the Mahayana Buddhist sects all originate in the same sources—primitive and fundamental Buddhism; and to provide agreement that Shakyamuni was the founder of Buddhism.”

“ . . . ในประเทศญี่ปุ่น ได้ยึดถือร่วมกันว่า เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง การศึกษาพุทธศาสนamahayan อย่างทั่วตลอด จะต้องรวมเอาพุทธศาสนา (เถรวาท) ที่ดั้งเดิมและเป็นพื้นฐานเข้ามาด้วย”

“การศึกษาพระสูตรบาลีสนองวัดอุประสงค์สำคัญ ๓ ประการ คือ (๑) ช่วยให้ความเข้าใจอย่างถูกต้องต่อพระพุทธศาสนา (เถรวาท) ที่ดั้งเดิมและเป็นพื้นฐานนั้นว่าเป็นที่ตั้งของพระพุทธศาสนา; (๒) เพื่อส่งเสริมเอกภาพและความร่วมมือกันในหมู่ชาวพุทธญี่ปุ่นผู้นับถือนิกายต่างๆ ด้วยเหตุที่พุทธศาสนamahayan ทุกนิกายล้วนมีกำเนิดจากแหล่งเกิดเดียวกันคือ พุทธศาสนา (เถรวาท) ที่ดั้งเดิมและเป็นพื้นฐานนั้น และ (๓) เพื่อให้มีความเห็นร่วมกันว่า พระศากยมุนี เป็นพระศาสดาผู้ประดิษฐานพระพุทธานุศาสน์”

พระพุทธานุศาสน์ทั้งเถรวาทและมหายานต่างก็มีหลักการของตนเองที่แน่นอน ชัดเจน ยิ่งมหายานแตกแยกเป็นนิกายย่อย ๆ มากมาย ดังเช่นในญี่ปุ่น ไม่ต้องนับนิกายที่ล้มหายสาบสูญไปแล้ว

^๑ Ibid., p.32.



ในยุคต่าง ๆ ปัจจุบันนี้ก็ยังมีนิกายใหญ่ถึง ๕ นิกาย และแตกเป็น นิกายย่อยอีกประมาณ ๒๐๐ นิกาย แต่ละนิกายก็มีคำสอน มี หลักการต่างๆ ที่แตกต่างกัน และมหายานด้วยกันเองนั้นแหละ แตกต่างกันไปไกล บางที่แตกต่างกันเองมากกว่าแตกต่างกับ พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทด้วยซ้ำ

ถ้าพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทอย่างของเราไม่สามารถ รักษาหลักการของตนไว้ได้ ปล่อยให้หลักการหรือคำสอนภายนอก อย่างของมหายานเข้ามาปะปน จะไม่เพียงเกิดความสับสนเท่านั้น แต่คำสอนที่แท้จริงของพระพุทธเจ้า ที่ใครๆ หวังจากเรา ก็จะพลอย เลอะเลือนหมดไป

เพราะไม่รักษาคำสอนเดิมของพระพุทธเจ้าไว้ มหายานจึงต่างกันเองห่างไกล ยิ่งกว่าต่างจากเถรวาทของไทย

ความจริงการชำระสะสางแยกกันชัดเจนระหว่างเถรวาทกับ มหายานนั้น ได้มีมานานแล้วตั้งแต่ก่อนเกิดเป็นมหายานด้วยซ้ำไป หมายความว่า ก่อนจะมีนิกายมหายานนั้นมีความคิดเห็นแปลกแยก ออกไป ซึ่งในระยะแรก เรียกว่ามหาสังฆิกะ แล้วจึงพัฒนาขึ้นมาเป็น มหายานภายหลัง การชำระสะสางความคิดเห็นแปลกแยกเหล่านี้ ทางฝ่ายเถรวาทได้ชี้แจงแสดงไว้ชัดเจนแล้ว ตั้งแต่สังคายนาครั้งที่ ๓ ที่พระเจ้าอโศกมหาราชเป็นองค์อุปถัมภ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕

พระไตรปิฎกภาษาสันสกฤตก็ดี จีนก็ดี ทิเบตก็ดี หรือภาษา อะไรอื่นก็ดีที่นอกบาลีทั้งหมดนั้น ล้วนเป็นของมหายาน หรือ สืบเนื่องต่อมาหลังสังคายนาครั้งที่ ๔ (ทางมหายานถือว่าเป็นครั้งที่ ๓)

ที่เมืองบุรุษปุระ ทางตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย เมื่อ พ.ศ. ๖๔๓ ซึ่งเป็นการสังคายนาของนิกายสรวาสตีวาทีน มหายานยอมรับการสังคายนาครั้งนี้ ต่อมานิกายสรวาสตีวาทีน สบสูญไปแล้ว แต่มหายานพัฒนาต่อมาโดยใช้คัมภีร์ภาษาสันสกฤตอย่างเดียวกับนิกายสรวาสตีวาทีน

คัมภีร์พระไตรปิฎกสันสกฤตเป็นของเกิดภายหลังจากพระไตรปิฎกภาษาบาลีที่เป็นของดั้งเดิม การชำระสะสางก็ดี การรู้ความแตกต่างกันนั้นก็ เป็นเรื่องที่ชัดเจนอยู่ก่อนแล้ว หมายความว่าพระเถระที่รวบรวมจัดทำสังคายนาพระไตรปิฎกบาลีของเถรวาทนั้น ท่านรู้ความแตกต่างอยู่ก่อนแล้ว และท่านได้สะสางไว้เสร็จแล้ว เราจึงไม่ควรจะนำกลับไปปะปนกันอีก

ยิ่งพระไตรปิฎกจีนด้วยแล้ว ก็เกิดสืบเนื่องจากพระไตรปิฎกฉบับสันสกฤตนั้นอีกต่อหนึ่ง พระไตรปิฎกจีนนั้นไม่ได้เกิดขึ้นในอินเดีย แต่เกิดขึ้นในประเทศจีน เพราะฉะนั้นก็ห่างหลังฉบับภาษาสันสกฤตออกไปอีก

เท่าที่นักประวัติศาสตร์สืบทราบได้ พระพุทธศาสนาที่เข้าไปสู่ประเทศจีนอย่างจริงจังนั้น ได้เริ่มเมื่อประมาณ พ.ศ. ๖๐๘ เมื่อพระเจ้ามิ่งตี้ หรือเม่งตี้ ทรงส่งทูต ๑๘ คนไปสืบพระพุทธศาสนาในประเทศตะวันตก คือ อินเดีย หรือชมพูทวีป ในครั้งนั้นพระกาศยปะมาตังคะที่เข้ามาประเทศจีนจากประเทศอินเดีย ได้แปลพระสูตรพุทธวจนะ ๔๒ บท ที่ฝรั่งแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า *The Sūtra of Forty-two Sections* ขึ้นเป็นสูตรแรก

ต่อมาอีกนานจึงมีการแปลคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาสันสกฤต



เป็นจีนอย่างจริงจังประมาณปี พ.ศ. ๙๔๔ เมื่อพระกุมารชีวะจาก แคว้นกุจา ในเอเชียกลาง มาถึงนครเขียงอานแล้วได้แปลคัมภีร์ออกมา ส่วนหนึ่ง

ต่อจากนั้นเหตุการณ์ใหญ่อีกครั้งหนึ่งก็คือสมัยราชวงศ์ถัง เมื่อ หลวงจีนที่เรารู้จักกันดี คือพระถังซำจั๋ง หรือหลวงจีนเหียนจิ่ง หรือ ยวนฉาง ได้ไปสืบพระไตรปิฎกในไซที่ คือแคว้นตะวันตก หรือดิน แดนตะวันตก ซึ่งหมายถึงชมพูทวีป ใน พ.ศ. ๑๑๗๒ แล้วกลับมา ถึงเมืองจีนเมื่อ พ.ศ. ๑๑๘๘ คือเกือบ พ.ศ. ๑๒๐๐ และได้แปล พระสูตรภาษาสันสกฤตที่นำมาจากอินเดียเป็นภาษาจีน

ส่วนพระไตรปิฎกภาษาทิเบตก็เช่นเดียวกัน เพิ่งแปลมาจาก ภาษาสันสกฤตหลัง พ.ศ. ๑๑๖๐ เพราะว่าพระพุทธศาสนาเพิ่ง เข้าสู่ทิเบตในช่วง พ.ศ. ๑๑๖๐ นั้น เมื่อกษัตริย์ทิเบตอภิเษกสมรส กับเจ้าหญิงเนปาลและเจ้าหญิงจีน ที่นับถือพระพุทธศาสนา

พระไตรปิฎกมหายานที่เป็นหลัก ก็มีของจีนกับของทิเบตเท่านั้น ส่วนพระไตรปิฎกมหายานนอกจากนี้ ก็ถ่ายทอดต่อจากจีน-ทิเบต ไปอีก อย่างของเกาหลี^๑ และญี่ปุ่น เป็นต้น หรือไม่ก็เป็นเพียง กระเด็นกระสวย มีนิดๆ หน่อยๆ หาเป็นชิ้นเป็นอันได้ยาก

ที่น่าเสียดายก็คือ พระไตรปิฎกฉบับภาษาสันสกฤตที่เป็นต้นเดิมของมหายานนั้น ได้สูญหายไปแทบหมดสิ้น แม้จะกลับไปพบที่ฝั่งหรือเก็บใส่สตูบเจดีย์ไว้ ก็อยู่ในสภาพกระจัดกระจาย หรือแห้วงวิน

^๑ เกาหลี เคยมีพระไตรปิฎกมหายานที่นับว่าสมบูรณ์มาก ซึ่งจารึกจบในรัชกาลพระเจ้า มุนจง (King Munjong, พ.ศ. ๑๕๕๐-๑๖๒๕) แต่ถูกทำลายเสียเมื่อครั้งมองโกลรุกราน ใน พ.ศ. ๑๗๗๔ ต่อมาได้ทำขึ้นใหม่ โดยจารึกในแผ่นไม้ ใน พ.ศ. ๑๗๗๕

พระไตรปิฎกเดิมของสันสกฤต เกิดหลังบาลีอยู่แล้ว ยังมาสูญหายไปเสียอีก พระไตรปิฎกฉบับภาษาจีนและทิเบตที่แปลต่อจากฉบับสันสกฤตนั้น ก็เลยแทบไม่มีต้นฉบับเดิมที่จะตรวจสอบการที่จะสืบหาคำสอนเดิมที่แท้แปลให้ตรงจริงจึงเป็นไปได้ยาก ดังเช่นพระไตรปิฎกของจีนนั้น บางเรื่องเป็นพระสูตรเดียวกัน แต่เมื่อไม่มีฉบับภาษาสันสกฤตที่เป็นตัวเดิม ก็เลยรวมเข้าชุดโดยเอาทั้งฉบับแปลของพระกุมารชีวะ (ราว พ.ศ. ๙๔๔) และฉบับแปลของหลวงจีนเหียนจั้ง (ราว พ.ศ. ๑๑๘๘) เพิ่มความใหญ่โตให้แก่พระไตรปิฎกของมหายาน

เป็นอันว่า พระไตรปิฎกของมหายาน ตั้งแต่ฉบับใหญ่ของจีนและทิเบต ตลอดจนฉบับภาษาอื่นๆ ที่มีกระเสี้ยนกระสาวย ไม่ว่าจะพบที่ไหน ก็พูดได้ชัดเจนว่าเป็นของเกิดทีหลัง และเมื่อมองในแง่ของการรักษาคำสอนของพระพุทธเจ้า ก็อยู่ในสภาพอ่อนแอ นอกจากสืบหาพุทธพจน์ได้ยากแล้ว ก็ยังเป็นส่วนที่แต่งใหม่ใส่พระโอษฐ์เข้าไปอีก

ทั้งนี้ต่างจากพระไตรปิฎกบาลีของเถรวาทที่นอกจากเป็นของดั้งเดิมก่อนกว่าแล้ว ยังมีประวัติการรักษาสืบต่อมาอย่างมั่นคง ดังที่ปราชญ์พุทธศาสนาไม่ว่าที่ไหนๆ ไม่ต้องพูดถึงตัวเราเอง แม้ถึงตะวันตกและประเทศมหายานเองก็ยอมรับทั่วกัน

การพบพระไตรปิฎกอื่น ๆ นั้นก็เป็นข้อดีใน ๒ ประการ คือ ประการที่ ๑ จะได้ว่าเรื่องราวเหล่านั้น ทางมหายานสอนว่าอย่างไร และเมื่อพูดถึงมหายานก็ต้องแยกนิกายด้วยว่า นิกายไหนของมหายานสอนไว้ว่าอย่างไร แต่ไม่ใช่หมายความว่า จะเอามาปะปนกัน



(มหายานด้วยกันเองเขาก็ไม่ยอมให้ต่างนิกายมาปนกับเขา) แต่เอามาเทียบเพียงให้รู้ว่า ในเรื่องนี้ เช่น นิพพาน ทางเถรวาทสอนว่าอย่างนี้ มหายานนิกายนี้สอนว่าอย่างนี้ มหายานนิกายนั้นสอนว่าอย่างนั้น

ที่เป็นอย่างนี้ก็เพราะนิกายมหายานนั้นแตกแยกกันออกไปมาก ตามคำสอนของอาจารย์ในแต่ละนิกาย ดังที่เรียกชื่อมหายานอีกอย่างหนึ่งว่า *อาจารย์วาท* (บาลีว่า *อาจารย์วาท*) มหายานเองก็ไม่ลงกัน เราควรจะปล่อยให้มหายานเถียงกัน ดีกว่าจะไปเถียงด้วย ถ้าเราเอาคำสอนมหายานจากพระไตรปิฎกมหายานเข้ามาละก็จะยุ่งกันใหญ่ เพราะมหายานเองก็ยุ่งกันอยู่แล้ว

ประการที่ ๒ ยิ่งค้นพบพระไตรปิฎกในประเทศอื่นๆ มากเท่าไร ก็ยิ่งเป็นการช่วยย่ำให้เราได้หลักฐานมายืนยันเรื่องราวที่พระไตรปิฎกบาลีของเราได้บันทึกไว้ชัดเจนก่อนตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๕ แล้วว่าท่านได้ชำระสังคายนาแตกแยกแปลกปลอมทั้งหลาย แสดงว่าลัทธิเช่นนั้นเกิดขึ้นจริงๆ ดังหลักฐานที่ได้พบภายหลังเหล่านั้น

ถ้าตีรวนพระไตรปิฎกได้ ก็ถอนรากพระสงฆ์ไทยสำเร็จ

เรื่องนี้จะต้องทำความเข้าใจให้ชัด เวลาพูดจะต้องจำแนกว่าเถรวาทหรือพระไตรปิฎกเถรวาทว่าอย่างนี้ พระไตรปิฎกมหายานว่าอย่างนี้ ถ้าไม่ทำอย่างนี้จะสับสนปนเปเกิดปัญหามากมายยุ่งกันไม่จบ และพระพุทธรูปศาสนาที่แท้ก็จะหมดไปด้วย

ยกตัวอย่าง ดังที่กล่าวแล้วว่าในประเทศญี่ปุ่นมีพุทธศาสนา มหายานหลายนิกาย และแยกนิกายย่อยเป็นร้อยๆ นิกาย เอาเฉพาะ

นิกายใหญ่ ๕ นิกาย ก็สอนและปฏิบัติต่างกันมากมาย

เวลานี้สิ่งหนึ่งที่พระมหากษัตริย์ของญี่ปุ่นทุกนิกายรักษาไว้ไม่ได้ ก็คือเพศพรหมจรรย์ นิกายเซนที่ว่ารักษาไว้ด้วยดีมานาน เดียวนี้ ตัวอาจารย์เจ้าสำนักก็มีครอบครัวกันไป

พระญี่ปุ่นบางนิกาย อย่างนิกายชิน นอกจากมีครอบครัวแล้วยังทำธุรกิจ เป็นเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรม เป็นเจ้าของกิจการ ทำการค้าพาณิชย์ต่างๆ

โชกะงักไก สมาคมชาวพุทธ ที่ตั้งขึ้นเป็นขบวนการในนิกาย นิชิเรน ได้ตั้งพรรคการเมืองโกเมโตขึ้นเมื่อปี ๒๕๐๗ นับว่าเป็น การก้าวเข้าสู่วงการเมือง แม้จะไม่เต็มตัวและเต็มเหมือนในอดีต

พระญี่ปุ่นบางนิกายนั้นในประวัติศาสตร์ถึงกับตั้งกองทัพ ของตนเอง มีอำนาจทางการเมืองและทางการทหารมาก แข่ง อำนาจกับทางฝ่ายบ้านเมืองนั้น หรือแข่งอำนาจกับพวกขุนนาง จนในที่สุดทางฝ่ายบ้านเมืองทนไม่ไหว ต้องยกทัพเข้ามาปราบปราม ทำสงครามกัน ดังเช่น ขุนศึกกิโยโมริ ยกทัพไปปราบและทำลายวัด โตไดและวัดโกฟูกุ แห่งเมืองนารา ใน พ.ศ. ๑๗๒๓ หรือในยุคต่อมา ขุนศึกซามูไรโนบุ나가ะทำลายวัดเฮนริอากุสำเร็จ ใน พ.ศ. ๒๑๑๔ และ ต่อสู้กับพระนักรบแห่งวัดฮองอันอยู่กว่า ๑๐ ปี จึงเอาชนะได้ ใน พ.ศ. ๒๑๒๓

ส่วนทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ก็อย่างที่กล่าวแล้วว่า รักษาวินัยแบบแผนคำสั่งสอนหลักการเดิมไว้อย่างแม่นยำที่สุด เพราะฉะนั้นสภาพสืบสนและเหตุการณ์แปลกๆ อย่างนั้นจะไม่เกิดขึ้น เพราะวินัยที่พระรักษานั้น ป้องกันไว้อย่างรัดกุมที่สุด ไม่มีทาง



ที่จะคลาดเคลื่อนไปได้ นอกเสียจากว่าเราจะไม่รักษาพระไตรปิฎก บาลีนี้ไว้

ถ้าไม่รู้จักแยกอย่างที่ว่าข้างต้น ต่อก็อาจจะมีการกล่าวอ้าง เช่นอาจจะมีการยกบางรูปพูดขึ้นมาว่า เอ๊ะ! ที่ประเทศญี่ปุ่น พระไตรปิฎกฉบับนิกายนั้นไม่เห็นมีพุทธบัญญัติข้อนั้น หรือว่า บางนิกายไม่เห็นต้องให้ความสำคัญมากมายแก่พระไตรปิฎก เพราะเขานับถืออาจารย์เป็นใหญ่ เขาก็เป็นพระพุทธศาสนาอยู่ได้ เขาไม่ได้ถือวินัยอย่างเรา วินัยข้อนั้นๆ ไม่มีในพระไตรปิฎกของญี่ปุ่น เขาถืออย่างนั้นๆ แล้วทำไมเราจะต้องมาถืออย่างนี้ด้วย

หากเป็นอย่างงั้น ก็อาจจะเป็นไปได้ว่า ประเทศไทยต่อไป จะรักษาความเป็นพระภิกษุแบบเถรวาทไว้ไม่ได้ จะมีครอบครัว หรือจะทำธุรกิจอุตสาหกรรม เป็นเจ้าของโรงงาน เป็นเจ้าของกิจการค้าขาย ทำการค้าพาณิชย์ ตลอดจนกระทั่งมีอำนาจในทางการเมือง อย่างที่เคยเป็นหรือเป็นอยู่ในประเทศญี่ปุ่นและในบางประเทศอื่น ๆ

ในด้านหลักการทางธรรม ถ้าเอาพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ มาอ้างกันสับสน ต่อก็อาจจะมีการยกบางรูปพูดว่า เอ๊ะ! ในประเทศญี่ปุ่นนั้น บางนิกายเขามีพระสูตรอื่นๆ ที่เราไม่มี อย่างเช่น สุขาวดีวิญญูสูตร ที่เป็นหลักสำคัญของนิกายโจโด และนิกายชิน ซึ่งเป็นนิกายที่นักบวช มีบุตรภรรยา และทำกิจการธุรกิจอุตสาหกรรมที่กล่าวมาแล้ว

สุขาวดีวิญญูสูตรนั้นสอนว่า มีสวรรค์ทิศตะวันตก เรียกว่า แดนสุขาวดี ที่มีพระพุทธเจ้าชื่อว่า อมิตาภะ ประทับอยู่ ใครอยาก จะเกิดในสวรรค์สุขาวดีก็ให้เอ่ยนามพระองค์ให้มากที่สุดโดยเฉพาะ

เวลาตาย ก็จะได้ไปอยู่กับพระอมิตาภะ และรอเข้านิพพานที่นั่น ถ้าใครเกิดบอกว่าพระสูตรนี้ไม่มีในพระไตรปิฎกบาลีของเรา น่าจะเอาเข้ามาด้วยอย่างนี้เป็นต้น จะว่าอย่างไร ความชัดเจนในหลักการ และในคัมภีร์ของตนเองนี่จึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง

คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีของเถรวาทนั้นเป็นของที่สืบมาจากการสังคายนาครั้งแรก จึงถือว่าต้นเดิมที่สุด และได้ชำระสะสางความเห็นแตกแยกแปลกปลอม โดยเฉพาะในการสังคายนาครั้งที่ ๓ สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พ.ศ. ๒๓๕ นั้น เป็นที่ชัดเจนจะแจ้งอยู่แล้วว่าอะไรใช่ อะไรไม่ใช่ คำสอนของพระพุทธศาสนาแบบเดิมแท้ที่เรียกว่าเถรวาทนี้

จริงอยู่ในเรื่องปลีกย่อยเล็กๆ น้อยๆ อาจจะมีอะไรที่ไม่ชัดเจนได้เป็นเรื่องธรรมดา เช่นอย่างพระเวททัตกับพระสารีบุตร ใครจะมีอายุมากกว่ากันอย่างไร อาจหาหลักฐานไม่ได้ หรือว่าต้นโพธิ์ชื่อว่าอานันทโพธิ์ที่พระเชตวันปลูกขึ้นปีไหนในระหว่างพุทธกิจ ๔๕ พรรษา ดังนี้ เป็นต้น แต่เรื่องเหล่านี้ไม่ใช่ข้อสำคัญ สิ่งที่สำคัญก็คือหลักการใหญ่ๆ อย่างที่กล่าวแล้ว เช่นนิพพานนั้นจะต้องชัดเจน ท่านไม่ปล่อยไว้ให้คลุมเครือ ดังที่กล่าวแล้ว

ยังเป็นเรื่องสำหรับผู้ปฏิบัติหรือศาสนิกไม่อาจจะรู้เข้าใจได้ ถ้าพระศาสดาไม่วางหลักการไว้ให้ชัดเจน คำสอนของพระองค์ก็แทบจะไม่เกิดประโยชน์ เพราะผู้ปฏิบัติไม่รู้ว่าตนปฏิบัติอะไรอยู่ เป็นการปฏิบัติคำสอนของพระพุทธเจ้า หรือปฏิบัติคำสอนของเจ้าสำนักที่คิดขึ้นเองใหม่ หรือปฏิบัติอะไรที่เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของเขาเอง หรือแม้แต่ปฏิบัติลัทธิอื่นนอกพระพุทธศาสนา



จริงอยู่ พระไตรปิฎกมหายานที่แปลไปเป็นภาษาจีนเป็นต้นแล้ว อาจให้ประโยชน์ได้บ้างในแง่ที่จะเทียบเคียงคำสอนเล็กๆ น้อยๆ เช่นข้อความในคาถาบางคาถา ว่ามีแปลกันอย่างไร แต่นั่นไม่ใช่เรื่องหลักการ ส่วนตัวหลักการใหญ่นั้นท่านวางไว้และชำระสะสางกันชัดเจนไปแล้ว มีแต่พูดได้ว่า เถรวาทสอนว่าอย่างนี้ มหายานสอนว่าอย่างนั้น หรือมหายานนิกายนี้ว่าอย่างนี้ มหายานนิกายนั้นว่าอย่างนั้น เป็นต้นเท่านั้น ไม่ใช่เรื่องที่จะมาปะปนกัน

เมื่อชาวพุทธยังนับถือพระไตรปิฎก

ก็ยังคงเคารพพระพุทธเจ้า และมีพระศาสดาองค์เดียวกัน

ประโยชน์ที่พุทธศาสนิกชนต้องการ คือ พระพุทธศาสนาแท้ ที่เป็นพระดำรัสตรัสสอนของพระพุทธเจ้า พระไตรปิฎกเป็นแหล่งที่บรรจุพระดำรัสตรัสสอนที่เราต้องการนั้น และเป็นที่ยอมรับทั่วกัน รวมทั้งนักปราชญ์พุทธศาสนาของมหายานว่า พระไตรปิฎกบาลีของเถรวาทนี้ เป็นหลักฐานแสดงพุทธวจนะที่

- ดั้งเดิมแท้เก่าแก่ที่สุด
- รักษาคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้ได้แม่นยำที่สุด
- ครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด

ที่ว่ามีใช้หมายความว่า พระไตรปิฎกบาลีจะมีพุทธดำรัสครบถ้วนทุกถ้อยคำของพระพุทธเจ้า หรือว่าทุกถ้อยคำในพระไตรปิฎกเป็นพุทธดำรัส แต่หมายความว่าพุทธพจน์เท่าที่บันทึกไว้ได้ และมีมาถึงเรา อยู่ในพระไตรปิฎก พระไตรปิฎกนั้นเรียกได้ว่าเป็นแหล่งเดียวที่เราจะหาคำสอนที่แท้ของพระพุทธเจ้าได้

เมื่อเรานับถือพระพุทธศาสนา และปฏิบัติพระพุทธศาสนา ก็คือเรายอมรับและต้องการปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าตรัสสอน ซึ่งหมายความว่า เราจะต้องไปเฝ้าและไปฟังพระพุทธเจ้าตรัสเอง ถึงจะมีใคร เช่นครูอาจารย์ช่วยเล่าต่อให้ฟัง ก็ไม่เท่าได้ไปฟังพระองค์ ตรัสเอง เพราะฉะนั้น แม้แต่ในสมัยพุทธกาล คนที่อยู่เมืองไกล ได้ฟังคำสอนของพระพุทธเจ้าจากพระอาจารย์นำเข้าสู่พระพุทธ ศาสนาแล้ว ต่อมาในที่สุดก็เพียรพยายามเดินทางบุกป่าฝ่าดง แส้นไกล มาเฝ้าพระพุทธเจ้า

บัดนี้ เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว เราจึงไม่มีทางเลี้ยง ที่จะต้องไปหาและไปเฝ้าคำสอนของพระองค์จากพระไตรปิฎก และใช้คำตรัสสอนในพระไตรปิฎกนั้นเป็นเกณฑ์ตัดสินว่า สิ่ง ที่ใครก็ตามเชื่อถือหรือปฏิบัติอยู่ เป็นพระพุทธศาสนาหรือไม่

ใครก็ตามที่กล่าวอ้างว่าตนปฏิบัติได้โดยไม่ต้องอาศัย พระไตรปิฎก ก็คือพูดว่า ตนปฏิบัติได้โดยไม่ต้องอาศัยพระพุทธเจ้า เมื่อเขาปฏิบัติโดยไม่อาศัยคำตรัสสอนของพระพุทธเจ้า เราจะ เรียกการปฏิบัตินั้นว่าเป็นพระพุทธศาสนาได้อย่างไร แน่แน่นอนว่า นั้นเป็นการปฏิบัติลัทธิความเชื่อหรือความคิดเห็นของตัวเอง หรือของใครอื่นที่คิดชอบปฏิบัตินั้นขึ้นมา หรืออย่างดีก็เป็นความที่ เอาจมาเล่าต่อจากพระไตรปิฎก แบบฟังตามๆ กันมา ซึ่งเสี่ยงต่อ ความคลาดเคลื่อนผิดเพี้ยน

เวลานี้ ชาวพุทธควรจะต้องติดและตักเตือนกันให้ตระหนักถึง ความสำคัญของการปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้าให้ถูกต้อง เพราะมี การกล่าวอ้างพระพุทธเจ้า หรือกล่าวอ้างพระพุทธศาสนา (แปลว่า



คำสอนของพระพุทธเจ้า) ง่ายขึ้นๆ โดยมีได้มีการตรวจสอบว่า พระองค์ตรัสไว้หรือไม่ หรือเป็นเพียงความเชื่อหรือการคิดเอา ของตนเอง ซึ่งถ้าไม่ถือว่าเป็นการกล่าวต่อพระพุทธเจ้า ก็เป็นการ ไม่เป็นธรรมต่อพระองค์ และถ้าไม่ถือว่าเป็นการหลอกลวงประชาชน ก็เป็นความไม่ให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชน เช่นเดียวกัน

ในเมืองไทยของเรา น่าเป็นห่วงว่ากำลังมีความโน้มเอียงจะ เป็นอาจารย์วาทกันมาก มักมีการอ้างพระเถระ พระมหาเถระองค์นั้น องค์นี้ จนจะกลายเป็นการเอาอาจารย์ของตนไปตัดสินพระพุทธเจ้า แทนที่จะอัญเชิญพระพุทธเจ้ามาเป็นมาตรฐานแก่อาจารย์

ที่จริงนั้น คำสอนของพระเถระ และครูอาจารย์ที่เราเรียกกันนี้ ตามเกณฑ์มาตรฐาน ท่านไม่ยอมให้เรียกว่าเป็นอาจารย์วาทเลย ท่านยอมให้เป็นอดีตโนมตีเท่านั้น

คำสอนของพระเถระ และพระอาจารย์ทั้งหลายนั้น เป็น เครื่องช่วยเราในการศึกษา และช่วยสื่อหรือโยงเราเข้าหาพระ พุทธเจ้าเท่านั้น ไม่ใช่เป็นเกณฑ์วินิจฉัยหรือตัดสินพระพุทธศาสนา อย่างว่าแต่พระเถระและพระมหาเถระรุ่นหลังๆ เหล่านี้เลย แม้แต่ พระธรรมเสนาบดีสารีบุตร อัครสาวกสูงสุด เมื่อมีปัญหาข้อธรรม ก็ยังมีความเคารพต่อองค์พระศาสดา นำถวายพระพุทธเจ้าทรง วินิจฉัย

แม้พระมหากัสสปเถระ พระอุบาลีผู้ยอดแห่งวินัยธร และ พระธรรมภิกษุคาริกอานนท์ พร้อมด้วยพระอรหันตสาวก รวมด้วยกัน ๕๐๐ รูป ผู้ทันเห็นทันเฝ้าทันตามเสด็จพระพุทธเจ้า ก็พร้อมใจกัน ยกให้พระธรรมวินัยที่มาอยู่ในพระไตรปิฎกนี้มีความสำคัญเหนือกว่า

วาทะของท่านนั้นๆ เอง

เมื่อชาวพุทธทั้งปวงยังนับถือและรักษาคำสอนของ พระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก ก็ยังสมควรแก่คำที่เรียกว่าเป็นผู้นับถือ พระพุทธศาสนา และมีหลักที่จะยึดเหนี่ยวให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งองค์เดียวกัน เป็นแกนกลางและเป็น ศูนย์รวม

ถ้าหลักคำสอนยังมีมาตรฐานรักษา

พระพุทธศาสนาก็อยู่ไปได้ถึงลูกหลาน

แท้ที่จริง บุคคล ๒ ประเภทนี้ เท่ากับประกาศตัวอยู่โดยนัยว่า มิได้นับถือพระพุทธศาสนา มิต้องพูดถึงว่าจะจะเป็นพระภิกษุหรือ ผู้บวชอยู่ในพระธรรมวินัย กล่าวคือ

๑. ผู้กล่าวอ้างว่า ตนปฏิบัติได้เอง โดยไม่ต้องอาศัย ไม่ต้องฟัง ไม่ต้องสดับคำสอนของพระพุทธเจ้า
๒. ผู้ปฏิเสธคำสอนของพระพุทธเจ้า ดังที่มีมาถึงเราในพระไตรปิฎก

ที่พูดทั้งนี้มิใช่หมายความว่า จะต้องยอมรับคำและความ ทุกอย่างในพระไตรปิฎก โดยมีให้สงสัยหรือไต่ถาม ในพระพุทธศาสนา ไม่มีการผูกขาดเช่นนั้น เพราะท่านเปิดเสรีภาพให้แม้แต่ที่จะ ปฏิเสธพระไตรปิฎก และปฏิเสธพระพุทธเจ้า แล้วปฏิบัติกรอย่างซื่อตรง โดยสละภิกษุภาวะหรือไม่อยู่ในพระพุทธศาสนาต่อไป แต่สำหรับผู้ที่ยังนับถือพระพุทธศาสนา ก็ต้องปฏิบัติกรตรงไปตรงมาเช่นเดียวกัน กล่าวคือ การนับถือพระพุทธศาสนา แปลว่านับถือคำสอนของ



พระพุทธเจ้า จึงต้องเพียรหาคำสอนของพระองค์ผู้เป็นพระศาสดา
ในพระไตรปิฎก

เมื่อสงสัยคำหรือความใดแม้แต่ในพระไตรปิฎก ก็ไม่จำเป็นต้องเชื่อทันทีอย่างผูกขาด แต่สามารถตรวจสอบก่อน ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักทั่วไปไว้แล้ว ซึ่งสำหรับพวกเราบัดนี้ก็คือการใช้คำสั่งสอนในพระไตรปิฎก ตรวจสอบแม้แต่คำสั่งสอนในพระไตรปิฎกด้วยตนเอง

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้ตรัสหลัก**มหาปเทศ ๔** ไว้ได้แก่ ที่อ้างอิงใหญ่ หรือหลักใหญ่สำหรับใช้อ้างเพื่อสอบสวนเทียบเคียง เริ่มแต่หมวดแรก ที่เป็นชุดใหญ่ ซึ่งแยกเป็น

๑. พุทธาปเทศ (ยกเอาพระพุทธเจ้าขึ้นอ้าง)
๒. สังฆาปเทศ (ยกเอาสงฆ์ทั้งหมดขึ้นอ้าง)
๓. สัมพหุรัตเถราปเทศ (ยกเอาพระเถระจำนวนมากขึ้นอ้าง)
๔. เอกเถราปเทศ (ยกเอาพระเถระรูปหนึ่งขึ้นอ้าง)^๑

(ที่.ม. ๑๐/๑๑๓/๑๔๔; อัง.จตุกก. ๒๑/๑๘๐/๒๒๗)

ทั้ง ๔ กรณีนี้ ฟัง “ตรวจสอบในสูตร ฟังเทียบเคียงในวินัย”
ถ้าลงกัน สมกัน จึงยอมรับได้^๒

นอกจากนั้น ถ้าเป็นปัญหาหรือข้อสงสัยที่จำกัดลงมา
ในส่วนพระวินัย ก็สามารถให้หลัก**มหาปเทศ ๔** ชุดที่ ๒ ตรวจสอบ
ซึ่งจะไม่กล่าวรายละเอียดในที่นี้ เพราะนักวินัยทราบกันดี (ดู วินย.

^๑ ข้อ ๓ และ ๔ บางที่ท่านเรียกให้สั้นว่า **คณาปเทศ** และ **บุคคลาปเทศ** ตามลำดับ (อัง.ฎีกา ๒/๔๔๓)

^๒ เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว การอ้างก็เหลือเพียงข้อ ๒-๓-๔ และทั้งหมดนั้น
ปัจจุบันหมายถึงตรวจสอบกับพระไตรปิฎก

๕/๗๒/๑๓๑)

เมื่อพิจารณากว้างออกไป โดยครอบคลุมถึงคำสอนรุ่นหลังๆ หรือลำดับรองลงมา ท่านก็มีหลักเกณฑ์ที่จะให้ความสำคัญในการวินิจฉัยลดหลั่นกันลงมา โดยวางเกณฑ์วินิจฉัยคำสอนความเชื่อ และการปฏิบัติ เป็น ๔ ชั้น คือ (ดู ที.อ.๒/๑๗๒/; วินย.อ.๑/๒๗๑; วินย.ฎีกา ๓/๓๕๒)

๑. สุตตะ ได้แก่ พระไตรปิฎก

๒. สุตตานุโลม ได้แก่ มหาปเทศ (ยอมรับอรรถกถาด้วย)

๓. อาจารย์วาท ได้แก่ อรรถกถา (พวงฎีกา อนุฎีกาด้วย)

๔. อัตตโนมติ ได้แก่ มติของบุคคลที่นอกจากสามข้อต้น

“สุตตะ” คือพุทธพจน์ที่มากในพระไตรปิฎกนั้น ท่านถือเป็นมาตรฐานใหญ่ หรือเกณฑ์สูงสุด ดังคำที่ว่า

“แท้จริง สุตตะ เป็นของคืนกลับไม่ได้ มีค่าเท่ากับการสงฆ์ (ที่ประชุมพระอรหันตสาวก ๕๐๐ รูป ผู้ทำสังคายนาครั้งที่ ๑) เป็นเหมือนครั้งที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายยังสถิตอยู่” (วินย.อ. ๑/๒๗๒)

“เพราะว่า เมื่อค้ำสุตตะ ก็คือ ค้ำพระพุทธรูปเจ้า” (วินย.ฎีกา ๒/๗๑)

พาหิรกุสุตร (สุตรภายนอก คือสุตรที่ไม่ได้ขึ้นสู่สังคายนา ทั้ง ๓ ครั้งใหญ่) ตลอดถึงพระสูตรของนิกายมหาสังฆิกะ (นิกายใหญ่ที่จัดเป็นนินยานที่สืบต่อจากภิกษุวัชชีบุตร และต่อมาพัฒนาเป็นมหายาน) ท่านก็จัดเข้าเกณฑ์ไว้แล้วว่า

“...ไม่พึงยึดถือ ควรตั้งอยู่ในอัตตโนมตินั้นแหละ หมายความว่า อัตตโนมติ ในนิกายของตน (เถรวาท) ยังสำคัญกว่าสูตรที่นำมาจากนิกายอื่น” (วินย.ฎีกา ๒/๗๒)



นี่เป็นตัวอย่างหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่พระเถระในอดีตได้ถือปฏิบัติในการดำรงรักษาพระธรรมวินัยสืบกันมา ซึ่งแสดงให้เห็นทั้งประสบการณ์ในการทำงาน และจิตใจที่ให้ความสำคัญแก่พระธรรมวินัยนั้นอย่างมั่นคงยิ่งในหลักการ ท่านจึงรักษาพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ยืนนานมาถึงเราได้ ชนิดที่ว่าแม้พวกเราในปัจจุบันจะไม่เอาใจใส่ คนยุคต่อไปที่ตื่นตัวขึ้นมา ก็ยังมีโอกาสเข้าถึงพระพุทธศาสนาได้อีก

นอกจากหลักฐาน ยังมีหลักการ ที่เป็นมาตรฐานสำหรับวัดคำสอน

ขอแทรกเรื่องควรทราบเพิ่มเติมที่สำคัญสักหน่อย ที่กล่าวมานั้น เป็นเกณฑ์ตรวจสอบหลักฐานที่มา หรือที่รองรับคำสอนของพระพุทธเจ้า หลักฐานเหล่านี้เป็นที่รองรับหลักการของพระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้วินิจฉัยได้ว่า คำความที่ใครก็ตามยกมาอ้าง เป็นคำตรัสของพระพุทธเจ้า หรือเป็นคำสอนในพระพุทธศาสนาหรือไม่ เชื่อก็ได้หรือไม่ และแค่ไหนเพียงใด

ยังมีเกณฑ์ตรวจสอบอีกอย่างหนึ่ง คือ คำตรัสของพระพุทธเจ้า (ซึ่งอยู่ในหลักฐานที่ถูกต้อง) ที่แสดงหลักการสำหรับใช้วินิจฉัยคำสอน และการประพฤติปฏิบัติทั่วไป ว่าถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาหรือไม่ เรียกว่า หลักตัดสินพระธรรมวินัย (ที่พูดไปก่อนนั้นเป็นเกณฑ์ตัดสินหลักฐานที่แสดงพระธรรมวินัย)

หลักตัดสินพระธรรมวินัยนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระมหา-
ปชาบดีโคตมีเถรีครั้งหนึ่ง และแก่พระอุบาลีเถระครั้งหนึ่ง

ชุดที่ตรัสแก่พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี มี ๘ ข้อ ใจความว่า

“ธรรมเหล่าใด เป็นไปเพื่อ

๑. สราคะ (ความติดใจใคร่ข้อมใจ)
๒. สังโยค (ความผูกมัดมัดตัวอยู่ในวงวนแห่งทุกข์)
๓. อาจยะ (ความพอกพูนกิเลส)
๔. มหิจจตา (ความมักมากอยากใหญ่)
๕. อสันตฺถุญฺญี (ความไม่รู้จักพอ)
๖. สังคณิกา (ความมัวสุมคลุกคลี)
๗. โกสัชชะ (ความเกียจคร้าน)
๘. ทุพฺภรตา (ความเป็นคนเลี้ยงยาก)

ธรรมเหล่านี้ ฟังรู้ว่าไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย ไม่ใช่สัตตสุสาน (คำสอนของพระศาสดา)

ส่วนธรรมเหล่าใด เป็นไปเพื่อ

๑. วิราคะ (ความคลายออกเป็นอิสระ)
๒. วิสังโยค (ความเปลื้องตนจากวงวนแห่งทุกข์)
๓. อปจยะ (ความไม่พอกพูนกิเลส)
๔. อัปปิจจตา (ความมักน้อย ไม่มักมากอยากใหญ่)
๕. สันตฺถุญฺญี (ความสันโดษ)
๖. ปวิเวก (ความสงัด)
๗. วิริยารัมภะ (ความเร่งระดมเพียร)
๘. สุภรตา (ความเป็นผู้เลี้ยงง่าย)

ธรรมเหล่านี้ ฟังรู้ว่าเป็นธรรม เป็นวินัย เป็นสัตตสุสาน”

(วินย.๗/๕๒๓/๓๓๑)



ส่วนชุดที่ตรัสแก่พระอุบาลีเถระมี ๗ ข้อ ใจความว่า

“ธรรมเหล่าใด เป็นไปเพื่อ

๑. เอกันตนิพพิทา (ความหน่ายหายติดได้สิ้นเชิง)
๒. วิราคะ (ความคลายออกเป็นอิสระ)
๓. นิโรธ (ความดับกิเลสได้ไม่มีทุกข์เกิดขึ้น)
๔. อุปสมะ (ความสงบที่กิเลสระงับราบคาบไป)
๕. อภิญญา (ความรู้ประจักษ์ตรงต่อความจริงจำเพาะ)
๖. สัมโพธิะ (ความตรัสรู้ยังเห็นความจริงเต็มพร้อม)
๗. นิพพาน (ภาวะดับทุกข์หายร้อนเย็นสนิท)

ธรรมเหล่านี้พึงรู้ว่า เป็นธรรม เป็นวินัย เป็นสัตตสุสาน (คำสอนของพระศาสดา)”

(อัง.ส.ตต.ก. ๒๓/๘๐/๑๔๖)

ถ้าตรงข้ามกับข้างต้นนี้ ก็ไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย ไม่ใช่สัตตสุสาน

เพราะยังมีพระไตรปิฎกเถรวาทไว้เป็นมาตรฐาน

พระมหายานจึงมีโอกาสย้อนกลับมาหาพุทธพจน์ที่แท้

มองในทางกลับกัน ถ้าพระเถระในอดีตเป็นอย่างที่พวกเราเป็นกันอยู่เวลานี้ ก็เห็นได้ชัดว่าพระพุทธรศาสนาคงไม่อยู่ยืนยาวมาถึงปัจจุบันได้แน่ หรือถ้าอยู่ก็คงเป็นคล้ายอย่างพระมหายานในญี่ปุ่น ที่นอกจากมีครอบครัว เป็นนักธุรกิจ ฯลฯ แล้วก็ยังแตกแยกย่อยออกไปมากมายเป็นร้อยๆ นิกายย่อย

ที่มหายานเป็นอย่างนี้ ก็สืบมาแต่เดิม คือแตกแยกย่อยกันมาเรื่อยๆ ตั้งแต่ก่อนเป็นมหายาน คือตั้งแต่ยุคเดิมที่เป็นหินยาน ซึ่งคัมภีร์ของเถรวาทได้บันทึกเรื่องราวไว้แต่ต้น ขอเล่าโดยย่อ

เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วได้ ๑ ศตวรรษ คือ ถึง พ.ศ. ๑๐๐ ภิกษุพวกหนึ่งเรียกว่า “วัชชีบุตร” ได้ถือตามลัทธิอาจารย์ (อาจารย์วาท) ว่าการไม่ปฏิบัติตามพุทธบัญญัติบางอย่าง รวม ๑๐ ข้อ ไม่เป็นความผิด เป็นเหตุให้พระเถระผู้ต้องการรักษาพระธรรมวินัย ไว้ตามเดิมแบบเถรวาท ได้จัดให้มีการสังคายนาครั้งที่ ๒ ขึ้น

อย่างไรก็ตาม ภิกษุวัชชีบุตรไม่ยอม และได้แยกตัวไปตั้งเป็น นิกายขึ้นต่างหาก เรียกชื่อว่า “มหาสังฆิกะ” (พวกสงฆ์ใหญ่) เป็นอาจารย์วาทกลุ่มแรก พอแยกออกไปแล้ว ปรากฏว่าลัทธิถือตาม อาจารย์ (อาจารย์วาท) ก็เกิดมากขึ้น มหาสังฆิกะได้แตกแยกย่อย ออกไป จนกลายเป็นอาจารย์วาท ๖ นิกายย่อย

ทางด้านเถรวาทเดิม ก็ได้มีอาจารย์วาทแยกตัวออกไป ๒ พวก แล้ว ๒ พวกนั้น ก็ไปแตกแยกย่อยออกไปเรื่อยๆ จนกลายเป็น ๑๑ อาจารย์วาท

ความแตกแยกเกิดอาจารย์วาทต่างๆ มากมายนี้ เกิดขึ้นใน ช่วงเวลา ๑๐๐ ปี ดังนั้น เมื่อถึง พ.ศ. ๒๐๐ จึงมีพระพุทธศาสนา นิกายย่อยรวมทั้งหมด ๑๔ นิกาย^๑ เป็นเถรวาทดั้งเดิม ๑ กับ

^๑ การแตกแยกสรุปง่าย ๆ คือ เริ่ม พ.ศ. ๑๐๐ จากเถรวาท ครั้งที่ ๑ พวกวัชชีบุตรแยกออกไป ตั้งมหาสังฆิกะ เป็นอาจารย์วาทแรกแล้ว จากมหาสังฆิกะ แยกเพิ่มอีก ๒ คือ โคกุกิยะ และเอกัปปโยทริก, จากโคกุกิยะ ก็แตกเพิ่มอีก ๒ คือ ปิณณัตติวาท กับพหุลิยะ (หรือพหุสสุตติยะ) แล้วเกิดเจติยวาทเพิ่มซ้อนเข้ามาอีก รวมมหาสังฆิกะเองด้วยเป็น อาจารย์วาท ๖

จากเถรวาทนั้น ครั้งที่ ๒ เกิดอาจารย์วาท แยกออกไปอีก ๒ คือ มหิสาสกะ กับ วัชชีบุตรตตะ แล้ววัชชีบุตรตตะไปแตกเพิ่มอีก ๔ (คือ รัมมุตตริยะ ภัทรยานิก จันณาการิก และสัมมตติยะหรือสมิตติยะ) ส่วนมหิสาสกะ ก็แตกเพิ่มอีก ๒ คือ สัพพัตติกวาท (=สรวาสตีวาท) กับรัมมคุดตติยะ แล้วจากสัพพัตติกวาท เกิดนิกายย่อยกัสสปิยะซึ่ง แยกเพิ่มเป็นสังกันติกะ ซึ่งแตกต่อออกไปเป็นสุคตวาท รวมทั้งหมดเป็นอาจารย์วาทใหม่ ๑๑
เมื่อนับทั้งหมด = เถรวาทเดิม + อาจารย์วาทชุดแรก ๖ + อาจารย์วาทชุดหลัง ๑๑



อาจริยวาท ๑๗ นิกาย

โดยนัยนี้ เมื่อถึงรัชกาลพระเจ้าอโศกมหาราช ใน พ.ศ. ๒๑๘ พระพุทธศาสนาซึ่งรุ่งเรืองในด้านการอุปถัมภ์บำรุง กลับไม่มีเอกภาพ มีการส่งสอนลัทธิแปลกแยกกันมากมายสืบสน จนทำให้ต้องจัดการสังคายนาครั้งใหญ่อีกเป็นครั้งที่ ๓ ใน พ.ศ. ๒๓๕

ในการสังคายนาครั้งที่ ๓ นี้ มีการชำระสะสางทิวฎีต่างๆ ที่แตกแยกแปลกปลอม ดังที่ประมวลไว้ในพระไตรปิฎก เล่ม ๓๗ คือ กถาวัตถุ รวม ๒๑๙ หัวข้อ (เรียกว่า กถา) เริ่มด้วยข้อแรก คือ ลัทธิถืออัตตา ของพวกนิกายวัชชีบุตร และนิกายสมัตติยะ พร้อมทั้งอัญญาเดียรถีย์มากมาย มีความยาวเป็นพิเศษถึง ๘๓ หน้า เรียกรวมๆ ว่า “ปุคคกถา”

นิกายมหาสังฆิกะเป็นเจ้าของทิวฎีที่ผ่านชำระสะสางครั้งนี้หลายเรื่อง (ไม่ต่ำกว่า ๑๙ เรื่อง) ยกตัวอย่าง เช่น พวกมหาสังฆิกะบางส่วน ถือทิวฎีร่วมกับพวกนิกายสมัตติยะ นิกายวัชชีบุตร และนิกายสัพพัตติกวาท (=สรวาสติวาท) ว่า พระอรหันต์ก็เสื่อมถอยจากอรหัตตผลที่บรรลุแล้ว กลับมาเป็นปุถุชนอีกได้ (เรื่องใน “ปริหานิกถา”) ดังนี้ เป็นต้น

หลังจากสังคายนาครั้งที่ ๓ แล้ว ก็เกิดมีเอกภาพขึ้นอย่างน้อยในส่วนกลางแห่งมหาอาณาจักรของพระเจ้าอโศกมหาราช และได้มีการส่งพระศาสนทูตไปประกาศพระศาสนา ๙ สาย ที่รู้จักกันว่าสายหนึ่งมายังทวาราวดี ซึ่งอยู่ในที่ตั้งของประเทศไทยปัจจุบันด้วย

รวมเป็น ๑๘ นิกาย (= เถรวาท ๑ + อาจริยวาท ๑๗) ทั้ง ๑๘ นิกายนี้ ถูกมหายานเรียกว่าหินยาน

อาจริยวาทเดิม ที่เป็นหินยานทั้ง ๑๗ นิกายสูญไปหมดแล้ว เหลือแต่*อาจริยวาทปัจจุบัน* คือมหายาน ที่พัฒนาจากมหาสังฆิกะ (อาจริยวาทแรกสุด ซึ่งก็สูญไปแล้ว)

อย่างไรก็ตาม ในรอบนอกของชมพูทวีป ไกลออกไป ก็ยังมี พระภิกษุที่ถืออาจริยวาทต่างๆ ไปเผยแผ่อยู่ จึงปรากฏต่อมาว่า หลังจากสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเกือบ ๔ ศตวรรษ ใน พ.ศ. ๖๒๑ พระเจ้ากนิษกมหาราชครองแผ่นดินแถบอินเดียภาคตะวันตกเฉียงเหนือ ที่เมืองบรูษปุระ (ปัจจุบันคือ Peshawar ในปากีสถาน) ไกลออกไปทางตะวันตกเฉียงเหนือ จากนครปาตลีบุตร ซึ่งปัจจุบันคือ Patna เมืองหลวงของพระเจ้าอโศกมหาราช ประมาณ ๑,๖๒๕ ก.ม.)

พระเจ้ากนิษกะทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ใฝ่พระทัยศึกษาธรรม ถึงกับนิมนต์พระภิกษุไปสอนธรรมแก่พระองค์ทุกวัน วันละรูป พระภิกษุแต่ละรูปสอนแตกต่างกันบ้าง ชัดกันบ้าง ทำให้ทรงสับสน จนกระทั่งทรงปรึกษาพระภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งได้ถวายคำแนะนำให้จัดการสังคายนาขึ้นประมาณ พ.ศ. ๖๔๓

สังคายนาครั้งนี้ ถือว่าเป็นของนิกายสัพพัตติกวาท (สรวาสติวาทะ) และมีภิกษุมหายานร่วมด้วย ต่อมาแม้นิกายสรวาสติวาทะสูญสิ้นไปแล้ว เช่นเดียวกับอาจริยวาทยุคแรกที่เป็นหินยานหมดทั้ง ๑๗ นิกาย (มหาสังฆิกะได้พัฒนามาเป็นมหายาน) ทางฝ่ายมหายานก็นับเอาสังคายนาครั้งนี้ เป็นครั้งที่ ๓ ของตน (ไม่ยอมรับสังคายนาครั้งที่ ๓ ที่พระเจ้าอโศกมหาราชอุปถัมภ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕; และในทำนองเดียวกันทางเถรวาทก็ไม่นับการสังคายนาครั้งนี้)

พระเจ้ากนิษกะได้อุปถัมภ์บำรุงพระศาสนา และได้ทรงส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเอเชียกลาง ซึ่งได้เป็นแหล่งสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนามหายานแพร่หลายต่อไปสู่จีน เกาหลี มองโกเลีย และญี่ปุ่น



เมื่อพระพุทธศาสนามหายาน เจริญขึ้นในประเทศเหล่านั้นแล้ว ก็แตกแยกนิกายและสาขาย่อยออกไปๆ จนในที่สุดจึงมาเห็นกันว่า ถึงจะแตกแยกไปเป็นนิกายไหนๆ ก็ควรจะตั้งศึกษาพระไตรปิฎกบาลี ของเถรวาท เพื่อจะได้รู้หลักคำสอนตามพระพุทธพจน์ดั้งเดิม และ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อย่างที่ Professor Mizuno กล่าวไว้ ดังได้ยกมาให้ดูข้างต้น

สิ่งที่ควรทำที่แท้ คือ

เร่งชวนกันหันมาศึกษาพระไตรปิฎกของเราขึ้นศึกษา

เอกสารของวัดพระธรรมกาย แสดงการยอมรับพระไตรปิฎก บาลีของเถรวาทว่า “เป็นแหล่งอ้างอิงของคำสอนในพระพุทธศาสนายุค ดั้งเดิมที่สำคัญที่สุด” แต่เขียนต่อไปว่า

“แต่นอกจากพระไตรปิฎกบาลีแล้ว ยังมีคำสอนยุค ดั้งเดิมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่ในคัมภีร์อื่นอีกหลายแหล่ง เช่น พระไตรปิฎกจีน พระไตรปิฎกทิเบต คัมภีร์สันสกฤต คัมภีร์ในภาษาคันธรี ภาษานาปาลโบราณ ภาษาล้านโบราณ ของอินเดีย เอเชียกลางและที่อื่นๆ

“การจะศึกษาให้เข้าใจคำสอนของพระพุทธศาสนายุค ดั้งเดิมจริงๆ นั้น จึงมีความจำเป็นจะต้องศึกษา ให้เข้าใจ คัมภีร์ทั้งหลายเหล่านี้ทั้งหมด นำเนื้อหาคัมภีร์ที่คล้ายกันมา เปรียบเทียบกัน วิเคราะห์ด้วยหลักทางวิชาการทั้งด้าน ภาษาศาสตร์ และอื่นๆ จึงจะได้ความเข้าใจที่รอบด้านสมบูรณ์”

เอกสารของวัดพระธรรมกาย ทั้งที่นี้และที่อื่น เมื่อกล่าวถึง พระไตรปิฎก จะมีลักษณะการพูดทำนองนี้ ซึ่งนอกจากสับสนแล้ว

ยังเป็นการสร้างความเข้าใจผิดที่ไม่ควรให้อภัย เช่น ออกชื่อคัมภีร์ในภาษาต่างๆ มากมายให้ดูน่าทึ่งประหนึ่งว่า แต่ละภาษาเหล่านั้นคงจะมีพุทธพจน์บันทึกไว้นอกเหนือจากที่เราู้กันอีกมากมาย แต่แท้ที่จริงเอาเป็นหลักอะไรไม่ได้

คงจะไม่ต้องชี้แจงให้มากและยืดยาว ขอให้ทราบง่าย ๆ สั้น ๆ ว่าเรื่องทั้งหมดก่อนที่จะมาเป็นคัมภีร์อะไรต่างๆ ที่ยกมาอ้างข้างบนนี้ (ซึ่งส่วนมากเป็นเรื่องกระเส็นกระสาย บางอย่างก็ไม่ใช่แม้แต่จะเป็นคัมภีร์) พระเถระผู้รักษาพระพุทธศาสนา ยุค ๒๐๐ กว่าปีแรก ท่านรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกันดี และได้ชำระสะสางเสร็จสิ้นไปแล้ว หลังจากนั้น ถ้าจะมีการยอมรับกัน ก็เพียงพอให้ชัดว่า คัมภีร์นั้นๆ เป็นของนิกายไหน และนิกายนั้นสอนว่าอย่างไร เช่น เถรวาทว่าอย่างไร มหายานนิกายย่อยนี้ว่าอย่างไร นิกายย่อยนั้นว่าอย่างไร ไม่ต้องมาสืบสนกันอีก

ขอทบทวนเป็นข้อสรุปไว้ว่า

๑. พระไตรปิฎกบาลีของเถรวาทที่เราศึกษาไว้ (แต่ไม่ค้อยศึกษากัน) นี้ เป็นที่ยอมรับกันทั่วแม่โดยฝ่ายมหายานเอง ว่าเป็นที่รวบรวมพระพุทธพจน์ที่ตั้งเดิม แม่นยำตรงตามจริง และครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด

๒. พระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ ก็คือ ที่เป็นของมหายานนั้น แม้นักวิชาการตะวันตก ที่*เอกสารของวัดพระธรรมกาย*ยกย่องว่าเป็น “ปราชญ์ใหญ่ทางพระพุทธศาสนา... ที่มีชื่อเสียงก้องโลก” ก็ยังพูดว่า “พระสูตรทั้งหลายของมหายาน พุตกันตรงไปตรงมา ก็คือคำนิพนธ์ยุคหลังที่บรรจุเข้าในพระโอษฐ์” ดังยกมาให้ดูข้างต้นแล้ว (หน้า ๒๒)



เรารู้กันดีอยู่แล้วว่า การรักษาพระพุทธรูปศาสนานั้น เราต้องการ คำสอนที่แท้จริงของพระพุทธเจ้า เมื่อพระสูตรของมหายานเป็นของ แต่งใส่พระโอษฐ์ภายหลัง แล้วเราจะนำเอามาสืบสนปะปนทำไม

๓. แม้ว่าพระไตรปิฎกมหายาน เช่น ฉบับภาษาจีน จะมีคำสอน เก่าครั้งหินยานอยู่ด้วย ก็แทบจะไม่มีคุณประโยชน์อะไรเป็น สาระที่เราจะพึงสนใจ นอกจากจะได้รู้ว่าเคยมีพุทธศาสนานิกาย นั้นจริง และสอนว่าอย่างนั้นๆ ขอชี้แจงเล็กๆ น้อยๆ เช่น

ก) หินยานที่แตกแยกออกไปถึง ๑๗ นิกายและได้สูญสิ้น ไปหมดแล้ว เป็นเรื่องเก่าที่ท่านสะสางเสร็จกันไปแล้ว ถ้าจะไปพบ หลงเหลือบันทึกอยู่ในฉบับของจีนหรือแม่ภาษาอื่นๆ บ้าง ก็เป็น ของส่วนเกิน ไม่ใช่เรื่องแปลกอะไร

ข) ในบรรดานิกายต่างๆ นั้น เถรวาทนี้เป็นหลักมาแต่เดิม ก่อนมีการแตกแยก และแม้หลังแตกแยกแล้ว เมื่อนิกายอื่นสูญสิ้นไป เถรวาทก็ดำรงอยู่ต่อมา และเป็นที่ยุติกันว่ารักษาคำสอนเดิมแท้ของ พระพุทธเจ้าไว้แม่นยำครบถ้วนที่สุด เมื่อเป็นอย่างนี้ ควรจะตั้งใจ ศึกษาคำสอนที่ท่านเพียรพยายามรักษาไว้ให้แน่แท้ให้ดี

ค) คำสอนของหินยานที่ว่ามียู๋บ้างในพระไตรปิฎกมหายาน ฉบับภาษาจีนนั้น อย่างของนิกายสรรพาสติวาทีน เดิมรักษาไว้ด้วย ภาษาสันสกฤต กว่าจะได้แปลเป็นภาษาจีนก็ใกล้ พ.ศ. ๑๐๐๐ แล้ว และคัมภีร์สันสกฤตเดิมาก็หายสูญไปมาก ความน่าเชื่อถือแม้ แต่ในแง่ที่จะรักษาคำสอนของนิกายของตนเองก็เหลือน้อยลงไป

ที่จริงนั้น พระไตรปิฎก ตลอดจนคัมภีร์ทั้งหลายอื่นๆ ที่โน่น บ้าง ที่นี้บ้าง ของนิกายใด มีแค่ไหน เป็นอย่างไร ก็เป็นเรื่องที่รู้ๆ กัน

อยู่แล้ว ถึงแม้นานๆ จะมีการตื่นเต้นกันขึ้นว่าเกิดไปพบอะไร
ขึ้นมา เหมือนเป็นของแปลกใหม่ แต่แท้ที่จริงก็เป็นของนอก
ระดับมาตรฐาน และโดยมากก็เป็นของเกิดขึ้นรุ่นหลังกว่า
คัมภีร์อรรถกถาของเรา ไม่ต้องพูดถึงการจะเอามาเทียบกับพระ
ไตรปิฎกบาลี

คัมภีร์ หรือส่วนของคัมภีร์ ที่ว่าพบกันขึ้นบ้างนั้น ถ้าเรามี
เวลาจะสนใจพิเศษก็ได้ในแง่ที่ว่า เป็นเครื่องประดับความรู้ เช่น
เอาไว้พิสูจน์ว่าเป็นของนิกายเก่าที่สูญสิ้นไปแล้วนิกายไหน
เป็นหลักฐานยืนยันเรื่องบางอย่างที่ท่านเล่าไว้ในคัมภีร์ของเรา
เรื่องไหนบ้าง ให้ความรู้ประกอบเกี่ยวกับเหตุการณ์และสภาพสังคม
อย่างไรบ้างใหม่ เป็นต้น แต่ในแง่ตัวหลักการของพระศาสนาแท้ๆ
แล้ว เรียกได้ว่าไม่มีผลอะไร

พระไตรปิฎกบาลี ๔๕ เล่ม และอรรถกถา ๕๕ เล่ม เพียง
๑๐๐ เล่มเท่านั้นก่อน ไม่นับคัมภีร์ภาษาบาลีเล่มอื่นๆ แม้แต่วิสุทธิมรรค
ที่ท่านรักษาไว้ให้เราศึกษามากมาย ขอให้ตั้งใจศึกษากันจริงๆ จังๆ บ้าง
เพียง ๕ เล่ม ๑๐ เล่ม ก็ยังจะได้รู้จักพระพุทธศาสนาดีกว่าจะไป
สนใจคัมภีร์ภายนอกที่กระจัดกระจายเหล่านั้น ซึ่งถ้ามีอะไรเป็น
ประโยชน์บ้าง ก็ไม่ต้องกังวล ผู้รู้ผู้ชำนาญก็จะเอามาบอกเราเอง
หรือแม้ตัวเราจะต้องการู้ก็ได้ แต่ควรจับหลักเถรวาทของตัวเอง
ให้ชัดเสียก่อน

เวลานี้ก็รู้กันดี ใครๆ ก็ยอมรับว่า จะรู้พระพุทธศาสนาที่เป็น
คำสอนแท้ของพระพุทธเจ้า ต้องศึกษาพระไตรปิฎกบาลีของเถรวาท
และวงกรรมทายานอย่างในญี่ปุ่นก็เห็นกันแล้วว่า จะต้องหันมาศึกษา
คำสอนเดิมของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎกบาลีของเราเป็นฐาน



ดังได้กล่าวข้างต้น

สิ่งควรทำที่แน่แท้ก็คือ ควรจะปลุกเร้ากระตุ้นเตือนพวกเรากันเองนี้แหละ ให้หันมาศึกษาพระพุทธศาสนาที่แท้ จากแหล่งคำสอนที่อยู่ใกล้ตัวอยู่แล้วนี้กันเสียที ว่าธรรมะของพระพุทธเจ้าที่ถูกต้องเป็นอย่างไร

ถ้าไม่ยอมศึกษาเอง ก็ช่วยรักษาแหล่งคำสอนเดิมแท้ไว้ เพื่อให้คนอื่นที่เขาเห็นคุณค่าจะได้มีโอกาสศึกษา โดยไม่ไปทำให้แปดเปื้อนเสียก่อน ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ก็ยังจะเป็นบุญกุศลแก่ตนได้ส่วนหนึ่ง

แต่ถ้าจะให้เจริญอกงามและเข้มแข็งมั่นคงจริง จะต้องหมั่นเตือนจิตสำนึกกันไว้ว่า ชาวพุทธเรา นี้ จะรักษาพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ด้วยความบริสุทธิ์ได้อย่างไร เพื่อมิให้ตนเองกลายเป็นผู้ทำลายมรดกสำคัญที่บรรพบุรุษได้อุทิศสาหัสเพียรพยายามรักษากันมาตั้งเป็นพันๆ ปี

ชาวพุทธจะต้องมีการศึกษาอย่างน้อยขั้นเบื้องต้น ที่จะทำให้รู้ตระหนักถึงความสำคัญของพระธรรมวินัย ที่ท่านรักษาไว้ในพระไตรปิฎก และมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างพระไตรปิฎกนั้น กับความเป็นไปของพระพุทธศาสนา

ขอเล่าเรื่องหนึ่งว่า เมื่อหลายปีมาแล้ว มีพระภิกษุจากประเทศไทยคนหนึ่งเดินทางไปดูการพระศาสนาที่ประเทศญี่ปุ่น วันหนึ่งก็ได้ไปเยี่ยมวัดของสังฆราชนิกายหนึ่ง เมื่อเข้าไปพบกับสังฆราชนิกายนั้น ก็มีหญิงสาวนำน้ำชามาต้อนรับพระภิกษุไทย ได้ความว่า หญิงสาวที่นำน้ำชามาต้อนรับนั้น เป็นลูกสาวของสังฆราชญี่ปุ่นนั่นเอง

ถ้าคนไทยไม่อยากเห็นพระภิกษุไทยเป็นอย่างพระญี่ปุ่น ก็
จะทำได้ด้วยการช่วยกันรักษาพระไตรปิฎกบาลีของเถรวาทนี้ไว้ให้
บริสุทธิ์บริบูรณ์มั่นคง

ดังเป็นที่รู้กันอยู่ และเป็นที่ยอมรับในหมู่ผู้รู้ทั่วโลกว่า พระ
ไตรปิฎกบาลีของเถรวาทนี้แหละ เป็นแหล่งบรรจุรักษาคำสอนเดิม
แท้ของพระพุทธศาสนาไว้ เราควรจะมี ความภูมิใจที่สามารถรักษา
คำสอนที่บริสุทธิ์บริบูรณ์ของพระพุทธเจ้า หรือพระพุทธศาสนาที่
ถูกต้องแท้จริงนี้ไว้ให้แก่โลก เพื่อให้พระสัทธรรมอันวยประโยชน์
สุขที่ยั่งยืนแก่มวลมนุษย์สืบไป



เรื่องเบ็ดเตล็ด

เบ็ดเตล็ด ๑: รู้จักพระไตรปิฎกอย่างชาวบ้าน

- ก) องคฺุณิมาลไม่ได้่านพระไตรปิฎก
- ข) ติดพระไตรปิฎก – ติดตำรา

เบ็ดเตล็ด ๒: อ้างฝรั่ง

- อ้างฝรั่ง ๑: พระไตรปิฎกอักษรโรมันของ Pali Text Society เป็นฉบับสากล?
- อ้างฝรั่ง ๒: ทศณะนักวิชาการตะวันตก เรื่องนิพพาน อัตตา - อนัตตา

เบ็ดเตล็ด ๑

รู้จักพระไตรปิฎกอย่างชาวบ้าน

ก) องคฺลิมลไม่ได้อ่านพระไตรปิฎก

เมื่อปลายเดือนกุมภาพันธ์ ที่ผ่านมา คึนหนึ่ง ขณะฟังวิทยุอยู่ มีผู้นำข้อเขียนใน นสพ.พิมพ์ไทย มาอ่าน ได้ใจความว่า **องคฺลิมลไม่ต้องอ่านพระไตรปิฎก ก็ได้สำเร็จพระอรหันต์** เลยนึกขึ้นมาว่าเป็นตัวอย่างที่ดีมาก ที่จะช่วยอธิบายให้ญาติโยมรู้จักพระไตรปิฎก

ได้ขอให้ญาติโยมบางท่านช่วยหาให้ ก็ได้มา เป็นฉบับวันพฤหัสบดีที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ คอลัมน์ “วิวาทะ” จึงขอโอกาสนำมาใช้ประโยชน์ในการสร้างความรู้ความเข้าใจ (ขออภัยต่อท่านผู้เขียนด้วย เพื่อประโยชน์แก่ผู้อ่าน มิใช่ประสงค์จะได้เถียง) ข้อเขียนตอนที่เกี่ยวข้องในคอลัมน์นั้นว่า

“... ก็อยากจะถามว่า เมื่อครั้งพุทธกาล ผู้ที่สำเร็จอรหันต์มีตำรา หรือพระไตรปิฎกมาเป็นทางนำไปสู่พระนิพพานหรือไม่

องคฺลิมลเี่ยวไล่เช่นมาผู้คนจำนวนมาก แต่ก็ได้สำเร็จอรหันต์ เพียงแต่พระพุทเจ้าตรัสกับองคฺลิมลว่า เราหยุดแล้ว ท่านยังไม่หยุด องคฺลิมลอ่านพระไตรปิฎกเล่มไหนกันครับ

พระพุทธเจ้าก่อนดับขันธปรินิพพาน ก็ตรัสไว้อย่างชัดเจนว่า ‘เมื่อพระองค์ละสังขารไปแล้ว ให้ถือพระธรรมวินัยเป็นแนวทางปฏิบัติตามพระองค์ ไม่ได้บอกให้ถือพระไตรปิฎกอย่างที่เข้าใจกัน’ ”

ที่จริงต้องพูดใหม่กลับตรงข้ามกับข้อเขียนข้างบนนี้ว่า
“ก็อยากจะถามว่า ถ้าไม่มีพระไตรปิฎก เราจะรู้เรื่องของอสุภะและเรื่องผู้สำเร็จอรหันต์ในครั้งพุทธกาลหรือไม่”

ที่จริงนั้น เพราะมีพระไตรปิฎก เราจึงรู้เรื่องของอสุภะ คือเราอ่านและรู้เรื่องของอสุภะจากพระไตรปิฎก

ถ้าไม่มีพระไตรปิฎก เราก็ไม่ได้รู้ว่าพระพุทธเจ้าตรัสกับอสุภะอย่างไร

ถ้าไม่มีพระไตรปิฎก เราก็ไม่รู้จักแม้แต่ชื่อของอสุภะ

อสุภะจะอ่านพระไตรปิฎกได้อย่างไร เรื่องของอสุภะนั้นแหละมาอยู่ในพระไตรปิฎก พวกเราต่างหากอ่านพระไตรปิฎกเพื่อจะได้รู้เรื่องของอสุภะ (และเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายในพุทธกาล)

แต่น่าเสียดายว่า เวลาที่พวกเราน้อยคนนักจะได้อ่านเรื่องพระพุทธเจ้าจากพระไตรปิฎก พวกเราแทบทุกคนได้ยินเรื่องพระพุทธเจ้า และได้ฟังธรรมในพระไตรปิฎก จากพระสงฆ์ ครูอาจารย์ ผู้เฒ่าผู้แก่ ฯลฯ ที่ฟังต่อๆ กันมา กว่าที่จะถึงเราบางที่หลายสิบหรือหลายร้อยทอด เพราะฉะนั้น กว่าที่จะถึงเรา บางที่เรื่องราวก็เพี้ยนไปไกล บางทีก็เข้าใจผิดไปเลย นี่แหละจึงเป็นอันตรายอย่างสำคัญ ที่จะทำให้พระพุทธศาสนาเลอะเลือน เพราะชาวพุทธไม่สนใจจะเรียนธรรมจากต้นแหล่ง คือ พระไตรปิฎก

ย้อนกลับไปเรื่ององคุลิมาลอีก

ถาม “องคุลิมาลสำเร็จพระอรหันต์ได้เองหรือ?”

ตอบ “ไม่ใช่ ท่านได้ฟังพระพุทธเจ้าตรัส จึงสำเร็จ”

ถาม “แล้วพวกเราเวลานี้ละ รู้ธรรมได้เองหรือ?”

ตอบ “ไม่ใช่ พวกเราก็รู้จากที่พระพุทธเจ้าตรัสเหมือนกัน แต่เรารู้ผ่านพระสงฆ์ ครูอาจารย์ ผู้ใหญ่ ตำรับตำรา หนังสือต่างๆ สอน หรือบอกต่อกันมา”

ถาม “พระสงฆ์ ครูอาจารย์ ฯลฯ เหล่านั้นได้พบพระพุทธเจ้า แล้วพระพุทธเจ้าตรัสสอนให้หรือ?”

ตอบ “ไม่ได้พบหรือก พระพุทธเจ้าปรินิพพานนานกว่า ๒,๕๐๐ ปีแล้ว”

ถาม “ถ้าอย่างนั้น พระสงฆ์และครูอาจารย์ ฯลฯ เหล่านั้น ไปเอาคำสอนของพระพุทธเจ้ามาจากไหน?”

ตอบ “คำสอนของพระพุทธเจ้านั้น ท่านรวบรวมบันทึกไว้ในพระไตรปิฎก และรักษาสืบต่อกันมาอย่างดีที่สุด ใครอยากรู้เรื่องพระพุทธเจ้าและหลักธรรมคำสอนของพระองค์ ก็ไปอ่านไปค้นเอาจากพระไตรปิฎก”

ที่ว่ามานี้แหละคือพระไตรปิฎก ขอให้ดูง่ายๆ ดังนี้

ก. เมื่อพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่

พระพุทธเจ้า ตรัส พุทธพจน์ = ธรรมวินัย (คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า)

ข. หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว

พระไตรปิฎก รักษา พุทธพจน์ = ธรรมวินัย (คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า)



เมื่อพระพุทธเจ้าจะปรินิพพานได้ตรัสว่า เมื่อพระองค์ล่วงลับไปแล้ว ให้สาวกทั้งหลายนับถือ**ธรรมวินัยเป็นศาสดา** (แทนพระองค์)

ก็ต้องถามว่า เราจะเอาธรรมวินัยที่ไหนมานับถือ แล้วก็ตอบว่า **ธรรมวินัยที่อยู่ในพระไตรปิฎก**

นี่แหละ เพราะอย่างนี้ เราจึงพูดได้ว่า **พระไตรปิฎกเป็นที่ประทับขององค์พระศาสดา** (คือธรรมวินัย ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ให้เป็นพระศาสดาของเราแทนพระองค์)

ถ้าเราเห็นแก่พระพุทธเจ้า และถ้าเราถือว่าธรรมวินัยสำคัญ เราก็ต้องเห็นความสำคัญของพระไตรปิฎก (แล้วก็ชวนกันศึกษาและรักษาพระไตรปิฎก)

พระพุทธศาสนาที่มาถึงเราได้ ก็เพราะยังมีพระไตรปิฎกที่รักษาไว้ หรือว่าเรารู้จักพระพุทธศาสนาได้ ก็เพราะยังมีพระไตรปิฎกตกทอดมาถึงพวกเรา

ไม่ว่าอะไรที่เรารู้จักเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จะพูดจะเล่าขานถ่ายทอดกันมาผ่านใครๆ อะไรๆ สืบสาวไปถึงต้นตอที่แน่ๆ ก็ต้องถึงพระไตรปิฎก บุญกรรม บาปกรรม ทาน ศีล ภาวนา ศีล ๕ ของชาวบ้าน ศีล ๘ ของอุบาสกอุบาสิกา ศีล ๑๐ ของสามเณร ศีล ๒๒๗ ของพระภิกษุ เมตตา กรุณา สติ ปัญญา สมาธิ ความเพียร นรก สวรรค์ นิพพาน หรือแม้แต่พระพุทธเจ้า กับทั้งพระธรรม พระสงฆ์ เรื่องการบวช กฐิน สังฆทาน โบสถ์ วิหาร เจดีย์ ตลอดจนภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา ก็มาจากพระไตรปิฎกทั้งนั้น

ท่านที่อ้างว่ารู้เห็นโน่นนี่จากการปฏิบัติ ไม่ว่าจะพูดเท่าไร แต่

ถ้อยคำที่ท่านใช้ในเรื่องธรรมะ ที่จะสื่อสารกับพระเถร อุบาสก อุบาสิกา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ก็ได้มาจากพระไตรปิฎกทั้งนั้น (แต่อาจจะผ่านต่อกันมาหลายทอด)

ถ้าศึกษาพระพุทธานุญาตจากพระไตรปิฎกโดยตรง ก็ได้ คำสอนของพระพุทธเจ้า(เท่าที่มีมาถึงเรา)อย่างเที่ยงตรงแน่นอน ถ้าฟังต่อจากคนหรือหนังสืออื่นไกลออกไป ก็เสี่ยงมากขึ้นๆ ว่า จะได้พระพุทธานุญาตที่คลาดเคลื่อนผิดเพี้ยนหรือผสมปนเป^๑

แต่พระไตรปิฎกก็อาจจะยากสำหรับเรา เพราะฉะนั้นก็จึงใช้ ทางสายกลาง คือให้ครูอาจารย์หรือหนังสือธรรมะมาช่วยเป็น สื่อโยงเราเข้าหาพระไตรปิฎก หรือศึกษาพระไตรปิฎกโดยมี ครูอาจารย์และหนังสือเป็นที่ปรึกษา (อาศัยพระสงฆ์มาสื่อ พระธรรมของพระพุทธเจ้า)

“ถึงจะขอเมตตาครูอาจารย์สอนให้ ก็ไม่ควรห่างไกลจาก พระไตรปิฎก”

เวลานี้ พระสงฆ์และญาติโยมเห็นห่างพระไตรปิฎกกันมาก จึงมีคำสอนและการปฏิบัติที่คลาดเคลื่อนผิดเพี้ยนเกิดขึ้นมากมาย หรือไม่ก็เป็นโอกาสให้คนที่เฉไฉเอาพระไตรปิฎกมาอ้างแบบเพี้ยนๆ หลอกเอาได้ แต่ตราบดีที่พระไตรปิฎกยังอยู่ ก็อุ่นใจได้ว่า ถึงอย่างไรก็ยังมีที่ตรวจสอบให้ได้ของแท้ของจริงกลับคืนมา

^๑ อย่างในข้อเขียนที่ยกมาจาก พิมพ์ไทย นั้น องค์คุลีมาร ก็ดี พระพุทธเจ้าละสังขาร ก็ดี เป็นตัวอย่างคำที่เพี้ยนไปบ้างแล้ว ถ้าไม่มีพระไตรปิฎกเป็นศูนย์ตรวจสอบที่รักษา เอกภาพของชาวพุทธ ต่อไปคำความทั้งหลายก็จะผิดเพี้ยนแตกต่างกันออกไปเรื่อยๆ ไม่รู้จบ นอกจากคำจะต่างแล้ว คนก็จะแตกต่างกันด้วย



เมื่อญาติโยมรู้จักพระไตรปิฎกอย่างนี้แล้ว ถ้าใครมาพูดธรรมะแล้วบอกว่าไม่ให้เชื่อพระไตรปิฎก เราก็อู้ทันว่า อ้อ ธรรมะที่เขาพูดนั้น เขาก็ได้มาจากพระไตรปิฎก น่าสงสัยว่าเขาจะเอาคำอธิบายส่วนตัวของเขาเข้าไปใส่แทนคำตรัสของพระพุทธเจ้า จึงพยายามตัดทอนไม่ให้เราไปค้นหาของจริงอันเดิมในพระไตรปิฎก

ข้อที่สำคัญมากก็คือ ข้อเขียนในพิมพ์ไทยนั้น ฟ้องถึงสภาพของชาวพุทธเวลานี้ว่าไม่รู้จักพระไตรปิฎกว่าเป็นอะไร และสำคัญอย่างไร

เพราะฉะนั้น ต่อไป เพื่อไม่ให้เสื่อมกันลงไปมากกว่านี้อีก ก็ต้องสอนกันให้รู้จักพระไตรปิฎก ให้แม้แต่เด็กๆ ก็พูดได้ว่า **“เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระไตรปิฎกก็สอนธรรมวินัยแทนพระพุทธเจ้า”**

ตอนจบข้อเขียนนั้น มีข้อความว่า

“ปิดท้ายเรื่องพระนิพพาน ‘อัตตา-อนัตตา’ หยุดวิวาทะกันเถิดครับ เพราะธรรมสองตัวนี้ต้องพึ่งพากัน ไม่มีอัตตา อนัตตาก็ไม่มี ไม่มีอนัตตาก็ไม่มีอัตตา..?”

ตรงนี้ไม่มีอะไรมา เพียงแต่แสดงว่า ยังไม่เข้าใจว่า “อัตตา-อนัตตา” คืออะไร

เรื่องมีว่า คนมีกิเลสแม้แต่ยึดติดถือมั่นกันอยู่ในอัตตา/ตัวตน ทำให้เกิดปัญหามากมาย โดยเฉพาะก็คือ เกิดความบีบคั้นกระทบกระทั่งเป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าก็มาตรัสสอนให้เลิกยึดมั่น ไม่ให้ยึดเอาอะไรเป็นอัตตา/ตัวตน “อนัตตา” (น=ไม่ + อัตตา=ตัวตน) ก็เป็นคำปฏิเสธรการยึดถืออัตตา ให้รู้ว่าไม่เป็นอัตตาเท่านั้นเอง

ไม่ใช่ว่า มีอัตตตาอยู่ข้างหนึ่ง แล้วก็มีอะไรอีกอย่างหนึ่ง เรียกว่าอนัตตา ที่ตรงกันข้าม ไม่ใช่เป็นธรรมสองตัวอะไรที่ไหนเลย ชาวพุทธไม่ควรหลงถ้อยคำแล้วเข้าใจผิดอย่างนั้น

ข) ติดพระไตรปิฎก - ติดตำรา

เมื่อหลายวันก่อน โยมท่านหนึ่งนำหนังสือพิมพ์ มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับหนึ่งมา (จำวันที่และฉบับที่ไม่ได้ แต่อยู่ราวปลาย ก.พ. หรือต้น มี.ค. ๔๒) ได้อ่านดูพบข้อเขียนของท่านผู้หนึ่ง (จำเลขหน้าไม่ได้ แต่ก็ไม่เป็นไร เพราะเพียงแต่เห็นว่า ได้ตัวอย่างมาอธิบาย สร้างเสริมความเข้าใจในพระพุทธานุศาสนากฎาติโยม)

ท่านผู้นั้นเขียนถึงการถกเถียงกันเวลานี้เกี่ยวกับกรณีกรรมกาย อ่านดูจับความได้ว่า ท่านว่า ทำไมจะต้องไปถกเถียงให้เห็นว่า นิพพานเป็นอนัตตา เป็นการยึดติดในพระไตรปิฎก นิพพานอาจจะ เป็นอนัตตาหรือเป็นอัตตา หรือไม่เป็นทั้งอัตตาและอนัตตา ฯลฯ ก็ได้*

อ่านคร่าวๆ ก็พอจับจุดได้ว่า ท่านผู้เขียนยังจับประเด็นของ เรื่องที่ถกเถียงกันไม่ได้ หรือจับประเด็นพลาดไป (อาจเป็นได้ว่า ผู้ที่ถกเถียงกันไม่ได้ทำประเด็นให้ชัดเจน)

ผู้เขียนนั้นเข้าใจว่า มีการถกเถียงกันว่า “นิพพานเป็นอัตตา หรือเป็นอนัตตา”

แต่ที่จริงตัวประเด็น คือ “ตามหลักการของพระพุทธานุศาสนากฎาติโยม ถือว่า นิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตา”

เรื่องนี้ ถ้าถามตอบกันแบบชาวบ้าน ก็ง่ายๆ เข้าใจกันได้ทันที คือ

* ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของถ้อยคำ “อัตตา-อนัตตา” พึงดูในข้อ ก) ข้างต้น



ถ้าเถียงกันว่า “นิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตา คุณเห็นอย่างไร” ถ้าถามความคิดเห็นอย่างนี้ คุณหรือใครๆ จะว่าอย่างไร ก็เชิญเถียงกันไปเถิด เราจะไม่มาแย้งหรือมายุ่งเกี่ยวด้วยให้เสียเวลาเลย

แต่เนื่อกำลังถกเถียงหรือพูดกันในเรื่องที่ว่า “พระพุทธศาสนาเถรวาท บอกไว้ว่า นิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตา” อันนี้จึงต้องว่ากันไปตามหลักการและตามหลักฐาน และจึงต้องเรียกร้องความซื่อตรง

ผู้เขียนท่านนี้ คงไม่ได้ดูให้ชัดว่า เขากำลังถกเถียงหรือพูดจาเรื่องอะไรกัน จึงไปเอาเรื่องหลักฐานและหลักการ ไปเป็นเรื่องความคิดเห็น เจอกนอกเรื่องไปเสีย แถมยังพูดให้เป็นเรื่องทำนองวิชาการ เป็นปรัชญา โยงไปถึงฝรั่งนักปราชญ์ตะวันตกด้วย

ก็เลยขอเล่าเรื่องเชิงเปรียบเทียบเพิ่มอีกหน่อย เพื่อให้เข้าใจง่ายสำหรับผู้ที่เล่าเรียนมาแบบตะวันตกว่า

มีท่านผู้หนึ่งเที่ยวสั่งสอนเผยแพร่ความรู้ว่า เพลโตถือว่าประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส (sense experience) เป็นของจริง แท้แน่นอนกว่าความคิดเข้าใจเชิงเหตุผล (idea) เพลโตจึงเป็น empiricist (นักประสบการณ์นิยม)

เพื่อให้หนักแน่น ท่านผู้นี้ยังยกนิทานเปรียบเทียบเรื่องคนถูกจองจำในถ้ำ (myth of the cave) จากข้อเขียนของ เพลโตเอง เรื่อง *Politeia* (ที่แปลเป็นภาษาอังกฤษ เรียกว่า *The Republic*) มาอ้างด้วย แต่ข้อความเรื่องราวที่ยกมาอ้างนั้นผิดเพี้ยนคลาดเคลื่อนบ้าง แปลผิดบ้าง (ท่านองว่าแปล sun คือดวงอาทิตย์ หรือแสงแดด เป็นลูกชาย)

บัดนั้น ก็มีคุณผู้หนึ่งเข้ามาท้วงติงและชี้แจงความจริงว่า เพลโตไม่ใช่เป็น empiricist แต่ตรงข้ามเลยทีเดียว และเรื่องราว ข้อความตาม myth of the cave ใน *Politeia* ก็ไม่ได้เป็นอย่างที่ท่านผู้นั้นอ้าง แล้วคุณผู้นั้นก็ยกเอาข้อความและคำแปลที่ถูกต้อง จากกัณฑ์ที่ ๗ ของ *Politeia* มาแสดง

ในกรณีนี้ประเด็นของเรื่อง ไม่ใช่การถกเถียงว่า “ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส (sense experience) จริงแท้ หรือความคิดเข้าใจเชิงเหตุผล (idea) จริงแท้”

แต่ประเด็น คือ “แนวคิดของเพลโตถือว่า ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสจริงแท้ หรือความคิดเข้าใจเชิงเหตุผลจริงแท้”

การกระทำของ “คุณผู้หนึ่ง” ที่ออกมาท้วงติง “ท่านผู้หนึ่ง” และชี้แจงต่าง ๆ นั้น

๑. ทำได้โดยไม่จำเป็นที่คุณผู้หนึ่งจะต้องรู้ว่า ระหว่าง sense experience กับ idea อย่างไหนจะจริงแท้ (แต่ต้องรู้หลักฐานหรือตัวฐานข้อมูลใน *The Republic*)
๒. คุณผู้หนึ่ง อาจจะไม่สนใจด้วยซ้ำไป ที่จะร่วมถกเถียงว่า ระหว่างสองอย่างนั้น อย่างไหนจริงแท้ (แต่เขาสนใจที่จะรักษาความเที่ยงตรงของหลักฐาน และการให้มีความซื่อตรงในการอ้างอิง)
๓. ในการกระทำอย่างนั้น เขาไม่ได้ทำตัวเป็นผู้ตัดสินความจริงว่าต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้แต่ประการใด (แต่เขาสามารถยืนยันว่าหลักฐานและแนวคิดหรือหลักการตามหลักฐาน เป็นอย่างนั้นๆ)



๔. แน่ใจว่าในการกระทำเช่นนั้น เขาไม่ได้ไปผูกขาด หรือจำกัดปิดกั้นต่อความคิดเห็นของผู้ใด (แต่ในการแสดงทัศนะต้องให้แยกได้ชัดว่า อันไหนเป็นตัวหลักการ อันไหนเป็นทัศนะส่วนตัว ไม่ว่าจะในทางลบหรือบวก)
๕. และพร้อมกันนั้น ก็มีใช่เป็นการติดตำรา หรือยึดมั่นในคัมภีร์ (“คุณผู้หนึ่ง” ไม่ได้บอกด้วยซ้ำว่า *The Republic* จะต้องถูก หรือแม้แต่บอกว่าเขาเชื่อเพลโต)

แท้จริงนั้น ไม่มีใครอาจรู้โดยเด็ดขาดสมบูรณ์ว่า คำความที่บันทึกไว้ใน *Politeia* ที่นำสืบกันมา ๒ พันกว่าปีนั้น เป็นคำพูดของเพลโตจริงทั้งหมดหรือไม่ หรืออย่างน้อยเท่าใด แต่เราควรจะต้องอภิปรายหรือถกเถียงกันบนฐานแห่งข้อมูลที่มั่นใจหรือไว้ใจได้มากที่สุด

ถ้าหลักฐานหรือหลักการตามหลักฐานนั้น ไม่ตรงตามเป็นจริง/ไม่ใช่ของแท้ของจริง การคิดพิจารณาถกเถียงอภิปรายที่สืบเนื่องออกไปเกี่ยวกับแนวคิดของเพลโตก็เหลวทั้งหมด

ในการพิจารณาเรื่องนี้ อย่างน้อยต้องมีการคิดให้ชัด จัดข้อมูลเป็นลำดับ และจับประเด็นให้ถูก

พูดอย่างง่าย ๆ ว่าปัญหาเกิดจาก “การทำฐานข้อมูลให้เสีย”

ปัญหาในกรณีธรรมกาย อาจแยกได้เป็นหลายแง่ เช่น

๑. ความไม่เชื่อถือตรงต่อข้อมูล หรือการนำข้อมูลไปใช้ไปอ้างอย่างไม่เชื่อถือตรง
๒. การทำฐานข้อมูลให้วิปลาสคลาดเคลื่อนผิดเพี้ยนไป หรือทำให้ถูกเข้าใจผิด

๓. การไม่ยอมรับหลักการที่ตั้งอยู่บนฐานข้อมูลแท้ และทำให้เกิดความสับสน ด้วยการบิดเบือนหรือพยายามปลอมปนข้อมูล เพื่อนำเอาทัศนะส่วนตัวขึ้นมาตั้งเป็นหลักการแทน

เรื่องนี้จะไม่เกิดเป็นปัญหา ถ้ามีการแยกให้ชัดเจน และปฏิบัติให้ชัดตรง คือ แยกระหว่าง

๑. หลักการที่เป็นไปตามหลักฐานหรือฐานข้อมูลเดิม ซึ่งใช้เป็นมาตรฐานกลาง เป็นที่อ้างอิงร่วม และเป็นที่รองรับการแสดงทัศนะส่วนตัวและการอภิปรายถกเถียงต่างๆ
๒. ทัศนะส่วนตัวและการถกเถียงอภิปรายต่างๆ ไม่ว่าจะในทางบวกหรือในทางลบ ที่ปรารภหลักการ และอ้างอิงหลักฐานนั้น

ปัญหาเกิดขึ้น เมื่อ

๑. บนหลักฐานหรือฐานข้อมูลเดิมเดียวกันนั้น บางคนยกเอาทัศนะส่วนตัวขึ้นมาตั้งเป็นหลักการ ช้อนขึ้นมา หรือสับสนปนเปกับหลักการเดิม หรือจะให้แทนที่หลักการเดิม
๒. เนื่องจากหลักฐานหรือฐานข้อมูลเดิม ไม่สอดคล้องกลมกลืนกับหลักการใหม่ของตน บางคนนั้นจึงปฏิบัติการที่ไม่ชัดตรงต่างๆ ต่อหลักฐานหรือฐานข้อมูลนั้น (เช่น บิดเบือน ลบล้าง ชักจูงคนไม่ให้เชื่อถือ ฯลฯ)

ในกรณีที่ทำต่อเพลโต แม้ผลเสียหายจะเกิดขึ้นในวงแคบในเรื่องเชิงปรัชญาที่ไม่ยุติ แต่ก็ถือว่าเป็นการประทุษร้ายทางปัญญาต่อเพื่อนมนุษย์



อย่างน้อยก็เป็นการทำความทุจริตผิดจริยธรรมทางวิชาการ ด้วยการยกมาอ้างให้ผิด บิดเบือน และปลอมปนข้อมูล

กรณีธรรมกายนี้ นอกจากเป็นเรื่องของการละเมิดจริยธรรมทางวิชาการ และประทุษร้ายทางปัญญาต่อเพื่อนมนุษย์แล้ว ยังเป็นปัญหาทางศาสนาที่มีผลร้ายแรงอย่างครอบคลุม เพราะ

๑. ส่งผลออกมาสู่การปฏิบัติในชีวิตจริง คือกลายเป็นวิถีชีวิตของคน
๒. เป็นเรื่องของมวลชน หรือหมู่คนจำนวนมาก หรือกระทบต่อสังคมนั้นๆ ทั้งหมด

ยกตัวอย่างเช่น

๑. การบิดเบือนหลักการให้แปรจากการรังเกียจอิทธิปาฏิหาริย์ กลายเป็นความลุ่มหลงหมกมุ่นในอิทธิปาฏิหาริย์นั้น อาจนำไปสู่สภาพจิตแบบหวังพึ่ง ค่านิยมผลตอบแทนบันดาล ความอ่อนแอไม่รู้จักพัฒนาตน ฯลฯ

๒. การบิดเบือนหลักการให้แปรจากองค์รวมของการพัฒนาทางพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ที่เน้นความสำคัญของปัญญาในฐานะตัวชี้้นำ ขยายขอบเขต จัดปรับ และปลดปล่อยเป็นอิสระ มามุ่งเน้นการสัมผัสประสบการณ์ทางจิตด้านความสุขเต็มด้า อาจนำไปสู่สภาพจิตที่ลุ่มหลง หมกมุ่น ยึดติดตัวตนรุนแรง ศรัทธาแบบคลั่งไคล้หรือมกมาย ความเฉื่อยชา และตกอยู่ในความประมาท

ดังนี้ เป็นต้น

ฉะนั้น การพิจารณาปัญหานี้ จึงไม่จำกัดเพียงในเชิงปรัชญา (ผู้พิจารณาอาจไม่สนใจเชิงปรัชญาเลยด้วยซ้ำ) แต่โยงถึงทุกด้านของชีวิตและสังคม โดยมีผลเกี่ยวข้อ และกระทบถึงทุกคนในระยะยาว

เบ็ดเตล็ด ๒

อ้างฝรั่ง

เอกสารของวัดพระธรรมกาย ยกย่องพระไตรปิฎกและอรรถกถาฉบับอักษรโรมัน ของสมาคมบาลีปกรณ์ (Pali Text Society) ประเทศอังกฤษ ว่าเป็นพระไตรปิฎกบาลี ฉบับสากล และอ้างถึง “ปราชญ์ใหญ่ทางพระพุทธศาสนาในดินแดนตะวันตกที่มีชื่อเสียงก้องโลก” ดังว่าทัศนะของนักวิชาการเหล่านั้น จะ เป็นมาตรฐานวินิจฉัยความหมายของหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา

ดูเหมือนว่าคนไทยเรามีค่านิยมตื่นตามตะวันตกกันมาก ซึ่งเป็นกันมานาน อันเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้มองไม่เห็นตามเป็นจริง และขาดความเพียรในการพัฒนาปัญญา อีกทั้งเกิดนิสัยคอยรอคอยตาม ไม่รู้จักค้นคว้าวิจัยด้วยตนเอง

ฝรั่งมีดีอยู่มาก แต่เราก็ต้องมองเขาให้พอดีกับความจริง โดยเฉพาะในเรื่องพระพุทธศาสนา ต้องรู้สถานะของเขา โดยสัมพันธ์กับภูมิหลัง ผลงานที่เขาทำ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงเป็นไปที่ดำเนินอยู่

ในที่นี้ ต้องการให้รู้เข้าใจความจริง และวางท่าทีให้ถูกต้อง จึงได้ชี้แจง คากล่าวอ้าง ใน*เอกสารของวัดพระธรรมกาย* เกี่ยวกับเรื่องข้างต้นไว้ด้วย

“รู้จักพระไตรปิฎก” ข้างต้น ได้บอกเล่าให้รู้กันแล้วว่า ผู้รู้ทั่วโลก ทั้งปราชญ์ตะวันตก และผู้นำของมหายาน ต่างยอมรับว่า พระไตรปิฎกบาลีเถรวาทของเรานี้แหละ เป็นแหล่งคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่เดิมแท้ แม่นยำ ครบถ้วน สมบูรณ์ที่สุด เขาเหล่านั้นต่างหากที่หวังพึ่งเรา เพื่อจะมีโอกาสศึกษาให้รู้หลักธรรมเถรวาท ที่เป็นเนื้อแท้และเป็นแกนกลางของพระพุทธศาสนาทุกนิกาย

ในเรื่องเบ็ดเตล็ดต่อไปนี้จะให้ผู้อ่านทำความเข้าใจต่อข้ออ้าง ๒ เรื่อง คือ

๑. พระไตรปิฎกอักษรโรมันของ Pali Text Society เป็นฉบับสากลจริงหรืออย่างไร

๒. ทัศนะของท่านที่ถูกเรียกว่าเป็นปราชญ์พุทธศาสนาชาวตะวันตก ซึ่งเห็นว่านิพพานเป็นอัตตานั้น ควรเชื่อถือหรือไม่ เป็นความจริงเพียงใด

ข้อ ๒ ว่าด้วยนิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตา แม้เป็นข้อที่จะพิจารณาในภาค ๑ แต่ส่วนที่ชี้แจงที่นี่ โยงกับเรื่องพระไตรปิฎก และนักวิชาการตะวันตก อีกทั้งเนื้อหาไม่ยาก จึงลงไว้ในส่วนต้นนี้ เหมือนเป็นบทนำการชี้แจงข้างหน้า

อ้างฝรั่ง ๑

พระไตรปิฎกอักษรโรมันของ Pali Text Society
เป็นฉบับสากล?

**สมาคมบาลีปกรณ์พิมพ์พระไตรปิฎกอักษรโรมันได้
ก็เพราะมีพระไตรปิฎกของพวกเขาให้เขาคัดลอก**

เอกสารของวัดพระธรรมกาย ได้อ้างว่า

“แม้ในยุคปัจจุบันก็มีนักวิชาการพระพุทธศาสนาทั้งใน
ดินแดนตะวันตก เช่น ยุโรป อเมริกา และทางตะวันออก เช่น
ญี่ปุ่น จีน เกาหลี ถกเถียงกันมาก (เกี่ยวกับเรื่องอิตตา)...”

เรื่องนี้ได้ตอบไปแล้วเป็นส่วนมาก แต่ยังมีแง่ที่ควรพูดไว้เป็น
เรื่องเบ็ดเตล็ดอีกประเด็นหนึ่ง ซึ่งไม่สู้มีความสำคัญนัก คือเรื่อง
ของนักวิชาการตะวันตกว่ามีทัศนะอย่างไร

แต่ก่อนที่จะพูดเรื่องทัศนะของนักวิชาการตะวันตกโดยตรง
ก็อยากที่จะพูดถึงพระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมัน ของสมาคมบาลี
ปกรณ์ประเทศอังกฤษ ที่*เอกสารของวัดพระธรรมกาย*อ้างว่า

“. . . พระไตรปิฎกและอรรถกถาฉบับอักษรโรมัน ของ
สมาคมบาลีปกรณ์ แห่งประเทศอังกฤษ (Pali Text Society)
ซึ่งเป็นพระไตรปิฎกบาลีฉบับสากล เป็นที่อ้างอิงของ
นักวิชาการพุทธศาสนาทั่วโลกในปัจจุบัน”

สมาคมบาลีปกรณ์ คือ Pali Text Society นั้น ตั้งขึ้นในกรุง

ลอนดอนเมื่อ ค.ศ. ๑๘๘๑ ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๒๔ โดย Professor T.W. Rhys Davids แล้วก็พิมพ์พระไตรปิฎก พร้อมทั้งอรรถกถา ภาษาบาลีฉบับอักษรโรมัน และคำแปลภาษาอังกฤษ มาตามลำดับ ได้จำนวนมากทีเดียว

เบื้องต้นจะต้องเข้าใจกันให้ชัดไว้ก่อนว่า พระไตรปิฎกภาษาบาลีนั้นที่จริงมีฉบับเดียวเท่านั้น คือที่รักษาสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งที่พระอรหันต์ ๕๐๐ รูป ประชุมกันรวบรวมคำตรัสสอนของพระพุทธเจ้ามาตั้งเป็นหลักไว้ เมื่อหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ ๓ เดือน ที่เรียกว่าสังคายนาครั้งที่ ๑

พระไตรปิฎกบาลีฉบับเดียวกันนี้ เมื่อชาวพุทธในประเทศต่างๆ จะนำไปรักษาและศึกษาในประเทศของตนๆ ก็คัดลอกกันไป โดยใช้อักษรของประเทศของตนๆ แล้วก็เรียกว่าฉบับอักษรนั้นๆ หรือฉบับของประเทศนั้นๆ เช่น ฉบับอักษรสิงหล หรือฉบับลังกา ฉบับอักษรไทย หรือฉบับไทย ฉบับอักษรพม่า หรือฉบับพม่า ฯลฯ ความแตกต่างก็มีเพียงอักษรที่ใช้เขียนหรือจารึกเท่านั้น ภาษาก็ยังคงเป็นภาษาบาลีตามเดิม และเนื้อหาทั้งหมดก็เป็นคำความเดียวกันในภาษาบาลีของเดิม

เพราะเหตุที่ท่านถือว่าคำสอนของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎกบาลีนี้เป็นเนื้อเป็นตัวของพระพุทธศาสนา เมื่อคัดลอกกันไปก็เกรงว่าอาจจะมีการผิดพลาดเพี้ยนตกหล่น ท่านจึงคอยตรวจสอบกันอยู่เสมอๆ เวลาที่ประชุมกันตรวจสอบเป็นครั้งใหญ่ๆ อย่างที่เรียกว่าสังคายนาครั้งหนึ่งๆ ก็รวบรวมเอาพระไตรปิฎกบาลีที่มีในประเทศต่างๆ ทั้งหลาย มาตรวจชำระโดยสอบทานกัน



แต่ต้องเข้าใจว่า พระสงฆ์ที่ร่วมทำสังคายนานั้น ไม่ใช่มาดัดแปลงถ้อยคำหรือข้อความใดๆ ในพระไตรปิฎก เพราะความมุ่งหมายอยู่ที่จะรักษาของเดิมไว้ให้แม่นยำบริสุทธิ์บริบูรณ์ที่สุด (ถ้าใครขึ้นแทรกอะไรเข้าไป ก็เรียกว่าเป็นสังฆธรรมปฏิรูป คือของเทียมหรือของปลอม)

ดังนั้น ถ้าพบอะไรแปลกกันในต่างฉบับ แม้แต่เล็กน้อยที่สุด เช่นอักษรต่างกันตัวเดียว อย่าง จ กับ ว ท่านก็จะทำเชิงอรรถบอกไว้ว่า ฉบับนั้นมี จ ฉบับนี้มี ว

เพราะฉะนั้น ความแตกต่างหรือพิเศษกว่ากัน ก็มีเพียงว่า

๑. ฉบับไหนพิมพ์ทีหลัง ก็มีโอกาสดูตรวจทานหลายฉบับ และได้เปรียบที่จะบอกข้อแปลก เช่นบันทึกไว้ในเชิงอรรถว่า ที่แปลกกันเล็กๆ น้อยๆ นั้นฉบับไหนเป็นอย่างไ

๒. เมื่อการพิมพ์ทันสมัย อุปกรณ์มีประสิทธิภาพมากขึ้น ก็มีการจัดรูปหน้า จัดย่อหน้า วรรคตอน ตั้งหัวข้อ ให้ตัวอักษรหนาบาง-เอน ทำดัชนีต่างๆ และวางระบบอ้างอิง เป็นต้น ให้ใช้งานสะดวกยิ่งขึ้น

แต่ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม เนื้อตัวของพระไตรปิฎกแท้ๆ ก็ของเดิม อันเดียวกัน

เมื่อสมาคมบาลีปกรณ์ คือ Pali Text Society ที่กรุงลอนดอน จะพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีอักษรโรมันนั้น ชาวตะวันตกไม่เคยมีพระไตรปิฎกภาษาบาลีมาก่อน เขาก็มาคัดลอกเอาไปจากพระไตรปิฎกบาลีฉบับอักษรสิงหลของลังกา ฉบับอักษรไทยของประเทศไทย และฉบับอักษรพม่าของพม่านี้แหละ โดยเทียบเคียง

สอบทานกัน แล้วพิมพ์ด้วยอักษรโรมัน ซึ่งถ้าพูดง่ายๆ ก็คืออักษรฝรั่ง อย่างที่ใช้เขียนภาษาอังกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส เป็นต้น นั่นเอง อย่างไรก็ตาม เพราะปัญหาเรื่องทุนและกำลังคนที่มีน้อย จึงต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยเลือกพิมพ์ออกมาทีละเล่มสองเล่มตามความพร้อมหรือเท่าที่มีกำลัง คัมภีร์ใดที่เห็นว่าสำคัญ ใช้ประโยชน์มาก และมีนักปราชญ์ผู้รู้บาลีที่จะทำได้ ก็ทำออกมาก่อน โดยไม่มีลำดับ ไม่เป็นระบบที่จัดวางไว้โดยรวมทั้งหมด

ถึงแม้มีความเพียร แต่เพราะขาดกำลังและประสบการณ์ พระไตรปิฎกอักษรโรมัน จึงล้าหลังไม่เป็นระบบ

คัมภีร์ที่ Pali Text Society พิมพ์ออกมา นอกจากไม่เป็นลำดับ และไม่ครบถ้วนแล้ว คัมภีร์ไหนมีคนใช้น้อย พิมพ์ออกมาแล้วนานๆ พอหมดไปก็ต้องปล่อยให้ขาดครว หาได้ยาก และก็ไม่มีการรวบรวมเป็นชุด เช่น พระสูตรนิกายหนึ่งๆ ก็แยกออกมา จัดเป็นชุดเฉพาะนิกายนั้นๆ โดยเฉพาะนิกายย่อยคือ ขุททกนิกาย กระจายมาก

นอกจากนั้น เมื่อเขาทำไปก็จึงได้เรียนรู้ไป บางอย่างเกิดเป็นปัญหาขึ้นก็แก้ไขไม่ได้

ยกตัวอย่างเช่น พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย ซึ่งมีอยู่ ๓ หมวด (๓ ปิณฑาสก) ตามปรกติก็ย่อแบ่งเป็น ๓ เล่ม เช่นในพระไตรปิฎกบาลีอักษรไทยก็คือเล่ม ๑๒-๑๓-๑๔ แต่ฉบับ Pali Text Society เมื่อจะพิมพ์ ไม่ได้วางแผนให้ดี หรือคิดพลาดไป ปรากฏว่ามัชฌิมนิกายเล่ม ๑ รวมเอาหมวดแรกจบแล้วยังเกินเข้าไปหมวด



๒ ด้วย แต่ก็ไม่จบ ได้ราวครึ่งเดียว เลยกลายเป็นว่ามัชฌิมนิกาย หมวด ๒ คือมัชฌิมปิณฑนาสก์เข้าไปอยู่ในเล่ม ๑ เสียเกือบครึ่ง ส่วนที่เหลืออยู่พอพิมพ์เป็นเล่ม ๒ ก็กลายเป็นเล่มเล็กๆ บางๆ

ต่อมาเมื่อ Pali Text Society พิมพ์ฉบับแปลภาษาอังกฤษ ได้รู้ความบกพร่องนี้ ก็เลยจัดแยกเล่มของฉบับแปล ให้ตรงกับที่ นิยมกันทั่วไป เป็นเหตุให้พระไตรปิฎกฉบับ Pali Text Society ฉบับบาลีกับฉบับแปลภาษาอังกฤษไม่ตรงกัน คือฉบับแปลภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาค ๒ เมื่อจะดูภาษาบาลี ก็กลายเป็นเล่ม ๑ ครึ่งเล่ม และอยู่ในเล่ม ๒ อีกครึ่งเล่ม กลายเป็นความลักลั่น

อีกตัวอย่างหนึ่ง เมื่อจะพิมพ์พระวินัยปิฎกภาษาบาลี ตอน แรกคงคิดว่าจะจัดลำดับเล่มอย่างไรดี แล้วก็ไม่ได้ดำเนินตามแบบ แผนของการจัดแบ่งคัมภีร์ที่มีมาแต่เดิม คงจะเห็นว่าวินัยปิฎก ตอนมหาวรรค (ของไทยได้แก่เล่ม ๔) มีเรื่องในพุทธประวัติหลัง ตรัสรู้ใหม่ ก่อนจะตั้งพระศาสนา น่าจะจัดเป็นเล่มแรก ก็เลยเอา เล่ม ๔ (นับอย่างของเรา) ไปจัดเป็นเล่ม ๑ เสร็จแล้วเล่ม ๑ ในฉบับ ของไทยก็กลายเป็นเล่ม ๓ ของฉบับ Pali Text Society

แต่ต่อมาเมื่อจะพิมพ์ฉบับแปลภาษาอังกฤษ คงเห็นว่าที่ตน ทำไปตอนพิมพ์พระวินัยปิฎกบาลีนั้นไม่ถูกต้อง ควรจะทำตามวิธี จัดแบ่งที่มีมาแต่เดิม ก็เลยจัดลำดับเล่มของฉบับแปลใหม่ ทำให้ พระวินัยปิฎกฉบับแปลภาษาอังกฤษของ Pali Text Society มี ลำดับเล่มตรงตามแบบคล้ายของไทย แล้วก็กลายเป็นว่าพระ ไตรปิฎกบาลีส่วนวินัยปิฎกของ Pali Text Society ฉบับต้นเดิม ภาษาบาลี กับฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษของตนเองนั้น ลำดับ

เล่มลึกลับไม่ตรงกัน

ส่วนฉบับภาษาบาลีที่จัดลำดับผิดไปนั้น ไม่ว่าจะป็นมัชฌิมนิกายก็ตาม เป็นวินัยปิฎกก็ตาม จะจัดลำดับเล่มใหม่ก็ทำไม่ได้ เพราะว่าหนังสือนั้นถูกใช้อ้างอิงกันไปมากแล้ว ถ้าพิมพ์ใหม่หลักฐานที่อ้างอิงกันไว้เดิมก็มาค้นหาไม่ได้ ก็จะสับสนวุ่นวาย จึงต้องปล่อยไปอย่างนั้น

ยิ่งขุททกนิกายด้วยแล้ว ก็วุ่นวายไปหมด คือไม่มีระบบ ต้องแยกพิมพ์เป็นเล่มๆ บางเล่มก็พิมพ์รวมกันไปทั้งบาลีในพระไตรปิฎกและอรรถกถา โดยเฉพาะบางเล่มเวลาอ้างอิงจะยุ่งยากหรือปนเป ตัวอย่างเช่น คัมภีร์ชาดก (Jātaka) ซึ่งรวมกัน แยกไม่ออก ระหว่างชาดกที่มาในพระบาลีคือในพระไตรปิฎกแท้ๆ กับส่วนที่เป็นอรรถกถา

พระไตรปิฎกบาลีฉบับสากลโดยรูปแบบ ยังไม่มี แต่โดยเนื้อหา พระไตรปิฎกบาลีเป็นสากลตลอดมา

พระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมันของ Pali Text Society ที่จะเรียกได้ว่า“เป็นสากล” ก็มีความหมายอยู่อย่างเดียว คือมีความได้เปรียบในแง่ที่ใช้อักษรฝรั่ง ซึ่งเรียกเป็นทางการว่าอักษรโรมัน

อักษรฝรั่งนั้นมากับภาษาอังกฤษ ซึ่งเกือบจะเป็นภาษากลางของโลก คนอ่านกันทั่วไป ชาวพุทธในประเทศต่างๆ ที่อ่านพระไตรปิฎกภาษาบาลีนั้น อ่านอักษรของกันและกันไม่ค่อยได้ อย่างพระไทยหรือคนไทยก็อ่านพระไตรปิฎกบาลีฉบับอักษรสิงหลของลังกาไม่ค่อยได้ หรือจะอ่านฉบับอักษรพม่าก็อ่านไม่ค่อยเป็น



คนพม่าก็เช่นเดียวกัน จะอ่านของไทยหรือของลังกาก็ไม่ค่อยได้ คนลังกาก็อ่านของไทยหรือของพม่าไม่ค่อยเป็น อย่างนี้เป็นต้น แต่คนทุกประเทศนี้รู้จักอักษรฝรั่ง เวลาจะเขียนเรื่องพระพุทธศาสนาให้คนต่างชาติอ่าน ก็เลยมาใช้พระไตรปิฎกบาลีฉบับอักษรโรมัน ซึ่งเป็นอักษรฝรั่ง อันนี้เป็นเหตุให้ฉบับของ Pali Text Society ได้รับความนิยมอย่างสูงและใช้กันมากกว่า

แต่ถ้าว่าถึงเนื้อหาข้างในแล้ว ก็อยู่ที่ว่า ใครทำก่อนทำหลัง ฉบับที่ทำทีหลังก็ได้เปรียบ อย่างที่พูดไปแล้ว ฉบับของ Pali Text Society นั้นพิมพ์ทีหลังฉบับของลังกา ไทย และพม่า จึงมีโอกาสสอบทานเทียบเคียงฉบับทั้งสามนั้น แล้วทำเชิงอรรถได้มากหน่อย แต่ต่อมาตอนหลัง ไทยก็ดี พม่าเป็นต้นก็ดี ก็มีการตรวจชำระกันใหม่ อย่างของพม่า ก็มีฉบับ ฉန္ฐรังคีติ ซึ่งตรวจชำระสมัยฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ช่วง พ.ศ. ๒๕๐๐ ซึ่งมีพระสงฆ์และนักปราชญ์ประเทศต่างๆ ไปร่วมประชุมมาก

ตามประวัติตั้งที่ว่ามา เวลานี้พระไตรปิฎกบาลีฉบับฉန္ฐรังคีติของพม่าก็จึงได้รับความนิยมมาก เมื่อใครจะตรวจชำระพระไตรปิฎกกันใหม่ ไม่มีใครไปเอาฉบับอักษรโรมันของ Pali Text Society เป็นแบบ มีแต่เขาไปเอาฉบับฉန္ฐรังคีติของพม่าเป็นหลัก แล้วก็เอาฉบับอื่นๆ รวมทั้งฉบับอักษรโรมันนั้นมาเทียบเคียง ยกตัวอย่างเช่น พระไตรปิฎกบาลีฉบับมหาจุฬาฯ เมื่อตั้งฉบับของไทยเราเองเป็นฐานแล้ว ก็สอบทานโดยให้ความสำคัญแก่ฉบับฉန္ฐรังคีตินั้น หรือฉบับอักษรเทวนาครี ที่ท่านโกเอ็นก้าทำ สำหรับใช้ในประเทศอินเดีย ก็เอาตามฉบับฉန္ฐรังคีติของพม่าเลยทีเดียว

เพราะฉะนั้น ที่ว่าพระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมันของสมาคมบาลีปกรณ์ หรือ Pali Text Society เป็นฉบับสากลอะไรนั้น ก็จึงไม่ได้มีความหมายอะไร นอกเสียจากว่าคนระหว่างประเทศได้อาศัยอักษรฝรั่งเป็นสื่อที่จะได้อ่านกันระหว่างประเทศได้เท่านั้นเอง

ประเทศไทยเราเวลานี้ เมื่อทำพระไตรปิฎกบาลี พร้อมทั้ง อรรถกถา (ขณะนี้ก็มีคำแปลภาษาไทยด้วยแล้ว) เป็นฉบับคอมพิวเตอร์ ก็คิดว่า ชาวพุทธทั่วไปไม่ควรจะต้องไปอาศัยฉบับอักษรโรมันของฝรั่งซึ่งราคาแพงมาก^๑ เพียงเพื่อจะค้นเทียบเลขหน้าคัมภีร์ในเวลาทีคนชาติอื่นเขาอ้างอิง ก็จึงใช้วิธีเอาเลขหน้าของฉบับอักษรโรมันของสมาคมบาลีปกรณ์มาใส่ไว้ในฉบับของเราด้วย พร้อมกันนั้นก็สามารรถดัดแปลงบาลีอักษรไทยเป็นบาลีอักษรโรมันบนหน้าจอได้ด้วย เพราะฉะนั้นความจำเป็นที่จะใช้พระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมันของสมาคมบาลีปกรณ์ก็จึงหมดไปแทบจะโดยสิ้นเชิง

วิธีที่ว่ามานี้แหละ เป็นหนทางสำคัญที่จะทำให้เกิดความเป็นสากลที่แท้จริง พระไตรปิฎกบาลีนั่นเป็นสากลอยู่แล้ว คือ ของเถรวาทไม่ว่าประเทศไหน ก็เป็นอันเดียวกัน แต่ในที่นี้พูดถึงความเป็นสากลของเล่มหนังสือและตัวอักษรที่ใช้อ่าน ในความหมายที่ว่าฉบับเดียวก็ใช้เทียบกันและอ้างอิงไปได้ระหว่างทุกฉบับด้วย ซึ่งเป็นโครงการที่จะทำต่อไป คือจะใส่เลขหน้าของฉบับจตุรัสสังคีติของพม่า และฉบับสิงหลเป็นต้น มารวมอยู่ในฉบับเดียวกันของไทยนี้ให้หมด

^๑ พระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมัน ของ Pali Text Society มีไม่ครบชุด แต่บางเล่มรวมอรรถกถาติดมาด้วย ราคาปัจจุบัน คำนวณว่าไม่ต่ำกว่า ๕๕,๐๐๐.๐๐ บาท



ถ้าทำครบตามที่ว่ามานี้เมื่อไร เราใช้ฉบับอักษรไทยฉบับเดียวก็อ้างไปได้ทั่ว หรือเจอการอ้างที่มาของพระไตรปิฎกไม่ว่าฉบับไหน จะเป็นอักษรโรมันของอังกฤษ หรือฉบับฉันทะรังสีของพม่า หรือฉบับสิงหลของลังกา หรือฉบับเทวนาครีของอินเดีย ก็สามารถมาค้นหาในฉบับคอมพิวเตอร์ของไทยนี้ได้หมดในที่เดียว โดยเฉพาะการที่ไม่ต้องใช้ฉบับอักษรโรมันนั้นช่วยพูนค่าใช้จ่ายได้มาก เพราะว่าฉบับอักษรโรมันนั้นราคาแพงเป็นพิเศษ

ที่พูดมาให้อ่านว่าเขามีความบกพร่องผิดพลาดมากมายอย่างนี้ มิใช่เป็นเรื่องที่จะไปเหยียดพระไตรปิฎกบาลีฉบับอักษรโรมันของ Pali Text Society แต่ตรงข้ามเราควรจะยกย่องและส่งเสริมเขาด้วยซ้ำไป เพราะว่า ทั้งที่เขามีกำลังคนน้อย และมีกำลังทรัพย์น้อย ก็ยังมีความเพียรพยายามและตั้งใจจริงอย่างนี้^๑ นับว่าน่าสรรเสริญ พวกเราเสียอีก ทั้งๆ ที่มีกำลังพุทธศาสนิกชนมาก มีกำลังเงินทองในทางพระศาสนา มาก แต่ไม่ค่อยนำมาใช้ในด้านที่เป็นงานหลักสำคัญของพระศาสนาอย่างคัมภีร์นี้ จนกระทั่งต้องมีเอกชนทำขึ้นมา

ในหมู่พวกเรา ใครมีกำลังทรัพย์มาก จะไปช่วยสนับสนุน เขาก็สมควร แต่การที่จะไปให้กำลังทรัพย์สนับสนุนนั้น ก็ต้องเข้าใจว่าไม่ใช่ให้เพราะความนับถือ แต่ให้เพื่อช่วยเหลือส่งเสริม คือเกื้อกูลกัน

^๑ ในหลวงรัชกาลที่ ๕ นอกจากพระราชทานพระไตรปิฎกบาลีที่พิมพ์เป็นเล่มครั้งแรกในประเทศไทย ชุด ๓๙ เล่ม (พ.ศ. ๒๔๓๑) ให้เขาแล้ว ยังทรงบริจาคพระราชทรัพย์อุปถัมภ์การพิมพ์หนังสือของ Pali Text Society ด้วย อย่างเท่าที่ทราบ เมื่อเขาจะพิมพ์ *Pali-English Dictionary* ครั้งแรก ใน ค.ศ. ๑๙๒๑ (พ.ศ. ๒๔๖๔; พระราชทานไปก่อนสวรรคตใน พ.ศ. ๒๔๕๓) ก็ได้พระราชทานไป ๕๐๐ ปอนด์

หันจากพระไตรปิฎกแปลของ Pali Text Society

ชาวตะวันตกที่ศึกษาพุทธศาสนา เหนือออกมาสู่ทางเลือกอื่น

ส่วนพระไตรปิฎกฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษนั้น ก็อย่างที่พูดแล้วว่าน่าสรรเสริญความเพียรพยายามและความตั้งใจจริงของเขา นอกจากนั้น ยังน่าชื่นชมระเบียบวิธีในการทำงานของเขา ซึ่งสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมทางวิชาการของตะวันตก อันทำให้ผลงานของเขามีลักษณะเป็นวิชาการมาก และอำนวยความสะดวกแก่การศึกษาค้นคว้าไม่น้อย เช่น ประมวลความรู้ความคิดเกี่ยวกับคัมภีร์เล่มนั้นๆไว้ เป็นบทนำอย่างยืดยาวยิ่ง มีเชิงอรรถช่วยขยายความรู้และช่องทางการค้นคว้าต่อไป และมีระบบการอ้างอิงที่ดีรวมทั้งศัพท์สงเคราะห์ และดัชนีต่างๆ

อย่างไรก็ตาม ความเป็นนักภาษาบาลีและวัฒนธรรมทางวิชาการเท่านั้นยังไม่พอ การที่จะแปลคัมภีร์พุทธศาสนาให้ถูกต้องแม่นยำนั้น ต้องมีความเข้าใจหลักธรรม คือเข้าใจตัวพระพุทธรูปศาสนาด้วย ยิ่งลึกซึ้งเท่าไรก็ยิ่งดี แต่ก็น่าเห็นใจผู้แปล ที่เขาทำตามกำลังสุดความสามารถ และเมื่อคนรุ่นหลังเรียนรู้เข้าใจมากขึ้น ก็มีการแก้ไขปรับปรุงเรื่อยมา คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษของ Pali Text Society จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงต่อๆมา

ยกตัวอย่างคัมภีร์มัชฌิมนิกายที่พูดไปแล้ว เมื่อแปลเป็นภาษาอังกฤษ ระยะเวลาแรกเป็นฉบับที่ Lord Chalmers แปล ต่อมาก็รู้กันว่ามีความผิดพลาดบกพร่องมาก จึงแปลใหม่โดยคนใหม่ คือ Miss I. B. Horner ที่กล่าวถึงแล้ว



อย่างไรก็ดี ในแง่ของคัมภีร์แปล ตลอดจนหนังสือตำรับตำราต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา ระยะเวลาที่มีชาวตะวันตกมาบวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา เช่นมาบวชอยู่ลังกา ได้เรียนรู้ลึกซึ้งมากขึ้น คนก็หันมายอมรับนับถือและถือตามหนังสือตำรับตำรา และแม้แต่หนังสือแปลพระไตรปิฎกและอรรถกถาของพระภิกษุชาวตะวันตกที่มาบวชเป็นภิกษุในพุทธศาสนาแล้วนี้มากกว่า

พวกนักปราชญ์ชาวตะวันตก เช่นที่ Pali Text Society นั้น แม้จะมาสนใจในทางพุทธศาสนา แต่หลายท่านก็สนใจแบบนักวิชาการ โดยที่พื้นฐานเป็นชาวคริสต์มาแต่เดิม จึงมีแนวคิดติดตามในแบบที่ยึดถืออัสตดา (Soul)

บางท่านแม้มาเป็นนักปราชญ์ภาษาบาลี ก็ยังนับถือศาสนาคริสต์อยู่ เพราะความที่ไม่คุ้นกับบรรยากาศคำสอนในพระพุทธศาสนา มาแต่เดิม ทำให้ไม่สามารถเข้าใจซึ่งถึงหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาได้

เพราะฉะนั้น คนทั้งหลายทั่วไปที่ศึกษาเนื้อหาธรรมของพระพุทธศาสนา จึงหันไปให้ความสนใจ คอยฟังคอยอ่านหนังสือของพระฝรั่งบ้าง พระลังกาบ้าง ที่รู้พุทธศาสนา ยกตัวอย่างเช่น พระ Nyanatiloka ชาวเยอรมัน ที่ไปบวชอยู่ในลังกาจนกระทั่งมรณภาพในลังกานั้น และมีลูกศิษย์ซึ่งเป็นชาวเยอรมันเช่นเดียวกัน ชื่อพระ Nyanaponika ซึ่งก็มรณภาพไปแล้ว ต่อมาก็มีรูปอื่นๆ เช่น พระ Nāṇamoli ซึ่งเป็นชาวอังกฤษ

Pali Text Society เอง ตอนหลังๆ นี้ เมื่อพิมพ์งานแปลคัมภีร์ภาษาบาลีเป็นภาษาอังกฤษ แทนที่จะใช้ฝีมือของพวกนัก

ปราชญ์ตะวันตกที่อยู่ในเมืองฝรั่งอย่างเดิม ก็หันมาพิมพ์คัมภีร์ที่
พระฝรั่งแปลมากขึ้น อย่างงานของพระ Ñāṇamoli ภิกษุชาว
อังกฤษที่บวชอยู่ในลังกา ก็ได้รับการตีพิมพ์มาก

ยิ่งระยะหลังๆ นี้ ก็มีความโน้มเอียงที่ว่าชาวตะวันตกและ
ฝรั่งที่ศึกษาพระพุทธศาสนาจะหันไปใช้พระไตรปิฎกฉบับแปลที่
สำนักพิมพ์อื่นพิมพ์ แทนที่จะใช้ฉบับแปลของ Pali Text Society
อย่างเช่นเวลานี้ มัชฌิมนิกาย ที่พูดถึงเมื่อ ก็มีฉบับของ Wisdom
Publications ซึ่งพิมพ์ฉบับแปลของพระฝรั่งที่มาบวชอยู่ในศรีลังกา
คือ Bhikkhu Ñāṇamoli (ชาวอังกฤษ บวชปี ๑๙๔๙ = พ.ศ.
๒๔๙๒ มรณภาพปี ๑๙๖๐ = พ.ศ. ๒๕๐๓) และ Bhikkhu Bodhi
(ชาวอเมริกัน บวชปี ๑๙๗๒ = พ.ศ. ๒๕๑๕) เป็นต้น แสดงถึงการ
ที่ว่าวงการศึกษาพุทธศาสนายุคหลังๆ นี้ไม่ค่อยเชื่อถือคำแปล
คัมภีร์ของ Pali Text Society

ยิ่งกว่านั้น นักศึกษาพระพุทธศาสนา ที่เป็นฝรั่งมาบวชเรียน
เหล่านั้นแหละ ได้พยายามทำผลงานแปลใหม่กันขึ้นเอง เช่นอย่าง
พระชาวอเมริกัน ชื่อ Bhikkhu Bodhi นั้น ที่มาบวชอยู่ในศรีลังกา
แล้วมาดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือทางพระพุทธศาสนา จนกระทั่ง
เวลานี้ได้เป็นประธาน และบรรณาธิการ ของ Buddhist
Publication Society ในศรีลังกา

เพราะฉะนั้น หนังสือที่เป็นหลักจริงๆ ของ Pali Text Society
ก็คือคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีและอรรถกถาภาษาบาลี ที่ใช้อักษรโรมัน
ซึ่งวงการศึกษานานาชาติยังใช้กันอยู่ด้วยเหตุผลเพียงว่า เพราะ
พวกนักศึกษาทั้งหลายโดยทั่วไปต้องอาศัยอักษรฝรั่งเป็นสื่อในการ
ที่จะติดต่อระหว่างกัน



อ้างฝรั่ง ๒

ทัศนะนักวิชาการตะวันตก
เรื่องนิพพาน อตฺตา - อนัตตา

**นักปราชญ์ชาวตะวันตกก็นายกย่องอยู่
แต่ต้องรู้จักเขาให้พอดีกับที่เขาเป็นจริง**

เอกสารของวัดพระธรรมกาย กล่าวอ้างว่า

“ปราชญ์ใหญ่ทางพระพุทธศาสนาในดินแดนตะวันตก
ที่มีชื่อเสียงก้องโลกจำนวนมาก ก็มีความเห็นว่ามีอัตตาที่แท้จริง
อยู่ในคำสอนทางพระพุทธศาสนา เช่น Mrs. Rhys Davids
นายกสมาคมบาลีปกรณ์ แห่งประเทศอังกฤษ ปี พ.ศ. ๒๔๖๕-
๒๔๘๕ . . . Miss I. B. Horner นายกสมาคมบาลีปกรณ์
แห่งประเทศอังกฤษ ปี พ.ศ. ๒๕๐๒-๒๕๒๔ . . . Christmas
Humphreys . . . และอีกหลายๆ ท่าน”

ข้อความข้างบนนี้ ให้ข้อมูลความจริงไม่เพียงพอ และทำให้เกิด
เกิดภาพความเข้าใจนักปราชญ์ตะวันตกไม่ถูกต้อง

เรื่องของนักปราชญ์ และนักวิชาการฝ่ายตะวันตกนี้ ถ้าจะ
เขียนสั้น ๆ ให้เข้าใจเขาถูกต้อง อาจเล่าวิวัฒนาการทางความรู้
ความคิดของเขาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา โดยแบ่งเป็น ๓ ระยะ
(เป็นการแบ่งอย่างคร่าวๆ พอให้เข้าใจได้ง่ายเท่านั้น) คือ

ระยะที่ ๑ ปราชญ์ตะวันตกยังติดความคิดเก่าๆ ปราชญ์ในดินแดนตะวันตก แม้จะรู้ภาษาบาลี และค้นคว้าเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาไม่น้อย แต่ยังสับสน หลายคนยังจับหลักการของพระพุทธศาสนาไม่ได้ มักมองพระพุทธศาสนา และหลักธรรมต่างๆ ภายใต้อิทธิพลความคิดของตะวันตกเอง หรืออิทธิพลของศาสนาอื่นดู ตลอดจนแนวคิดพุทธศาสนamahayan บ้างก็เข้าใจว่า พระพุทธศาสนาสอนว่ามีอัตตาหรืออาตมันที่แท้จริงอยู่ในขั้นสุดท้าย บ้างก็เข้าใจว่า นิพพานเป็นการดับอัตตา บ้างก็จะเข้าใจไปทำนองว่า นิพพานดับอัตตาสามัญแล้วจะมีอัตตาที่แท้เหนือมันขึ้นไป

ระยะที่ ๒ ฝรั่งมาบวชพระได้ทัศนคติถูกต้อง ในขณะที่ปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาในดินแดนตะวันตก ยังคงสับสน จับหลักการของพระพุทธศาสนาไม่ค่อยได้นั้น ได้มีชาวตะวันตกมาบวชเป็นพระภิกษุอยู่ในประเทศพุทธศาสนา โดยเฉพาะศรีลังกา และเมื่อได้ศึกษาถึงต้นแหล่งแท้จริงแล้ว ก็เข้าใจหลักธรรมได้ถูกต้อง เช่น จับได้ชัดว่า พระพุทธศาสนาสอนว่า ไม่มีอัตตาอยู่จริงโดยปรมาตถ์ และได้เขียนหนังสือเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักการนี้มากขึ้นตามลำดับ

ในระยะที่ ๒ นี้ แม้ว่าคนในตะวันตกจะยังต้องอาศัยคัมภีร์พระพุทธศาสนาภาษาบาลีอักษรโรมันที่พิมพ์ในตะวันตก แต่ในด้านหลักธรรม ชาวตะวันตกได้หันมาฟัง และอ่านหนังสือของชาวตะวันตกที่มาบวชเป็นพระภิกษุในประเทศพุทธศาสนาเองเหล่านี้มากขึ้น

ระยะที่ ๓ ปราชญ์รุ่นใหม่ในเมืองฝรั่งหันมาสู่ทางที่หายสับสน



นักปราชญ์ภาษาบาลีและพุทธศาสนาในดินแดนตะวันตกเอง ได้เรียนรู้และเข้าใจหลักการของพระพุทธศาสนา อย่างชัดเจนถูกต้องมากขึ้น และความสนใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท ก็เริ่มแพร่ขยายมากขึ้นโดยทั่วไป ปรากฏว่า นักปราชญ์รุ่นใหม่ในตะวันตกนั้นกลับไปโต้แย้งคัดค้านปราชญ์รุ่นเก่าในประเทศของตน และเผยแพร่พระพุทธศาสนาในแนวทางที่แม่นยำชัดเจนมากขึ้น เช่น เขียนบอกชัดลงไปว่า พระพุทธศาสนาสอนว่าอัตตามีอยู่เพียงโดยสมมติ ไม่มีจริงโดยปรมาตถ์

ขอเล่าประดับความรู้ความเข้าใจ พอเป็นสังเขปดังนี้

ปราชญ์พุทธศาสนาตะวันตกรุ่นเก่า ยังเข้าใจสับสน ระหว่างพุทธธรรม กับความคิดเดิมในวัฒนธรรมของตน

ระยะที่ ๑ เรื่องนี้สืบเนื่องจากที่พูดข้างต้น ดังได้กล่าวแล้วว่า คนที่เรียกกันว่านักปราชญ์ทางพุทธศาสนาในดินแดนตะวันตกนั้น บ้างก็เป็นเพียงนักวิชาการซึ่งยังเป็นชาวคริสต์อยู่ บางคนถึงแม้มาเป็นชาวพุทธแล้วก็มีพื้นฐานความคิดเดิมติดมาจากศาสนาคริสต์ นอกจากนั้นในยุคแรกนี้ฝรั่งมาเอเชียในกระแสของลัทธิอาณานิคม โดยเฉพาะอังกฤษมาพบอารยธรรมเก่าแก่ที่อินเดีย ก็รู้จักและคุ้นกับแนวคิดของศาสนาฮินดูที่ยึดมั่นในลัทธิอาตมันพร้อมกันนั้น พระพุทธศาสนาที่ฝรั่งรู้จักในยุคแรกนั้นก็ฝ่ายมหายานซึ่งเข้าไปในตะวันตกก่อน

ฉะนั้น ฝรั่งที่ศึกษาพุทธศาสนายุคแรกๆ ซึ่งยังไม่คุ้นกับบรรยากาศทางความคิดแบบใหม่ จึงยังมีอิทธิพลความคิดแบบ

กรีกและศาสนาคริสต์เดิมซัดกันมาก และมักตีความพระพุทธรูป
ศาสนาตามแนวคิดฮินดู หรือไม่ก็แบบมหายาน

ทั้งนี้เห็นว่า ไม่ว่าจะเป็ Max Muller ปราชญ์ใหญ่ที่แปล
คัมภีร์บาลีและสันสกฤตไว้หลายเรื่อง ก็ตาม Mrs. C.A.F. Rhys
Davids และ Miss I. B. Horner ที่ได้เป็นนายกสมาคมบาลีปกรณ์
สืบต่อกันมา ก็ตาม ตลอดจนนักศึกษาหรือจะเรียกกว่านักปราชญ์
พุทธศาสนาของตะวันตกหลายคน ได้มีความคิดที่จะมองหรือจะหา
ทางให้พระพุทธรูปศาสนาสอนเรื่องอิตตา หรือยอมรับว่ามีอิตตาให้ได้

ยกตัวอย่าง Miss I. B. Horner นั้น เป็นปราชญ์ทางภาษา
บาลี แต่พื้นฐานเดิมเป็นฝรั่งในประเทศคริสต์ศาสนา มีความเข้าใจ
เกี่ยวกับเรื่องตัวตนเป็นฐานความคิดที่ยึดมั่นอยู่ นอกจากแปล
คัมภีร์ภาษาบาลีเป็นภาษาอังกฤษแล้ว ครั้งหนึ่งก็เคยไปทำหนังสือ
ร่วมกับ Coomaraswamy (เพียงแค่นี้ก็ฉายความเป็นฮินดูออก
มาแล้ว) ให้ชื่อว่า *The Living Thought of Gotama the Buddha*

ในตอนที่ว่าด้วย Self (อิตตา/ตน) พุทธพจน์แรกที่สองท่านนี้
ยกมา ก็คือคาถาธรรมบทว่า

อิตตา หิ อตฺตโน นาโถ

พุทธภาษิตนี้ ชาวพุทธไทย แม้แต่ชาวบ้านที่แทบจะไม่ได้
ศึกษาอะไรเลย แต่เพราะความที่คุ้นกับบรรยากาศในพระพุทธรูป
ศาสนา และเป็นพุทธภาษิตที่คุ้นหู ก็จึงแปลกันได้ว่า “ตนเป็นที่พึ่ง
ของตน” และเข้าใจความหมายกันดีพอสมควร

แต่ I. B. Horner และ Coomaraswamy พอเห็นว่ามีคำ “อิตตา/
ตน” อยู่ด้วยกัน ๒ ครั้งในพุทธภาษิตนี้ แทนที่จะเข้าใจอย่างที่ว่า



พุทธรู้จักกัน ก็ไปนึกถึง อัตตา ๒ อย่าง แล้วก็คงจะแปลความหมาย ไปตามแนวคิดคำสอนของฮินดู หรือเอาพระพุทธรศาสนาไปโยงกับ ศาสนาฮินดู ซึ่งถือว่ามีอัตตา หรืออาตมัน ๒ อย่าง ได้แก่ อาตมัน ใหญ่ เรียกว่า ปรมัตถมัน กับอาตมันเฉพาะบุคคล เรียกว่า ชีวาตมัน

ปรากฏว่า I. B. Horner กับ Coomaraswamy แปลพุทธ ภาษิต ในคธาธัมมบท ที่ ๑๖๐ อตฺตา ทิ อตฺตโน นาโถ . . . นี้ว่า

“The Self is lord of the self . . .”^๑

พึงสังเกตว่า Self แรกใช้ S ใหญ่ ส่วน self หลังใช้ s เล็ก ทำนองว่า อัตตาใหญ่ เป็นนาถะของอัตตาเล็ก

ทั้งสองท่านได้เจอพุทธภาษิตอีกบทหนึ่งว่า

อตฺตนา ว กตํ ปาปี	อตฺตนา สงฺกิลิสฺสติ
อตฺตนา อกตํ ปาปี	อตฺตนา ว วิสุซฺณติ

(ขุ.ธ.๒๕/๒๒/๓๗)

ซึ่งชาวพุทธทั่วไปก็เข้าใจกันไม่ยาก ตามคำแปลว่า

“ตัวทำชั่ว ตัวก็เศร้าหมองเอง
ตัวไม่ทำชั่ว ตัวก็หมดจดเอง”

พอเจออย่างนี้ ผู้ถือลัทธิอัตตา/อาตมัน ก็คงจะไปพักหนึ่งว่า อัตตา/อาตมัน/ตัวตน ซึ่งเป็นสิ่งเที่ยงแท้ถาวร จะมาทำความชั่วได้ อย่างไร ในที่สุดก็เลยเอาอัตตา/ตน ในกรณีนี้ไปจัดเป็น อัตตาเล็ก

ทั้งสองท่านได้แยกหัวข้อย่อยในหนังสือ ตอนที่ว่าด้วย Self นี้ ออกเป็น ๓ หัวข้อย่อย คือ

^๑ Ananda K. Coomaraswamy and I. B. Horner, *The Living Thought of Gotama the Buddha* (London: Cassell & Co., Ltd., 1984), p.174.

- (a) The Two Selves
- (b) The Great Self แล้วก็
- (c) The Little Self

ใน ๓ หัวข้อย่อย่อนี้ ผู้รวบรวมได้ยกพุทธพจน์อื่นๆ มาแปลไว้ อีกมากมาย ตั้งแต่หน้า ๑๗๔ ไปถึงหน้า ๑๗๒ ทำให้ตอนที่ว่าด้วย Self (อัตตา/ตัวตน) ยาวรวมเกือบ ๒๐ หน้า นี่คือตัวอย่างความ เข้าใจของคนที่เรียกว่าเป็นปราชญ์ตะวันตกรุ่นก่อนข้างเก่า

ฝรั่งในประเทศตะวันตกเองนั้น ย้อนหลังไปไม่กี่ปีนี้ น้อยคนนักจะเข้าใจพุทธศาสนาได้ถูกต้อง ซึ่งก็ต้องเห็นใจเขา เพราะอิทธิพล ความคิดที่ติดมาจากพื้นฐานวัฒนธรรมเดิมมีกำลังชักนำให้มองผิดเพี้ยนหรือเอียงไป *เอกสารของวัดพระธรรมกาย* จึงไม่สมควรจะไป ยกย่องนับถือเขามากนักถึงกับให้เป็น “ปราชญ์ใหญ่ทางพระพุทธ ศาสนา . . . ที่มีชื่อเสียงก้องโลก” ควรจะดูเพียงว่า คนใดเข้าใจดี ขึ้นมา ก็อนุโมทนาเขาไป

นอกจากพวกที่เข้าใจว่า พระพุทธศาสนาสอนว่ามีอัตตาใน ชั้นสุดท้ายที่นอกเหนือจากขันธ ๕ แล้ว บางพวกก็เข้าใจผิดไปอีกแบบหนึ่งว่า พระพุทธศาสนาสอนว่านิพพานเป็นการดับอัตตา

แม้แต่นั้นก็อ้างอิงใหญ่ๆ อย่าง *Encyclopaedia Britannica* ก็ยังติดความเข้าใจผิดๆ มาเขียนกันจนบัดนี้ เช่น พูดถึงนิพพานเป็นการดับอัตตา (ที่จริงตามหลักพระพุทธศาสนา ไม่มี อัตตาที่จะต้องดับ) แห่งหนึ่งว่า

“The approaches to the divine or sacred are various rather than uniform . . . , it moves toward the ultimate goal: the annihilation of the self, . . . , Nirvāṇa (the state of bliss) in Buddhism, . . .”

^๑ *Encyclopaedia Britannica* (Chicago, 1988), s.v. “Religious Experience,” vol.26, p.633. (แม้จนถึงปัจจุบัน ค.ศ. ๑๙๙๙ หัวข้อนี้ก็ยังคงอยู่อย่างนี้)



“วิธีเข้าถึงทิพยภาวะหรือภาวะศักดิ์สิทธิ์นั้น แตกต่าง
กันหลากหลาย มากกว่าจะเป็นรูปแบบเดียว . . . เป็นการก้าว
สู่จุดหมายสูงสุด คือการดับสลายอัตตา, . . . ,ได้แก่นิรวาณ
(นิพพาน—ภาวะบรมสุข) ในพุทธศาสนา, . . . ,”

รู้ถึงตามทันว่าคนนอกเขาคิดเข้าใจไปแค่ไหน แต่ไม่ใช่รอให้เขามาวินิจฉัยหลักการของเรา

อย่างไรก็ตาม เวลาที่ความคิดหรือทัศนะนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว ความจริงที่คนเหล่านี้ไม่มีความสำคัญที่จะต้องยกมาอ้าง เพราะได้พูดไปแล้วว่าเรากำลังพูดถึงหลักฐานที่มาว่า พระพุทธศาสนาเอง หรือพระพุทธศาสนาในพระไตรปิฎกบาลีเถรวาทเองนี้ แสดงหลักการของตนไว้อย่างไร ไม่ใช่มาเที่ยวรอกทัศนคติของผู้อื่นที่จะมาวินิจฉัยให้ตัวเรา ซึ่งเป็นการไม่ถูกต้อง และที่ *เอกสารของวัดพระธรรมกาย* กล่าวว่า

“เกิดมีการอ้างอิงหลักฐานในคัมภีร์ ทั้งบาลี สันสกฤต จีน ทิเบต และภาษาอื่นๆ มากมายอันนำมาสู่ข้อสรุปความเห็นนี้ แต่ก็ยังมีนักวิชาการที่ไม่เห็นด้วย ยืนยันว่าไม่มีอัตตาในพระพุทธศาสนาเช่นกัน ต่างฝ่ายต่างก็มีเหตุผลของตน”

ความจริงเรื่องนี้ง่ายๆ ชัดเจน ไม่สับสน เพราะนักปราชญ์ปัจจุบันเขารู้กันแล้วว่า ต้องแยกแยะออกไปว่าหลักการในเรื่องนี้ของพุทธศาสนาแบบเถรวาทเป็นอย่างไร แบบมหายานเป็นอย่างไร และในมหายานด้วยกันนั้น นิกายไหนว่าอย่างไร ไม่เอามาสับสนปะปนกัน

การพูดอย่างนี้ ถ้าเปลี่ยนเอาอีกเรื่องหนึ่งเข้าไปแทน ก็
เหมือนกับพูดว่า

“ปัญหาเรื่องภิกษุควรมีครอบครัวหรือไม่ ก็มีกรอ้างอิง
หลักฐานทั้งคัมภีร์บาลี สันสกฤต จีน ทิเบต และในภาษาอื่นๆ
มากมาย อันนำมาสู่การสรุปความเห็นของตน ต่างฝ่ายต่าง
ยืนยันทัศนะของตน ฝ่ายหนึ่งที่ว่าภิกษุควรมีภรรยา มีครอบครัว
อีกฝ่ายหนึ่งที่ว่าไม่ควรจะมี ต่างฝ่ายต่างก็มีเหตุผลของตน”

อย่างนี้ใครๆ ก็อ้างได้ แต่ไม่มีประโยชน์

พอชาวตะวันตกมาบวชเป็นพระฝรั่ง ความรู้พุทธธรรมก็เริ่มเข้าสู่ทางที่ถูกต้อง

ระยะที่ ๒ ได้กล่าวแล้วว่า I. B. Horner เข้าใจเรื่องอัตตา
ตามแนวคิดแบบอาตมมันคล้ายๆ ศาสนาพราหมณ์ แต่ต่อมาชาว
ตะวันตกที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ก็ดี พระภิกษุในพระพุทธ
ศาสนาเถรวาทชาวประเทศนั้น ๆ เอง ก็ดี ได้แปลพุทธพจน์เกี่ยวกับ
อัตตานี้กันใหม่ อย่างพุทธภาษิตว่า อตตาทิ อตตโน นาโถ ก็
จะแปลกันทำนองนี้ว่า

“Oneself is one’s own protector (refuge); . . .”^๑

ตรงกับที่ชาวพุทธไทยทั่วไป แม้แต่ชาวบ้านเข้าใจกันดีอยู่แล้ว
ที่จริงเรื่องนี้พระภิกษุชาวตะวันตกที่เข้ามาบวชในประเทศพุทธ
ศาสนาเถรวาทนั้น มีความเห็นลงกัน ไม่ได้มีปัญหามานานแล้ว มี

^๑ เช่น Walpola Rahula, *What the Buddha Taught* (New York: Grove Press, 1974), p.130.



แต่ฝรั่งนักวิชาการชาวตะวันตกที่อยู่ในเมืองของตุนั้น ที่ถุ่นวาย เรื่องว่าอัสตดาเป็นอย่างไร พุทธศาสนามีสอนเรื่องอัสตดาหรือเปล่า จนกระทั่งมาจบที่ Professor Richard Gombrich ที่จะกล่าวถึง ข้างหน้า จึงมาเข้าสู่หลักพุทธศาสนาแบบเถรวาทจริง

เรื่องนิพพานเป็นอัสตดา หรือเป็นอนัตตานี้ ชาวตะวันตกที่มา บวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนาเถรวาทอย่างในลังกา เช่น พระ Nyanatiloka (ชาวเยอรมัน) ท่านไม่สับสนไปด้วย ดังตัวอย่างที่ ท่านได้เขียนไว้นานแล้ว เช่นในหนังสือ *Buddhist Dictionary* ใน คำ “Nibbāna” ว่า

“. . . the Buddha is known as the Anatta-vādi . . . the truth of Anattā (q.v.), the egolessness and insubstantiality of all forms of existence. Without such an understanding, one will necessarily misconceive Nibbāna—according to one’s either materialistic or metaphysical leanings—either as annihilation of an ego, or as an eternal state of existence into which an Ego or Self enters or with which it merges.”^๑

“พระพุทธเจ้าทรงมีพระนามว่าเป็นอนัตตวาที่...หลัก ความจริงแห่งอนัตตา คือภาวะไร้ตัวตน และความไม่มีตัว แท้แห่งสภาวะธรรมทั้งปวง หากไม่มีความรู้เข้าใจเช่นนั้น คน ก็จะต้องเข้าใจนิพพานผิดพลาดไปตามความโหม้เอียงของ ตนที่เป็นข้างวัตถุนิยม หรือไม่ก็ข้างอภิปรัชญาว่า (นิพพาน) เป็นการขาดสูญของอัสตดา หรือไม่ก็เป็นภาวะเที่ยงแท้ถาวรที่ อัสตดาหรือตัวตนเข้าถึงหรือกลืนรวมเข้าไป”

และอีกแห่งหนึ่งในหนังสือเล่มเดียวกัน คือในคำว่า “Anattā” ท่านเขียนว่า

^๑ Nyanatiloka, *Buddhist Dictionary* (Colombo: Frewin & Co., Ltd.1972), p.106.

“While in the case of the first two Characteristics it is stated that “all formationsö (sabbe sankhārā) are impermanent and subject to suffering, the corresponding text for the third Characteristic states that “all things are not-selfö (sabbe dhammā anattā; M. 35, Dh. 279). This is for emphasizing that the false view of an abiding self or substance is neither applicable to any “formationö, or conditioned phenomenon, nor to Nibbāna, the Unconditioned Element (asankhatā dhātu)”^๑

“ในกรณีของลักษณะ ๒ อย่างแรก ตรัสว่า “สังขารทั้งหลายทั้งปวง” (สพฺเพ สงฺขารา) ไม่เที่ยง และเป็นทุกข์ ส่วนพระบาลีที่เข้าชุดกัน สำหรับลักษณะที่ ๓ ตรัสว่า “ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา” (สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา; มัชฌิมนิกาย สุตฺรที่ ๓๕ และธรรมบท คาถาที่ ๒๗๙) พุทธพจน์นี้ช่วยย้ำว่าความเห็นผิดว่ามีอัตตาหรือตัวตนที่อยู่ยงนั้น จะใช้กับสังขารหรือสิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งใดๆ ก็ตาม หรือจะใช้กับนิพพาน ที่เป็นอสังขตธาตุก็ตาม ก็ได้ทั้งนั้น”

นี่ก็เป็นตัวอย่างความลงกันของพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งไม่มีปัญหา

การที่วัดพระธรรมกายมาสอนว่านิพพานเป็นอัตตา ด้วยวิธีทำหลักคำสอนที่มีอยู่เดิมให้คนเข้าใจสับสนไขว้เขวอย่างนี้ เป็นเรื่องของความวิปริตผิดพลาดที่ร้ายแรง ซึ่งชาวพุทธจะต้องรู้เท่าทันแล้วรีบแก้ไข

^๑ Ibid., p.13.



นำอนุโมทนาที่แม่จะซำสักหน้อย แต่ในที่สุดปราชญ์ตะวันตกก็ตามจับหลักพุทธได้

ระยะที่ ๓ เอกสารของวัดพระธรรมกาย นั้น ต้องขออภัยที่จะกล่าวด้วยคำที่อาจจะรู้สึกว่ารุนแรงสักหน้อยว่า มิใช่เป็นการกล่าวตู่เฉพาะพระธรรมวินัยเท่านั้น แต่ยังได้กล่าวตู่นักปราชญ์และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาชาวตะวันตกด้วย ขอเล่าถึงความเข้าใจของปราชญ์ชาวตะวันตกต่อไปว่า

เมื่อการศึกษาพุทธศาสนาของชาวตะวันตกเดินทางต่อมาผ่านพันยุคของ Mrs. Rhys Davids, Miss I. B. Horner, Christmas Humphreys, Edward Conze เป็นต้นมาแล้ว เวลานี้ก็ถึงนายกสมาคมบาลีปกรณ์คนปัจจุบัน ชื่อว่า Professor Richard Gombrich ซึ่งถ้ามองในแง่ลำดับกาลเวลา ต้องถือว่าเป็นปราชญ์ภาษาบาลีและพุทธศาสนาของตะวันตกรุ่นล่าสุด

ปรากฏว่า Richard Gombrich คัดค้านทัศนะของปราชญ์ตะวันตกรุ่นก่อนตน เช่นคัดค้าน Mrs. Rhys Davids ที่เคยเป็นนายกสมาคมบาลีปกรณ์มาก่อนอย่างเรียกว่าเต็มที โดยเฉพาะในเรื่องนิพพานกับอิตตา ว่าพระพุทธศาสนาถือว่า อิตตามีจริงหรือไม่นี้ เราอาจจะถือ Richard Gombrich เป็นเหมือนผลสะสมแห่งปัญญาของนักวิชาการตะวันตกผู้ศึกษาพระพุทธศาสนา ที่ได้เดินทางมาถึงจุดที่เป็นมติใหม่ของนายกสมาคมบาลีปกรณ์ปัจจุบัน

ทัศนะของ Richard Gombrich ทำให้ข้อสรุปแห่งเอกสารของวัดพระธรรมกาย ที่พูดไว้ ๒ ข้อนั้น หมดความหมายไปทันที

Richard Gombrich ได้เขียนหนังสือชิ้นเล่มหนึ่งชื่อว่า *Theravada Buddhism* พิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี ๑๙๘๘ แต่เดี๋ยวนี้พิมพ์หลายครั้งแล้ว เขาเขียนไว้ในหนังสือเล่มที่กล่าวนั้น หน้า ๒๑ ว่า

“Many scholars of Buddhism, both Western and Hindu, have tried to prove that the Buddha himself did not preach the doctrine of no-soul as it has been understood in the Theravadin tradition . . . This amounts to a claim that this great religious teacher has been completely misunderstood by his followers . . .”^๑

“นักปราชญ์พุทธศาสนาจำนวนมาก ทั้งชาวตะวันตก และที่เป็นชาวฮินดู ได้พยายามพิสูจน์ว่า พระพุทธเจ้าเองไม่ได้ทรงสอนหลักอนัตตา อย่างที่เข้าใจกันในสายความคิดของเถรวาท การกระทำอย่างนี้เท่ากับเป็นการดูว่าเหล่าสาวกของพระพุทธเจ้าเอง ได้เข้าใจองค์พระศาสนาของตนผิดพลาดไปอย่างสิ้นเชิง . . .”

เรื่องนี้จะต้องทำความเข้าใจก่อนว่า พวกฝรั่งรุ่นก่อนที่ถือว่าเป็นนักปราชญ์ทางพุทธศาสนานั้น มีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับเรื่องนิพพานกับอัตตา แบบต่างๆ แบบหนึ่งเข้าใจว่ามีอัตตาหรือตัวบุคคลที่เข้านิพพาน บ้างก็เห็นว่านิพพานเป็นอัตตา บ้างก็คิดว่านิพพานเป็นการดับอัตตา แต่ Richard Gombrich สรุปต่างออกไป โดยค้านพวกนักปราชญ์ตะวันตกรุ่นก่อนตน หรือรุ่นพี่ที่แล้วมาทั้งหมด

ทัศนะของ Gombrich มาตรงตามหลักการของเถรวาทอย่างแท้จริง คืออัตตานั้นโดยปรมาตถิไม่มีอยู่เลย มีแต่โดยสมมติอย่างเดียวเท่านั้น เมื่ออัตตามีอยู่โดยสมมติ คือไม่มีของจริงอยู่

^๑ Richard F. Gombrich, *Theravada Buddhism* (London: Routledge & Kegan Paul Ltd., 1994), p. 21.



แล้ว ก็ไม่ต้องไปดับอัสตาอะไรอีก เรียกว่าไม่มีอัสตาที่จะต้องดับ หมายความว่าดับแต่ความหลงผิดและความยึดมั่นในอัสตาเท่านั้น เมื่อดับความหลงผิดและความยึดมั่นในอัสตาแล้ว ก็ไม่มีอะไรเป็นอัสตาที่จะต้องพูดถึงอีก ดังที่ต่อมาหน้า ๖๓ เขาเขียนอีกว่า

“Endless misunderstanding has been caused by Western writers, who have assumed that Nibbana is the blowing out of the personal soul . . . there is no soul or self as a separate entity, for such terms as soul, self, individual etc., are mere conventional terms . . . there can be no question of getting rid of a soul because one has never had one . . .”^๑

“ได้มีความเข้าใจผิดกันอย่างไม่รู้จักจบสิ้น ซึ่งเกิดขึ้นจากนักเขียนชาวตะวันตก ผู้ได้ยึดถือว่านิพพานคือการดับอัสตาของบุคคล^๒ . . . ไม่มีอัสตาหรือตัวตน ที่เป็นสิ่งมีอยู่จริงต่างหาก เพราะคำทั้งหลายทั้งปวงเช่น อัสตา ตัวตน บุคคล เป็นต้น เป็นเพียงคำสมมติบัญญัติเท่านั้น . . . ไม่ต้องพูดถึงการที่จะกำจัดอัสตา เพราะว่า ใครๆ ก็ไม่ได้เคยมีอัสตากันมาเลย”

ถ้ามอง Richard Gombrich ว่าเป็นผลรวมแห่งความเพียรพยายามศึกษาและสติปัญญาของนักปราชญ์พุทธศาสนาชาวตะวันตก ก็จะเห็นได้ว่าความเพียรพยายามศึกษาทั้งหมดนั้น เพิ่งมาบรรลุผลที่นี้ คือมาจบที่การยอมรับหรือรู้จักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่แท้จริงว่า ไม่ยอมรับอัสตา หรือปฏิเสธลัทธิอัสตา และเกิดความเข้าใจถูกต้องขึ้นมาว่า ในหลักการของพระพุทธ

^๑ Ibid., p. 63.

^๒ ในเมืองไทย บางทีเราพูดว่า “ดับอัสตา” โดยถือเป็นเพียงสำนวนพูดเท่านั้น คำพูดนี้มีความหมายว่าดับความยึดมั่นในอัสตา ไม่ได้หมายความว่าดับอัสตา เพราะไม่มีอัสตาที่จะต้องไปดับ มีแต่ความยึดมั่นที่เกิดจากความหลงผิดว่ามีอัสตาเท่านั้น

ศาสนาเถรวาท อัดตาเป็นเพียงคำสมมติทางภาษา เพื่อสื่อสารกัน
ในชีวิตประจำวัน แต่ไม่มีอยู่จริงโดยปรมาตย์ ไม่ว่าจะในรูปแบบใดๆ ไม่มี
อัดตาแม้แต่ที่จะต้องไปดับ เป็นการระงับคำสรุปใน*เอกสารของวัด
พระธรรมกาย* ๒ ข้อ ที่บอกว่า

“ปราชญ์ทางพุทธศาสนาที่มีผลงานมากมายเป็นที่รู้จักกัน
ทั่วโลกเหล่านี้ มีความเห็นที่ตรงกันในเรื่องอัดตา นี้ ๒ ประเด็น
ใหญ่ๆ คือ

ก. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่เคยปฏิเสธอย่างชัดเจนว่า
อัดตาที่แท้จริงไม่มี และไม่เคยตรัสปฏิเสธว่าไม่มีอัดตาใด ๆ
ทั้งสิ้น ในสัจจะทุกระดับ

ข. เขาเหล่านี้เชื่อตรงกันว่า ในคำสอนของพุทธศาสนา
ยุคดั้งเดิมบ่งบอกนัยว่า มีอัดตาที่แท้จริง ซึ่งอยู่ในภาวะที่สูงกว่า
ขั้น ๕ หรือสังขตธรรม”

ตอนนี้เมื่อมาถึง Richard Gombrich ก็เลยต้องพูดใหม่ว่า

“ปราชญ์ทางพุทธศาสนาของตะวันตกได้มีความเห็น
ผิดกันมามากและยาวนาน จนกระทั่งในที่สุดนี้ ก็ได้มีความ
เห็นถูกต้องว่า

ก. พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปฏิเสธอย่างชัดเจน ว่าอัดตาที่แท้
จริงไม่มี พระองค์ปฏิเสธอัดตาในระดับปรมาตย์โดยสิ้นเชิง

ข. ปราชญ์ตะวันตกมาถึงจุดที่ยอมรับแล้วว่า ในคำสอนของ
พระพุทธรศาสนายุคดั้งเดิม ไม่ถือว่าม้อัดตาที่จะต้องพูด
ถึงใด ๆ อีก นอกจากอัดตาคือตัวตนโดยสมมติเท่านั้น”

เรื่องนิพพานเป็นอนัตตานี้ ประเทศพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท
ทั้งหลายรวมลงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่ได้มีความขัดแย้งกันเลย



ปัญหาไม่น่าจะมีขึ้นมา ส่วนเรื่องของนักวิชาการตะวันตกอะไรนั้น ก็เป็นเรื่องของเขา เป็นความคิดเห็นอย่างที่ว่ามาแล้ว ซึ่งก็มาจบที่ Richard Gombrich ที่มารู้จักพระพุทธศาสนาตรงกับพระสงฆ์ ฝ่ายเถรวาทในที่สุด

ขอให้นึกดูว่าต้องใช้เวลานานเท่าไร กว่าปราชญ์ตะวันตก จะเดินทางมาถึงจุดที่รู้เข้าใจคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างนี้ ขณะที่ในประเทศเถรวาทนั้น เราได้รู้เข้าใจกันมาเป็นอย่างเดียวกัน อย่างนี้นานนักหนาแล้ว เพราะฉะนั้นการอ้างนักวิชาการตะวันตก จึงไม่มีความหมายอะไร

แต่แม้ว่าปราชญ์ชาวตะวันตกจะรู้ถูกต้องขึ้นแล้ว ก็ไม่ใช่ เรื่องที่เราจะต้องไปนำเขามาอ้างอิง เพราะประการแรก ได้กล่าว แล้วว่า เราไม่เอาความคิดเห็น และประการที่สอง นักปราชญ์ ตะวันตกเหล่านี้ก็มาศึกษาจากพระไตรปิฎกเถรวาทของเรา ไม่ใช่ เขาจะเป็นผู้วินิจฉัยคำสอนของพระพุทธศาสนา

เมื่อรู้อย่างนี้แล้ว ชาวพุทธก็ควรจะวางท่าทีให้ถูกต้อง คือ ยินดีอนุโมทนาปราชญ์และนักวิชาการชาวตะวันตก ที่ได้เกิดความ เข้าใจถูกต้องนี้ขึ้นมาได้ในที่สุด และหันมากระตุ้นเตือนจิตสำนึก ของพวกเรากันนี้เองว่า ควรจะหันมาช่วยกันรักษาพระไตรปิฎก ที่เป็นแหล่งคำสอนที่แท้จริงของพระพุทธศาสนาไว้ให้แก่อีกต่อไป เพื่อให้คนทั้งหลาย ดังเช่นนักวิชาการตะวันตกเหล่านี้ ยังมีโอกาส ที่จะมาศึกษาและรู้จักพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง



ภาค ๑

อนัตตา-ธรรมกาย-อายตนะนิพพาน





ภาค ๑

อนัตตา-ธรรมกาย-อายตตนิพพาน

นิพพานเป็นอนัตตา

นิพพาน ไม่ใช่ปัญหาอภิปรัชญา

ที่พูดไปแล้วนั้นเป็นเรื่องความสำคัญของพระไตรปิฎก ต่อไปนี้
ย้อนกลับไปพูดเรื่องนิพพานไม่ใช่ปัญหาอภิปรัชญา

เอกสารของวัดพระธรรมกาย กล่าวไว้ว่า

“... เรื่องซึ่งอยู่พัวพันเกินกว่าประสบการณ์ของปุถุชนคน
สามัญจะไปถึงหรือเข้าใจได้ เช่น เรื่องนรก สวรรค์ กฏแห่ง
กรรม นิพพาน ที่ท่านเรียกว่าเป็นเรื่องอภิปรัชญา หรือเรื่องที่เป็น
อจินไตยนั้น หลายๆ เรื่อง เช่น เรื่องนิพพาน ในทางวิชาการ
สามารถตีความได้หลายนัย”

คำกล่าวนั้นไม่ถูกต้อง เพราะนิพพานไม่ใช่ทั้งเรื่องอจินไตย
และไม่ใช่เรื่องปัญหาอภิปรัชญาด้วย

อจินไตย มี ๔ อย่าง ตามพุทธพจน์ที่ตรัสแสดงว่า

“ภิกษุทั้งหลาย อจินไตยมี ๔ อันไม่พึงคิด^๑ ซึ่งเมื่อคิด

^๑ ไม่ได้หมายความว่าห้ามคิด แต่ถ้าคิด จะคิดไม่ออก คือเป็นสิ่งที่ไม่สำเร็จด้วยการคิด
หรือไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยการคิด



จะพึงมีส่วนแห่งความเป็นบ้า จิตเครียดไปเปล่า ๔ อย่างนั้น คือ

๑. พุทธวิสัย

๒. ฌานวิสัย

๓. กรรมวิบาก หรือวิบากแห่งกรรม และ

๔. โลกจินตา ความคิดเกี่ยวกับเรื่องโลก (อง.จตุกก. ๒๑/๗๗/๑๐๔)

นิพพานไม่อยู่ในอจินไตย ๔ นี้ และก็ไม่ได้เป็นปัญหา metaphysics หรือ อภิปรัชญา

ปัญหา metaphysics หรือ อภิปรัชญานั้น เป็นเรื่องที่ พระพุทธเจ้าไม่ทรงพยากรณ์ คือไม่ทรงตอบ หรือไม่ทรงเสียเวลา ที่จะพยายามทำให้กระจ่าง แต่นิพพานนั้น ตรงข้ามกับปัญหา metaphysics เลยทีเดียว เรื่องนี้เป็นอย่างไรจะไม่ต้องบรรยายยาว ขอให้มาดูคำสอนของพระพุทธเจ้า เรื่องมีว่า

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่นครสาวัตถี ในวัด พระเชตวัน พระภิกษุชื่อ มาลุงกยบุตร ได้เกิดข้อสงสัยขึ้นมาว่า มีแง่ทิวทัศน์ที่ พระพุทธเจ้าไม่ทรงตอบ คือ เรื่องโลกเที่ยง หรือไม่เที่ยง (โลกในที่นี้ คือ จักรภพ หรือมวลแห่งทุกสิ่งทุกอย่างที่แวดล้อมตัวมนุษย์เราอยู่) โลกหรือจักรภพนี้มีที่สุด หรือไม่มีที่สุด ชีวะกับสรีระเป็นอันเดียวกัน หรือชีวะก็อย่างหนึ่งสรีระก็อย่างหนึ่ง ตถาคตหลังจากมรณะแล้วมีอยู่ หรือว่าตถาคตหลังจากมรณะแล้วไม่มี หรือว่าตถาคตหลังมรณะมี อยู่ก็ไม่ใช่ ไม่มีอยู่ก็ไม่ใช่

พระมาลุงกยะคิดว่าจะไปทูลถามพระพุทธเจ้าขอให้ทรงตอบ ถ้าพระพุทธเจ้าตรัสตอบก็จะอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ต่อไป แต่ถ้า พระพุทธเจ้าไม่ตรัสตอบก็จะบอกคืน (ลาสิกขา) เสร็จแล้วก็ไปเฝ้า

พระพุทธเจ้ากราบทูลความคิดของตนอย่างทีกล่าวไปแล้วว่า ถ้าพระพุทธเจ้าตอบก็จะอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ต่อไป แต่ถ้าพระพุทธเจ้าไม่ตอบก็จะบอกคืนสิกขา (คือจะลาสิก)

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถามว่า มาลุยกยบุตร เราได้กล่าวหรือเปล่านั้น มาลุยกยบุตร เธอมานี่นะ มาประพฤติพรหมจรรย์ เราจะตอบเรื่องโลกมีที่สุดหรือไม่มีที่สุด เป็นต้นนี้ มาลุยกยบุตรก็กราบทูลว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสอย่างนั้น แล้วพระพุทธเจ้าก็ตรัสถามต่อไปว่า แล้วเธอเองจะได้บอกเราไว้ใหม่ว่า เธอจะประพฤติพรหมจรรย์แล้วให้เราตอบเรื่องโลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยงนี้ มาลุยกยบุตรก็กราบทูลว่าไม่ได้เป็นเช่นนั้น พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่าแล้วอย่างนี้ใครจะเป็นคนบอกคืนใครละ แล้วพระองค์ก็ตรัสว่า

ถ้าใครจะพูดว่า ข้าพเจ้าจะไม่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระศาสนาของพระพุทธเจ้า ตราบใดที่พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่พยากรณ์ (ไม่ตอบ/ไม่ทำให้กระจ่าง) เรื่องโลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง เป็นต้นนี้ ถึงคนนั้นจะตาย พระตถาคตก็ยังไม่ได้อตอบ/ยังไม่ได้อทำให้กระจ่าง แล้วพระองค์ก็ตรัสอุปมาว่า

เปรียบเหมือนว่า คนผู้หนึ่งถูกเขายิงด้วยลูกศรอาบยาพิษที่ร้ายแรง เพื่อนๆ ญาติมิตรสหายก็พาห่มผ้าตัดมา คนที่ถูกลูกศรนั้นกับบอกว่า ข้าพเจ้าจะไม่ยอมให้ผ้าตัดเอาลูกศรนี้ออก จนกว่าข้าพเจ้าจะรู้ว่าใครเป็นคนยิงข้าพเจ้า เขาเป็นคนวรรณะกะษัตริย์หรือพราหมณ์ หรือแพศย์ หรือศูทร มีชื่อมีแซ่อย่างไร เป็นคนสูงเป็นคนร่างเตี้ย หรือสั้นทัด เป็นคนดำ หรือคนคล้ำ เขาอยู่หมู่บ้านนิคม นครไหน และธนูที่ใช้ยิงนี้ เป็นแบบไหน ชนิดไหน หัวลูกศร



ทำด้วยอะไร สายธนูทำด้วยอะไร ปลายธนูติดขนนกชนิดไหน ดังนี้ เป็นต้น กว่าคนนั้นจะรู้สิ่งที่เขาถามเหล่านี้ เขาก็ตายเสียก่อนแล้ว

เหมือนกับคนที่มาบวชนี้ ถ้าจะรอให้พระพุทธเจ้าตรัสตอบ คำถามอภิปรายเหล่านี้ พระองค์ยังไม่ทันได้ตอบให้เขารู้กระจ่าง เขาก็ตายไปก่อนแล้ว

ไม่ว่าจะมีทิวฐิว่าโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯลฯ การครองชีวิต ประเสริฐก็หาได้เกิดมีขึ้นไม่ ถึงจะมีทิวฐิเหล่านี้หรือไม่ ทุกข์ของคน ก็ยังมีอยู่นั่นเอง และทุกข์เหล่านี้แหละคือสิ่งที่พระองค์ทรงประสงค์ จะแก้ไขให้เสร็จสิ้นไปในปัจจุบัน ฉะนั้น อะไรที่ไม่ทรงพยากรณ์ก็ให้รู้ว่าไม่ทรงพยากรณ์ และอะไรที่ทรงพยากรณ์ก็ให้รู้ว่าทรงพยากรณ์

เรื่องอย่างที่ว่ามานั้น เป็นปัญหาอภิปราย คือคำถามที่ว่า โลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง มีที่สุดหรือไม่มีที่สุด เป็นต้นนั้น พระพุทธเจ้า ไม่ทรงพยากรณ์ เพราะอะไรจึงไม่ทรงพยากรณ์ ก็ตรัสตอบไว้ว่า

“นี่แน่ะมาลุงกยบุตร ถึงจะมีทิวฐิว่า โลกเที่ยง (คง อยู่ตลอดไป) การครองชีวิตประเสริฐจะได้มีขึ้นก็หาไม่ ถึงจะมีทิวฐิว่า โลกไม่เที่ยง การครองชีวิตประเสริฐจะได้มีขึ้น ก็หาไม่ . . . ถึงจะมีทิวฐิว่าโลกเที่ยง หรือโลกไม่เที่ยง ความ เกิด แก่ เจ็บ ตาย โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส (ความผิดหวังคับแค้นใจ) ก็ยังคงมีอยู่ อันเป็นทุกข์ที่เรา บัญญัติให้แก้ไขเสียในปัจจุบันนี้ทีเดียว . . .

“อะไรเล่าที่เราไม่พยากรณ์? ทิวฐิว่าโลกเที่ยง . . . โลก ไม่เที่ยง . . . โลกมีที่สุด . . . โลกไม่มีที่สุด . . . ฯลฯ . . . เราไม่พยากรณ์ . . . เพราะไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็น

เบื้องต้นแห่งชีวิตประเสริฐ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพิทา วิราคะ นิโรธ
สันติ อภิญญา ความตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน

“อะไรเล่าที่เราพยากรณ์? เราพยากรณ์(ตอบ/ทำให้กระจ่าง)
ว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย (เหตุให้เกิดทุกข์) นี่ทุกข์นิโรธ (ความ
ดับแห่งทุกข์) นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติที่นำไปสู่
ความดับทุกข์) . . . เพราะประกอบด้วยประโยชน์ เป็นเบื้องต้น
แห่งชีวิตประเสริฐ เป็นไปเพื่อนิพพิทา วิราคะ นิโรธ สันติ
อภิญญา ความตรัสรู้ นิพพาน”

(ม.ม. ๑๓/๑๕๑-๒/๑๕๐-๒)

จะเห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงสอนหรือทรงพยากรณ์ เรื่องที่จะ
ทำให้ดับทุกข์ได้ คือนิพพานนี้ และนิพพานก็อยู่ในข้อทุกข์นิโรธ
ซึ่งเป็นเรื่องที่ตรัสโดยตรง และเป็นเรื่องตรงข้ามกับอภิปรัชฌญา

เพราะฉะนั้น นิพพานสำหรับชาวพุทธ ไม่ใช่เรื่องอภิปรัชฌญา
แต่นักปรัชญาอาจจะเอาเรื่องนิพพานนี้ไปถกเถียงในแง่ของ
ปรัชญาของเขาก็ได้ ส่วนใครจะไปร่วมวงถกเถียงเรื่องนิพพาน
ในแง่อภิปรัชฌญา กับนักปรัชญาก็แล้วแต่ แต่ถ้ามัวถกเถียงอยู่
ก็ไม่ได้ปฏิบัติ และก็ไม่บรรลุนิพพาน

นิพพานเป็นเรื่องของความไร้ทุกข์ ภาวะที่ปราศจากปัญหา
หรือภาวะที่ไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ ภาวะแห่งความสงบ สันติ อิศรภาพ
เป็นความบริสุทธิ์ เป็นความสะอาด สว่าง สงบ ด้วยปัญญาที่
รู้เท่าทันความเป็นจริงของสังขาร หรือโลกและชีวิต ที่เป็นอยู่
เฉพาะหน้าตลอดเวลา



แหล่งความรู้ที่ชัดเจนมีอยู่ ก็ไม่เอา กลับไปหาทางเดาร่วมกับพวกที่ยังสับสน

ต่อไป เอกสารของวัดพระธรรมกายเขียนไว้ว่า

“เรื่องอัครตาและอนัตตานิ เป็นเรื่องหนึ่งที่มีการถกเถียงกันมากตั้งแต่ยุคโบราณหลังพุทธกาลเป็นต้นมา และมีมาตลอดประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา แม้ในยุคปัจจุบันก็มีนักวิชาการพระพุทธศาสนาทั้งในดินแดนตะวันตก เช่น ยุโรป อเมริกา และทางตะวันออก เช่น ญี่ปุ่น จีน เกาหลี ถกเถียงกันมาก ประเด็นที่ถกเถียงกันก็มีหลากหลายเช่น . . .

ข้อความนี้ ถ้าจะให้ถูกต้องและชัดเจน ควรพูดใหม่ว่า

“เรื่องอัครตานิ มีการยึดถือกันมากมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล โดยเฉพาะในลัทธิศาสนาพราหมณ์ และหลังพุทธกาลแล้ว ศาสนาฮินดูก็ได้พยายามทำให้มั่นคงยิ่งขึ้น เห็นได้จากหลักเรื่องพรหมัน-อาตมัน หรือปรมาตมัน-ชีวาตมัน แต่ในพุทธศาสนานั้นท่านมีท่าทีที่ชัดเจน คือไม่ยอมรับทฤษฎีอัครตาด้วยประการใดๆ คือ ไม่ยอมรับอัครตาโดยปรมาตต์ ซึ่งเป็นท่าทีที่ชัดเจนอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้นจึงต้องระวังไม่ให้ลัทธิภายนอก และลัทธิเดิมก่อนพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธแล้วนั้น กลับแทรกแซงเข้ามา”

การที่ยืนยันหลักพุทธศาสนานี้ไว้ได้ จะต้องมีความเข้มแข็งมาก เพราะ

๑. ลัทธิอาตมัน/อัครตาเดิม ก็มีอิทธิพลมากอยู่แล้ว
๒. เป็นเรื่องที่เข้าใจยาก บุคคลที่เข้ามาในพระพุทธศาสนา แม้มาบวชก็อาจจะนำเอาความคิดเห็นที่ผิดเข้ามาได้

ลัทธิถืออัสตวามีจริงนี้ ท่านผู้รักษาพระธรรมวินัยในอดีต ถือเป็นเรื่องสำคัญมากที่จะต้องระวังไม่ให้แทรกหรือแปลกปลอมเข้ามาในพระพุทธศาสนา เพราะเป็นลัทธิที่มีกำลังครอบงำสังคมชมพูทวีปอยู่ก่อนพระพุทธศาสนา เป็นหลักการใหญ่ที่ตรงข้ามกันระหว่างพระพุทธศาสนากับลัทธิศาสนาเก่า ซึ่งเขาจะต้องพยายามแผ่อิทธิพลเข้ามา และเป็นสภาพความเชื่อของมนุษย์ที่แวดล้อมพระพุทธศาสนาตลอดมา

พูดง่าย ๆ ว่า พระพุทธศาสนาทั้งหมดกระแสวิงว้างของลัทธิศาสนาที่มีอิทธิพลใหญ่ และทวนกระแสกิเลสในใจของมนุษย์ปุถุชน

อย่างไรก็ตาม พระเถระในอดีตท่านมั่นคงยืนนักในหลักการของพระธรรมวินัย ดังที่ปรากฏว่า หลังจากพุทธกาลไม่นาน ประมาณ พ.ศ. ๒๓๕ ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พระสงฆ์มีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธาน ได้ปรารภเรื่องทิวทัศน์ความเห็นแตกแยกแปลกปลอมเข้ามาในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีจำนวนมากมาย แยกกันไปถึง ๑๘ นิกาย ซึ่งจะต้องแก้ไข จึงได้จัดการสังคายนาครั้งที่ ๓ ขึ้นในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช

ในการสังคายนาครั้งนี้ พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ ได้รวบรวมคำวินิจฉัยขึ้นมาคัมภีร์หนึ่งชื่อว่า *กถาวัตถุ* อยู่ในพระอภิธรรมปิฎกพิมพ์เป็นพระไตรปิฎกบาลีอักษรไทยเล่มที่ ๓๗ ซึ่งประมวลเอาความเห็นแตกแยกแปลกปลอมมาตั้งขึ้น ๒๑๙ หัวข้อ แล้วท่านก็กล่าวแก้

เรื่องการถืออัสตวามีนี้เป็นเรื่องสำคัญที่สุดเรื่องหนึ่ง ที่เป็นข้อ



ปรารภในการที่ต้องสังคายนา ถึงกับจัดเป็นหัวข้อแรกของ
ภทวัตถุนี้ เรียกว่า “บุคคลกถา”

คำว่า บุคคล ใน “บุคคลกถา” นี้ ท่านใช้แทนคำทั้งหมด
ที่เกี่ยวกับการถืออัตตา อย่างที่ในภาษาไทยในวงการธรรมเราพูดกัน
อยู่เสมอจนติดปากว่า สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา ดังที่ท่านให้
ความหมายไว้ว่า

ตตถ บุคคลโลติ อตตธา สตโต ชิโว (ปญจ.อ. ๑๒๓)

แปลว่า: “ในพระบาลีนั้น คำว่าบุคคล ได้แก่ อัตตา สัตว์
ชีวะ” และคำว่า “อนัตตา” ท่านก็ให้ความหมายไว้ด้วยว่า

อนตตาทิ อตตนา ชีเวน บุคคลเลน รหิโต (ปญจ.อ. ๑๕๘)

แปลว่า: “อนัตตา หมายความว่า ปราศจากอัตตา
ปราศจากชีวะ ปราศจากบุคคล”

พวกบุคคลวาที ซึ่งถือว่า บุคคล หรืออัตตา หรือสัตว์ หรือชีวะ
มีจริงโดยปรมาตถ์นี้ ท่านแนะนำให้ผู้จักในอรรถกถาว่า

เก ปน บุคคลวาทีโนติ สาสเนว วชชุปุตตกา เจว สมิตียา จ พหิทธา
จ พหุ อญญตติตถียา (ปญจ.อ. ๑๒๓)

แปลว่า: “ชนเหล่าไหนเป็นบุคคลวาที ตอบว่า ในพระศาสนา
เองได้แก่พวกภิกษุวัชชีบุตร และพวกนิกายสมิตียะ และ
ภายนอกพระศาสนาได้แก่ อัญญเดียรถีย์จำนวนมาก”

การที่ยกเรื่องภทวัตถุขึ้นมา ก็เพื่อให้เห็นว่า

๑. เรื่องนิพพานเป็นอัตตาหรือเป็นอนัตตา และการถืออัตตา
ในรูปแบบต่างๆ นั้น

- ก) หลักการของเถรวาทมีความชัดเจน และได้ปฏิเสธไว้แน่นอนแล้วว่า อตตานิไม่มีจริงโดยปรมาตม มีเพียงโดยสมมติ
- ข) ท่านถือเป็นเรื่องสำคัญที่จะไม่ทิ้งไว้ให้สาวกหรือศาสนิกทั้งหลายจะต้องมาคิดเห็นและถกเถียงกันวุ่นวายไป

๒. เป็นการชี้ให้เห็นว่า เรื่องอย่างนี้ที่มีการถกเถียงกันนั้น พระเถระผู้ดำรงพระศาสนา ท่านมีความตระหนักรู้กันอยู่ตลอดมาว่าอะไรเกิดขึ้น และเป็นเรื่องที่ท่านแสดงไว้ชัดเจนแล้ว ท่านรู้มาเนิ่นนานในเรื่องการถือความเห็นแตกแยกแปลกปลอม ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยหลังพุทธกาล เพราะสืบเนื่องมาจากลัทธิเก่าก่อนด้วย และท่านก็แยกไว้ชัดเจนแล้ว เพราะฉะนั้นถึงเราจะไปพบเห็นคัมภีร์หรือแนวคิดทิวี่อะไรเกี่ยวกับเรื่องอตตานิอีก ก็ให้รู้ว่าเป็นเพียงหลักฐานยืนยันสิ่งที่ท่านได้ชำระสะสางไว้นานมาแล้ว

ในขณะที่หลักการของพระพุทฺธศาสนาที่ตนบวชเข้ามาชัดเจนแน่นอนอยู่แล้ว *เอกสารของวัดพระธรรมกาย* กลับจะให้รอไปหวังพึ่งคนภายนอก ที่ท่านปฏิเสธไปแล้วบ้าง ที่เขายังอยู่ในระหว่างศึกษาคำหาทางอยู่บ้าง (เหมือนจะจับเอาองค์พระศาสดามาให้ผู้ศึกษาวินิจฉัย)



พระพุทธเจ้าตรัสไว้แน่นอนเด็ดขาด

ว่าลัทธิถืออัตตา ไม่ใช่คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

การปฏิเสธอัตตาที่ท่านถือเป็นเรื่องสำคัญเพียงไร จะเห็นได้จากการที่ท่านยกขึ้นตั้งเป็นหัวข้อแรก ในคัมภีร์ภิกขุปาฐกนี้ และอุทิศเนื้อที่ให้มากเป็นพิเศษ ดังเนื้อความภาษาบาลีอักษรไทย พิมพ์ในพระไตรปิฎกยาวถึง ๘๓ หน้า

จะยกตัวอย่างพุทธพจน์ที่ท่านอ้างไว้ใน “บุคคลลภกา” มาแสดงให้เห็นหลักการเกี่ยวกับเรื่องอัตตา ๓ แบบ ว่าอย่างไรไม่ใช่พุทธศาสนา อย่างไรเป็นพุทธศาสนาดังนี้

ตโยเม เสนีย สตถาโร สนโต สวิชชมานา โลกสมิ . . .

ตตฺร เสนีย ยวายํ สตถา ทิฏฺฐเจ เจว ธมฺเม อตฺตานิ สจฺจโต
เถตโต ปญฺญเปติ, อภิสมฺปรายญจ อตฺตานิ สจฺจโต เถตโต ปญฺญเปติ;
อัยํ วุจฺจติ เสนีย สตถา สสฺสทวาโท.

ตตฺร เสนีย ยวายํ สตถา ทิฏฺฐเจว ทิ โช ธมฺเม อตฺตานิ สจฺจโต
เถตโต ปญฺญเปติ, โน จ โช อภิสมฺปรายํ อตฺตานิ สจฺจโต เถตโต
ปญฺญเปติ; อัยํ วุจฺจติ สตถา อุกฺเขทวาโท.

ตตฺร เสนีย ยวายํ สตถา ทิฏฺฐเจว เจว ธมฺเม อตฺตานิ สจฺจโต
เถตโต น ปญฺญเปติ, อภิสมฺปรายญจ อตฺตานิ สจฺจโต เถตโต น
ปญฺญเปติ; อัยํ วุจฺจติ เสนีย สตถา สมฺมาสมฺพุทฺโธ.

(อภิ.ก. ๓๗/๑๘๘/๘๒ และ อภิ.ป. ๓๖/๑๐๓/๑๗๓)

แปลว่า: “ดูกรเสนียะ ศาสตา ๓ ประเภทนี้มีปรากฏอยู่ในโลก . . . ในศาสตา ๓ ประเภทนั้น

๑. ศาสตาที่บัญญัติ อัตตา โดยความเป็นของจริง โดยความเป็นของแท้ ทั้งในปัจจุบัน ทั้งในเบื้องหน้า นี้เรียกว่าศาสตาที่เป็นสัสสตวาท (ลัทธิมีจฉาทิฏฐิวาทเพียง)

๒. ศาสดาที่บัญญัติ **อัตตา** โดยความเป็นของจริง โดยความเป็นของแท้ เฉพาะในปัจจุบัน ไม่บัญญัติเช่นนั้น ในเบื้องหน้า นี้เรียกว่าศาสดาที่เป็นอุจเฉทวาท (ลัทธิ มิจฉาทิฎฐิวาชาดสุญ)
๓. ศาสดาที่ไม่บัญญัติ **อัตตา** โดยความเป็นของจริง โดยความเป็นของแท้ ทั้งในปัจจุบัน ทั้งในเบื้องหน้า นี้เรียกว่า ศาสดาผู้^๑สัมมาสัมพุทธะ”

โดยเฉพาะลัทธิมิจฉาทิฎฐิที่เรียกว่า^๒สัสสตวาทนั้น อรรถกถา ได้อธิบายไว้อีกว่า

อุตตานํ สจฺจโต เตตโต ปญฺญเปติ: อุตตา นามโก อตฺถิ นิจฺโจ ฐโว
สสฺสโตติ ภูโต ธิโรโต ปญฺญเปติ (ปญฺจ.อ.๘๓)

แปลว่า: “ข้อความว่า บัญญัติอัตตา โดยความเป็นของจริง โดยความเป็นของแท้ หมายความว่า (ศาสดาที่เป็นสัสสตวาท) บัญญัติโดยความเป็นของจริง โดยความเป็นของมันคงว่ามีภาวะอย่างหนึ่งที่เป็นอัตตา ซึ่งเที่ยง (นิจจะ) คงที่ (ฐุระ) ยั่งยืน (สัสสตะ)”

ถ้าจะพูดกันให้ชัดลงไป ตามหลักการของพระพุทธศาสนานั้น ไม่มีเรื่องอัตตาที่จะเลยขึ้นมาให้ต้องพิจารณาในขั้นว่า นิพพาน เป็นอัตตาหรือไม่ด้วยซ้ำ คือเรื่องอัตตานั้นจบไปตั้งแต่ขั้นพิจารณาเรื่องขั้น ๕ ว่าไม่เป็นอัตตา แล้วก็จบ คือท่านถือว่า อัตตาซึ่งเป็นศัพท์ที่ใช้แทนกันได้กับ ชีวะ หรือสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา นี้ เป็นคำที่มีโดยสมมติ เป็นภาษาสำหรับสื่อสารกันเท่านั้น และในภาษาบาลีของพุทธศาสนาเถรวาท คำว่า “อัตตา/ตัวตน” นั้น



ก็ใช้ในความหมายที่เป็นสมมติทั้งหมด

ถ้าอ่านพุทธศาสนาด้วยความเข้าใจถูกต้องอย่างนี้ ก็ไม่มีปัญหาเรื่องอัตตาที่จะต้องมาพิจารณากันเลยในชั้นปรมาตถ์

สรุปสาระว่า พุทธพจน์ข้างต้นตรัสว่า ในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อัตตาไม่มีจริงโดยปรมาตถ์ อัตตามีเพียงตามภาษาสมมติเท่านั้น

ขอย้ำว่า ไม่มีเรื่องอัตตาที่จะพิจารณาขึ้นมาถึงขั้นว่านิพพานเป็นอัตตาหรือไม่ เพราะมันจบไปก่อนหน้านั้นแล้ว

แท้จริงนั้น ไม่มีอัตตา ที่จะยกมาถกเถียง

ว่านิพพานเป็นอัตตาหรือไม่

สาเหตุสำคัญอย่างหนึ่ง ที่ทำให้หลายคนถกเถียงหรือคิดหาทางให้นิพพานเป็นอัตตา/ตัวตน ก็เพราะไม่เข้าใจความหมายของคำว่า “อัตตา” โดยหลงคิดไปว่า ถ้านิพพานเป็นอนัตตา/ไม่เป็นอัตตา นิพพานก็จะเป็นความขาดสูญ ไม่มีอะไร

ความคิดเห็นว่านิพพานเป็นความขาดสูญ หรือความไม่มีนั้น เป็นมิชฌาทิปฏิฐิร้ายแรงอย่างหนึ่ง เรียกว่า อูจเฉททิปฏิฐิ (ความเห็นว่าขาดสูญ/เห็นว่าอัตตาหายสิ้นไป) เป็นความเห็นสุดโต่ง ตรงข้ามกับสัสสตทิปฏิฐิ (ความเห็นว่ายั่งยืน/เห็นว่าอัตตาที่ยั่งยืนตลอดไป)

เพื่อรวบรัด ขอทำความเข้าใจว่า

๑. สิ่งที่มี หรือสภาวะที่มีอยู่จริง ท่านเรียกว่า “ธรรม” หรือเรียกให้จำเพาะลงไปอีกว่า “สภาวะธรรม” ซึ่งแยกออกเป็น ๒ อย่างคือ

- ๑) ธรรม หรือสภาวะธรรม ที่มีอยู่อย่างมีเงื่อนไข ขึ้นต่อ เหตุปัจจัย เรียกว่า สังขตธรรม หรือสังขาร เช่น รูป เวทนา เป็นต้น (ชั้น ๕)
- ๒) ธรรม หรือสภาวะธรรม ที่มีอยู่ โดยไม่ขึ้นต่อเหตุปัจจัย เรียกว่า อสังขตธรรม หรือวิสังขาร ได้แก่ นิพพาน

๒. สำหรับมนุษย์ปุถุชน จะมีความยึดถือขึ้นมาต่อธรรมหรือ สภาวะธรรมนั้น ว่าเป็น“อัตตา/ตัวตน” (แยกกับตัวอื่น คนอื่น เป็นต้น) และ“อัตตนิยะ/สิ่งที่เนื่องด้วยตน” (เช่น ทรัพย์สินของตน)

อัตตา/ตัวตน จึงเป็นเพียงภาพที่มนุษย์สร้างขึ้นในจิตใจ ซ้อนบังสภาวะธรรมอีกชั้นหนึ่ง แล้วมนุษย์ก็ยึดติดในภาพคืออัตตา/ ตัวตน แต่อัตตา/ตัวตนนั้นมีอยู่เพียงในความยึดถือหรือทิฐิของ คนเท่านั้น ไม่มีอยู่จริง

ความยึดถือในภาพตัวตน/อัตตานี้ เรียกว่า อัตตทิฐิ เมื่อ มนุษย์มีอัตตทิฐิ ยึดติดอยู่กับภาพอัตตา/ตัวตนแล้ว ภาพอัตตา/ ตัวตนนั้นก็งันบังเขาไม่ให้เห็นสภาวะธรรม หรือเห็นบิดเบือนผิด เพี้ยนไป ทำให้คับแคบ อึดอัด ผูกมัด ไม่โปร่งโล่งเป็นอิสระ เป็นที่ มาของทุกข์ ทั้งทุกข์ในใจคน และทุกข์เนื่องจากการเบียดเบียนกัน ในสังคม

เมื่อมีอัตตทิฐิ ยึดติดอยู่กับภาพอัตตา/ตัวตน ก็เป็นธรรมดา ที่จะมองไม่เห็นสภาวะธรรม เรียกว่า ไม่เห็นธรรม ไม่ว่าจะเห็น สังขตธรรม/สังขาร/ชั้น ๕ หรืออสังขตธรรม/วิสังขาร/นิพพาน ตามเป็นจริง หรือตามที่มันเป็น

แต่มนุษย์ปุถุชนรู้จักเพียงแค่สังขตธรรม/สังขาร/ชั้น ๕ ยัง



ไม่รู้จักนิพพาน สิ่งที่เขาจะยึดถือเป็นอัตตา/ตัวตนไว้ ก็คือ สังขตธรรม/สังขาร/ขันธ ๕ เท่านั้น

เมื่อเรามองเห็นสังขาร/ขันธ ๕ นั้นตามเป็นจริง อตตทิกฺขุ/ความยึดถือตัวตน ก็หมดไป พุทธอีกสำนวนหนึ่งว่า อตตทิกฺขุ/ความยึดถืออัตตาถูกละหมดไป จึงมองเห็นธรรมตามที่มันเป็น

เมื่อมองเห็นธรรมตามเป็นจริง นอกจากมองเห็นสภาวธรรมที่เป็นสังขตะ/สังขาร/ขันธ ๕ ถูกต้องแล้ว ก็มองเห็นสภาวธรรมที่เรียกว่านิพพาน ที่เป็นอสังขตะ/วิสังขาร ด้วย

ละอัตตทิกฺขุ/ความยึดถืออัตตาได้ จึงมองเห็นนิพพาน หรือว่าจะมองเห็นนิพพานก็เมื่อละความยึดถืออัตตา/ตัวตนแล้ว หรือว่าเมื่อละนิพพาน ก็ไม่เหลืออัตตทิกฺขุ พุทธเป็นสำนวนว่า ผู้บรรลุนิพพาน ไม่เห็นอัตตา ก็จึงเห็นแต่ธรรม หรือเพราะมองเห็นธรรม ก็ไม่เห็น(ว่ามี)อัตตา

เมื่อภาพอัตตา (ที่เคยสร้างขึ้นมายึดไว้เอง) ซึ่งบังธรรมไว้หายไป จึงมองเห็นธรรม ก็ไม่มีเรื่องอัตตา/ตัวตน ที่จะต้องมาพูดถึงกันอีก

เพราะฉะนั้น ว่ากันโดยแท้โดยจริง จึงไม่มีเรื่องอัตตาที่จะมาพูดถึงกันอีก ในขั้นที่ว่านิพพานเป็นอัตตาหรือไม่ (เพราะอัตตทิกฺขุ/การยึดถืออัตตา มีอยู่กับปุถุชน ที่ยังวุ่นวายอยู่กับสังขาร/ขันธ ๕ พอละอัตตทิกฺขุในสังขารได้ เรื่องอัตตา/ตัวตนหมด หรือเลิกไปแล้ว ก็เห็นสภาวธรรมแห่งนิพพาน)

เมื่อยังยึดถืออัตตา(มีอัตตทิกฺขุ) ก็ไม่เห็นนิพพาน พอเห็นนิพพาน ภาพอัตตาที่ยึดถือไว้ด้วยอัตตทิกฺขุก็หมดไปแล้ว จึงเลิกพูดเรื่องอัตตา

คนธรรมตายึดถืออัตตา พราหมณ์ยิ่งพัฒนาอัตตาที่ยึดไว้ให้พิเศษ พระพุทธเจ้ามา ให้เลิกยึดถืออัตตา แล้วมองเห็นธรรม

เมื่ออยู่ในโลก คนจำเป็นต้องสื่อสารกัน จึงต้องเรียกชื่อสิ่งต่างๆ หรือกำหนดชื่อให้แก่ธรรมต่างๆ ตามที่ตกลงยอมรับร่วมกัน (สมมติ) ชื่อและการกำหนดหมายต่างๆ ก็เกิดขึ้นขึ้นมาบนสภาวะธรรมนั้นๆ ไปๆ มาๆ มนุษย์ปุถุชนก็หลงยึดถือไปตามชื่อหรือข้อกำหนดชื่อนั้นๆ ตามตกลง(สมมติ)นั้น เวลามองสิ่งทั้งหลายก็เห็นอยู่แค่ชื่อและภาพที่ชื่อนั้นๆ ไม่เห็นสภาวะธรรมที่เป็นจริง

แต่พระอรหันต์ แม้จะใช้ชื่อเรียกต่างๆ ตามภาษาสื่อสารที่ตกลงกันในโลก ก็ใช้อย่างรู้เท่าทัน ไม่ติดหรือมองอยู่แค่ภาพที่กำหนดด้วยชื่อเรียก แต่ตระหนักรู้ที่อยู่ในสภาวะธรรมตามที่มีมันเป็น

เมื่อมองถึงสภาวะธรรม ถ้อยคำที่กำหนดเป็นชื่อเรียกสิ่งต่างๆ ก็เป็นเพียงเรื่องรู้กันตามตกลง(สมมติ)สำหรับสื่อสาร คำสำคัญๆ ที่มนุษย์ใช้เป็นหลักเพราะโยงเข้าหาตัว ก็คือ สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา-เขา หรือตามภาษาบาลีว่า สัตโต ปุคฺคโล อตฺตา อหํ-ปิโร (เต็มบาลีอีกคำหนึ่ง คือ ชิโว = ชีวะ) คำเหล่านี้เป็นคำชุดเดียวกัน สื่อความหมายอย่างเดียวกัน หรือใช้แทนกันได้

บรรดาคำเหล่านี้ คำที่เด่นคือ “อัตตา/ตัวตน” เพราะแสดงนัยของการแบ่งแยกชัดเจน จึงสื่อความหมายถึงการยึดถือได้ลึกซึ้ง แต่บางแห่ง เช่นคัมภีร์ภิกขุสุตตะ ใช้คำว่า “ปุคฺคโล/บุคคล” แทนคำว่า “อัตตา/ตัวตน” และคำอื่นๆ ในชุดนี้ทั้งหมด

ภาพอัตตาที่ยึดถือไว้ และการยึดติดถือมั่นนั้น นอกจากปิดกั้นบังไม่ให้เห็นความจริงแล้ว ก็ทำให้คับแคบ ผูกมัด จำกัด บีบคั้น



อึดอัด ก่อความรู้สึกกระทบกระทั่ง ชุมนมัว เศร้าหมอง กัดดันให้
 ดิ้นรนหาความสุขที่ขาดไป และติดหลงกับความสุขที่ได้ประสบ
 พร้อมกับแฝงไว้ด้วยความหวุ่นหวาดต่อทุกข์และความเลือนหายไป
 แห่งสุขนั้น

เมื่อการยึดถือและภาพอัตตานี้หมดหายไป ก็สว่างโล่ง มอง
 เห็นความจริงทั่วตลอด ปลอดโปร่งโล่งเบา เป็นอิสระ จิตเป็น
 วิมริยาทิกัต คือกว้างขวางไร้เขตแดน มีสุข เกษมศานต์ เป็นคุณ
 สมบัติประจำอยู่ภายในโดยไม่ต้องดิ้นรนไฝหา

หลักอนัตตาของพระพุทธศาสนา ที่ไม่มีตัวตน มีแต่ธรรมนี้
 พระพุทธเจ้าทรงสอนขึ้นมา ท่ามกลางความยึดถือในศาสนาเก่า
 ของชมพูทวีป คือศาสนาพราหมณ์ ที่สอนหลักอัตตา/อาตมัน อัน
 สืบมาจากพรหม หรือพรหมัน

เมื่อมีพรหม ก็มีอาตมัน(อัตตา) เมื่อมีแต่ธรรม ก็เป็นอนัตตา
 (ไม่มีอัตตาหรืออาตมัน)

จากหลักการใหญ่ที่ต่างกันนี้ คำสอนปลีกย่อยทั้งหลายก็ไป
 คนละทาง เริ่มแต่ข้อปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ในศาสนาพราหมณ์ หลักปฏิบัติใหญ่ ในชีวิตของทุกคน คือ
การบูชา หรือ **ยัญกรรม** ได้แก่การเช่นสรวงอ้อนวอนต่อเทพเจ้า
 ขอผลที่ปรารถนาให้แก่ตน มุ่งงาม ทั้งลาภ ยศ หรือทรัพย์ อำนาจ
 ความยิ่งใหญ่ ความมีชัยเหนือศัตรู และทุกอย่างที่จะเสริมขยาย
 อัตตา/ตัวตนที่ยึดถือไว้นั้นยิ่งขึ้นไป ทำที่สุดเหนือการบูชา คือ
 การที่อัตตา/อาตมัน ได้เข้าร่วมกับพรหม

ในพุทธศาสนา หลักปฏิบัติใหญ่ในชีวิตของทุกคน คือ **การทำ**

บุญ หรือบุญกรรม ได้แก่การทำความดี อันเกื้อกูลแก่ชีวิตของตน และบุคคลอื่น อันชำระล้างความยึดถือในตัวตน ลดทอนความเห็นแก่ตัว ด้วยไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และเพิ่มเติมเสริมพัฒนาคุณภาพแห่งชีวิต ให้กาย วาจา จิตใจ และปัญญา มีคุณสมบัติประณีตแก่กล้า มีความดีงามและความสุขยิ่งขึ้น พร้อมกันไปกับความสามารถที่จะทำประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น จนท้ายสุดขึ้นเหนือบุญ ละความยึดถืออัตตา/ตัวตน ได้สิ้นเชิง มีชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยปัญญา มีสันติ และอิสรภาพอย่างสมบูรณ์

เป็นธรรมตามมนุษย์ปุถุชน เมื่อตัวตนที่เคยยึดไว้จะหลุดหาย ย่อมตื่นรณหาอัตตาที่จะเอามายึดใหม่

สาเหตุสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ที่ทำให้บางท่านพยายามคิดให้ นิพพานเป็นอัตตา/ตัวตน ก็เพราะเห็นพุทธพจน์ที่ตรัสปฏิเสธให้รู้ว่าขันธ ๕ เป็นอนัตตา/ไม่เป็นอัตตา แล้วคิดต่อไปว่า พระพุทธเจ้าคงจะ ทรงมีพระประสงค์ให้เห็นว่า สิ่งที่เป็นอัตตานั้นมีอยู่เลยขันธ ๕ ไป ได้แก่ นิพพาน

ท่านที่ถูกเรียกว่าเป็นนักปราชญ์พุทธศาสนาชาวตะวันตก หลายท่านในยุคที่ผ่านมา ก็ได้ร่วงหล่นลงไปในหลุมความคิดนี้ จึงพากันหลงผิดไปว่าพระพุทธศาสนา(คงจะ)สอนว่ามีอัตตา/ตัวตนที่อยู่เหนือเลยขันธ ๕ ไป จนกระทั่งถึงยุคที่ชาวตะวันตกมาบวชเป็นพระภิกษุเองบ้าง ปราชญ์ในตะวันตกรุ่นใหม่ได้ศึกษาชัดเจนขึ้นอีกบ้าง จึงพ้นจากความหลงผิดของนักปราชญ์ตะวันตกรุ่นเก่า เหล่านั้นไปได้



คิดง่ายๆ ว่า ในเมื่อนิพพานเป็นธรรมสำคัญยิ่ง เป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าเมื่อทรงปฏิเสชขันธ ๕ ให้รู้ว่าไม่ใช่อัตตาไปแล้ว และทรงอุตสาห์อธิบายมามากมายว่า นิพพานเป็นวิสุทธิ เป็นวิมุตติ เป็นสันติ ฯลฯ ถ้านิพพานเป็นอัตตาทำไมจะทรงปล่อยทิ้งไว้พระองค์ก็ต้องตรัสระบุงลงไปอย่างแน่นอน

แต่ที่พระพุทธองค์ตรัสปฏิเสชขันธ ๕ แล้ว ไม่ตรัสถึงอัตตาอีก ก็เพราะอัตตาเป็นเรื่องของความยึดถือ มีอยู่กับการยึดถือขันธ ๕ เมื่อเลิกยึดถือขันธ ๕ แล้ว เรื่องอัตตาก็จบแค่นั้น ไม่ต้องพูดถึงอีกต่อไป

เรื่องนี้ไม่ควรจะต้องเสียเวลาอธิบายยาว เพราะมีพุทธพจน์ตรัสไว้ชัดเจนอยู่แล้ว ขอสรุปว่า

๑. แท้ที่จริง พระพุทธเจ้ามิได้ทรงปฏิเสชเฉพาะขันธ ๕ เท่านั้น ว่าเป็นอนัตตา/ไม่เป็นอัตตา แต่มีพุทธพจน์ที่ตรัสละเอียดกว่านั้น ซึ่งปฏิเสชอายตนะหมดทั้ง ๑๒^๑ เลยทีเดียว คือปฏิเสชทุกสิ่งทุกอย่างประดามีที่มนุษย์จะรู้ถึงได้ ไม่ให้ยึดอะไรทั้งนั้นเป็นอัตตา หรือให้รู้ว่าไม่มีอัตตา ไม่ว่าด้วยประการใดๆ (นอกจากโดยสมมติ)

[ที่จริงพุทธพจน์ว่า สังขาร ทั้งปวงไม่เที่ยง ... เป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ก็เพียงพออยู่แล้ว แต่การทรงปฏิเสชอายตนะ ๑๒ ยิ่งทำให้ชัดมากขึ้นอีก]

^๑ อายตนะ ๑๒ คือ ตา-รูป หู-เสียง จมูก-กลิ่น ลิ้น-รส กาย-โผฏฐัพพะ ใจ-ธรรม ครอบคลุมนทุกสิ่งทุกอย่าง

โดยเฉพาะอายตนะที่ ๑๒ คือ ธรรม (= ธรรมายตนะ) นั้น รวมทั้งนิพพาน ด้วย เพราะเป็นสภาวะที่รู้ด้วยใจ

๒. พระพุทธเจ้าตรัสไว้ด้วยว่า อตตามีขึ้นเพราะการยึดถือ
ชั้น ๕ และมีอยู่กับการยึดถือชั้น ๕ เท่านั้น เมื่อพ้นการยึดถือ
ชั้น ๕ ไปแล้ว ก็ไม่มีเรื่องอตตาคือจะพูดถึงอีก (เพราะฉะนั้น จึง
ตรัสว่า **พระอรหันต์ละอตตาคือหมดความยึดถือหรือความเห็นว่ามีอตตไปแล้ว**)

พุทธพจน์ตรัสไว้ อตตาคบแค่ชั้น ๕ นิพพาน ผ่านพ้นชั้น ๕ ไม่มีอตตาคือต้องมาพูดถึง

เมื่อสรุปหลักการทั่วไปเกี่ยวกับอตต-อนัตตาแล้ว ก็มาดู
พุทธพจน์ไว้เป็นหลักฐานอ้างอิง

พระพุทธเจ้าตรัสว่า เมื่อมีชั้น ๕ และเพราะยึดถือชั้น ๕
นั้น จึงมีทิวฏฐิ คือความเห็น ความเชื่อ ความยึดถือ หรือความเข้าใจ
ผิดว่า มีอตต/ตัวตน

กิสมี นุ โข ภิกขเว สติ, ก็ อุปาทาย, ก็ อภินิวิสส เอว ทิวฏฐิ
อุปุปชชติ: เอต มม, เอโสหสมฺมิ, เอโส เม อตตาคติ . . .

รูปเป โข ภิกขเว . . .เวทนาย . . . สณฺณาย . . . สงฺขารสุ . . . วิญญาณ
สติ (รูป . . .เวทน . . . สณฺณ . . . สงฺขาร . . .) วิญญาณ อุปาทาย . . .
อภินิวิสส เอว ทิวฏฐิ อุปุปชชติ: เอต มม, เอโสหสมฺมิ, เอโส เม อตตาคติ.

(ถ.ข.๑๗/๔๑๗/๒๕๐)

แปลว่า: ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะอาศัยอะไร
เพราะยึดถืออะไร จึงเกิดทิวฏฐิขึ้นว่า นั่นของเรา, เราเป็นนั่น,
นั่นเป็นอตต/ตัวตนของเรา . . .

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูป . . . เมื่อเวทนา . . . เมื่อสัญญา
. . . เมื่อสังขาร . . . เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะอาศัย (รูป...



เวทนา... สัญญา... สังขาร...) วิญญาณ เพราะยึดมั่น (รูป ...
 เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ...) วิญญาณ จึงเกิดทิวฏฐิขึ้นว่า
 นั่นของเรา, เราเป็นนั่น, นั่นเป็นอัตตา/ตัวตนของเรา”

เป็นอันว่า อัตตามีแค่ที่มีชั้น ๕ และมีเพราะไปยึดมั่นชั้น
 ๕ นั้นไว้

พุทธพจน์อีกแห่งหนึ่ง ก็ตรัสไว้ชัดว่า การที่จะมองอะไรเป็น
 อัตตา ก็มองเอาอุปาทานชั้น (ชั้นอันเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน หรือ
 ชั้นที่ประกอบด้วยอุปาทาน) ๕ นี้แหละเป็นอัตตา เมื่อหมด
 อวิชชา เกิดวิชาขึ้นแล้ว ความยึดถือตัวเรา/ตัวกู และตัวเรา/ตัวกู
 จะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ก็จะไม่มี นอกจากนั้นยังตรัสถึงเหตุปัจจัยที่
 ทำให้เกิดการยึดถืออัตตานั้นขึ้นมาด้วย แต่พุทธพจน์นี้ค่อนข้าง
 ยาว จะยกมาเพียงบางส่วน ผู้ต้องการศึกษา ฟังดูตามที่มาข้างท้าย

เย หิ เกจิ ภิกขเว สมณา วา พราหมณา วา อนเณวิทฺตํ อุตตานํ
 สมณุปัสสมานา, สมณุปัสสนุตติ สัพเพ เต ปญฺจอุปาทานกฺขนฺธ, สมณุปัสสนุตติ
 เอเตสํ วา อญฺญตรํ. กตเม ปญฺจ?

อิธ ภิกขเว อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺโช . . . รูปี อตฺตโต สมณุปัสสนติ, รูปาวุตฺต
 วา อุตตานํ, อตฺตนิ วา รูปี, รูปสฺมี วา อุตตานํ, เวทนํ . . . สญฺญํ . . .
 สงฺขารํ . . . วิญญาณํ . . .

(ส.ข.๑๗/๓๔/๕๗)

แปลว่า: “ภิกษุทั้งหลาย สมณะทั้งหลาย ก็ดี พราหมณ์
 ทั้งหลาย ก็ดี เหล่าหนึ่งเหล่าใด ก็ตาม เมื่อจะมองเห็น
 อัตตา/ตัวตน แบบต่างๆ เป็นอเนก ย่อมมองเห็นอุปาทาน-
 ชั้นเหล่านั้นทั้งหมด หรือไม่ก็มองเห็นอย่างใดอย่างหนึ่ง
 ในบรรดาอุปาทานชั้นเหล่านั้น กล่าวคือ:

ภิกษุทั้งหลาย ปุณฺณชฺโชในโลกนี้ ผู้มิได้เรียนสดับ . . . ย่อม

มองเห็นรูปว่าเป็นอัตตา/ตัวตนบ้าง ย่อมมองเห็นอัตตา/
ตัวตนมีรูปบ้าง ย่อมมองเห็นรูปในอัตตา/ตัวตนบ้าง ย่อม
มองเห็นอัตตา/ตัวตนในรูปบ้าง ย่อมมองเห็นเวทนา...
สัญญา... สังขารทั้งหลาย... วิญญาณ (ทำนองเดียวกัน) โดย
นัยดังกล่าวนั้น การมองเห็นนั้นแล ก็กลายเป็นความปักใจ
ของเขาว่า “ตัวเรามี/ตัวเราเป็น”

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเขาปักใจว่า “ตัวเรามี/ตัวเราเป็น”
ดังนี้แล้ว เมื่อนั้น ก็มี การลงสนอง (อวักกันติ) ของอินทรีย์
๕ คือ จักขุนทรีย์ โสตินทรีย์ ฆานินทรีย์ ชิวหินทรีย์
กายินทรีย์ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย)

ภิกษุทั้งหลาย มนะ(ใจ)มีอยู่ ธรรมทั้งหลาย (อารมณ์
ต่างๆ) มีอยู่ อวิชาธาตุมีอยู่ เมื่อปุถุชนผู้มีได้เรียนสดับ ถูก
กระทบด้วยการเสวยอารมณ์ที่เกิดจากอวิชาสัมผัสแล้ว เขา
ย่อมมีความรู้สึกยึดถือว่า ตัวเรามี/ตัวเราเป็นบ้าง เราเป็นนี้ๆ
บ้าง เรารู้จักเป็นบ้าง เรารู้จักไม่เป็นบ้าง ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ทั้งที่อินทรีย์ ๕ ยังคงอยู่อย่างนั้น (แต่)
อริยสาวกผู้ได้เรียนสดับแล้ว ละอวิชาได้ วิชาเกิดขึ้น,
เพราะอวิชาจางคลายไป วิชาเกิดขึ้น เธอย่อมไม่มีความรู้
สึกยึดถือว่า ตัวเรามี/ตัวเราเป็นบ้าง เราเป็นนี้ๆ บ้าง เรารู้จัก
เป็นบ้าง เรารู้จักไม่เป็นบ้าง ฯลฯ”

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ด้วยว่า เมื่อมีอัตตา/ตัวตน ก็จึงมีอัตตนิยะ/
สิ่งที่เนื่องด้วยอัตตาหรือสิ่งที่เนื่องด้วยตน เมื่อมีอัตตนิยะ/สิ่งที่เนื่อง
ด้วยตน ก็จะต้องมีอัตตา/ตัวตน แต่เมื่อตามความเป็นจริง ไม่มีทั้ง



อิตตา/ตัวตน และอิตตนิยะ/สิ่งที่เนื่องด้วยตน การยึดถืออิตตา/
ตัวตน ที่จะเป็นอยู่เที่ยงแท้รันดร จึงเป็นพาลธรรม (ธรรมของคน
พาล) อย่างเต็มที่ ดังพุทธพจน์ว่า

อิตตนิ วา ภิกขเว สติ, อิตตนิยํ เมตติ อสสาติ, เอวํ ภนฺเต. อิตตนิเย วา
ภิกขเว สติ, อิตตา เมตติ อสสาติ, เอวํ ภนฺเต.

อิตตนิ จ ภิกขเว อิตตนิเย จ สจฺจโต เถตโต อนุปฺลพฺภิกขมาเน, ยมฺปิทํ
ทิกฺขุจฺจุจฺจํ โส โส โส อิตตา โส เปจฺจ ภวิสสามิ นิจฺโจ ฐโว สสฺสโต
อวิปริณามธมฺโม สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสามิติ นนํยํ ภิกขเว เกวโล ปริปุโร
พาลธมฺโมติ. กิญฺหิ โน สฺยิยา ภนฺเต, เกวโล ทิ ภนฺเต ปริปุโร พาลธมฺโมติ.

(ม.มู.๑๒/๒๘๔/๒๗๕)

แปลว่า: ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอิตตา ก็จะมี(ความยึดถือ
ว่า) อิตตนิยะ/สิ่งที่เนื่องด้วยอิตตา ของเรา ใช่ไหม? เป็น
อย่างนั้น พระเจ้าข้า

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีสิ่งที่เนื่องด้วยอิตตา ก็จะมี(ความ
ยึดถือว่า) อิตตา/ตัวตน ของเรา (ที่เป็นเจ้าของอิตตนิยะนั้น)
ใช่ไหม? เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า

ภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อทั้งอิตตา และอิตตนิยะ เป็นสิ่ง
หาไม่ได้โดยจริง โดยแท้, ฐานแห่งทิกฺขุจฺจุจฺจํที่ว่า “นั่นโลก นั่น
อิตตา, ตัวเรานั้น ละชีวิตนี้แล้ว จักเป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน คง
อยู่เรื่อยไป ไม่ต้องผันแปร จักดำรงคงอยู่อย่างนั้น เที่ยงแท้
สม่ำเสมอตลอดไป ดังนี้ ก็ย่อมเป็นพาลธรรม (ธรรมของ
พาลชน) อย่างเต็มที่สิ้นเชิง มีใช่หรือ? ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
จะไม่ใช่พาลธรรมได้อย่างไร แท้จริง ฐานแห่งทิกฺขุจฺจุจฺจํ
ย่อมเป็นพาลธรรมอย่างเต็มที่สิ้นเชิงเลยทีเดียว”

ถึงจะนึกเลยไปนอกขั้น ๕ ก็ไม่มีอะไรที่พระอริยะมองเห็นเป็นอัตตา

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ด้วยแล้วว่า ไม่เฉพาะขั้น ๕ เท่านั้น
ที่พระอริยะไม่ยึดถือเป็นอัตตา/ตัวตน แต่พระอริยะไม่ยึดถือธรรมที่
เป็นขั้น ๕ และอายตนะหมดทั้ง ๑๒ (รูป เวทนา สัญญา สังขาร
ตา-รูป หู-เสียง จมูก-กลิ่น ลิ้น-รส กาย-โผฏฐัพพะ ใจ-ธรรมารมณ์)
ดังนี้

สุตวา จ โข ภิกขเว อริยสาวโก . . . รูป . . . เวทนา . . . สัญญา . . . สงฺขาร
. . . ยมปิทํ ทิฏฺฐิํ สุตํ มุตํ วิญญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจิริตํ มนสา ตมปิ . . .
ยมปิทํ ทิฏฺฐิจฺจุจฺจํ โส โลโก โส อตฺตา โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจุโจะ สุโว สสุตโต
อวิปริณามธมฺโม สสุตติสมํ ตเถว จสฺสามิติ ตมปิ ‘เนตํ มม, เนโสทมฺสมิ, น
เมโส อตฺตาติ สมนุปฺสฺสตี, โส เอวํ สมนุปฺสฺสนุโต อสตี น ปริตฺสฺสตีติ.

แปลว่า: “ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้เรียนสดับแล้ว
ย่อมมองเห็นรูป . . . เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . .
รูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน อารมณ์ที่สพบทราบ (ทางจมูก ลิ้น
กาย) ธรรม/สิ่งที่แจ้งใจ ที่ถึงแล้ว แสวงหาแล้ว ตรองแล้ว
ด้วยใจ . . . แม้ทั้งฐานแห่งทิวฏฐิที่ว่า นั้นโลก นั้นอัตตา เรา
นั้น ละชีวิตนี้แล้ว จักเป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงอยู่เรื่อยไป
ไม่ต้องผันแปร จักดำรงคงอยู่อย่างนั้นเที่ยงแท้สม่ำเสมอ
ตลอดไป (มองเห็นธรรม/สิ่ง) แม้ทั้งนั้นว่า นั้นของเรา
ก็หาไม่ได้ เราเป็นนั้น ก็หาไม่ได้ นั้นเป็นอัตตา/ตัวตน ของเรา
ก็หาไม่ได้; อริยสาวกเมื่อมองเห็นอย่างนี้ ถึงสิ่งใดๆ จะไม่มี
ก็ไม่สะดุ้งใจ”

นักศึกษาธรรมทราบดีว่า อายตนะภายนอกที่ ๖ (=



อายตนะที่ ๑๒) คือ ธรรมทั้งหลาย (เรียกเข้าชุดว่า ธัมมายตนะ) นั้น รวมทั้งนิพพานด้วย พุทธพจน์ข้างต้นนี้แสดงว่า อริยสาวกมองเห็น สภาวะทุกสิ่งทุกอย่างไม่เป็นอัตตา ไม่มียกเว้น

แต่เมื่ออรรถกถาอธิบาย อรรถกถาก็จะจำกัดความลงมาเป็น ธรรมายตนะในที่นี้ หมายถึงธรรมที่ยังยึดถือเป็นตัวเป็นตนได้ (สกุทายปริปนุน - ม.อ.๑/๔๐) ซึ่งสอดคล้องกับพุทธพจน์บทก่อนที่ยกมาให้ดูแล้วว่า ได้แก่ อุปาทานชั้นที่ ๕

พึงสังเกตว่า เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ (อุปาทานชั้นที่ ๕) ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มาตามลำดับแล้ว ก็จะตรัสต่อไปว่า สิ่งเหล่านั้นเป็นอนัตตา

แต่ถ้าตรัสแยกต่างหากกัน จะตรัสว่า

- อุปาทานชั้นที่ ๕ เป็นอนิจจัง/ไม่เที่ยง (เช่นเดียวกับตรัสว่า อุปาทานชั้นที่ ๕ เป็นทุกข์) แต่

- อายตนะ ทั้งภายในและภายนอก ๖ คู่ (=๑๒) คือรวมทั้ง ธรรมายตนะ เป็นอนัตตา/ไม่เป็นตัวตน

ขอให้ดูพุทธพจน์ต่อไปนี้

รูป ... เวทนา ... สญญา ... สงฺขาร ... วิญญาณํ ... อนิจฺจนฺติ อิติ อิเมสุ
ปญฺจสุ อุปาทานกฺขนฺเธสุ อนิจฺจานุปัสสี วิหริติ ...

จกฺขุ ... รูป ... โสถํ ... สทฺทา ... มานํ ... คนฺธา ... ชิวฺหา ... รสา ... กาโย
... โผฏฺฐพฺพา ... มโน ... ธมฺมา อนตฺตาติ อิติ อิเมสุ จสุ อชฺฌตฺติกาหิเรสุ
อายตเนสุ อนตฺตานุปัสสี วิหริติ ... (อง.ทสก. ๒๔/๖๐/๑๑๖)

แปลว่า: “(ภิกษุ) ตามเห็นในอุปาทานชั้นที่ทั้ง ๕ เหล่านี้
ว่าเป็นสภาวะไม่เที่ยง ดังนี้ คือว่า รูป ... เวทนา ... สัญญา
... สังขาร ... วิญญาณ ไม่เที่ยง ...

(ภิกษุ) ตามเห็นในอายตนะภายในและภายนอก ทั้ง ๖ (คู่) ว่าเป็นอนัตตา/ไม่เป็นอัตตา ดังนี้ คือว่า ตา ... รูป ... หู ... เสียง ... จมูก ... กลิ่น ... ลิ้น ... รส ... กาย ... โสภณวัตถุ ... ใจ ... ธรรม เป็นอนัตตา/ไม่เป็นตัวตน”

ทั้งนี้ก็เช่นเดียวกับที่ตรัสแยกว่า สัพเพ สงขารา อนิจจา ... ทุกขา

แต่ สัพเพ ธมมา อนตตา

จะยึดอะไรก็ตามเป็นอัตตา

ก็คือยืนยันว่ายังไม่รู้จักนิพพาน

มีพุทธพจน์สำคัญที่ตรัสไว้ชัดเจน ซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎกหลายแห่งว่า เป็นไปไม่ได้ที่พระอริยบุคคลตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป จะยึดถือสิ่งใดๆ หรือยึดถืออะไรๆ ว่าเป็นอัตตา เช่น

ฉยิมานิ ภิกขเว อภัพฺพฐาณานิ. กตมานิ ฉ?

- ๑. อภัพฺโพ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล กณฺจิ สงฺขารํ นิจฺจโต อูปคฺนตุ.
- ๒. อภัพฺโพ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล กณฺจิ สงฺขารํ สุขโต อูปคฺนตุ.
- ๓. อภัพฺโพ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล กณฺจิ ธมฺมํ อตฺตโต อูปคฺนตุ.
- ๔. อภัพฺโพ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล อนนฺตริยกมฺมํ กาคู.
- ๕. อภัพฺโพ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล โกตุหฺลมฺงคฺเลน สุทฺธิ ปจฺจาคนฺตุ.
- ๖. อภัพฺโพ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล อีโต พหิทฺธา ทกฺขิณฺเอยฺย คเวสิตุ.

(อัง.ฉก. ๒๒/๓๖๔/๔๘๓)

แปลว่า: “ภิกษุทั้งหลาย อภัพฺพฐาน (ฐานะที่ไม่อาจเป็นไป) ได้) มีอยู่ ๖ ประการดังนี้ กล่าวคือ

- ๑. บุคคลผู้มีความเห็นถูกต้องสมบุรณ์ (คือพระโสดาบัน) เป็นผู้ไม่อาจเป็นไป ได้ที่จะยึดถือสังขารใดๆ ว่าเที่ยง
- ๒. ...ไม่อาจเป็นไป ได้ที่จะยึดถือสังขารใดๆ ว่าเป็นสุข



๓. ...ไม่อาจเป็นไปได้ ที่จะยึดถือ**ธรรม**ใดๆ ว่าเป็น**อัตตา**
๔. ...ไม่อาจเป็นไปได้ ที่จะกระทำอนันตริยกรรม
๕. ...ไม่อาจเป็นไปได้ ที่จะเชื่อความบริสุทธิ์สำเร็จด้วยการ
ตื่นของขลังมงคล
๖. ...ไม่อาจเป็นไปได้ ที่จะแสวงหาทักษิณีนอกหลักคำ
สอนนี้”

บางแห่งก็ตรัสโดยเทียบระหว่างพระโสดาบันกับปุถุชน ขอ
ยกเฉพาะคำแปลแบบรวบความมาให้ดูดังนี้

“ดูก่อนอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดว่า มิใช่
ฐานะ มิใช่โอกาส ที่บุคคลผู้มีความเห็นถูกต้องสมบูรณ์ (พระ
โสดาบัน) จะพึงยึดถือ**สังขาร**ใดๆ ว่าเป็น**เที่ยง** ... จะพึงยึดถือ
สังขารใดๆ ว่าเป็น**สุข** ... จะพึงยึดถือ**ธรรม**ใดๆ ว่าเป็น
อัตตา นั้นมิใช่ฐานะที่จะเป็นไปได้

“แต่มีฐานะซึ่งเป็นไปได้ ที่ปุถุชน จะพึงยึดถือ**สังขาร**
บางอย่างว่าเป็น**เที่ยง** ... จะพึงยึดถือ**สังขาร**บางอย่างว่าเป็น**สุข** ...
จะพึงยึดถือ**ธรรม**บางอย่างว่าเป็น**อัตตา** นั้นเป็นฐานะที่เป็น
ไปได้ ...”

(ดู ม.จ. ๑๔/๒๔๕/๑๗๐; ญ.เงก. ๒๐/๑๕๓/๓๔; ญ.วิ. ๓๕/๘๓๓/๔๕๔)

คัมภีร์ต่างๆ ตั้งแต่อรรถกถาเป็นต้นมา อธิบายพุทธพจน์นี้ไว้
ทำนองเดียวกัน^๑ ขอยกมาให้ดูเฉพาะ**โมหวิจเจตนี** ซึ่งพูดไว้สั้นๆ ว่า

^๑ อรรถกถาและฎีกาต่างๆ อธิบายความตอนนี้นำสนใจ สรุปได้ความว่า
ในตอนว่าด้วยการยึดถือ**อัตตา**ที่ตรัสว่า “ธรรมใดๆ” นั้น สำหรับอริยสาวกหมายถึง
ถึงธรรมในภูมิ ๔ ทั้งหมด (คือรวมถึงโลกุตตรธรรมทั้งนิพพาน) แต่สำหรับปุถุชนได้แต่

อตตโต อุปคมนาเว กลินาธิปณฺณตฺติยา นิพฺพานสฺส จ
สงฺกณฺหนตฺถิ “สงฺขารนฺติ อวตฺวา “กณฺจि ธมฺมนฺติ วุตฺติ.

(ไมทวิจเณทนี ฉบฺบญฺญูสังคีติ น. ๒๗๖)

แปลว่า: “ในตอนว่าด้วยการยึดถือว่าเป็นอตตตา ไม่ตรัส
ว่า “สังขาร” แต่ตรัสว่า “ธรรมใดๆ” เพื่อรวมทั้งนิพพาน และ
บัญญัติ เช่น กลิน เป็นต้น เข้าด้วย”

พระอรหันต์ไม่มี “มัชฌิมา”

ที่จะให้มามองนิพพานเป็นอตตตา

บางแห่งพระพุทธเจ้าตรัสถึงธรรมต่างๆ ที่ปุถุชนจำหมายไว้
ยึดถือ แต่พระอรหันต์รู้แจ้งไม่ยึดถือ ตั้งแต่สังขารไปจนถึงนิพพาน
โดยระบุชื่อเรียงไปที่ละอย่าง ดังพุทธพจน์ต่อไปนี้ (ข้อความที่ตรัส

ธรรมในภูมิ ๓

อีกอย่างหนึ่ง แม้แต่สำหรับอริยสาวก จะกำหนดเอาแค่ธรรมในภูมิ ๓ ก็ได้ เพราะ
เป็นการตรัสเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างปุถุชนกับอริยสาวก หมายความว่า
ปุถุชนยึดถือติดอยู่ในสิ่งใด อริยสาวกก็ถอนความยึดถือจากสิ่งนั้น คือเป็นการถอน
ความยึดถือที่มีอยู่ในปุถุชน ซึ่งยึดถือได้แค่ธรรมในภูมิ ๓

ส่วนธรรมในภูมิที่ ๔ คือ โลกุตตรธรรม (มรรค ผล และนิพพาน) ไม่ต้องพูดถึง
เพราะผู้ที่บรรลุโลกุตตรธรรม ก็คือพระอริยบุคคล ตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป ซึ่งเป็นผู้ละทิฏฐิ
ได้แล้ว ดังนั้น การยึดถือสังขารในภูมิที่ ๔ (=มรรค และผล) หรือธรรมในภูมิที่ ๔ (=
รวมทั้งนิพพาน) จึงไม่เกิดขึ้นเอง เป็นธรรมดา และด้วยเหตุนี้ คำว่า “ธรรมใดๆ” ที่จะมี
การยึดถือขึ้นได้ ก็หมายถึง บัญญัติ เช่น กลิน เป็นต้น เท่านั้น ส่วนนิพพานไม่อยู่ใน
วิสัยของทิฏฐิที่จะเกิดมีการยึดถือขึ้นได้ (หมายความว่า คนมีทิฏฐิก็ยังมี การยึดถือ ก็
ยังไม่ได้บรรลุนิพพานที่จะเอมายึดถือ ผู้ที่บรรลุนิพพานก็หมดหรือไม่มีทิฏฐิที่จะมายึด
ถือนิพพานเสียแล้ว)

[ดู อัง.ข.๑/๔๐๓; ม.ข.๔/๗๔; วิภังค.๑.๔๕๔; อัง.ฎีกา.๑/๒๖๒ เป็นต้น - และดูพุทธพจน์ที่จะ
ยกมาให้พิจารณาต่อไปว่า พระอรหันต์ไม่สำคัญมั่นหมายนิพพาน ไม่ถือนิพพานเป็นของ
ตน และไม่ติดใจนิพพาน เพราะรู้นิพพานแล้ว และสิ้นราคะ โทสะ โมหะ, ม.มุ.๑๒/๗/๙]



ยาวมาก จะยกมาให้ดูเป็นตัวอย่าง โดยเฉพาะในพากย์ภาษาบาลี
จะยกมาเพียงสั้นๆ ให้เห็นตอนสำคัญ คือ ความเข้าใจต่อนิพพาน)

อิธ ภิกขเว อสสุตวา ปุณฺณชโน ... ปจฺวี ... อาปปี ... เตชฺช ... วายี
ฯเปฯ ทิฏฺฐจฺจ ... สุตฺตํ ... มุตฺตํ ... วิญฺญาตํ ... เอกตฺตํ ... นานตฺตํ ... สพฺพํ ...
นิพฺพานํ นิพฺพานโต สญฺชานาติ นิพฺพานํ นิพฺพานโต สญฺญตฺวา

- นิพฺพานํ มญฺญติ
- นิพฺพานสมฺมิมฺ มญฺญติ
- นิพฺพานโต มญฺญติ
- นิพฺพานมฺเมติ มญฺญติ
- นิพฺพานํ อภินนฺหติ

ตํ กิสฺส เหตุ? อปริญฺญาตํ ตสฺสชาติ วทามิ ...

โยปิ โส ภิกขเว ภิกขุ อรหํ ชีณาสโว ... ปจฺวี ... อาปปี ... เตชฺช ... วายี
ฯเปฯ ทิฏฺฐจฺจ ... สุตฺตํ ... มุตฺตํ ... วิญฺญาตํ ... เอกตฺตํ ... นานตฺตํ ... สพฺพํ ...
นิพฺพานํ นิพฺพานโต อภิชานาติ นิพฺพานํ นิพฺพานโต อภิญฺญา

- นิพฺพานํ น มญฺญติ
- นิพฺพานสมฺมิมฺ น มญฺญติ
- นิพฺพานโต น มญฺญติ
- นิพฺพานมฺเมติ น มญฺญติ
- นิพฺพานํ นาภินนฺหติ.

ตํ กิสฺส เหตุ? ปริญฺญาตํ ตสฺสชาติ วทามิ ... ขยา รากสฺส วีตฺราตตฺตา ...
ขยา โทสสฺส วีตฺโทสตฺตา ... ขยา โมหสฺส วีตฺโมหตฺตา.

(ม.มู.๑๒/๒-๗/๑-๙)

แปลว่า: “ภิกษุทั้งหลาย **ปุณฺณ**ในโลกนี้ ผู้มิได้เรียน
ลำดับ ... ย่อมจำหมาย ดิน ... น้ำ ... ไฟ ... ลม ฯลฯ

ย่อมจำหมายรูปที่มองเห็นโดยความเป็นรูปที่มองเห็น
ครั้งจำหมายรูปที่มองเห็น โดยความเป็นรูปที่มองเห็นแล้ว

- ย่อมสำคัญมั่นหมายรูปที่มองเห็น (เช่นว่าเป็นอัตตา/ตัวตน)
- ย่อมสำคัญมั่นหมายในรูปที่มองเห็น

- ย่อมล้าคัมภีร์นั้นหมายถึงสิ่งอื่นจากรูปที่มองเห็น
- ย่อมล้าคัมภีร์นั้นหมายความว่า รูปที่มองเห็น ของเรา
- ย่อมติดใจรูปที่มองเห็น

ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เรากล่าวว่า เพราะเขายังมิได้รู้เข้าใจรูปที่มองเห็น (ปุถุชนจำหมาย) เสียงที่ได้ยิน ... เรื่องที่สพบราบ ... อารมณ์ที่แจ่มใจ ... ภาวะหนึ่งเดียว ... ภาวะต่างหลากหลาย ... สรรพภาวะ ...

(ปุถุชนจำหมาย) นิพพาน โดยความเป็นนิพพาน ครั้นจำหมาย นิพพานโดยความเป็นนิพพาน แล้ว

- ย่อมล้าคัมภีร์นั้นหมายนิพพาน (เช่นว่าเป็นอัตตา/ตัวตน)
- ย่อมล้าคัมภีร์นั้นหมายในนิพพาน
- ย่อมล้าคัมภีร์นั้นหมายสภาวะอย่างอื่นจากนิพพาน
- ย่อมล้าคัมภีร์นั้นหมายว่านิพพานของเรา
- ย่อมติดใจนิพพาน

ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เรากล่าวว่า เพราะเขายังมิได้รู้เข้าใจนิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย แม้ภิกษุใด เป็น**อรหัตต์** ลี้นอาสวะแล้ว ... เธอย่อมรู้แจ่มชัด ดิน ... น้ำ ... ไฟ ... ลม ฯลฯ

ย่อมรู้แจ่มชัดรูปที่มองเห็น โดยความเป็นรูปที่มองเห็น ครั้นรู้แจ่มชัดรูปที่มองเห็น โดยความเป็นรูปที่มองเห็นแล้ว

- ย่อมไม่ล้าคัมภีร์นั้นหมายรูปที่มองเห็น (ว่าเป็นอัตตา/ตัวตน เป็นต้น)
- ย่อมไม่ล้าคัมภีร์นั้นหมายในรูปที่มองเห็น
- ย่อมไม่ล้าคัมภีร์นั้นหมายถึงสิ่งอื่นจากรูปที่มองเห็น



- ย่อมไม่สำคัญมันหมายว่ารูปที่มองเห็นของเรา
- ย่อมไม่ติดใจรูปที่มองเห็น
 ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เรากล่าวว่า เพราะเธอได้รู้เข้าใจ
 รูปที่มองเห็น (ภิกษุผู้เป็นอรหันต์นั้นรู้แจ่มชัด) เสียงที่ได้ยิน
 ... เรื่องที่สพราบ ... อารมณ์ที่แจ้งใจ ... ภาวะหนึ่งเดียว ...
 ภาวะต่างหลากหลาย ... สรรพภาวะ ...

(ภิกษุผู้เป็นอรหันต์นั้นรู้แจ่มชัด) นิพพานโดยความเป็น
 นิพพาน ครั้นรู้แจ่มชัดนิพพานโดยความเป็นนิพพานแล้ว

- ย่อมไม่สำคัญมันหมายนิพพาน (ว่าเป็นอัตตา/ตัวตน
 เป็นต้น)
- ย่อมไม่สำคัญมันหมายในนิพพาน
- ย่อมไม่สำคัญมันหมายสภาวะอย่างอื่นจากนิพพาน
- ย่อมไม่สำคัญมันหมายว่านิพพานของเรา
- ย่อมไม่ติดใจนิพพาน

ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เรากล่าวว่า เพราะเธอได้รู้เข้าใจ
 นิพพาน ... เพราะเธอเป็นผู้ปราศจากราคะ ด้วยราคะสิ้นไป
 ... เพราะเธอเป็นผู้ปราศจากโทสะ ด้วยโทสะสิ้นไป ... เพราะ
 เธอเป็นผู้ปราศจากโมหะ ด้วยโมหะสิ้นไป”

ข้อความตัวเอนในวงเล็บว่า “ว่าเป็นอัตตา/ตัวตน เป็นต้น”
 นั้น เป็นคำอธิบายความหมายโดยย่อ ยังไม่ครบถ้วน จึงขอชี้แจง
 เพิ่มเติมว่า

ความสำคัญมันหมายนั้น คำบาลีเรียกว่า “มัญญนา” หรือ

“มัญญิตะ” จำแนกเป็น ๓ อย่าง คือ^๑

๑. ตัณหามัญญิตะ ได้แก่ความสำคัญมั่นหมายด้วยตัณหา ว่า “เอตมม” (นั่นของเรา, นั่นของกู)

๒. มานมัญญิตะ ได้แก่ความสำคัญมั่นหมายด้วยมานะว่า “เอโสหมสมิ” (เราเป็นนั่น, กูเป็นนั่น)

๓. ทิฏฐิมัญญิตะ ได้แก่ความสำคัญมั่นหมายด้วยทิฏฐิว่า “เอโส เม อตตทา” (นั่นเป็นอัตตา/ตัวตนของเรา, นั่นเป็นตัวกู)

พุทธพจน์ที่ยกมาให้ดูข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นชัดว่า พระอรหันต์บรรลุนิพพานแล้ว ไม่สำคัญมั่นหมายสิ่งใดๆ ไม่ว่าจะไร ทั้งสิ้น ตลอดถึงนิพพาน ด้วยมัญญิตะทั้ง ๓ อย่างนั้น มีแต่ปุถุชน ซึ่งยังไม่บรรลุนิพพาน ที่จะสำคัญมั่นหมายเอานิพพานและสิ่งต่างๆ ทั้งหลาย เป็นนั่นเป็นนี่ เป็นอัตตา เป็นตัวตน เป็นของตน

ยังยึดถืออัตตา ก็ไม่รู้จักนิพพาน

พอบรรลุนิพพาน ก็ละอัตตาเสียแล้ว

เนื่องจากอัตตา/ตัวตน มีขึ้นมาเพราะความหลงผิดยึดถือ หรือมีอยู่ในความยึดถือ และมีอยู่กับความยึดถือเท่านั้น เมื่อไม่มี ความยึดถือ ก็ไม่มีอัตตา บางครั้งท่านจึงใช้ “อัตตา” คำเดียว ใน ความหมายว่าเป็นความยึดถืออัตตา (=อัตตทิฏฐิ) เช่นในพุทธพจน์ ว่า “ละอัตตา” จะแปลว่า ละความยึดถืออัตตา หรือละอัตตาที่ยึด ถือไว้ หรือจะแปลเพียงว่า ละความยึดถือ ก็ได้

^๑ มาใน ชุ.ม.๒๓/๑๓๓/๑๔๙ และอรรถกถา เช่น ปฏิส.อ.๒/๔๘, ๗๖



แต่จะใช้อย่างไรก็ตาม ความหมายก็คือ พระอรหันต์ไม่มีความยึดถืออะไรๆ ว่าเป็นอัตตา เพราะท่านละอัตตา (=ความยึดถือหรือความเห็นว่ามีอัตตา) เสียแล้ว จึงพูดว่า อัตตา/ตัวตน ไม่เป็นสิ่งที่จะต้องยกขึ้นมาพูดถึงเกี่ยวกับนิพพาน ขอให้ดูพุทธพจน์ว่า

อตตํ ปหาย อนุปาทิยาโน
 ภาณปิ โส นิสฺสยํ โน กโรติ
 ส เว วียตฺเตสุ น วคฺคสาร์
 ทิฏฺฐิมปิ โส น ปจฺเจติ กิณฺจิจิ (ขุ.สุ.๒๕/๔๑๒/๔๓๑)

แปลว่า: “ละ(การถือหรือเห็นว่าเป็นหรือมี)อัตตา/ตัวตนแล้ว ไม่ยึดติดถือมั่น(อะไรๆ) เขาไม่สร้างที่พักพิงแม้ในความรู้ (ญาณ) ไม่แล่นไปเข้าฝักฝายในหมู่มนุษย์แยกกันด้วยทิฏฐิหลากหลาย ไม่ค้นหาทิฏฐิแม้อย่างใดๆ”

เป็นธรรมดาสำหรับมนุษย์ปุถุชนทั่วไป ที่จะหลงยึดติดถืออัตตา/ตัวตน ดังเหตุผลที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แล้ว แต่พวกพราหมณ์ได้พัฒนาแนวคิดยึดติดถืออัตตา/ตัวตนนั้นให้ประณีตเหนียวแน่นลึกซึ้งยิ่งขึ้น

พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นท่ามกลางแนวคิดอัตตมวาท หรืออัตตทิฏฐิของพราหมณ์นี้ แต่พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนสวนทางกับพราหมณ์อย่างตรงข้าม คือสอนหลักอนัตตา ให้เลิกละความยึดติดถืออัตตาว่ามีจริง ไม่ว่าจะด้วยประการใดๆ และให้รู้จักธรรมคือสภาวะที่มีอยู่ตามธรรมดา

หลักการถืออัตตมัต/อัตตา กับหลักอนัตตานี้ เป็นหลักการพื้นฐานที่ต่างกันระหว่างศาสนาพราหมณ์กับพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าทรงสอนพราหมณ์ด้วยว่า ถ้าจะเป็นพราหมณ์

แท้ ก็คือเป็นพระอรหันต์ ซึ่งเป็นผู้ละอิตตา คือละความยึดติดถืออิตตาได้ เรียกว่า “อิตตัญชยะ” (ผู้ละอิตตา คือละความยึดติดถืออิตตา) ดังพุทธพจน์ว่า

น พุราหมโณ อญฺญโต สุทธิมาห
ทิจฺจเร สุเต สีสวเต มุตเต วา
ปญฺญเณ จ ปาเป จ อญฺปลิตฺโต
อิตตญฺชโย นยฺธ ปกฺกพฺพมาโนติ

(พ.สุ. ๒๕/๔๑๑/๔๘๗)

แปลว่า: “พราหมณ์(ที่แท้) ไม่กล่าวว่าจะมีความบริสุทธิ์ได้โดยมรรคอย่างอื่น ไม่ว่า(ด้วยลัทธิที่ถือความบริสุทธิ์) ด้วยสิ่งมองเห็น ด้วยสิ่งสดับ ด้วยศีลและพรต หรือด้วยสิ่งสทراب พราหมณ์(ที่แท้)นั้น ไม่ติดในบุญและในบาป เป็นผู้ละ(การถือหรือเห็นว่าเป็นหรือมี)อิตตา/ตัวตนได้ ไม่ก่อความปรุงแต่งในโลกนี้”

สรุปอีกครั้งหนึ่งว่า

- ไม่มีพุทธพจน์ที่ไหนตรัสว่า มีอิตตา/ตัวตน ไม่ว่าในกรณีใดๆ นอกจากโดยสมมติ (ข้อตกลงในการสื่อสาร)
- มีแต่พุทธพจน์ที่ปฏิเสธอิตตา/ตัวตน กระจายทั่วไป
- สิ่งใดที่คนจะยึดถือเป็นอิตตา พระพุทธเจ้าได้ทรงปฏิเสธทุกอย่าง
- ฟันความยึดถือของปุถุชนขึ้นมาแล้ว ก็ไม่มีเรื่องอิตตา/ตัวตนที่จะต้องยกขึ้นมาถกเถียงกันว่านิพพานเป็นอิตตาหรือไม่
- ไม่มีที่จุดหรือช่องให้ลงสำหรับความเห็นว่ามันนิพพานเป็นอิตตา/อาตมัน/ตัวตน
- ในพุทธกาลไม่ปรากฏว่ามีใครยึดถือนิพพานเป็นอิตตา ที่จะต้องยกขึ้นมาเป็นเรื่องให้พิจารณา



พระไตรปิฎกและอรรถกถาระบุว่า นิพพานเป็นอนัตตา

อย่างไรก็ตาม เมื่อยังจะยืนยันให้ได้ว่า นิพพานเป็นอัตตา ท่านก็ให้หลักการที่ชัดเจนไว้ สำหรับเอามาใช้เป็นหลักฐาน ที่จะแสดงว่านิพพานเป็นอนัตตา

ก่อนจะพูดกันต่อไป ต้องทำความเข้าใจ หรือตกลงกันให้ชัดว่า

๑. คำตอบที่ต้องการ คือ

- พระพุทธเจ้าตรัสว่า^๑ นิพพานเป็นอัตตา หรือตรัสว่า นิพพานเป็นอนัตตา
- แหล่งต้นเดิมที่เราเอาคำว่า “นิพพาน” มาพูดกันนี้^๒ บอกไว้เองว่า นิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตา
- หลักการที่เป็นมาตรฐานกลางของพระพุทธศาสนา เถรวาท^๓ ถือว่า นิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตา

เพราะฉะนั้น คำตอบต่อไปนี้ จึงเป็นการนำเอาหลักฐาน มาแสดงตามที่พระไตรปิฎก และอรรถกถาเป็นต้นแสดงไว้ ชนิดที่ ระบุโดยตรงอย่างชัดแจ้ง ไม่ต้องเสียเวลาแม้แต่จะคิดตีความ

ไม่เอาทัศนนะ ความคิดเห็น คำกล่าว คำเล่าผลการปฏิบัติ ของผู้ใดทั้งสิ้น ไม่ว่าจะป็นพระมหาเถระ พระเถระ หรือครูอาจารย์ ท่านใด (รวมทั้งของผู้เขียนหนังสือนี้เอง)

ถ้าที่ใดมีการตีความ หรือเป็นความคิดเห็น ก็จะวงเล็บหรือ

^๑ คำตรัสของพระพุทธเจ้า เท่าที่มีมาถึงเรา หรือเท่าที่เราจะรู้ได้ = พระไตรปิฎก

^๒ แหล่งต้นเดิมที่เราได้คำว่า “นิพพาน” มา ก็ = พระไตรปิฎก

^๓ หลักการของพระพุทธศาสนาเถรวาท = คำสอนในพระไตรปิฎกบาลี พร้อมทั้งคัมภีร์ สำคัญ เช่น อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา

เขียนบอกไว้ แต่ตามปกติอย่างมากก็จะมีเพียงคำอธิบายประกอบ^๑

๒. ที่ว่านิพพานเป็นอนัตตานั้น คำว่า “**เป็นอนัตตา**” เป็นการทับศัพท์บาลี เพื่อความสะดวกในการกำหนดหมายเท่านั้น โดยสาระ ก็คือ เป็นการปฏิเสธอัตตา (= น + อัตตา)

มิใช่มีอะไรอย่างหนึ่งเรียกว่าอนัตตา ที่ตรงข้ามกับอัตตา

- นิพพานเป็นอนัตตา หรืออนัตตา = นิพพานเป็นอนัตตา หรือไม่เป็นอนัตตา^๒
- ภาษาไทยว่า “ไม่เป็นอนัตตา” = พูดทับศัพท์บาลีว่า “เป็นอนัตตา”
- “อนัตตา” ในภาษาบาลี ก็คือ “ไม่เป็นอนัตตา” ในภาษาไทย เท่านั้นเอง

ส่วนการยึดถือที่ตรงข้ามกับอัตตา นั้น ท่านมีคำให้ใช้อยู่แล้ว พระพุทธเจ้าทรงใช้คำว่า “**นิรัตตา**” แต่เรื่อง **อัตตา** กับ **นิรัตตา** ไม่ใช่ประเด็นที่จะพูดกันที่นี่^๓

^๑ คำอธิบายประกอบ คือ การขยายความหมายของคำออกไปตามหลักที่มีอยู่แล้ว เช่น ถ้ามีหลักฐานกล่าวถึงอริยสัจ ๔ หากกล่าวว่าคนทั่วไปจะไม่เข้าใจ ก็อาจจะวงเล็บไว้ว่า (คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) อย่างนี้เป็นการอธิบายประกอบ ไม่ใช่ความเห็น

^๒ จะแปล “อนัตตา” ว่า ไม่เป็นอนัตตา ไม่ใช่อัตตา หรือไม่มีอัตตา ก็ไม่ต้องเถียงกัน อยู่ที่เข้าใจให้ชัดว่า โดยสาระก็คือการปฏิเสธความเป็นอนัตตา เท่านั้นเอง

^๓ “**นิรัตตะ**” หรือ “**นิรัตตา**” เข้าคู่กับ “**อัตตะ**” หรือ “**อัตตา**” เป็นการยึดถือที่ตรงกันข้าม คือ อัตตะ/อัตตา = การยึดถือว่าเป็นอนัตตาเพียงแต่ถาวร กับ นิรัตตะ/นิรัตตา = การยึดถือว่าไม่มีอนัตตาแบบลัทธิชาตสุญญ (เช่น พุ.สุ.๒๕/๔๑๐/๔๘๘; ๔๑๗/๕๐๑; ๔๒๑/๕๑๔ และอธิบายใน พุ.ม.๒๗/๑๐๗/๓๗ เป็นต้น) แต่เรื่องนี้เกินขอบเขตที่พิจารณาในที่นี้ จึงจะไม่อธิบาย ถ้าพูดไว้สั้นๆ ก็ว่า อัตตา กับนิรัตตา เป็นเรื่องของความยึดถือ(ทิฏฐิ) ส่วนอนัตตา เป็นเรื่องของความไม่รู้ (ปัญญา/ญาณ)



ขอสรุปให้ว่า

- ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เริ่มแต่พระไตรปิฎก และอรรถกถา ไม่มีหลักฐานในคัมภีร์ใดเลยที่กล่าวถ้อยคำระบุงลงไปว่านิพพานเป็นอนัตตา
- แต่หลักฐานในคัมภีร์ที่ระบุงลงไปว่านิพพานเป็นอนัตตานั้นมี และมีหลายแห่ง

หลักฐานในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ที่ระบุงว่านิพพานเป็นอนัตตา มีมากแห่ง ในที่นี้จะยกมาพอเป็นตัวอย่าง

๑. ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๘ มีคำสรุประบุงไว้ ดังนี้

อนิจจา สัพพสงขรา ทุกขานตตา จ สงขตา
นิพพานญเจา ปญตตติ อนตตา อิติ นิจจยา ฯ

(วินย. ๘/๘๒๖/๒๒๔)

แปลว่า: “สังขารทั้งปวง อันปัจจัยปรุงแต่ง ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา นิพพานและบัญญัติเป็นอนัตตา วินิจจยมีดังนี้”^๑

คัมภีร์วิมตฺติวิโมทนีได้อธิบายข้อความในคาถาสรุปนี้ไว้ว่า

ปาฬิยฺ นิพพานญเจา ปญตตตติ เอตฺถ ยสฺมา สงฺขตธมฺเม
อุปาทาย ปญตตตตา สมฺมุติสจฺจภูตา ปุคฺคลาทีปญตตติ ปรมตฺถโต
อวิชฺชมานตฺตา อุปฺปตฺติวินาสยฺตฺตวตฺตธมฺมนิยเตน อนิจฺจทุกฺข-
ลกฺขณทฺวเยน ยุตฺตาติ วตฺตํ อยฺตฺตา, การกเวทกาทิจฺรูเปน ปน
ปริกฺกปิเตน อตฺตสฺภาเวน วิรหิตตฺตา “อนตฺตา”ติ วตฺตํ ยุตฺตา.

^๑ มีบางท่านแปลข้อความในพระไตรปิฎกตรงนี้ แทนที่จะแปลว่า “นิพพานและบัญญัติเป็นอนัตตา” กลับไหลไปแปลว่า “บัญญัติ คือนิพพาน เป็นอนัตตา” ซึ่งเป็นการแปลที่ผิดพลาดอย่างเห็นได้ชัด ดังจะเห็นได้จากคำอธิบายในคัมภีร์วิมตฺติวิโมทนี

ตสฺมา อัยฺย ปญฺญตฺติปิ อสงฺขตตฺตสามญฺญโต วตฺถุญฺเจตน นินฺพพานน
สท “อนตฺตา อิติ นินฺจฺญา” ตี วุตฺตา.

อวิชฺขมานาปิ ทิ สมฺมุติ เกนจิ ปจฺจเยน ออกตฺตตา อสงฺขตา เอวาติ
(วิมตฺติวิโนทนีฎีกา ๒/๓๕๑)

แปลว่า: “ในข้อความนี้ว่า “นิพพานญฺเจว ปญฺญตฺติ”
ในพระบาลี มีอธิบายดังนี้

ด้วยเหตุที่บัญญัติมีบุคคลเป็นต้น อันเป็นสมมติลัจจะ
เป็นสิ่งที่อาศัยสังขตธรรมบัญญัติขึ้น เพราะเป็นสิ่งที่ไม่มีจริง
โดยปรมาตฺถ์ จึงไม่ควรจะกล่าวว่าประกอบด้วยลักษณะ ๒
คือ อนิจจลักษณะ และทุกขลักษณะ ซึ่งกำหนดด้วยสิ่งที่
ประกอบด้วยอุบัติ และวินาศ (เกิด-ดับ) แต่ควรจะกล่าวว่า
เป็นอนัตตา เพราะปราศจากสภาวะที่เป็นอัตตา ซึ่งกำหนด
ด้วยอาการที่เป็นผู้กระทำและผู้ส่วยหรือรับผลเป็นต้น
เพราะฉะนั้น กับทั้งนิพพาน ที่เป็นสิ่งมีอยู่ แม้บัญญัติ
นี้ ท่านก็กล่าวว่า “วินิจฉัยว่าเป็นอนัตตา” เพราะเสมอกัน
โดยความเป็นอสังขตะ

จริงอยู่ สมมติ(=บัญญัติ)แม้ไม่มีอยู่ ก็เป็นอสังขตะ
เพราะไม่ถูกปัจจัยใดๆ กระทำขึ้น”

(นิพพานเป็นอสังขตะที่มีจริง ส่วนบัญญัติเป็นอสังขตะที่ไม่มี
จริง เพราะฉะนั้นสังขตธรรมแท้จริงมีอย่างเดียว คือนิพพาน แต่
ทั้ง ๒ อย่างนั้นเป็นอนัตตา)

๒. หลักธรรมหมวดใหญ่ที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งชาวพุทธ
รู้จักกันดี คืออริยสัจ ๔ นิพพานก็อยู่ในอริยสัจ ๔ ด้วย คือเป็น
จุดหมายของพระพุทธศาสนา ได้แก่ อริยสัจข้อ ๓ ที่เรียกว่า “นิโรธ”



นิโรธนี้เป็นไฉพจน์ คือใช้แทนกันได้กับ “นิพพาน” โดยมักใช้
เป็นคำแสดงความหมายของกันและกัน ดังพุทธพจน์ที่บันทึกไว้ใน
พระไตรปิฎกบ่อยครั้งว่า ภาวะสงบระงับสังขารทั้งปวง...วิราคะ
นิโรธ นิพพาน นี้ เป็นธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ ซึ่งลึกซึ้ง เห็นได้ยาก
(เช่น ที.ม.๑๐/๔๒/๔๑; อรรถกถาก็อธิบายว่า นิพพานเมว นิโรธสัจจนฺติ =
“นิพพานนั่นเองคือนิโรธสัจจ” — วิกิงค ๑.๔๔๕ เป็นต้น)

พระไตรปิฎกเล่ม ๓๑ ระบุว่าอริยสัจจ ๔ ทั้งหมด ซึ่งรวมทั้ง
นิโรธ คือนิพพานด้วยนั้น เป็นอนัตตา ดังนี้

อนตตฺถุเจน จตตาริ สจฺจานิ เอกปฏิเวธานิ . . . นิโรธสฺส นิโรธฺภูโจ
อนตตฺถุโจ. (ขุ.ปฎิ. ๓๑/๕๔๖/๔๕๐)

แปลว่า: “สัจจะทั้ง ๔ (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) มีการ
ตรัสรู้ด้วยกันเป็นอันเดียว (คือด้วยมรรคญาณเดียวกัน)
โดยความหมายว่าเป็นอนัตตา . . . นิโรธมีความหมายว่าดับ
(ทุกข์) ก็มีความหมายว่าเป็นอนัตตา”

อรรถกถาอธิบายว่า

อนตตฺถุเจนาติ จตฺตุนมฺปิ สจฺจานํ อตฺตวิริทิตตฺตา อนตตฺถุเจน
(ปฏิส.๑.๒/๒๒๓)

แปลว่า: “คำว่า ‘โดยความหมายว่าเป็นอนัตตา’ หมาย
ความว่า โดยความหมายว่าเป็นอนัตตา เพราะสัจจะแม่ทั้ง ๔
เป็นสภาวะปราศจาก อัตตา”

๓. อีกแห่งหนึ่ง ในพระไตรปิฎกเล่ม ๓๑ คัมภีร์ปฏิสัมภิทามัคค์
กล่าวไว้ว่า

เอกสงฺคหิตาติ ทฺวาทสฺหิ อากาเรหิ สพฺเพ ธมฺมา เอกสงฺคหิตา
ตตฺถุเจน อนตตฺถุเจน สจฺจเจเน . . .

(ขุ.ปฎิ ๓๑/๒๔๒/๑๕๕)

แปลว่า: ที่ว่ารวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อธิบายว่า
ธรรมทั้งปวงรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยอาการ ๑๒
คือ โดยอรรถว่าเป็นอย่างนั้น โดยอรรถว่าเป็นอนัตตา โดย
อรรถว่าเป็นสังขะ...”

อรรถกถาอธิบายความตรงนี้ไว้ให้ชัดขึ้นว่า

สพฺเพ ธมฺมา เอกสงฺคหิตา สงฺขตาสงฺขตธมฺมา เอเกน สงฺคหิตา
ปริจฺจินฺนา. ตถฺภูเจนาติ ภูตฺภูเจเน, อตฺตโน อตฺตโน สกาววเสนา วิชฺชมาณฺณเจนาติ
อตุโถ. อนตฺตภูเจนาติ การกเวทกสงฺขาเตน อตฺตนา รหิตฺภูเจเน.

(ปฎิ.ส.อ. ๑/๓๔๓)

แปลว่า: ธรรมทั้งหลายทั้งปวงสงเคราะห์เป็นอันหนึ่งอัน
เดียวกัน คือ ทั้ง สังขตธรรม (สังขาร/ขันธ์ ๕) และ
อสังขตธรรม (นิพพาน) สงเคราะห์ หมายความว่า กำหนด
ได้โดยความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ที่ว่า “โดยอรรถว่าเป็นอย่างนั้น” (ตถา) คือโดยอรรถว่า
มีอยู่ หมายความว่า โดยอรรถว่า มีอยู่ตามสภาพของมัน ๆ

ที่ว่า “โดยอรรถว่าเป็นอนัตตา” คือโดยความหมายว่า
ปราศจากอัตตา ซึ่งนับว่าเป็นผู้ทำและผู้เสวยหรือรับผล...”

๔. ในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๗ กล่าวถึงพุทธพจน์ว่า

สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา, สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ

(ส.ช. ๑๗/๒๓๓)

แปลว่า: “สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรมทั้ง
หลายทั้งปวงเป็นอนัตตา”



อรรถกถา อธิบายว่า

สพเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ สพเพ เตภูมกสงฺขารา อนิจฺจา. สพเพ ธมฺมา
อนตฺตาติ สพเพ จตฺตุมกธมฺมา อนตฺตา

(สํ.อ. ๒/๓๔๖)

แปลว่า: “พุทธพจน์ว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง
หมายความว่า สังขารในภุมิ ๓ (กามาวจรภุมิ รูปาวจรภุมิ
อรุปาวจรภุมิ) ทั้งปวง ไม่เที่ยง

พุทธพจน์ว่า ธรรมทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา
หมายความว่า ธรรมในภุมิ ๔ (กามาวจรภุมิ รูปาวจรภุมิ
อรุปาวจรภุมิ และโลกุตตรภุมิ คือมรรค ผล นิพพาน)
ทั้งหมดทั้งปวงเป็นอนัตตา”

๕. อรรถกถาที่อธิบายเรื่องเหล่านี้ยังมีอีกมากมาย จะยกมา
เพียงอีก ๒-๓ แห่งก็เพียงพอ ที่จริงเพียงแห่งเดียวก็ต้องถือว่าพอ
เพราะไม่มีที่ใดขัดแย้ง

๑) สพเพ ธมฺมา อนตฺตาติ นิพฺพานํ อนโตกริตฺวา วุตฺตํ

(นิตฺ.อ.๒/๘)

แปลว่า: “ข้อความว่า ‘ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา’ นั้น
พระพุทธองค์ตรัสรวมทั้งนิพพานด้วย”

๒) สพเพ ธมฺมาติ นิพฺพานมฺปิ อนโตกริตฺวา วุตฺตา อนตฺตา
อวสวตฺตฺนญฺเจเน.

(นิตฺ.อ. ๑/๒๑๙ และ ปฏิก.อ. ๑/๖๘)

แปลว่า: “ข้อความว่า ‘ธรรมทั้งปวง’ ตรัสไว้รวมแม้ทั้งนิพพาน
ด้วย ชื่อว่าเป็นอนัตตา โดยความหมายว่าไม่เป็นไปในอำนาจ”

บางแห่งใช้คำว่า *อิตฺตสุญฺญ* แปลว่า ว่าง หรือ สุญฺญจากอิตฺตา
ก็มี เช่น

๓) นิพพานธมโม อตตสเสว อภาวโต อตตสุญโย

(ปฏิถัมภ์. ๒/๒๘๗)

แปลว่า: “ธรรม คือนิพพาน สุญญ (ว่าง) จากอัตตา เพราะไม่มีอัตตานั้นเอง”

๔) สุขตาสงขตา ปน สหเพปิ ธมฺมา อตตสงขตสส ปุคฺคสฺส อภาวโต อตตสุญญภาติ.

(ปฏิถัมภ์. ๒/๒๘๗)

แปลว่า: “ก็ธรรมทั้งหลาย แม้ทั้งปวง ทั้งสังขตะ (สังขาร) และอสังขตะ (นิพพาน) ล้วนสุญญ (ว่าง) จากอัตตา เพราะไม่มีบุคคล กล่าวคือ อัตตา”

๕) นิพพานํ อคฺคปรมตฺตวเสน สอุปาทิเสสนูปาทิเสสวเสน จ ทฺวิธา กตฺวา วุตฺตํ. ตานิ เทว อตตตตฺตนิยสุญญโต สงฺขารสุญญโต จ สภาคานิ.

(ปฏิถัมภ์. ๒/๒๘๖)

แปลว่า: นิพพานตรัสแยกเป็น ๒ เป็นอัครสุญญกับปรมัตต-
สุญญ และอุปาทิเสสนิพพานกับอนุปาทิเสสนิพพาน นิพพาน
ทั้ง ๒ ประเภทเหล่านั้นเสมอกัน โดยเป็นภาวะที่ว่างจาก
อัตตาและสิ่งที่เกี่ยวข้องด้วยอัตตา และโดยเป็นภาวะที่ว่างจาก
สังขาร”

เอกสารของวัดพระธรรมกาย กล่าวว่า

“อัตรามี้นัยมากมาย ทั้งอัตรโดยสมมติ...และอัตรใน
ระดับที่สูงขึ้น”

ขออธิบายสั้นๆ ว่า ในที่นี้ ข้อความในพระไตรปิฎก และ
อรรถกถานั้น ปฏิเสธตรงไปที่อัตตาเลย ไม่ว่าจะมิกีนัย คือ ไม่ต้อง
ปฏิเสธนัยไหนของอัตตาทั้งนั้น แต่ปฏิเสธอัตตาที่เดียวหมดไปเลย
คือปฏิเสธอัตตาว่าไม่มีอยู่จริงโดยปรมาตถ์ เป็นอันว่าไม่ต้องไปพูด



ว่าเป็นอิตตาหรือตัวตนแบบไหน นัยอย่างไร เพราะท่านไม่ได้ปฏิเสธความหมายต่างๆ ของอิตตา แต่ท่านปฏิเสธที่คำว่าอิตตาตรงไปตรงมา ที่เดียวเสร็จสิ้นไปเลยว่า อิตตาโดยปรมาตมิไม่มี

ส่วนอิตตาโดยสมมติ คือตัวตนตามภาษาพูดที่ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวันและในระดับศีลธรรม ก็เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ไม่ได้มีปัญหาอะไร หมายความว่า นอกจากอิตตาที่ท่านปฏิเสธไปแล้วนี้ คำที่กล่าวถึงอิตตาก็เป็นการกล่าวโดยสมมติเท่านั้น

แต่ที่สำคัญก็คือว่า ไม่มีพุทธพจน์ หรือข้อความในอรรถกถา หรือในคัมภีร์แห่งใดที่ระบุว่านิพพานเป็นอิตตา แต่มีชัดเจนที่ระบุว่านิพพานเป็นอนัตตา

ส่วนคำว่าอิตตาจะใช้ในนัยไหน อันนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่งหรือเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่เดียว และก็ไม่ได้มีปัญหาอะไรในเมื่อเรารู้อยู่แล้วว่าเป็นการใช้โดยสมมติทั้งสิ้น

การหาทางตีความ ให้นิพพานเป็นอิตตา

ขอย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า

- ไม่มีหลักฐานในคัมภีร์ใดเลยที่กล่าวถ้อยคำระบุงไปว่านิพพานเป็นอิตตา
- แต่หลักฐานในคัมภีร์ที่ระบุงไปว่านิพพานเป็นอนัตตานั้นมี และมีหลายแห่ง

ดังที่ยกตัวอย่างมาแสดงแล้ว

เมื่อไม่สามารถหาหลักฐานมาแสดงว่านิพพานเป็นอิตตา ผู้ที่หาทางจะทำให้นิพพานเป็นอิตตา ก็ใช้วิธีตีความ หรือทำให้เกิดความสับสน

ขอให้พิจารณาข้อความที่เอกสารของวัดพระธรรมกาย
ได้กล่าวไว้

“๓. คำว่า สัพเพ ธมฺมา อนตฺตา ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ซึ่งเป็นคำที่มีการอ้างอิงกันมากนี้ คำว่า สัพเพ ธมฺมา คือ ธรรมทั้งปวง กินความกว้างเพียงใดเพราะมีทั้งคัมภีร์ชั้น อรรถกถาที่บอกว่า ธรรมทั้งปวงในที่นี้ รวมเอาพระนิพพาน ด้วย (อรรถกถา ขุททกนิกาย จุฬนิกาย ฌบับมหาจุฬาลงกรณราช- วิทยาลัย หน้า ๘; อรรถกถา ขุททกนิกาย มหานิกาย ฌบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน้า ๒๑๕) และมีทั้งคัมภีร์ อรรถกถาที่บอกว่า ธรรมทั้งปวงที่ว่าเป็นอนัตตานั้นหมายเอา เฉพาะชั้น ๕ ไม่ได้ครอบคลุมถึงพระนิพพาน (อรรถกถา ธรรมบท ฌบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ภาค ๗ หน้า ๖๒)”

คำกล่าวนี้จะทำให้เกิดความเข้าใจผิดหรือสับสน ถ้าไม่เป็น เพราะตัวผู้กล่าวสับสนเอง ก็เป็นเพราะตั้งใจจะทำให้เกิดความ สับสน เป็นการเสียดต่อการคู่พระธรรมวินัยเป็นอย่างยิ่ง ความจริง คำอธิบายของอรรถกถาไม่ได้ขัดกันเลย ขอให้ดูพุทธพจน์แสดงหลักนี้ ที่ท่านนำมาอธิบายไว้ ซึ่งต่างกันเป็น ๒ แบบ

แบบที่ ๑ พุทธพจน์ที่แสดงแต่หลักทั่วไปเป็นกลาง ๆ ว่า

สัพเพ ธมฺมา อนตฺตาติ

(เช่น ส.ข. ๑๗/๒๓๓/๑๖๔)

แปลว่า: “ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา”

ในกรณีเช่นนี้ คำอธิบายของพระอรรถกถาจารย์ จะกล่าว ครอบคลุมหมดโดยไม่มีข้อแม้ว่า

สัพเพ ธมฺมา อนตฺตาติ สัพเพ จตุกฺกมฺมา อนตฺตา

(ส.อ. ๒/๓๔๖)



แปลว่า: “พุทธพจน์ว่า ‘ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา’ หมายความว่า ธรรมที่มีในภุมิ ๔ ทั้งหมด เป็นอนัตตา”

ข้อนี้ชัดเจนไม่มีข้อแม้ ไม่มีเงื่อนไขใดๆ คือ ทุกอย่างรวมทั้งนิพพานด้วย เป็นอนัตตา

แบบที่ ๒ พุทธพจน์เฉพาะแห่ง ซึ่งมีข้อความที่เป็นเงื่อนไขจำกัดต่อท้าย

สพเพ ธมฺมา อนตฺตาทิ ยทา ปญฺญา ย สุตฺติ
 อถ นิพฺพินฺนํ ทฺวํ เอยฺมํ เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา

(พ.ธ. ๒๕/๓๐/๕๒; พ.ธ.วิ. ๒๖/๓๘๓/๓๖๖)

แปลว่า: “เมื่อใดบุคคลมองเห็นด้วยปัญญาว่าธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา เมื่อนั้นย่อมหน่ายในทุกข์ นี่เป็นทางแห่งวิสุทธิ” ในกรณีนี้ อรรถกถาเถรคาถา อธิบายไว้บริบูรณ์ว่า

สพเพ ธมฺมา อนตฺตาทิ สพเพปิ จตฺตุมฺภิกขา ธมฺมา อนตฺตา. อธิ
 ปน เตภูมิกธมฺมว คเหตุพฺพา (เถร.ธ. ๒/๒๘๓)

แปลว่า: “ข้อความ (พุทธพจน์) ว่าธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา หมายความว่า ธรรมทั้งหลายที่เป็นไปในภุมิ ๔ แม้ทั้งหมด (คือ กามาวจรภุมิ รูปาวจรภุมิ อรูปาวจรภุมิ และโลกุตตรภุมิ คือ มรรค ผล นิพพาน) เป็นอนัตตา แต่ในที่นี้ ฟังถือเอาเฉพาะธรรมที่เป็นไปในภุมิ ๓ (สังขาร/ขันธ ๕) เท่านั้น”^๑

^๑ คำอธิบายตรงนี้อรรถกถาธรรมบทจับเฉพาะก่อนหลังที่ต้องการว่า ตตฺถ สพเพ ธมฺมาติ ปญฺจกฺขุณฺธาเอว อธิปฺเปตา (ธ.ธ. ๗/๖๔) แปลว่า: “คำว่า ‘ธรรมทั้งปวง’ ในคานานั้น ทรงประสงค์เอาขันธ ๕ เท่านั้น”

ที่จริงคำอธิบายนี้ก็ชัดเจนอยู่แล้ว คือ ท่านแบ่งเป็น ๒ ท่อน
ท่อนแรก แสดงหลักทั่วไป คือตัวความจริงแท้ๆ ที่เป็นกลาง ๆ
ซึ่งเป็นความหมายที่สมบูรณ์ว่า ธรรมทั้งปวง รวมหมดทั้งภูมิ ๔
ซึ่งรวมทั้งนิพพานด้วยนั้น เป็นอนัตตา

ส่วนท่อนที่สอง จำกัดความหมายให้อยู่ในขอบเขตที่ต้องการ
หรือตามความประสงค์เฉพาะกรณี ดังจะเห็นว่า มีทั้งคำว่า อธิ ซึ่ง
จำกัดเทศะว่า “ที่นี่” หรือ “ในกรณีนี้” หรือ “ในกาลานี้” และคำว่า
คเหตุพพา ซึ่งจำกัดวัตถุประสงค์ว่า “พึงถือเอา” (หรือในอรรถกถา
ธรรมบทใช้คำว่า อธิปุเปตา แปลว่า “ทรงประสงค์เอา”)

คำว่า ในที่นี้ ก็ดี คำว่า พึงถือเอา หรือทรงประสงค์เอา ก็ดี
เป็นคำจำกัดขอบเขต คือ อธิ “ที่นี่” ก็จำกัดสถานที่ หรือเฉพาะกรณี
และ คเหตุพพา “พึงถือเอา” หรือ อธิปุเปตา “ทรงประสงค์เอา”
ก็จำกัดความต้องการ

การใช้คำจำกัดอย่างนี้เป็นการบอกชัดอยู่แล้วว่า เป็นการตัด
ออกมาจากส่วนรวมทั้งหมด โดยจับเอาเฉพาะส่วนที่ประสงค์
ในกรณีนั้นๆ เพราะในทางพุทธศาสนาถือว่าความจริงนั้นเป็นกลางๆ
ไม่ขึ้นต่อความต้องการของใคร เพราะฉะนั้นท่านจึงแสดงหลัก
ที่เป็นความจริงกลางๆ ไว้ก่อน แล้วท่อนหลังจึงแสดงความมุ่งหมาย
ที่ต้องการใช้เฉพาะในกรณีนั้นๆ หรือเป็นเรื่องสัมพันธ์กับเงื่อนไข
บางอย่างในที่นั้น

พูดง่าย ๆ ว่า ไม่ว่าเราจะถือเอาแค่ไหน จะประสงค์เอาหรือ
จะเอามาใช้ทำอะไร ความจริงก็เป็นอยู่ของมันอย่างนั้น

อย่างในกรณีนี้ ขออธิบายประกอบ จะเห็นว่า มีคำว่า “อ



นิพพิณฑติ ทุกเข” ซึ่งแปลว่า “เมื่อนั้นย่อมหน่ายในทุกข์” แสดงถึงความรู้สึกของผู้ปฏิบัติที่เป็นปุถุชน ก่อนจะหลุดพ้นจากทุกข์ และทุกข์คืออะไร ทุกข์ในทางธรรม ว่าโดยรวบยอดก็ได้แก่อุปาทาน-
 ันธ์ ๕

กรณีนี้ อรรถกถาเองก็ได้อธิบายว่า เป็นวิปัสสนาวิธีในการปฏิบัติของผู้ที่กำลังพิจารณาธรรม ซึ่งในที่นี้หมายถึงพิจารณาเบญจขันธ์ โดยยกหลักทั่วไป คือ สัพเพ *สังขารา* อนิจจา, สัพเพ *สังขารา* ทุกขา, สัพเพ *ธมฺมา* อนตฺตา มาแสดงเต็มตามแบบ แต่ความหมายที่ต้องการในที่นี้ ซึ่งใช้ในวิปัสสนาวิธีนั้น จำกัดเฉพาะการพิจารณาขันธ์ ๕ หรือพิจารณาสังขาร และเมื่อพิจารณาเห็นอย่างนั้นก็นำยในทุกข์ รับประทาน คือ หน่ายในขันธ์ ๕ หรืออุปาทานขันธ์ ๕ ที่พิจารณานั้น

จะอธิบายตามหลักอย่างสั้นๆ ก็ได้ว่า “ธรรมทั้งปวง” สำหรับปุถุชนย่อมมีได้แค่ภูมิ ๓ ต่างจากพระอริยะที่เห็นครอบคลุมภูมิทั้ง ๔ (ดูคำอธิบายในเชิงอรรถ หน้า ๑๒๐)

เป็นอันว่าในที่นี้เป็นการใช้จำกัดความหมายเฉพาะขอบเขตโดยมีเงื่อนไข แต่หลักกลางก็ไม่ได้เสียหายไปไหน เพราะได้บอกแจ้งไว้ก่อนต้นอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น คำอธิบายของท่านจึงไม่ได้ขัดกันแต่ประการใด

และถึงอย่างไร คำอธิบายพุทธพจน์เหล่านี้ก็ไม่มีการระบุว่านิพพานเป็นอตฺตา แต่ตรงข้าม คำอธิบายที่ปรากฏข้างต้นนั้นก็บอกชัดว่า นิพพานรวมอยู่ในธรรมที่เป็นอนัตตา

บางท่านเมื่อหาพุทธพจน์ หรือคำระบุในคัมภีร์ว่านิพพานเป็นอตฺตาไม่ได้แล้ว ก็เลยมาเอาข้อความตรงนี้ที่ว่า “ในกรณีนี้

ธรรมทั้งปวงทรงประสงค์เอาขั้น ๕” แล้วก็ไปตีความหมายเอาว่า เมื่อธรรมทั้งปวงหมายเอาขั้น ๕ เพราะฉะนั้นนิพพานก็เป็นอัตตา ซึ่งก็

๑. ไม่มีพุทธพจน์ ไม่มีข้อความ ไม่มีถ้อยคำที่ระบุอย่างนั้น

๒. ขัดต่อคำอธิบายของอรรถกถาที่กล่าวข้างต้นนั้น ซึ่งขัดอยู่แล้ว

ขอสรุปปิดท้ายอีกหน่อยว่า คำอธิบายพุทธพจน์ “สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา — ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา” ที่มีข้อความจำกัดขอบเขตของความหมายว่า “แต่ในที่นี้พึงถือเอาเฉพาะธรรมในภูมิ ๓ (=สังขาร/ขั้น ๕) เท่านั้น” ก็ดี “คำว่า ‘ธรรมทั้งปวง’ ในคานานัน ทรงประสงค์เอาขั้น ๕ เท่านั้น” ก็ดี เป็นคำอธิบายเฉพาะในกรณีของพุทธพจน์ “สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ” ในคานาที่มี “ยथा ปญฺญา ย ปสฺสตี” มาต่อท้ายเท่านั้น

แต่พุทธพจน์ “สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา” ในที่อื่นๆ ซึ่งแสดงหลักทั่วไปโดยไม่มีข้อความที่เป็นเงื่อนไขหรือจำกัดขอบเขตมาต่อท้ายเลยนั้น อรรถกถาอธิบายว่า “ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา หมายความว่า ธรรมในภูมิ ๔ ทั้งหมด เป็นอนัตตา” หรือไม่ก็อธิบายว่า “ที่ว่า ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตานี้ พระพุทธเจ้าตรัสรวมทั้งนิพพานด้วย” เมื่อให้ความหมายชัดเจนเด็ดขาดอย่างนี้แล้ว ท่านก็จบแค่นั้น

ความหมายและเหตุผลต่างๆ ของอรรถกถาทั้งหลาย จึงชัดเจนและสอดคล้องกันทั้งหมด ไม่มีความขัดแย้งสับสนหรือเคลือบคลุมแต่ประการใด

ในหลักทั่วไปของไตรลักษณ์^๑ พระพุทธเจ้าตรัสมาตาม

^๑ พึงสังเกตว่า “ไตรลักษณ์” ก็ดี “สามัญลักษณ์ะ” ก็ดี เป็นคำที่ใช้ในรุ่นอรรถกถา ส่วนในพระไตรปิฎก เรียกว่า ธรรมนิยาม (ธมฺมนิยามตา)



ลำดับว่า สังขาร(=ขันธ ๕)ทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ แต่พอถึงข้อ ๓ ทรงเปลี่ยนเป็นว่า ธรรมทั้งปวง เป็นอนัตตา

ถ้าสังขาร/ขันธ ๕ เท่านั้นเป็นอนัตตา เมื่อพระองค์ตรัสผ่าน ๒ ข้อแรกมาตามลำดับอยู่แล้วว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ก็ย่อมตรัสต่อไปได้เลยว่า สังขารทั้งปวงเป็นอนัตตา พระองค์จะทรงเปลี่ยนคำใหม่ทำไมให้ยุ่งยากลำบาก ทั้งแก่พระองค์เองและแก่ผู้ฟัง (และอรรถกถายังจะต้องมาอธิบายกลับไปให้ลำบากอีกว่า ธรรมหมายเอาแค่สังขาร/ขันธ ๕)

การที่พระองค์เปลี่ยนมาตรัสว่า ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตาก็แสดงอยู่แล้วว่า ข้อที่ ๓ คือ “ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา” มีอะไรแตกต่างออกไปจาก ๒ ข้อต้น และสิ่งที่แตกต่างก็คือ เปลี่ยนจากสังขาร (สังขตธรรม/ขันธ ๕) มาเป็น ธรรม(สังขตธรรม+อสังขตธรรม/นิพพาน)

ฉะนั้น สังขาร(ขันธ ๕)ทั้งปวงไม่เที่ยง สังขาร(ขันธ ๕)ทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรม(ขันธ ๕+นิพพาน)ทั้งปวงเป็นอนัตตา จึงมีความหมายชัดเจนและสอดคล้องกันทุกกรณีแล้ว โดยสมบูรณ์

การใช้ตรรกะที่ผิด เพื่อให้คิดว่านิพพานเป็นอนัตตา

นอกจากนั้น เอกสารของวัดพระธรรมกาย ยังเขียนไว้ว่า

“และนิพพานนี้เป็นสิ่งที่อยู่พ้นจากกฎของไตรลักษณ์ แน่นอน เพราะมีพุทธพจน์ยืนยันว่า นิพพานนั้นเป็นนิจจัง คือเที่ยงแท้ ยั่งยืน และเป็นบรมสุข . . . นิพพาน ปรม สุข แปลว่าพระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง”

อันนี้เป็นเรื่องธรรมดา ไม่ได้มีอะไรพิเศษ เพราะรับกัน

อยู่แล้วกับพุทธพจน์แสดงไตรลักษณ์ แต่ควรพูดให้ครบถ้วนว่า นิพพานพ้นจากไตรลักษณ์ ๒ ข้อแรก คือ

ข้อที่ ๑ สัพเพ สงขารา อนิจจา สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง, ในเมื่อ นิพพานพ้นจากความเป็นสังขาร นิพพานก็เที่ยง เป็นนิจจัง ข้อนี้ถูก

ข้อที่ ๒ สัพเพ สงขารา ทุกขา สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์, นิพพาน ไม่เป็นสังขาร พ้นจากสังขาร เพราะฉะนั้นนิพพานก็เป็นสุข ข้อนี้ก็ มีหลักฐานยืนยันอยู่มากมาย ไม่มีปัญหา

แต่หลักฐานที่จะบอกว่า นิพพานเป็นอัตตานั้น ไม่มี มีแต่ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ซึ่งรวมทั้งนิพพานด้วยอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น ข้อ ๓ นี้ ถึงอย่างไรก็เอานิพพานเป็นอัตตาไม่ได้

เอกสารของวัดพระธรรมกาย ยังพยายามใช้วิธีตรรกศาสตร์ มาสรุปโดยอ้างพุทธพจน์ว่า “ยถนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทฺนตฺตา” ที่แปลว่า “สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา” แล้วก็บอกว่า

“จึงน่าจะคิดว่า ถ้ามองในเชิงกลับกัน ในเมื่อนิพพานเที่ยง และเป็นสุข เราก็จะสรุปได้ว่า สิ่งใดเที่ยง สิ่งนั้นเป็นสุข สิ่งใดเป็นสุข สิ่งนั้นก็น่าจะเป็นอัตตา”

คำว่า “น่าจะ” นั้นเป็นคำที่ท่านว่าเอาเอง ซึ่งไม่มีทางเป็นจริง ทั้ง ๒ ประการ

ประการที่ ๑ มีบาฬีระบุไว้แล้วว่า นิพพานเป็นอนัตตา และ ไม่มีข้อความใดระบุว่าเป็นอัตตา

ประการที่ ๒ การใช้ตรรกะแบบนี้ไม่ถูกต้อง เหมือนกับคำพูด ในประโยคที่ว่า



“ชีวิตใด เคลื่อนไหวย้ายที่เองได้ ชีวิตนั้นเป็นสัตว์,
ชีวิตที่เป็นสัตว์ทั้งปวงต้องตาย”

แล้วก็จะมาสรุปเอาไว้ว่า

“พืชไม่เป็นชีวิตที่เคลื่อนไหวย้ายที่เองได้ ก็จึงไม่เป็นสัตว์
เพราะฉะนั้น พืชก็ไม่ต้องตาย”

การสรุปอย่างนี้ใช้ไม่ได้ เป็นตรรกะที่ผิดพลาดไร้ผล เพราะชีวิตที่เป็นพืชก็ต้องตายเหมือนกัน เฉพาะข้อความที่ว่า ต้องตายนี้ครอบคลุมหมด ไม่เฉพาะชีวิตที่เคลื่อนไหวย้ายที่เองได้ ที่เป็นสัตว์เท่านั้น

เช่นเดียวกับคำว่า “ธรรมทั้งปวง เป็นอนัตตา” ก็คลุมไม่เฉพาะ สิ่งที่ไม่เที่ยงเป็นทุกข์เท่านั้น แต่รวมทั้งสิ่งที่เที่ยงและเป็นสุขด้วย

ในที่สุด ที่ว่ามาทั้งหมดก็สอดคล้องกลมกลืนกัน ลงในข้อสรุป แห่งพุทธพจน์ที่ว่า

สพฺเพ **สังขาร** อนิจฺจา = **สังขาร** (ขันธ ๕/สังขตธรรม)ทั้งปวง
ไม่เที่ยง

สพฺเพ **สังขาร** ทุกฺขา = **สังขาร** (ขันธ ๕/สังขตธรรม)ทั้งปวง
เป็นทุกข์

สพฺเพ **ธมฺมา** อนตฺตา = **ธรรม** (ขันธ ๕ + อสังขตธรรม)ทั้งปวง
เป็นอนัตตา

ชีวิต มีความหมายกว้างกว่าสัตว์ คลุมไปถึงพืชด้วย ฉะนั้น

ธรรม ก็มีความหมายกว้างกว่าสังขาร(สังขตธรรม) คลุมไปถึง
วิสังขาร (อสังขตธรรม) คือ นิพพานด้วย ฉะนั้น

การจับคำความที่ผิดมาอ้างเป็นหลักฐาน เพื่อให้นิพพานเป็นอัตตา

มีพุทธพจน์อีกแห่งหนึ่ง ที่บางท่านชอบนำไปอ้างเพื่อยืนยันว่า
นิพพานเป็นอัตตา คือ พุทธพจน์ว่า

ชฌณา นิพพานมตฺตโน (ขุ.อ. ๒๕/๗๗)

แปลว่า: “พึงรู้นิพพานของตน”

ที่จริงในสูตรตติยชาติก็มีพุทธพจน์คล้ายกันว่า

ลิกฺเข นิพพานมตฺตโน (ขุ.ส. ๒๕/๔๒๒)

แปลว่า: “พึงศึกษานิพพานของตน”

ที่จริงพุทธพจน์นี้ก็ชัดเจนอยู่แล้วว่า ไม่ใช่นิพพานเป็นอัตตา
แต่มีสิ่งหนึ่งที่ท่านใช้คำว่าอัตตา/ตน มาเป็นเจ้าของนิพพาน

สิ่งที่เป็นอัตตา/ตัวตนที่เป็นเจ้าของนิพพาน คือ อัตตโน
ตัวนี้ สำหรับในสูตรตติยชาติ ท่านมีคำอธิบายไว้ในพระไตรปิฎกนั้น
เอง คือคัมภีร์มหานิทเทส ซึ่งขยายความว่า

“ลิกฺเข นิพพานมตฺตโนติ . . . นิพพานมตฺตโนติ อตฺตโน ราคสฺส
นิพพานาย โทสสฺส นิพพานาย โมหสฺส นิพพานาย...

แปลว่า: “พุทธพจน์ว่า ‘พึงศึกษานิพพานของตน’ มีความหมายว่า ... นิพพานของตน คือ (พึงศึกษา) เพื่อดับราคะ
เพื่อดับโทสะ เพื่อดับโมหะ ของตน” (ขุ.ม. ๒๓/๘๑๖ เป็นต้น)

และอรรถกถา (ทั้งอรรถกถาสุตตนิบาต—สูตร.๑ ๒/๔๔๐ และ
อรรถกถามหานิทเทส—นิต.๑.๑/๒๗) ยังเอาไปไขความอีกคล้ายๆ กันว่า

“ลิกฺเข นิพพานมตฺตโนติ อตฺตโน ราคาทิณฺโณ นิพพานมตฺตญาย อธิสฺสิทินิ
ลิกฺเขยฺย”



แปลว่า: “พุทธพจน์ว่า ‘พึงศึกษานิพพานของตน’ หมายความว่า พึงศึกษาอริสัจเป็นต้น เพื่อประโยชน์ในการดับกิเลสทั้งหลาย มีราคะเป็นต้น ของตน”

เป็นอันว่า “นิพพานของตน” ก็คือ ดับกิเลสของตัวเรานั้นเอง (และตนหรือตัวเราที่เป็นเจ้าของนิพพาน ก็คือตัวเราที่เป็นเจ้าของกิเลสและเป็นเจ้าของการดับกิเลสนั้น) ไม่เกี่ยวกับเรื่องที่นิพพานจะเป็นอัตตาแต่ประการใดเลย

ส่วนพุทธพจน์ในคัมภีร์อุทาน ที่ว่า “พึงรู้นิพพานของตน” นั้น คำว่า “ของตน” อรรถกถา (อ.อ.๒๐๑) อธิบายว่าได้แก่ มรรคญาณ และผลญาณ ซึ่งก็ชัดอยู่แล้วว่า มรรค ก็ตาม ผล ก็ตาม ญาณ หรือปัญญา ก็ตาม นั้นเป็น สังฆตธรรม คือเป็นสังฆารอยู่ในชั้น ๕ เพราะฉะนั้น คำว่าตนในที่นี้ จึงเป็นอัตตาโดยสมมติอย่างที่รู้จักกันอยู่แล้ว เพราะว่าเมื่อ มรรคญาณ ผลญาณ เป็นสังฆาร อยู่ในชั้น ๕ ก็เป็นอนัตตานั้นเองโดยปรมาตย์

เรารู้กันดีว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการพึ่งตน และ “พึ่งตน” ก็คือ ผลักดันกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย ที่เรียกว่า “ธรรม” ให้ดำเนินไปสู่จุดหมาย พุดง่าย ๆ ว่า ทำเหตุปัจจัย หรือปฏิบัติธรรม นั้น ๆ เอง ไม่ใช่คอยโชคหรือรอให้ใครบันดาลให้ เพราะฉะนั้น จึงมีคำสอนที่ให้เราว่า พึ่งตน ก็คือพึ่งธรรม

เอกสารของวัดพระธรรมกาย ก็นำเอาพุทธพจน์เกี่ยวกับการพึ่งตนมาอ้างด้วย เพื่อยืนยันว่ามีอัตตา ดังบาลีว่า

อุตตที่ปา วิรลล อุตตสรณล อนณณสรณล, ธมมที่ปา ธมมสรณล
อนณณสรณล. (ที่.ม.๑๐/๓๓/๑๑๓)

แปลว่า: “เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ จงมีตนเป็นที่พึ่ง
มิใช่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง, จงมีธรรมเป็นเกาะ จงมีธรรมเป็นที่พึ่ง
มิใช่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง”

ที่จริง พุทธพจน์นี้เป็นคำสอนภาคปฏิบัติ ไม่เกี่ยวกับการที่จะ
แสดงว่ามี “อิตตา” แต่อย่างไรเลย ขอให้พิจารณาเหตุผลง่ายๆ ว่า

๑. เป็นคำสอนให้พึ่งตนเอง คือให้ทำหรือให้ปฏิบัติด้วยตนเอง
ตามภาษาอย่างที่เรารู้จักกันในชีวิตประจำวัน (เหมือนอย่างพุทธ-
ภาษิตว่า อตตา หิ อุตตโน นาโถ = ตนเป็นที่พึ่งของตน ซึ่งชาวบ้านไทย
เข้าใจกันดี แต่ฝรั่งรุ่นเก่าบางคนเอาไปคิดเลยเถิดเป็นว่า พระพุทธเจ้า
สอนหลักอาตมมัน)

๒. ในพุทธพจน์นี้ พระพุทธเจ้าก็ตรัสไขความไว้ชัดเจนแล้ว
ว่าที่ว่ามีตนเป็นที่พึ่ง ก็คือมีธรรมเป็นที่พึ่ง หมายความว่าพึ่งตน ก็
คือพึ่งธรรม โดยปฏิบัติธรรมนั้นแหละ

๓. ยิ่งกว่านั้น พุทธพจน์นี้ยังไม่จบ ยังมีต่อไปอีก (แต่**เอกสาร
ของวัดพระธรรมกาย**ไม่ยกมาแสดงด้วย) ซึ่งทรงอธิบายว่า พึ่งตน =
พึ่งธรรมนั้น พึ่งโดยทำอย่างไร ขอให้ดูพุทธพจน์นั้นต่อไปว่า

กถญจ อานนท ภิกขุ อุตตทีโป วิหริติ อุตตสรโณ อนญฺญสรโณ,
ธมฺมทีโป ธมฺมสรโณ อนญฺญสรโณ, อิทานนฺท ภิกขุ กายเ กายานุปฺปสฺสี วิหริติ
... เวทนาสุ ... จิตฺเต ... ธมฺเมสุ ... (ที.ม.๑๐/๓๓/๑๑๓)

แปลว่า: “ดูก่อนอานนท! อย่างไรเล่า ภิกษุจึงจะชื่อว่าอยู่
อย่างมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง, จึง
จะมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีอย่างอื่นเป็นที่พึ่ง.
ดูก่อนอานนท! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ตามเห็นในกายว่า
เป็นกาย ... ในเวทนา ... ในจิต ... ในธรรมทั้งหลาย ...”



จะเห็นชัดเจนว่า พระพุทธเจ้าเองทรงอธิบายไว้ชัดเจนแล้วว่า ให้ฟังตน = ฟังธรรม = เอาธรรมมาปฏิบัติ = ปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ = ฟังตนได้ = มีธรรมเป็นที่ฟัง ไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับ การมีอัตตา หรือการที่นิพพานจะเป็นอัตตา แต่อย่างใดเลย

ที่จริง ในระหว่างการปฏิบัติ จะมีคำสอนที่กล่าวถึงตน/อัตตา อย่างนี้มากมาย กระจายทั่วไป

ตน หรืออัตตาในกระบวนการปฏิบัตินี้ ก็คือคำพูดตามภาษา สัมมตติในชีวิตประจำวันเท่านั้นเอง

เมื่ออธิบาย ท่านก็จะบอกว่า ตน/อัตตา คือ ธรรม หรือที่บางที เรียกว่า ธรรมกาย (คือประมวลแห่งธรรมหรือคุณสมบัติทั้งหลาย)

นอกจากที่ตรัสว่า ฟังตนโดยปฏิบัติสติปัฏฐาน ๔ แล้ว ท่านให้ความหมายของตน/ธรรมนั้นอย่างกว้างๆ ว่า ได้แก่ โลกียโลกุตตรธรรม บ้าง ได้แก่ โลกุตตรธรรม บ้าง (เช่นว่า ฟังตน ฟังธรรม, ที.ม. ๑๐/๓๓๗/๑๑๓; ตน/อัตตา = ธรรม = โลกียโลกุตตรธรรม, ที.อ. ๓๗/๓๐; ตน/อัตตา = ธรรม = โลกุตตรธรรม ๙, ส.อ. ๓/๒๗๗๗; ตน/อัตตา = ธรรมกาย ซึ่งอย่างสูง คือโลกุตตรธรรม ๙, จริยา.อ. ๓๒๔) แล้วแต่ขั้นตอนของการปฏิบัติ

ทั้งนี้ เป็นการบอกให้รู้ว่า ตน/อัตตานี้ เป็นคำเรียกขานตาม สัมมตติของภาษา และเป็นคำที่ใช้ในกระบวนการปฏิบัติ หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติต่างๆ ตลอดจนคุณสมบัติที่เป็นผลของการปฏิบัติ (คือธรรมต่างๆ ในระดับสังขาร/สังขตธรรม/ขันธ ๕ ที่ข้างต้น ได้บอกแล้วว่าโดยปรมาตย์เป็นอนัตตา)

แต่ไม่มีการใช้ “ตน/อัตตา” นี้ในฐานะเป็นจุดหมายที่จะไปเข้าถึง เช่น ไม่มีคำว่าบรรลุอัตตา หรือเข้าถึง/เข้าร่วมกับอัตตา/อาตมัน อย่างลัทธิที่ถืออัตตา พุดง่าย ๆ ว่า นิพพานไม่เป็นอัตตา

เมื่อจำนนด้วยหลักฐาน ก็หาทางทำให้สับสน

ปัญหาทั้งหมดนี้เกิดขึ้นมาจากการพยายามทำให้สับสน โดยวิธีต่างๆ เช่น เอาหลักฐานกับความคิดเห็นของบุคคลมาปะปนกัน เป็นต้น ทุกคนจะต้องทันและแยกแยะให้ถูก การที่จะวินิจฉัยได้แน่ชัดจะต้องไม่ออกนอกประเด็น

ขอยกข้อความในหนังสือ “นิพพาน—อนัตตา” (หน้า ๑๐-๑๑) มากล่าวซ้ำอีก

“ประเด็นที่พิจารณาในที่นี้ คือ พระไตรปิฎกและอรรถกถาว่าอย่างไร ไม่ได้พูดถึงความเห็นของบุคคล จึงเป็นเรื่องง่าย ๆ เพียงเอาคำพูดของคัมภีร์มาแสดงให้เห็นแก่ ๆ ล้วน ๆ

เมื่อแสดงหลักฐาน ถ้อยคำของคัมภีร์เสร็จแล้ว ตนเองมีความเห็นอย่างไรก็แสดงออกไป ไม่เอาไปปะปนกับถ้อยคำของคัมภีร์ ผู้อ่านจึงจะไม่สับสนและไม่เข้าใจผิด

ต้องการรู้อย่างเดียวว่า คัมภีร์พูดว่าอย่างไร ก็เอาถ้อยคำของคัมภีร์มาแสดงจำเพาะแก่ ๆ ล้วน ๆ ไม่เอาถ้อยคำและความคิดเห็นของตนเข้าไปปะปน

ต่อจากนั้นตนมีความเห็นอย่างไร ในเรื่องนั้น หรือได้เห็นผลจากการปฏิบัติของตน หรือของสำนักของตนอย่างไร ก็บอกแจ้งหรือแสดงไปตามนั้น (ผู้อื่นไม่จำเป็นต้องยอมรับและเห็นด้วย)

ถ้อยคำหรือมติของคัมภีร์นั้น ๆ ตนเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ก็มีสิทธิวิพากษ์วิจารณ์ไปตามตรง

คัมภีร์นั้น ๆ ตนจะเชื่อหรือไม่ หรือจะว่าเชื่อถือได้หรือไม่ ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่ง แต่ไม่ว่าตนจะเชื่อหรือไม่ ข้อความในคัมภีร์ก็เป็นอยู่อย่างนั้น”

นอกจากนี้ *เอกสารของวัดพระธรรมกาย* ยังพูดเฉไฉออกไปอีกว่า

“นอกจากนี้ยังมีความจำเป็นต้องศึกษาให้เข้าใจสภาพสังคมอินเดียในครั้งพุทธกาล ว่าผู้คนมีความคิดความอ่าน ความเชื่ออย่างไร นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาจึงต้องศึกษาให้เข้าใจคำสอนของพระเวท อุปนิษัต เชน และลัทธิความเชื่ออื่นๆ ของอินเดียที่มีอิทธิพลในยุคนั้น ๆ



รวมทั้งศึกษาประวัติศาสตร์ และวิวัฒนาการของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การแตกนิกาย ปฏิสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนานิกายต่างๆ และระหว่างพุทธกับลัทธิศาสนาอื่น การศึกษาให้เข้าใจภูมิหลังทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ความเชื่อในยุคต่างๆ นี้เอง จะทำให้เราตีความเข้าใจความหมายของคำสอนในพระพุทธศาสนาของเราเองได้ถูกต้องลึกซึ้งชัดเจนขึ้น”

ข้อความนี้เป็นคำกล่าวผิดที่และสรุปผิดเป้า เพราะกรณีนี้เป็นเรื่องของหลักการที่มีหลักฐานแน่นอนอยู่แล้ว ซึ่งระบุไว้ชัดเจนมาแต่ดั้งเดิมในพระไตรปิฎก ไม่ใช่เป็นเรื่องของการตีความ และไม่ใช่เรื่องความเห็น สิ่งที่ต้องทำคือการกล่าวให้ตรงไปตรงมาตามข้อความที่มีมาในคัมภีร์ ท่านว่าอย่างไรก็ยกมากล่าวอย่างนั้น

ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า เมื่อเราได้หลักฐานของพระไตรปิฎกแน่ชัดแล้ว การศึกษาสังคมอินเดีย พร้อมทั้งประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการทางความคิด จึงจะเกิดประโยชน์ที่แท้จริง คือจะช่วยให้เรามองอะไรๆ ชัดเจนขึ้น เช่น เข้าใจขึ้นมาว่าสังคมอินเดียเป็นอย่างไร ศาสนาพราหมณ์มีอิทธิพลอย่างไร และประชาชนถูกครอบงำทำให้เกิดปัญหาอย่างไร พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสแสดงหลักการนี้ขึ้น

แต่ตรงข้าม ถ้าจับหลักการของพระพุทธศาสนาไม่ชัด แล้วไปศึกษาผิดๆ มา ตนเองก็จะเกิดความลุ่มหลงไขว้เขว แทนที่จะเข้าใจสังคมอินเดีย และเข้าใจพระพุทธศาสนา ก็กลายเป็นการสร้างความสับสนยิ่งขึ้น

เมื่อหลักฐานก็ไม่มี ตีความก็ไม่ได้ ก็หันไปอ้างผลจากการปฏิบัติ

เมื่อไม่มีแหล่งที่มาจากคัมภีร์ที่จะอ้าง ซึ่งระบุว่านิพพานเป็น
อัตตา ทางสำนักธรรมกาย นอกจากจะใช้วิธีตีความหรือแปล
ผิดพลาด ตลอดจนอ้างคำสอนของลัทธิในกายอื่น และคำถกเถียง
ของนักวิชาการแล้ว อีกอย่างหนึ่ง คือการอ้างว่าตนได้เห็นอย่างนั้น
จากการปฏิบัติ

การอ้างผลจากการปฏิบัตินั้น เป็นเรื่องทีพูดได้ง่าย แต่เสี่ยง
ต่อความผิดพลาดมากที่สุด เพราะ

ก) สิ่งที่อ้างว่าเห็นในการปฏิบัตินั้นจำนวนมาก หรือส่วนมาก
เป็นเพียงนิมิต คือภาพที่จิตสร้างหรือปรุงแต่งขึ้น หรือแม้แต่เป็น
ภาพหลอน

ข) แม้แต่ผู้ที่ปฏิบัติไปถึงขั้นสูง หรือสูงมาก ซึ่งเห็นผล
จากการปฏิบัติที่เป็นจริง ก็ยังมีไม่น้อยที่ผิดพลาด คือผลที่เห็นนั้น
เป็นของจริงในระดับหนึ่ง แต่ตัวผู้ปฏิบัติเข้าใจผิดว่าเป็นผลของ
การปฏิบัติอีกระดับหนึ่ง เช่นได้ฌาน เห็นภาวะจิตในฌานนั้นแล้ว
เข้าใจว่าเป็นนิพพาน ความเข้าใจผิดอย่างนี้เป็นโทษมาก เพราะ
ทำให้ท่านผู้นั้นหยุดจบอยู่แค่นั้น ยากจะรู้ตัวขึ้นมา และเมื่อไม่รู้ตัว
ก็เท่ากับตัดโอกาสของตนที่จะก้าวต่อขึ้นไป

ที่ว่านี้ รวมถึงการเข้าใจผิด เอาผลการปฏิบัตินอกพระพุทธ
ศาสนามาเป็นผลอย่างใดอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา

นี่เป็นเพียงตัวอย่างของความเสี่ยงอันตรายในการอ้างหรือ
แม้แต่มองตัวเองว่าเห็นผลการปฏิบัติ ดังนั้นในพุทธกาลจึงระวังมาก



ผู้ปฏิบัติจะไม่เที่ยวอ้างง่ายๆ และให้การอ้างได้รับการวินิจฉัยจากองค์พระพุทธรเจ้า

เนื่องด้วยการอ้างผลจากการปฏิบัติ เสี่ยงต่อความผิดพลาดมากอย่างนี้ เมื่อมีใครอ้างผลจากการปฏิบัติ โดยเฉพาะอ้างว่าเห็นนิพพาน จึงควรมีข้อพิจารณา และวิธีที่จะตรวจสอบ อย่างน้อยต่อไปนี้

๑. ผู้ที่ได้ยินคำอ้างเช่นนั้น มีสิทธิตั้งข้อสงสัยไว้ก่อนว่าการเห็นในการปฏิบัติที่ท่านผู้นั้นอ้าง ไม่ว่าจะเห็นนิพพานหรือเห็นอะไรก็ตาม อาจจะเป็นเพียงการเห็นนิมิต หรือแม้แต่ภาพหลอนหรือเหมือนการอ้างของคนที่ยอกหยวน ว่าเห็นเลขลอตเตอรี่จากการปฏิบัติ

๒. ขั้นต่อไป จะต้องตรวจสอบการปฏิบัติด้วยหลักการซึ่งเป็นเกณฑ์ตัดสินว่า เป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องหรือไม่ ตรงกับขั้นตอนของธรรมปฏิบัติจริงหรือไม่ เพราะถ้าเป็นการปฏิบัติที่ผิดหลักการผลที่ได้เห็นนั้นก็ไม่ต้อง

ในสมัยพุทธกาล ผลการปฏิบัตินั้นจะต้องได้รับการตรวจสอบจากพระพุทธรเจ้า เมื่อพระพุทธรเจ้าปรินิพพานไปแล้ว ก็ต้องตรวจสอบด้วยคำสอนของพระองค์ คือหลักการที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎก

สำหรับพระพุทธรศาสนาเถรวาท ถ้าการปฏิบัติไม่เป็นไปตามหลักการ ซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎก การปฏิบัตินั้นก็เป็นเรื่องของการปฏิบัติไปตามทัศนะส่วนตัวของบุคคลนั้น หรือไม่ก็เป็นเพียงเรื่องของสำนักนั้น หรือมีค่าเท่ากับการปฏิบัติของฤาษีโยคี เป็นต้น

นอกพระพุทธศาสนา เป็นแต่เพียงอาศัยรูปแบบในพระพุทธศาสนา เท่านั้น

เนื่องจากผลการปฏิบัตินั้นกล่าวอ้างกันง่ายๆ และเมื่อไม่มีการตรวจสอบ ก็เสี่ยงอันตราย ดังนั้น ในหลายกรณี ผู้ที่ได้ฟังคำอ้างทั้งหลาย จึงไม่ได้คิดอะไรรู้ นอกจากดีใจที่เราไม่ได้ไปร่วมปฏิบัติอย่างนั้นด้วย

ทั้งๆ ที่ตนอาศัยรูปแบบที่กำหนดไว้ในพระไตรปิฎก แต่เวลาปฏิบัติกลับปฏิบัติไปตามความคิดเห็นของตนเอง ถ้าไม่ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า แล้วจะเป็นการปฏิบัติที่เรียกว่า พุทธศาสนาได้อย่างไร

๓. เป็นการเสี่ยงต่อการอวดอุตริมนุสสรธรรม อย่างที่กล่าวแล้วว่า ในสมัยพุทธกาลนั้น เมื่อจะตรวจสอบว่าตนเองได้บรรลุธรรมได้เห็นนิพพานหรือไม่ เป็นต้น ก็ต้องไปให้พระพุทธเจ้าตรัสรับรอง ดังที่เรียกว่าพยากรณ์ ถ้าภิกษุรูปใดกล่าวขึ้นกับภิกษุรูปอื่น แทนที่จะนำไปกล่าวขอรับพยากรณ์จากพระพุทธเจ้า อาจจะถูกตั้งข้อสงสัยไว้ก่อนว่าอวดอุตริมนุสสรธรรม

ในเรื่องนี้จะเห็นได้ว่า แม้แต่พระสารีบุตรอัครสาวกเคยพูดอะไรบางอย่าง ภิกษุบางรูปก็ยังตั้งข้อกล่าวหาว่าท่านอวดอุตริมนุสสรธรรม ซึ่งต้องรับคำวินิจฉัยจากพระพุทธเจ้า (ดูเรื่องใน ส.น.๑๖/๑๐๔/๕๓)

เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว การที่จะตัดสินก็คือ ตัดสินด้วยหลักการที่พระองค์ทรงวางไว้ ซึ่งมีอยู่แล้วในพระไตรปิฎก ถ้าจะตรวจสอบว่าเห็นนิพพานหรือไม่ ก็ต้องพิสูจน์ตัวเอง อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า



“ภิกษุเห็นรูปด้วยตา . . . ได้ยินเสียงด้วยหู . . . ฯลฯ
 ย่อมรู้ชัดในตัวของตัวเองว่า ภายในใจของเรามีโลภะ มีโทสะ
 มีโมหะหรือไม่”
 (ถ. สทพ. ๑๘/๒๔๐/๑๗๓)

การตรวจสอบตนเองอย่างนี้ จึงจะทำให้รู้ได้ว่าบรรลุนิพพานถึง
 ชั้นเห็นนิพพานหรือไม่ และพระพุทธเจ้าทรงมุ่งให้แต่ละคนสำรวจ
 ตรวจสอบในตนเอง ไม่ใช่ให้ไปอวดอ้างแก่ผู้อื่น

ถ้าเห็นโน่นเห็นนี่ แล้วมาอวดอ้างแก่ผู้อื่น บอกว่าได้มรรค ได้ผล
 เห็นนิพพาน ก็ควรจะต้องถูกขอให้มองดูในตัวของผู้อวดอ้างนั่นเอง
 ว่าใจยังมี โลภะ โทสะ โมหะ หรือไม่ พร้อมกับการที่จะต้องถูกตรวจ
 สอบว่าอาจจะเป็นการอวดอูตรีมนุสสรธรรม

ถ้าบอกว่าเห็นนิพพานเป็นรูปเป็นร่างอย่างนั้นอย่างนี้ อยู่ทีนั้น
 ทีนี้ ก็บอกได้ทันทีว่านั่นไม่ใช่การเห็นนิพพาน แต่เป็นการหลง
 เอาานิमितอะไรสักอย่างเป็นนิพพาน ซึ่งตรงข้ามกับนิพพาน ที่เป็น
 ภาวะแห่งความหลุดพ้นเป็นอิสระ

เวลานี้ไปกันไกลถึงกับมีการพูดว่า ท่านผู้นั้นผู้นี้ พระภิกษุ
 รูปนั้นรูปนี้ เป็นนักปฏิบัติหรือไม่ โดยจะดูว่าไปนั่งสมาธิหรือเปล่า
 ไปเข้าป่า ไปนั่งวิปัสสนาหรือเปล่า อะไรทำนองนี้ คือไปติดอยู่ที่
 รูปแบบ

จริงอยู่ รูปแบบเหล่านี้ก็ช่วยเป็นเครื่องประกอบในการ
 พิจารณาขั้นต้น แต่ถ้าเป็นวิธีของพระพุทธเจ้าแท้ๆ ไม่ใช่อยู่ที่ตรงนี้
 การดูว่าท่านผู้ใดเป็นผู้ปฏิบัติหรือไม่ ก็ดูที่พฤติกรรมของท่านว่า
 เป็นไปตามศีลหรือไม่ แล้วก็ดูความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต
 การแสดงออกและอาการความเป็นไปทั้งหลายที่แสดงว่า มีโลภะ

โทษะ โมหะน้อยหรือมากเพียงใด อันนี้คือการดูการปฏิบัติที่แท้จริง ซึ่งเป็นเนื้อแท้ตามหลักการของพระพุทธเจ้า

เพราะไม่เห็นแก่พระธรรมวินัย

จึงต้องหาทางดิ้นรนเพื่อหนีให้พ้นสักจะ

ระยะหลังนี้ ทางวัดพระธรรมกายได้เผยแพร่ข้อเขียนคำกล่าว ชื่อ “เถรบัญญัติ” ที่ว่าเป็นของสมเด็จพระสังฆราชพระองค์หนึ่ง “เถรบัญญัติ” นั้น แสดงความไม่เห็นด้วยกับเรื่องนิพพานเป็นอนัตตา และเห็นว่านิพพานเป็นอัตตา และได้ทราบหลังจากนั้น ก็ยังได้เผยแพร่ทัศนะของพระเถระ และพระมหาเถระรูปอื่นๆ อีก ที่กล่าวในเชิงว่านิพพานเป็นอัตตา

ข้อเขียนคำกล่าวทั้งหมดนั้น ทำให้ได้ข้อพิจารณาสำหรับ ทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่าจะนำเกณฑ์วินัยจรรย์ธรรมวินัยที่ท่าน แสดงไว้ข้างต้นมาใช้ปฏิบัติได้อย่างไร

เบื้องต้นที่สุด ข้อเขียนคำกล่าวของพระเถระและพระมหาเถระเหล่านี้ เป็นตัวอย่างของสิ่งที่เรียกว่าทัศนะหรือความคิดเห็นต่างๆ

การนำเกณฑ์วินัยจรรย์ธรรมวินัยมาตรวจสอบทัศนะหรือความคิดเห็นต่างๆ เหล่านั้น ในที่นี้จะพูดไว้ ๒ ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ ๑ ดูว่าทัศนะเหล่านี้ อยู่ในฐานะอย่างไร และจะยอมรับได้หรือไม่

ขั้นที่ ๒ ถ้าทัศนะนั้นๆ ไม่ถูกต้อง จะก่อผลเสียหายต่อพระธรรมวินัย และเป็นความผิดหรือไม่เพียงใด

สำหรับขั้นที่ ๑ จะเห็นว่า ทัศนะหรือความคิดเห็น ตลอดจน



คำอธิบายบรรยายเกี่ยวกับเรื่องนิพพานเป็นอัตตาหรือไม่นี้ แม้แต่ของท่านผู้ที่เรียกว่าเป็นผู้รู้หรือเป็นปราชญ์ ยังมีอีกมากมาย เมื่อทางวัดพระธรรมกายยกทศนะที่เห็นว่านิพพานเป็นอัตตามาอ้าง ผู้อื่นก็อาจจะยกทศนะของผู้รู้ท่านอื่นที่เห็นว่านิพพานเป็นอนัตตาขึ้นมาอ้าง เช่น ยกข้อเขียนคำกล่าวของสมเด็จพระสังฆราชพระองค์อื่นขึ้นมาคัดค้านมติขององค์ก่อน แล้วก็จะอ้างกันไปอ้างกันมา ไม่มีที่สิ้นสุด

ในการวินิจฉัยว่า อะไรเป็นธรรม อะไรเป็นวินัยอย่างไรนี้ ท่านมีหลักเกณฑ์วินิจฉัย ซึ่งเป็นเครื่องรักษาพระศาสนาตลอดมา เป็นเครื่องตัดสิน ดังได้ยกมาแสดงข้างต้นแล้ว (หน้า ๓๖-๓๗) คือ มหาปเทศ ๔ ทั้ง ๓ ชุด

สำหรับกรณีอย่างนี้ ก็ใช้ชุดที่ ๓ อันได้แก่

๑. **สุตตะ** คือ พระไตรปิฎก
 ๒. **สุตตานุโลม** คือ มหาปเทศ (ยอมรับอรรถกถาด้วย)
 ๓. **อาจริยวาท** คือ อรรถกถา (พวงฎีกา อนุฎีกา)
 ๔. **อัตตโนมตี** คือ มติ ทศนะ ความเห็นของท่านผู้รู้ เป็นต้น
- ข้อ ๑. ตัดสิน ข้อ ๒ - ๓ - ๔
 ข้อ ๒. ตัดสิน ข้อ ๓ - ๔
 ข้อ ๓. ตัดสิน ข้อ ๔

ทศนะ ความเห็น คำอธิบายของพระเถระ และพระมหาเถระทั้งหลายเป็นต้น จัดเป็นอัตตโนมตี (ท่านไม่ยอมรับเป็นอาจริยวาท เพราะอาจริยวาทนั้นจับเอาขึ้นเป็นอาจริยวงส์)

ในการวินิจฉัยเรื่องนิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตา เมื่อมีสุตตะ

จนถึงอาจรียวาทอยู่แล้ว ก็นำมาตัดสินทีเดียว ไม่ว่าจะมัทศนะของพระเถระ พระมหาเถระ เป็นต้น ก็ร้อยก็พันอย่าง ก็จบทีเดียว และไม่มีประโยชน์ที่จะยกมาอ้างต่อไป

มติ ทศนะ ความเห็น คำอธิบายของพระเถระ พระมหาเถระ ครูอาจารย์นั้น มีไว้สำหรับเป็นเครื่องช่วย หรือเป็นเครื่องร่วมในการศึกษาพระธรรมวินัยแก่เรา แต่จะนำมาใช้เป็นเกณฑ์วินิจฉัยพระธรรมวินัยไม่ได้ มีแต่ต้องเอาธรรมวินัยมาวินิจฉัยครูอาจารย์

พระพุทธศาสนา คือศาสนาของพระพุทธเจ้า

จึงต้องหาคำสอนของพระองค์มาเป็นมาตรฐานให้ได้

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาของพระพุทธเจ้า และพุทธศาสนิกชนทุกคนก็นับถือพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงเป็นแหล่งต้นเดิมของคำสอน และเป็นศูนย์รวมของพุทธบริษัท

จะเป็นครูอาจารย์ หรือพระเถระ พระมหาเถระองค์ใดก็ตาม ถ้าใครมาอ้างว่ารู้อย่างนั้น เห็นอย่างนั้น ตามทศนะ หรือจากผลการปฏิบัติ เราก็ฟังไว้ ถ้าเห็นว่าเข้าหลักดี ก็เอามาใช้ช่วยการศึกษาของเรา แต่จะเอามาตัดสินพระพุทธศาสนาไม่ได้ เพราะจะต้องอัญเชิญหลักของพระพุทธเจ้ามาวินิจฉัย

ขอให้สังเกตธรรมเนียมแต่เดิมครั้งพุทธกาล เมื่อใครพบนักบวชที่น่าเลื่อมใส แล้วอยากรู้ธรรม และเข้าไปหา เขาไม่ถามว่าท่านสอนว่าอย่างไร แต่เขาถามว่า “ท่านบวชอุทิศใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน ศาสดาของท่านมีหลักการหรือสอนว่าอย่างไร”

(เช่น วินย.๔/๖๔/๗๓)



ขอให้ดูเรื่องพระสารีบุตรกับพระอัสสชิเป็นตัวอย่าง พระสารีบุตรเมื่อครั้งยังเป็นปริพาชก เห็นพระอัสสชิแล้วเลื่อมใส เข้าไปหา และได้ถามอย่างข้างต้น พระอัสสชิทั้งที่เป็นพระอรหันต์แล้ว ท่านก็ไม่อ้างหรือเอาตัวท่านเองเป็นหลัก แต่ท่านตอบแก่พระสารีบุตร ซึ่งยังเป็นปริพาชกอยู่ว่า พระพุทธเจ้าตรัสสอนว่าดังนี้ ๆ

แม้แต่พระภิกษุผู้มีความรู้หน่อย เมื่อถูกถามในหลักธรรมสำคัญๆ อย่างเรื่องนิพพาน แม้ตนเองจะยังไม่รู้ ยังไม่เข้าใจ ยังไม่บรรลุ ก็ตอบได้ตามวิธีปฏิบัติเดียวกันนี้ คือตอบว่า ข้าพเจ้าเองก็ยังไม่รู้เข้าใจเพียงพอ แต่

๑. มีหลักการที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ดังนี้ๆ หรือพระไตรปิฎกและคัมภีร์นั้นๆ แสดงไว้ดังนี้ๆ และ

๒. ตามที่ข้าพเจ้ารู้เข้าใจ ข้าพเจ้ามีทัศนะหรือความคิดเห็นว่าดังนี้

แม้บรรลุธรรมสูงสุด เป็นพระอรหันต์แล้ว หมดกิจที่ต้องทำ (ในการที่จะฝึกฝนพัฒนาตน)แล้ว พระสาวกยุคเดิมก็ยังหันมาใช้เวลาเล่าเรียนปริยัติ^๑ คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อช่วยดำรงพระศาสนาและทำประโยชน์แก่ผู้อื่นต่อไป ดังที่ท่านเรียกว่า *ภักขาคาริกปริยัติ*

แม้เพียงในการปฏิบัติขั้นต้นๆ เมื่อปฏิบัติไปได้พบประสบการณ์บางอย่างทางจิต แล้วเอาถ้อยคำศัพท์ธรรมที่ตนไม่ได้ศึกษาความหมายตามบัญญัติให้ชัด หยิบผิดศัพท์ผิดคำมาเรียก

^๑ ปริยัติ นั้น ตามความหมายที่แท้จริง ไม่ใช่เป็นเพียงการเล่าเรียนทั่วไป แต่หมายถึงพุทธพจน์ที่จะฟังเล่าเรียน

ประสบการณ์ของตน ก็อาจทำให้เกิดความสับสน เป็นโทษแก่ผู้อื่นที่กำลังศึกษา ฉะนั้นท่านจึงให้ไม่ประมาทในการศึกษา เริ่มตั้งแต่ความมั่นคงถ่องแท้ในปริยัติ

เพราะฉะนั้น จึงควรสังคายนาแม้แต่แนวปฏิบัติทั่วไปในด้านหลักธรรมว่า เมื่อพุทธศาสนิกชนสนทนากับพระภิกษุ ฟังถามเกี่ยวกับสิ่งที่ตนสงสัยว่า พระพุทธเจ้าสอนว่าอย่างไร และพระภิกษุเมื่อจะตอบคำถาม ก็ควรยกคำตรัสของพระพุทธเจ้าขึ้นมาแสดงก่อน แล้วจึงกล่าวคำอธิบาย และแสดงทัศนะของตน โดยแยกให้ชัดว่า ส่วนใดเป็นหลักคำสอน ส่วนใดเป็นความคิดเห็นหรือทัศนะหรือประสบการณ์ของตน

ชาวพุทธจะต้องย้ำกับตัวเองว่า พระพุทธศาสนาคือศาสนาของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่ศาสนาของพระเถระ มหาเถระ หรือบุคคลผู้ใด เราจะฟังคำสอนของพระพุทธเจ้า เราจะแสดงหลักที่พระพุทธเจ้าสอน และเราจะเอาหลักที่ทรงสั่งสอนนั้นเป็นมาตรฐาน หรือเป็นเกณฑ์วินิจฉัย ถ้าหากคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นมาตรฐานไม่ได้ ก็ต้องยอมรับความจริงว่าพระพุทธศาสนาได้หมดไปแล้ว

ถ้าพุทธบริษัทยังปฏิบัติตามหลักที่ว่ามานี้ ก็จะดำรงพระพุทธศาสนาไว้ได้ พร้อมทั้งพุทธบริษัททั้งหมดก็จะมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน



จะรักษาพระพุทธศาสนาได้

พุทธบริษัทต้องมีคุณสมบัติที่น่าไว้วางใจ

ธรรมเนียมในการแสดงธรรมที่มีมาแต่โบราณ ก็แสดงว่า คนสมัยก่อนได้เอาใจใส่ให้ความสำคัญแก่หลักคำสอนในพระไตรปิฎกตลอดมา เช่น เวลาเทศน์ ก็จะต้องตั้งบาลีนิทเชบปทขึ้นก่อน คือ ยกคาถาพุทธภาษิต หรือพุทธพจน์ขึ้นมาตั้งเป็นกระทู้แล้ว วิเคราะห์ไป กับทั้งในระหว่างอธิบาย ก็มีการยกพุทธพจน์อื่นขึ้นมาอ้างตามโอกาส

แนวปฏิบัตินี้ ได้สืบทอดมาในหลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาของคณะสงฆ์ไทย คือ ในวิชาเรียงความแก่กระทู้ธรรม

ที่ว่านี้ มิใช่หมายความว่า จะต้องถือตามรูปแบบเก่าอย่างนั้น แต่เป็นการเตือนกันว่า รูปแบบวิธี อาจเปลี่ยนแปลงไปให้ได้ผลสมกาลสมัย แต่ในแง่สาระก็คือ ให้เป็นการอธิบายธรรม ตลอดจนแสดงทัศนะอย่างอิงหลัก หรืออย่างมีหลักฐาน

ที่ว่านี้ มิใช่เป็นการติดคัมภีร์ แต่เป็นการชี้ตรงต่อพระพุทธเจ้า หรือเคารพองค์พระศาสดา เมื่อเราจะแสดงคำสอนที่เรียกว่า พระพุทธศาสนา ก็ต้องพยายามสื่อพุทธธรรมออกไปให้ได้ ไม่ใช่อ้างชื่อพระพุทธศาสนา แต่คำที่พูดไปกลายเป็นเพียงความรู้ความเข้าใจความคิดเห็นหรือประสบการณ์ส่วนตัว

การติดคัมภีร์นั้นเป็นสุดโต่งอีกทางหนึ่ง ตรงข้ามกับการสอนอย่างเลื่อนลอย เราไม่ควรไปหาสุดโต่ง ๒ อย่างนั้น แต่ควรดำเนินตามทางสายกลาง ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้อง คือการสอนอย่างมีหลัก มีที่ไปที่มา ที่อ้างอิงได้

การปฏิบัติอย่างนี้ นอกจากเป็นการช่วยกันดำรงรักษา พระพุทธศาสนาแล้ว ก็เป็นการทำให้มีเอกภาพในวงพุทธบริษัทด้วย นอกจากนั้นก็จะเป็นเครื่องช่วยเร่งเร้ากระตุ้นเตือน หรือเป็นเงื่อนไข ให้พระสงฆ์ต้องเอาใจใส่ศึกษาพุทธพจน์ในพระไตรปิฎก

ประโยชน์พิเศษอีกอย่างหนึ่งที่จะพลอยได้ไปด้วย ก็คือ พุทธบริษัทจะมีความสามารถปกป้องพระธรรมวินัย ปิดช่องทางแห่ง ปรีชาพาท (คำจ้วงจาบพระธรรมวินัย) และรักษาพระพุทธศาสนา ที่แท้ไว้ได้

มิฉะนั้น เวลาที่มีคำสอนแปลกปลอมเกิดขึ้น พุทธบริษัทเอง ก็สับสน ถูกคำกล่าวอ้างพุทธพจน์ หรืออ้างพระไตรปิฎกแบบบิดเบือน หรือปลอมปน ก็เสียกระบวนการ ถ้าไม่พลอยเขวไป ก็ตั้งรับไม่ทัน

ตัวอย่างขณะนี้ ก็คือ กรณีสำนักธรรมกาย ซึ่งต้องขออภัยอีก ที่จะพูดว่า ได้เผยแพร่คำสอนแปลกปลอมด้วยวิธีการทุกรูปแบบ เช่น

- ยกเอาคำบาลีในพระไตรปิฎก และในอรรถกถาเป็นต้น ขึ้นมาใช้ แต่ใส่ความหมายใหม่ตามลัทธิของตนเองเข้าไปแทน
- อ้างพระไตรปิฎก และอรรถกถาเป็นต้น อย่างสับสนปนเป กับลัทธิของตนบ้าง แล้วยกเอ็งให้เข้ากับหรือสนับสนุน ลัทธิของตนบ้าง
- เมื่อติดตันด้านหลักฐานในพระไตรปิฎก ก็เชออกไป
 - ว่าพระไตรปิฎกบาลีบันทึกไว้ตกรๆ หล่นๆ เชื่อถือหรือ ใช้เป็นมาตรฐานไม่ได้
 - ว่าจะต้องนำเอาพระไตรปิฎกจีน เป็นต้น มาร่วมวินิจฉัย
 - ว่าพระไตรปิฎกเป็นเพียงความคิดเห็น จะต้องฟังคำ วินิจฉัยของนักวิชาการ



- เอาหลักฐาน การตีความ และความคิดเห็นของบุคคล มาทำให้สับสนกัน
- อ้างว่าเป็นเรื่องที่ปุถุชนไม่อาจรู้เข้าใจได้ แต่ตนได้รู้ ได้มองเห็นผลจากการปฏิบัติ
- ยกเอาทศนะหรือมติของพระเถระ มหาเถระ หรือพระอาจารย์ ที่เรียกว่าเป็นนักปฏิบัติที่พอ จะเข้าแนวของตนได้ มาสนับสนุนลัทธิของตน

ถ้าพุทธบริษัทรู้จักพระไตรปิฎกบาลี และมีในหลักการของ พระธรรมวินัย ที่จารึกไว้ในพระไตรปิฎกบาลีนั่น แม้มีใครมาอ้างหรือ ชักจูงอย่างไร ก็ไม่หวั่นไหว ไม่ไขว่เขว และสามารถช่วยกันระงับ ปัญหาได้

ถ้าจะเป็นพุทธบริษัทที่ดี ตามมาตรฐานของพระพุทธเจ้า ถึงขั้นเป็นที่น่าไว้วางใจที่จะเป็นศาสนทายาท รับมอบพระพุทธ ศาสนาจากพระบรมศาสดามาสืบทอดรักษาไว้ได้ จะต้อง มีคุณสมบัติ ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงไว้ว่า พระองค์จะปรินิพพาน ต่อเมื่อพุทธบริษัททั้ง ๔ ไม่ว่าจะ เป็นภิกษุก็ตาม ภิกษุณีก็ตาม อุบาสกก็ตาม อุบาสิกาก็ตาม มีคุณสมบัติ ๓ ประการต่อไปนี้

(ที่.ม.๑๐/๑๐๒/๑๓๒)

๑. ด้านตนเอง

- ก) รู้เข้าใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า
- ข) ปฏิบัติได้ถูกต้องตามหลักธรรมคำสอนนั้น

๒. ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น ทั้งมีความรู้ความสามารถ และมีน้ำใจเมตตา ที่จะเผื่อแผ่ให้ความรู้ธรรมแก่ผู้อื่นได้

๓. ด้านหลักการ สามารถชี้แจงแก้ไขปรัปาท คือ คำกล่าวร้าย หรือความเข้าใจคลาดเคลื่อนจากพระพุทศาสนา

ความซื่อตรงต่อหลักพระศาสนา และมีเมตตาต่อประชาชน คือหัวใจของการรักษาระบบไตรสิกขาไว้ให้แก่ประชาสังคม

หลักเกณฑ์แห่งมหาปเทศที่กล่าวข้างต้น มีความจำเป็นและ ยุติธรรม เพราะพระพุทศาสนาไม่มีการบังคับศรัทธา แต่ให้เสรีภาพ แก่ทุกคนอย่างเปิดกว้างที่สุด จึงต้องมีหลักเกณฑ์เป็นมาตรฐาน เหมือนอย่างในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งต้องอยู่ด้วยกฎหมายหรือ กติกา

ด้วยวิธีนี้ พระพุทศาสนาตัวจริงที่เป็นหลักการจึงอยู่มาได้ ท่ามกลางประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจในพระศาสนาต่างๆ กัน มากบ้างน้อยบ้าง และมีความคิดเห็นหลากหลาย โดยที่สถาบัน พระพุทศาสนาอยู่กับเขาด้วยเมตตา ไม่ไปบังคับเขาให้ต้องเชื่อ และทำตาม

เมื่อมองสังคมพุทธเถรวาทในวงกว้าง ก็เป็นคล้ายอย่างที่ ฝรั่งเป็นต้นบางพวกมามองว่า เมืองไทยเหมือนมีพระพุทศาสนา ๒ แบบ คือ พุทศาสนาตัวแท้ตัวจริง กับพุทศาสนาแบบชาวบ้าน

แต่นอกเหนือจากที่ว่านี้ ยังมีอีกอย่างหนึ่งที่เขาอาจจะ มองไม่ถึง คือสะพานเชื่อมระหว่างพระพุทศาสนา ๒ แบบนั้น

ที่ว่านี้หมายความว่า ในขณะที่พระพุทศาสนาแบบตัวแท้ ดำรงรักษาหลักการแห่งนิพพานที่เป็นสภาวะธรรมอสังขตะไว้ ประชาชนอาจจะเชื่อถือเพี้ยนออกไปไกล จนแม้แต่มองพระ



นิพพานเป็นอมตมหานคร ดังคำประพันธ์เชิงกวีในภาษาบาลี และวรรณคดีเก่าๆ ของไทย ทั้งสองอย่างก็อยู่คู่กันมาได้ โดยไม่ยึดอัด ขัดแย้ง เพียงแต่คอยระวังโดยไม่ประมาท ไม่ให้ถล่นไปไกล

แต่ข้อสำคัญ ระหว่าง ๒ แบบนั้น ที่ว่ามีสะพานเชื่อม ก็คือ พระพุทธศาสนาแบบตัวแท้มก็คอยหาโอกาสแนะนำสั่งสอน หลักการที่แท้จริงอยู่เสมอ แล้วในหมู่ประชาชนมากมายที่แตกต่าง หลากหลายเหล่านั้น บางคนบางส่วนก็จะทยอยก้าวขึ้นมาสู่ พระพุทธศาสนาแบบตัวแท้มจริงนั้น โดยนัยนี้การพัฒนาคน และ พัฒนาสังคมก็เกิดขึ้น

ปัจจัยสำคัญที่รักษาระบบนี้ไว้ ก็คือ การดำรงรักษาหลักการ ที่แท้จริงไว้อย่างมั่นคงด้านหนึ่ง และเสรีภาพทางปัญญาของ ประชาชนในบรรยากาศแห่งเมตตาอีกด้านหนึ่ง พร้อมกับตัว ประสานก็คือการที่พระสงฆ์ปฏิบัติศาสนกิจนำธรรมวินัยที่ได้ เล่าเรียนศึกษาปฏิบัติมาเผยแผ่สั่งสอนประชาชนโดยไม่ประมาท

ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้น ซึ่งจะมาทำลายระบบที่ว่ามานี้เสีย ก็คือ การฉวยโอกาสหาผลประโยชน์จากศรัทธาของประชาชนชาวบ้าน พร้อมกับทำลายตัวหลักการที่แท้ของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะทำให้ สะพานเชื่อมระหว่างพระพุทธศาสนา ๒ แบบนั้น พังทลายขาดไป ด้วย เหลือไว้แต่ความสับสน พร้อมกับความสูญสิ้นของพระ พุทธศาสนา และความเสื่อมสลายแห่งประโยชน์สุขของประชาชน

มีทัศนส่วนตัวได้ไม่เสียหาย แต่อย่าเลยไปถึงขั้นจบจ้วงธรรมวินัย

ย้อนกลับมาสู่เรื่องการตรวจสอบทัศนของพระเถระมหาเถระ
ครูอาจารย์ทั้งหลาย ด้วยเกณฑ์วินิจฉัยธรรมวินัยอีกครั้งหนึ่ง

สำหรับขั้นตอนแรกที่พิจารณาว่าทัศนเหล่านั้นจะเป็นที่ยอมรับ
ได้หรือไม่นั้น ได้พูดไปแล้ว คราวนี้ก็มาถึงขั้นตอนที่ ๒ ที่ดูว่า ถ้า
ทัศนนั้นไม่ถูกต้อง จะเสียหายหรือเป็นความผิดหรือไม่เพียงใด

ในขั้นตอนนี้ ความชัดเจนในการพิจารณาปัญหาอย่างหนึ่ง
ก็คือ การแยกแยะขั้นตอนหนักเบาของการกระทำ ว่าแค่นั้น
จะกระทบกระเทือน หรือถึงกับทำลายพระธรรมวินัย อย่างน้อย
จะเห็นได้ว่า สามารถแยกเป็น ๓ ชั้น

- ๑) **ชั้นทัศนส่วนตัว** ท่านผู้นั้นยังไม่รู้ไม่เข้าใจ หรือไม่เชื่อ
และอาจจะแสดงทัศนออกมา ถึงท่านจะบ่นว่า
พรรณาต่างๆ มากมายว่าไม่ยอมรับ ไม่พอใจ หรือ
น้อยใจต่อคำสั่งสอนในพระธรรมวินัย ก็เป็นความเห็น
ส่วนตัวของท่าน ยังไม่เอาความเห็นส่วนตัวนั้น
ไปสอนว่าเป็นหลักการของพระพุทธศาสนา หรือ
เอาไปสับสนกับหลักฐาน จึงยังเป็นเรื่องของการที่จะ
ชี้แจงถกเถียง ทำความเข้าใจ แก้ไขปรับทัศน หรือ
ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ในกระบวนการของการ
ศึกษา ส่วนหลักการกลางและหลักฐานต่างๆ ก็ยังคงอยู่
ให้ผู้อื่นมีโอกาสรู้และศึกษากันต่อไป



- ๒) **ขั้นปฏิเสธพระศาสดา** หรือปฏิเสธพระธรรมวินัย เช่น กล่าวว่พระเจ้าไตรปิฎกเป็นหลักฐานที่เชื่อถือไม่ได้ หรือพยายามทำให้ผู้คนเข้าใจสับสนว่ พระไตรปิฎกบันทึกไว้ตกๆ หล่นๆ เขาเป็นมาตรฐานไม่ได้ เพราะฉะนั้นหลักการที่มีอยู่ในคัมภีร์จึงเชื่อถือไม่ได้ (ขั้นนี้คือที่กล่าวว่ ถ้าผู้ปฏิเสธเป็นพระภิกษุ ก็คือปฏิเสธความเป็นพระภิกษุของตน เพราะเป็นการปฏิเสธพุทธบัญญัติที่กำหนดการบวชและศีล ๒๒๗ ที่ตนรักษา)
- ๓) **ขั้นปลอมปนพระธรรมวินัย** คือกล่าวให้ผิดพลาดคลาดเคลื่อนไป เช่น เมื่อพระเจ้าไตรปิฎกสอนว่าอย่างนี้ กลับบอกว่พระเจ้าไตรปิฎกไม่ได้สอนอย่างนี้ แต่สอนอย่างนั้น หรือนำเอาคำสอนและบัญญัติภายนอก แม้แต่ของพุทธศาสนิกายอื่นๆ เข้ามาแทรกแซงปะปนในพระธรรมวินัยหรือในพระเจ้าไตรปิฎก ทำหลักการและหลักฐานให้สับสน

ขั้นที่ ๒ และ ๓ นี้ เรียกว่ เป็นการจาบจ้วงพระธรรมวินัย

สำหรับขั้นที่ ๒) นั้น เมื่อปฏิเสธพระเจ้าไตรปิฎกแล้ว ก็อาจพยายามนำเอาทัศนะของตน หรือของครูอาจารย์ของตน ขึ้นมาวางเป็นหลักการให้ยึดถือแทน ซึ่งนอกจากปฏิเสธพระศาสดาแล้ว ก็เป็นการยกตัวหรือยกอาจารย์ของตนขึ้นเหมือนเป็นศาสดาแทน

จะเห็นว่า พระเถระ และพระมหาเถระทั้งหลาย ที่แสดงมติทัศนะ ความเห็นต่างๆ กันไปนั้น ก็อยู่เพียงในขั้นที่ ๑ เท่านั้นไม่ได้ก้าวล่วงมาถึงขั้นที่ ๒ และ ๓ เมื่อพุทธศาสนิกชนรู้หลักเกณฑ์

วินิจฉัยในพระศาสนา ก็รับฟังด้วยความเท่าทันและช่วยกันศึกษาต่อไป

แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นตาม*เอกสารของวัดพระธรรมกาย* เป็นเหตุให้ต้องแก้ไข ก็เพราะเป็นการกระทำที่ถึงขั้นจ้วงจาบพระธรรมวินัย ทั้งขั้นที่ ๒ และ ขั้นที่ ๓

อนึ่ง น่าสังเกตด้วยว่า พระเถระและมหาเถระที่สำนักพระธรรมกายยกเอาทัศนนิพพานเป็นอัตตาของท่านขึ้นมาอ้างนั้น แท้ที่จริง ทางสำนักพระธรรมกายก็ไม่ได้ยอมรับนับถือหรือเห็นด้วยกับคำสอนของท่านเหล่านั้น แต่คงยกมาอ้างเพียงด้วยหาแง่ที่จะใช้ประกอบสิ่งที่ตนยึดถืออยู่เท่านั้น แม้การยกหลักฐานในพระไตรปิฎกเป็นต้นขึ้นมาอ้าง ก็จะเป็นทำนองเดียวกัน จึงมีการทำหลักฐานให้สับสนบ่อยครั้ง

ในทางที่ถูกต้อง ควรจะศึกษาและอ้างอิงหลักฐานเหล่านั้นด้วยเจตนาที่มุ่งหาความจริง ไม่ควรจะทำท่านมาใช้ประโยชน์เพื่อสนองความมุ่งหมายอะไรบางอย่างของตนเอง

พูดกันไป พูดกันมา

ระวังอย่าหลงคำว่า “อนัตตา”

เรื่องนิพพานเป็นอัตตา หรืออนัตตานี้ ได้พูดมามากแล้ว ขอแถมท้ายเป็นการทบทวนไว้อีกหน่อย

ได้พูดไว้ตั้งแต่ต้นให้กำหนดไว้ให้ชัดว่า คำว่า “อนัตตา” นี้ เราพูดทับศัพท์ภาษาบาลีเพื่อความสะดวกเท่านั้น

จะต้องระลึกไว้ว่า อนัตตาเป็นคำปฏิเสธความเป็นอัตตา ไม่ใช่



เกิดการยึดถือเป็นอัตตา ไม่ใช่ว่ามีอะไรอย่างหนึ่งหรือสภาวะอย่างหนึ่งที่เรียกว่า อนัตตา ที่ตรงข้ามกับอัตตา

คำทับศัพท์บาลีว่า “อนัตตา” แปลเป็นไทยว่า “ไม่เป็นอัตตา

“ไม่เป็นอัตตา” เป็นภาษาไทย คนที่รู้ภาษาบาลีอย่างเดียว ฟังไม่รู้เรื่อง แต่ถ้าบอกเขาว่า “อนัตตา” เขาก็เข้าใจตรงกับที่เราพูดว่า “ไม่เป็นอัตตา” นั่นเอง

นิพพานเป็นอนัตตา = นิพพานไม่เป็นอัตตา

แต่หลายคนก็อดไม่ได้ ถ้าไม่คอยเตือนให้ระวังไว้ ก็ซักจะเพลिनไปหรือน้อมเอียงไปโดยไม่รู้ตัว ที่จะรู้สึกเหมือนว่า อนัตตา เป็นอะไรอย่างหนึ่งที่ตรงข้ามกับอัตตา

เพราะฉะนั้น สำหรับคนไทยทั่วไป แทนที่จะพูดว่านิพพานเป็นอัตตา หรือเป็นอนัตตา ซึ่งชวนให้หลง ก็สามารถพูดเป็นคำภาษาไทยง่ายๆ ว่า

“พระพุทธเจ้าสอนว่า นิพพานเป็นอัตตาหรือไม่?”

แล้วก็ตอบง่ายๆ ว่า “พระพุทธเจ้าไม่ได้สอนว่านิพพานเป็นอัตตา”

หรืออาจจะพูดให้กว้างไปเลยก็ได้ว่า “พระพุทธเจ้าไม่ได้สอนให้ยึดเอาอะไรเป็นอัตตาทั้งสิ้น”

พระพุทธเจ้ามีแต่ทรงสอนให้รู้ทันคำว่า อัตตา/ตัวตน ในภาษาทั่วไป หรือคำพูดในชีวิตประจำวัน และให้ใช้มันอย่างรู้เท่าทันตามสมมติ

พูดกันไป พูดกันมา

ระวังอย่าหลงประเด็น

อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งก็สำคัญไม่น้อย คือ เมื่อพูดกันสั้นๆ ว่า นิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตา พูดกันไปพูดกันมา บางทีก็จะเพี้ยนหลงไปว่าเป็นการมาเถียงกันว่า นิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตา

ถ้าใครจะมาเถียงกันว่า นิพพานเป็นอัตตา หรือเป็นอนัตตา หรือใครจะมาแสดงความคิดเห็นว่า เขาเห็นว่านิพพานเป็นอัตตาก็เป็นเรื่องความคิดเห็นส่วนตัวของเขา ใครสนใจจะร่วมวงถกเถียงกับเขาก็ได้ แต่เราทั้งหลายส่วนมากคงไม่สนใจจะเถียงเรื่องนี้ ก็ให้เป็นความเห็นส่วนตัวของคนนั้นๆ ไป

แต่ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อมีผู้เอาความเห็นส่วนตัว (หรือแม้แต่ประสบการณ์หรือผลการปฏิบัติของเขา) มาอ้างให้กลายเป็นว่า พระพุทธเจ้าสอนว่านิพพานเป็นอัตตา หรือว่าพระไตรปิฎกสอนว่า นิพพานเป็นอัตตา หรือทำให้เกิดความสับสนปะปนต่างๆ ซึ่งเป็นความไม่ซื่อตรงต่อความเป็นจริง และบิดเบือนพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นตัวพระพุทธศาสนา

ถึงตอนนั้นก็จึงกลายเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัท ที่จะชี้แจงสร้างความรู้ความเข้าใจที่ตรงความเป็นจริงว่าพระพุทธเจ้าสอนว่าอย่างไร หลักการของพระพุทธศาสนาเถรวาทว่าอย่างไร อะไรเป็นมาตรฐานที่จะถือร่วมกันว่าเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า หรือเป็นหลักการของพระพุทธศาสนาเถรวาท และมาตรฐานนั้นว่าอย่างไร

เป็นอันว่า **ประเด็นปัญหาไม่ใช่การเถียงกันว่า นิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตา**



ซึ่งได้บอกแล้วว่า ชาวพุทธส่วนมากคงจะไม่สนใจไปถกเถียงด้วย และเราก็อาจจะบอกว่าเราไม่มีความรู้พอที่จะไปถกเถียง

แต่ประเด็นที่พูดกันมา คือ

พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า นิพพานเป็นอัตตาหรือไม่

หรือว่า **หลักการของพระพุทธศาสนาเถรวาทถือว่า นิพพานเป็นอัตตา หรืออนัตตา/ไม่เป็นอัตตา**

หรือว่า **พระไตรปิฎก (ตลอดจนคัมภีร์ต่างๆ) ว่า นิพพานเป็นอัตตา หรืออนัตตา/ไม่เป็นอัตตา**

สำหรับคำถามอย่างนี้ เรามีมาตรฐานไว้แล้ว ชาวพุทธแม้จะไม่มีความรู้อะไรมาก ก็ตอบตรงไปตรงมาอย่างพอดีกับความจริงได้อย่างมั่นใจว่า

(เท่าที่มีหลักฐานบอกไว้) **พระพุทธเจ้าสอนว่านิพพานเป็นอนัตตา/ไม่เป็นอัตตา (หรือจะบอกว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้สอนว่านิพพานเป็นอัตตา ก็ได้)**

หรือว่า **หลักการของพระพุทธศาสนาเถรวาทถือว่า นิพพานเป็นอนัตตา/ไม่เป็นอัตตา**

หรือว่า **พระไตรปิฎก (และคัมภีร์อรรถกถาเป็นต้น) สอนว่านิพพานเป็นอนัตตา/ไม่เป็นอัตตา**

เมื่อจับหลักได้อย่างนี้แล้ว แม้แต่ถ้าถูกถามกว้างๆ ว่า “นิพพานเป็นอัตตาหรือเป็นอนัตตา” ชาวพุทธก็ตอบได้ ทั้งอย่างถูกต้องและอย่างใจกว้าง

บางท่านตอบว่า “นิพพานเป็นเรื่องสูงมาก ฉันยังไม่รู้ ฉันยังไม่บรรลุ ฉันตอบไม่ได้” อย่างนี้ก็ไปสุดโต่งข้างหนึ่ง

บางท่านว่า “ฉันปฏิบัติมาแล้ว รู้ว่านิพพานเป็น (หรือไม่เป็น) อัตตา” ก็ไปสุดโต่งอีกข้างหนึ่ง

บางท่านว่า “พระไตรปิฎกบอกว่า นิพพานเป็นอัตตา” ก็กลายเป็นกล่าวดู บิดเบือน หรือปลอมปนพระธรรมวินัยไปเลย

การที่ชาวพุทธจะตอบคำถาม โดยเฉพาะในเรื่องลึกซึ้ง ซึ่งไม่อาจพิสูจน์ให้เห็นกับตาเหมือนยกวัตถุมาตั้งให้ดู และถึงจะอวดว่าบรรลุ เขาก็ไม่อาจรู้ว่าเราบรรลุจริงหรือไม่ อย่างเรื่องนิพพานนี้ ฟังตอบโดยวิธีจำแนกแยกแยะอย่างน้อยเป็น ๒ ชั้น คือ

ชั้นที่ ๑ แสดงหลักการหรือหลักฐานที่เป็นมาตรฐานกลาง อย่างที่กล่าวข้างต้น เช่นบอกว่า พระพุทธศาสนาเถรวาท ถือว่า นิพพานเป็นอนัตตา/ไม่เป็นอัตตา ฯลฯ

ชั้นที่ ๒ แสดงความคิดเห็นส่วนตัวว่า สำหรับข้าพเจ้า คิดเห็นอย่างนี้ๆ หรือว่าข้าพเจ้ายังไม่รู้ยังไม่ได้บรรลุ จึงไม่ขอ แสดงความคิดเห็น ฯลฯ

วิธีตอบแบบนี้ มีประโยชน์และเหตุผลหลายอย่าง เช่น

- เราได้รักษาหลักการไว้ แต่ก็ไม่ได้ผูกขาดปิดกั้นความคิดเห็นของใคร เมื่อเราตอบอย่างนี้แล้ว ใครจะแสดงความคิดเห็น ถกเถียงกันอย่างไร ก็แสดงไป

ถึงตอนนี้ก็อาจจะกลายเป็นการถกเถียงทางปรัชญา ซึ่งเราจะร่วมวงถกเถียงด้วยก็ได้ หรืออาจบอกเขาว่า เราไม่ถนัดในการถกเถียง หรือจิตของเราไม่โน้มไปในทางปรัชญา จึงขอลาไป แต่เราก็ได้ทำหน้าที่อย่างถูกต้องแล้ว

- เมื่อได้รักษาหลักการและหลักฐานไว้ชัดแล้ว ถึงใครจะถกเถียงกันไปอย่างไร หลักการนั้นก็ยังไม่หายไป แต่ยังคงอยู่



ให้คนอื่น ๆ ได้ศึกษาพิจารณากันอีก โดยเฉพาะคนรุ่นหลังๆ ภายหน้า ในบางยุคสมัยเขาอาจมีสติปัญญาดีกว่าคนรุ่นเรา เขาอาจจะเข้าถึงและอธิบายได้ชัดเจนกว่า

แต่ถ้าเอาเพียงความคิดเห็นของเรา ไม่รักษาหลักฐานไว้ ก็จะถูกกลายเป็นว่า คนรุ่นเรามาใช้เสรีภาพของตนไปผูกขาดจำกัด เสรีภาพและปิดกั้นโอกาสของคนรุ่นหลังที่จะได้ศึกษาความจริง

- เป็นการเคารพพระศาสดา ไม่ลบหลู่พระไตรปิฎกและ คัมภีร์ทั้งหลายที่ท่านถือกันมาเป็นมาตรฐาน แต่ก็ไม่ใช้ติดคัมภีร์ และไม่ได้เอาพระไตรปิฎกเป็นต้นมาผูกขาดปิดกั้นความคิดเห็น ของใคร แม้ว่าใครจะไม่เห็นด้วย ก็ว่าไป แต่แยกกันให้ชัดว่า หลักฐานว่าอย่างไร และใครเห็นอย่างไร อันไหนเป็นหลักการที่ วางไว้ อันไหนเป็นความคิดเห็นส่วนตัว

ว่าที่จริง คัมภีร์ทั้งหลายนั้น ก็เหมือนครูอาจารย์ที่ล่วงลับไปแล้ว ท่านไม่มีโอกาสลุกขึ้นมาพูดแสดงความเห็น การที่เราสำรวจมติ ของท่านที่บันทึกไว้ ก็เหมือนกับไปเชิญท่านมาพูดให้เราฟังด้วย เป็นทั้งการรู้จักใช้ประโยชน์จากความรู้ของท่าน และเป็นการ ให้โอกาสแก่ท่านที่จะมาร่วมพูดหรือถกเถียงกับเรา

- แม้ว่าผู้ตอบจะยังไม่รู้หรือยังไม่บรรลุธรรมนั้น ก็ตอบได้ถูกต้อง และสามารถทำประโยชน์แก่ผู้อื่น เท่ากับทำหน้าที่สี่อรรถมิให้แก่เขา ให้เขานำไปศึกษาพิจารณา เหมือนอย่างพระภิกษุสามเณรทั่วไป ถึงจะยังไม่บรรลุนิพพาน ก็ตอบอย่างนี้ได้ ช่วยประชาชนได้แม้แต่ ในเรื่องที่ตนเองยังไม่รู้แจ้ง (แต่ต้องบอกไปตรงๆ ตามหลักฐาน) ทั้งไม่เป็นการอวดอ้างตนเองว่าบรรลุ และไม่เป็นการตั้งตัวเป็น ผู้วินิจฉัยนิพพาน

ฝ่ายผู้ฟังเขาก็ไม่ได้ฟังเราในฐานะเป็นศาสดา แต่ฟังในฐานะที่เราช่วยนำคำสอนของพระศาสดามาสื่อหรือถ่ายทอดให้เขา ช่วยเขาในการศึกษาปฏิบัติ หรือแม้แต่ร่วมก้าวไปด้วยกันกับเขาในการศึกษาปฏิบัตินั้น

- เป็นการแสดงข้อมูลความรู้ที่ชัดเจน เป็นลำดับ ไม่สับสนอย่างที่เรียกว่า “ไม่ปนกันมั่ว” อีกทั้งซื่อสัตย์ ตรงไปตรงมา พอดีๆ ไม่ผูกขาดหรือปิดกั้นจำกัดใคร เช่น แยกได้ว่า อันไหนตรงไหน เป็นหลักการหรือหลักฐาน อันไหนเป็นการตีความ อันไหนเป็นความคิดเห็น หรือเป็นประสบการณ์ส่วนตัว อันไหนเป็นของพระพุทธศาสนาเถรวาท อันไหนเป็นของนิกายอื่นนิกายใด หรือเป็นของลัทธิภายนอกที่ไหน ฯลฯ

เรื่องหลักการของพระพุทธศาสนาถือว่านิพพานเป็นอนัตตา/ไม่เป็นอัตตา หรือว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้สอนว่านิพพานเป็นอัตตา เห็นควรยุติเพียงนี้ก่อน



ธรรมกาย เรื่องสูงที่ไม่ใหญ่

ธรรมกายแบบไหน

ก็มีความหมายชัดเจนของแบบนี้

เอกสารของวัดพระธรรมกาย กล่าวอ้างว่า

“คำว่า ‘ธรรมกาย’ นี้จึงมีมาแต่ครั้งพุทธกาลแน่นอน โดยไม่มีข้อสงสัยและข้อโต้แย้งใดๆ ที่เป็นประเด็นถกเถียงกันก็คือ ความหมายของคำว่า ‘ธรรมกาย’ บ้างก็กล่าวว่ามีหมายถึงโลกุตระธรรม ๘ บ้างก็กล่าวว่ามีหมายถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า บ้างก็กล่าวว่ามีหมายถึงกายแห่งการตรัสรู้ธรรมของพระพุทธเจ้า สิ่งที่สามารถสรุปได้อย่างมั่นใจอย่างหนึ่งก็คือ เราไม่สามารถอาศัยหลักฐานทางคัมภีร์เท่าที่มีเหลืออยู่ในปัจจุบันมาเป็นเครื่องยืนยันว่า ความคิดเห็นที่ต่างกัมนั้นความคิดอันใดอันหนึ่งถูกต้องอย่างปราศจากข้อโต้แย้งใดๆ”

ความจริง “ธรรมกาย” ไม่ใช่เรื่องซับซ้อนลับสนอะไร และก็ไม่ใช่เรื่องที่ใครจะมาลงมติวินิจฉัย เพราะเป็นข้อมูลความจริงที่ปรากฏอยู่ และเป็นเรื่องที่เราจะต้องพูดไปตามที่ท่านแสดง ไม่ขึ้นต่อความคิดเห็นของผู้ใด และหลักฐานก็ชัด ไม่ควรเอามาทำให้ลับสน

แท้จริงนั้น เรื่องนี้ ถ้าพูดไปตามลำดับ ก็พูดได้ง่ายมาก ทั้งตรงตามความเป็นจริง และเข้าใจกันได้ชัดเจน ดังนี้

คำว่า “ธรรมกาย” นั้น ตามศัพท์ แปลว่า กองแห่งธรรม ที่รวมที่ชุมนุม หรือที่ประมวลไว้แห่งธรรม มีความหมายเฉพาะซึ่งท่านนำมาใช้ตามความเป็นมา ดังนี้

๑. เดิมทีเดียว ครั้งพุทธกาล ตามที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าทรงคัดค้านศาสนาพราหมณ์ที่สอนว่า **พระพรหม** ผู้เป็นเจ้าของผู้ประเสริฐ เลิศ สูงสุด เป็นผู้สร้างสรรพคัมภีร์บนดาลโลก และพราหมณ์เป็นวรรณะประเสริฐสูงสุด เพราะเป็นผู้ที่พระพรหมสร้างเกิดจากโอษฐ์พระพรหม

พระพุทธองค์ได้ตรัสขึ้นใหม่ในทางตรงข้ามว่า **ธรรม** คือความจริงที่มีอยู่ในธรรมชาตินี้แหละ ประเสริฐ เลิศ สูงสุด เป็นเกณฑ์เป็นมาตรฐานแก่โลก ไม่มีใครสูงหรือทราวมมาแต่กำเนิด ตามพระพรหมกำหนด แต่มนุษย์ทุกคนจะทราวมหรือประเสริฐอยู่ที่ประพฤติธรรมหรือไม่ แล้วตรัสว่า เหล่าสาวกของพระองค์นี้เป็นผู้ที่ธรรมสร้างขึ้นมาจากโอษฐ์ของพระองค์ผู้เป็นธรรมกาย (คือทรงเป็นแหล่งที่ประมวลไว้และเป็นแหล่งไหลออกมาแห่งพระธรรมที่ตรัสแสดง)

พระพุทธเจ้าทรงใช้คำว่า “ธรรมกาย” เรียกพระองค์ครั้งเดียวในกรณีนี้ ในสถานการณ์นี้ ต่อมาจึงมีการใช้คำว่า “ธรรมกาย” กับผู้อื่นในคำประพันธ์เชิงสวดดี ซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎกอีก ๓ ครั้ง (ใช้กับพระพุทธเจ้าพระองค์อื่น พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระมหาปชาบดีโคตมีเถรี) และใช้กันต่อๆ มาในคัมภีร์อรรถกถาเป็นต้น โดยใช้เทียบเคียงกับคำว่า “รูปกาย” บางทีก็ใช้คู่กัน บางทีก็มาต่างหาก



ท่านใช้คำว่า “ธรรมกาย” เพื่อให้เห็นว่า คนเราในด้าน **รูปกาย** ซึ่งเป็นที่รวมแห่งรูปธรรม เช่น อวัยวะต่างๆ เมื่อเราเลี้ยงดูก็เจริญเติบโตขึ้นมา ในทำนองเดียวกัน เมื่อพัฒนาธรรมคือคุณสมบัติ ความดีงาม เช่น ศีล สมาธิ ปัญญาขึ้น คนนั้นก็**มีธรรมกาย** คือ ประมวลหรือที่ชุมนุมแห่งธรรมที่เจริญเติบโตขึ้น จนกระทั่งเป็นที่รวมแห่งธรรมระดับสูงสุด คือ โลกุตตรธรรม อันได้แก่ มรรค ผล นิพพาน

ธรรมกาย เป็นคำพูดรวมๆ เช่น หมายถึงโลกุตตรธรรมทั้งหมด อย่างที่วามมาแล้ว ไม่ได้หมายถึงองค์ธรรมข้อใดข้อหนึ่งโดยเฉพาะ

๒. ต่อมาอีกหลายร้อยปี พระพุทธศาสนามหายาน สืบทอดความหมายของคำว่า “ธรรมกาย” จากพุทธศาสนาหินยานนิกาย สรวาสติวาทิน ซึ่งพระพุทธศาสนาเถรวาทได้ชำระสะสางออกไป ในการสังคายนาครั้งที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕ และต่อมาสาบสูญไปแล้ว มหายานก็ได้พัฒนาความหมายของคำว่า “ธรรมกาย” ให้มีความสำคัญขึ้นมา ถึงขั้นเป็นหลักการอย่างหนึ่ง โดยให้ธรรมกายนี้เป็นกายหนึ่งในกาย ๓ อย่างของพระพุทธเจ้า ซึ่งมี “กาย” ที่คิดค้นเพิ่มขึ้นมาใหม่อีก ๒ อย่าง รวมเรียกว่า “ตรีกาย” คือ

- ๑) **ธรรมกาย** ได้แก่ ตัวสังขภาวะ หรือแก่นสภาวะธรรม ซึ่งเป็นตัวแท้ของพระพุทธเจ้า
- ๒) **สัมโภคกาย** ได้แก่ กายในทิพยภาวะ ที่เสวยสุขใน สรวงสวรรค์
- ๓) **นิรมานกาย** ได้แก่ กายนิรมิต ที่สำแดงพระองค์เพื่อ บำเพ็ญพุทธกิจในโลกมนุษย์

๓. ต่อมาหลังพุทธกาล ๒ พันปีเศษ พระมณฑลเทพมุนี (หลวงพ่อด จันทสโร วัดปากน้ำ) ได้นำคำ "ธรรมกาย" มาใช้เรียก ประสบการณ์บางอย่าง ในระบบการปฏิบัติที่ท่านจัดวางขึ้น

ถ้าพูดตรงไปตรงมา ตามเรื่องที่เป็นไป ก็ง่าย ชัดเจน แต่ **เอกสารของวัดพระธรรมกาย** กล่าวว่า

“คำว่า ‘ธรรมกาย’ มีหลักฐานปรากฏในพระไตรปิฎก อยู่ ๔ แห่ง และในคัมภีร์อรรถกถาและฎีกาอีกหลายสิบแห่ง ดังรายละเอียดในหัวข้อเรื่องหลักฐานวิชาธรรมกาย นอกจากนี้ ยังมีคัมภีร์พระไตรปิฎกจีนในส่วนที่เป็นเนื้อหาของหินยาน มีการกล่าวถึงคำว่า “ธรรมกาย” ในหลายๆ แห่ง ระบุถึงความหมายของคำว่าธรรมกาย และแนวทางการเข้าถึงไว้ อย่างน่าสนใจ แต่เนื้อหาในพระไตรปิฎก ฉบับบาลีตกหล่นไป”

การกล่าวทำนองนี้ เป็นการสร้างความสับสนขึ้นใหม่ในเรื่องที่ ชัดเจนอยู่แล้ว มีทั้งการพูดในลักษณะที่จะให้เห็นว่า พระไตรปิฎก บาลีเถรวาทที่ตนเองอาศัยอยู่ อาจจะเชื่อถือไม่ได้ หรือบกพร่องยิ่งกว่า พระไตรปิฎกจีน ในส่วนที่เป็นเนื้อหาของหินยาน ทั้งที่หินยานนิกายนั้น ก็ถูกชำระสะสางไปแล้ว และพระไตรปิฎกจีนก็เป็นของแปลขึ้น ภายหลัง การที่กล่าวว่า **เอกสารของวัดพระธรรมกาย** จาบจ้วง พระธรรมวินัย จึงไม่ใช่เป็นการกล่าวหา แต่เป็นการกระทำที่ แสดงออกมาเองอย่างชัดเจน

ยิ่งกว่านั้น ยังมีการกระทำที่น่ารังเกียจอย่างยิ่ง แผงอยู่ใน คำกล่าวนั้นอีก ๒ ประการ (ไม่ต้องพูดถึงเจตนาที่อยู่เบื้องหลัง) คือ

๑) กล่าวถึงพระไตรปิฎกจีนขึ้นมาอย่างเลื่อนลอย ไม่แสดง เนื้อหาที่อ้างนั้นออกมาได้เลย อาจจะเป็นการกล่าวต่อพระไตรปิฎก



จึ้นนั้นด้วย

๒) กล่าวว่่า “ระบุถึง...แนวทางการเข้าถึง (ธรรมกาย) ไว้ย่่างน่าสนใจ” แต่ที่จริง ไม่มีพระไตรปิฎกฉบับใดจะต้องแสดงวิธีเข้าถึงธรรมกาย เพราะคำว่่า “ธรรมกาย” เป็นคำพูดรวมๆ หมายถึงธรรมต่าๆ ที่ประสงค์จะกล่าวถึงทั้งซู้ด หรือทั้งหมด หรือทั้งมวล เช่นโลกุตตรธรรมทั้ง ๙ และธรรมเหล่านั้ัน เช่น โลกุตตรธรรม ๙ นั้นแหละที่ท่านจัดวางระบบวิธีปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงไว้เรียบร้อยแล้ว

เมื่อมรรค ผล นิพพาน มีวิธีปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงพร้อมบริบูรณ์อยู่แล้ว จึงไม่ต้องมีวิธีปฏิบัติเพื่อเข้าถึงธรรมกายขึ้นมาต่าหากมีแต่ผู้ปฏิบัติเข้าถึงมรรค ผล นิพพานแล้ว ก็จะมีธรรมกายที่ประกอบด้วยธรรมคือ คุณสมบัติต่าๆ มากมาย ตามแต่จะเลือกพรรณนา

ดังกล่าวแล้วว่่า “ธรรมกาย” ไม่ใช่หลักธรรมอันใดอันหนึ่งโดยเฉพาะ ท่านใช้ขึ้นมาในความหมายพิเศษดังกล่าวแล้ว ดังนั้นจะทราบไว้เท่านี้ก็เพียงพอแล้ว แต่ถ้าต้องการทราบเป็นเครื่องประดับความรู้ ก็ขอขยายความต่อไป

ช่วยกันระวังไว้ อย่าไพล่เอาพุทธถอย

ลงไปเข้าลัทธิลึกลับ

ก่อนจะพูดถึงเรื่องธรรมกาย ควรนึกถึงสภาพทั่วไปทางศาสนา อันเป็นภูมิหลังที่พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นสักเล็กน้อย

สังคมอินเดียยุคไกล้พุทธกาลนั้น นอกจากอยู่ใต้อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์แล้ว ก็มีการแสวงหาทางจิตใจกันมาก พระพุทธเจ้าเองนอกจากทรงอยู่ในบรรยากาศของสังคมนั้นแล้ว

เมื่อออกผนวช ก็ได้เสด็จไปศึกษาปฏิบัติทดลองวิธีการของสำนักต่างๆ บางอย่างก็ทรงนำมาใช้ประโยชน์ แต่หลายอย่างที่เดี่ยวที่ได้ทรง ปฏิเสธและทรงพยายามเลิกล้มหรือแก้ไข

เรื่อง*อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์*ที่นิยมกันมากในยุคนั้น ถึงกับใช้ วัดความเป็นพระอรหันต์ พระพุทธเจ้าก็ทรงรังเกียจ ดังที่ตรัส ในเรื่องปาฏิหาริย์ ๓ (ที่.ส.๑/๓๓๘-๓๕๐/๒๗๒-๒๘๓) และครั้งที่พระมหาสาวก ชื่อปิลินโทลภารัทวาท แสดงฤทธิ์ครั้งใหญ่ แก่ชาวเมืองราชคฤห์ ด้วยความหวังดีต่อพระศาสนา ผู้คนพากันเลื่อมใสศรัทธามาก พระพุทธเจ้าก็ทรงตำหนิอย่างแรงว่าเป็นการไม่สมควร ไม่ใช่กิจ ของสมณะ เปรียบเหมือนสตรีที่อวดแสดงของสงวน เพราะเห็นแก่ เงินทอง และทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามิกษุแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ แก่คฤหัสถ์ (วินย.๗/๓๑-๓๓/๑๓-๑๖)^๑

^๑ เนื่องจากยุคนั้นคนนิยมอิทธิปาฏิหาริย์มาก และถึงกับใช้อิทธิปาฏิหาริย์นั้นวัดความเป็น พระอรหันต์ พระพุทธเจ้าในฐานะองค์พระศาสดาผู้ประดิษฐานพระพุทธศาสนา ต้อง ทรงผจญกับเรื่องเหล่านี้มาก จึงเป็นธรรมดาที่จะต้องทรงมีความสามารถด้านนี้ ประกอบด้วย จึงมีเป็นครั้งคราวที่ทรงใช้อิทธิปาฏิหาริย์ เป็นขั้นตอนเบื้องต้นในการ ประกาศพระศาสนา แต่โดยมากทรงใช้ฤทธิ์เพื่อปราบความเมาฤทธิ์ เพื่อให้เขายอมรับฟัง และไม่มีการใช้ฤทธิ์เพื่อบันดาลผลที่ปรารถนาให้แก่ผู้ใด

พระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธฤทธิ์ปาฏิหาริย์ในแง่ว่าเป็นจริงหรือไม่ แต่ข้อสำคัญ คือมีท่าทีเชิงปฏิบัติที่ชัดเจนว่า ฤทธิ์ปาฏิหาริย์ถึงจะทำได้จริง ชาวพุทธก็ไม่หวังพึ่ง และไม่มัววุ่นวายด้วย เพราะมีโทษหลายอย่าง โดยเฉพาะ

๑. ทำให้อ่อนแอ มัวแต่หวังผลจากการดลบันดาล ไม่หวังผลจากการกระทำ ไม่เพียร ทำการให้สำเร็จด้วยริ้วแรงการกระทำของตน (ขัดหลักกรรม)
๒. ทำให้ไม่มุ่งมั่นแน่วแน่ไปในการฝึกฝนพัฒนาตน ที่จะทำให้สามารถทำการให้สำเร็จ ด้วยกำลังสติปัญญาของตน เมื่อไม่คิดไม่ทำ พฤติกรรมจิตใจและปัญญาก็ไม่พัฒนา (ขัดหลักไตรสิกขา)
๓. ทำให้ติดนิสัยหวังพึ่งผู้อื่น หรือรอคอยอำนาจบันดาลผลจากภายนอก ต้องพึ่งพา



นอกจากเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์แล้ว วงการศาสนาและผู้คนที่เข้ามาสัมผัสกับศาสนา มักจะโน้มเอียงไปทางด้านความรู้สึก หรือในเรื่องที่เป็นด้านอารมณ์มาก คือชื่นชมหรือไปติดอยู่กับความรู้สึกที่ดีๆ อย่างลึกซึ้งที่มืดดำหรือรุนแรง โดยเฉพาะ

๑. **ศรัทธา** เกิดความรู้สึกซาบซึ้ง เลื่อมใส เชื่อมมั่น มีกำลังใจ ขนลุกขนพอง ตื่นเต้น อัจฉรย์ เห็นตาม คล้อยตาม จนถึงยึดมั่นว่า จะต้องให้เป็นอย่างนั้น

๒. **สุขซึ่ง** มีความรู้สึกอิมใจ เิบอาบซาบซ่าน ตื่นเต้น รู้สึกว่า เข้าถึงอะไรบางอย่าง และเป็นสุขอย่างลึกซึ้ง

ความรู้สึก ๒ อย่างนี้ เป็นคุณค่าทางจิตใจ ที่ดีงาม เป็นประโยชน์แก่ชีวิตอย่างสูง เป็นจุดเด่นของความรู้สึกทางศาสนา แต่ก็มีด้านลบที่เป็นโทษด้วย และบ่อยทีเดียวที่โทษร้ายแรงมาก อย่างคาดคิดไม่ถึง

ศรัทธาที่แรงกล้า อาจหลงมกมาย และกลายเป็นความยึดมั่นรุนแรง จนถึงกับเขม่นหมายว่าจะต้องให้เป็นอย่างที่ตนเชื่อ อาจถึงกับไปบังคับข่มคนอื่นให้เชื่อตาม หรือเชื่อจนไม่คิดพิจารณา เขาจะบอกให้ทำอะไร ก็ทำได้ทุกอย่าง จะไปบร่ำฆ่าฟันทำสงครามอย่างไรก็ได้ ดังที่ได้เกิดสงครามศาสนาที่โหดเหี้ยม ร้ายแรงกันเรื่อยมาตลอดประวัติศาสตร์ จนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะ

ขึ้นต่อความช่วยเหลือ ฟุ้งตนเองไม่ได้ และไม่เป็นอิสระ (ชัดหลักฟุ้งตนและหลุดพ้น เป็นอิสระ)

๔. ทำให้ปล่อยเวลาเสียไปเปล่า เพราะมัวหมกมุ่นวุ่นวาย หรือเพราะรอดอยผลที่ตนทำเองไม่ได้ เกิดนิสัยย่อหย่อนเฉื่อยชา ตกอยู่ในความประมาท (ชัดหลักอุปปมาท) เพราะฉะนั้นผลที่ได้จึงไม่คุ้มเสีย โดยเฉพาะแก่ชีวิตและสังคมในระยะยาว

ในซีกโลกตะวันตก

ความรู้สึกสุขอย่างลึกซึ้ง ต็มด้าเอิบอาบทั่วสรรพางค์ อาจส่งผลไปเสริมศรัทธาให้มันยิ่งขึ้น บางทีก็ทำให้หลงผิด เข้าใจว่าตนได้บรรลุผลพิเศษที่เป็นจุดหมายอย่างนั้นๆ เช่น เป็นนิพพานหรือแล้วแต่อาจารย์หรือผู้สอนจะบอก อาจทำให้หลงเพลิดเพลिनอยากปลีกตัวไม่ยุ่งกับใคร หรือปล่อยทิ้งกิจการงาน หรือลืมปัญหาใช้เป็นที่หลบทุกข์ และตกอยู่ในความประมาท

ศาสนาในอินเดียยุคพุทธกาล นับได้ว่าไม่มีปัญหาจากความรู้สึกอย่างแรกคือศรัทธา ในแง่ที่จะไปบีบคั้นเบียดเบียนบังคับฆ่าฟันกันหรือก่อการรุนแรง เพราะโน้มเอียงหนักไปทางด้านความรู้สึกอย่างที่สอง คือความสุขเต็มด้า ดังพวกโยคีฤาษีดาบสที่ปลีกตนเก็บตัวอยู่ในป่า ต็มด้าอยู่ในฉานสมาบัติ และแนวโน้มนี้ดูเหมือนจะตกทอดเรื่อยมาในศาสนาสายอินเดีย ถ้าไม่ศึกษาพระพุทธศาสนาให้ชัดเจน ก็จะแยกไม่ออก และจะพลอยทำให้พระพุทธศาสนาตกลงไปในกระแสนั้นด้วย

การเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนามีจุดเด่นที่ต่าง หรือจะเรียกว่าเต็มขึ้นมาจากศาสนาทั้งหลาย คือการก้าวไปสู่ปัญญา และถือปัญญาเป็นองค์ธรรมสำคัญที่สุด

ศรัทธาต้องมีปัญญาประกอบตั้งแต่เริ่มต้น และต้องนำไปสู่ปัญญา จึงจะไม่หลงมกมาย และไม่นำไปสู่ความรุนแรง หรือการฆ่าฟันเบียดเบียนกัน

ความสุขเต็มด้าลึกซึ้งที่ชวนติดเพลินสยบปัญญา ต้องพลิกกลับให้เป็นฐานแก่การทำจิตให้เหมาะหรือพร้อมแก่การใช้งาน แล้ว



นำจิตนั้นไปใช้งานทางปัญญา เอาปัญญามาปลดปล่อยจิตให้เป็นอิสระ แล้วเป็นอยู่กับชีวิตในโลกที่เป็นจริง ด้วยความรู้ ตื่น เบิกบาน

ถ้าไม่ก้าวถึงปัญญา ก็ยังไม่ถึงพระพุทธศาสนา และคุณค่าด้านจิตที่ว่าดีว่าเลิศ ไม่ว่าจะป็นศรัทธา สมาธิ หรือความสุข ก็อาจกลายเป็นก่อโทษที่รุนแรงเฉพาะหน้า หรือไม่ก็ลึกลับยาวไกล

ความโน้มเอียงของหมู่ชนในวงการศาสนาอีกอย่างหนึ่งคือ ความตื่นเต้นชอบใจ น้อมไปในเรื่องลึกลับ การได้รู้ได้เห็นสิ่งที่คนอื่นหรือคนทั่วไปเขาไม่ได้สัมผัสหรือไม่เข้าถึง การได้อยู่ในกลุ่มพิเศษที่ได้รับการเลือกสรรที่จะเข้าถึงสิ่งลึกลับพิเศษบางอย่าง การได้รับคำสอนในเรื่องเร้นลับ หรือความรู้เรื่องวิเศษ การเป็นศิษย์วงใน เป็นต้น

พระพุทธเจ้าทรงรังเกียจสภาพเช่นนี้ ที่มีอยู่เดิมในสังคมศาสนาพราหมณ์ เช่น การผูกขาดการศึกษาว่าคนวรรณะสูงจึงเรียนพระเวทได้ คนวรรณะต่ำอย่างพวกศูทรต้องห้าม (ต่อมาในมนูธรรมศาสตร์ ถึงกับตรากฎลงโทษ เช่นว่า ถ้าคนวรรณะศูทรฟังสาธยายพระเวท ให้เอาตะกั่วหลอมหยอดหู ฯลฯ) พระเวทนั้นจะต้องรักษาไว้ด้วยภาษาพระเวทที่เป็นต้นเดิมของภาษาสันสกฤตตลอดจนหวงวิชา และมีการสอนแบ่งแยกสงวนเฉพาะ เป็นต้น

พระพุทธเจ้าไม่ทรงยอมรับการแบ่งแยกคนว่าสูงต่ำด้วยชาติกำเนิดตามระบบวรรณะ ๔ พระองค์ตรัสสอนว่า คนไม่ใช่สูงหรือทราวมเพราะกำเนิด แต่จะสูงหรือทราวมก็ด้วยการกระทำของเขาเอง ทรงเปิดรับทุกคนที่พร้อมเข้าบวชเรียนในธรรมวินัย อย่างเสมอภาคกันในระบบไร้วรรณะ โดยถือว่า ใครก็ตามที่ฝึกศึกษา

พัฒนาตนสิ้นกิเลสแล้ว เป็นผู้เลิศสูงสุดกว่าทวารวณะ^๑ และให้
พระสาวกจาริกไปประกาศธรรมทั่วยุทธชนแห่ง

เคยมีพระภิกษุที่ออกบวชจากวรรณะพราหมณ์ เข้ามาทูลเสนอ
ขอให้ยกพุทธพจน์ขึ้นรักษาไว้ด้วยภาษาสันสกฤตแบบพระเวท
พระพุทธานุญาตทรงตำหนิ และทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามการผูกขาด
จำกัดแคบเช่นนั้น และทรงให้เล่าเรียนพุทธพจน์ด้วยภาษาของตน^๒
คำสอนของพระองค์เปิดกว้างแก่ประชาชนทุกคน จึงปรากฏต่อมาว่า
พระสงฆ์ไปถึงไหน มีวัดขึ้นที่ใด การศึกษาก็ไปถึงที่นั่น พร้อมด้วย
ระบบบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ทำให้การเกิดขึ้น
ของพระพุทธศาสนาเป็นที่มาของการศึกษามวลชน ที่ไม่จำกัดชาติ
ชั้นวรรณะเพศวัย^๓

เมื่อจะบรินิพพาน พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงลักษณะคำสอน
ของพระองค์ไว้อย่างชัดเจนว่า

^๑ เช่น ชุ.สุ.๒๕/๓๐๖/๓๕๒; อัง.อฎุจก.๒๓/๑๐๗/๒๐๕; ที.ป.๑๑/๗๑/๑๐๗

^๒ วินย.๒/๑๘๐/๗๐

^๓ พระพุทธศาสนาและการศึกษามวลชนเจริญแพร่หลายมากขึ้นตามลำดับ จนกระทั่ง ๒๑๘ ปี
หลังพุทธกาล พระเจ้าอโศกมหาราชขึ้นครองชมพูทวีป เมื่อเปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนา
ใน พ.ศ. ๒๒๖ แล้ว ได้ทรงเริ่มนโยบายธรรมวิชัยตามแนวทางของพระพุทธศาสนา
โปรดให้สร้างวัด ๘๔,๐๐๐ แห่ง ทั่วราชอาณาจักรซึ่งกว้างใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์อินเดีย
และโปรดให้เขียนคิลจารึกประกาศธรรมไปทุกหนแห่ง มีวัดภิกษุและวัดภิกษุณีให้การ
ศึกษาแก่ประชาชนทั้งหญิงชาย หนังสืออ้างอิงสำคัญบางฉบับถึงกับเขียนไว้ว่า สถิตินรู้หนังสือ
ของอินเดียขึ้นสูงถึงร้อยละ ๖๐ ต่อมาเมื่อพราหมณ์ยึดอำนาจคืนได้แล้ว ศาสนาฮินดู
ก็จำกัดการศึกษาตามระบบวรรณะอีก และขมวดระบบวรรณะนั้นให้เข้มงวดยิ่งขึ้น
จนตึงจัด กั้บทั้งเกิดความนิยมให้คนแต่งงานแต่วัยเด็ก การศึกษาเสื่อมโทรมลง
จนกระทั่งเมื่อตอนจะเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ สถิตินรู้หนังสือของอินเดีย ต่ำกว่าร้อยละ ๑๐
(ดู "Education, History of," *Encyclopaedia Britannica* (1965), VII, 1010)



“ดูกรอานนท์ ธรรมอันเราแสดงแล้ว ไม่มีใน ไม่มีนอก (คือไม่แบ่งแยก ไม่จำกัด และไม่กีดกัน ไม่มีวงนอก-วงใน เช่น ไม่จำเพาะบุคคล ไม่จำเพาะพวกหรือกลุ่ม)

ดูกรอานนท์ ตถาคตไม่มีอาจริยมุฏฐิติ (กำมือของอาจารย์ คือคำสอนที่ซ่อนเร้น เป็นความลับ หรือสงวนไว้) ในธรรมทั้งหลาย”

(ที่.ม.๑๐/๓๓/๑๑๗)

ที่พูดมานี้เป็นตัวอย่างลักษณะคำสอนในพระพุทธศาสนา ทั้งในแง่ที่พระพุทธเจ้าทรงมุ่งให้รู้ความจริงตามธรรมดาของธรรมชาติ เป็นเรื่องเปิดเผยเรียบง่าย^๑ พร้อมทั้งมิติเชิงเสรีในทางสังคม ซึ่งชาวพุทธควรระวังระลึกระหนักไว้ให้ชัดเจนมั่นคง เพื่อไม่ให้ถูกความรู้สึกเชิงศาสนาแบบทั่วไปมายั่วยวนล่อหลอก ให้ดึงพระพุทธศาสนากลับไปในกระแสศาสนาแห่งศรัทธาและเพียงความรู้สึกทางจิตใจ

ความเข้าใจนี้จะเป็นประโยชน์ในการพิจารณา เรื่อง “ธรรมกาย” และเรื่อง “อายตนะนิพพาน” เป็นต้น ต่อไปด้วย

^๑ ที่ว่านี้มิใช่ขัดกับพุทธพจน์ที่ว่า “อธิตโต โข มयाอัม ทุมโม คมภโร ทุตโตโส ทุรณุโพโส” เป็นต้น (“ธรรมที่เราบรรลุนี้ ลึกซึ้ง เห็นยาก รู้ตามได้ยาก . . . หมู่สัตว์นี้ ละเล็งอยู่ในสิ่งติดพัน . . . จึงเห็นสถานะนี้ได้ยาก กล่าวคือ อิทปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท . . . แม่ทั้งนิพพาน” — เช่น วินย.๔/๗/๘) หมายความว่า

- ๑) ธรรมหรือความจริงนั้นเป็นสภาวะธรรมตามธรรมดาของธรรมชาติ เปิดเผยตัวอยู่ตลอดเวลา ไม่มีสิ่งเร้นลับเฉพาะพิเศษ
- ๒) แต่มนุษย์มีความยึดติดปิดตาตัวเอง ด้วยความหลงละเล็งอยู่ในเครื่องผูกพัน
- ๓) ความจริงนั้นรู้แจ้งด้วยปัญญา ซึ่งจะต้องพัฒนาขึ้นมาในจิตที่ฝึกให้พร้อม (การฝึกสมาธิก็เพื่อเป็นฐานให้แก่ปัญญา ไม่ใช่เป็นตัวให้ถึงจุดหมาย)

ธรรมกายเดิมแท้ในพุทธกาล

คำว่า “ธรรมกาย” นั้น มีมาในพระไตรปิฎก รวมทั้งหมดมาเป็นคำโดดๆ ๓ ครั้ง และมาในคำสมาสคือ คำว่า “**พหุธรรมกาย**” ๑ ครั้ง รวมเป็น ๔ ครั้ง

ที่มาเป็นคำโดด ๓ ครั้งนั้น มาในรูป “**ธมฺมกาโย**” ๒ ครั้ง “**ธมฺมกาย**” ๑ ครั้ง

แต่ในทั้งหมด ๔ ครั้งนั้น ครั้งที่สำคัญที่สุด คือที่มาในตัวพระสูตรแท้ๆ ซึ่งเป็นข้อความร้อยแก้ว มีครั้งเดียว นอกนั้นมาในคัมภีร์อรรถกถา (พระไตรปิฎกเล่ม ๓๒-๓๓) เป็นคำร้อยกรองประเภทเล่าประวัติเชิงสรรเสริญคุณของพระพุทธเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้า

“ธรรมกาย” ที่มาครั้งแรก และครั้งเดียวอย่างเป็นเรื่องเป็นราวในพระสูตรนั้น พระพุทธเจ้าทรงใช้เป็นพระนามเรียกพระองค์เอง และที่เรียกเป็นพระนามอย่างนี้ ก็เกิดจากการที่ทรงเทียบ ระหว่างหลักการของพระพุทธศาสนา กับหลักการของศาสนาพราหมณ์

เรื่องเกิดขึ้นเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าตรัสกับวาเสฏฐะ และภาร์ทวาชะ

วาเสฏฐะ และภาร์ทวาชะเป็นมาณพ คือเป็นพราหมณ์หนุ่ม ได้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าก็เลยมาขอบวช ตอนนั้นยังเป็นสามเณรอยู่ วันหนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จจงกรมอยู่ วาเสฏฐะ และภาร์ทวาชะเห็นก็เลยเข้ามา แล้วก็สนทนาปราศรัย

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า เธอสองคนมาบวชอย่างนี้ แล้วพราหมณ์ทั้งหลายเขาไม่ต่อว่าเอาหรือ



วาเสฏฐะ และภาร์ทวาชะก็กราบทูลว่า เขาต่ำอย่างรุนแรง เรียกว่าต่ำจนถึงที่สุดเลยทีเดียวนะ พระองค์ก็ตรัสถามว่า เขาต่ำอย่างไรละ ทั้งสองก็กราบทูลว่า พวกพราหมณ์ต่ำว่า แก่ทั้งสองคนนี้ เกิดมาดีแล้วในวรรณะสูงสุด เป็นพราหมณ์ผู้ประเสริฐ เกิดจากโอษฐ์ของพระพรหม เป็นผู้ที่พระพรหมสร้างขึ้น เป็นพรหมนิรมิต เป็นพรหมทายาท แล้วเรื่องอะไรละ มาสละวรรณะที่ประเสริฐนี้เสียแล้วไปบวชเป็นสมณะ เป็นคนชั้นต่ำ เกิดจากพระบาทของพระพรหม เขาต่ำว่าอย่างนี้

พระพุทธเจ้าก็เลยปรารภเรื่องนี้ แล้วก็ตรัสว่า ที่พราหมณ์ว่า เขาเกิดจากพระพรหม พรหมนิรมิตขึ้น เกิดจากโอษฐ์ของพระพรหมนั้น ใครๆ ก็เห็นกันอยู่ พวกพราหมณ์ที่เกิดกันมานั้น ตอนก่อนจะเกิด นางพราหมณ์ก็มีท้อง ต่อมาก็คลอด พราหมณ์ก็ออกมาจากครรภ์ของนางพราหมณ์ ก็เห็นๆ อยู่ แล้วบอกว่าเกิดจากปากพระพรหม

พระองค์ได้ตรัสต่อไปว่า ที่ว่าในวรรณะ ๔ พราหมณ์เป็นวรรณะประเสริฐนั้น ความจริงคนไม่ใช่ประเสริฐที่กำเนิดหรือจะเป็นวรรณะไหนก็ตาม ไม่ว่าจะ เป็นกษัตริย์ เป็นพราหมณ์ เป็นแพศย์ เป็นศูทร ถ้าประพฤติดี ทำกรรมดี ก็เป็นผู้ประเสริฐ แม้แต่เกิดในวรรณะสูง เป็นพราหมณ์เป็นต้น แต่ถ้าทำกรรมชั่ว ก็เป็นคนต่ำช้าเลวทราม ฉะนั้นการที่จะประเสริฐหรือไม่ ไม่ได้อยู่ที่ชาติกำเนิด แต่อยู่ที่การกระทำ แล้วอะไรเป็นตัววัดการกระทำ ก็คือธรรม ธรรมนี้แหละเป็นมาตรฐาน เป็นเกณฑ์วัด ฉะนั้นไม่ใช่พรหมสูงสุด แต่ธรรมสูงสุด นี่คือข้อสรุปของพระพุทธเจ้า

นี่ก็คือการแยกให้เห็นความแตกต่าง ที่เป็นจุดยืนของพระพุทธศาสนา กับศาสนาพราหมณ์

ทางฝ่ายศาสนาพราหมณ์ถือว่า **พรหม** เป็นเทพยิ่งใหญ่ เป็นผู้ประเสริฐเลิศสูงสุด เป็นผู้สร้างและจัดสรรบันดาลทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งโลกแห่งวัตถุและสังคัมมนุษย์

ส่วนในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าให้ทรงถือ **ธรรม** คือ ความจริงที่มีอยู่โดยธรรมชาติ เป็นใหญ่ เป็นมาตรฐาน เป็นเกณฑ์วัดทุกอย่าง

ทางฝ่ายศาสนาพราหมณ์ถือว่า พราหมณ์เป็นผู้ประเสริฐ เป็นวรรณะสูงสุด เกิดจากโอษฐ์พระพรหม เป็นผู้ที่พระพรหม เนิรมิตขึ้น เป็นทายาทของพรหม

พระพุทธเจ้าตรัสว่า พราหมณ์หรือคนวรรณะไหนก็ตาม ไม่ได้สูงประเสริฐโดยชาติกำเนิด แต่สูงประเสริฐด้วยการกระทำ ความประพฤติของตน ซึ่งจะต้องเอาธรรมเป็นเกณฑ์ตัดสิน ธรรมสูงเลิศประเสริฐสุด แม้แต่พราหมณ์นั้นก็เกิดตามธรรมดา คือ เกิดจากกรรมของนางพราหมณ์เท่านั้นเอง ความประเสริฐของพราหมณ์นั้นอยู่ที่ธรรม ถ้าไม่ประพฤติธรรมก็ต่ำทรามเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะวรรณะไหน

เพื่อเทียบกับการที่ศาสนาพราหมณ์สอนว่าพราหมณ์เกิดจากโอษฐ์ของพระพรหม พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่าพระภิกษุทั้งหลาย ก็เกิดจากธรรม คือเกิดจากหลักการแห่งความจริงความถูกต้องดีงาม และธรรมนี้ ก็ออกมาจากพระโอษฐ์ของพระองค์ เหล่าสาวกของพระองค์จึงชื่อว่าเกิดจากโอษฐ์ของพระพุทธเจ้า ในฐานะที่ทรงเป็น “**ธรรมกาย**” คือเป็นแหล่งที่รวมไว้และเป็นแหล่งไหลออกมาแห่งธรรมนั้น



ในขณะที่ศาสนาพราหมณ์สอนว่า พราหมณ์เป็นพรหมนิรมิต (ผู้ที่พระพรหมเนรมิตขึ้น) เป็นพรหมทายาท (ทายาทของพรหม) พระพุทธเจ้าตรัสว่า เหล่าสาวกของพระองค์ เป็นธรรมนิรมิต (ผู้ที่ธรรมสร้างขึ้น) เป็นธรรมทายาท (ทายาทของธรรม)

ขอให้ดูข้อความที่มาของ “ธรรมกาย” ในพระไตรปิฎก ที่เทียบคำของฝ่ายพราหมณ์ กับของพระพุทธเจ้า ดังนี้

“พราหมณา ภนเต เอวมาหุสุ: พราหมโณ ว เสฏโฐ วัฒนโณ, ทินา อญเณ วัฒนณา; พราหมโณ ว สุกโก วัฒนโณ, กณฺหา อญเณ วัฒนณา; พราหมณา ว สุขณฺนติ, โน อพราหมณา; พราหมณา พรหมฺโน ปุตฺตา โอรสา มุขโต ชาตา พรหมฺชา พรหมฺนิมฺมิตา พรหมฺทายาทา . . .”

“ธมฺโม ทิ วาเสฏฺฐา เสฏฺโฐ ชนตฺสมี ทิฏฺฐเส เจว อภิสมฺปฺรายญฺจ . . . ยสฺส โข ปนฺสฺส วาเสฏฺฐา ตถาคเต สทฺธา นิวิฏฺฐา มุลชาตา ปติฏฺฐจิตา ทพฺพา อสฺหริยา . . . ตสฺเสตํ กุลํ วาจาเย ภควโตมฺหิ ปุตฺโต โอรโส มุขโต ชาโต ธมฺมโข ธมฺมนิมฺมิตโต ธมฺมทายาทิติ. ตํ กิสฺส เหตุ ตถาคตฺสฺส เหนฺตํ วาเสฏฺฐา อธิวจนฺ อมฺมกาโย อิติปิ พรหมฺกาโย อิติปิ ธมฺมภูโต อิติปิ พรหมฺภูโต อิติปิ . . .”

วาเสฏฐะ และภารัทวาชะ กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ พราหมณ์ทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ว่า: พราหมณ์เท่านั้น เป็นวรรณะประเสริฐ วรรณะอื่นต่ำทราม พราหมณ์เท่านั้น เป็นวรรณะขาว วรรณะอื่นดำ พราหมณ์เท่านั้นบริสุทธ์ วรรณะอื่นไม่บริสุทธ์ พราหมณ์เป็นบุตร เป็นโอรสของ พระพรหม เกิดจากโอษฐ์ของพระพรหม พราหมณ์เกิดจาก พระพรหม เป็นพรหมนิรมิต (ผู้ที่พระพรหมสร้าง) เป็น พรหมทายาท (ทายาทของพระพรหม) . . .”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า: ดูกรวาเสฏฐะ และภารัททาชะ . . . ข้อที่พรหมณ์ทั้งหลายกล่าวนั้น วิญญูชนทั้งหลายหา ยอมรับไม่ เพราะเหตุว่า ในบรรดาบรรณะทั้งหลายนี้ ผู้ใดก็ตามเป็นอรหันต์ หมดสิ้นอาสวะแล้ว . . . ผู้นั้นเรียกว่า เป็นผู้สูงสุดในบรรณะทั้งหมด ทั้งนี้ก็เพราะธรรม หาใช่เพราะ อธรรมไม่, ธรรมนี้แหละประเสริฐสุด ในหมู่มนุษย์ ทั้งใน ปัจจุบันและเบื้องหน้า;

บุคคลผู้ใด มีศรัทธาที่ฝังราก หยั่งลง ประดิษฐาน มั่น คงในศกาคต . . . ใครๆ ไม่อาจพรากไปได้, ควรเรียก บุคคลผู้นั้นว่าเป็นบุตร เป็นโอรส เกิดแต่โอษฐ์ของพระผู้มี พระภาคเจ้า เป็นผู้เกิดจากธรรม เป็นธรรมนิรมิต (ผู้ที่ ธรรมสร้าง) เป็นธรรมทายาท (ทายาทแห่งธรรม) ข้อนั้น เพราะเหตุไร? เพราะคำว่า “ธรรมกาย” ก็ดี “พรหมกาย” ก็ดี “ธรรมภูต” ก็ดี “พรหมภูต” ก็ดี เป็นชื่อของตถาคต”

(ที่.ปา. ๑๑/๕๑/๗๑)

“กาย” แปลว่า กอง ที่รวม ที่ชุมนุมหรือประมวณไว้ เมื่อเป็น ที่รวมหรือเป็นที่ชุมนุมประมวณไว้แห่งธรรม ก็จึงเรียกว่า “ธรรมกาย”

เพราะฉะนั้น คำว่า “ธรรมกาย” ก็คือคำที่กล่าวขึ้นมาเพื่อใช้ เรียกพระพุทธเจ้า ในฐานะที่ทรงเป็นแหล่งที่รวมและเป็นแหล่งไหล ออกมาแห่งธรรม คือพระพุทธเจ้าทรงค้นพบธรรมและทรงคิด พิจารณาจัดลำดับระบบคำสอนของพระองค์ แล้วก็ตรัสออกมา เพราะฉะนั้นพระองค์ก็เป็นธรรมกาย ดังที่ท่านอธิบายไว้ว่า



ตถาคต ทิ เติปิฏกั พุทฺธวณฺณ หทยเณ จินฺตเตตฺวา วาจา ย อภินฺทริ.
เตนสฺส กาย ธรรมมยตฺตา ธมฺโมว. อิติ ธมฺโม กาย อสฺสชาติ ธรรมกาย.

(ที่.อ.๓/๕๐)

แปลว่า: “แท้จริง พระตถาคต ทรงคิดพุทธพจน์ทั้งไตรปิฎก ด้วยพระหทัยแล้ว ทรงนำออกแสดงด้วยพระวาจา ด้วยเหตุนี้ พระกายของพระองค์ ก็เท่ากับเป็นธรรม เพราะแล้วด้วยธรรม ธรรมเป็นพระกายของพระตถาคตโดยนัย ดังนี้ ฉะนั้น พระองค์จึงเป็นธรรมกาย”
นี่คือความหมายที่แท้จริงของคำว่าธรรมกาย

บำรุงเลี้ยงบริหารร่างกายไว้ รูปกายก็เจริญอกงาม หมั่นบำเพ็ญศีลสมาธิปัญญา ธรรมกายก็เติบโตขึ้นมาเอง

คำว่า “ธรรมกาย” ในพระไตรปิฎกอีก ๓ แห่งต่อมา ที่ว่ามาในคำร้อยกรองแสดงประวัติเชิงสวดดีนั้น ก็เป็นการใช้เชิงเปรียบเทียบอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นความหมายที่ใช้ได้กับคนอื่น ๆ ทั่วไปด้วย โดยใช้คู่หรือใช้เชิงเทียบเคียงกับคำว่า “รูปกาย”

คนเรานั้น ตามปกติก็มีความเจริญเติบโตของร่างกาย ที่ภาษาบาลีเรียกว่า “รูปกาย” ซึ่งแปลว่า กอง หรือที่รวม หรือที่ชุมนุมแห่งรูปธรรมต่าง ๆ เช่น ธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ หรืออวัยวะต่างๆ เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก ตับ ไต หัวใจ ปอด เป็นต้น

คนเรากินอาหารเป็นต้น เวลาผ่านไป ร่างกายหรือรูปกายก็เจริญเติบโตมากขึ้น ในทำนองเดียวกัน เมื่อเราศึกษาปฏิบัติธรรม พัฒนาคุณสมบัติที่ต่างต่าง ๆ เช่น ศรัทธา ศีล เมตตา กรุณา สติ สมาธิ ปัญญา เป็นต้น เพิ่มขึ้น ๆ ธรรมก็เจริญเพิ่มพูนขึ้น กลายเป็น

กองแห่งธรรมที่ใหญ่ขึ้นๆ คำว่ากองแห่งธรรมหรือชุมนุมแห่งธรรมนี้ เรียกว่า “ธรรมกาย”

คนเราเจริญเติบโตขึ้นมาทางรูปกายนั้น ด้านหนึ่งแล้ว แต่อีกด้านหนึ่งเราก็ควรเจริญด้วยคือด้านธรรมกาย เพราะฉะนั้นในความหมายนี้ “ธรรมกาย” ก็เลยเป็นคำคู่กันกับ “รูปกาย”

ธรรมกายที่เจริญขึ้นมาถึงขั้นสูงสุดในขั้นอุดมคติก็คือ ถึงขั้นโลกุตตรธรรม ได้แก่ มรรค ผล นิพพาน เพราะฉะนั้น ในขั้นสูงสุดและในความหมายที่จำเพาะ ท่านจึงใช้คำว่าธรรมกายนี้ ให้หมายถึง ชุมนุมแห่งธรรมที่เป็นโลกุตระ คือ มรรค ผล นิพพาน แต่ก็เป็นคำพูดครอบคลุมรวมๆ กันไปทั้งกลุ่มทั้งหมด ไม่ใช่หมายถึง หลักธรรมข้อหนึ่งข้อใดโดยเฉพาะ

คำว่า “ธรรมกาย” ที่ใช้ในความหมายนี้ครั้งสำคัญก็คือคราวที่พระมหาปชาบดีโคตมี ซึ่งเป็นพระมารดาเลี้ยงและเป็นพระน้านางของพระพุทธเจ้า ซึ่งได้มาผนวชเป็นภิกษุณีรูปแรกในพระพุทธศาสนา เมื่อชราภาพแล้ว วันหนึ่งได้มาทูลลาพระพุทธเจ้าไปปรินิพพาน

พระนางได้กล่าวเป็นคำร้องกรอง คือคาถา ตอนหนึ่งว่า พระนางเป็นพระมารดาของพระพุทธเจ้า แต่พระพุทธเจ้าก็เป็นพระบิดาของพระนางด้วยเช่นเดียวกัน ขยายความว่า พระนางได้เลี้ยงดูรูปกายของพระพุทธเจ้าให้เจริญเติบโตขึ้นมา แต่พระพุทธเจ้าก็ได้ช่วยทำให้ธรรมกายของพระนางเจริญเติบโตขึ้นเช่นเดียวกัน คือช่วยให้พระนางได้ปฏิบัติธรรม บำเพ็ญไตรสิกขา จนกระทั่งบรรลุ มรรค ผล นิพพาน ดังคำกล่าวของท่านเองตอนนี้อย่าง



“ข้าแต่พระสุคตเจ้า หม่อมฉันเป็นมารดาของพระองค์
ข้าแต่พระธีระเจ้า พระองค์ก็เป็นบิดาของหม่อมฉัน ข้าแต่
องค์พระนาถะ พระองค์ทรงเป็นผู้ประทานความสุขอันเกิด
จากพระสัทธรรม ทรงให้กำเนิดแก่หม่อมฉัน

“ข้าแต่พระสุคตเจ้า รูปร่างของพระองค์นี้ หม่อมฉัน
ได้เล็งดูให้เติบโตใหญ่ขึ้นมา แลพระองค์ก็ได้พัฒนาธรรมกาย
ของหม่อมฉันให้เจริญพร้อมด้วย

“หม่อมฉันให้พระองค์ดูดีมีน้ำนมอันระงับความหิว
กระหายให้สงบได้ชั่วคราว แต่พระองค์ได้ให้หม่อมฉันดูดีมี
ธรรมกษิรธาร คือน้ำนมแห่งธรรม อันนำไปเกิดสันติแท้
ที่ไม่คืนคลาย ข้าแต่พระองค์พระมหามุนี พระองค์มิได้
เป็นหนี้หม่อมฉันเลยในภาระผูกพันและการปกป้องรักษา

“เล่ากันว่า สตรีที่ปรารถนาบุตร ทำการเช่นสรวง จะได้
บุตรสมปรารถนา ถึงกระนั้น สตรีแม่ที่เป็นพระมารดา
ของมหाराชดั่งพระเจ้ามันธาดุราช ก็ยังดำดิ่งอยู่ในห้วง
มหรณพ์แห่งภพ แต่ โอ้ ! พระโอรสเจ้า หม่อมฉันผู้มารดานี้
ยามที่ยังจมอยู่ในทะเลแห่งภพ อันพระองค์ได้โปรดช่วย
ให้ข้ามพ้นไปได้แล้วจากภวสาคร

“พระนามว่า พระมหีสรีพระพันปีหลวงนั้น สตรีทั้งหลาย
ยังได้กัณภัย แต่นามว่าพระพุทธรูชมารดานี้ แสนยากที่ใครจะได้
ข้าแต่พระมหาวิระเจ้า นามว่าพุทธรูชมารดานั้น หม่อมฉันก็ได้
รับแล้ว ปวงปณิธานใดๆ ทั้งน้อยแลใหญ่ หม่อมฉันได้
สัมฤทธิ์เต็มเปี่ยมแล้ว ด้วยพระองค์

“(บัดนี้) หม่อมฉันปรารถนาจะละร่างกายนี้บริณีพพาน
ข้าแต่องค์พระวีรนาถก ผู้บำบัดทุกข์บาราคลิ้น โปรดทรง
อนุญาตเถิด ขอได้โปรดทรงเหยียดออก ซึ่งพระบาทอัน
ดาราตาศด้วยลายจักรและธงชัย ทั้งละเอียดอ่อนดั่งกมลมาลย์
หม่อมฉันจะถวายบังคมพระยุคลบาทนั้น แสดงความรักฉัน
มารดาต่อบุตร

ข้าแต่องค์พระนาถกเจ้า หม่อมฉันได้เห็นพระวรกาย
ที่งามเปล่งปลั่งดั่งทองทอง ปรากฏชัดด้วยดีแล้ว จะขอเดิน
ทางสู่สันติแห่งพระนิพพาน . . .”

(ขุ.อ.ป.๓๓/๑๕๗/๒๘๔)

เมื่อได้อ่านคำกล่าวนี้ด้วยตนเองแล้ว พุทธศาสนิกชนก็คงจะ
เข้าใจสาระและวัตถุประสงค์ในคำกล่าวนั้นได้ชัดเจน จะสังเกตเห็น
ว่าคำกล่าวนี้มีคำวิเชิงเปรียบเทียบ หรืออุปมาอุปไมยมากมาย
นอกจากธรรมกายแล้ว ยังมีธรรมเกษียร (น้ำนมแห่งธรรม) ภาวธรรมพ
และภาวสาคร (ทะเลแห่งภพ) เป็นต้น ผู้อ่านน่าจะชื่นชมกับความ
งดงามของคำประพันธ์ ที่จะโน้มใจไปสู่การเจริญธรรม ดีกว่าจะไป
นึกถึงเรื่องอะไรที่ดูลึกกลับพิสดาร

พบคำเทียบเคียงและคำประพันธ์

ก็ควรรู้ทัน เพื่อได้ประโยชน์ที่แท้จริง

อย่างในกรณีของพระวักกิลี ที่ติดตามดูพระพุทธเจ้า เพราะ
หลงใหลในพระรูปโฉมของพระองค์ ครั้งหนึ่งพระองค์ได้ตรัสว่า

“อลั วกฺกิลี ก็ เต อิมินา ปุติกาเยน ทิฏฺฐเณ. โย โข วกฺกิลี ธมฺมํ
ปสฺสตี, โส มํ ปสฺสตี; โย มํ ปสฺสตี, โส ธมฺมํ ปสฺสตี . . .”



แปลว่า: “ดูก่อนวักกฺกสิ ร่างกายที่เบียดเบียนได้นี้ เธอเห็น
แล้วจะได้ประโยชน์อะไร ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา ผู้ใด
เห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม” (ส.ข. ๑๗/๒๑๖/๑๔๖)

คำว่าผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรานี้ ในพระไตรปิฎกเอง
พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงใช้คำว่าธรรมกายและรูปกาย แต่อรรถกถา
ได้อธิบายโดยใช้คำว่ารูปกายกับธรรมกายเข้ามาเทียบ เพื่อให้
เข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น (ดู ส.ข. ๒/๓๔๒; อ.ข. ๓๓๓; อิติ.ข. ๓๓๔; ๗๘๗)

เมื่อว่าโดยสภาวะที่แท้จริง การเห็นธรรมนั้นแหละคือการเห็น
พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าไม่ต้องการให้สาวกติดอยู่กับพระรูปกาย
ของพระองค์ แต่ทรงพระประสงค์ให้ทุกคนเห็นธรรม คือเห็น
ความจริงที่พระองค์ตรัสรู้ ซึ่งจะเป็นการเห็นพระพุทธเจ้าที่แท้ คือ
เห็นความเป็นพระพุทธเจ้า หรือเห็นความจริงที่ทำให้พระองค์เป็น
พระพุทธเจ้า

เมื่อเราเห็นธรรม คือเห็นความจริง ก็คือเห็นสิ่งเดียวกับที่
พระพุทธเจ้าเห็น และด้วยการเห็นธรรม ซึ่งเป็นสิ่งเดียวกับที่พระ
องค์เห็น เราก็เป็นพุทธะอย่างที่พระองค์เป็น

เมื่อเอาคำว่าธรรมกายและรูปกายเข้ามาอธิบายแบบเทียบกัน
ก็ทำให้รู้สึกเป็นจริงเป็นจังยิ่งขึ้น คำว่าเห็นธรรมกายก็คือ เห็นตัว
ธรรมนั่นเอง

คำว่า “ธรรมกาย” ที่มาอีก ๒ ครั้ง ในพระไตรปิฎก ก็ใช้
ในความหมายอย่างนี้ แต่ไม่ได้ระบุคำว่า “รูปกาย” เข้าคู่ไว้ด้วย
ครั้งแรกเป็นคำพรรณนาพระคุณของพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย
ว่าเป็น “พหุมุกายา” คือทรงเหมือนกับเป็นพระวรกายที่ทรงไว้

ซึ่งธรรมมากมายเป็นอนันต์ ขอยกข้อความตอนที่กล่าวถึงนั้นมาให้ดู
ดังนี้

“เหล่าท่านผู้เป็นปราชญ์ ที่เจริญสุญญตวิโมกข์
อัปภินิหิตวิโมกข์ และอนิมิตตวิโมกข์^๑ สำเร็จแล้ว หากมีเข้าสู่
ความเป็นสาวก ก็เป็นพระสัณเฑาะว์ปัจเจกพุทธเจ้า

“พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น เป็นผู้มั่งมีธรรมยิ่งใหญ่มาก เป็นกาย
ที่รวมแห่งธรรมมากมาย (พุทธธรรมกาย) ทรงอำนาจเป็นใหญ่
เหนือจิต ข้ามห้วงทุกข์ทั้งปวงแล้ว มีใจโสมนัส มองเห็นปรมาตม์
เปรียบดังราชสีห์ อยู่เดียวไปเดียวดังนอแรด มีอินทรีย์สงบ
มีใจสงบ มั่นแน่ว เทียวจาริกมุ่งไปด้วยใจการุญต์ต่อ
หมู่ชนถิ่นห่างไกลชายแดนทั้งหลาย เป็นดวงประทีปที่
สาดส่องแสงสว่าง ทั้งโลกนี้และโลกหน้า บำเพ็ญประโยชน์
ต่อเนื้อตลอดเวลา ก็เลสที่จะกางกั้นไว้ก็ละได้หมดสิ้นแล้ว
เป็นจอมชน เป็นประทีปส่องโลก เหมือนแห่งทองคำรัสแสง

^๑ บางท่านเห็นคำพรรณนาพระคุณตอนนี้มีข้อความว่า “เจริญสุญญตวิโมกข์ อนิมิตตวิโมกข์
และอัปภินิหิตวิโมกข์ สำเร็จแล้ว หากมีเข้าสู่ความเป็นสาวก ก็เป็นพระสัณเฑาะว์ปัจเจกพุทธเจ้า”
ดังนี้แล้ว ก็ตีความเตลิดออกไป แท้จริงที่ท่านกล่าวถึงการเจริญสุญญตวิโมกข์ อนิมิตต-
วิโมกข์ และอัปภินิหิตวิโมกข์นั้น ก็คือวิธีหนึ่งในการหลุดถึงกระบวนการปฏิบัติเพื่อให้
บรรลุอรหัตตผล ซึ่งเป็นกระบวนการปฏิบัติโดยทั่วไป คือในการเจริญวิปัสสนาโดย
พิจารณาไตรลักษณ์นั้น ถ้าการพิจารณาอนัตตลักษณะเป็นตัวเด่นที่ทำให้หลุดพ้น การหลุด
พ้นของท่านผู้ปฏิบัตินั้นก็เรียกว่า **สุญญตวิโมกข์** ถ้าการพิจารณาทุกขลักษณะเป็นตัว
เด่นที่ทำให้หลุดพ้น ก็เรียกว่า **อัปภินิหิตวิโมกข์** ถ้าการพิจารณาอนิจจลักษณะเป็นตัว
เด่นที่ทำให้หลุดพ้น ก็เรียกว่า **อนิมิตตวิโมกข์** การหลุดพ้นหรือบรรลุอรหัตตผลนี้ จะ
บรรยายด้วยวิธีพูดอย่างอื่นก็ได้ และท่านที่หลุดพ้นแล้วอย่างนั้น ถ้าบรรลุอรหัตตผลโดย
มิได้เป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็จัดเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า สาระสำคัญมีเท่านี้



เป็นทักษิณบุญคุณคล้อยดีให้แก่โลกได้โดยมิต้องสงสัย
เป็นผู้เอิบอิ่มทุกเวลา . . .”

(ขุ.อป.๓๒/๒/๒๐)

อีกครั้งหนึ่งเป็นคำร้อยกรองแสดงประวัติของพระเถระชื่อ
อติตสันท์สสกะ เล่าถึงการที่ท่านเมื่อครั้งเป็นพราหมณ์ชื่ออนารทะ
ได้เคยเฝ้าพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ในอดีต และตอนหนึ่ง
มีคำสรรเสริญพระคุณของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น โดยมีคำว่า
“ธรรมกาย” อยู่ด้วย ดังจะยกมาให้ดู ดังนี้

“เรานั่งในโรงอันกว้างใหญ่ ได้เห็นพระปทุมุตตรพุทธเจ้า
องค์ชินาสพ ผู้เป็นโลกนายก ทรงเพียบพร้อมด้วยพลธรรม
ประทับอยู่นำหน้าหมู่ภิกษุสงฆ์จำนวนแสน ที่ทรงวิชา ๓
และอภิญา ๖ ซึ่งแวดล้อมองค์พระสัมพุทธ ใครงเห็นแล้ว
จะไม่เลื่อมใส พระสัมพุทธเจ้านั้น ไม่มีใครเทียบเทียม
ในพระญาณได้ ตลอดถึงเทวโลก ใครงเห็นพระองค์ผู้ทรง
อนันตญาณแล้วจะไม่เลื่อมใส พระองค์ผู้ทรงสาตส่อง
ธรรมกาย ทั้งพระองค์เป็นแหล่งรวมแห่งประดาร์ตนะ^๑ ที่
คนทั้งหลายไม่อาจทำให้กระจัดพลัดพราย ใครงเห็น
แล้วจะไม่เลื่อมใส . . .”

(ขุ.อป.๓๒/๑๓๓/๒๔๒)

ได้ยกข้อความในพระไตรปิฎกที่มีคำว่า “ธรรมกาย” มาให้ดูครบ
หมดทุกแห่งแล้ว สามแห่งทำยล้นมาในคำประพันธ์เชิงประวัติ
แห่งคัมภีร์อุปทาน ที่เป็นคำพรรณนาพระคุณ

^๑ คำบาลีว่า “รตนกร” บ่อเกิดหรือแหล่งรวมแห่งรัตนะทั้งหลาย คือแหล่งแห่งคุณสมบัติหรือ
ความดีงามมากมาย แต่ *เอกสารของวัดพระธรรมกาย* แปลว่า “เป็นบ่อเกิดแห่งพระรัตนตรัย”
ซึ่งเป็นการแปลที่เหมือนจงใจให้คลาดเคลื่อน เพื่อให้ไปสนองวัตถุประสงค์บางอย่างของตน

คำสรรเสริญพระคุณอย่างนี้มีมากมายนานับประการ และท่านกล่าวไว้ในแง่ต่างๆ ด้วยถ้อยคำพรรณนาที่หลากหลาย โดยเฉพาะคำอุปมาอุปไมย สมกับเป็นคัมภีร์เชิงสวดดีพระคุณ

ท่ามกลางคำสรรเสริญมากมายหลายเรื่อง (ยาวทั้งหมดเกือบพันหน้า) นั้น การที่มีคำว่า “ธรรมกาย” ปรากฏขึ้นบ้างบางครั้ง จึงไม่ใช่เรื่องแปลกอะไร ถ้าได้อ่านคัมภีร์อปทาน ๒ เล่มนี้ตลอดหรือผ่านไปทั่วๆ ก็จะได้เข้าใจลักษณะของคัมภีร์ และไม่มองคำว่า “ธรรมกาย” เกินเลยออกนอกความหมายที่ท่านต้องการ

จะมองดูรูปกาย ก็อาศัยเพียงตาเนื้อ แต่ต้องมีตาปัญญา จึงจะมองเห็นธรรมกาย

ในคัมภีร์รุ่นรองลงมา ตั้งแต่อรรถกถา มีการใช้คำว่า “ธรรมกาย” บ่อยขึ้น เพราะมีการพรรณนาพระคุณของพระพุทธเจ้าบ่อยขึ้น และจำนวนคัมภีร์ก็มากด้วย แต่ความหมายก็ชัด คือ มักใช้คู่เคียงกับคำว่า “รูปกาย” ยกตัวอย่างสักแห่งหนึ่ง

โยปี โส ภควา อสีตอนุพยุญชนปฏิมณฑิตทวตติสมหาปุริสลกขณวิจิตตรูปกาย สพพาการปริสุทฺธิสัลกขณธาทีคุณรัตนสมิทุทธมกกาย
(วิสุทธิ ๒/๗)

แปลว่า: “พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น แม้พระองค์ใด ทรงมีพระรูปกายอันวิจิตรด้วยมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ อันประดับด้วยอนุพยุญชนะ ๘๐ ทรงมีพระธรรมกายอันสำเร็จด้วยรัตนะ คือพระคุณ เช่น ศีลชั้นที่ (กองศีล) อันบริสุทธิ์โดยอาการทั้งปวง”



ขึ้นด้วย โดยบำเพ็ญคุณสมบัติและข้อปฏิบัตินั้นๆ ขึ้นมา แต่ไม่ใช่ มาปฏิบัติการอะไรอย่างหนึ่ง เป็นการเฉพาะ ที่เรียกว่าเข้าถึง ธรรมกาย

ขอประมวลไว้เป็นความรู้ประกอบว่า คำว่า “ธรรมกาย” นี้ มีมาในคัมภีร์ต่างๆ ที่เป็นภาษาบาลี เท่าที่รวบรวมไว้ตอนนี้

ก. โดยรูปศัพท์ ๔๓ รูป แยกเป็น

- ๑) มาในรูปโดดๆ เฉพาะ ธรรมกาย-ที่แจกวิภัติต่างๆ ๑๔ รูปศัพท์
- ๒) มาในคำสมาส มีคำอื่นต่อท้าย ๑๓ รูปศัพท์
- ๓) มาในคำสมาส มีคำอื่นนำหน้า ๑๖ รูปศัพท์

ข. โดยหลักฐานที่มา ๑๒๕ แห่ง แยกเป็น

- ๑) มาในพระไตรปิฎก (รูปโดด ๓+รูปสมาส ๑) ๔ แห่ง
- ๒) มาในปกรณ์พิเศษ (ฉิลินทบัญญัติ ๑+เปฏโกปเทศ ๑+วิสุทธีมัคค์ ๒) ๔ “
- ๓) มาในอรรถกถา ๔๓ “
- ๔) มาในฎีกาและอนุฎีกา ๖๔ “
- ๕) มาในคัมภีร์รุ่นหลังๆ ๖ “

(ส่วนเอกสาร และหลักฐานนอกภาษาบาลี ไม่ต้องนำมากล่าว)

ถ้าเทียบกับข้อธรรมสำคัญอย่าง ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ ฯลฯ ก็นับว่า “ธรรมกาย” มาไม่มากครั้ง แต่ถ้ามองในแง่ว่าเป็นคำที่ใช้ ในความหมายพิเศษ ไม่ใช่ตัวหลักธรรม หลักฐานที่มาเพียงเท่านี้ ก็ไม่น้อย และเกินพอที่จะให้เห็นความหมายได้ชัดเจน จึงมองไม่เห็น เหตุผลที่จะกล่าววาทกหล่นไป (ถึงจะตกหล่น ก็ไม่เป็นเหตุให้ เสียความหมาย หรือกระทบอะไรต่อหลักการแม้แต่น้อย)

เป็นอันว่า “ธรรมกาย” นี้เป็นคำพูดรวมๆ หมายถึงธรรมหลายๆ อย่าง ทั้งชุดทั้งหมด (สมกับคำว่า “กาย” ที่แปลว่ากอง หรือที่รวม



หรือชุมนุม) โดยเฉพาะโลกุตตรธรรมทั้งหมด คือมรรค ผล นิพพาน ทั้ง ๙

คำว่า “ธรรมกาย” มีความหมายอย่างที่กล่าวมานี้ คือ เดิมนั้นไม่ได้เป็นคำสำคัญในพระพุทธศาสนา แต่เป็นการกล่าวขึ้น ในสถานการณ์บางอย่าง โดยเฉพาะใช้ในเชิงเปรียบเทียบ และ ข้อสำคัญก็คือไม่ใช่เป็นหลักธรรมอันใดอันหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นการกล่าวรวมๆ เช่นอย่าง โลกุตตรธรรม ก็หมายถึงโลกุตตรธรรม ที่พูดแบบคลุม ๆ รวมๆ ทั้งหมดทั้งชุด

อนึ่ง การเห็นธรรมกายที่ว่านี้ ท่านก็อธิบายว่าได้แก่การเห็น อริยสัจ ๔ นั้นเอง และท่านก็บอกไว้ด้วยว่า การเห็นธรรมกายคือ เห็นอริยสัจ ๔ นี้ ต้องเห็นด้วยปัญญาจักขุ คือด้วยตาปัญญา เราเห็นรูปกายด้วยตาเนื้อ แต่จะเห็นธรรมกายด้วยตาปัญญา (ไม่ใช่เห็นด้วยสมาธิ ถ้าเห็นด้วยสมาธิก็จะเป็นการเห็นนิมิตอะไร อย่างใดอย่างหนึ่ง)

สมาธินั้นเราใช้เพียงเป็นตัวช่วยให้จิตพร้อมที่จะทำงาน ในทางปัญญา ซึ่งจะช่วยให้มองเห็นธรรมกายด้วยปัญญานั้นอีกที หนึ่ง ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีคำว่าวิชาธรรมกาย เพราะธรรมกายเป็น เพียงถ้อยคำเชิงอุปมาอย่างที่กล่าวมาแล้ว ใช้เฉพาะในบางกรณี และใช้เชิงเปรียบเทียบ อีกทั้งเป็นคำกล่าวคลุมๆ รวมๆ

ในหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนานั้น คำว่า “วิชา” ท่านมีหลักวางไว้แล้ว ในคำวิชา ๓ ซึ่งหมายถึง บุพเพ-นิวาसानุสติญาณ จุตูปปาตญาณ และอัสวักขยญาณ หรือวิชา ๔ ประการ ที่ขยายออกไปอีก ซึ่งก็ไม่มีคำว่าวิชาธรรมกายนี้

หมายความว่า คำว่า“วิชา”ของท่านมีอยู่แล้ว และวิชาเหล่านี้ก็
ยังปรากฏในคำสอนอยู่ครบถ้วน และเป็นตัวหลักที่แท้ของการที่จะ
ให้บรรลุธรรมขั้นสูงในพระพุทธศาสนา ตลอดจนบรรลุนิพพาน ไม่
มีวิชาอะไรที่หายไป จึงไม่ต้องมีวิชาอะไรมาเพิ่มเติมอีก

จะต้องย้าว่า “ธรรมกาย” เป็นคำพูดรวมๆ หมายถึงองค์ธรรม
หลายอย่าง ประมวลเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะมรรค ผล นิพพาน

หลักธรรมสำคัญๆ เหล่านั้น มีวิธีปฏิบัติเพื่อบรรลุหรือเข้าถึง
ชัดเจนจำเพาะอยู่แล้ว จึงไม่ต้องมีวิธีปฏิบัติเพื่อเข้าถึงธรรมกาย
ซ้อนขึ้นมาอีก

“ธรรมกาย” ตามวิชา ที่ท่านว่าเพิ่งค้นพบใหม่

“ธรรมกาย” ตามแบบของสำนักพระธรรมกายนั้น ไม่มีมา
ในพระพุทธศาสนาดั้งเดิม แต่เป็นคำสอนและแนวปฏิบัติตามหลัก
ที่เรียกว่า “วิชาธรรมกาย” ซึ่งทางสำนักกล่าวว่ อาจารย์ใหญ่
ของสำนักได้ค้นพบ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๐ หลังจากที่สูญหายไปหลังจาก
พุทธปรินิพพานได้ ๕๐๐ ปี

ตามหลัก *วิชาธรรมกาย* นั้น “ธรรมกาย คือกายในกาย
ที่สุดละเอียด พ้นจากกายในกายโลกียะ”

ตามหลักปฏิบัติที่เรียกว่า “วิธีทำให้เห็นธรรมกาย” นั้น เริ่มต้น
ผู้ปฏิบัติ

“. . . นึกกำหนดนิมิตเป็นดวงแก้วกลมใส ขนาดเท่า
แก้วตา คำ ไสสนิท . . . นึกเหมือนดวงแก้วนั้นมานั่งสนิทอยู่



ณ ศูนย์กลางกายฐานที่ ๗^๑ นี้ก็ไปภาวนาไปอย่างนุ่มนวล เป็นพุทธานุสติว่า “สัมมาอะระหัง” หรือค่อยๆ น้อมนึก ดวงแก้วกลมใสให้ค่อยๆ เคลื่อนเข้าสู่ศูนย์กลางกาย . . . และเมื่อนิมิตมาหยุดสนิท ณ ศูนย์กลางกาย ให้วางสติลงไป ยังจุดศูนย์กลางของดวงนิมิต . . .”

“ . . . ใจหยุดนิ่งอยู่กลางดวงนั้นแหละ . . . พอนิ่งแล้วก็เข้ากลางของกลาง กลางของกลาง กลางของกลาง นิ่งหนักเข้า นึกว่ากลางของกลางหนักเข้าประเดี๋ยวเดียวแหละ ดวงนั้นขยายโตออกไป ออกไป ออกไป . . . เป็นดวงใสเท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ . . .”

“ทำใจให้หยุดนิ่งอยู่ในกลางศูนย์กำเนิดของกายมนุษย์ ศูนย์นี้เป็นที่ไปเกิดมาเกิดของสัตว์ อยู่ตรงศูนย์กลางกายพอดี . . . เมื่อทำใจให้หยุดนิ่งอยู่ตรงนั้น ได้ถูกส่วนแล้ว จะเห็นดวงปฐมมรรค (ผุดขึ้นขึ้นมาจากกึ่งกลางดวงนิมิต) ซึ่งเรียกว่า ธรรมานุปัสสนาสติปัญญา เพราะเป็นดวงธรรม ที่ทำให้บังเกิดเป็นกายขึ้น, ขนาดของดวงที่ปรากฏนั้น อย่างเล็กที่สุดก็เท่ากับดวงดาว อย่างโตที่สุดขนาดเท่าพระอาทิตย์หรือพระจันทร์, สันฐานกลมรอบตัวใสบริสุทธิ์ยิ่งนัก, เมื่อเห็นชัดเจนดีแล้ว ก็ทำใจให้นิ่งลงไปกลางดวงใสนั้น พอถูกส่วนเข้าก็จะเห็นกายทิพย์ ปรากฏขึ้นจากกลางว่างของดวงใสที่เห็นแล้วนั้น, ต่อไปทำใจให้หยุดนิ่งอยู่ในศูนย์กำเนิดของกายทิพย์ พอถูกส่วนดีแล้วจะเกิดดวงธรรม (คือดวงกลมใส นั่นเอง) ดวงนี้คือ ดวงทุติยมรรค เมื่อดวงนี้ขยายส่วนโตและ

^๑ ฐานที่กำหนดอารมณ์ ๗ ตามลำดับ คือ ๑. ช่องจมูก ๒. เพลาตา ๓. กึ่งกลางศีรษะ ๔. เพดานปาก ๕. ช่องคอเหนือลูกกระเดือก ๖. สะดือ ๗. เหนือสะดือ ๒ นิ้ว (ตรงฐานที่ ๗ มีศูนย์ ๕ คือ ศูนย์ธาตุดิน - อยู่ขวา, ศูนย์ธาตุน้ำ - อยู่หน้า, ศูนย์ธาตุลม - อยู่ซ้าย, ศูนย์ธาตุไฟ - อยู่หลัง, ศูนย์ธาตุอากาศ - อยู่กลาง วิญญาณธาตุและปฐมมรรคอยู่ตรงกลางนี้)

เห็นชัดเจนดีแล้ว ก็ทำใจให้นิ่งลงไปกลางดวงใส่นั้น พอถูกส่วน
เข้าก็จะเห็นกายรูปพรหมปรากฏขึ้นกลางเหตุว่างของดวง
ทุติยมรรคนั้น . . .”

นับจากกายเนื้อของมนุษย์ ซึ่งจัดว่าเป็นกายหยาบที่สุดของ
มนุษย์ ผู้ปฏิบัติเห็นกายในกายที่ซ้อนกันอยู่เป็นชั้นๆ กายซ้อนกายๆ
เข้าไปข้างในจนสุดละเอียด รวมทั้งสิ้น ๑๘ กาย (ณ ศูนย์กลาง
กายมนุษย์ สะดือทะเลหลัง ขวาทะลุซ้าย ด้ายกลุ่มซึ่งเส้นดิ่ง ตรง
กลางมาจดกัน เรียกอย่างรู้กันว่า “กลางก๊ก”) ให้ปฏิบัติไปตาม
ลำดับ ดังนี้

ก) ชั้นสมณะ - กายโลกียะ = กายมนุษย์ = อตตาสมมุตติ

๑. ใจหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ (หยาบ) ไสบริสุทธ์
อย่างกระจกคั่นช่องสองเงาหน้า เท้าฟองไข่แดงของไก่
๒. ใจหยุดนิ่งอยู่ที่ศูนย์กลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายมนุษย์(หยาบ)
ถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึง/เห็นกายมนุษย์ละเอียด ๒ เท้าฟองไข่แดงของไก่
๓. ใจหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียด
ถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึง/เห็นกายทิพย์ (หยาบ) ๓ เท้าฟองไข่แดงของไก่
๔. ใจหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายทิพย์
ถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึง/เห็นกายทิพย์ละเอียด ๔ เท้าฟองไข่แดงของไก่
๕. ใจหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายทิพย์ละเอียด
ถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึง/เห็นกายรูปพรหม (หยาบ) ๕ เท้าฟองไข่แดงของไก่
๖. ใจหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายรูปพรหม(หยาบ)
ถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึง/เห็นกายรูปพรหมละเอียด ๖ เท้าฟองไข่แดงของไก่
๗. ใจหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมละเอียด
ถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึง/เห็นกายอรุปรหม (หยาบ) ๗ เท้าฟองไข่แดงของไก่



๘. ใจหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายอรุปรพรม(หยาบ)
 ถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึง/เห็นกายอรุปรพรมละเอียด ๘ เท่าฟองไข่แดงของไก่

ข) ชั้นวิปัสสนา - กายโลกุตตระ = กายธรรม = ธรรมกาย = อัตตาแท้

๙. ใจหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายอรุปรพรมละเอียด
 ถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึง/เห็นกายธรรม[โคตรภู](หยาบ) เป็นรูปพระ
 ปฏิมากรเกตุดอกบัวตูม หน้าตักหย่อนกว่า ๕ วา สูง ๕ วา
๑๐. ใจหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นธรรมกาย (หยาบ)
 ถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึง/เห็นกายธรรมละเอียด เป็นรูปพระปฏิมากร
 เกตุดอกบัวตูม หน้าตัก ๕ วา สูง ๕ วา
๑๑. ใจหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นธรรมกายละเอียด
 ถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึง/เห็นกายพระโสดา เป็นรูปพระปฏิมากร
 เกตุดอกบัวตูม หน้าตัก ๕ วา สูง ๕ วา ไสหนักขึ้นไป
๑๒. ใจหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายพระโสดา
 ถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึง/เห็นกายพระโสดาละเอียด เป็นรูปพระปฏิมากร
 เกตุดอกบัวตูม หน้าตัก ๑๐ วา สูง ๑๐ วา
๑๓. ใจหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายพระโสดาละเอียด
 ถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึง/เห็นกายพระสกทาคา เป็นรูปพระปฏิมากร
 เกตุดอกบัวตูม หน้าตัก ๑๐ วา สูง ๑๐ วา
๑๔. ใจหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายพระสกทาคา
 ถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึง/เห็นกายพระสกทาคาละเอียด เป็นรูปพระปฏิมากร
 เกตุดอกบัวตูม หน้าตัก ๑๕ วา สูง ๑๕ วา
๑๕. ใจหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายพระสกทาคาละเอียด
 ถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึง/เห็นกายพระอนาคา เป็นรูปพระปฏิมากร
 เกตุดอกบัวตูม หน้าตัก ๑๕ วา สูง ๑๕ วา

๑๖. ใจหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายพระอนาคาคะเอียด
ถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึง/เห็นกายพระอนาคาคะเอียด เป็นรูปพระปฏิมากร
เกตุดอกบัวตูม หน้าตัก ๒๐ วา สูง ๒๐ วา
๑๗. ใจหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายพระอนาคาคะเอียด
ถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึง/เห็นกายพระอรหันต์ เป็นรูปพระปฏิมากร
เกตุดอกบัวตูม หน้าตัก ๒๐ วา สูง ๒๐ วา
๑๘. ใจหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายพระอรหันต์
ถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึง/เห็นกายพระอรหันต์ละเอียด เป็นรูปพระปฏิมากร
เกตุดอกบัวตูมหน้าตัก ๓๐ วา สูง ๓๐ วา

“ใจก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็น
ธรรมกายอรหันต์ละเอียดนี้ เสร็จกิจในพระพุทธศาสนาพระ
สมณโคดมแล้ว”

“ส่วน ‘พระนิพพาน’ นั้น คือกายธรรมที่ได้บรรลุ
อรหันต์ผลแล้ว”

“พระนิพพานนี้ประทับอยู่ในอายตนะนิพพาน”

“อายตนะนิพพานก็มีหน้าที่ตั้งคู่พระพุทธรูปเจ้า พระอรหันต์
เข้าไปสู่อายตนะของตน สถานอันเป็นที่ประทับของ
พระพุทธรูปเจ้าเรียกว่า ‘อายตนะนิพพาน’ ส่วนพระพุทธรูปเจ้าที่
ประทับอยู่ในอายตนะนิพพานนั้น เราเรียกว่า ‘พระนิพพาน’”

“อายตนะนิพพาน คือที่ประทับของพระนิพพาน
(ธรรมกายที่บรรลุพระอรหันต์ผลแล้ว) ที่เข้าอนุภาทิสสนิพพาน
แล้ว...”^๑

“ในอายตนะนิพพานนั้นมีแต่พระนิพพาน ซึ่งทรง
ประทับเข้านิโรธสงบตลอดกันหมด ไม่มีการไปมาหาสู่กัน
ดังเช่นสัตว์โลกทั้งหลาย ที่เห็นกันอยู่ในภพสามนี้”

^๑ จากเอกสารต่างๆ ของสำนักพระธรรมกายหลายเล่ม เช่น หลักการเจริญภาวนา
สมาธิวิปัสสนากรรมฐาน, วัดพระธรรมกาย จ.ปทุมธานี, พ.ศ. ๒๕๔๐



ที่ยกมาให้ดูทั้งหมดในตอนนี้นี้แหละ คือ ธรรมกาย ตามแบบของสำนักพระธรรมกาย ซึ่งเห็นได้ชัดเจน และจะต้องยอมรับกันตามจริง ว่าเป็นธรรมกายแบบใหม่ ไม่มีมาในพระพุทธศาสนา อันจะต้องแยกออกไปต่างหาก ไม่ให้สับสนปะปนกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

(ถ้าจัดเข้าในพระพุทธศาสนา ท่านผู้รู้ทั้งหลายก็จะจัดเป็นนิमित คือภาพที่จิตปรุงแต่งขึ้น ระหว่างที่กำลังเจริญสมาธิบางระดับ)

แม้คำว่า “นิพพาน” และ “อายุตนนิพพาน” ที่กล่าวถึงในตอนนี้เป็นของใหม่ ตามแบบเฉพาะของสำนักพระธรรมกาย ไม่พื่อนำมาปะปนกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน

ธรรมกายแบบเดิม

เกิดจากการเพิ่มคุณภาพในตัวของเรา

ขออ้อนย่อเพื่อสําคัญความเข้าใจให้ชัดว่า “ธรรมกาย” ในความหมายเดิมของพระพุทธศาสนานั้น

๑. เป็นคำตรัสหรือคำพูดเชิงเปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นความหมายอย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ

ก) พระพุทธเจ้าตรัสหลักการของพระพุทธศาสนาที่ถือ **ธรรมสูงสุด** แยกจากศาสนาพราหมณ์ที่ถือว่าพระ **พรหมสูงสุด** และตรัสเชิงเปรียบเทียบว่า ที่ศาสนาพราหมณ์สอนว่าพราหมณ์เกิดจากโอษฐ์ของพระพรหมนั้น ภิกษุสาวกทั้งหลายก็เกิดจากโอษฐ์ของพระพุทธเจ้า คือเกิดจากธรรม/คำสอน/หลักการที่

หลังไหลออกมาจากโอษฐ์ของพระองค์ ผู้เรียกได้ว่าเป็น**ธรรมกาย** ในฐานะเป็นแหล่งที่รวมและหลังไหลออกมาของธรรมเหล่านั้น (เป็นการตรัสในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องเพียงครั้งเดียว ซึ่งตรัสต่อไป ด้วยว่าจะเรียกพระองค์ว่าเป็นพรหมกาย คือตัวพระพรหมที่แท้ ก็ได้ ในฐานะเป็นแหล่งธรรมอันประเสริฐ ที่ให้กำเนิดแก่อริยชน)

ข) คำประพันธ์คือคาถาบางแห่งในพระไตรปิฎกเล่มต่างๆ ใช้คำว่า**ธรรมกาย** ในเชิงเทียบเคียงกับ**รูปกาย** คือร่างกาย เพื่อสรรเสริญพระคุณของพระพุทธเจ้า ด้วยท่วงทำนองของความรู้สึกซาบซึ้งงดงามน้อมนำศรัทธาบ้าง เพื่อให้มองเห็นการพัฒนาด้านใน คือจิตใจและปัญญาที่เจริญงอกงามขึ้นมา เหมือนการเลี้ยงดูร่างกายให้เจริญเติบโตบ้าง

๒. เป็นคำตรัสหรือคำพูดแบบคลุมๆ รวมๆ หมายถึงธรรม คือคุณงามความดีหรือคุณสมบัติ ทั้งหมดหรือทั้งหมด ตามแต่จะประสงค์ในกรณีนั้นๆ และตรัสหรือพูดอย่างผ่านๆ พอให้เป็นเครื่องโน้มนำใจเข้าหาหลักธรรมต่างๆ ที่พึงรู้พึงปฏิบัติต่อไป ดังนั้น ธรรมกายจึงไม่ต้องมีวิธีปฏิบัติขึ้นมาโดยเฉพาะต่างหาก ให้เกิดความเข้าใจโดยใช่เหตุ

ได้กล่าวแล้วว่า ในพระไตรปิฎกที่มีคำว่า “ธรรมกาย” ปรากฏอยู่ ๔ ครั้งนั้น ใช้เรียกเป็นพระนามอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า ๑ ครั้ง กล่าวถึงพระคุณหรือคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าพระองค์อื่น ๑ ครั้ง ของพระปัจเจกพระพุทธเจ้า ๑ ครั้ง ของพระมหาปชาบดีโคตมีเถรี ๑ ครั้ง



หลังจากพระไตรปิฎกแล้ว คัมภีร์อรรถกถาเป็นต้นมักใช้คำว่าธรรมกาย เฉพาะกับพระพุทธเจ้า ในความหมายเชิงสรรเสริญ พระพุทธคุณ คือ พระคุณสมบัติต่างๆ ทางนามธรรม เทียบเคียงกับพระพุทธลักษณะด้านพระรูปกาย และมักกล่าวไว้คู่กันกับพระรูปกายนั้น เช่น บรรยายว่า พระพุทธเจ้าทรงมีพระรูปกายงามสง่าด้วยมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ ฯลฯ และมีพระ**ธรรมกาย** ที่ประกอบด้วยพระศพลัญจนา เป็นต้น ส่วนกรณีที่จะใช้กับบุคคลอื่นหรือใช้อย่างกว้างๆ แทบไม่มีเลย^๑

เมื่อใช้ “ธรรมกาย” กับพระพุทธเจ้าแล้ว บางทีก็เลยผ่อนลงมาใช้กับพระโพธิสัตว์ คือท่านผู้จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าต่อไป ซึ่งก็เป็นบุคคลพิเศษ (พบใช้อย่างนี้แห่งเดียว = จริย.๑.๓๒๔) โดยหมายถึงประดาธรรมคือคุณความดีและคุณสมบัติทั้งหลายที่พระโพธิสัตว์ได้สั่งสมเพิ่มพูนขึ้นมาจากการบำเพ็ญบารมี ซึ่งรวมเข้าด้วยกันเหมือนเป็นเนื้อตัวของพระโพธิสัตว์นั้น

สำหรับผู้อื่นที่จะมาเกี่ยวข้องกับธรรมกาย ก็คือ เห็นธรรมกายของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นสำนวนเชิงรูปธรรม เพื่อเทียบเคียงกันได้กับการเห็นร่างกาย/รูปกาย ความหมายก็คือการเห็นธรรมนั่นเอง และบางทีท่านก็พูดเทียบกันไว้ด้วยว่า เห็นพระ**รูปกาย**ของพระพุทธเจ้า ด้วยมังสจักขุ หรือประสาทจักขุ (ตาเนื้อ) และเห็นพระ**ธรรมกาย**ของพระพุทธเจ้า ด้วยปัญญาจักขุ หรือญาณจักขุ (ตาปัญญา) [เช่น อิติ.๑.๓๓๔; วินย.ฎีกา ๑/๔๘๒]

การเห็นธรรมกายของพระพุทธเจ้า ที่ว่าหมายถึงเห็นธรรม

^๑ ที่ใช้กว้างๆ พึงดูตัวอย่างที่ สุตต.๑.๒/๔๔๓

นั่นเองนั้น ก็เท่ากับที่พระพุทธรูปเจ้าตรัสว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นก็เห็นพระพุทธรูปเจ้า เพราะความเป็นพระพุทธรูปเจ้าอยู่ที่การตรัสรู้ธรรม พุทธง่าย ๆ ว่า สาระของความเป็นพระพุทธรูปเจ้าก็คือโพธิ์ ได้แก่ปัญญาที่ตรัสรู้ธรรม ผู้ใดถึงโพธิ์ ผู้นั้นก็เป็นพุทธรูป เมื่อเราเกิดปัญญารู้ธรรม ก็เท่ากับเห็นองค์พระพุทธรูปเจ้า และการเห็นธรรมนี้เมื่อพูดออกมาเป็นหลักการ ก็หมายถึงการเห็นอริยสัจจอย่างที่เคยกล่าวข้างต้น ซึ่งก็คือการบรรลุมรรคผลนิพพาน

พูดอีกสำนวนหนึ่ง การเห็นพระพุทธรูปเจ้า ก็คือเห็นพระคุณหรือคุณสมบัติของพระองค์ เพราะพระพุทธรูปเจ้าก็คือพุทธคุณ หรือคุณสมบัตินี้ที่ทำให้เป็นพระพุทธรูปเจ้านั่นเอง^๑

นอกจากนี้ จะสังเกตเห็นว่า เรื่องการเห็นธรรมกาย และปัญญาจักขุที่เป็นเครื่องเห็นธรรมกายนั้น เนื่องจากเป็นคำประเภทพรรณนาคุณ มิใช่เป็นคำศัพท์จำเพาะมาแต่เดิม จึงมีความหมายกว้าง ไม่จำกัดแน่นแฟ้นอย่างคำว่า “ธรรมจักขุ” (ธมฺมจกฺขุ) ที่หมายถึงการเห็นธรรมชั้นอริยมรรคแน่ลงไป ดังปรากฏว่า ปัญญาจักขุมองเห็นธรรมกาย ในระดับอริยมรรคอย่างนั้นก็มี (บางที่ท่านก็เรียกว่าโลกุตตรจักขุ คู่กับโลกียจักขุที่มองเห็นรูปกาย — สุตต.อ. ๑/๓๙) แต่บางทีก็ผ่อนลงมา หมายถึงการเข้าใจธรรมด้วยปัญญาของมนุษย์ปุถุชน

ยกตัวอย่างเรื่องพระเจ้าอโศกมหาราช ตอนที่ทรงหันมานับถือพระพุทธศาสนา ตามที่ท่านเล่าไว้ว่า ได้ทอดพระเนตรเห็น

^๑ พุทธคุณาติ จ อุตโต พุโธเวว ตถาคตสฺส โส เอตํ วาสฺมิทฺถ อธิวณฺโณ ธมฺมกาโย อิติปิโต วณฺโณโต. (วินย.ฎีกา ๑/๕๔๗) แปลว่า “โดยอรรถะ พระพุทธรูปเจ้าก็คือพุทธคุณทั้งหลาย เพราะพระดำรัสว่า ดูกรวาสฺมิทฺถ คำว่า ธรรมกายนี้เป็นชื่อของตถาคต”



นิโคธสามเณรแล้วทรงเลื่อมใส โปรดให้นิมนต์มาฉันภัตตาหาร ทรงฟังธรรมแล้ว ได้ทรง "เห็นธรรมกายของพระทศพล อันปรากฏ ในกระจกเงา คือคำกล่าวของสามเณร"^๑ จึงได้ทรงเลื่อมใส ในพระรัตนตรัย ทรงตั้งอยู่ในสภาวะและศีล แล้วเจริญพระราชาศรัทธา ยิ่งๆ ขึ้นนับแต่นั้นมา

การเห็นธรรมกายในกรณีของพระเจ้าอโศกมหาราชนี้ ก็คือ การที่ทรงเกิดความเข้าใจธรรมสว่างจ้าขึ้นจนเลื่อมใสศรัทธาใน พระรัตนตรัยเท่านั้น ไม่ใช่การบรรลุมรรคผลแต่อย่างใด และก็ไม่ต้อง ทรงปฏิบัติตามหลักวิชาอะไรเพื่อจะเข้าถึงหรือเห็นธรรมกายนั้น นอกจากนี้ใช้พระปัญญาของพระองค์เองพิจารณาไตร่ตรองธรรม ที่สามเณรแสดงถวายในเวลานั้น

เนื่องจากธรรมกายเป็นถ้อยคำแบบเปรียบเทียบหรือ เชิงกวีนิพนธ์ ไม่ใช่หลักธรรมใดโดยเฉพาะ จึงเป็นเรื่องที่พรรณนากันไป ได้ยืดยาว ซึ่งในที่นี้เห็นว่าจะเกินจำเป็น จึงขอยุติลงอีกตอนหนึ่ง

แต่ไหนๆ ก็ได้พูดกันมานานแล้ว ชาวพุทธควรจะได้ ประโยชน์ในเชิงปฏิบัติจากเรื่องธรรมกายนี้ด้วย ประโยชน์ที่จะได้มี ๒ ชั้น คือ

๑. การบำรุงเลี้ยงธรรมกายของตนเองให้เจริญเติบโตขึ้น
๒. การเห็นธรรมกายของพระพุทธเจ้า

ข้อที่ ๑ พึงเห็นตัวอย่างในกรณีของพระนางมหาปชาบดีโคตมี ผู้มีธรรมกายที่เจริญเติบโตแล้ว และในกรณีของพระโพธิสัตว์ ซึ่ง อยู่ในระหว่างบำรุงเลี้ยงธรรมกายของตนให้งอกงามยิ่งขึ้นๆ

^๑ สามเณรสัส วณาทาเส ทิสฺสมานํ ทสพลธมฺมกายํ ทิสฺวา” (วินย.ฎีกา ๑/๑๓๑)

คติที่จะได้ในขั้นนี้ คือควรหมั่นเตือนตัวเอง และเตือนกัน เช่น เตือนลูกหลานว่า อย่ามัวบำรุงเลี้ยงแต่เพียงร่างกาย/รูปกาย เท่านั้นให้เติบโต แต่ควรพัฒนาคุณความดีหรือคุณสมบัติต่างๆ เช่น ความขยันหมั่นเพียร ความเข้มแข็ง สมာธิ ปัญญา ความกตัญญูทวดเวที ฯลฯ ให้**ธรรมกาย**ของเราเจริญเติบโตขึ้นด้วย

ข้อที่ ๒ ก็สืบเนื่องจากข้อที่ ๑ นั่นเอง กล่าวคือ เมื่อเราพัฒนาธรรมกายของเราให้เติบโตใหญ่แข็งแรงกล้ามากขึ้น คุณสมบัติตัวสำคัญคือปัญญา ที่ผ่านการฝึกฝนลับมาอย่างดี ก็จะเฉียบคมยิ่งขึ้น จนถึงขั้นที่ยังรู้ยังเห็นสัจธรรม เป็นโพธิ ซึ่งรู้แจ้งความจริงที่ทำให้เป็นพระพุทธเจ้า พุทธเป็นสำนวนเชิงอุปมาว่า เห็น**ธรรมกาย**ของพระพุทธรูป หรือเห็นองค์(ธรรมที่ทำให้เป็น)พระพุทธรูป

ธรรมกายเป็นอตฺตา

ไม่เข้ากับหลักวิชาธรรมกาย

ทางสำนักพระธรรมกายยึดถือว่า “ธรรมกายเป็นอตฺตา” และได้พยายามหาหลักฐานในคัมภีร์มาอ้าง ปรากฏว่ามีหลักฐานอยู่ที่เดียว ในอรรถกถาแห่งหนึ่ง ซึ่งกล่าวถึงธรรมกายเป็นอตฺตา/ตัวตน แต่หลักฐานนั้นกลับมากัดค้านขัดแย้งต่อหลักการของสำนักพระธรรมกายที่ยึดถือไว้เอง ความในอรรถกถานั้นว่า

ปริ ว อตฺตภูโต ธรรมกายโต อญฺญํ, ปฏิปกฺขํ ว ตทนตฺถกริ
กิเลสโจรคณํ มินาติ หีสตีติ ปริโม, มหาสตุโต . . . ตสฺส ภาโว กมฺมํ ว
ปารมิตา, ทานาทิกิริยา. (จรียา.อ. ๓๒๔)^๑

^๑ หลักฐานนี้มีแห่งเดียว แต่คัมภีร์รุ่นฎีกาและหลังจากนั้นยกไปอ้างต่ออีกประมาณ ๓ แห่ง คือ ฎีกาแห่งที่สมณิกาย ได้แก่ สิลกขนุชวคคฎีกา และ สิลกขนุชวคคอินวฎีกา ภาค ๑; และ สททนีตีปกรณ (ชาตุมาลา)



แปลว่า: “พระมหาสัตว์(พระโพธิสัตว์) ย่อมบั่นทอน คือ กำจัดฝ่ายอื่น อันได้แก่สภาวะอย่างอื่นจากธรรมกาย ที่เป็น อัตตา/ตัว(ของพระมหาสัตว์) หรือย่อมบั่นทอนคือกำจัด ปฏิบัติ อันได้แก่หมู่วิเศษคือกิเลส ที่จะก่อความพินาศแก่ อัตตา/ตัว(ของพระมหาสัตว์) เพราะเหตุนี้ พระมหาสัตว์จึง ชื่อว่าเป็นปรมา (ผู้ยอดเยี่ยม); ภาวะ หรือกรรม (การกระทำ) ของพระมหาสัตว์ผู้เป็นปรมา(ยอดเยี่ยม) นั้น ชื่อว่าปารมิตา (บารมี) ได้แก่การกระทำ (๑๐ อย่าง) มีทาน เป็นต้น นั่นเอง”

ข้อความในอรรถกถาข้างบนนี้ อธิบายความหมายของคำว่า “บารมี” คือความดีอย่างสูงที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญ มีใจความว่า การกระทำความดี ๑๐ ประการ มีทานเป็นต้น ที่เรียกว่าบารมี ก็ เพราะเป็นภาวะหรือเป็น(กุศล)กรรมของพระโพธิสัตว์ ผู้เป็นปรมา (ปรมา คือยอดเยี่ยม) ตามความหมายที่ว่า พระโพธิสัตว์นั้น บำเพ็ญรักษา ธรรมกาย ที่เป็นอัตตา คือเป็นตัวหรือเป็นเนื้อเป็นตัวของท่านไว้ได้ โดยกำจัดสิ่งอื่นๆ ที่นอกเหนือจากธรรมกายนั้น หรือกำจัดหมู่วิเศษ คือกิเลสความชั่วร้ายทั้งหลายที่เป็นศัตรู ไม่ให้มาก่อความเสื่อมเสีย ทำอันตรายแก่ธรรมกาย คือปวงความดีที่ท่านได้เพียรบำเพ็ญ สร้างสมมา

ที่อรรถกถากล่าวว่า “ธรรมกายซึ่งเป็นอัตตา” ในที่นี้ ไม่ตรง ตามความหมายที่ทางสำนักพระธรรมกายต้องการ เพราะ

๑. ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่พูดมาแล้ว ธรรมกายเป็นคำรวมๆ กลุ่มๆ หมายถึงธรรม หรือคุณสมบัติต่างๆ ทั้งหมดหรือทั้งหมด ไม่จำเพาะข้อใดข้อหนึ่ง แม้แต่ธรรมกายในระดับสูงสุด

ก็ยั้งรวมโลกุตตรธรรม ๙ ทั้งหมด และในโลกุตตรธรรมทั้ง ๙ นั้น มรรค ๔ ผล ๔ ก็ยังเป็นสังขาร และทางสำนักพระธรรมกายก็ยอมรับเองว่าสังขารไม่ใช่อตฺตาแท้ เป็นเพียงอตฺตาสมมติ จึงยังเป็นอนัตตา เพราะฉะนั้น ตามหลักใหญ่นี้ ธรรมกายก็ไม่ใช่เป็นอตฺตาแท้ที่ทางสำนักพระธรรมกายต้องการ แต่เป็นได้เพียงอตฺตา/ตัวตนสมมติ

๒. ธรรมกายของพระโพธิสัตว์ คือความดีหรือคุณสมบัติทั้งมวลที่ท่านได้สะสมมา อันเป็น(ประดุจ)เนื้อตัวหรืออตฺตาของท่านนี้ อาจจะถูกศัตรูคือกิเลสเข้ามาทำลาย พระโพธิสัตว์จึงต้องคอยระวังป้องกันไว้ แม้ว่าท่านจะยอดเยี่ยมที่สามารถกำจัดศัตรูเหล่านั้น แต่ก็เห็นได้ชัดว่าธรรมกายอย่างนี้ ไม่มีลักษณะที่จะเป็นธรรมกายในแบบของสำนักพระธรรมกายได้เลย และเป็นเพียงคำพูดเชิงอุปมาเท่านั้น

๓. ถ้าถือตามหลักของสำนักพระธรรมกายเอง ที่สอนว่า ธรรมกายคือนิพพาน หรือนิพพานเท่านั้นเป็นธรรมกาย ถ้าถืออย่างนี้ ธรรมกายในข้อความภาษาบาลีจากอรรถกถาข้างต้น ซึ่งเป็นธรรมกายของพระโพธิสัตว์ ก็เป็นธรรมกายตามความหมายของสำนักพระธรรมกายไม่ได้ เพราะพระโพธิสัตว์เป็นปุถุชน ยังไม่ได้บรรลุนิพพาน เพราะฉะนั้น ธรรมกายที่ว่าเป็นอตฺตา/ตนของพระโพธิสัตว์ในข้อความที่ยกมาข้างนั้น ก็เป็นเพียงอตฺตาสมมติตามภาษาพูด คือโดยสภาวะที่แท้ก็เป็นอนัตตาอยู่นั่นเอง

๔. ตามหลักวิชาของสำนักพระธรรมกายเอง คนจะเข้าถึงหรือเห็นธรรมกาย ต้องปฏิบัติก้าวไปจนเลยกายอรุปพรหมละเอียดถึงกายธรรมโคตรภู แต่พระโพธิสัตว์ตามหลักพุทธศาสนาเดิมแท้



ยังเป็นปฎุชน ได้อย่างสูงก็แค่ฉานสมาบัติ อยู่ในระดับพรหม คือยังไม่ถึงธรรมกาย เพราะฉะนั้นธรรมกายในที่นี้ก็ต้องไม่ใช่ ธรรมกายแบบของสำนักพระธรรมกาย แต่เป็นธรรมกายตาม ความหมายของพระพุทธศาสนาเดิมแท้ ซึ่งเป็นอัตตา/ตัวตนโดย สมมติเท่านั้น

เป็นอันว่า ไม่ว่าจะมองในความหมายของพระพุทธศาสนา เดิมแท้ หรือตามความหมายของสำนักพระธรรมกาย คำว่าธรรมกาย เป็นอัตตาที่อรรถกถาข้างต้นว่าไว้ ก็ไม่เป็นอัตตาแท้ที่สำนัก พระธรรมกายต้องการ

ธรรมกายเป็นอัตตา

เป็นเรื่องธรรมดาของคำอุปมาอุปไมย

แท้ที่จริง คำอธิบายของอรรถกถาข้างต้นนั้น ไม่ใช่เรื่องที่จะต้องมองความหมายไปไกลจนเกินเลยความจริงที่ท่านต้องการ คำว่า “ธรรมกาย” ก็เป็นคำพูดเชิงเปรียบเทียบ และคำว่า “อัตตา/ตัว/ตัวตน” ก็เป็นคำพูดเชิงเปรียบเทียบ หมายความว่า พระโพธิสัตว์ได้เพียร พยายามบำเพ็ญบารมีสร้างสมความดีมามากมาย ความดีเหล่านั้น พุทธรวมเข้าด้วยกันก็เป็น *ธรรมกาย* คือกองหรือประมวลแห่ง คุณสมบัติทั้งหลาย ซึ่งเป็นเหมือนเนื้อตัวของท่าน ที่ท่านรักษาไว้ ไม่ให้ศัตรูหมู่มัจจุรคือกิเลสมาทำอันตรายให้เสื่อมเสียไป

คำพูดเชิงเปรียบเทียบหรืออุปมาแบบนี้ มีมากมายใน พระไตรปิฎก และคัมภีร์รุ่นต่อๆ มา อย่างเรื่องพระเจ้าอโศกทรงเห็น พระธรรมกายของพระพุทธเจ้าในกระจกเงา (คันฉ่อง) คือคำบรรยาย

ของสามเณรนิโครธที่กล่าวถึงข้างต้น คือบอกว่าคำเทศน์ของสามเณรนั้นเป็นเหมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นองค์พระพุทธรูปเจ้ากรรมกายที่มองเห็นในกระจกเงา หรือในคำบรรยายอย่างนี้ ย่อมไปกันไม่ได้กับกรรมกายในความหมายของสำนักพระกรรมกาย เพราะไม่ต้องมานั่งเพ่งให้เห็นที่ศูนย์กลางกาย

นอกจากกรรมกายแล้ว ก็ยังมีคำอื่นอีกมากที่ใช้ทำนองนี้ อย่างคำว่า “ธรรมจักร” ที่เราได้ยินกันบ่อย “ธรรมนคร” หรือแม้แต่ “นิพพานนคร”

“ธรรมจักร” แปลว่า วงล้อธรรม ที่ว่าพระพุทธรูปเจ้าทรงประกาศธรรมจักรหรือหมุนวงล้อธรรม เมื่อคราวเทศน์ครั้งแรก แก่เบญจวัคคีย์ ก็ไม่ได้มีวงล้ออะไร แต่หมายถึงการเริ่มให้ธรรมเคลื่อนขยับแผ่ขยายไป เทียบกับ “อาณาจักร” คือวงล้อแห่งอำนาจที่ราชาแผ่ขยายไป หรือเทียบว่าพระพุทธรูปเจ้าทรงเริ่มแผ่ดินแดนแห่งธรรมที่ร่มเย็นคือธรรมจักรออกไป คู่กับคำว่าราชาแผ่อำนาจที่เป็นดินแดนแห่งการใช้อำนาจบังคับ

คำว่า “ธรรมนคร” ก็ตาม “นิพพานนคร” ก็ตาม หรืออย่างฝ่ายร้ายเช่น “กิเลสโจร” ก็ตาม ก็เป็นคำที่ท่านใช้กันเป็นธรรมดา ผู้รู้ธรรมก็อ่านไปโดยเข้าใจความหมายที่ท่านต้องการ ขอยกตัวอย่างมาให้ดูอีก ๒-๓ แห่ง เช่น

“พระสุมนพุทธรเจ้า ผู้ทรงเป็นนายกแห่งโลก . . .
ได้ทรงสร้างพระอมตนครอันประเสริฐ (นิพพานนคร) อันมี
ศีลเป็นปราการกว้างใหญ่ แวดล้อมด้วยสมาธิเป็นคูเมือง
มีวิปัสสนาญาณเป็นประตูพระนคร มีสติสัมปชัญญะเป็น



บานประตูอันมั่นคง ประดับประดาด้วยมณฑปแห่งสมบัติ
เป็นต้น คับคั่งไปด้วยโพธิปักขิยประชาชน . . . ทรงสร้าง
มหาวิถีสถูป (ถนนวนใหญ่) แล้วด้วยสติปัญญา อันไม่คดเคี้ยว ตรง
และกว้างขวาง . . .”

(พทุฐ.อ.๒๒๗)

หรืออย่างง่าย ๆ ว่า

“แท้จริง บุรุษผู้มีปัญญา เจริญวิปัสสนาแล้ว เปิด
อริยมรรคทวาร เข้าสู่นิพพานนคร ย่อมบรรลุความสำเร็จ
แห่งสาวกบ้าง ความเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าบ้าง สัมมา-
สัมโพธิญาณบ้าง”

(มงฺคล. ๑/๑๔๖)

บางทีคำสำคัญๆ คำเดียว ท่านใช้เชิงอุปมาอีกเยื้องไปต่างๆ
มากมาย เช่น กิเลส เรียกเป็น กิเลสโจร (โจรคือกิเลส) ในตัวอย่าง
ข้างต้นบ้าง กิเลสอัคคี (ไฟกิเลส เช่น ฐ.อ.๔/๘๐) กิเลสพยาธิตัว (เช่น ฐ.อ.๑/๖)
กิเลสโรค (เช่น เถร.อ.๒/๑๐) กิเลสมล (มลทินคือกิเลส เช่น อป.อ.๑/๕)
กิเลสวณะ (ปากกิเลส เช่น วิมาน.อ.๒๔๖) กิเลสกัณฐกะ (หนามกิเลส เช่น
เถร.อ.๒/๓๓๓) กิเลสกัททมะ (เปลือกตมกิเลส เช่น อป.อ.๒/๑๓๖) กิเลสทุกคะ
(หล่มกิเลส เช่น ฐ.อ.๗/๑๕๕) กิเลสราสี (กองกิเลส เช่น ที.อ. ๒/๑๗๕) ฯลฯ
อย่างคำว่า “กิเลสโจร” (โจรคือกิเลส) ก็มีใช้บ่อยๆ นอกจาก
ที่ยกมาดูข้างต้น ก็เช่น

“สัมมาทิฐินี้แล ท่านเรียกว่า . . . ปัญญาศีลตรา (มีด
หรือศีลตราแห่งปัญญา) . . . โยคาวจรบุคคล กำจัดอวิชชา
อันธการ ด้วยสัมมาทิฐิ กล่าวคือวิปัสสนาญาณนี้ ในเบื้อง
นุพภาคแล้ว ฆ่าประดากิเลสโจรเสีย ย่อมลู่ถึงนิพพาน
โดยเกษม”

(เช่น ที.อ. ๑/๒๘๒)

ในฝ่ายดีก็เช่นกัน มีคำใช้เชิงเปรียบเทียบให้เป็นรูปธรรม
 อย่างนี้ทั่วไป ซึ่งเป็นวิธีพูดให้เห็นง่ายและน่าสนใจมากขึ้น อย่าง
 คำว่า “ธรรม” ก็เป็นตัวอย่างที่ดี มีคำใช้มาก นอกจาก ธรรมกาย
 ธรรมจักร ธรรมนคร ธรรมราชา ยังมีอีกแทบไม่ต้องนับ
 (ไม่ต้องแสดงที่มา เพราะจะกินเนื้อที่เกินไป) เช่น ธรรมโอสถ ธรรมรส
 ธรรมนาวา ธรรมาทาส (แวนธรรม) ธรรมประทีป ธรรมบั้งโชด
 (ดวงชวาลาแห่งธรรม) ธรรมโฆษ (เสียงธรรม) ธรรมรส ธรรมบรรพต
 ธรรมโกศ (คลังธรรม) ธรรมเมฆ ธรรมเการี (กลองธรรม) ธรรมเสตุ
 (สะพานธรรมข้ามสังสารวัฏ) ฯลฯ

แม้แต่ ธรรมรัตนะ ในชุดแห่งพระรัตนตรัย ที่มีพุทธรัตนะ
 ธรรมรัตนะ และสังฆรัตนะ ก็เป็นคำใช้เชิงเทียบเคียงอย่างนี้ แต่
 เป็นคำที่ใช้สื่อกันจนลงตัว

คำว่า “ธรรมกาย” นี้ บางที่ท่านก็ใช้คำว่า “ธรรมสรีระ” แทน
 โดยมีความหมายอย่างเดียวกัน (เช่น อ.อ.๑/๒๗)

อปทาน (พระไตรปิฎกเล่ม ๓๒-๓๓) ซึ่งเป็นคัมภีร์เดียวใน
 พระไตรปิฎกที่ปรากฏมีคำว่า “ธรรมกาย” (ยกเว้นครั้งเดียวที่มี
 ในที่อื่น คือเล่ม ๑๑ ที่พระพุทธเจ้าตรัสเทียบหลักการของพุทธ
 กับพราหมณ์) นั้น ดังได้กล่าวแล้วว่า เป็นคัมภีร์เชิงชีวประวัติ
 ประเภทคำประพันธ์ร้อยกรองเป็นคาถาล้วน มุ่งแสดงพุทธจริยา
 และสาวกจริยา ในลักษณะที่เน้นความงดงามแห่งถ้อยคำและ
 พรรณนาโวหาร มากด้วยอุปมาอุปไมย ที่จะให้เกิดความซาบซึ้ง
 น้อมนำศรัทธาและปิติ

ในคัมภีร์ อปทานนั้น ไม่ว่าจะกล่าวถึงบุคคลหรือข้อธรรมทั้ง
 หลายก็ตาม มักมีถ้อยคำและเนื้อความเชิงเปรียบเทียบ



ประกอบอยู่ทั่วไป ซึ่งเมื่อได้อ่านแล้วก็จะไม่แปลกใจ ที่ได้พบคำว่า ธรรมกาย ซึ่งท่านใช้ในคัมภีร์นี้ในลักษณะเช่นเดียวกันนั้น ขอให้ดู ตัวอย่างคำของพระอุบาลีเถระที่พรรณนาพระพุทธรูปว่า

“ข้าแต่องค์มหาวิระ พระองค์ดั่งขัตติยราช กำจัดหมู่ บัณฑิตแล้ว ได้พระนามว่าเป็นธรรมราชาแห่งโลก พร้อม ทั้งเทพพิภพ พระองค์ปราบเหล่าเดียรฉัตร กับทั้งมารพร้อม ด้วยปวงเสนา ทรงจัดความมีดมนอนนการเสร็จสิ้นแล้ว ก็ได้ทรงสร้างธรรมนครขึ้นไว้ อันมีศีลเป็นปราการ มีญาณ เป็นคุ้มประตุ ข้าแต่องค์พระธีรเจ้า ศรัทธาเป็นเสาระเนียด และสังวรเป็นนายทวารบาล สถิติปฏิฐานเป็นป้อม พระปัญญา ของพระองค์เป็นลานจตุรัส และอิทธิบาทเป็นสี่แยก ธรรม วิถีก็ได้ทรงสร้างไว้ด้วยดีแล้ว

“พระสูตร พระอภิธรรม และพระวินัยหมดทั้งสิ้น คือ นวังกุพุทธพจน์ เป็นธรรมสภา วิหารธรรมอันมีสุญญต- อนิมิตต และอัปปณิหิตวิโมกข์ กับทั้งอาเนญชสมบัตติ และ นิโรธสมบัตติ เป็นธรรมภูมิของพระองค์

“ท่านผู้มีนามว่าสารีบุตร ซึ่งจัดเจนในปฏิภาณ ที่ทรง ตั้งไว้ให้เป็นเอตทัคคะด้านปัญญา ได้เป็นธรรมเสนาบดีของ พระองค์ ท่านผู้เจนจบทางฤทธิ์ เชี่ยวชาญในจตุตถุบัติ นามว่า โกลิตะ (พระโมคคัลลานะ) ได้เป็นบุโรหิตของพระองค์ ข้าแต่ องค์พระมุนี ท่านพระมหากัสสปะ ผู้ทรงไว้ซึ่งโบราณวงศ์ เลิศในรุดงค์คุณ ผู้มีเดชสูง ยากจักหาผู้ทัดเทียมได้ เป็นผู้ พิพากษา ท่านผู้มีนามว่าอานนท์ ซึ่งเป็นพหูสูต ทรงธรรม

ข้าพเจ้าทูลเกล้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสที่ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ ขอพระองค์จงโปรดเกล้าฯ อนุญาตให้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสถวายพระพรแด่พระองค์ท่านด้วยเทววิทยาทันที

(พ.อ.ป. ๓๒/๘/๖๓)

ไม่มีใครต้องไปคิดหรือตีความว่า *ธรรมนคร* นี้ เป็นดินแดน บ้านเมือง หรือเป็นสถานที่อะไรจริงจัง

เพราะฉะนั้น ในเรื่องธรรมกายนี้ จึงไม่มีข้อที่จะต้องคิด ให้ไกลเกินไป ทางที่ดีควรจะใช้ให้ได้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน อย่างที่กล่าวมาแล้ว คือมาชวนกันบำรุงเลี้ยงธรรมกายของเรา แต่ละคนให้เจริญงอกงาม ด้วยการพัฒนาชีวิต ทั้งด้านพฤติกรรม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา จนกระทั่งปัญญาแก่กล้าเห็นความจริง ของโลกและชีวิต มีจิตใจเป็นอิสระ รู้ ตื่น เบิกบาน นั้นแหละ จึงจะ เป็นการเห็นธรรมกาย/กองธรรมที่แท้จริง ที่มีใช้เป็นเพียงนิมิตภาพ ในใจที่จิตสร้างสรรค์ขึ้นมา

ขอจบท้ายด้วยข้อความกล่าวธรรมเชิงอุปมาของพระนาคเสน ในมิลินทปัญหา ว่า

“ดูก่อนมหาบพิตร . . . พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงธรรมจักร แล้ว บรรลุความเป็นสัมโพธิญาณ ทรงมีชัยชนะสงครามแล้ว ได้ทรงสร้าง*ธรรมนคร* . . . ธรรมนครของพระผู้มีพระภาค เจ้านั้น มีศีลเป็นปราการ มีhiriเป็นคูเมือง มีสติเป็นนาย ทวารบาล มีญาณเป็นซุ้มประตู มีความเพียรเป็นป้อม มี รัศมีเป็นเสากระหนาบ มีปัญญาเป็นปราสาท มีพระสูตร



เป็นลานจตุรัส มีพระอภิธรรมเป็นสี่แยก มีพระวินัยเป็น
 ศาลวินิจฉัยความ มีสติปัญญาเป็นทางวิถึ . . . บนถนนสติ
 ปัญญาวิถึของธรรมนครนั้น มีร้านค้าเรียงราย กล่าวคือ ร้าน
 บุปผชาติ (=สัญญา ๑๐) ร้านเครื่องสำอาง (=ศีลต่างประเภท)
 ร้านผลไม้ (=อริยผล และสมบัติต่างๆ) ห้างเวชภัณฑ์ดับพิษ (=
 อริยสังข์ ๔) ห้างเภสัชภัณฑ์ (=โพธิปักขยธรรม ๓๗) ห้างอมฤต
 ภัณฑ์ (=กายคตาสติ) ห้างเพชรรัตนอัญมณี (=ศีล สมภาณี ปัญญา
 วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ ปฏิสัมภิกา โพชฌงค์) และห้างสรรพ
 สินค้า (=นวัจนพหุทพจน์ . . . สังฆรัตนะ ชาติ-โภค-อายุ-อาโรคย-
 วรรณ-ปัญญา-ญาณ-มนุษย์-ทิพย์-นิพพานสมบัติ)” (มลินุท.๔๑๓)

จะเอาธรรมกายของพระพุทธเจ้า หรือธรรมกายแบบไหน ก็มีเสรีภาพเลือกได้ แต่ขอให้บอกไปตามตรง

เป็นอันว่า เรื่องธรรมกายที่มีความหมายแตกต่างกัน เป็น
 เรื่องสัมพันธ์กับกาลเวลาที่ต่างยุคต่างสมัย จึงไม่มีอะไรจะสืบสน
 เรื่องธรรมกายในมหายานเขาก็มีชุดของเขาอยู่แล้ว และถ้า
 ต้องการรู้ว่าต่างกับเถรวาทอย่างไร ก็ไม่ต้องไปเที่ยวหาให้ยาก
 จะศึกษาหาอ่านเมื่อไรก็ได้

มหายานเขาก็ยอมรับอยู่ว่า คำสอนเรื่องธรรมกายนั้น
 เขาพัฒนากันขึ้นมาหลังพุทธกาลหลายร้อยปี และของมหายานนั้น
 ธรรมกายเป็นส่วนหนึ่งของหลักตรีกาย ที่ถือว่าพระพุทธเจ้า
 ทรงมี ๓ กาย คือ ธรรมกาย สัมโภคกาย และนิรมาณกาย

ทางเถรวาทเรามีข้อความในพระไตรปิฎกที่กล่าวถึง

ธรรมกายอยู่บ้าง ในฐานะเป็นถ้อยคำเชิงเปรียบเทียบ ทำนองเดียวกับคำว่า ธรรมจักร และธรรมนคร เป็นต้น ซึ่งมีความหมายชัดเจนอยู่แล้ว ความต่างระหว่างธรรมกายที่เป็นความหมายเดิมของพระไตรปิฎกบาลี กับธรรมกายที่มหายานพัฒนาขึ้นมา ก็ศึกษากันได้ง่าย

แต่เวลานี้ยังมีธรรมกายของมหายาน กับธรรมกายของวัดพระธรรมกาย ซึ่งมีความหมายไม่เหมือนกัน อันนี้จะต้องมาศึกษากันใหม่ คือกลายเป็นเรื่องว่า จะต้องศึกษาความแตกต่างระหว่างธรรมกายของมหายานซึ่งเป็นกายหนึ่งในสามของตรีกาย กับธรรมกายของวัดพระธรรมกายซึ่งทางมหายานเขายังไม่เคยได้ยิน และทางวัดพระธรรมกายเองยังไม่ได้พูดถึงอีก ๒ กาย คือ สัมโภคกาย และนิรมาณกาย จึงควรแสดงเหตุผลแก่ทางฝ่ายมหายานว่า เหตุใดจึงไม่มีอีก ๒ กายนั้น ส่วนทางเถรวาทนี้ชัดเจนอยู่แล้ว ไม่ต้องเถียงกับใคร เพราะไม่ได้ถือธรรมกายเป็นเรื่องใหญ่โตอะไร

ตรีกายนั้นเป็นหลักของฝ่ายมหายาน เท่าที่ทราบก็ว่าพัฒนากันขึ้นในพุทธศาสนานิกายสรวาสติวาทิน หรือสรวาสติวาทะที่ได้สูญไปแล้ว แล้วมหายานก็พัฒนาต่อมา ซึ่งเป็นเรื่องของผู้ศึกษาพุทธศาสนามหายานเอง ไม่ใช่เรื่องที่ทางเถรวาทจะไปพูดว่าอะไร เพราะปราชญ์มหายานก็ยอมรับอยู่เองว่าเรื่องตรีกายนั้นเกิดหลังพุทธกาลตั้งหลายศตวรรษอย่างทีกล่าวแล้วว่า มหายานรับช่วงพัฒนาต่อจากนิกายสรวาสติวาทะ ซึ่งเวลานี้ว่าอย่างไร ก็หาคำอธิบายได้ไม่ยาก



ต่อมาพอถึงพุทธศาสนาแบบตันตระ ธรรมกายก็มาเป็น อาทิพุทธะ คือเป็นพระพุทธรูปเจ้าองค์ตัน ซึ่งน่าจะสงสัยว่าจะเป็นที่มา ของลัทธิตันธาตุดันธรรมหรือไม่

ปัจจุบันนี้ องค์ทะไลลามะนั้น ทางพุทธศาสนาแบบทิเบต ถือว่าเป็นนิรมานกายของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระโพธิสัตว์- อวโลกิเตศวรเองก็เป็นเรื่องสมัยหลังพุทธกาลมากมายหลาย ศตวรรษ เรื่องอย่างนี้นักปราชญ์ศึกษากันมาเพียงพอแล้ว เพียงแต่ เรารู้ว่าเป็นคำสอนของมหายานที่เกิดขึ้นทีหลัง ส่วนในทางพุทธ- ศาสนาเถรวาทนั้น เรามุ่งที่คำสอนเดิมแท้ของพระพุทธรูปเจ้า

คำว่าธรรมกายก็เป็นคำที่มีอยู่เดิม ทางมหายานนั้นแหละที่ จะต้องมาศึกษาว่า หลักคำสอนเรื่องตรีกายของตนซึ่งรวมทั้งเรื่อง ธรรมกายนั้น ได้พัฒนาขยายความหมายขึ้นมาจากธรรมกายใน พุทธศาสนาดั้งเดิมที่มีในพระไตรปิฎกบาลีของเถรวาทอย่างไร เพื่อ จะหาความหมายเดิมแท้ ๆ การที่จะเอาคำสอนเรื่องธรรมกายของ มหายนที่เกิดขึ้นภายหลังตั้งหลายศตวรรษ มาปะปนกับความ หมายเดิมนั้นไม่ถูกต้อง มีแต่จะทำให้วุ่นวายสับสนกันใหญ่

ขอย้ำว่า คำสอนธรรมกายของมหายาน กับคำสอน ธรรมกายของวัดพระธรรมกายนั้น ต่างกันมากมายยิ่งกว่า ธรรมกายมหายานต่างจากธรรมกายเดิมของพระพุทธรูปเจ้า

เรื่องวิชาธรรมกายปัจจุบันของสำนักวัดพระธรรมกายนั้น ก็ควรจะกล่าวลงไปตรงๆ ไม่ต้องไปบอกว่าเป็นพระพุทธรูปเจ้าค้นพบ หรือทรงสอนไว้แล้วหายไปจนต้องมีการค้นพบใหม่ ก็พูดไปตรงๆ ว่า อาจารย์ของสำนักท่านได้จัดวางของท่าน และได้สอนขึ้นมาใน

ความหมายของท่าน เรื่องก็เท่านั้นเอง เพราะว่าธรรมกายที่ว่่านี
ก็ไม่ได้มีความหมายตรงกับธรรมกายเดิมในพระไตรปิฎก หรือแม้แต่
ธรรมกายของมหายาน ที่เขาได้พัฒนาขึ้นมาในยุคหลังจาก
พระพุทธเจ้าปรินิพพานไปหลายร้อยปี

ควรจะมีความแจ่มชัด และว่ากันไปตามตรง ดังที่กล่าวมา
แล้ว



อายตตนิพพาน คือดับอายตนะ

“อตต” ไม่มีโดยปรมัตถ์ เป็นเรื่องที่ชัดเจนไปแล้ว

เอกสารของวัดพระธรรมกาย เขียนว่า

“ล้าพังการอาศัยหลักฐานทางคัมภีร์เท่าที่มีเหลืออยู่ และศึกษาคัมภีร์เพียงบางส่วนเท่านั้นแล้วมาสรุปลงไปว่า มีลักษณะเป็นอย่างไรโดยดัดจริต พร้อมทั้งปฏิเสธทรรศนะอื่นโดยสิ้นเชิง ทั้งที่ยังมีประเด็นทางวิชาการที่ต้องศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียดรอบคอบอีกมากอย่างที่ทำอยู่นั้น เป็นสิ่งที่พระเถระทั้งหลายในอดีตของเราไม่ทำกัน เป็นการสรุปเกิน เป็นผลเสียต่อพระพุทธศาสนาและอาจนำมาซึ่งความแตกแยก”

ต่อมาอีกแห่งหนึ่งเขียนว่า

“ในขณะที่ประเด็นปัญหาว่า นิพพานเป็นอตตหรือเป็นอนตต ในทางวิชาการยังไม่อาจสรุปลงได้นั้น สิ่งที่ชาวพุทธพึงทราบก็คือ อายตตนิพพานนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงยืนยันว่า มีอยู่จริง และทรงปฏิเสธว่าไม่ใช่สิ่งนั้น ไม่ใช่สิ่งนี้ เพราะอายตตนิพพานเป็นสิ่งที่เกินกว่าวิสัยและประสบการณ์ในโลกของปุถุชนใดๆ จะสามารถเข้าใจได้...”

ข้อสังเกตเบื้องต้น ก็คือ ในตอนแรกที่พูดถึงเรื่องนิพพานเป็น

อัตตาหรืออนัตตา ทั้งที่หลักฐานว่านิพพานเป็นอนัตตา มีหลายแห่งและ สอดคล้องกันทั้งหมด *เอกสารของวัดพระธรรมกาย* ก็พูดเฉดออกไป ทำนองว่าหลักฐานที่มีเหลืออยู่เท่านี้ไม่เพียงพอ อ้างว่าเป็นข้อสรุป ทางวิชาการ ซึ่งยังสรุปไม่ได้ และยังอ้างว่าพระเถระในอดีตก็ไม่ วินิจฉัยอีกด้วย

แต่ตอนหลัง พอพูดเรื่องอายตนิพพาน ทั้งที่หลักฐานที่จะอ้าง ในพระไตรปิฎกมีแห่งเดียว กลับยกเป็นข้อยืนยันเต็มที

เรื่อง “นิพพานเป็นอนัตตา” หลักฐานว่าอย่างไรและ สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือไม่ ก็ได้ยกตัวอย่างมาแสดง เพียงพอแล้ว

“นิพพานเป็นอนัตตา” เป็นเรื่องของหลักฐานแสดงหลักการของ พระธรรมวินัย และหลักฐานนั้นชัดเจน ไม่ใช่เรื่องทัศนะความคิดเห็น และไม่เป็นเพียงข้อสรุปทางวิชาการ เรื่องนี้ชัดเจนแล้ว ไม่ควรอ้าง เรื่องทัศนะความคิดเห็นและข้อถกเถียงทางวิชาการขึ้นมาอีก

“นิพพานเป็นอนัตตา” เป็นเรื่องของหลักการที่แน่นอนของ พระพุทธศาสนา พระเถระในอดีตถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่งที่จะไม่ให้เกิด การสอนผิดพลาด และไม่ให้เกิดการนำลัทธิแปลกปลอมเข้ามาปน ทำนองเจ้าจริงเอจ้งในการชำระสะสาง ดังกรณีสังคายนาครั้งที่ ๓ ที่ได้เล่าไปแล้ว *เอกสารของวัดพระธรรมกาย* ที่ว่า “พระเถระทั้งหลาย ในอดีตของเราไม่ทำกัน” นั้น เป็นการกล่าวตรงข้ามกับความเป็นจริง จะกลายเป็นการกล่าวต่อพระเถระในอดีตเหล่านั้น

เรื่อง “พระพุทธศาสนาไม่ยอมรับอัตตาโดยปรมาตย์ โดย ประการทั้งปวง” เป็นเรื่องของหลักการสำคัญ ซึ่งเมื่อมีปัญหา

ท่านก็ได้ยกขึ้นมาพิจารณาและชำระสะสางเสร็จสิ้นไปแล้ว ถ้ายังมีพระไตรปิฎกหรือคัมภีร์มหายานฉบับใด หรือนิกายใดว่าอย่างอื่น ก็ไม่ใช่เรื่องที่จะนำมาอ้างให้สับสนปะปน

ทำนองเดียวกับเรื่องสุวรรณค์แดนสุวรรณภูมิของพระอมิตาภะทางพุทธศาสนานิกายชินของญี่ปุ่นว่ามี ก็เป็นเรื่องของนิกายชินนั้น ไม่จำเป็นที่พุทธศาสนาเถรวาทจะต้องมีสุวรรณค์สุวรรณภูมิ หรือแม้แต่พระอมิตาภะนั้นไปด้วย

วิธีพูดเพื่อแสดงหลักการก็มีอยู่แล้ว คือ อ้างให้ชัดลงไปว่า คัมภีร์ของนิกายนั้น หรือคำสอนของนิกายนั้นว่าอย่างนั้น จะได้รับความแตกต่างกัน ไม่ต้องเอามาปะปนกัน

(ที่จริงนั้น คำสอนของพุทธศาสนามหายานทั่วไป ก็ไม่ปรากฏว่าจะสอนให้หนีพยานเป็นอัตตาหรืออัตมันแต่ประการใด ถ้ามีมหายานนิกายย่อยใดสอนอย่างนั้น ทางวัดพระธรรมกาย ก็ควรยกขึ้นมาแสดงให้ปรากฏ มหายานนิกายอื่นๆ จะได้แสดงเหตุผลข้อโต้แย้งบ้าง)

เรื่อง “มติของพระพุทธศาสนาที่แท้ว่า อัตตามีเพียงโดยสมมติ ไม่มีจริงโดยปรมาตถ์” นั้น เมื่อมองดูข้อสรุปของนักวิชาการทางตะวันตก แม้ว่าข้อสรุปนั้นจะไม่มี ความสำคัญที่จะมาวินิจฉัยหลักการของพระพุทธศาสนาได้ แต่ก็น่าอนุโมทนาว่า เวลานี้ นักวิชาการตะวันตกรุ่นใหม่ๆ ได้เริ่มมีความเข้าใจถูกต้องตรงตามหลักการนี้ ดัง Professor Richard Gombrich นายกสมาคมบาลีปกรณแห่งอังกฤษ คนปัจจุบัน ได้เขียนหนังสือแสดงไว้ (ไม่ตรงกับที่ เอกสารของวัดพระธรรมกายอ้าง)

“มติของพระพุทธศาสนาที่แท้ว่า อัตตามีเพียงโดยสมมติ ไม่มีจริงโดยปรมาตม์ และนิพพานก็รวมอยู่ในธรรมที่เป็นอนัตตา” นั้น พระไตรปิฎกและอรรถกถากล่าวระบุไว้ชัดเจนแล้ว

การมีหลักฐานแสดงหลักการสำคัญๆ ของพระศาสนาไว้เป็นการแน่นอนนี้ เป็นสิ่งสำคัญที่พุทธบริษัทจะได้ใช้เป็นมาตรฐานวัด การศึกษาและการปฏิบัติของตน ทำให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และไม่เกิดความแตกแยก

แต่ตรงข้าม ถ้าไม่มีหลักการที่ชัดเจนแน่นอน หรือมีแล้ว แต่ไม่ปฏิบัติต่อหลักการนั้นด้วยความซื่อตรง จึงจะทำให้เกิดความแตกแยก

ในเรื่องหลักฐานที่แสดงหลักการนั้น แท้ที่จริง ถึงจะมีระบุแน่นอนแห่งเดียว เมื่อสอดคล้องกับคำสอนและหลักการโดยรวม ก็เพียงพอ แต่ที่ตั้งข้อสงสัยในที่นี้ก็เพราะว่า *เอกสารของวัดพระธรรมกาย* นั้น แสดงท่าทีที่ไม่สม่ำเสมอ

“อายตตนิพพาน” ไม่มีโดยบาลีนิยาม

ก็ชัดเจนเช่นกัน

เรื่อง “อายตตนิพพาน” นั้น ถ้าเป็นจริงตามหลักฐานที่อ้าง ก็ไม่มีปัญหา แต่เรื่องไม่เป็นเช่นนั้น เพราะถ้าสังเกตดูจะเห็นว่า ทั้ง*เอกสารของวัดพระธรรมกาย* และพฤติกรรมต่างๆ มุ่งจะให้ประชาชนเข้าใจไปว่า มีนิพพานอย่างหนึ่ง ที่เรียกว่า “อายตตนิพพาน” ซึ่งมีลักษณะเป็นสถานที่ หรือเป็นดินแดน ดังคำบรรยายตามหลักความเชื่อของสำนักพระธรรมกายว่า

“นิพพานเป็นอายตนะอันหนึ่ง . . . อายตนะนิพพานก็มีหน้าที่ดึงดูดพระพุทธเจ้า พระอรหันต์เข้าไปสู่อายตนะของตน สถานอันเป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าเรียกว่า อายตนะ-นิพพาน ส่วนพระพุทธเจ้าที่ประทับอยู่ในอายตนะนิพพานนั้น เราเรียกว่า “พระนิพพาน”

“อายตนะนิพพาน มีลักษณะกลมรอบตัวขาวใส บริสุทธิ จนกระทั่งมีรัศมีปรากฏ ขนาดของอายตนะนิพพานนั้นวัดเส้นผ่าศูนย์กลางได้ราว ๑๔๑ ล้าน ๓ แสน ๓ หมื่น (๑๔๑,๓๓๐,๐๐๐) โยชน์ ขอบของอายตนะนิพพานหนาด้านละ ๑๕,๑๒๐,๐๐๐ โยชน์ รอบขอบทั้ง ๒ ด้านเป็น ๓๐,๒๔๐,๐๐๐ โยชน์ ขอบนี้ก็กลมรอบตัวเช่นเดียวกัน ส่วนเนื้อที่ๆอยู่ในขอบเท่าไร เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าทั้งสิ้น ในนิพพานเป็นสถานที่โอโถงปราศจากสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น สว่างไสวไปด้วยรัศมีธรรม อันโชติช่วง ปราศจากความสว่างจากรัศมีอื่นใด . . .

“ . . . อายตนะนิพพานนี้มีอยู่ สูงขึ้นไปจากภพ ๓ นี้ เลยกออกไปจากขอบเนวสัญญานาสัญญายตนะภพ . . .

“ส่วน “พระนิพพาน” นั้นคือ กายธรรมที่ได้บรรลุนิพพานแล้ว กายเหล่านี้มี กาย หัวใจ ดวงจิต และดวงวิญญาณวัดตัดกลาง ๒๐ วา เท่ากันทั้งสิ้น หน้าตักกว้าง ๒๐ วา สูง ๒๐ วา เกศดอกบัวตมขาวใสบริสุทธิ์มีรัศมีปรากฏ พระนิพพานนี้ประทับอยู่ในอายตนะนิพพาน บางพระองค์ที่เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ทรงประทับอยู่ท่ามกลางพระอรหันตสาวกบริวาร เป็นจำนวนมาก บางพระองค์ที่เป็นพระปัจเจกพระพุทธเจ้า มิได้เคยสั่งสอนหรือโปรดผู้ใดมาก่อนในสมัยที่ยังมีพระชนม์อยู่ องค์นั้นก็ประทับโดดเดี่ยวอยู่โดยลำพัง หาสาวก

บริวารมิได้ ส่วนรังสีที่ปรากฏ ก็เป็นเครื่องบอกให้รู้ถึงการ
สร้างบารมีของพระพุทธเจ้า พระอรหันต์เหล่านั้นว่า มากน้อย
กว่ากันเพียงไรแค่นั้น...”^๑

ทั้งนี้ ถึงกับมีพิธีถวายข้าวพระ และมีผู้เข้าสมาธินำข้าวบุญชามัน
ไปถวายแด่พระพุทธเจ้าในอายตน์นิพพาน

ผู้ศึกษาธรรมทั่วไป อ่านคุณลักษณะของ “อายตน์นิพพาน” ที่
บรรยายข้างต้น ย่อมเห็นได้ชัดเจนทันทีว่า นิพพานอย่างนี้ไม่มีใน
คำสอนของพระพุทธเจ้า

นิพพานชนิดเป็นสถานที่ มีขนาด วัดได้ ก็เพี้ยนไปไกลอยู่
แล้ว ยิ่งเป็นที่ดูเอาพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ไปรวมไว้ด้วยกัน
แล้วคนในโลกนี้ยังเข้าสมาธิไปเฝ้าถวายข้าวบุญชามันอีกด้วย ยิ่งเป็น
เรื่องเลือนลอย จะมีได้ก็แต่เพียงเป็นภาพนิมิตที่จิตปรุงแต่งขึ้นตาม
คำบอกนำ

ไม่ต้องพูดถึงนิพพาน ที่พื้นเรื่องอาหาร พันปีจัญปรุงแต่ง
ใดๆ ไปหมดแล้ว เพียงแค่เทวดาทั่วไปในสวรรค์ทั้งหลาย ก็ไม่ต้อง
เกี่ยวข้องกับอะไรกับอาหารของมนุษย์ในโลกนี้

ว่าที่จริง แม้แต่คำว่า “อายตน์นิพพาน” เอง ก็ไม่มีในพุทธพจน์
แห่งใด (และไม่ว่าในที่ไหนๆ รวมทั้งคัมภีร์อื่นๆ ทั้งหมดทั้งสิ้น ไม่
ว่าจะเป็นชั้นรองลงมาจากพระไตรปิฎก หรือชั้นหลังใดๆ ก็ตาม)

^๑ ทางมรรค ผล นิพพาน (ธรรมปฏิบัติตามแนววิชาธรรมกาย), พิมพ์ครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๐
ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๓, หน้า ๖๒๐-๖๒๔.

ที่ว่านิพพานเป็นอายตนะ ก็เป็นคนละเรื่องกันกับอายตนะนิพพาน

ทางสำนักพระธรรมกายมักอ้างพุทธพจน์แห่งหนึ่งว่านิพพานเป็นอายตนะ แล้วเหมาเอาว่ามีอายตนะนิพพาน (ทางสำนักมักเขียนเป็น “อายตนะนิพพาน”)

แต่ที่จริง คำว่า “อายตนะนิพพาน” ไม่มีในพระไตรปิฎก หรือคัมภีร์บาลีใดเลย

แม้จะประกอบศัพท์ขึ้นมาเองอย่างนั้น ก็กลายเป็นของใหม่ที่ไมถูกต้อง เกิดความขัดข้องทางภาษา และไม่ได้ความหมายที่ต้องการ

ในพระสูตรที่อ้างนั้น (ปฐมนิพพานสูตร, พ.อุ.๒๕/๑๕๘/๒๐๖) พระพุทธเจ้าทรงนำคำว่า “อายตนะ” มาใช้อธิบายหรือบรรยายลักษณะของภาวะดับทุกข์ที่เรียกว่า “นิพพาน” ว่านิพพานนั้นเป็นอายตนะที่ไม่มีดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นต้น ตามบาลีที่ว่า

“อตฺถิ ภิกฺขเว ตททยตฺนํ ยตฺถ เวน ปรจวี น อาโป น เตโช น วาโย น อากาสาณญฺจายตฺนํ น วิญญานญฺจายตฺนํ น อากิญจญฺจายตฺนํ น เวนสญฺญานาสญฺจายตฺนํ นานํ โลโก น ปรโลโก น อุโภ จนฺทิมสุรียา ตมฺหํ ภิกฺขเว เวน อาคตฺติ วทามิ น คตฺติ น จิตฺติ น จุตฺติ น อุปฺปตฺติ อฺปฺปตฺติจฺจ อฺปฺปวตฺตํ อนารมฺมณเมว ตํ เอเสวนฺโต ทฺวขฺสสฺส ฯ” (พ.อุ.๒๕/๑๕๘/๒๐๖)

แปลว่า: “ภิกษุทั้งหลาย อายตนะนั้นมีอยู่ ดิน น้ำ ไฟ ลม อากาสาณญฺจายตนะ วิญญานญฺจายตนะ อากิญจญฺจายตนะ เวนสญฺญานาสญฺจายตนะ โลกนี้ โลกหน้า พระจันทร์และพระอาทิตย์ทั้งสอง ย่อมไม่มีในอายตนะนั้น ภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวอายตนะนั้นว่าเป็นการมา เป็นการไป เป็นการตั้งอยู่ เป็นการจติ เป็นการอุปบัติ อายตนะนั้นหาที่ตั้งอาศัยมิได้ มิได้เป็นไป ทหาารมณฺมิได้ นี้แลเป็นที่สุดแห่งทุกข์”

คำว่า “อายตนะ” นั้น แปลว่า แหล่ง แดน บ่อเกิด ชุม ที่เกิด ที่ต่อ
ที่บรรจบ ที่ชุมนุม ที่อยู่ เหตุ เป็นถ้อยคำสามัญที่ชาวบ้านเขาใช้
กัน เช่น สุวัตถายตนะ แปลว่า บ่อทอง อรัญญายตนะ แปลว่า แดนป่า
เทวายตนะ แปลว่า ถิ่นเทวดา หรือในข้อความเช่นว่า แคว้นกัมโพช
เป็นแหล่งม้า ทักษิณาทนเป็นแหล่งโค เป็นต้น ซึ่งเป็นความหมาย
ทางรูปธรรม

เมื่อนำมาใช้ในทางธรรม คำว่า “อายตนะ” ก็จะมี ความหมาย
เชิงนามธรรม โดยเฉพาะที่คุ้นเคยพบกันบ่อย ก็คือ แดนรับรู้ หรือ
ที่มาบรรจบกันของอินทริย์ (เช่น ตา) กับอารมณ์ (เช่น รูป) และ
วิญญาณ (เช่น จักขุวิญญาณ) ทำให้เกิดการรับรู้ขึ้น ซึ่งแยกเป็น
อายตนะภายใน ๖ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อายตนะภายนอก ๖
ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสผัสสกาย และธรรมารมณ์ หรือสิ่งรับรู้
ทางใจ

เรื่องนี้ก็ทำนองเดียวกับคำว่า “นิพพาน” เอง ซึ่งเป็นคำที่
ชาวบ้านใช้กันในความหมายสามัญเชิงรูปธรรม แปลว่าการดับ เช่น
“อัคคินิพพาน” คือดับไฟ หายร้อน อย่างสิ่งที่ถูกเผาไหม้ เมื่อดับไฟ
แล้วเย็นลง แต่เมื่อนำมาใช้ในทางธรรม ก็มีความหมายพิเศษเชิง
นามธรรม หมายถึงการดับกิเลส ดับทุกข์ โดยดับเพลิงกิเลส หรือ
ดับไฟโลภะ โฟโทสะ โฟโมหะ ไฟทุกข์ ไฟโคภะ หมดความเว้าร้อน
สงบเย็น

สำหรับพระสูตรนี้ ท่านอธิบายด้วยความหมายทางธรรม
ตรงกับที่เราคุ้นๆ กันอย่างข้างต้น คืออธิบายโดยเทียบกับ
ความหมายของอายตนะ คือ อายตนะภายใน กับอายตนะ

ภายนอกว่า เหมือนกับที่รูปเป็นแดนรับรู้ คือเป็นอารมณ์ของจักขุ ญาณ นิมิตตภาพก็เป็นแดนรับรู้ เพราะเป็นปัจจัยโดยเป็นอารมณ์ แก่มรรคญาณ คือปัญญาที่ทำให้ทำลายกิเลสได้ และผลญาณ คือปัญญาที่รู้ภาวะหมดสิ้นกิเลสและกองทุกข์เป็นต้น (พึงสังเกตว่า นิมิตตภาพไม่มีอารมณ์ แต่นิมิตตภาพเป็นอารมณ์ได้) ดังอรรถาธิบายว่า

“ตทายนนฺติ ตํ การณํ, ทกาโร ปทสนฺธิโกโร. นิมิตฺตํ หิ มคฺคผลญาณทํ หารมฺมณฺพจฺยภาวโต รูปรํทํ นี วีย จกฺขุวิญญานาทํ หารมฺมณฺพจฺยภูตานิติ การณญฺเจเน “อายตฺนนฺติ วุจฺจติ.” (อ.อ. ๔๑๗)

แปลว่า: “บทว่า ‘ตทายนนฺติ’ ได้แก่ เหตุอัน, ท อักษร เป็นตัวเชื่อมคำ. จริงอยู่ พระนิมิตตภาพตรัสเรียกว่า ‘อายตนะ’ เพราะอรรถว่าเป็นเหตุ โดยเป็นอารมณ์ปัจจัยแก่มรรคญาณ และผลญาณเป็นต้น เหมือนรูปารมณฺ เป็นต้น เป็นอารมณ์ปัจจัยแก่จักขุวิญญาน เป็นต้น”

คำอธิบายของท่านให้ความหมายชัดเจนอยู่แล้ว ซึ่งเป็นการบอกไปด้วยในตัวว่า ไม่ให้แปลความหมาย “อายตนะ” เป็นแดนทางรูปธรรม คือ เป็นสถานที่อย่างใดอย่างหนึ่ง

นอกจากนั้น พุทธพจน์ที่ตรัสต่อไปว่า ไม่มีดิน น้ำ ลม ไฟ ฯลฯ จนถึงว่าไม่ใช่พระจันทร์ พระอาทิตย์ ก็เป็นการบ่งบอกว่าไม่ให้เข้าใจเอานิมิตตภาพเป็นดินแดนหรือสถานที่ใด และอรรถกถาก็อธิบายย้ำเข้าไปอีกว่า ที่ตรัสตั้งแต่ไม่มีดิน น้ำ เป็นต้น ไปจนถึงไม่มี อากาสนัญญายตนะ เป็นต้น ก็เป็นการแสดงว่า ไม่ใช่เป็นภพไหนๆ รวมทั้งรูปภพ และยังตรัสต่อไปว่า ไม่มีการไป การมา จุติ อุบัติ ฯลฯ ซึ่งเป็นคำปฏิเสธเรื่องสถานที่ โลก หรือภพ ทุกอย่าง ทั้งนี้

แต่ทั้งที่พระพุทธเจ้าและพระสาวก พยายามอธิบายปฏิเสธ เรื่องดินแดนสถานที่ทั้งหลายทั้งปวงอย่างนี้ ทางสำนักวัดพระธรรมกาย ก็ตีความให้มีสถานที่และดินแดนที่เลยจากนี้ขึ้นไปให้ได้

พระพุทธเจ้าทรงมุ่งให้รู้ว่า นิพพานเป็นภาวะที่ไม่ใช่ ภพ สถาน ดินแดนใดๆ แต่วัดพระธรรมกายก็จะตีความให้นิพพานเป็นดินแดน สูงขึ้นไปอีก

เอาคำของท่านมาใช้ แต่มาดัดแปลงความหมายเอาตาม ที่ตนต้องการ

ความจริง คำว่า “อายุตนะ” ที่ใช้ในคำว่า “ตทายตนะ” อย่างในพระสูตรนี้ พระพุทธเจ้าทรงใช้ในที่อื่นๆ ในการอธิบาย เรื่องอื่นๆ อีกหลายแห่ง เช่น ใช้อธิบายวิโมกข์ต่างๆ ซึ่งเป็นภาวะจิต แห่งฌานทั้งหลาย และพระเถรธรรมทินนาก็ได้ใช้คำนี้ทำนองนั้น (ม.มู. ๑๒/๕๑๑/๕๕๕; ม.ญ. ๑๔/๖๒๘/๔๐๔) และที่พระอานนทยกพุทธพจน์มาอธิบาย การปฏิบัติเพื่อเข้าถึงอรหัตตผลสมาธิ ที่ในกระบวนการปฏิบัติ ตลอดอรุณรูปฌาน ๓ ขั้นต้น ไม่มีการเสวยอายุตนะ มีรูปเป็นต้น (อ.ญ. นวก. ๒๓/๒๔๑/๔๔๕) และอธิบายเรื่องกายสักขีโดยเรียกอนุปปวิหาร ทั้ง ๙ ว่าเป็นอายุตนะ (อ.ญ. นวก. ๒๓/๒๔๗/๔๗๓)

ที่จริง ของเดิมท่านมีคำว่า “นิพพานนคร” และ “ธรรมนคร” เป็นต้นอยู่ก่อนแล้ว (อย่างที่ยกมาให้ดูในตอนที่ว่าด้วย “ธรรมกาย”) ถ้านิพพานของพระพุทธเจ้าเป็นดินแดน ท่านก็ต้องบอกไว้นานแล้ว และเราก็ต้องเจอ เพราะแม้แต่เพียงคำที่ไม่สำคัญ เป็นแค่ อุปมาอุปไมยก็ยังคงอยู่ดี มิได้หายไปไหน

ยิ่งกว่านั้น ถ้านิพพานเป็นดินแดนจริงอยู่แล้ว จะต้องอุปมา อีกทำไม

สถานที่ ถิ่นฐาน ดินแดนทั้งหลาย มีแต่ที่เป็นโลก เป็นภพ เท่านั้น นิพพานเป็นโลกุตตระ พ้นจากโลก พ้นจากภพทั้งหมดแล้ว จึงไม่เป็นสถานที่หรือถิ่นแดนใดๆ

อายตตนิพพาน ไม่มี แต่แปลใหม่ให้ตีก็ตีความหมาย นิพพานายตนะ ถึงจะใช้เป็นศัพท์ได้ แต่ไม่ตีความหมายที่ดี

ได้กล่าวแล้วว่า คำว่า “อายตตนิพพาน” นั้น ไม่มีใน พระพุทธศาสนามาก่อน ท่านผู้ใช้คงจะมุ่งให้แปลว่า “แดนนิพพาน” แต่คำว่า อายตตนิพพาน ไม่ช่วยให้ตีความหมายที่ประสงค์ เพราะกลายเป็นตีความหมายว่า “ดับอายตตนะ”

ถ้าจะให้นิพพานเป็นดินแดนจริงๆ ก็ควรจะประกอบศัพท์ใหม่ ให้ถูกต้องตามหลักภาษา จึงจะได้คำแปลที่ต้องการ คือ นิพพาน+อายตตนะ เป็น “นิพพานายตตนะ” แปลว่า *แดนนิพพาน*

เมื่อประกอบศัพท์ถูกต้องตรงตามหลักภาษาบาลีแล้ว ก็จะมี คำเทียบไว้ยืนยันมากมาย ดังเช่น เทวายตตนะ = ถิ่นแดนเทวดา อิศสรายตตนะ = ถิ่นแห่งอิสสรชน อรัญญายตตนะ = แดนป่า เป็นต้น

สูงขึ้นไปในการปฏิบัติทางจิตก็มีคำเทียบ เป็นฉนวนระดับ สูงสุดเลยที่เดียว ได้แก่ อรูปฉนวน ๔ คือ อากาสนัญญายตตนะ (อากาสนัญญ+อายตตนะ) = แดนอวกาศอันอนันต์, วิญญานัญญายตตนะ (วิญญานัญญ+อายตตนะ) = แดนวิญญานอันอนันต์, อากิญจัญญายตตนะ (อากิญจัญญ+อายตตนะ) = แดนแห่งภาวะที่ไม่มีอะไรเลย, และเนว-สัญญานาสัญญายตตนะ (เนวสัญญานาสัญญ+อายตตนะ) = แดนแห่งฉนวนที่มีสัญญาก็ไม่ใช่ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่ แล้วนิพพานก็จะมาต่อยอด

สมบัติที่สูงที่สุดนี้ คุณจะเข้าสู่ด้วยกัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อเห็นกันอยู่ว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงปฏิเสธไว้แล้วในพระสูตรที่อ้างนั่นเอง ว่านิพพานไม่ใช่เป็นสถานที่หรือดินแดน การที่จะใช้คำว่า “นิพพานายตนะ” ก็ไม่ถูกต้อง รูปศัพท์จะชวนให้ตีความไขว้เขวออกไปจากหลักพระพุทธศาสนา

สำหรับ “อายตนะนิพพาน” นั้น ถึงจะหักแปลให้เป็นการนิพพานที่เป็นอายตนะ ภาษาก็ไม่ให้ และจะกลายเป็นว่าต้องมีนิพพานที่ไม่เป็นอายตนะมาเข้าคู่

ถ้าจะใช้ *อายตนะนิพพาน* กันจริงๆ ก็ต้องใช้ในความหมายที่ถูกต้องตามศัพท์ว่า “ดับอายตนะ” จึงจะสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งก็จะมี ความหมายที่ดีว่า อายตนะต่างๆ ทั้งตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ดับเย็น ไม่เร้าร้อน ไม่ลุกเป็นไฟ ไม่เผาผลาญ

ถ้าใช้ในความหมายอย่างนี้ ก็จะเข้ากับพุทธพจน์ใน *อาทิตต-ปริยายสูตร* (วินย.๔/๕๕/๖๓; ส.สพ.๑๘/๓๑/๒๓) ที่ตรัสสอนเหล่าชฎิล ผู้เป็นนักบวชชุกาไฟว่า อายตนะทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ลุกเป็นไฟ ร้อนไปหมดแล้ว คือ เร้าร้อนด้วยไฟราคะ ไฟโทสะ ไฟโมหะ และไฟแห่งความทุกข์ในรูปลักษณะต่างๆ เมื่อเกิดปัญญามองเห็นความจริงแล้วก็จะดับไฟเหล่านั้นได้ หายเร้าร้อน หายร้อนรน ก็จะเข้าสู่ความหมายที่ว่า อายตนะเหล่านี้ คือ ตา หู . . . จิตใจสงบเย็นลง อย่างนี้ก็พอจะนำคำว่าอายตนะนิพพานมาใช้ได้

อายตนะนิพพาน ที่แปลว่า ดับอายตนะนี้ จะมีศัพท์เทียบเข้าสู่ด้วยกันได้ และเป็นคำสำคัญมากด้วย คือ กิเลสนิพพาน (ดับกิเลส) ชันธนิพพาน (ดับชันธ์) โดยเฉพาะชันธ์ กับอายตนะ เป็นศัพท์ธรรม

ประเภทเดียวกัน มักมาตามกันอยู่แล้ว ก็จะมีชั้นนิพพาน (ดับขันธ) ต่อด้วยอายตนิพพาน (ดับอายตนะ) สอดคล้องกันจริงๆ

อย่างไรก็ตาม ทั้งคำว่า “อายตนิพพาน” ก็ดี “นิพพานายตนะ” ก็ดี ก็ไม่มีมาก่อนในพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น ทางที่ดีที่สุด ถ้าเห็นแก่พระธรรมวินัย ไม่ประสงค์จะทำให้กระทบกระเทือน ต่อหลักการของพระพุทธศาสนา และเป็นความตรงไปตรงมา เมื่อจะใช้คำว่า “อายตนิพพาน” และให้มีความหมายตามประสงค์ ก็สอนให้ชัดเจนตรงตามที่เป็นจริงว่า คำนี้ท่านพระอาจารย์ผู้นั้นๆ ได้นำมาใช้ให้มีความหมายดังนี้ๆ ตามหลักการที่ท่านได้จัดวางขึ้นใหม่ ก็จะเป็นการรักษาผลประโยชน์ทางปัญญาของประชาชน มิให้เกิด ความสับสน และไม่เสียหาย แต่ถ้าจะให้ถูกต้องแท้จริง เมื่อเป็น พระภิกษุก็ต้องสอนให้ตรงตามพระธรรมวินัย

อายตนิพพานแท้ ที่นี้ เดียวนี้

ดังได้กล่าวแล้วว่า คำว่า “อายตนิพพาน” ไม่เคยมีในพระพุทธศาสนามาก่อน อย่างไรก็ตาม ถ้าจะใช้คำนี้ให้ได้ ก็ไม่ใช่ แปลว่าแดนนิพพาน หรือนิพพานที่เป็นคล้ายดินแดน แต่แปลว่า “ความดับเย็นแห่งอายตนะ” ดังกล่าวแล้วข้างต้น ซึ่งทั้งได้ความหมาย ที่ถูกต้องตามหลักภาษา และสอดคล้องกับหลักการของพระพุทธ ศาสนา

อายตนิพพานตามหลักภาษา และในความหมายที่ถูกต้อง อย่างนี้ เป็นภาวะที่ชีวิตและสังคมาขณะกำลังต้องการอย่างยิ่ง

คนจำนวนมากมีอายตนะ ตั้งแต่ ตา หู จมูก ลิ้น ที่เราร้อน

ถูกรื้อร้าวด้วยเพลิงราคะหรือไฟโลภะ ซึ่งทำให้ร่ารอนรจิ่งมองหา แต่สิ่งเสพบำรุงบำเรอตน มุ่งแต่จะแสวงหาผลประโยชน์มาสนอง ความเห็นแก่ตัว หาทางเอาวัดเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์

คนมีอายตนะ ตา หู ฯลฯ ใจ ที่เรารื้อรอนด้วยไฟโทสะ เพราะ ถูกขัดผลประโยชน์เป็นต้น แล้วขัดเคืองแค้นใจ ทำให้คิดประทุษร้าย ผู้อื่น หาทางขัดขวางและใช้พลังอำนาจมาทำลายล้างซึ่งกันและกัน

คนมี ตา หู จนถึง ใจ ที่เรารื้อรอนด้วยไฟโมหะ ถูกกอดตัน ครอบงำด้วยความไม่รู้ไม่เข้าใจและไม่รู้จักแสวงปัญญา ทำให้ ต้องหาสิ่งปลอบประโลมกล่อมใจ ตลอดจนมอมเมาหลอกตัวเอง และหลอกกันเอง เพื่อช่วยให้เพลิดเพลิน หลบทุกข์ ลืมปัญหา หรือ อยู่ด้วยความหวัง รอคอยผลดลบันดาลจากอำนาจยิ่งใหญ่หรือ สิ่งลึกลับภายนอก

ถ้าอายตนะ คือ ตา หู จนถึง จิตใจ ทั้งหมดนี้ ดับเย็นสงบลงได้ ไม่ถูกเปลวและควันแห่งไฟโลภะ โทสะ โมหะ เผาผลาญให้เรารื้อรอน และกลุ่มรุมบดบังให้พร่ามัว ก็แจ่มใส สามารถใช้ปัญญา พิจารณาแก้ปัญหา และมองเห็นว่าอะไรเป็นประโยชน์หรือไม่เป็น ประโยชน์ที่แท้จริง แล้วทำการสร้างสรรค์ให้สำเร็จได้อย่างถูกต้อง

อายตนะที่บริสุทธิ์แจ่มใส สงบเย็นจากไฟกิเลสและเพลิง ทุกข์นั้น ก็จะมองดูเพื่อนร่วมโลก ด้วยความรู้ความเข้าใจ มองเห็น สุขทุกข์ของเขา ทำให้เกิดเมตตากรุณาที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นทางที่จะนำโลกนี้ไปสู่สันติสุข

ถ้าปฏิบัติศีล สมาธิ ปัญญา ให้อายตนะทั้งหลาย โดยเฉพาะใจ สงบเย็นจากไฟราคะ/โลภะ โทสะ และโมหะ ได้อย่างนี้ จึงจะเข้าถึง

อายตนะที่เป็นนิพพานได้

**อายตตนิพพานชนิดเป็นแดน ที่ตัวตนของเราไปพบไปเฝ้า
ตัวตนของพระพุทธเจ้านั้น ไม่มีในพระพุทธศาสนาอย่างแน่นอน**

แต่ถ้าเป็นอายตตนิพพาน ที่เป็นภาวะดับเย็นของอายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่พ้นจากความเผาลนของไฟราคะ/โลภะ โทสะ และโมหะแล้ว สว่างผ่องใสด้วยปัญญา และแผ่รังสีแห่งเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ ก็เป็นอายตตนิพพานแท้ ที่นี้ เดี่ยวนี้ และอย่างนี้จึงจะเป็นนิพพานของพระพุทธเจ้า

ใจหมตโลกโกรธหลง สว่างโล่งสดใส เมื่อไร ก็ให้เห็นนิพพานของพระพุทธเจ้า เมื่อนั้นทันที

อายตนะเป็นเพียงคำหนึ่งในบรรดาคำมากมายที่ทรงใช้อธิบายความหมายของนิพพาน ไม่ใช่มีนิพพานอย่างหนึ่งที่เรียกว่า “อายตตนิพพาน”

คำสำคัญที่มีใช้เพียงใช้อธิบายนิพพาน แต่เป็นไวพจน์ คือ ใช้แทนกันได้กับนิพพานเลยทีเดียว ก็เช่น วิมุตติ วิสุทธิ สันติ อสังขตะ (ไม่ปรุงแต่ง) อนาทาน (ไม่ยึด) อนาลย (ไม่ติด) อิสสรียะ (อิสสภาพ) อโสก (ภาวะไร้โศก) อาโรคยะ (ภาวะไม่มีโรคทางจิตใจ) นิโรธ (ภาวะที่ไม่มีทุกข์เกิดขึ้น) เขมะ (ความเกษม) ปรมัตถ์ (ประโยชน์หรือจุดหมายสูงสุด) เป็นต้น และคำที่ใช้เชิงอธิบาย ที่สำคัญ ก็เช่น ตัณห์กขยะ (ภาวะสิ้นตัณหา) ภวนิโรธ (ความดับภพ)

โดยเฉพาะคำที่ใช้พิจารณาตรวจสอบวัดผลการปฏิบัติของตนที่ชัดเจน คือ รากักขยะ โทสักขยะ โมหักขยะ (ภาวะสิ้นราคะ

โทสะ โมหะ) ดังพุทธพจน์ตรัสแสดงวิธีตรวจสอบในใจของตนเอง
ที่เคยยกมาอ้างแล้วข้างต้น (หน้า ๑๕๔)

อย่างน้อยควรจะรู้ตระหนักรู้ว่า นิพพานไม่ใช่มีไว้สำหรับไปดู
ไปเห็นไปชม หรือไปพบกับใครๆ แต่มีไว้สำหรับทำให้ประจักษ์แจ้ง
เป็นจริงกับตัวในภาวะหมดกิเลสหมดทุกข์ ถ้าจะไปนิพพาน ก็ไม่
ใช่เข้าสมาธิเหาะไป แต่ไปกับความก้าวหน้าในการปฏิบัติที่จะทำ
ให้โลภะ โทสะ โมหะ ลดน้อยหมดสิ้น

เพราะฉะนั้นจึงต้องตรวจสอบตนเองว่า เมื่อปฏิบัติไปๆ
ความโลภ ความโกรธ ความหลงในใจของเราลดน้อยลงหรือไม่
ถ้ากิเลสเหล่านี้ และความขุ่นมัวเศร้าหมองความทุกข์ไม่ลดหายไป
ไม่ว่าจะเห็นอะไร ที่ดีเลิศวิเศษแค่ไหน ก็ไม่ใช่การปฏิบัติของพระ
พุทธเจ้า แต่เป็นการห่างออกไปจากนิพพาน เป็นการไกลหลงออก
นอกทาง

ถ้าจะพูดว่าเห็นนิพพาน ก็ไม่ใช่เห็นสถานที่หรือแดนวิเศษ
อัศจรรย์อะไรทั้งสิ้น แต่เป็นการเห็นความเบาบางจางหายจนหมดไป
ของโลภะ โทสะ โมหะ ในใจของตนเอง เห็นความบริสุทธิ์หมดจด
ปราศจากความขุ่นมัวเศร้าหมอง ปลอดพ้นความโศก ความทุกข์
และความยึดติดถือมั่นทั้งหลาย

โดยสรุป การเห็นนิพพาน มีจุดตรวจสอบที่สำคัญ คือ

๑. รับรู้รูปเสียงหรืออารมณ์ใดๆ ก็มีจิตบริสุทธิ์
เห็นภาวะที่ไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ ในใจของตน
ไม่ใช่เห็นบุคคล สถานที่ รูปภาพ หรือองค์อะไรที่ตีวิเศษ
๒. เป็นการเห็นด้วยปัญญา ไม่ใช่เห็นด้วยจิตสมาธิ

๓. ถึงภาวะหลุดพ้น โปรงโล่งเป็นอิสระ ไม่ใช่จมอยู่แค่ ความปลาบปลื้มดื่มด่ำติดใจ

จะต้องย้ำเตือนกันอย่างยิ่ง ให้มันอยู่ในหลักตรวจสอบของ พระพุทธเจ้าข้อนี้ คือ การมองในจิตใจของตนเองว่า มีโลภะ โทสะ โมหะ เบาบางลงหรือไม่ อยู่กับความเป็นจริงและปฏิบัติต่อ ประสบการณ์และสถานการณ์ต่างๆ ด้วยปัญญาได้ดีขึ้นหรือไม่ หายทุกข์โศก และมีความสุขอย่างเป็นอิสระเบิกบานโดยไม่ต้อง อาศัยสิ่งปลอบประโลมกล่อมใจหรือพึ่งพาความหวังหรือไม่ ลึกๆในใจตรวจดูแล้วมีความมั่นคงสดใสอย่างไม่ต้องพึ่งพา และพร้อมที่จะเป็นที่พึ่งแก่ผู้อื่นหรือไม่ ถ้ายัง ก็พึงปฏิบัติในหนทางที่จะ ให้เป็นอย่างนี้ โดยไม่ต้องหวังเรื่องการที่จะได้เห็นสิ่งวิเศษใดๆ

พระพุทธเจ้าไม่เคยสอนพุทธบริษัทให้ไปตามหาตามดู นิพพานที่ไหน นอกจากนิพพานที่เป็นความสงบระงับกิเลส ไล่ถอน ทุกข์โศกภายใน สว่างสดใสโปรงโล่งด้วยปัญญา และทำจิตใจของ ตนเองให้บริสุทธิ์สะอาดเป็นอิสระ

อย่าว่าถึงจะไปดูนิพพานเลย แม้แต่สวรรค์ที่ว่ามีความสุข พรั่งพร้อม ก็ไม่ทรงสอนให้วุ่นวายกับการที่จะไปดูไปเห็น ข้อสำคัญ อยู่ที่ว่า เมื่อเราปฏิบัติ ดำเนินชีวิต พัฒนาตนถูกต้อง สิ่งเหล่านี้ ก็เป็นผลดีที่เกิดขึ้นเองตามเหตุปัจจัย

ข้อพิจารณา

จากเรื่องราวและหลักฐานที่ได้พิจารณา มา จะเห็นว่า คำสอนและการปฏิบัติของสำนักพระธรรมกายผิดแผกแตกต่างออกไปเป็นอันมากจากพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งที่ทางสำนักพระธรรมกายก็ปฏิญาณตนเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท และผู้สอนก็เข้ามาบวชอยู่ในภิกขุภาวะที่เกิดมีจากพระไตรปิฎกบาลี ซึ่งเป็นที่รักษาหลักเกณฑ์และหลักการของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น

ข้อที่สำคัญมาก ก็คือ ความผิดเพี้ยนนั้นเกี่ยวข้องกับหลักการใหญ่ที่เป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ดังเรื่องที่พิจารณา มา คือเรื่องนิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตา เรื่องธรรมกาย และเรื่องอายตนนิพพาน ซึ่งในที่สุดก็โยงเป็นเรื่องเดียวกัน คือ เป็นเรื่องของนิพพาน

คำสอนและการปฏิบัติส่วนสำคัญๆ ของสำนักพระธรรมกาย ในเรื่องดังกล่าวนี้ นอกจากไม่มีอยู่ในคำสอนเดิมของพระพุทธศาสนาแล้ว ก็ยังขัดแย้งอย่างมากกับหลักการเดิมที่ถือว่าเป็นมาตรฐานของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นด้วย

พูดอย่างหนึ่ง ก็เหมือนกับเป็นเพียงการมานำเอาถ้อยคำในพระพุทธศาสนาเถรวาทไปใช้ แล้วกำหนดความหมายและวิธีปฏิบัติขึ้นเองใหม่เป็นระบบของตนเองต่างหาก (แต่ยังอ้างว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างนั้น)

ปัญหาพฤติการณ์ต่อหลักการ

ในคำสอนของสำนักพระธรรมกายนั้น ธรรมกายมีรูปร่างเป็นเนื้อเป็นตัว แม้แต่เป็นภาพพระพุทธรูปปางประทับนั่ง และนิพพานก็เป็นสถานที่ที่ธรรมกายที่มีรูปร่างอย่างนั้นไปรวมกันอยู่หนึ่งๆ

แต่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท ธรรมกายเป็นนามธรรมในความหมายกว้างๆ รวมถึงแต่คุณธรรมต่างๆ ที่เราปลูกฝังพัฒนาขึ้นมา จนถึงความจริงแท้สูงสุดที่รู้แจ้งด้วยปัญญา และนิพพานก็เป็นสภาวะธรรมแห่งภาวะที่จิตปลอดพ้นแล้วจากกิเลสและความทุกข์ บริสุทธิ์ โปร่งโล่ง ผ่องใส เป็นอิสระ ไม่มีรูปร่าง เป็นเนื้อเป็นตัวหรือเป็นสถานที่อย่างใดๆ

ในคำสอนของสำนักพระธรรมกายนั้น การปฏิบัติเพื่อเข้าถึงหรือเห็นธรรมกายเป็นเรื่องสำคัญมากหรือเป็นหลักใหญ่ที่สุด และการปฏิบัตินั้นจะต้องผ่านการเห็นกายต่างๆ ซ้อนลึกเข้าไปๆ ตามลำดับ จนถึงที่สุดรวม ๑๘ กาย จึงเป็นกายสุดท้าย คือกายพระอรหันต์ละเอียด ที่จบการปฏิบัติ ถึงนิพพาน

แต่ในหลักการของพระพุทธศาสนาเถรวาท ธรรมกายไม่อยู่ในระบบการปฏิบัติเลย เพราะเป็นเพียงถ้อยคำเชิงเปรียบเทียบ คือไม่เป็นเรื่องของการปฏิบัติในตัวมันเอง แต่อาจจะพูดขึ้นมาเมื่อใดก็ได้ เพื่อสื่อโยงเข้าสู่การปฏิบัติอีกต่อหนึ่ง เป็นคำพูดคลุมๆ รวมๆ บางครั้งจะพูดว่า “ธรรม” หรือพูดว่า “ธรรมกาย” ก็มี ความหมายเท่ากัน และไม่มี การแบ่งแยกออกไปเป็นกายชั้นต่างๆ จะมีก็เพียงเป็นการพูดเทียบเคียงกับรูปกาย คือร่างกายของเราตามปกติธรรมดา เวลาพูดถึงนิพพานจึงไม่มีการพูดถึงธรรมกาย

เนื่องจากคำสอนและการปฏิบัติของสำนักพระธรรมกาย มีระบบของตนเองโดยเฉพาะ ซึ่งต่างไปจากหลักการของพระพุทธศาสนาเถรวาท ดังนั้น เมื่อพยายามนำเข้ามารวมหรือผสมกับพระพุทธศาสนาเถรวาท นอกจากขัดแย้งกับหลักคำสอนและหลักปฏิบัติของพระพุทธศาสนาเถรวาทแล้ว ยังส่งผลกระทบต่ออันตีกลับให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในคำสอนและระบบปฏิบัติของสำนักพระธรรมกายเองด้วย เลยจะยิ่งพลอยสับสนไปด้วยกันทั้งหมด

ยกตัวอย่างเช่น เมื่อ"ธรรมกาย" ซึ่งมีได้เป็นคำหลัก และไม่อยู่ในระบบการปฏิบัติของพระพุทธศาสนาเถรวาท แต่กลายเป็นแกนสำคัญของคำสอนและการปฏิบัติของสำนักพระธรรมกายแล้ว ก็ปรากฏว่า ธรรมกาย(ที่บรรลุอรหัตผลแล้ว) นี้เองเป็นนิพพาน ธรรมกายก็เลยเป็นอสังขตธรรม แล้วทั้งธรรมกายและนิพพาน ก็เป็นอัตตาไปด้วยกัน

เมื่อสำนักพระธรรมกายถืออย่างนั้นแล้ว ก็ต้องตีความพุทธพจน์ สัพเพ **สงฆาร** อนิจฺจา (สังฆารทั้งปวงไม่เที่ยง) สัพเพ **สงฆาร** ทุกฺขา (สังฆารทั้งปวงเป็นทุกข์) และ สัพเพ **ธมฺมา** อนตฺตา (ธรรมทั้งปวงไม่เป็นอัตตา) โดยให้ **ธมฺมา** คือธรรมทั้งปวง ที่เป็นอนัตตา มีความหมายอย่างเดียวกับ **สงฆาร** คือสังฆารทั้งปวง เท่ากันกับสองข้อแรก

พร้อมกันนั้นก็จำเป็นจะต้องไม่ยอมรับหลักฐานทั้งหลาย ทั้งในพระไตรปิฎกและอรรถกถาเป็นต้น ที่ระบุว่านิพพานเป็นอนัตตา หรือที่ระบุว่า **สัพเพ ธมฺมา** ไม่ใช่แค่ สัพเพ สงฆาร แต่รวมนิพพานด้วย หรือมิฉะนั้นก็ต้องหาทางตีความหลบเลี่ยงไปอย่างไร



อย่างหนึ่ง ตลอดจนกล่าวว่าพระไตรปิฎกเป็นต้น ผิดพลาดตกหล่น หรือไม่ยอมรับพระไตรปิฎก แม้กระทั่งพยายามพูดชักนำให้ประชาชน ไม่เชื่อถือพระไตรปิฎก และอ้างเอาผลการปฏิบัติของตนเองบ้าง อ้างพระเถระครูอาจารย์ภายหลังที่เป็นอัครตโนมติบ้าง มาเป็น หลักฐานแทน

ธรรมกายเดิมของพุทธศาสนาเถรวาท ที่เป็นคำกว้างๆ ไม่ อยู่ในข่ายที่จะต้องพิจารณาว่าเป็นอัครตาหรืออนัตตา เพราะโดยทั่วไปเป็นสิ่งขจรธรรมเท่านั้น ก็เลยพลอยมาเป็นอสังขตธรรมใน คำสอนของสำนักพระธรรมกาย และในคำสอนของสำนักพระ ธรรมกายเอง ธรรมกายเป็นนิพพาน และพระนิพพานที่เป็นอัครตา ก็ไปรวมกันอยู่ในอายตนะนิพพานที่เป็นสถานที่อีกที่หนึ่ง เลยจะมี นิพพานขึ้นมาต่างกันอีก คือนิพพานที่เป็นอัครตา กับนิพพานที่เป็น สถานที่

พอนิพพานเป็นสถานที่ ก็มีเรื่องยืดยาวต่อไปอีก เพราะมี เขตยาวกว้างหนาเป็นต้น อย่างที่ยกมาแสดงข้างต้น แต่ไม่อยู่ใน อนันตจักรภพ แทนที่จะพ้นจากภพ ก็จะกลายมาเหมือนเป็นอีกภพ หนึ่งต่างหากออกไปจากภพ ๓ เพียงแต่ไม่เรียกว่าเป็นภพ มีการ เข้าสมาธิของคนในโลกนี้ไปเฝ้าจับเนื้อต้ององค์และถวาย ภัตตาหารแก่พระพุทธเจ้าในอายตนะนิพพานได้ นิพพานก็ชักจะ กลายเป็นส่วนเพิ่มขยายมีอะไรๆ บางอย่างเทียบได้กับสวรรค์ (แต่ เทวดาในสวรรค์ไม่ต้องการอาหารของมนุษย์)

เมื่อมีคำสอนอย่างนี้ ก็อาจจะทำให้ชาวบ้านคิดเปรียบเทียบ ว่า อยู่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ของพระอินทร์ หรืออยู่ในพรหมโลก กับ

อยู่ในอายตณนิพพาน ไหนจะดีกว่ากัน หรืออาจจะไปเทียบกับ
สวรรค์สุขาวดี ในนิกายโจโดและโจโดชินของมหายาน แต่ก็ไม่ใช่
ประเด็นในที่นี้ ข้อสำคัญก็คือไม่เข้ากับหลักการของพระพุทธ-
ศาสนาเถรวาท

นอกจากจะผิดแผกแตกต่างและขัดแย้งกับหลักการของพระ
พุทธศาสนาเถรวาทแล้ว ทางสำนักพระธรรมกายเองก็ยังอยู่ใน
ระหว่างการพัฒนาทฤษฎีของตนเองเพื่อให้ระบบคำสอนและการ
ปฏิบัติกลมกลืนชัดเจน ยิ่งกว่านั้น สำนักพระธรรมกายเอง ซึ่งมี
ต่างแห่งกัน ก็ยังมีคำสอนและการปฏิบัติแตกต่างไม่ลงกัน การนำ
คำสอนมาผสมระคนกัน จึงมีแต่จะทำให้เกิดปัญหาซับซ้อนสับสน
ยุ่งเหยิงยุ่งนุงนังมากขึ้น

ทางที่ดีที่สุด ก็คือ น่าจะยอมรับตามที่ยึดมั่นเป็นอย่างนั้นๆ แล้ว
มาเทียบเคียง จัดชั้นตอนกันตามที่เป็นจริง

คงเป็นเพราะความพยายามไม่ถูกทาง จึงได้เกิดเป็นปัญหา
ขึ้นมาถึง ๒ ชั้น คือ

๑. มีคำสอนและการปฏิบัติของสำนักพระธรรมกาย ที่ไม่มี
ในพระพุทธศาสนาเถรวาท และบางเรื่องก็มีถ้อยคำเดียวกัน
เหมือนกัน แต่สื่อความหมายคนละอย่าง ขัดแย้งกับหลักการของ
พระพุทธศาสนาเถรวาท แต่อ้างว่าเป็นพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒. ในการอ้างนั้น ได้มีการกระทำที่เป็นปัญหาซ้อนขึ้นมาอีก
ซึ่งทำให้เกิดความสับสนขึ้นมาแก่หลักการและหลักฐานของพระ
พุทธศาสนา และแก่ประชาชนที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท
เช่น ปฏิเสธหลักฐานในพระไตรปิฎก อ้างหลักฐานอย่างผิดพลาด



ตีความหลักฐานให้เป็นไปตามทัศนะของตน เอาหลักฐานกับ ทัศนะมาปะปนสับสนกัน ชักจูงประชาชนให้ไม่เชื่อถือพระไตรปิฎก อ้างผลการปฏิบัติหรือทัศนะของตน หรือคำกล่าวของพระเถระจารย์ รุ่นใหม่บางท่าน ขึ้นมาลบล้างหลักฐานในพระไตรปิฎก และคัมภีร์ ต่างๆ เป็นต้น

ปัญหาจึงร้ายแรงถึงขั้นที่อาจจะทำให้พระพุทธศาสนา ดั้งเดิมที่รักษากันมาได้ยาวนานเป็นพันๆ ปี อาจจะถึงคราวสูญสิ้น ลง ให้ประวัติศาสตร์ได้จารึกไว้ในคราวนี้

การที่คำสอนและการปฏิบัติของสำนักพระธรรมกาย ไม่มี และหรือขัดแย้งกับหลักการของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ย่อม เป็นเรื่องธรรมดา เพราะทางสำนักพระธรรมกายก็ประกาศอยู่แล้ว ว่า วิชชาธรรมกายนี้ พระอาจารย์ใหญ่ของสำนักเพิ่งค้นพบใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๐ ความเป็นวิชาใหม่นี้ ชาวพุทธทั้งหลายคงยอมรับ ได้ทั่วกัน

แต่ตอนที่กล่าวอ้างต่อไปอีกว่า เป็นวิชาของพระพุทธเจ้า คือเป็นหลักการของพระพุทธศาสนา แต่หายไป ๒,๐๐๐ ปี เพิ่งได้ กลับมา อันนี้ชาวพุทธทั้งหลายย่อมไม่อาจยอมรับ เพราะเป็นที่ รู้กันว่าหลักการสำคัญๆ ของพระพุทธศาสนาก็ยังอยู่ครบครัน ไม่มี ส่วนใดสูญหาย และท่านที่กล่าวอ้างว่าหายและพบขึ้นมาใหม่ ก็ ไม่มีหลักฐานที่จะให้ผู้อื่นยอมรับหรือเห็นตาม

ข้อที่จะใช้อ้างเป็นหลักฐาน ก็คือ บอกว่าความรู้นี้เกิดจาก ผลการปฏิบัติของตน ทำนองเดียวกับที่อ้างว่ารู้เองด้วยญาณ ซึ่ง ชาวพุทธแม้จะยอมรับฟัง ก็ให้เป็นความรู้ตามเสรีภาพส่วนตัวของ

ท่านผู้นั้น แต่ไม่อาจยอมรับเป็นมาตรฐานได้ โดยเฉพาะจะเอามา แทนหลักการของพระพุทธศาสนาเถรวาทเดิมที่มีหลักฐานชัดเจน ก็ยังไม่ถูกต้อง

นอกจากนั้น ถ้ายอมรับตามคำที่อ้างผลการปฏิบัติอย่างนี้ ก็มีบุคคลอื่น หรือสำนักอื่นที่อ้างผลการปฏิบัติของตน ทั้งก่อนนี้ ในปัจจุบัน และเบื้องหน้าอีกมากมาย ก็เลยจะต้องยอมรับกันเรื่อย ไป ดังนั้น การที่จะเอาคำอ้างประสบการณ์หรือผลการปฏิบัติของ บุคคลหรือสำนักใดๆ มาตัดสินหลักการของพระพุทธศาสนา จึง ไม่อาจทำได้

พระพุทธเจ้าเองก็ไม่ทรงยอมรับผลการปฏิบัติของฤาษีชีไพร ในนิมิตพานต์ ทั้งก่อนและในพุทธกาลอยู่แล้ว จะมีหลักประกันอันใด ว่าผลการปฏิบัติที่อ้างใหม่นั้น จะไม่ย้อนไปเหมือนเป็นประสบการณ์ จากผลการปฏิบัติของโยคีดาบสเหล่านั้น หรือแม้แต่คำอ้างผล ปฏิบัติของพราหมณ์ที่จะไปอยู่ร่วมกับพระพรหม อย่างน้อยก็เป็น เพียงประสบการณ์ในการปฏิบัติเฉพาะตัวของท่านผู้นั้น ที่ท่าน ค้นคิดพบเห็นขึ้นมา เดียวก็จะกลายเป็นการรับเอาผลการปฏิบัติ ของท่านผู้ใดผู้หนึ่ง ไปแทนที่ผลการปฏิบัติของพระพุทธเจ้า

ชาวพุทธย่อมต้องการผลการปฏิบัติของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ ตรัสเล่าประสบการณ์ไว้ อันมีอยู่ในคำสอนและระบบปฏิบัติที่ได้ พยายามรักษากันอย่างดีที่สุดสืบมา ได้เท่าไรก็เท่านั้น ดีกว่าไปรับ เอาผลปฏิบัติของท่านผู้อื่น เข้าไปแทนที่ หรือแม้แต่เข้ามาปะปนให้ สับสนกัน

ที่ว่าถ้ายอมรับคำอ้างผลการปฏิบัติของบุคคลหรือสำนักนี้



เดี๋ยวก็มีบุคคลหรือสำนักอื่นอ้างขึ้นมาอีก ก็จะยิ่งยุ่ง แต่ไม่ใช่เท่านั้น นอกจากตัวหลักการของพระพุทธรศาสนาเองจะเลือนลางลงไปแล้ว ปัญหายังจะบานปลายต่อไปอีก

ขอยกตัวอย่าง แม้แต่พระเถรจารย์ทั้งหลายที่สำนักพระธรรมกายยกขึ้นมาอ้างเพื่อสนับสนุนตนว่า ท่านเหล่านั้นก็มีประสบการณ์เห็นนิพพานเป็นอัตตา เช่นกับตนด้วยนั้น แท้ที่จริงแล้ว ทางสำนักพระธรรมกายเองก็ไม่ได้ยอมรับคำสอนและระบบการปฏิบัติของท่านเหล่านั้น และท่านเหล่านั้นก็ไม่ได้เห็นด้วยกับคำสอนและระบบการปฏิบัติของสำนักพระธรรมกาย มีแต่ความแตกต่างกันมากมายหรือห่างไกล

ถ้าชาวพุทธละหลักการไปยอมรับผลการปฏิบัติ คืออัตตโนมตีทั้งหลาย ก็เท่ากับเปิดช่องว่างให้สำนักทั้งหลายเหล่านั้นทะเลาะวิวาทกันต่อไป ปัญหาจะยิ่งขยายใหญ่โตออกไปไม่มีที่สิ้นสุด

ทางที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นคุณแก่ทุกฝ่าย ก็คือช่วยกันรักษาและยกหลักการเดิมของพระพุทธรศาสนาขึ้นตั้งไว้เป็นมาตรฐานกลาง และเป็นเกณฑ์ตัดสิน

เมื่อมีมาตรฐานกลาง และชาวพุทธมีการศึกษาจนรู้จักหลักการกลางนั้นชัดเจนแล้ว ใครจะมีความคิดเห็น ทศนะ หรือประสบการณ์ส่วนตัวอย่างไร ก็แสดงออกได้ ไม่มีการปิดกั้น แต่ทุกคนรู้จักกันและแยกได้ว่า อันไหนเป็นหลักการ อันไหนเป็นทศนะส่วนตัวหรืออัตตโนมตี คือแยกให้ชัดโดย

๑. ยกหลักการเดิมขึ้นไว้เป็นมาตรฐานกลาง
๒. แสดงทศนะของตนๆ บนฐานของหลักการที่เป็นมาตรฐานกลางนั้น

เมื่อปฏิบัติอย่างนี้ ก็จะได้ทั้งการไม่ลบหลู่หลักการ ไม่ละเลยหลักฐาน และไม่ลบหลู่มาตรฐาน อีกทั้งไม่เกิดความสับสนปนเป พร้อมกับที่บุคคลก็มีเสรีภาพทางปัญญาที่เอื้อต่อการศึกษา ได้ทั้งการรักษาพระธรรมวินัยไว้ดำรงพระพุทธศาสนา และรักษาความสามัคคีในหมู่ชาวพุทธด้วยกัน

แต่ที่ก่อกวนเรื่องราวเป็นปัญหาขึ้นมา ก็เพราะไปปฏิบัติในทางตรงข้าม คือ

๑. ยกเอาทัศนคติของตนหรืออัตตานิยมตีของอาจารย์ขึ้นตั้งเป็นหลักการ แล้ว
๒. หาทางปรับหลักการกลางให้เป็นที่ตามทัศนคติของตนหรือตามอัตตานิยมตีนั้น ด้วยวิธีการต่างๆ ตั้งแต่ปฏิเสธหลักฐาน ไปจนถึงจะลบหลู่หลักการและหลักฐานเดิม ด้วยการอ้างประสบการณ์ของบุคคล

(จากเรื่องราวที่ต่อเนื่องมา ทำให้ดูคล้ายจะเป็นว่า เบื้องแรกหาทางเอาหลักฐานที่รองรับหลักการเดิมมาเสริมประกอบยืนยันหลักการตามทัศนคติใหม่ของตน แต่เมื่อเห็นว่าจะไม่สำเร็จ ก็เปลี่ยนเป็นหาทางลบหลู่หลักฐาน และลบหลู่หลักการเดิมนั้นเสียเลย)^๑

^๑ ถ้าสังเกตจะเห็นได้ไม่ยาก คือ ในเวลาอ้างอิงหลักฐาน จะเห็นพฤติกรรมของคนที่ทำข้ออ้างมาสนับสนุนตัวเอง ซึ่งแตกต่างไปจากคนที่ค้นหาความจริง เช่น เมื่อตั้งใจว่าจะให้คนเชื่อว่าพระพุทธศาสนาสอนว่านิพพานเป็นอรรถาให้ได้ และหาหลักฐานที่ระบุตรงๆ ว่านิพพานเป็นอรรถาก็ไม่ได้แล้ว พอไปเจอพุทธพจน์อย่าง “นิพพานํ ปรมํ สุขํ” (นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง)

ถ้าเป็นผู้ที่ศึกษาค้นหาความจริง เมื่อสงสัยว่าคงจะต้องมีอรรถาที่เสวยความสุข ก็จะต้องคิดว่าทำไม่จึงตรัสอย่างนี้ ไม่ขัดกันหรือ และศึกษาค้นหาคำอธิบาย แล้วก็จะ



ปัญหาพฤติกรรมที่สืบเนื่องจากหลักการ

ชาววัดพระธรรมกายจำนวนมากได้ชื่อว่าเป็นผู้มีศรัทธา สุภาพเรียบร้อย มีระเบียบ รักษาศีล ใจบุญ พร้อมที่จะบริจาค และน้อมใจไปในสมาธิ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่น่านิยม ชาวพุทธทั้งหลาย ผู้รักประเทศชาติและพระศาสนา ย่อมชื่นชมอนุโมทนา ด้วยหวังว่าจะเป็นกำลังสร้างสรรคสังคมให้เจริญมั่นคงต่อไป แต่ในท่ามกลางความดีงามนั้นก็มีอาการความเป็นไปต่างๆ ที่น่าห่วงกังวล และบางอย่างก็ทำให้สูญเสียความไว้วางใจ

ชาววัดพระธรรมกายจำนวนมากนั้น ตามเกณฑ์นิยมของสังคมไทยเวลานี้ ถือว่าเป็นผู้มีการศึกษาดี ได้เล่าเรียนมาสูง แต่ท่านเหล่านั้นส่วนมากก็ต้องยอมรับความจริงว่า ตนเข้ามาวัดโดยไม่มีพื้นฐานความรู้ในพระพุทธศาสนามาก่อน จึงเป็นผู้ใหม่ต่อการศึกษาพระพุทธศาสนา และเป็นผู้มาเริ่มต้น

ความเป็นผู้มีการศึกษาสูงที่ติดตนมานั้น จะมีความหมายก็ต่อเมื่อนำเอาจิตใจของผู้ศึกษาติดมาใช้ด้วย อย่างน้อยก็เปิดใจรับหรือหาความรู้พระพุทธศาสนาด้วยความใฝ่รู้และการค้นคว้า ไตร่ตรองของตนเองบ้าง มิใช่รอรับฟังแต่คำบอกจากแหล่งศรัทธา เพราะในพระพุทธศาสนานั้น ถือปัญญาเป็นสำคัญ

ค้นพบคำอธิบายของท่าน เช่นที่แยกความสุขในกรณีอย่างนี้ เป็น ๒ แบบ คือ เวทียตสุข กับเวทิตตสุข และนิพพานนั้นเป็นเวทิตตสุข ไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะเป็นอัตตาก็หมดความสงสัย และก้าวต่อไปในการศึกษา

แต่คนที่ทำข้ออ้างเพียงเพื่อสนับสนุนตัวเอง พอพบพุทธภาษิตนี้ เห็นแง่มุมที่จะเอามาใช้หนุนหัตถะของตนได้ ก็ยกมาอ้าง และตีความให้เข้ากับที่ตนต้องการเลย โดยไม่คำนึงว่าที่ท่านกล่าวไว้ นั้น ท่านมีคำอธิบายของท่านว่าอย่างไร

ธรรมทั้งหลายต้องมีปัญญา นำ คุม และจัดปรับเพื่อให้ถูกต้อง แม้จะมีศรัทธา รักษาศีล บริจาคทาน สนธิในสมาธิ อย่างจริงจังหนักแน่นเพียงไร แต่ถ้าขาดปัญญา ก็เคลื่อนคลาดเขวไปและเกิดโทษได้ ยิ่งมีศรัทธา ทาน ศีล สมาธิ แรงกล้า เมื่อผิดทางแล้ว แทนที่จะเป็นคุณ ก็ยิ่งก่อโทษได้มาก ได้ลึกและยาวนาน ทั้งแก่ชีวิตและสังคม อย่างน้อยก็ควรจะหมั่นตรวจสอบตัวเองว่า การประพฤติปฏิบัติของเราไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตน ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น และเรายังเจริญก้าวไปในไตรสิกขาอยู่หรือไม่

เมื่อมีเรื่องราวปัญหาเกิดขึ้นเวลานี้ ชาววัดพระธรรมกายคงจะต้องเห็นใจพุทธศาสนิกชนทั่วไป ว่าท่านเหล่านั้นก็ย่อมรักเคารพและห่วงใยพระพุทธศาสนาและประเทศชาติบ้านเมืองของเรา การที่ท่านเหล่านั้นออกมาว่ากล่าวทางสำนักวัดพระธรรมกายว่าสอนอะไรทำอะไรผิดพลาด หรือแม้กระทั่งแสดงความไม่พอใจต่างๆ ก็คงต้องมีเหตุ ซึ่งคงมิใช่ว่าเขาจะประสงค์ร้ายต่อเราไปหมด

แม้บางท่านจะรุนแรงทางถ้อยคำบ้าง ก็อาจเป็นเพราะความที่รักพระพุทธศาสนาและบ้านเมืองมาก เมื่อเห็นอยู่ชัดเจนว่าคำสอนและการปฏิบัติของชาวสำนักผิดแผกแตกต่างหรือสวนทางไปไกลด้วยความรักต่อพระศาสนาและส่วนรวม จึงทำให้ท่านเหล่านั้นอดใจไม่ได้ ต้องแสดงออกมารุนแรง แต่ก็เพียงด้วยวาจา

สิ่งที่ชาววัดพระธรรมกายควรทำ ก็คือ การที่จะศึกษาให้รู้ เหตุผลว่าทำไมจึงเกิดปัญหา และคำสอนของพระพุทธศาสนาเดิมที่พระสงฆ์และชาวพุทธทั่วไปศึกษาปฏิบัติกันมาเป็นอย่างไร ยิ่งเมื่อมีคนออกมาว่ากล่าวกันขึ้นนี้ หลายคนเขาก็ได้พิจารณา



ใคร่ครวญมาก เราควรมองให้ดีที่จะได้ประโยชน์ เหมือนท่านเหล่านั้นมาเตือนสติและชี้ช่องทาง อย่างน้อยให้เห็นจุดเห็นแง่ที่จะพิจารณาตรวจตราตนเอง พร้อมทั้งศึกษาพระพุทธศาสนายิ่งขึ้นไป และแก้ไขปรับปรุงการปฏิบัติดำเนินชีวิตให้เป็นไปเพื่อความดีงาม และประโยชน์สุขยิ่งขึ้น

ความจริงนั้น ชาวพุทธทั่วไปภายนอกก็เห็นใจชาววัดพระธรรมกายกันอยู่ไม่น้อย แต่ความที่เห็นแก่พระพุทธศาสนาและส่วนรวมระยะยาวเป็นเรื่องใหญ่ แม้แต่พ่อแม่ที่รักลูกมาก เมื่อลูกไม่ทำความดีอย่างไร บางรายก็ยังแสดงออกเหมือนดั่งโกรธชังลูกของตน

แท้จริงนั้น ชาววัดพระธรรมกายเสียอีกที่ควรเห็นใจชาวพุทธทั่วไปให้มาก ที่ได้อดใจยอมต่อชาววัดพระธรรมกายมากทีเดียว เพราะว่าแม้แต่ศรัทธาของชาววัดพระธรรมกายที่ว่าแรงกล้า ก็มีเหตุให้น่ากลัวสำหรับผู้หวังใยต่อพระศาสนาและสังคม

ดังเช่นเรื่องราวในช่วง ๒๐ ปีมานี้ ที่นักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเอามาเล่าข้างนอกว่า เมื่อนักศึกษาสายวัดพระธรรมกายเริ่มเข้าครองการบริหารงานกลุ่มหรือชมรมพุทธ กรรมการหรือชมรมพุทธใหม่นั้น มักแสดงการไม่ยอมรับหรือไม่สามารถทนเห็นทนฟังหนังสือธรรมของอาจารย์สำนักอื่น โดยทำการเชิงพลการที่สร้าง ความไม่สบายใจแก่นักศึกษาชาวพุทธผู้มีได้เข้าพวกและไม่มีการจัดตั้งภายนอกสนับสนุน แทนที่จะพูดจาหรือยกเรื่องขึ้นมาพิจารณา ถกเถียงกันให้เรื่องยุติลงตามเหตุผล

ศรัทธาอย่างนี้ นอกจากกลายเป็นการยึดมั่นอย่างศาสนา

ที่เน้นศรัทธา ซึ่งแตกต่างจากแนวทางของพระพุทธศาสนาแล้ว ก็มีแนวโน้มที่จะนำไปสู่ความรุนแรง และไม่เอื้อต่อการศึกษา เพราะไม่รู้จักที่จะรับฟังใคร ชาววัดพระธรรมกายควรจะยอมยินดีเปิดใจให้มาช่วยกันวิเคราะห์แก้ไข สิ่งใดที่ได้ผิดพลาด ก็ควรยอมรับ เพื่อความงอกงามในบุญกุศลต่อไป และเพื่อสร้างสรรค์สังคมของเราให้ดีขึ้น เป็นสุข และเข้มแข็งทั้งทางพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา

อย่างเวลานี้ ที่ทางสำนักพระธรรมกายจัดทำพิธีถวายข้าวพระเป็นประจำ โดยมีการเข้าสมาธินำข้าวบุญชานันไปถวายแก่พระพุทธเจ้าในอายุตนนิพพาน ชาววัดพระธรรมกายก็ต้องเห็นใจว่า ชาวพุทธทั่วไปยอมไม่อาจเห็นชอบได้ เพราะไม่มีหลักการในพระพุทธศาสนาที่จะอ้างอิงหรือแนะนำให้กระทำเช่นนั้น หากแค่นำไปสรวรค์ก็ยิ่งทำเนา นี่ไปถึงนิพพาน ชาวพุทธที่รู้หลักยอมอาจมองได้ว่าเป็นการสร้างความเข้าใจผิด ก่อความเสื่อมเสียต่อพระพุทธศาสนา เมื่อเขาเห็นอย่างนั้น ชาววัดพระธรรมกายก็ต้องต้องศึกษา เพื่อให้เข้าใจเหตุผลของเขาว่าเป็นไปโดยชอบธรรมหรือไม่

อีกทั้งการปฏิบัติเช่นนี้ ก็เป็นเรื่องของการแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ และโยงไปหาพุทธบัญญัติเกี่ยวกับอุตติมนุสสรธรรม ย่อมก่อความไม่สบายใจแก่พุทธบริษัทที่รู้ธรรมวินัย และปรารถนาจะรักษาภิกษุบริษัทไว้ให้บริสุทธิ์ ไม่ต้องพุดถึงผลเสียที่เกิดจากการวุ่นวายกับเรื่องเช่นนี้

พร้อมกันนั้น ชาวพุทธทั่วไป ตลอดจนประชาชนภายนอก ก็อาจมีความรู้สึกไม่ดีหรือรังเกียจ รวมทั้งไม่เชื่อ ซึ่งหากถือว่าเป็น



กิจกรรมในพุทธศาสนาจริง ก็โยงความรู้สึที่ไม่ดีนี้มาถึงพระ
พุทธศาสนาด้วย

การที่เขาจะไม่เชื่อหรือรังเกียจนั้น ชาววัดพระธรรมกายก็จะ
ต้องเห็นใจเขาด้วย เพราะมีเหตุผลให้เขามองได้อย่างนั้น เพราะ
เรื่องทำนองนี้ก็ให้มีมาในหมู่สำนักพระธรรมกาย ให้คนภายนอก
คิดเทียบเคียง

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ มุลินิธรรมกาย ได้พิมพ์เผยแพร่หนังสือ
ชื่อ “เดินไปสู่ความสุข” ในหนังสือนี้ หน้า ๓๘ ได้เล่าเรื่องครั้ง
สงครามโลกครั้งที่ ๒ ตอนที่ฝ่ายสัมพันธมิตรนำระเบิดปรมาณูไปทิ้ง
ที่ประเทศญี่ปุ่น อันเป็นเหตุให้สงครามโลกนั้นยุติลง ตามคำยืนยัน
ในหนังสือดังกล่าวแล้วว่า แม่ชีจันทร์ ขนนกยูง ได้รับมอบหมายให้
ไปสืบสอบว่า

“ . . . มีลูกระเบิดแปลกประหลาดลูกใหญ่กว่าเพื่อนอยู่ลูก
หนึ่ง พวกสัมพันธมิตรประชุมกันว่าจะมาทิ้งที่ประเทศของเรา
เพราะ มีญี่ปุ่นอยู่เยะ คูชิ ถ้ามาทิ้งจะเป็นอย่างไร”

อุบาสิกาจันทร ใช้ธรรมกายตอบตามที่ได้เห็นในญาณว่า

“ประเทศของเราเตียนราบเป็นหน้ากลอง แหกเป็นจูลม
ทั้งต้นไม้ใบหญ้าตึกคุ่นตึกตา ไม่มีอะไรที่มีชีวิตเหลืออยู่เลย”

“ . . . จากเวลานั้นศิษย์ในสถานเจริญภาวนาทุกคนต้อง
ทำงานทางจิตกันทั้งวันทั้งคืน ไม่มีเวลาได้พักผ่อน . . . ตลอดเวลา
๗ วัน ๗ คืน . . . ช่วยกันเอาลูกระเบิดลูกนั้นออกไปให้พ้น
ประเทศไทยในวันที่ ๗ ผลที่ปรากฏคือ (ลูกระเบิดนั้น) พ้นไป
จากประเทศไทยจริง แต่ไปทำความราบเรียบเป็นหน้ากลอง
ไว้ที่เมืองฮิโรชิมา ในประเทศญี่ปุ่น ที่เรารู้จักกันในชื่อต่อมา

ว่า ลูกระเบิดปรมาณู”

“(อาจจะมีใครที่ได้อ่านแล้วอยากจะคิดค้นดูก็เป็นได้ . . .
มีทางพิสูจน์ ลองไปสอบถามคณะกรรมการของฝ่าย
สัมพันธมิตรสมัยนั้นดูก็ได้ เข้าใจว่ายังมีชีวิตอยู่อีกหลายคน)”^๑

แม้ว่าชาววัดพระธรรมกายจะเชื่อเรื่องนี้ เช่นเดียวกับที่เชื่อเรื่องการเข้าสมาธิไปถวายข้าวบวชาพระพุทธเจ้าในอายตนิพพาน แต่ก็จะต้องให้โอกาสแก่คนอื่น ผู้ยังไม่อาจเห็นตามในเรื่องการปิดระเบิดปรมาณูจากประเทศไทยให้ไปตกในประเทศญี่ปุ่น ที่เขาจะคิดว่า การเข้าสมาธินำข้าวบวชาไปถวายพระพุทธเจ้าในอายตนิพพาน ก็คงจะเป็นทำนองเดียวกับการเข้าสมาธิไปปิดระเบิดปรมาณูจากประเทศไทยไปตกลงในประเทศญี่ปุ่น หมายความว่า ผู้ที่เชื่อ ก็ควรจะเชื่อทั้งสองเรื่อง และผู้ไม่เชื่อ ก็จะไม่เชื่อทั้งสองเรื่องด้วยเช่นกัน

การที่แม่ชีจันทร เข้าสมาธิไปปิดระเบิดปรมาณู (ชาววัด

^๑ เรื่องนี้เป็นเหตุให้ ท่านอดีตเอกอัครราชทูต กนต์ธีร์ ศุภมงคล ผู้เรียบเรียงเรื่องประวัติสงครามโลกครั้งที่ ๒ ไว้ในหนังสือ การวิเทศไพบยของไทย ระหว่างปี พุทธศักราช ๒๔๘๓-๒๔๘๕ ต้องคิดค้นว่าหาข้อมูลเพิ่มเติมใหม่เพื่อมาปรับปรุงหนังสือดังกล่าว ท่านได้ใช้เวลาไปไม่น้อยทีเดียวที่จะตรวจสอบข้อมูลให้แม่นยำ และในที่สุดท่านเล่าว่าได้อ่านจากหนังสืออัตตชีประวัติของประธานาธิบดีทรูแมน ว่าได้กำหนดจุดทิ้งระเบิดนั้นไว้ ๔ เมืองในประเทศญี่ปุ่น คือ ฮิโรชิมา โกกูรา นิอากาต้า และนาคาซากิ เท่านั้น กับทั้งได้รับคำยืนยันด้วยวาจาจาก ดร.เพียร์ซ เอส. กอร์ดอน หัวหน้าฝ่ายความมั่นคงระหว่างประเทศและนโยบายนิวเคลียร์ของรัฐบาลอเมริกัน ในกระทรวงกลาโหมว่า ฝ่ายสัมพันธมิตร โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ไม่เคยคิดจะนำลูกระเบิดปรมาณูมาทิ้งในประเทศไทยเลย (ดู เอกสาร “บันทึกกันลิม เรื่องการใช้ระเบิดปรมาณูปลายสงครามโลกครั้งที่ ๒” ของ ศ.ดร.กนต์ธีร์ ศุภมงคล, ๘ มีนาคม ๒๕๔๒)



พระธรรมกายบางท่านว่าอุ้มระเบิดนั้นไป) จากประเทศไทย ให้ไปตกในประเทศญี่ปุ่นนั้น ย่อมเป็นอิทธิฤทธิ์ อันแสนวิเศษมหัศจรรย์ ที่ชาววัดพระธรรมกายสามารถเชื่อมกันโดยไม่ต้องถาม ไม่สงสัย แม้แต่ว่าเหตุใดจึงไม่ปะระเบิดปรมาณูนั้นให้ไปตกในมหาสมุทรอันกว้างใหญ่ มีที่รองรับเหลือเฟือ จะได้ไม่ต้องให้ประชาชนชาวญี่ปุ่นเดือดร้อน และการที่ให้ระเบิดไปตกทำลายคนญี่ปุ่นเช่นนั้น ในฐานะเป็นผู้ทรงศีล จะไม่เป็นปาณาติบาตหรืออย่างไร ดังนี้ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี สำหรับชาวพุทธทั่วไป การปะระเบิดปรมาณูให้พ้นประเทศไทย ไปตกในประเทศญี่ปุ่นนั้น น่าจะยังมีใช้สิ่งอัศจรรย์แท้จริง สิ่งที่น่าอัศจรรย์ยิ่งกว่านั้นก็คือ แม้แต่ชาววัดพระธรรมกายบางท่านที่ถือกันตามมาตรฐานปัจจุบันว่ามีการศึกษาสูง เป็นผู้บริหารในสถาบันระดับอุดมศึกษา ก็ยังเชื่ออิทธิปาฏิหาริย์ในการปะระเบิดปรมาณูครั้งนั้น

สำหรับท่านเหล่านี้ แม้หากว่าประธานาธิบดีทูลแมน แห่งสหรัฐอเมริกา ผู้ออกคำสั่งทิ้งระเบิดปรมาณูนั่นเอง จะมายืนยันว่าตนไม่ได้คิดจะทิ้งระเบิดปรมาณูที่ประเทศไทยเลย ประธานาธิบดีอเมริกันนั้นก็คงถูกกล่าวหาว่าพูดเท็จ ความเชื่ออย่างนี้ดีเป็นสิ่งอัศจรรย์แท้จริง เป็นเรื่องมหัศจรรย์ที่สุด

ที่พูดนี้มีใช่เป็นการเหยียดหยัน แต่แท้จริงเป็นเรื่องที่น่าห่วงใยอย่างยิ่ง ถ้าสังคมไทยอยู่ในสภาพเช่นนี้ ก็คือการตกอยู่ในภาวะถูกชี้นำด้วยความเชื่อ มีศรัทธาเป็นตัวกำหนด แทนที่จะเอาปัญญาเป็นตัวนำ แล้วเอาศรัทธามาเสริมกำลังที่จะแล่นไปตามปัญญา

เมื่อสภาพอย่างนี้พึงอยู่ ก็ไม่ควรมาอ้างกันอีกต่อไปว่ามี

การศึกษาสูงได้เล่าเรียนมาถึงขั้นนั้นขั้นนี้ เพราะแท้ที่จริง ก็จะเป็นเหมือนคนที่เรียกว่ามีการศึกษา ในประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างอเมริกาและญี่ปุ่น จำนวนมากทีเดียว ที่ไปเข้าสำนักและลัทธิประหลาด ที่เชื่อคำทำนายต่างๆ เกี่ยวกับภัยพิบัติข้างหน้า และเชื่อคำเจ้าสำนักหรือเจ้าลัทธิสุดแต่จะบัญญัติ

ยกตัวอย่าง พวกสาวกของวิลเลียม มิลเลอร์ ที่หัวหน้าบอกให้ขายทรัพย์สินให้หมดแล้วให้มาประชุมกันที่ยอดเขาแห่งหนึ่งในรัฐนิวยอร์ก เพื่อรอรับเสด็จพระเยซู เมื่อปี ๑๘๔๓ หรือ ๑๘๔๔

ที่เมืองโจนส์ทาวน์ เมื่อปี ๑๙๗๘ จิมส์โจนส์ ได้สั่งให้สาวกดื่มยาพิษ ฆ่าตัวตายพร้อมกัน ๙๑๓ คน

กลุ่มลัทธิ โอม ซินรีเกียว ซึ่งปล่อยแก๊สประสาท ที่สถานีรถไฟใต้ดินในโตเกียว เมื่อเดือนมีนาคม ๑๙๙๕ ทำให้คนตาย ๑๒ บาทเจ็บกว่า ๕,๕๐๐ คน ด้วยความเชื่อคำทำนายว่า ภัยพิบัติใหญ่กำลังจะเกิดแก่ประเทศญี่ปุ่น จะต้องหาทางช่วยกันให้พ้นไปสู่โลกเบื้องบนที่เป็นแดนวิเศษ ดังนี้ เป็นต้น

ระยะที่ผ่านมา ผู้คนมากมายในยุคมีการศึกษาสูงนี้ ตื่นเต้นกันเรื่องคำทำนายว่าโลกจะแตก หรือจะมีภัยพิบัติใหญ่ใน ค.ศ. ๒๐๐๐ คนไทยก็ตื่นเต้นมาก และร่วมนายกันในการหาทางแก้ไขที่เป็นไปในทางของโศคกลาง และไสยศาสตร์

ปรากฏว่าทางวัดพระธรรมกาย แทนที่จะสั่งสอนแนะนำประชาชนให้ปฏิบัติต่อสถานการณ์ด้วยปัญญา กลับชักนำไปในเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ และมีการโฆษณาอานุภาพพระมหาสิริราชธาตุ บ้าง พรรณานาอันสงส์ของการสร้างมหาธรรมกายเจดีย์บ้าง จูงใจ



ให้บริจาคเงินกัน โดยเชื่อมโยงหรืออ้างอิงถึงความเชื่อหรือคำทำนายเกี่ยวกับภัยพิบัติข้างหน้าทำนองนี้

อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะเชื่อเรื่องอย่างนี้มากเท่าไรก็ตาม ในฐานะที่เป็นชาวพุทธ ก็ควรจะศึกษาว่า ที่เขาว่าพระพุทธเจ้าไม่ทรงสรรเสริญอิทธิปาฏิหาริย์ และไม่ให้พระสงฆ์ชักจูงชาวบ้านในเรื่องนี้นั้น เป็นจริงหรือไม่ เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับหลักการของพระพุทธศาสนา และจะเป็นความรู้เข้าใจที่เอื้อต่อความเจริญของงามในพระพุทธศาสนา

อย่างน้อยก็จะไม่นำเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์อย่างนี้มาใช้อ้าง ในลักษณะที่เป็นการชักจูงให้ผู้คนบริจาคเงิน ทำความหนักใจแก่ชาวพุทธที่ห่วงใยพระพุทธศาสนา หรือทำให้เขาต้องรู้สึกรังเกียจ ด้วยหมิ่นเหม่ต่อการเป็น*อเนสนา* คือการแสวงหาลาภในทางที่ไม่สมควร ซึ่งเป็นมิจฉาชีพสำหรับพระสงฆ์

ยิ่งในสังคมไทย และวงการพุทธศาสนาเวลานี้ เรามีปัญหาความวิปริตผิดเพี้ยนต่างๆ รวมทั้งการอวดอ้างอิทธิปาฏิหาริย์โดยตรงบ้าง โดยอ้อมบ้างมากมาย แก่ไขกันไม่ค่อยไหว หรือถูกปล่อยปละละเลยกันอยู่แล้ว วัดพระธรรมกายซึ่งมีกิจการกว้างขวางใหญ่โต และถึงกับเชื่อกันว่า มีคนมีการศึกษาไปนับถือมาก ควรจะมาช่วยกันแก้ปัญหา ชักพาสำนักเล็กๆ น้อยๆ ให้เดินไปในทางที่ถูกต้อง แทนที่จะมาซ้ำเติมปัญหาที่มีอยู่แล้วให้หนักลงไปอีก หรืออย่างน้อยก็กลายเป็นว่า จะมาช่วยเป็นตราประทับรับรองความวิปริตผิดเพี้ยนเหล่านั้นให้กลายเป็นถูกต้อง

อย่างน้อยก็ไม่น่าจะมาซ้ำเติมองค์กรบริหารปกครองคณะสงฆ์

และทางการบ้านเมือง ให้ต้องถูกตัดพ้อต่อว่า ดังเสียงที่พูดจากันว่า ที่บุคคลและสำนักเล็กๆ น้อยๆ ทำอะไรๆ ทำนองนี้ นิดๆ หน่อยๆ ก็ถูกดำเนินการต่างๆ บางทีก็จับสึกเอาง่ายๆ แต่พอเป็นที่ใหญ่โต มีเงินทองและกำลังอิทธิพลมาก ก็เหมือนดังว่าจะทำอย่างไรก็ได้

การใช้หลักฐานแก้ปัญหเกี่ยวกับหลักการ

ตามปกตินั้น ผู้ที่ศึกษาพระพุทธศาสนาทุกคน ถ้าไม่เฉไฉไปเสีย ย่อมรู้ว่า ธรรมต่างๆ และเรื่องราวต้นเดิมทั้งหลายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา แม้แต่คำว่านิพพานที่ถกเถียงกันอยู่นี้ เรารู้และได้มาจากพระไตรปิฎก

ถ้าไม่มีพระไตรปิฎก ไม่ต้องพูดถึงนิพพานหรอก แม้แต่คำว่พระพุทธเจ้า หรือเรื่องอื่นๆ อย่างศีล ๕ ศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ การบรรพชาอุปสมบท หรือค่าง่ายๆ อย่าง สติ ปัญญา เมตตา กรุณา ความมกตัญญูกตเวที เราก็ไม่ได้รู้จัก

ทั้งที่รู้จักเรื่องราวหลักธรรมเหล่านี้จากพระไตรปิฎก แต่น่าเสียดายว่ พวกเราส่วนมากรู้ด้วยฟังบอกเล่าต่อๆ กันมา บางทีผ่านหลายชั้น ไม่ได้รู้หรือดูจากพระไตรปิฎกโดยตรง เมื่อผ่านกันมาหลายชั้น ความคลาดเคลื่อนผิดเพี้ยนก็ย่อมเกิดขึ้นได้เป็นอันมาก ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่ ความรู้ความเข้าใจธรรมวินัยและการปฏิบัติของชาวพุทธได้สับสนหรือเสื่อมทรมลงไป แต่ถึงกระนั้น ถ้ารู้จักแหล่งต้นเดิมของหลักการที่จะใช้เป็นมาตรฐานตรวจสอบ คือพระไตรปิฎกนี้ ก็จะชำระสะสางหรือฟื้นฟูความรู้และการปฏิบัติให้กลับคืนสู่ความถูกต้องได้



แต่น่าเสียดายยิ่งขึ้นไปอีกว่า เวลานี้เป็นไปได้อย่างไรที่ชาวพุทธทั้งหลาย แม้ถึงพระภิกษุสามเณรที่เล่าเรียนกันอย่างนับว่าสูง แต่ไม่รู้จักพระไตรปิฎก และไม่เห็นตระหนักถึงความสำคัญของพระธรรมวินัย เมื่อเกิดเหตุการณ์กระทบกระทั่งต่อหลักพระศาสนาอย่างที่เป็นอย่างนี้ ก็ทำให้สภาพที่วุ่นนี้ปรากฏชัดขึ้นมา ซึ่งน่าจะจำเป็นต้องทบทวนถามกันว่า ทำไมจึงเป็นไปได้ถึงอย่างนั้น และน่าจะ เป็นเหตุให้ตื่นตัวกันขึ้นมา ที่จะปรับปรุงการศึกษาธรรมวินัยให้ ได้ผลจริง

เมื่อธรรมวินัยออกจากพระพุทธเจ้า มาถึงเราด้วยพระไตรปิฎก และอยู่ในพระไตรปิฎก ก็จึงต้องอาศัยพระไตรปิฎกเป็นแหล่งเดิมที่จะเป็นหลักฐานและเป็นมาตรฐานตรวจสอบหลักคำสอนและการปฏิบัติในพระพุทธศาสนา พร้อมด้วยคัมภีร์รุ่นอธิบายพระไตรปิฎก ที่สืบต่อกันมาเป็นที่ปรึกษา

เวลานี้ เมื่อมีกรณีปัญหาวัดพระธรรมกาย และเป็นปัญหาต่อหลักการของพระพุทธศาสนาโดยตรง ก็เป็นเวลาที่จะต้องยกเอาหลักการจากแหล่งต้นเดิมคือพระไตรปิฎก พร้อมทั้งคัมภีร์ที่ปรึกษาเหล่านั้น ขึ้นมาเป็นมาตรฐานกลางที่จะวินิจฉัยกันอีก

ว่าที่จริง คำสอนและหลักการปฏิบัติของสำนักพระธรรมกาย ที่ว่าเป็นปัญหา ก็มีใช้ถึงกับเป็นลัทธิภายนอกอย่างโยคีฤๅษีดาบส อย่างน้อยก็มีฐานที่เป็นจุดเริ่มต้นอยู่ในพระพุทธศาสนาเถรวาทนี้เอง เนื่องด้วยท่านผู้ให้กำเนิด คือหลวงพ่อดล ก็เป็นพระภิกษุ ซึ่งโดยส่วนตัวของท่าน ก็ได้รับความเคารพนับถือว่า เป็นผู้ทรงศีลาทีคุณ เป็นผู้อุทิศตนต่อพระพุทธศาสนา ใฝ่ปฏิบัติมั่นในภาวนา เป็นครู

อาจารย์ของมหาชน ทั้งคุณสมบัติจริยาวัตรส่วนตัว และผลการปฏิบัติที่ท่านบอกเล่าสั่งสอนไว้ ก็ควรได้รับการเอื้อเฟื้อให้ความสำคัญ แต่ทั้งนี้ก็ต้องอยู่ในขอบเขตแห่งคุณความดีของบุคคล ที่วัดด้วยหลักการของส่วนรวมที่รองรับตัวท่านอยู่

นอกจากนั้น เมื่อหลวงพ่อสวดถึงมรณภาพแล้ว ชาวสำนักที่เป็นศิษย์ก็ได้สั่งสอนและปฏิบัติกันสืบมา และแยกสำนักย่อยขยายออกไป สำนักนั้นๆ จึงเป็นผู้รับผิดชอบหลักคำสอนและการปฏิบัติที่ขยายออกไป การพิจารณาหลักการก็ต้องมองถึงความเปลี่ยนแปลงที่แก้ไขหรือออกขึ้นใหม่ในสำนักนั้นๆ ซึ่งอาจมีความคลาดเคลื่อนผิดเพี้ยน อันเกิดจากความผันแปรที่ต้องแยกออกจากครูอาจารย์

ถ้าเป็นคำสอนและการปฏิบัติที่ยังอยู่ในหลักพระพุทธศาสนา ความผิดพลาดส่วนหนึ่งอาจเป็นข้อปลีกย่อยที่เป็นเพียงเรื่องประกอบ แม้แต่ส่วนที่เป็นตัวปัญหา เมื่อสอบกับหลักการเดิม และจับวางลงให้ตรงตำแหน่งแห่งที่ ก็อาจจะเห็นความลงตัวได้ชัดเจน จุดซึ่งเป็นที่ตั้งของปัญหา มักจะอยู่ที่ข้อสำคัญ ๒ อย่าง คือ

๑. การใช้ถ้อยคำสื่อสภาวะ คือ นำคำเดิมในพระไตรปิฎกมาใช้ แต่ความหมายที่ต้องการสื่อเป็นคนละอย่างกับของเดิม ซึ่งจะต้องจัดปรับให้คำที่สื่อ ตรงกับสภาวะที่ต้องการสื่อ

๒. การกำหนดระดับและผลของการปฏิบัติ คือ ปฏิบัติอยู่ในหลักการของพระพุทธศาสนาจริง และกำหนดผลการปฏิบัติที่มีจริงในหลักการของพระพุทธศาสนา แต่กำหนดระดับ หรือจัดวางขั้นตอนของการปฏิบัติและผลการปฏิบัตินั้น ไม่ตรงกับตำแหน่ง



แห่งที่ตามหลักการเดิม ซึ่งก็จะต้องนำคำสอนและระบบการปฏิบัติของสำนัก มาวางเทียบกับหลักเดิม แล้วระบุใหม่ให้ถูกต้องตรงตำแหน่งแห่งที่ ขั้นตอน และระดับที่แสดงไว้ในแหล่งต้นเดิมนั้น

คำสอนและการปฏิบัติของสำนักพระธรรมกายนั้น เสียงของผู้รู้ที่กล่าวออกมาจากที่โน่นบ้าง ที่นี้บ้าง ต่างกาล ต่างวาระ ก็จับความได้ลงกันว่า เป็นการปฏิบัติในระดับที่เนื่องด้วยนิमित เสียงที่กระจัดกระจายเหล่านี้ ถ้าได้รับโอกาสมาร่วมกับทางสำนักพระธรรมกายที่จะพิจารณาให้มติพรั่งพร้อมกัน ก็น่าจะเป็นคุณทั้งแก่สำนัก และแก่พระศาสนาส่วนรวม

ท่านผู้รู้เหล่านั้นพิจารณาแล้ว นอกจากช่วยกันทำให้สบายใจหมดความสงสัยเกี่ยวกับตำแหน่งแห่งที่ในระบบการปฏิบัติแล้ว ก็อาจจะเห็นว่า ในด้านการใช้นิमितมาช่วยการเดินจิตในระดับหนึ่งนี้ ทางสำนักพระธรรมกายมีความชำนาญเป็นพิเศษ สามารถเป็นคติเอื้อประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติทุกๆ ไป หรือในที่อื่น และพลอยชื่นชมอนุโมทนา

บัดนี้ เมื่ออธิกกรรมเกิดขึ้นแล้ว เป็นกรณีใหญ่ คือวิวาทาทิกกรรมที่มีการถือต่างออกไปในหลักแห่งพระธรรมวินัย จัดเป็นอธิกกรรมข้อแรก ในอธิกกรรมทั้ง ๔ เป็นกิจหน้าที่ที่สงฆ์จะต้องดำเนินการแก้ไขให้เรียบร้อย

ในการแก้ปัญหา หากทางคณะสงฆ์เห็นว่าจะไม่ใช้วิธีตัดสินเด็ดขาดเอง ก็อาจจะตั้งผู้รู้ธรรมวินัยที่ชำนาญในแหล่งเดิมแห่งพุทธพจน์ขึ้นมาจำนวนหนึ่ง เป็นคณะพิจารณา โดยจัดเป็น ๓ คณะ เพื่อพิจารณาวินิจฉัยกรณีลดหลั่นเป็นลำดับต่อกันขึ้นไปเป็นขั้นๆ

เพื่อความรอบคอบ

คณะพิจารณานี้ทำหน้าที่แทนสงฆ์ส่วนรวมและพุทธบริษัททั้งหมด โดยมีใช้ในนามบุคคลหรือสำนักใดๆ แต่มาช่วยสื่อโยงข้อพิจารณา เข้าหาพุทธพจน์ที่เป็นแหล่งแห่งพระธรรมวินัย นำมาตรฐานกลางของพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องวินิจฉัยและยุติปัญหา ก็จะรักษาพระพุทธศาสนาไว้ได้ พร้อมด้วยความสามัคคีแห่งมวลพุทธบริษัท ที่จะช่วยให้สังคมดำรงอยู่ในสันติสุขสืบไป



บทส่งท้าย

บางท่านกล่าวว่า “ที่นั่นเขาต้องมีอะไรดีสิ จึงมีคนที่มีการศึกษาสูงๆ ไปกันมาก” คำกล่าวอย่างนี้ เป็นข้อที่ทำให้ได้เถียงกัน เพราะบางคนก็กลับพุดแย้งในทางตรงข้ามว่า “ที่พุดนั้นน่าสงสัย ถ้าว่าโดยอัตราส่วนแล้วคนมีการศึกษาสูงไปมากจริงหรือเปล่า ถ้าวิเคราะห์กันให้ดีจะเป็นไปในทางตรงข้ามหรือเปล่าว่า ที่นั่นคนมีการศึกษาสูงๆ ส่วนมากไม่ไป” แล้วก็เลยโต้เถียงกันอยู่นั้นไม่จบสิ้น

ที่จริง เรื่องที่น่าพิจารณาคือปัญหาในวงกว้าง ไม่เฉพาะเรื่องของวัดพระธรรมกายเท่านั้น แต่เป็นปัญหาของสังคมทั้งหมด โดยเฉพาะสังคมไทยของเรา

เวลานี้ อย่างที่รู้กันอยู่ เมื่อสังคมเจริญสูงทางวัตถุ คนกลับมีปัญหาคิดใจมาก ในสภาพเช่นนี้ วิธีแก้ปัญหาคิดด้วยวิธีการง่ายๆ ทางวัตถุ ก็มาก่อน เช่นการใช้จ่าย การพึ่งสุรา ยาเสพติด การมั่วสุม หรือไม่ก็ทำร้ายตัวเอง จนถึงฆ่าตัวตาย

คนอีกพวกหนึ่ง ที่อาจถือว่าดีขึ้นมาน้อย ก็หาวิธีแก้ปัญหาคิดใจนั้นด้วยวิธีการทางจิต ซึ่งช่วยให้รู้สึกว่ามีหวัง มีกำลังใจ มีสิ่งปลอบประโลมใจ หรือกล่อมใจ ตลอดจนถึงสิ่งที่ให้ความรู้สึกว่าได้ที่พึ่ง ซึ่งช่วยให้เกิดความมั่นใจมากขึ้น หรือดึงตัวเองหลุดหลบออกไปจากปัญหาหรือความทุกข์ได้ แม้แต่ความรู้สึกมีกำลังใจ

เข้มแข็งหรือมีอำนาจ อย่างน้อยก็ครีมีใจขึ้นมาจากการมีสังกัด
รวมพวกรวมหมู่

บ้างก็อ่อนล้าทางใจ อยากมีอะไรที่ตนไว้ใจวางใจหรือมอบ
ใจให้แล้วปล่อยให้ตัวเองไปตาม แล้วแต่เขาจะสั่ง หรือทำไปตามที่เขา
กำหนดให้

สิ่งสนองความต้องการทางจิตนี้ นอกจากสิ่งที่ให้ความหวัง
แล้ว ก็รวมไปถึงสิ่งลึกลับ ความเชื่ออำนาจดลบันดาลต่างๆ
ตลอดจนสมาธิที่ใช้เพื่อมุ่งผลทางจิต

วิธีการทางจิตเหล่านี้ ถ้าไม่ระวังให้ดี จะก่อปัญหาได้มาก
ลักษณะทั่วไป ก็คือ เป็นการพึ่งพา ไม่ว่าจะพึ่งพาด้วยการผูกใจอยู่กับ
ความหวัง หรือพึ่งพาความเชื่อในสิ่งลึกลับ อำนาจดลบันดาลก็ตาม
และอยู่กับความกล่อมใจ หรือทำให้ดื่มด่ำเข้าไป แล้วหลบทุกข์
ลี้มปัญหาไปได้

เรื่องนี้สอดคล้องกับสภาพของสังคมยุคนี้ หรือสังคมนี้ อีก
อย่างหนึ่ง คือการที่คนทั้งหลายมักปฏิบัติต่อสถานการณ์ต่างๆ
ด้วยความรู้สึกหรืออารมณ์ มากกว่าจะใช้เหตุผลหรือปัญญา
เพราะฉะนั้นตัวแรงจูงใจที่จะให้ตัดสินใจทำอะไร หรือไปไหน จึงมัก
จะเป็นเรื่องของความต้องการทางจิตใจ มากกว่าการที่จะใช้ปัญญา
หรือต้องการแสวงปัญญา

การดิ้นรนหาทางออกจากปัญหาจิตใจด้วยวิธีการทางจิตนี้
เป็นสุดโต่งอีกด้านหนึ่ง ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาด้านหนึ่ง แต่กลับก่อให้เกิด
ปัญหาใหม่ ซึ่งอาจจะร้ายแรงและยึดเยื้อมากกว่า และข้อสำคัญ
คือไม่เป็นวิธีที่จะแก้ปัญหาคิดได้จริง นอกจากทำให้เกิดการพึ่งพา และ



เป็นการกล่อมใจแล้ว โทษที่ทางพระพุทธศาสนาถือว่าร้ายแรงมาก ก็คือทำให้ตกอยู่ในความประมาท และเป็นการแก้ปัญหาแบบชั่วคราว หรือกลบปัญหา ไม่พ้นไปจากปัญหาได้จริง เพราะเป็นวิธีกดทับไว้ ดังที่ท่านเปรียบว่าเหมือนเอาหินทับหญ้า

พระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธการแก้ปัญหาด้วยวิธีการทางจิต วิธีการทางจิตนั้น ไม่ใช่ว่าผิด แต่ไม่เพียงพอ และต้องใช้ในขอบเขต ที่พอดี คือพอให้จิตใจได้พัก ทำให้จิตใจอ่อนคลายสงบหายเร่าร้อน กระวนกระวายว้าวุ่น และมีกำลังขึ้น คือเป็นเครื่องเตรียมจิตให้พร้อม แล้วต้องต่อด้วยวิธีการทางปัญญา เพื่อแก้ปัญหาดับทุกข์ให้จบสิ้นไป

ถ้าเรามีปัญหาหรือมีทุกข์ วิธีการทางปัญญาจะช่วยให้เรา วางใจวางท่าที่ต่อปัญหาหรือทุกข์นั้นได้ถูกต้อง แล้วอยู่กับปัญหา หรือทุกข์นั้นได้อย่างมีความสุข หรืออยู่ได้ดีขึ้น และอาจจะนำเอา ทุกข์หรือปัญหานั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ พร้อมกันนั้น ก็ไม่ลืมห และไม่ละเลยที่จะแก้ปัญหา

ผู้ใช้วิธีการทางจิต จะต้องไม่ลืมหใช้ปัญญา อย่างน้อยก็คอย ตรวจสอบสำรวจตัวเองว่า วิธีแก้ทุกข์ของเรา เป็นการหลบทุกข์ หลบปัญหาหรือเปล่า เราลืมหหรือละเลยการแก้ปัญหาก็แท้จริงหรือไม่ ความสุขที่เราได้นี้มากับความตึ่มดำแบบลุ่มหลง ที่ไม่ต่างมากนักกับ ความสุขของคนเสพยาหรือไม่ เราอยู่กับความกล่อมใจ หรือการ ฟุ้งพาหรือเปล่า จิตใจของเราอยู่กับความเป็นจริงอย่างเป็นอิสระ ด้วยท่าที่ที่ถูกต้องต่อโลกและชีวิตหรือไม่

ในที่สุด สภาพการดิ้นรนหาทางแก้ปัญหาวีชีวิตจิตใจของคน เหล่านี้ ก็เป็นเครื่องฟุ้ง ไม่เฉพาะถึงสภาพจิตใจของคนเท่านั้น

แต่บ่งชี้ถึงกระแสสังคม เช่น ค่านิยมของผู้คน และศักยภาพของ มนุษย์ในสังคมนั้นที่จะนำพาสังคมของตนให้ก้าวไปอย่างไร และเป็นปัญหาทางการศึกษา ที่จะทำให้เกิดคำถามว่า การศึกษาที่เรา จัดกันอยู่ปัจจุบันนี้มีความผิดพลาดบกพร่องอย่างไร จึงทำให้คนที่ แม้แต่เล่าเรียนกันสูงๆ กลายเป็นอย่างนี้ไป

อย่ามัวถกเถียงกัน อย่ามาอ้างกันเลยในเรื่องการศึกษาสูงๆ แต่สังคมของเรานี้ควรหันมาสำรวจตัวเองกันให้จริงจัง ว่าเหตุใด เราจึงพัฒนาวัฒนธรรมทางปัญญาขึ้นมาไม่ได้

เป็นที่รู้กันโจ่งแจ้งชัดเจนว่า คนไทยเราที่อยู่ในเมืองใหญ่ๆ ที่เจริญมากๆ นั้น เวลาที่มีข่าวเกี่ยวกับการแสดงธรรม หรือรายการ ทางปัญญา ถึงจะพยายามประชาสัมพันธ์ ก็หาคนสนใจได้ยาก มีคนไปไม่กี่คน แต่ถ้ามีข่าวแว่วๆ ว่า มีอาจารย์ขลัง ชำนาญทางเสกเป่า ทำนายทายทัก หรือเกี่ยวด้วยเรื่องศักดิ์สิทธิ์ฤทธิ์เดชปาฏิหาริย์ อย่างน้อยว่านั่งสมาธิแล้วได้เห็นโน้นเห็นนี่ ว่าท่านเดินทางมา คนก็จะตื่นตื่นยกหูโทรศัพท์บอกต่อกันเอง และไปชุมนุมคับคั่ง

พฤติกรรมทำนองนี้ เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงสภาพจิตใจ และลึกลง ไปถึงภูมิธรรมภูมิปัญญา แสดงว่าเราอยู่ในขั้นของความต้องการ ทางจิตใจ และไม่พัฒนาความต้องการทางปัญญา ถ้าเราพัฒนา วัฒนธรรมทางปัญญาขึ้นมาไม่ได้ เราจะถือเอาประโยชน์แท้จริง จากพระพุทธศาสนาได้ยาก สังคมของเราจะหม่นเวียนอยู่ในวังวน ของผู้ตามเสพผล และจมอยู่กับความลุ่มหลง หลอกกันไปหลอก กันมา ยากที่จะฟื้นตัวขึ้นได้ ไม่ต้องพูดถึงว่าจะเป็นผู้นำชาวโลกใน การแก้ปัญหาและเสริมสร้างสันติสุข



เวลานี้ ที่พยายามปฏิรูปการศึกษากัน ก็เพราะมองเห็นว่า การศึกษาที่จัดกันมา มีความผิดพลาดบกพร่อง แต่การที่จะปฏิรูป การศึกษาให้ได้ผลนั้น จะต้องเห็นชัดว่ามีข้อผิดพลาดบกพร่องอย่างไร

จึงต้องถามอย่างทีพุดเมื่อคำว่า การศึกษาที่เราจัดกันมานี้ ผิดพลาดบกพร่องอย่างไร คนแม้แต่เล่าเรียนกันสูง ๆ แล้วยัง

๑. ขาดความใฝ่รู้ พัฒนาวัฒนธรรมทางปัญญาไม่ขึ้น และ คิดไม่เป็น ไม่รู้จักแยกแยะ แยกไม่ออก แม้แต่ระหว่าง ข้อเท็จจริง หลักฐาน ความเห็น และในเรื่องความเห็นก็ยังแยกไม่ออก ระหว่างความเห็นเพื่อค้นหาความจริงตามเหตุผล กับการหาเหตุผล เพื่อปกป้องตัวเอง

๒. แต่ก่อนนี้เรามุ่งให้การศึกษากันมา ในแง่หนึ่งก็โดยหวังว่า เมื่อคนมีการศึกษาแล้ว มีอาชีพการงานทำและเป็นคนดี จะได้ไม่ต้อง ทำความชั่ว ที่จะทำให้ต้องไปติดคุก แต่เมื่อให้การศึกษากันไปมาก กลับได้ผลกลายเป็นว่า การศึกษานี้ทำให้คนฉลาด มีความสามารถ ที่จะทำความชั่วได้โดยไม่ต้องติดคุก

๓. การศึกษานี้เป็นอย่างไร จึงไม่สามารถทำให้คนมีความ เข้มแข็ง ที่จะดำรงตนอยู่ในความสุจริตได้ แต่กลับอ่อนแอในทาง- จริยธรรม ถูกล่อชักจูงให้ทำความชั่วเพื่อเห็นแก่ผลประโยชน์ได้ง่าย

๔. การศึกษานี้เป็นอย่างไร จึงทำให้คนมีปัญหาจิตใจมาก และเมื่อมีปัญหาจิตใจขึ้นมาแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะใช้ปัญญาแก้ไข ปัญหา นั้นได้ ต้องไปหาไสยศาสตร์ ต้องไปหาอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ให้มาช่วย รอผลจากอำนาจดลบันดาลภายนอก หรือหวังพึ่งสิ่ง กล่อมใจต่างๆ

มีการพูดกันว่า เป็นการดีที่ทำให้คนจำนวนมากๆ ไปวัด ไปร่วมกิจกรรมทางศาสนา เขาไปทำความดี ดีกว่าไปส่ำมะเลเทเมา เข้าบาร์ไนท์คลับ ฯลฯ เรื่องนี้จะต้องพิจารณา ด้วยความระมัดระวัง โดยไม่ประมาท

ในทางพุทธศาสนานั้น ท่านสอนให้รู้ว่า ความชั่วมีหลายอย่าง มีทั้งความชั่วด้านโลภะ ความชั่วด้านโทสะ และความชั่วด้านโมหะ คนมักจะหลงลืมมองข้ามความชั่วด้านโมหะ แม้จะไม่ทำความชั่วเพราะโลภะ แม้จะไม่ทำความชั่วเพราะโทสะ แต่อาจจะทำความชั่วด้วยโมหะ ซึ่งร้ายแรงมาก

บางครั้ง คนผู้จะทำการร้ายด้วยโลภะ อาจฉวยโอกาสใช้โมหะของคนอื่นๆ มาเอาโลภะเข้าล่อ แล้วชักพาคนเหล่านั้นให้ทำกรรมชั่ว อันเป็นที่ตั้งแห่งโมหะยิ่งขึ้นไป

ถ้าเป็นเรื่องของความลุ่มหลง หรือเชื่อถือผิดๆ จะมีผลร้ายระยะยาว และยิ่งคนไปมากก็ยิ่งน่ากลัวว่า จะทำให้เกิดผลร้ายที่แผ่กว้างลึกซึ้งอย่างยากที่จะแก้ไข

มีพุทธพจน์ว่า ถ้าคนที่เป็นหลัก หรือบุคคลผู้นำ เป็นผู้ที่มีจิตาภิรัฐ มีความคิดเฉไฉผิดทางเสียแล้ว ก็จะเป็นไปเพื่อความพินาศหายนะของมหาชนหรือคนจำนวนมาก (ดู อัง.เอภ. ๒๐/๑๙๒/๔๔)

คุณค่าของพระพุทธศาสนา มิใช่เพียงเพื่อแก้ปัญหาคารบิลั่นฆ่า ฉกชิง ลักขโมย ทำร้ายกันภายนอก แต่เพื่อแก้ไขตลอดขึ้นไปจนถึงการทำร้ายทางปัญญา และการเบียดเบียนชีวิตและสังคมนิตดแอบแฝง ที่ลึกล้ำซ่อนเร้นนี้ด้วย

คุณค่าพิเศษของความเป็นมนุษย์ อยู่ที่ศักยภาพในการที่จะ



ฝึกศึกษาพัฒนาได้ และความประเสริฐของมนุษย์ ก็อยู่ที่ความเป็นผู้ได้ฝึกศึกษาพัฒนาแล้ว จนมีปัญญารู้ทันธรรมดาของธรรมชาติ ซึ่งทำให้สามารถนำชีวิตและสังคมไปสู่อิสรภาพ

มนุษย์มีความสามารถพิเศษในการคิด ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาปัญญา แต่ถ้ามนุษย์ไม่พัฒนาปัญญา และไม่ใช้ความสามารถในการคิดนั้นเพื่อพัฒนาปัญญา ความคิดนั้นเองจะนำทุกข์มาให้เขามากมายอย่างที่สัตว์อื่นทั้งหลายไม่รู้จักรหรือมิฉะนั้นมันก็จะสร้างคุกที่คุมขังทางจิต ให้ติดให้จมอยู่ ปิดล้อมตัวเอง กลายเป็นอุปสรรคขัดขวางไม่ให้บรรลุอิสรภาพ

คุณค่าพิเศษของพระพุทธศาสนา อยู่ที่การสาดส่องแสงสว่างแห่งปัญญา ให้มนุษย์รู้จักพัฒนาตัวเอง จนมีปัญญารู้แจ้งความจริงของธรรมชาติ ที่เรียกว่าโลกและชีวิต แล้วทำลายความยึดติดถือมั่นที่จิตสร้างขึ้นมากุมขังปิดล้อมตัวเองนั้นออกไป ทำชีวิตจิตใจให้เป็นอิสระได้แท้จริง

คนที่ทำความดี ต้องมีความไม่ประมาท มิใช่เพียงที่จะไม่ภูมิพองและติดเพลินอยู่กับความดีเท่าที่ทำ แต่ต้องไม่ประมาทที่จะหมั่นใช้ปัญญา เพื่อพัฒนากรรมดี และมีให้มีการทำความดีที่ขาดปัญญา

จะต้องระลึกระหนักไว้ว่า เจตนาดีที่ขาดปัญญา และเจตนาไม่ดีที่ใช้ความขาดปัญญาของคนอื่นเป็นเครื่องมือ ได้นำความเสื่อมความพินาศมาให้แก่ชีวิตและสังคมมนุษย์แล้วมากมายตลอดมา



ผนวก ๑

เอกสารของวัดพระธรรมกาย

เอกสารของวัดพระธรรมกาย ต่อไปนี้ เป็นจุดปรารถนาส่วนสำคัญให้ต้องเขียนหนังสือขึ้น เพราะได้พิจารณาเห็นว่า เป็นเอกสารที่จะก่อความเข้าใจผิดพลาดสับสนขึ้นแก่ประชาชนเป็นอย่างมาก และทราบว่าได้ตีพิมพ์เผยแพร่ออกไปแล้วอย่างมากมายกว้างขวาง ถือได้ว่าเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

หนังสือที่เขียนขึ้นส่วนข้างต้น ได้ชี้แจงแก่ความเข้าใจผิดพลาดสับสนในเอกสารนี้ จึงนำเอกสารนี้มาตีพิมพ์ไว้ให้เป็นฐานข้อมูลสำหรับพิจารณา



นิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตา*

บทนำ

ในระยะ ๒-๓ เดือนนี้ ประเด็นเรื่องนิพพานว่าเป็นอัตตาหรืออนัตตา ได้กลับมาเป็นหัวข้อที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวางอีกครั้ง และบางท่านถึงกับสรุปว่า ความเห็นว่านิพพานเป็นอัตตานั้นผิดเพี้ยนจากหลักการของพระพุทธศาสนา จึงทำให้อาตมภาพมีความจำเป็นต้องออกมาให้ข้อมูล เพื่อให้ชาวพุทธเกิดความเข้าใจและมีท่าทีที่ถูกต้องในเรื่องนี้

จากการศึกษา โดยส่วนตัวอาตมภาพมีความเชื่อว่า **นิพพานเป็นอัตตา** แต่บทความนี้ไม่มีความประสงค์ที่จะวิเคราะห์ลงในรายละเอียดทางวิชาการ เพื่อยืนยันว่านิพพานต้องเป็นอัตตาหรืออนัตตา แต่ต้องการชี้ให้เห็นในภาพกว้างว่า เรื่องซึ่งอยู่พื้นเกินกว่าประสบการณ์ของปุถุชนคนสามัญจะไปถึง หรือเข้าใจได้ เช่น เรื่องนรกสวรรค์ กฎแห่งกรรม นิพพาน ที่ท่านเรียกว่าเป็นเรื่องอภิปริชาญา หรือเรื่องที่เป็นอจินไตยนั้น หลายๆ เรื่อง เช่น เรื่องนิพพาน ในทางวิชาการสามารถตีความได้หลายนัย ลำพังการอาศัยหลักฐานทางคัมภีร์เท่าที่มีเหลืออยู่และศึกษาคัมภีร์เพียงบางส่วนเท่านั้น แล้วมาสรุปลงไปว่ามีลักษณะเป็นอย่างไรโดยหนึ่งโดยเด็ดขาด พร้อมกับปฏิเสธทัศนะอื่นโดยสิ้นเชิง ทั้งที่ยังมีประเด็นทางวิชาการที่ต้องศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียดรอบคอบอีกมาก อย่างที่ทำอยู่นั้น เป็นสิ่งที่พระเถระทั้งหลายในอดีตของเราไม่ทำกัน เป็นการสรุปเกิน เป็นผลเสียต่อพระพุทธศาสนา และอาจนำมาซึ่งความแตกแยก **สิ่งที่ชาวพุทธควรปฏิบัติคือ การตั้งใจปฏิบัติธรรม เจริญมรรคมีองค์ ๘ ตั้งใจรักษาศีล เจริญสมาธิภาวนา จนเกิดปัญญาความรู้แจ้งด้วยตัวของตัวเอง แล้วเมื่อนั้นเราย่อมเข้าใจประจักษ์ชัดด้วยตัวของเราเองว่า นิพพานเป็นอย่างไร โดยไม่ต้องถกเถียงกันเลย**

* จากหนังสือ **นิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตา** โดยพระสมชาย ฐานวุฑฺโฒ วัดพระธรรมกาย อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี พ.ศ. ๒๕๕๒

แหล่งอ้างอิงคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้รับการรวบรวมไว้ในคัมภีร์ชั้นพระไตรปิฎก ซึ่งพระไตรปิฎกบาลีของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทของเรา เป็นพระไตรปิฎกที่ได้รับการยอมรับว่า สามารถรวบรวมรักษาคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ได้มากที่สุด เป็นแหล่งอ้างอิงของคำสอนในพระพุทธศาสนายุคดั้งเดิมที่สำคัญที่สุด

แต่นอกจากพระไตรปิฎกบาลีแล้วยังมีคำสอนยุคดั้งเดิมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่ในคัมภีร์อื่นอีกหลายแหล่ง เช่น พระไตรปิฎกจีน พระไตรปิฎกทิเบต คัมภีร์สันสกฤต และคัมภีร์ในภาษาอื่นๆ

พระไตรปิฎกจีน เนื้อหาส่วนใหญ่ในพระไตรปิฎกจีนเป็นคัมภีร์มหายาน ซึ่งทุกคนรู้ว่า เป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นในชั้นหลัง ไม่ใช่พุทธพจน์โดยตรง แต่ในพระไตรปิฎกจีนนี้มีเนื้อหาส่วนหนึ่งเป็นคำสอนของหินยาน มีความยาวประมาณ ๒ ล้าน ๓ แสนตัวอักษร ครอบคลุมเนื้อหาพระวินัยและพระสูตร ๔ นิกายแรก โดยส่วนใหญ่และซุททกนิกายบางส่วน เนื้อหาโดยส่วนใหญ่คล้ายกับพระไตรปิฎกบาลี แต่แตกต่างในรายละเอียดในทางวิชาการแล้ว เนื้อหาพระไตรปิฎกจีนส่วนนี้ มีความเก่าแก่ทัดเทียมกับพระไตรปิฎกบาลี

พระไตรปิฎกทิเบต เนื้อหาเป็นคัมภีร์มหายานและวัชรยานเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีเนื้อหาที่ยกเอาคัมภีร์หินยานขึ้นมาอ้างอิงกล่าวถึงเป็นตอนๆ ซึ่งในการศึกษาคำสอนยุคดั้งเดิมของพระพุทธศาสนา เนื้อหาส่วนนี้ก็มีความสำคัญ จะต้องคัดแยกออกมาศึกษาเปรียบเทียบกับคำสอนในแหล่งอื่น เพื่อให้ได้ความเข้าใจที่ถูกต้องชัดเจนที่สุด ใกล้เคียงคำสอนดั้งเดิมมากที่สุด

คัมภีร์สันสกฤต มีคำสอนในชั้นพระไตรปิฎกเหลืออยู่เพียงบางคัมภีร์ ไม่ครบทั้งหมด แต่ก็มีความเก่าแก่สำคัญ ที่จะต้องศึกษาอย่างละเอียดเช่นกัน

คัมภีร์ในภาษาอื่นๆ เช่น คัมภีร์ในภาษาคันธารี ภาษาเนปาลโบราณ ภาษาถิ่นโบราณของอินเดีย เอเชียกลาง และอื่นๆ คัมภีร์เหล่านี้ก็มีคุณค่าทางวิชาการสูงเหมือนกัน บางคัมภีร์ เช่น คัมภีร์ธรรมบทในภาษาคันธารี ถึงขนาดได้รับการยอมรับในหมู่นักวิชาการพระพุทธศาสนาว่า เป็นคัมภีร์ธรรมบทที่เก่าแก่ที่สุดในโลก

การจะศึกษาให้เข้าใจคำสอนของพระพุทธศาสนายุคดั้งเดิมจริงๆ นั้น จึงมีความจำเป็นจะต้องศึกษาให้เข้าใจคัมภีร์ทั้งหลายเหล่านี้ทั้งหมด นำเนื้อหาคัมภีร์ที่คล้ายกันมาเปรียบเทียบกัน วิเคราะห์ด้วยหลักทางวิชาการทั้งด้านภาษาศาสตร์และอื่นๆ จึงจะได้ความเข้าใจที่รอบด้านสมบูรณ์

นอกจากนี้ยังมีความจำเป็นต้องศึกษาให้เข้าใจสภาพสังคมอินเดียในครั้งพุทธกาลว่า ผู้คนมีความคิดความอ่าน ความเชื่ออย่างไร นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาจึงต้องศึกษาให้เข้าใจคำสอนของพระเวท อุปนิษัต และลัทธิความเชื่ออื่นๆ ของอินเดียที่มีอิทธิพลในยุคนั้นๆ รวมทั้งศึกษาประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การแตกนิกาย ปฏิสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนานิกายต่างๆ และระหว่างพุทธกับลัทธิศาสนาอื่น การศึกษาให้เข้าใจภูมิหลังทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ความเชื่อในยุคนั้นๆ นี้เอง จะทำให้เราตีความเข้าใจความหมายของคำสอนในพระพุทธศาสนาของเราเองได้ถูกต้องลึกซึ้งชัดเจนขึ้น

มีผู้เปรียบเทียบไว้ว่า พระพุทธศาสนาเปรียบเหมือนดอกไม้อันงดงามที่บ้านสะพรั่งขึ้นอย่างโดดเด่นในสวนแห่งหนึ่ง ซึ่งเปรียบเสมือนอินเดียในยุคนั้น หากเรามองดูแต่ดอกไม้ดอกนั้นเท่านั้น โดยไม่เห็นถึงสภาพสวนนั้นหมดความเป็นอย่างไร ก็เป็นการมองที่คับแคบและอาจเข้าใจหลายอย่างผิดไปได้

หากจะยกตัวอย่างทางโลกมาประกอบให้เข้าใจง่ายขึ้นแล้ว เหมือนกับว่า หากในอาณาเขตมีผู้อ่านบทกวีของคุณจิระนันท์ พิตรปรีชา ในตอนที่ว่า

“ฉันทคือกรวดเม็ดร้าว

ແหลกแล้วด้วยความเศร้าหมองหม่น

ปรารถนาจะเป็นธูลีทุรน

ดีกว่าทนกลั่นใจอยู่ในน้ำ”

จากหนังสือ “ไปไม่ที่หายไป”

แล้วไม่รู้ถึงภูมิหลังของสังคมไทยในยุคนั้น ไม่รู้ประวัติชีวิตของคุณจิระนันท์ พิตรปรีชา ไม่รู้เบื้องหลังความคิดของคำกวีที่เกิดขึ้นนี้ ความรู้สึก ความเข้าใจในความหมายของบทกวีเพียงตัวหนังสือของบุคคลผู้นั้นก็ตื่นเขินยิ่งนัก

การศึกษาพระพุทธศาสนาให้เข้าใจ เพื่อการปฏิบัติและการสั่งสอนประชาชน ให้เป็นคนดี การศึกษาพระไตรปิฎกบาลีสามารถให้ความรู้กับเราได้ แต่การจะล่วงเลยไปถึงขนาดล้าระบุมว่า ทศนะทางอภิปรายหาได้ใช่หรือไม่ใช่คำสอนของพระพุทธศาสนา ยุคดั้งเดิม พร้อมทั้งปฏิเสธทัศนคติอื่นโดยเด็ดขาดนั้น ลำพังการศึกษาพระไตรปิฎกบาลีอย่างเดียวไม่เพียงพอ ผู้นั้นจะต้องศึกษาแหล่งอ้างอิงคำสอนพระพุทธศาสนายุคดั้งเดิมทุกแหล่งให้เจนจบ และเข้าใจสภาพภูมิหลังของสังคมอินเดียในครั้งพุทธกาลอย่างลึกซึ้งก่อน

คำสอน ๒ ระดับในพระพุทธศาสนา

คำสอนในพระพุทธศาสนา เราอาจแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑. คำสอนที่เป็นไปเพื่อการปฏิบัติ เช่น มรรคมงคล ๘ ไตรสิกขา สังคหวัตถุ ๔ ทิศ ๖ บุญกิริยาวัตถุ ๓ อิทธิบาท ๔ เป็นต้น

๒. คำสอนทางด้านอภิปรัชญา คือ สิ่งที่พื้นเกินกว่าประสบการณ์ของปุถุชนคนธรรมดาจะสัมผัสรับรู้เห็นได้โดยตรง เช่น เรื่อง นรกสวรรค์ กฎแห่งกรรม นิพพาน จักรวาลวิทยา โครงสร้างของโลก เป็นต้น

เรื่องทางด้านอภิปรัชญาบางเรื่อง เช่น โลกมีที่สิ้นสุดหรือไม่ ตถาคตเมื่อนิพพานแล้วยังดำรงอยู่หรือไม่ เมื่อมีผู้ถามพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์จะไม่ทรงพยากรณ์ คือ ไม่ตอบ เพราะถ้าผู้ฟังยังไม่ได้ปฏิบัติธรรมจนมีภูมิธรรมถึงขีดขั้นแล้ว ก็ไม่สามารถเข้าใจตามได้อย่างแท้จริง ถ้าตอบไปแล้วหากเขาไม่เชื่อก็ยิ่งเสียหายไปใหญ่ ไม่เกิดประโยชน์

ทั้งนี้เพราะบุคคลทั่วไป จะทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ โดยนำไปเปรียบเทียบกับประสบการณ์เดิมของตน หากเป็นสิ่งที่ตนไม่เคยประสบพบเจอมาก่อน หลุดไปอีกมิติหนึ่งก็ยากยิ่งนักที่จะทำความเข้าใจได้ เหมือนการพรรณนาสีสรรความสวยงามของดอกไม้ให้คนตาบอดแต่กำเนิดฟัง เขาย่อมยากจะเข้าใจได้ ด้วยเหตุนี้เอง เมื่อกำลังถึงนิพพาน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงยืนยันว่าอายตนะนั้นยังมีอยู่ แต่ทรงอธิบายด้วยการปฏิเสธว่า ไม่ใช่สิ่งนั้นสิ่งนี้ เพราะนิพพานอยู่เหนือเกินกว่าประสบการณ์ของมนุษย์ปุถุชนจะเข้าใจได้

เพราะเหตุที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ได้ตรัสอธิบายเรื่องทางอภิปรัชญาไว้อย่างละเอียด เพียงแต่บอกเป็นนัยให้ทราบเท่านั้น ความเห็นความเข้าใจในเรื่องทางอภิปรัชญาจึงมีความหลากหลายมาก สรุปลงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ยาก ถ้าใครยึดกรานความเห็นในความเห็นหนึ่งว่าถูกต้องเด็ดขาดและปฏิเสธความเห็นอื่นทั้งหมดว่าผิด เป็นลัทธิธรรมปฏิบัติ ทำลายพระพุทธศาสนา ต้องขจัดให้หมดไป พระพุทธศาสนาคงจะเต็มไปด้วยการทะเลาะเบาะแว้งและความแตกแยกระส่ำระสาย อย่างไรก็ตามแต่เรื่องของนิพพานเลย แม้เพียงแค่ว่าเรื่องนรกสวรรค์ ก็มีบางท่านคิดว่าเป็นเรื่องสวรรค์นอกนรกในใจ คือทำดีก็เย็นใจเหมือนขึ้นสวรรค์ ทำบาปก็ร้อนใจเหมือนตกนรก ไม่เชื่อว่ามีนรกสวรรค์ที่เป็นภพภูมิสถานที่หนึ่งจริง บางท่านก็เชื่อว่ามีสวรรค์นรกที่เป็นภพภูมิสถานที่ มีวิมานเทวดานางฟ้าบนสวรรค์ มีกะทงทองแดง ไพนรอก สัตว์นรก อยู่ในนรกจริง โดยอ้างถึง

พระไตรปิฎกและอรรถกถาว่า มีกล่าวถึงนรกสวรรค์ที่เป็นภพภูมินี้มากมายชัดเจน ยิ่งกว่าเรื่องนิพพานเยอะ และถ้าคนกลุ่มนี้ปฏิเสธคนกลุ่มแรกที่ไม่เชื่อว่านรกสวรรค์ที่เป็นภพภูมิ มีจริง ทว่าเพี้ยน นอกกรอบนิกายพระพุทธรศาสนา ต้องขจัดให้หมดไป เท่านั้นก็คงเพียงพอที่จะทำให้เกิดการแตกแยกในพระพุทธรศาสนา

จริงๆ ยังมีอีกหลายเรื่องในประเทศไทยไม่มีใครถกเถียงกัน แต่ในต่างประเทศก็มีการถกกันมาก เช่น เรื่องการอุทิศส่วนกุศล ว่าขัดกับหลักกฎแห่งกรรม ใครทำใครได้หรือไม่ อยุ่ๆ จะมายกบุญให้แก่กันได้อย่างไร ก็มีทั้งคนเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ถกกันมากมาย และก็หาข้อยุติที่ทุกคนยอมรับโดยไม่มีข้อโต้แย้งไม่ได้ เรื่องเหล่านี้ไม่ว่าเรื่องใดก็ตาม หากมีใครยื่นกรานความเห็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ปฏิเสธความเห็นอื่นโดยสิ้นเชิง ล้วนนำมาซึ่งความแตกแยกทั้งสิ้น และเป็นโทษต่อพระพุทธรศาสนามากกว่าเป็นคุณ

เมื่อเป็นเช่นนั้น ถ้ามว่าเราจะปล่อยให้ใครสอนอย่างไรก็ได้ตามใจชอบหรือ คำตอบก็คือ ไม่ใช่ **หลักสำคัญมีอยู่ว่า トラบใดที่ยังสอนให้ทำความดีตามหลักคำสอนที่เป็นไปเพื่อการปฏิบัติในพระพุทธรศาสนา เช่น เจริญมรรคมีองค์ ๘ ไตรสิกขา ทิศ ๖ บำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ๓ ๑๑ ละ เลิก อบายมุข เป็นต้น แม้ความเห็นในเรื่องอภิปรัชญาจะอ้างอิงบทคมกวีคนละจุด ดีความและมีความเห็นต่างกันบ้าง เราก็ยอมรับซึ่งกันและกัน และร่วมแรงร่วมใจทำงานยกระดับศีลธรรมของผู้คนในสังคมช่วยกันได้ นี่คือ ความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธรศาสนา และเป็นเท่าที่อันชาญฉลาดของปญฺาตายายบรรพบุรุษไทย ที่รักษาพระพุทธรศาสนามาให้เราถึงปัจจุบัน ทำให้พระพุทธรศาสนาในประเทศไทยมีความเป็นเอกภาพสามัคคี เป็นปึกแผ่นยิ่งกว่าประเทศใดๆ เป็นสิ่งที่เราชาวไทยควรภาคภูมิใจ**

หากเปรียบเทียบแล้ว เราทุกคนเปรียบเสมือนนักเดินทางไกลในวิญญูสงสาร แม้ในระหว่างเดินทางอาจมีความเห็นไม่ตรงกันว่า เป้าหมายปลายทางน่าจะเป็นอย่างไร เราก็สามารถเดินบนเส้นทางเดียวกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ และหากเราเดินอยู่บนเส้นทางที่ถูกต้อง คือหนทางแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ โดยไม่เลิกกลางคันแล้วละก็ ในที่สุดเราก็ย่อมจะบรรลุเป้าหมายปลายทางนั้น และรู้แจ้งกระจ่างชัดด้วยตัวของเราเองว่าปลายทางเป็นอย่างไร และทุกคนก็จะเข้าใจตรงกัน โดยไม่ต้องทะเลาะกันเลย ถ้าระหว่างเดินทางมา มัวถกเถียงกันว่าเป้าหมายปลายทางตามที่ว่าในสายทางนั้นเป็นอย่างไร แล้วเลยทะเลาะแตกแยก เสียเวลาเดินทาง หรือแยกทางกันเดิน เป็นสิ่งไม่ใช่ประโยชน์ **ยิ่งถ้าใครไม่ยอมเดินหรือเดินถอยหลัง เช่นไม่ยอมรับวิชาศีล ไม่เจริญสมาธิภาวนา แล้วมาถกเถียงกันเรื่องนิพพานว่าเป็นอย่างไร ก็คงเสียประโยชน์เปล่า ไม่มีวันเข้าถึงนิพพานนั้นได้เลย**

ขอให้ตั้งสติพิจารณาพุทธพจน์ต่อไปนี้ให้ดี

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุไม่หมั่นเจริญภาวนา แม้จะพึงเกิดความปรารถนาขึ้นอย่างนี้ว่า โอหนอ ขอจิตของเราพึงหลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถึงมัน ก็จริง แต่จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่หลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถึงมันได้เลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร จะพึงกล่าวได้ว่า เพราะไม่ได้เจริญ เพราะไม่ได้เจริญอะไร เพราะไม่ได้เจริญสติปฏิฐาน ๔ สัมมปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พลละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรค ประกอบด้วยองค์ ๘ เปรียบเหมือนแม่ไก่มีไขอยู่ ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง ไข่เหล่านั้นแม่ไก่ก่กไม่ได้ให้ความอบอุ่นไม่พอ ฟักไม่ได้ แม่ไก่่นั้นแม้จะพึงเกิดความปรารถนาขึ้นอย่างนี้ว่า โอหนอ ขอให้ลูกของเราพึงใช้ปลายเล็บเท้าหรือจะงอยปากเจาะกะเปาะไข่ ฟักตัวออกมาโดยสวัสดิ์ ก็จริง แต่ลูกไก่เหล่านั้นไม่สามารถที่จะใช้ปลายเล็บเท้าหรือจะงอยปากเจาะกะเปาะไข่ ฟักตัวออกมาโดยสวัสดิ์ได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะแม่ไก่ก่กไม่ได้ ให้ความอบอุ่นไม่พอ ฟักไม่ได้ ฉะนั้น

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุหมั่นเจริญภาวนา แม้จะไม่พึงเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ ขอจิตของเราพึงหลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถึงมัน ก็จริง แต่จิตของภิกษุนั้น ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถึงมัน ข้อนั้นเพราะเหตุไร พึงกล่าวได้ว่า เพราะเจริญ เพราะเจริญอะไร เพราะเจริญสติปฏิฐาน ๔ ฯลฯ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ เปรียบเหมือนแม่ไก่มีไขอยู่ ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง ไข่เหล่านั้นแม่ไก่ก่กดี ให้ความอบอุ่นเพียงพอ ฟักดี แม่ไก่่นั้นจะไม่พึงปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ ขอให้ลูกของเราพึงใช้ปลายเล็บเท้าหรือจะงอยปากเจาะกะเปาะไข่ ฟักตัวออกมาโดยสวัสดิ์ ก็จริง แต่ลูกไก่เหล่านั้นก็สามารถใช้เท้าหรือจะงอยปากเจาะกะเปาะไข่ ฟักตัวออกมาโดยสวัสดิ์ได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะไข่เหล่านั้น แม่ไก่ก่กดี ให้ความอบอุ่นเพียงพอ ฟักดี ฉะนั้น”

(อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต เล่ม ๒๓ ข้อ ๖๘ หน้า ๑๒๖-๑๒๗)

นิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตา

เรื่องอัตตาและอนัตตานี้ เป็นเรื่องหนึ่งที่มีการถกเถียงกันมากตั้งแต่ยุคโบราณ หลังพุทธกาลเป็นต้นมา และมีมาตลอดประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา แม้ในยุคปัจจุบัน ก็มีนักวิชาการพระพุทธศาสนาทั้งในดินแดนตะวันตก เช่น ยุโรป อเมริกา และทางตะวันออก เช่น ญี่ปุ่น จีน เกาหลี ถกเถียงกันมาก ประเด็นที่ถกเถียงกันก็มีหลากหลาย เช่น

๑. **อัตตา** ตัวตนที่แท้จริง มีหรือไม่มีในคำสอนของพระพุทธศาสนา มีทั้งผู้ที่คิดว่ามีอัตตาตัวตนที่แท้จริงอยู่ และมีทั้งผู้ที่คิดว่าไม่มี และดูเหมือนว่าผู้ที่มีความเห็นว่าไม่มีอัตตา

นั้นจะมีจำนวนมากกว่า ปราชนิธิใหญ่ทางพระพุทธศาสนาในดินแดนตะวันตกที่มีชื่อเสียง
 ก้องโลกจำนวนมาก ก็มีความเห็นว่ามีอัตตาที่แท้จริงอยู่ในคำสอนทางพระพุทธศาสนา เช่น

Mrs. Rhys Davids นายกลสมาคมบาลีปกรณ์ แห่งประเทศอังกฤษ ปี พ.ศ.
 ๒๔๖๕-๒๔๘๕ [Steven Collins, Selfless Person; Imagery and thought in
 Theravada Buddhism, (Cambridge; University Press, 1997), p.7],

Miss I.B.Homer นายกลสมาคมบาลีปกรณ์ แห่งประเทศอังกฤษ ปี พ.ศ.
 ๒๕๐๒-๒๕๒๔ [Peter Harvey, The selfless Mind, (Curzon Press, 1995), p.17.]

ทั้ง ๒ ท่านนี้ล้วนเป็นผู้อุทิศตนเพื่องานพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้เชี่ยวชาญ
 ทางพระพุทธศาสนาที่หาตัวจับยาก มีบทบาทสำคัญในการตรวจชำระจัดสร้างพระไตรปิฎก
 และอรรถกถาบาลีฉบับอักษรโรมัน ของสมาคมบาลีปกรณ์ แห่งประเทศอังกฤษ (Pali Text
 Society) ซึ่งเป็นพระไตรปิฎกบาลีฉบับสากล เป็นที่อ้างอิงของนักวิชาการพระพุทธศาสนา
 ทั่วโลกในปัจจุบัน

Christmas Humphrey [Christmas Humphreys, Buddhism, (Penguin
 Books, 1949, p.88.),

Edward Conze [Edward Conze, Buddhist Thought in India, (George
 Allen and Unwin, 1962), p.39.]

และอีกหลายๆ ท่าน ปราชนิธิทางพระพุทธศาสนาที่มีผลงานมากมายเป็นที่รู้จักกัน
 ทั่วโลกเหล่านี้ มีความเห็นที่ตรงกันในเรื่องอัตตานี้ ๒ ประเด็นใหญ่ๆ คือ

ก) พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่เคยปฏิเสธอย่างชัดเจนว่า อัตตาที่แท้จริงไม่มี และ
 ไม่เคยตรัสปฏิเสธว่าไม่มีอัตตาใดๆ ทั้งสิ้นในสังขะทุกระดับ

ข) เขาเหล่านี้เชื่อตรงกันว่า ในคำสอนของพระพุทธศาสนายุคดั้งเดิม บ่งบอกนัยว่า
 มีอัตตาที่แท้จริงซึ่งอยู่ในภาวะที่สูงกว่าขั้น ๔ หรือสังขตธรรม เหตุที่พระพุทธองค์ไม่ตรัส
 ตรงๆ ว่า มีอัตตาที่แท้จริงอยู่ เพราะผู้ที่ยังไม่ได้ปฏิบัติธรรมอาจเข้าใจผิดว่าเป็นอัตตาแบบ
 เดียวกับที่ศาสนาพราหมณ์สอน

มีการอ้างอิงหลักฐานในคัมภีร์ทั้งบาลี สันสกฤต จีน ทิเบต ในและภาษาอื่นๆ มากมาย
 อันนำมาสู่ข้อสรุปความเห็นนี้ แต่ก็มีนักวิชาการที่ไม่เห็นด้วย ยืนยันว่า ไม่มีอัตตาใน
 พระพุทธศาสนา เช่นกัน ต่างฝ่ายต่างก็มีเหตุผลของตน

๒. ความหมายที่ถูกต้องของคำว่า “อัตตา” และ “อนัตตา” คืออะไร นักวิชาการ
 บางส่วน เมื่อพบศัพท์ธรรมะคำหนึ่ง ก็มีแนวโน้มที่จะเข้าใจว่ามีความหมายเดียวกันโดย

ตลอดทำให้ตีความเข้าใจพระไตรปิฎกคลาดเคลื่อนมาก เพราะในการแสดงธรรมแต่ละครั้ง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะตรัสสอนให้ตรงกับจิตอภิปัสสยและภูมิธรรมของบุคคลผู้ฟัง ความหมายของศัพท์ธรรมในแต่ละแห่งที่พบในพระไตรปิฎก จึงมีนัยที่ลึกซึ้งต่างกัน เหมือนดังที่พระเถระในอดีตกล่าวไว้ว่า “บาลีสันยเป็นร้อย”

ในกรณีของศัพท์ว่า “อิตตา” และ “อนิตตา” นี้ ก็เช่นกัน คำว่า “อิตตา” บางท่าน ก็ตีความว่าเป็นตัวตนแบบที่ศาสนาพราหมณ์เขาสอนกันว่า มี **อาตมัน** อยู่ภายในคนแต่ละคนซึ่งเมื่อถึงที่สุดแล้วต้องไปรวมกับ **ปรมาตมัน** หรือ **อาตมันใหญ่** ก็เลยเกรงว่า ถ้าพุทธยอมรับว่ามีอิตตา จะกลายเป็นยอมรับศาสนาพราหมณ์ไป ซึ่งจริงๆ เป็นคนละเรื่อง อิตตามีนัยมากมาย ทั้งอิตตาโดยสมมุติ เช่น ความรู้สึกว่าเป็นตัวเรา ของของเรา ครอบครัวของเรา เป็นต้น และอิตตาในระดับที่สูงขึ้น เช่น ความรู้สึกในเรื่องอิตตาของเทวดา ของพรหม ก็ย่อมต่างกัน หรืออิตตาในระดับที่สูงกว่านั้น เป็นอิตตาที่แท้จริง ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนให้ชนทั้งหลายยึดเป็นเกาะ เป็นที่พึ่ง ในพุทธพจน์ที่ว่า

“อิตตที่ปา วิหต อุตตสรณา อนญฺยสรณา

ธมฺมที่ปา ธมฺมสรณา อนญฺยสรณา”

แปลว่า “เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ จงมีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง จงมีธรรมเป็นเกาะ จงมีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง”

(ทีมนิกาย มหาวรรค เล่ม ๑๐ ข้อ ๓๓ หน้า ๑๑๓)

อิตตาในที่นี้ ก็ย่อมมีความหมายที่แตกต่างจากอิตตาในระดับสมมุติ และอิตตาของศาสนาพราหมณ์ ในการศึกษาพระไตรปิฎก จึงต้องวินิจฉัยแยกแยะทำความเข้าใจ ความหมายที่แท้จริงของศัพท์ธรรมะที่พบในแต่ละที่ให้ได้

ความหมายของคำว่า “อนิตตา” ก็เช่นกัน มีทั้งผู้ที่มีความเห็นว่า อนิตตา แปลว่า ไม่มีอิตตา และมีทั้งผู้ที่มีความเห็นว่า อนิตตา แปลว่า ไม่ใช่อิตตา เหมือนคำว่า อมนุษย์ แปลว่า ไม่ใช่มนุษย์ ไม่ได้หมายความว่า ไม่มีมนุษย์ เป็นมุมมองที่ต่างกันในการพิจารณา รูปคำสมาส และเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนว่า ชันธ ๕ ไม่ใช่ตัวตน ก็มีนัยให้รู้ว่ามีตัวตนที่แท้จริง ซึ่งอยู่สูงกว่าชันธ ๕ อยู่ ทรงสอนให้ยึดอิตตานั้นเป็นที่พึ่ง เป็นสรณะ และจะเข้าถึงอิตตาที่แท้จริงนั้นได้ด้วยการปฏิบัติ สติปัฏฐาน ๔ คือการตามเห็นกายในกาย การตามเห็นเวทนาในเวทนา การตามเห็นจิตในจิต และการตามเห็นธรรมในธรรม ประเด็นนี้ก็มีการถกเถียงกันมากมาย

๓. คำว่า สัพเพ ธมฺมา อนิตตา ธรรมทั้งปวงเป็นอนิตตา ซึ่งเป็นคำที่มีการอ้างอิง

กันมากนี้ คำว่า สัพเพ ธมฺมา คือ ธรรมทั้งปวง กินความกว้างเพียงใด เพราะมีทั้งคัมภีร์
ชั้นอรรถกถาที่บอกว่า ธรรมทั้งปวงในที่นี้รวมเอาพระนิพพานด้วย

(อรรถกถา ขุททกนิกาย จุฬินิเทศ ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย หน้า ๘.;
อรรถกถา ขุททกนิกาย มหานิเทศ ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย หน้า ๒๑๙)

และมีทั้งคัมภีร์อรรถกถาที่บอกว่า ธรรมทั้งปวงที่ว่าเป็นอนัตตานั้นหมายเอาเฉพาะ
ชั้นที่ ๕ ไม่ได้ครอบคลุมถึงพระนิพพาน (อรรถกถาธรรมบท ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย ภาค ๗ หน้า ๖๒)

และนิพพานนี้ เป็นสิ่งอยู่พ้นจากกฎของไตรลักษณ์แน่นอน เพราะมีพุทธพจน์ยืนยัน
ยืนยันว่า นิพพานนั้นเป็นนิจจัง คือ เทียงแท้ ยั่งยืนและเป็นบรมสุข

**ยสฺส อูปปาโท ปญฺญาติ วิโย นตฺถิ ตสฺส ยญฺญตฺตถุ ปญฺญาติ นิพฺพานํ นิจฺจํ ฐวํ
สสฺสํ อวิปริณามธมฺมนฺติ อสฺสิหิ อสฺสิกุปฺปํ**

แปลว่า ความเกิดขึ้นแห่งนิพพานโดยอ้อมปรากฏ ความเสื่อมแห่งนิพพานนั้น
มิได้มี ย่อมปรากฏอยู่โดยแท้ นิพพานเป็นคุณชาติเที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มิได้มีความแปรปรวน
เป็นธรรมดา เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า อันอะไรๆ นำไปไม่ได้ ไม่กำเริบ

(ขุททกนิกาย จุฬินิเทศ เล่ม ๓๐ ข้อ ๖๕๙ หน้า ๓๑๕)

นิพพานํ ปรมํ สุขํ

แปลว่า พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง

(ขุททกนิกาย ธรรมบท เล่ม ๒๕ ข้อ ๒๕ หน้า ๔๒)

และมีพุทธพจน์ตรัสไว้ว่า

ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ ยํ ทุกฺขํ ตทนต์ตา...

แปลว่า สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา

(สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค เล่ม ๑๗ ข้อ ๙๑ หน้า ๕๖)

จึงน่าจะคิดว่า ถ้ามองในเชิงกลับกัน ในเมื่อนิพพานเที่ยง และเป็นสุข เราก็จะสรุปได้
ว่า สิ่งใดเที่ยง สิ่งนั้นเป็นสุข สิ่งใดเป็นสุข สิ่งนั้นก็น่าจะเป็น...อัตตา

สังฆธรรม เช่น ชั้นที่ ๕ (อยู่ในกฎไตรลักษณ์)	อสังฆธรรม เช่น นิพพาน (อยู่พ้นกฎไตรลักษณ์)
ไม่เที่ยง	เที่ยง
เป็นทุกข์	เป็นสุข
เป็นอนัตตา	อัตตา...?

ในการถกเถียงกันนั้น มีการอ้างอิงหลักฐานคัมภีร์ชั้นพระไตรปิฎกในภาษาต่างๆ กันมากมาย และมีการวิเคราะห์วิจัยถึงความสอดคล้องโดยองค์รวมกับคำสอนของพระพุทธศาสนาทั้งหมด มีการวิเคราะห์ถึงปัญหาที่ติดตามมากับข้อสรุปในแต่ละด้าน เช่น ถ้าไม่มีอัตตาที่แท้จริงอยู่แล้ว จะอธิบายในเรื่องกฎแห่งกรรมได้อย่างไรว่า ผลบุญ ผลบาปที่กระทำไว้ จะส่งผลไปในภพชาติต่อไปได้อย่างไร อะไรเป็นตัวนำไป ก็มีผู้ตั้งทฤษฎีให้ความเห็นกันมากมาย แต่ก็ไม่มีใครความเห็นใดได้รับการยอมรับทั้งหมด ล้วนมีผู้ถกเถียงหักล้างกันไปมาทั้งสิ้น

การจะสรุปว่า **ความเห็นใดในเรื่องอภิปริชานี้เป็นความเห็นที่ถูกต้องจริงแท้แน่นอนของพระพุทธศาสนา** โดยปฏิเสธความเห็นอื่นอย่างสิ้นเชิง **ว่าเป็นความเห็นนอกพระพุทธศาสนานั้น เป็นเรื่องใหญ่มาก จะต้องศึกษาแหล่งอ้างอิงทางพระพุทธศาสนาผู้ตั้งเดิมทุกแห่งเท่าที่มีอยู่ ไม่เฉพาะคัมภีร์บาลีเท่านั้น และต้องศึกษาการถกเถียงเรื่องนี้ในประวัติศาสตร์ตั้งแต่สองพันกว่าปีก่อน** ซึ่งมีการเขียนเป็นคัมภีร์ในภาษาต่างๆ มากมายว่าแต่ละฝ่ายมีเหตุผลใด รวมทั้งต้องศึกษาผลงานวิจัยในเรื่องนี้ของปราชญ์ทั้งหลายในยุคปัจจุบันในประเทศต่างๆ ต้องสามารถหักล้างเหตุผลของความเห็นที่แย้งกับความเห็นตนเองให้ได้ทั้งหมด จนเป็นที่ยอมรับ ไม่มีหลักฐานเหตุผลแย้งที่เป็นอรรถเป็นธรรมใดๆ เหลืออยู่เลย จึงจะสรุปได้และเป็นที่ยอมรับ มิฉะนั้นข้อสรุปของตนก็จะเป็นเพียงความเห็นอันหนึ่งในเรื่องนั้นๆ เท่านั้น จะถือเป็นข้อสรุปว่าพระพุทธศาสนาต้องสอนอย่างนี้เท่านั้นไม่ได้

จากการศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา สิ่งที่น่าสรุปได้ประการหนึ่งก็คือ เราไม่สามารถอาศัยหลักฐานทางคัมภีร์เท่าที่มีเหลืออยู่ในปัจจุบัน มาสรุปยืนยันความถูกต้องของความเห็นในเรื่องนิพพานว่าเป็นอัตตาหรืออนัตตา โดยไม่มีประเด็นให้ผู้อื่นโต้แย้งคัดค้านได้

หากประเด็นเรื่องนิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตานั้น เป็นที่สนใจของชาวพุทธไทยมากก็น่าสนใจว่า **เราน่าจะลองจัดสัมมนาทางวิชาการพระพุทธศาสนานานาชาติ เชิญปราชญ์ใหญ่ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาผู้ตั้งเดิมจากทั่วโลกมาแสดงความเห็น วิเคราะห์วิจัยเรื่องนั้นกันเป็นการใหญ่ในประเทศไทยดูสักครั้ง**

ทำที่ที่ถูกต้องของชาวพุทธ

ในขณะที่ประเด็นปัญหาว่า นิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตา ในทางวิชาการ ยังไม่อาจสรุปลงได้นั้น สิ่งที่ชาวพุทธพึงทราบก็คือ **อายตนนิพพานนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงยืนยันว่า มีอยู่จริง** และทรงอธิบายด้วยการปฏิเสธว่าไม่ใช่สิ่งนั้น ไม่ใช่สิ่งนี้ เพราะอายตนนิพพานเป็นสิ่งที่เกินกว่าวิสัยและประสบการณ์ในโลกของปุถุชนใดๆ จะสามารถเข้าใจได้ ดังความใน**พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๑๕๘ ปฐมนิพพานสูตร** ความว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อายตนะนั้นมีอยู่ ดิน น้ำ ไฟ ลม อากาสนัญญาตนะ วิญญาณัญญาตนะ อากิญจัญญาตนะ เนวสัญญานาสัญญาตนะ โลกนี้ โลกหน้า พระจันทร์ และพระอาทิตย์ทั้งสอง ย่อมไม่มีในอายตนะนั้น ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่กล่าวซึ่งอายตนะนั้นว่าเป็นการมา เป็นการไป เป็นการตั้งอยู่ เป็นการจตุติ เป็นการอุปบัติ อายตนะนั้นหาที่ตั้งอาศัยมิได้ มิได้เป็นไป หาอารมณ์มิได้ นี้แลเป็นที่สุดแห่งทุกข”

ดังนั้นสิ่งที่เราชาวพุทธพึงเชื่อมั่น ก็คือ อายตนะนิพพานนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงยืนยันว่ามีอยู่จริง และเป็นที่สุดแห่งทุกข เป็นเป้าหมายสูงสุดในการสร้างความคิดของ ชาวพุทธทั้งหลาย และเมื่อทราบดังนั้นก็ขอให้ชวนชวยทำความดี ด้วยการเจริญมรรค มีองค์ ๘ ปฏิบัติตามหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา เมื่อเราปฏิบัติจนสามารถเข้าถึงอายตนะ นิพพานนั้นได้แล้ว เราย่อมตระหนักชัดด้วยตัวของเราเองว่า นิพพานนั้นเป็นอัตตาหรือ อนัตตา ดีกว่าการมานั่งถกเถียงกันโดยไม่ลงมือปฏิบัติ

พระสมชาย ฐานวุฑโฒ

วัดพระธรรมกาย

แพทยศาสตร์บัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยโตเกียว

Doctor Candidate (Buddhist Studies)

Dip. in Chinese : Dip. in Japanese

๑ มกราคม ๒๕๕๒

+

+

ภาค ๒

บุญ-บารมี ที่จะกู้แผ่นดินไทย

+

+

ภาค ๒

บุญ-บารมี ที่จะกู้แผ่นดินไทย

บุญกิริยา

บุญ เพื่อสร้างสรรค์ชีวิตและชุมชน

หลักการใหญ่ที่ต้องรู้ไว้ เพื่อทำบุญให้ถูกต้อง

“บุญ” เป็นคำสี่อรรถที่สำคัญคำหนึ่งในพระพุทธศาสนา ยิ่งเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามารุ่งเรืองในสังคมไทย คำว่า “บุญ” ก็ยิ่งมีความสำคัญโดดเด่นเป็นพิเศษ แม้เมื่อสังคมเหินห่างออกไปจากเนื้อหาสาระของพระพุทธศาสนา คนทั่วไปไม่มีโอกาสศึกษา ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แต่คำว่า “บุญ” ก็ยังเป็นคำสามัญในสังคมไทย ที่คุ้นปากชินใจและถูกนำมาใช้นำมาอ้างกันอยู่เสมอ แม้ว่าความหมายที่เข้าใจนั้น อาจจะหลงผิด หรือคลาดเคลื่อนออกไปจากหลักการที่แท้จริง

เมื่อมีโอกาสจึงควรทบทวนหรือชำระสะสางความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้องตรงตามหลักซึ่งเป็นแหล่งที่มาตัวจริง เพื่อที่เรา

จะได้ปฏิบัติให้ถูกต้องและได้รับประโยชน์จาก “บุญ” อย่างเต็มเปี่ยมสมบุญยิ่งขึ้น ซึ่งก็หมายความว่า จะเข้าถึงคุณค่าที่แท้ของพระพุทธศาสนา อย่างน้อยก็ไม่ปฏิบัติผิดพลาดจนกลายเป็นว่าจะทำบุญแต่กลับสร้างบาป

คนไทยที่ใกล้ชิดสักหน่อยจะจำได้แม่นยำว่า *การทำบุญ* มี ๓ ทาง คือ *ทาน ศีล ภาวนา* แต่ความเข้าใจเกี่ยวกับคำทั้ง ๓ นั้น อาจจะไม่ชัดเจน และไม่กว้างขวางเพียงพอ

พุทธพจน์สำคัญแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นที่มาของหลักการทำบุญ ๓ อย่างนี้ มีว่า

“ภิกษุทั้งหลาย *บุญกิริยาวัตร*^๑ (หลักแห่งบุญกิริยา คือ การทำบุญ) มี ๓ อย่างดังนี้ กล่าวคือ

๑. *ทานมัย* บุญกิริยาวัตร (หลักการทำบุญ คือ *ทาน*)
๒. *ศีลมัย* บุญกิริยาวัตร (หลักการทำบุญ คือ *ศีล*)
๓. *ภาวนามัย* บุญกิริยาวัตร (หลักการทำบุญ คือ *ภาวนา*)”

(ขุ.อิติ. ๒๕/๒๓๘/๒๗๐)

๑. *ทาน* ได้แก่ การให้ การเผื่อแผ่แบ่งปัน
๒. *ศีล* ได้แก่ ความประพฤติสุจริต มีกาย วาจา ที่เกื้อกูล ไม่เบียดเบียนกัน

๓. *ภาวนา* ได้แก่ การฝึกอบรมพัฒนาจิตใจ เจริญปัญญา
หลักการทำบุญ ๓ อย่างนี้ มีความหมายและขอบเขตที่กว้างขวางมาก เกินความหมายของคำว่า “จริยธรรม” อย่างที่เข้าใจกันในปัจจุบัน พูดสั้นๆ ว่าครอบคลุมกระบวนการพัฒนามนุษย์ทั้งหมด แต่ในขั้นต้น จะเห็นความหมายพื้นฐานได้จากพุทธพจน์

^๑ แปลตามศัพท์ว่า การทำบุญ ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งผลดีนั้นๆ

ที่ตรัสเป็นคาถาสรุปลัทธิการทำบุญ ๓ อย่างข้างต้นนั้นว่า

บุญเมว โส ลิกเขย	อายุคัค สุทฺทริย
ทานญจ สมจริยญจ	เมตตจิตตญจ ภวเย
เอเต ธมฺเม ภวียิตฺวา	ตโย สุขสมุทฺทเย
อภยาปชณฺ์ สุขํ โลกํ	ปญฺทิตฺ อูปชชติ

(ขุ.ยติ. ๒๕/๒๓๘/๒๗๐)

แปลว่า: “คนผู้ใฝ่ประโยชน์ ควรศึกษาบุญนี้แหละ ซึ่งมีผลกว้างขวางยิ่งใหญ่ อำนวยสุขให้ คือ ควรเจริญทาน ควรพัฒนาความประพฤติกี่ชอบธรรม และควรเจริญเมตตาจิต ครั้นเจริญธรรม ๓ ประการนี้ อันเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดความสุขแล้ว บัณฑิตย่อมเข้าถึงโลกที่เป็นสุข ไร้การเบียดเบียน”

มีข้อควรสังเกตในคาถาพุทธพจน์นี้ อย่างน้อย ๓ ประการ

๑) ตรัสว่า “ควรศึกษาบุญ” คือควรฝึก ควรหัด ควรหมั่นทำ แสดงว่าบุญเป็นคุณสมบัติที่ควรศึกษา คือ ควรพัฒนาก้าวหน้า สูงขึ้นไป ไม่ใช่หยุดอยู่แค่เดิมและขั้นเดิม (ใน ๓ ขั้นนั้น)

๒) การทำบุญทั้ง ๓ ขั้นนั้น ว่าโดยภาพรวม จะเห็นว่าทรงเน้นการอยู่ร่วมกันด้วยดี ด้วยการเกื้อกูลกันในสังคม เป็นพื้นฐานก่อน โดยเผื่อแผ่แบ่งปันกัน (ทาน) ไม่เบียดเบียนกัน (ศีล) และในขั้นภาวนา ทรงเน้นให้เจริญเมตตา คือความรักความหวังดี อยากให้คนอื่นเป็นสุข ใฝ่ทำประโยชน์แก่กัน (เมตตา)

๓) ผลจากการศึกษา คือพัฒนาบุญทั้ง ๓ นี้ ก็จะทำให้เข้าถึงโลกที่เป็นสุข ไร้การเบียดเบียน

ทำไมบุญจึงเน้นทาน และเริ่มด้วยทาน

ว่าที่จริง การที่พระพุทธเจ้าตรัสยก “ทาน” ขึ้นเป็นหลักการทำบุญข้อแรก ก็แสดงอยู่ในตัวแล้วว่าทรงเน้นการเกื้อกูลกันในสังคม แต่ก็ต้องถามต่อไปอีกว่า เหตุใดการเกื้อกูลกันในสังคม จึงต้องเริ่มต้นด้วยทาน

ด้วยการยกทานขึ้นตั้งเป็นข้อแรก พระพุทธศาสนาเน้นความสำคัญของวัตถุ

แต่พร้อมกันนั้น การที่พระพุทธเจ้าตรัสทานนั้นไว้ในหลักบุญกิริยา ๓ ที่รวมกันเป็นชุด โดยมีศีล และภาวนามาต่อ ก็เป็นการบอกถึงขอบเขตความสำคัญของวัตถุ พร้อมทั้งสอนให้รู้จักใช้ประโยชน์จากวัตถุให้ถูกต้องด้วย

วัตถุหลากหลาย โดยเฉพาะปัจจัย ๔ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ และเป็นพื้นฐานที่มนุษย์ต้องอาศัยเพื่อก้าวต่อไปในการสร้างสรรค์สิ่งดีงามที่สูงขึ้นไป สังคมที่ดีจึงต้องวางระบบจัดสรรเพื่อเป็นหลักประกันให้มนุษย์ทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้นมีวัตถุโดยเฉพาะปัจจัย ๔ นั้น เพียงพอแก่ความเป็นอยู่ และเป็นพื้นฐานที่จะพัฒนาชีวิตให้ก้าวสูงขึ้น

ในหลักการของพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า “ธรรมวินัย” นั้น ส่วนที่เรียกว่า วินัย ของพระภิกษุ ได้ให้ความสำคัญอย่างมากแก่การจัดสรรและปฏิบัติต่อวัตถุ โดยเฉพาะปัจจัย ๔ นี้

ส่วนในสังคมใหญ่ของชาวบ้าน “ทาน” ก็เข้ามา ณ จุดนี้ด้วยเหตุผล ๒ ประการ

๑) **ด้านบุคคล:** เนื่องจากความจำเป็นในการที่จะอยู่รอด

และหาความสุข มนุษย์ทั้งหลายต่างก็ดิ้นรนแสวงหาวัตถุเสพ
บริโภคให้แก้ตน เมื่อทำเช่นนั้นอยู่นานก็จะเกิดความเคยชินของ
จิตใจ ที่มุ่งจะหา และคิดจ้องแต่จะได้จะเอา ตอกย้ำความเห็น
แก้ตัว และถ้าทุกคนเป็นอย่างนั้น ก็จะมีแต่ความขัดแย้งแย้งซึ่ง
เบียดเบียนกัน

เพื่อสร้างดุลยภาพขึ้นในจิตใจของคน ให้มีความคิดที่จะให้
ขึ้นมากู้กับความคิดที่จะได้จะเอา จึงให้มีหลัก “ทาน” ขึ้นมา
เป็นการฝึกฝนขัดเกลาพฤติกรรมและจิตใจของมนุษย์ พร้อมทั้ง
นั้นก็เป็นการสร้างดุลยภาพขึ้นในสังคมไปพร้อมกันด้วย

๒) ด้านสังคม: ในการแสวงหาวัตถุ เช่นปัจจัย ๔ นั้น มนุษย์
มีโอกาส มีกำลัง มีสติปัญญาความสามารถไม่เท่ากัน เมื่อต่างคน
ต่างมุ่งแต่จะหาจะได้จะเอา คนที่มีโอกาส-กำลัง-ความสามารถ
มากกว่า ก็จะได้เปรียบ กอบโกยเอามาให้แก้ตน ตลอดจนข่มเหง
รังแกครอบงำผู้อื่น ส่วนคนที่ด้อยโอกาส-กำลัง-ความสามารถ ก็
ขาดแคลนอดอยากแร้นแค้น มีความทุกข์มาก และก็ต้องคอยหา
ทางแอบแฝงแย่งชิงเอาจากคนที่มียมากกว่า และคนที่มั่งมีนั้น ก็
เป็นสุขได้จริงไม่ เมื่อมองโดยรวม ก็คือ เป็นสังคมแห่งการเบียดเบียน

ด้วยเหตุนี้ นอกจากจะต้องมีการจัดตั้งวางระบบระเบียบใน
การอยู่ร่วมและสัมพันธ์กัน ไม่ให้คนละเมิดต่อกัน ด้วยกฎหมาย
ข้อบังคับ หรือกติกาต่างๆ คือวินัย ในขั้นของศีลแล้ว สิ่งที่เป็น
พื้นฐานยิ่งกว่านั้น ก็คือ การปฏิบัติต่อวัตถุ เช่นปัจจัย ๔ นั้นเอง
ให้เป็นเครื่องเกื้อหนุนความอยู่ดีร่วมกัน แทนที่จะให้วัตถุกลายเป็น
เหตุแห่งการเบียดเบียนกัน ดังนั้น “ทาน” จึงเข้ามาทำหน้าที่นี้

เพื่อให้มีการแบ่งปันวัตถุก่กัน ช่วยให้ผู้ด้อยโอกาสกำลัง-ความสามารถ ก็เป็นอยู่ได้ และผู้มั่งมีก็อยู่เป็นสุข ไม่ต้องหวาดระแวงทำให้สังคมรุ่มเย็น มีสันติสุข

ทานในระบบของการทำบุญ

อย่างไรก็ดี ความจำเป็นและความสำคัญของวัตถุ ก็มีขอบเขตที่ต้องสำนึกตระหนักไว้ การมีวัตถุเพียงพอ หรือพรั่งพร้อมเท่านั้น ยังไม่พอที่จะให้ชีวิตและสังคมดีงาม ถ้าไม่มีระบบการพัฒนามนุษย์ที่ถูกต้อง วัตถุแม้แต่ที่พรั่งพร้อมก็จะเป็นโทษแก่มนุษย์เอง อย่างน้อยก็ทำให้จมอยู่กับความฟุ้งเพื่อลุ่มหลงมัวเมาประมาท และใช้วัตถุในทางที่ก่อผลร้าย

การปฏิบัติที่ถูกต้องต่อวัตถุ คือ ให้มันเป็นพื้นฐานที่เราจะได้อาศัยในการที่จะนำชีวิตและสังคมก้าวขึ้นสู่ความดีงามและการสร้างสรรค์ที่สูงขึ้นไป ดังที่ทางพระเรียกวัตถุทั้งหลายว่า “ปัจจัย” บ้าง “นิสสัย” บ้าง คือมิใช่ให้ความพรั่งพร้อมทางเศรษฐกิจเป็นจุดหมาย แต่ให้เป็นเครื่องอาศัยเกื้อหนุน หรือเป็นตัวเอื้อต่อการพัฒนาชีวิตที่ประเสริฐ และการสร้างสรรค์สังคมที่เป็นสุข

ที่พูดตรงนี้สำคัญมาก จะต้องย้ำกันให้มากกว่า เราจะต้องมองวัตถุหรือความเจริญพรั่งพร้อมทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัย คือ เป็นเครื่องเกื้อหนุนให้เราก้าวขึ้นสู่ประโยชน์สุขความดีงามที่สูงขึ้นไป ไม่ใช่เป็นจุดหมาย

ถึงตอนนี้ ทาน จึงเข้ามาอยู่ในระบบการพัฒนามนุษย์ที่มีองค์ร่วม ๓ ซึ่งเรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ โดยมีบุญกิริยาข้อที่ ๒ และ ๓

มาประสานและรับช่วงต่อ

ทาน เป็นบุญกิริยา คือการทำบุญ ซึ่งแปลงง่าย ๆ ก็คือการทำ
ความดี เพราะบุญ แปลว่า ความดี แต่โดยตัวศัพท์เอง “บุญ”
แปลว่า

๑) เครื่องชำระ สิ่งที่ทำให้สะอาด หรือคุณสมบัติที่ทำให้
บริสุทธิ์

๒) คุณสมบัติที่ทำให้เกิดภาวะที่น่าบูชา คือ ควรยกย่อง นับถือ

ทาน คือการให้ หรือแบ่งปัน เป็นเครื่องชำระจิตใจให้บริสุทธิ์
ในระดับหนึ่ง คือชำระล้าง หรือกำจัดกิเลส โดยเฉพาะความโลภ
ความเห็นแก่ตัว ความมีใจคับแคบ ตระหนี่ และความเป็นทาส
ของวัตถุ พร้อมทั้งทอนกำลังของความยึดติดถือมั่นในตัวตนให้
เบาบางลดน้อยลง ทำให้ใจเปิดกว้างและเป็นอิสระมากขึ้น จึง
เป็นการเตรียมจิตใจให้พร้อมที่จะบ่มเพาะเพิ่มพูนคุณความดีและ
การทำบุญอื่นๆ ที่สูงขึ้น

ดังนั้น ทาน นอกจากเป็นเครื่องเกื้อหนุนสังคมในทางวัตถุ
ด้วยการกระจายสิ่งบริโภคนให้ทั่วถึงกัน ลดความกดดันในสังคม
และยึดเหนี่ยวสังคมให้มีเอกภาพ ให้คนเป็นอยู่โดยไม่ต้อง
เบียดเบียนแย่งชิงกัน เป็นเครื่องสนับสนุน “ศีล” แล้ว ก็ช่วยให้
ก้าวต่อไปใน “ภาวนา” ด้วย เริ่มต้นเป็นปัจจัยต่อกันกับเมตตา
พร้อมกับพัฒนาความสุข

เมื่อคิดจะได้จะเอา เราจะมองหรือจ้องไปที่วัตถุ แล้วพร้อม
กันนั้นก็เกิดความรู้สึกหวาดระแวงต่อคนอื่น ทำให้เกิดทัศนคติ
ต่อเพื่อนมนุษย์แบบเป็นคู่แข่งหรือเป็นปฏิปักษ์ การคิดจะได้จะเอา

จึงเป็นปัจจัยแก่วิเศษ ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้ง แล้วทุกข์และปัญหา ก็ตามมา

แต่เมื่อคิดจะให้ เราจะมองไปที่คน จะเห็นหน้าตา เห็นสุขทุกข์ และความต้องการของเขา ความเข้าใจเห็นใจจะเกิดขึ้น แล้วก็จะเกิดเมตตา (ความต้องการให้เขาเป็นสุข) และกรุณา (ความต้องการให้เขาพ้นจากทุกข์)

เมื่อเกิดความต้องการใหม่นั้น คือ ความต้องการให้คนอื่น พ้นจากทุกข์ (กรุณา) และความต้องการให้เขาเป็นสุข (เมตตา) เราก็หาทางสนองความต้องการนั้นของเรา ด้วยการพยายามช่วยให้เขาพ้นจากทุกข์ และมีความสุข และเมื่อนั้น การให้แก่เขาก็กลายเป็นการสนองความต้องการของเรา แต่เป็นความต้องการที่เป็น บุญเป็นกุศล ที่เรียกว่า เมตตากรุณา และเมื่อได้สนองความต้องการนั้นแล้ว เราก็มีความสุข ถึงตอนนี้ การให้ก็กลายเป็นความสุข

โดยนัยนี้ ทานบุญกิริยา คือการทำบุญด้วยการให้ จึงเป็นปัจจัยแก่วิภวณา ในด้านการพัฒนาจิตใจ ซึ่งทำให้เกิดทั้งเมตตา กรุณา และความสุข และความสุขนั้นก็มีความสุขแบบประสาน ทั้งสองฝ่าย คือ ทั้งผู้รับก็เป็นสุข และผู้ให้ก็มีความสุข เสริมสร้างไมตรีระหว่างกัน ต่างจากความสุขจากการได้ ซึ่งเป็นความสุขแบบแบ่งแยกและแก่งแย่ง ที่ฝ่ายหนึ่งได้ อีกฝ่ายหนึ่งก็เสียหรืออดฝ่ายหนึ่งสุข อีกฝ่ายหนึ่งทุกข์

เมื่อทั้งสองฝ่ายเป็นสุขด้วยกัน ก็คือโลกนี้เป็นสุข บุญจึงเป็นคุณสมบัติที่นำมาซึ่งความสุข ดังพุทธพจน์ว่า

สุขเสต ภิกุขเว อธิวณิ อัญจสส กนตสส ปยสส มนาปสส
ยทิท ปุณณานิ

(พ.อิตติ.๒๕/๒๐๐/๒๔๐)

แปลว่า: “ภิกษุทั้งหลาย คำว่าบุญนี้ เป็นชื่อของ
ความสุข ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่ารัก น่าพอใจ”

พร้อมกันนั้น บุญชั้นภาวณา ซึ่งในกรณีนี้ คือ เมตตากรุณา
และความสุข ก็ย้อนกลับมาเป็นปัจจัยแก่ทาน ทำให้เต็มใจและมี
ความพร้อมที่จะให้ยิ่งขึ้น

จะเห็นว่า การทำบุญที่เรียกว่าทานนี้ ก็คือการช่วยเหลือ
เกื้อกูลกันด้านปัจจัยยังชีพและวัตถุเครื่องใช้สอยต่างๆ แก่เพื่อน
มนุษย์ ตลอดจนสัตว์ร่วมโลกทั้งหลาย ซึ่งเป็นการยึดเหนี่ยวสังคม
(=สังคหะ/ทำให้สังคมมั่นคงและมีเอกภาพ) พร้อมกันไปกับการ
ฝึกฝนพัฒนาตนเอง (=ศึกษา/ศึกษา)

บุญในข้อทานนี้ โดยทั่วไป จะทำใน ๒ กรณี คือ

๑. เพื่ออนุเคราะห์ คือ ช่วยเกื้อหนุนคนตกทุกข์ได้ยาก อดอยาก
ยากไร้ ขาดแคลน หรือประสบภัยพิบัติ ให้เขามีโอกาสเป็นอยู่และ
ตั้งตัวขึ้นมา

๒. เพื่อบูชาคุณ คือ ให้เพื่อยกย่องเชิดชูผู้มีพระคุณ เริ่มแต่
พ่อแม่ หรือผู้มีคุณธรรมความดี ที่จะนำคนก้าวไปในการทำความดี
และเป็นแบบอย่างแก่สังคม และสนับสนุนผู้ที่ทำคุณประโยชน์ให้มี
กำลังที่จะทำความดีได้ยิ่งขึ้นไป

นอกเหนือจากนี้ไปก็เป็นการให้เพื่อแสดงน้ำใจสงเคราะห์กัน
ตามปกติ ด้วยเมตตาไมตรี เช่น ชาวบ้านแต่ก่อน วันไหนทำกับแกง
แปลกๆ ก็แบ่งเอาไปให้เพื่อนบ้านใกล้เคียง

ในสมัยโบราณ บางท่านถึงกับถือเป็นวัตร (ข้อปฏิบัติที่ต้อง
ทำเพื่อฝึกตนเป็นประจำ) ว่า ทุกวัน ตื่นนอนขึ้นมาแล้ว ถ้ายังไม่ได้

ให้อะไรแก่ใคร จะยังไม่รับประทานอาหาร (ถ้าถืออย่างจริงจัง จะเป็นส่วนหนึ่งของการบำเพ็ญบารมี)

เหตุใดทำบุญ จึงนิยมถวายแก่พระสงฆ์

มีข้อควรทราบที่สำคัญอย่างหนึ่งว่า ตามปกติ คนทั่วไปทุกคนย่อมมีหน้าที่รับผิดชอบในการทำมาหาเลี้ยงชีพ เพื่อเลี้ยงตัวและครอบครัวของตนเอง ทาน คือการให้แก่กัน เราจึงปฏิบัติต่อเมื่อเกิดเหตุร้ายภัยพิบัติขาดแคลน เฉพาะครั้งเฉพาะคราว แต่มีบุคคลประเภทหนึ่งถือปฏิบัติเป็นประจำเป็นประจำ ได้แก่ พระสงฆ์ หรือสมณพราหมณ์

มีเหตุผลสำหรับการปฏิบัติเช่นนั้น คือ

๑. พระสงฆ์มีวิถีชีวิตที่มุ่งสละ เว้นการหาความสุขทางวัตถุ อาศัยวัตถุแต่น้อยเพียงเท่าที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตโดยไม่สะสม และมุ่งที่จะฝึกฝนพัฒนาตนให้ก้าวสูงขึ้นไปในไตรสิกขาสู่จุดหมายสูงสุดทางนามธรรม หรือถ้าเป็นผู้ที่บรรลุจุดหมายทางนามธรรมนั้นแล้ว ก็จะทำหน้าที่ดำรงธรรมไว้ให้แก่สังคม และเผยแพร่สั่งสอนธรรมนั้นเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน

ดังนั้น ประชาชนหรือสังคมจึงเข้ามาอุปถัมภ์สนับสนุนโดยรับภาระด้านวัตถุปัจจัย ๔ สนองความต้องการเพียงเล็กน้อยนั้น เพื่อให้พระสงฆ์อุทิศตัวอุทิศเวลาให้แก่การทำหน้าที่ทางนามธรรมได้เต็มที่ โดยไม่ต้องห่วงกังวลด้านวัตถุ

๒. จากความสัมพันธ์ในข้อ ๑ นั้นเอง ในพระพุทธศาสนา

ก็ได้จัดวางเป็นระบบความสัมพันธ์ที่ชัดเจน ให้เป็นวิถีชีวิตของ
ชุมชนชาวพุทธที่เรียกว่าพุทธบริษัทเลยทีเดียว กล่าวคือ พุทธบริษัท ๔
(ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา) ที่จัดเป็น ๒ ฝ่าย คือ บรรพชิต/
พระสงฆ์ กับคฤหัสถ์/ชาวบ้าน นั้น ฟังฟังพาอาศัยซึ่งกันและกัน
ด้วยการให้แก่กัน กล่าวคือ **พระสงฆ์ให้ธรรมทาน** (สั่งสอนแนะนำ
ให้ธรรม) แก่ชาวบ้าน และ**ชาวบ้านก็ถวายอามิสทาน** (ถวายอาหาร
บิณฑบาตและสิ่งจำเป็นอื่นๆ ทางวัตถุ) แก่พระสงฆ์ ตามหลักแห่ง
พระพุทธรูปที่ตรัสไว้ว่า

พหูภรา ภิกขเว พราหมณคหปติกา ฯเปฯ สมมาทุกขสส
อนุตกิริยาชาติ (พ. อ. อ. ๒๕/๒๕๗/๓๑๔)

แปลว่า: “ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และเหล่าชาวบ้าน เป็น
ผู้มีอุปการะมากแก่พวกเธอ โดยเป็นผู้บำรุงเลี้ยงด้วยจีวร
บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัชบริขาร; แม้เธอทั้งหลาย ก็จง
เป็นผู้มีอุปการะมากแก่พราหมณ์และเหล่าชาวบ้าน โดย
แสดงธรรม . . . ประกาศการครองชีวิตที่ประเสริฐ . . . แก่เขา
ทั้งคฤหัสถ์ และบรรพชิต อยู่ครองชีวิตอันประเสริฐ
โดยอาศัยซึ่งกันและกัน (ด้วยอามิสทาน และธรรมทาน)
เพื่อผ่านล่วง hurdle และกำจัดทุกข์ให้หมดสิ้นไปโดยชอบ
อย่างนี้”

ตามหลักการใหญ่นี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงจำแนกเป็นข้อปฏิบัติ
ดังที่ปรากฏในหลักทศ ๖ ข้อสุดท้าย คือความสัมพันธ์ระหว่าง
กุลบุตรกับสมณพราหมณ์ คือระหว่างชาวบ้านกับพระสงฆ์ ซึ่งเป็น
คิหิวินัย (วินัยของคฤหัสถ์) ส่วนหนึ่ง ดังนี้

“ชาวบ้าน ปฏิบัติต่อพระสงฆ์ เสมือนเป็นทาสเบื้องบน โดย
สถาน ๕

๑. จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา
๒. จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา
๓. จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา
๔. ต้อนรับด้วยความเต็มใจ
๕. จัดถวายของใช้ของตน

พระสงฆ์อนุเคราะห์ชาวบ้าน ด้วยข้อปฏิบัติ ๖ ประการ

๑. ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว
๒. สั่งสอนชักนำให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจงาม (เช่นบอกแหล่งหาความรู้ธรรม)
๔. ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง
๕. สิ่งที่เคยฟังแล้วก็ชี้แจงขยายให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
๖. บอกทางสวรรค์ให้รู้จักดำเนินชีวิตในวิถีที่ดำรงมีความสุข”

(ที่.ป.๑๑/๒๐๔/๒๐๖)

เพื่อให้ระบบความสัมพันธ์นี้ดำเนินไปด้วยดี พระพุทธเจ้ายัง
ได้ทรงบัญญัติข้อปฏิบัติในวินัย มิให้พระภิกษุประกอบอาชัฏ แต่
ให้เป็นอยู่ด้วยปัจจัย ๔ ที่ชาวบ้านถวาย โดยมีความสันโดษ และ
ทำตัวให้เขาได้ง่าย อีกทั้งโดยทั่วไปไม่มีสิทธิที่จะขอ

พระสงฆ์ต้องประพฤติตัวและทำหน้าที่ของตนให้ควรแก่ของ
ที่เขาถวาย โดยเป็นทานที่เกิดจากศรัทธาของเขาเอง พร้อมด้วย
ปัญญาที่เห็นคุณค่า ด้วยเหตุนี้ ทานที่ถวายแก่พระสงฆ์จึงอยู่ใน
ประเภทให้เพื่อบูชาคุณ คือเพื่อยกย่องเชิดชูสนับสนุน ทั้งแก่บุคคล

และกิจการ

ผู้นำชาวพุทธฝ่ายคฤหัสถ์ครั้งพุทธกาลได้ปฏิบัติในเรื่องทานทั้งด้านก้อนหิน(อนุเคราะห์) และด้านสนับสนุน(บูชา) เช่นอนาถปิณฑิกเศรษฐี ซึ่งจัดถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระภิกษุสงฆ์ทุกวัน และพร้อมกันนั้นก็จัดอาหารไว้เลี้ยงดูคนทุกข์ยากอนาถาเป็นประจำด้วย

นอกจากเหตุผลในแง่ของบทบาทที่เป็นไปตามวิถีชีวิตและระบบความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์แล้ว ยังมีเหตุผลอื่นอีก ที่ทำให้ประชาชนนิยมถวายทานแก่พระสงฆ์ เช่นในแง่ของผลแห่งทาน คือ

๓. พระสงฆ์เป็นผู้มีศีล ทรงคุณธรรม อย่างน้อยก็มีพระวินัยรักษา จึงเป็นเหตุให้ทานนั้นมีผลมีอานิสงส์ได้มาก เรียกว่าเป็นนาบุญอันประเสริฐ สามารถขยายบุญและผลบุญให้แก่กว้างขวางออกไป ตรงข้ามกับการให้แก่คนทุจริต ไร้ศีล ซึ่งอาจจะกลายเป็นเครื่องส่งเสริมหรือให้กำลังแก่เขาที่จะทำการร้ายก่อโทษภัยได้มากยิ่งขึ้น

๔. มีหลักอยู่ว่า ทานอย่างสูง คือการให้แก่ส่วนรวมหรือเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม ที่เรียกว่า “สงฆ์” ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ทานอุทิศสงฆ์ หรือสังฆทาน มีผลมากที่สุด เมื่อพิจารณาตามหลักนี้ จะเห็นว่า พระภิกษุผู้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย จะมีชีวิตที่มีความเป็นส่วนตัวน้อยอย่างยิ่ง และท่านเป็นส่วนร่วมอยู่ในชุมชนใหญ่ ที่มีบทบาทหน้าที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คืออยู่ในระบบการพัฒนาตนตามไตรสิกขา และสืบทอดดำรงธรรมไว้ให้แก่สังคม

พระภิกษุแต่ละรูป เป็นตัวแทนของชุมชนใหญ่นี้ ทั้งชุมชนรูปธรรม คือภิกษุสงฆ์ที่เป็นสมมติสงฆ์ และชุมชนนามธรรมในอุดมคติ คือสาวกสงฆ์ที่เป็นอริยสงฆ์ การถวายทานแก่พระภิกษุจึงสื่อความรู้สึกให้โยงไปถึงสงฆ์อันเป็นชุมชนใหญ่ส่วนรวมนั้น และเกิดเจตนาที่เป็นการตั้งใจถวายทานอุทิศสงฆ์ อันให้เกิดผลทางจิตใจอย่างกว้างขวางยิ่งใหญ่มาก มีความเบิกบานผ่องใสสะอาดบริสุทธิ์ได้เต็มที่ เป็นบุญเป็นกุศลมาก

เกณฑ์วัดและตัดสินบุญ

ในฐานะที่ท่านเป็นบุญ ซึ่งกล่าวแล้วว่าเป็นสิ่งที่พึงศึกษา คือเป็นกิจกรรมที่เป็นส่วนของการพัฒนาชีวิต ผู้ปฏิบัติจึงควรทำด้วยปัญญา ให้เกิดผลดีทั้งแก่ชีวิต แก่บุคคล และแก่สังคม ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า

วิเจย ทานํ สุตตปฺปสฺมจฺจํ

(ขุ.วิ.๒๖/๑๐๖/๑๓๖)

แปลว่า: “การพิจารณาเลือกเฟ้นแล้วจึงให้ (วิเจยทาน)

เป็นกรรมที่พระสุคตเจ้าทรงสรรเสริญ”

มีเกณฑ์วินิจฉัยว่าท่านจะมีผลมากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาองค์ประกอบ ๓ อย่าง คือ

๑. ทายก คือ ผู้ให้ เป็นผู้มั่งคั่ง มีคุณธรรม โดยเฉพาะดูที่เจตนาว่าเป็นอย่างไร เช่น เจตนาประกอบด้วยเมตตากรุณา ตั้งใจจะให้ประโยชน์แก่ผู้รับอย่างแท้จริง ให้เขาพ้นทุกข์มีสุข มุ่งเพื่อให้สังคมร่มเย็นมั่นคง ให้ด้วยความคิดเสียสละ โดยบริสุทธิ์ใจไม่หวังผลตอบแทน ให้ด้วยศรัทธา ให้ด้วยใจผ่องใสเบิกบาน ไม่ขุนมัวเศร้าหมอง หรือเสียดาย ตั้งใจให้เพื่อฝึกฝนพัฒนาจิตใจของ

ตน และมีเจตนาที่ประกอบด้วยปัญญา^๑ ก็จะทำให้ท่านมีผลมาก

๒. ปฏิคาหก คือ ผู้รับ ถ้าผู้รับไม่มีศีล เช่นมุงหาลาภหรือแสวงหาผลประโยชน์ด้วยเจตนาหลอกลวง หรือประพฤติไม่ดี เป็นโจรผู้ร้าย หรือมีความไม่สุจริต เมื่อได้รับทานแล้วก็จะยังมีกำลังทำการร้ายได้มากและรุนแรงยิ่งขึ้น ท่านก็มีผลน้อย ในทางตรงข้าม ถ้าปฏิคาหกเป็นผู้มีศีล มีคุณธรรม เป็นผู้ทำความดีงาม บำเพ็ญคุณประโยชน์ ท่านก็จะมีผลมาก

๓. ไทยธรรม คือ วัตถุหรือสิ่งของที่มอบให้ เป็นของบริสุทธิ์ เช่น ได้มาโดยสุจริต เป็นของประณีต หรือจัดหาจัดทำมาด้วยความตั้งใจตามกำลัง ไม่ใช่เป็นของทิ้งขว้าง เป็นของเหมาะสม หรือสมควรแก่ผู้รับจะใช้ได้ เช่นจะถวายเครื่องนุ่งห่มแก่พระภิกษุ ก็ถวายจีวร ไม่ใช่ถวายเสื้อ และของนั้นเป็นประโยชน์

โดยเฉพาะสำหรับทายก เนื่องจากเจตนาเป็นองค์ประกอบสำคัญ เพราะเป็นตัวกรรม ท่านจึงแยกแยะละเอียดลงไปอีกว่า ทานนั้นจะมีผลมากเมื่อประกอบด้วยเจตนาที่ดีตลอดทั้ง ๓ กาล คือ

๑. นุพเจตนา เจตนาก่อนให้ คือ มีความตั้งใจให้ด้วยความเลื่อมใสศรัทธา หรือเมตตากรุณา หรือด้วยความปรารถนาจะฝึกตนในการเสียสละ ทำจิตให้เป็นอิสระ เป็นต้น จิตใจผ่องใส ตั้งใจจริงจังมาแต่ต้น

๒. มุญจนเจตนา เจตนาขณะให้ คือ ในเวลาที่ให้ก็ทำด้วยความตั้งใจจริง ยังมีกำลังศรัทธา กำลังเมตตากรุณา กำลังฉันทะที่จะฝึกตน เป็นต้น พรั่งพร้อมดี และจิตใจผ่องใสเบิกบาน มี

^๑ ปัญญาที่ท่านเน้นมาก ได้แก่ ความคิดเห็นความเข้าใจถูกต้อง ที่เรียกว่า ทิฏฐุชุกกรรม หรือ สัมมาทัศนะ ที่จะกล่าวข้างหน้า

ปัญญาารู้เข้าใจคุณค่า ความมุ่งหมาย และประโยชน์ของการที่จะให้มัน

๓. *อุปราคาปรเจตนา* เจตนาสืบเนื่องต่อๆ ไป คือ หลังจากให้แล้ว ก็มีความเอิบอím ชื่นใจ ปีติที่ได้ทำการให้ ระลึกหรือนึกขึ้นมาเมื่อใดก็มีความดีใจสุขใจ ไม่เสียดาย แต่“อนุสรณ์ด้วยโสมนัส” เห็นคุณค่าและปรารถนาที่จะทำต่อๆ ไปหรือยิ่งขึ้นไป

แม้ของจะน้อย ไม่มีราคาแพงวด เพราะผู้ให้ก็มีกำลังหรือทุนทรัพย์น้อย แต่ถ้ามีเจตนาตั้งงามแรงกล้า ก็มีผลมาก หรือแม้แต่ महाศาล

แม้จะให้ทานแก่โจรร้าย ซึ่งเป็นปฏิกาหกที่ไม่ดี แต่ผู้ให้รักษาจิตใจให้บริสุทธิ์ ให้ด้วยความตั้งใจปรารถนาดีแท้จริง และรู้จักให้ด้วยปัญญา ทำให้โจรร้ายเกิดความซาบซึ้ง อาจละพศหมดความหยาบกระด้าง กลับตัวกลับใจได้ ก็เป็นบุญกุศลยิ่งใหญ่

บุญขั้นพื้นฐาน

เพื่อสร้างสรรค์ชีวิตและชุมชน

ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า ทานนี้เป็นเพียงการทำบุญอย่างหนึ่งในระบบการทำบุญซึ่งจะต้องทำให้ครบ และทานเป็นบุญขั้นต้นซึ่งเป็นการเตรียมชีวิตและสังคมให้มีฐานทางวัตถุ อันจะช่วยให้พร้อมที่จะก้าวสู่ความดีงามและการสร้างสรรค์ที่สูงขึ้นไป ยังมีบุญด้านอื่นหรือขั้นสูงขึ้นไปที่จะต้องทำต่อไปอีก

ทานเป็นการทำบุญที่ค่อนข้างเด่น โดยเฉพาะในสังคมไทย แต่ที่จริงในบางสังคม โดยเฉพาะในชุมชนพื้นฐาน ที่ชาวบ้านอยู่

ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และระบบครอบครัวยังเข้มแข็ง ท่านจะกลมกลืนอยู่ในชีวิตประจำวัน ไม่เด่นออกมา คือมักเป็นการช่วยเหลือกันของคนที่อยู่ใกล้ชิด เฉพาะกรณี หรือเป็นรายย่อย และเป็นการให้เพียงสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่นอาหาร และเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน

ในชุมชนเช่นนั้น การทำบุญที่สำคัญอาจจะเป็นกิจกรรมด้านอื่น ที่ช่วยให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยดี เชื้อต่อความสุขความเจริญแห่งชีวิตของทุกคนที่อยู่ร่วมกันในชุมชนนั้น

มีตำนานเรื่องหนึ่งในคัมภีร์พุทธศาสนา ที่ชาวบ้านสมัยก่อนคงจะคุ้นกันดี เพราะเป็นเรื่องประวัติของพระอินทร์ ที่เป็นเทวดาสำคัญซึ่งชาวพุทธรู้จักมากที่สุด และมาในคัมภีร์หลายแห่ง^๑ พระสงฆ์ย่อมจะนำมาเทศน์หรือเล่าให้ชาวบ้านฟังบ่อยๆ

ตำนานพระอินทร์นี้ เป็นเรื่องของการทำบุญ ซึ่งเป็นตัวอย่างที่จะช่วยให้เข้าใจความหมายของ “บุญ” และ “การทำบุญ” ถูกต้องชัดเจนมากขึ้น พร้อมกันนั้นก็ทำให้มองเห็นว่าชาวบ้านสมัยก่อนคงจะเข้าใจความหมายของ “บุญ” กันกว้างขวางพอสมควร

ตำนานทางพระพุทธศาสนาเล่าว่า ก่อนมาเกิดเป็นท้าวสักกะที่เรียกกันว่าพระอินทร์ หรือท้าวมฆวานนั้น พระองค์ได้ทำบุญไว้ครั้งเมื่อเกิดเป็นมาณพชื่อมฆะ เรียกว่า “มฆมาณพ” อยู่ในหมู่บ้านเล็กๆ แห่งหนึ่ง

^๑ ตำนานพระอินทร์ คือ เรื่องมฆมาณพ มาในคัมภีร์ลุ่มมถลวิลาสิณี อรรถกถาที่สมณิกาย (ที.อ.๒/๓๒๖) ก็มี ในอรรถกถาธรรมบท (ธ.อ.๒/๙๙) ก็มี ในอรรถกถาชาดก (ชา.อ.๑/ ๒๙๘) ก็มี เนื้อเรื่องเหมือนกัน แต่รายละเอียดปลีกย่อยต่างกันบ้าง

วันหนึ่ง ขณะที่ชาวหมู่บ้านกำลังทำงานกันอยู่ที่บริเวณกลางหมู่บ้าน มชมาณพ ซึ่งคงจะเป็นคนที่รักความสะอาดเรียบร้อย ได้ชำระขยะมูลฝอย ทำบริเวณส่วนที่ตนพักให้หมดจดสะอาดตาน่าสบายใจ แต่แล้วมีใครอื่นบางคนชอบใจที่นั่นก็เข้ามาใช้ มชมาณพต้องออกไป แต่ก็ไม่โกรธ ก็ไปชำระทำความสะอาดที่จุดอื่นแล้วย้ายไปอยู่ตรงนั้น แล้วก็ถูกคนอื่นแย่งเอาที่นั่นไปอีก เขาก็ไม่โกรธ คงย้ายไปทำที่อื่นต่อๆ ไป พร้อมกับคิดว่า คนเหล่านี้ได้รับความสุขก็ดีแล้ว เขามีความสุขด้วยการกระทำของเรา การกระทำของเรานั้นก็ต้องเป็นกรรมที่เป็นบุญ ซึ่งจะให้ความสุขแก่เราด้วย

เมื่อเรื่องมาถึงขั้นนี้แล้ว ความคิดก็เดินหน้า วันต่อมาเขาจึงเอาจอบมาขุดแต่งจัดทำเป็นบริเวณลานที่เรียบร้อยน่ารื่นรมย์กลางหมู่บ้าน ให้ทุกคนที่ทำงานได้อาศัยใช้พักผ่อนร่วมกัน จัดที่ฝังไฟในยามหนาว จัดหาน้ำไว้ใช้ในคราวร้อน จากนั้นก็ไปพัฒนาทางเข้าหมู่บ้าน ปรับให้สม่ำเสมอเรียบร้อยสะดวกแก่ยานพาหนะแล้วสร้างศาลาขึ้นที่สี่แยก ขุดสระน้ำ สร้างสะพาน

เมื่องานที่ต้องทำมากขึ้น ก็เป็นเหตุให้กลับบ้านค่ำมืด เจอเพื่อนบ้านถามว่าไปทำอะไรมา ก็ตอบเขาว่า ไปทำบุญ ชำระทางสวรรค์ ต่อมาก็มีผู้สนใจเห็นคล้ายตามไปร่วมทำบุญอย่างนี้เพิ่มขึ้นทีละคนสองคน จนพวกคนหนุ่มในหมู่บ้านเข้าร่วมกับเขาเป็นกลุ่มใหญ่ถึง ๓๓ คน คอยเที่ยวดูแลร่วมกันทำงานบุญ (บุญกรรม) แบบนี้เป็นประจำ

ตัวนายมชมาณพ ซึ่งเป็นหัวหน้ากลุ่มทำบุญ (คือบำเพ็ญประโยชน์) อย่างนี้ เมื่อได้รับความนับถือเชือฟังมากขึ้น ก็ได้แนะนำ

ชักชวนชาวบ้านทั้งหลายให้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันกัน และละเว้น
สิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย เช่นสุรாயาเสพติด และการพนัน จนชาวบ้าน
อวยทานรักษาศีลกันทั้งหมู่บ้าน

ฝ่ายนายบ้านได้เห็นความเปลี่ยนแปลงนี้ ก็เกิดความไม่พอใจ
เพราะมองเห็นว่า ก่อนนั้น เมื่อพวกชาวบ้านเหล่านี้ยังดื่มสุรา ยิง
นกตกปลาล่าสัตว์ เป็นต้น ตนก็มีรายได้จากค่าตุ่มสุรา และเก็บ
ส่วยเป็นต้น แต่พอชาวบ้านหันมาทำบุญตามนายมฆะกัน รายได้
นั้นก็หมดไป จึงหาทางขัดขวาง ในที่สุดขัดใจมาก ก็เลยไปฟ้อง
ทางการจนถึงพระราชารว่า มฆมาณพคิดการใหญ่ ส้องสุ่มผู้คนจะ
ก่อการกำเริบเสิบสาน

พระราชาทรงส่งไพร่พลตามนายบ้านไป เห็นกลุ่มนักทำบุญ
กำลังนั่งประชุมปรึกษากันอยู่เกี่ยวกับงานที่จะทำในวันต่อไป ก็
เห็นสมคำฟ้อง และได้ล้อมจับตัวทั้งหมดทุกคนมาส่งพระราช
มฆมาณพกับพวกจะถูกลงโทษ แต่ด้วยสักการียาก็พ้นภัย

พระราชาทรงสอบสวนทราบว่า คนเหล่านี้รวมกลุ่มกันทำบุญ
เช่นเที่ยวดูแลปรับถนนหนทางให้เรียบร้อย สร้างศาลาพักตามทาง
แยก ชุดสระน้ำ สร้างสะพานให้แก่ประชาชน ก็ทรงสนับสนุน รวม
ทั้งพระราชทานพระราชทรัพย์มาเป็นกำลังด้วย

นักทำบุญกลุ่มนี้ เมื่อได้กำลังหนุนก็ยิ่งคิดทำบุญมากขึ้น
ไปอีก โครงการต่อไปคือสร้างศาลาพักแบบถาวรที่สี่แยก งานบุญ
ใหญ่คราวนี้พวกผู้หญิงแม่บ้านก็ขอมีส่วนร่วมทำบุญ(ปัตติ)ด้วย เช่น
จ้างคนทำอุปกรณ์บางส่วนของศาลา ให้คนชุดสระน้ำ ปลูกไม้พุ่ม
ไม้กอ ไม้ดอกไม้ประดับต่างๆ จนศาลาถาวรหลังนั้นสำเร็จเรียบร้อย

มฆมาณพและเพื่อนๆ ผู้เป็นนักทำบุญทั้งหลาย ได้ทำกรรมอันเป็นบุญ(บุญกรรม/งานบุญ)อย่างนี้ เมื่อสิ้นชีวิตแล้วได้ไปเกิดในสวรรค์ โดยมฆมาณพผู้เป็นหัวหน้า ได้เป็นท้าวสักกะ คือพระอินทร์^๑

จะเห็นคุณค่าของ “บุญ” กว้างขวาง

เมื่อรู้ภูมิหลังหรือที่มาของบุญ

จากเรื่องการทำบุญในตำนานพระอินทร์ของพระพุทธศาสนา^๑ มีข้อควรทราบและควรสังเกตหลายอย่าง เช่น

ประการแรก การกระทำที่เป็นบุญ หรืองานบุญ (บุญกรรม) ในเรื่องของมฆมาณพนี้ เน้นการกระทำความดีด้วยการร่วมกันสร้างสวรรค์ชุมชนให้ร่มเย็นสงบสุข ซึ่งจะช่วยให้ทุกคนอยู่ร่วมกันด้วยดีมีความสุข พร้อมกับที่แต่ละคนก็ทำชีวิตของตนให้ดีขึ้น พุดสั้นๆ ว่า เน้นการกระทำเพื่อประโยชน์สุขของชุมชน พร้อมกับการทำชีวิตของแต่ละคนให้ดีขึ้น สอดคล้องกับพุทธพจน์ว่า

อารามโรปา วโรปา	เย ชนา เสตุการกา
ปปลจ อุกปานญจ	เย ททนต์ อุกสุสย
เตส ทิวา จ รตโต จ	สทา ปุญญ ปวทุเมติ
ธมมฏฐา สีสสมปนนา	เต ชนา สคคคามินติ

(ส.ส.๑๕/๑๔๖/๔๖)

แปลว่า: “ชนเหล่าใด ปลุกสวน ปลุกป่า สร้างสะพาน (รวมทั้งจัดเรือข้ามฟาก) จัดที่บริการน้ำดื่ม และบึงบ่อสระน้ำ ให้ที่พักอาศัย บุญของชนเหล่านั้น ย่อมเจริญงอกงาม ทั้ง

^๑ นักทำบุญกลุ่มนี้มีจำนวน ๓๓ ซึ่งตรงกับคำบาลีว่า “เตตตีส” อันเป็นที่มาของชื่อสวรรค์ชั้นนี้ว่า “ดาวตีส” (ดาวตีส = สวรรค์ที่ ๓๓ คนมาเกิด)

คืนทั้งวัน ตลอดทุกเวลา, ชนเหล่านั้น ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ถึง
พร้อมด้วยศีล เป็นผู้เดินทางสวรรค์”

ตามคติแห่งพุทธพจน์นี้ พร้อมทั้งเรื่องทานที่กล่าวข้างต้น จึง
มีเรื่องราวปรากฏในคัมภีร์ว่า คนที่คิดจะทำความดี หรือคิดกลับตัว
จากความชั่ว จะตั้งใจทำบุญทำทานครั้งนี้ว่า

“ข้าพเจ้าจักให้ข้าว ให้น้ำ ให้เสื้อผ้า ให้ที่นั้งที่นอน จะ
จัดศาลาบริการน้ำดื่ม สระน้ำบ่อน้ำ ที่ใด(มีหล่มเลนสิ่ง
กีดขวางขรุขระ)เดินทางยาก ก็จะสร้างเครื่องข้ามไป (เช่น
สะพาน) ฯลฯ ไครหิว เชิญมากิน ไครกระหาย เชิญมาดื่ม
ไครขาดเสื้อผ้า เชิญมานุ่งห่ม ผู้ใดสัตว์ที่เทียมยานมาล้อลิ้น
แรง ก็เชิญมาเลือกหาสัตว์เทียมยานตามต้องการ^๑ ไคร
ต้องการร่ม ของหอม ดอกไม้ หรือ(แม่)กระทังรองเท้า ก็
เชิญมารับได้ . . .”

(ขุ.เปต.๒๖/๑๐๖/๑๗๒)^๒

ประการที่ ๒ การทำบุญ(บุญกิริยา)ด้วยบุญกรรมต่างๆ นี้
เป็นคำสอนภาคปฏิบัติ ที่สืบเนื่องจากหลักกรรม หมายความว่า
กรรมเป็นหลักความจริงตามกฎธรรมชาติ คือ ผลย่อมเกิดขึ้นตาม
เหตุปัจจัยที่ทำ เมื่อทำเหตุปัจจัยชั่วร้ายไม่ดี ก็เกิดผลร้าย เมื่อ
ทำเหตุปัจจัยดี ก็เกิดผลดี การกระทำเหตุปัจจัยที่ไม่ดี เรียกว่า
บาปกรรม หรือเรียกสั้นๆ ว่า “บาป” การกระทำเหตุปัจจัยที่ดี เรียกว่า
บุญกรรม หรือเรียกสั้นๆ ว่า “บุญ”

คนเราต้องการผลดี เช่น ชีวิตที่มีความสุขความเจริญ และ

^๑ ถ้าเทียบสมัยนี้ ก็เช่น มีรถเสียในถิ่นของตน ก็ช่วยเข็น ช่วยให้น้ำมันรถ ฯลฯ

^๒ เรื่องทำนองนี้ พึงดู ๒๖/๕๒/๓๓; ๑๐๔/๑๘๑

สังคมที่รุ่มเย็นมีสันติสุข เพราะฉะนั้น ในภาคปฏิบัติ เมื่อรู้ความจริงตามหลักกรรมนั้นแล้ว จึงควรทำกรรมที่เป็นบุญ คือบุญกรรมที่เรียกสั้นๆ ว่า “บุญ”

ประการที่ ๓ เรื่องบุญกรรม หรือลี้กลงไปคือเรื่องกรรมทั้งหมดนี้มีข้อควรทราบเกี่ยวกับภูมิหลังของสังคมชมพูทวีปที่พระพุทธศาสนาเกิดขึ้น และเมื่อทราบแล้วก็จะเข้าใจ พร้อมทั้งเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนามากขึ้น

ในชมพูทวีปคืออินเดียเวลานั้น ก่อนพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น สังคมทั้งหมดอยู่ใต้อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งถือว่ามีเทพเจ้ายิ่งใหญ่ เป็นผู้สร้างโลกสร้างจักรวาล และดลบันดาลทุกสิ่งทุกอย่าง รวมทั้งจัดสรรสังคมมนุษย์ให้แบ่งเป็นวรรณะ ๔ ใครจะดีชั่วต่ำทรามหรือประเสริฐ ก็อยู่ที่ชาติกำเนิดว่าเกิดมาในวรรณะไหน ใครจะประสบผลดีหรือร้ายก็แล้วแต่เทพเจ้าจะลงโทษหรือโปรดปรานบันดาลให้

เมื่อเชื่อว่า ผลดีหรือร้ายจะเกิดขึ้นเพราะเทพเจ้าบันดาล คนก็ต้องเอาอกเอาใจเทพเจ้า วิธีเอาอกเอาใจเทพเจ้า ก็คือเช่นสรวงอ้อนวอน เรียกสั้นๆ ว่า “บุญชายัญ”

เมื่อเทพเจ้าพอใจ ก็จะยกโทษให้ หรือประทานสิ่งที่ต้องการ มนุษย์ก็ถ่วงวาทกับการทำพิธีบุญชายัญ โดยมีพราหมณ์เป็นผู้จัดเตรียมพิธีให้ เมื่อได้บุญชายัญแล้ว ก็รอดด้วยความหวังว่าเทพเจ้าจะบันดาลผลให้ตามที่ปรารถนา

เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธลัทธิรศผลดลบันดาลนั้น พระองค์ไม่ยอมรับว่ามีเทพเจ้ายิ่งใหญ่ที่ดลบันดาลทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ตรัสสอนว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไป

ตามเหตุปัจจัยในกฎธรรมชาติ ที่เรียกว่าธรรม พระองค์ตรัสว่า
ธรรม นี้แหละสูงสุด ไม่ใช่เทพเจ้าสูงสุด

เมื่อสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามกฎธรรมชาติ คือ ธรรม ก็หมายความว่า ผลดีหรือผลร้าย จะเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัยของมัน ไม่ใช่เกิดขึ้นเพราะการบันดาลของเทพเจ้า เมื่อเราไม่ต้องการผลร้าย เราก็ต้องไม่ทำเหตุปัจจัยที่จะทำให้เกิดผลอย่างนั้น และถ้าเราต้องการผลดี เราก็ต้องทำเหตุปัจจัยที่จะทำให้เกิดผลดี

เพราะฉะนั้น ในแง่ที่เกี่ยวกับมนุษย์ ผลดีหรือผลร้ายก็เกิดขึ้นจากการทำเหตุปัจจัยของเราเอง และผลนั้นจะสำเร็จแค่ไหนก็อยู่ที่ว่าเราทำถูกต้องตรงเหตุปัจจัย และทำเหตุปัจจัยครบถ้วนสมบูรณ์หรือไม่ การกระทำเหตุปัจจัยนี้เรียกว่ากรรม

ดังนั้น เมื่อมนุษย์ไม่ต้องการผลร้าย ก็ต้องหลีกเลี่ยงการกระทำเหตุปัจจัยไม่ดี เรียกว่า ละเว้นบาปกรรม หรือเรียกสั้นๆ ว่า **บาป** และเมื่อต้องการผลดี ก็ต้องประกอบการกระทำเหตุปัจจัยที่ดี เรียกว่า ประกอบบุญกรรม หรือเรียกสั้นๆ ว่า **บุญ**

ถ้าถือว่าเทพเจ้าสูงสุด เป็นผู้บันดาลผล เราก็ต้องสัมพันธ์กับเทพด้วยการเช่นไหว้บูชาขัญญ สิ่งที่เราอธิษฐานขอก็คือพยายามจัดสรรพิธีและเครื่องบูชาให้ถูกใจเทพเจ้า เมื่อบูชาแล้วก็รอคอยด้วยความหวังสุดแต่ท่านจะโปรดบันดาล

แต่ถ้าถือว่าธรรมสูงสุด ทุกอย่างเป็นไปตามเหตุปัจจัย เราก็ต้องสัมพันธ์กับธรรมด้วยการทำกรรมดี ที่จะให้ผลตรงตามที่ต้องการ สิ่งที่เราต้องอธิษฐานขอ คือ

๑. ต้องเพียรพยายาม เพราะต้องทำเหตุปัจจัยเอง (ตรงข้ามกับการหวังให้เทพบันดาลให้) = หลักวิริยะ/ความเพียร

๒. ต้องศึกษาเหตุปัจจัย เพราะยิ่งรู้เหตุปัจจัยครบถ้วน ก็ยิ่งทำกรรมได้ผลสมบูรณ์ จึงต้องฝึกฝนพัฒนาตนเอง โดยเฉพาะพัฒนาปัญญา (ตรงข้ามกับการพยายามหาทางเอาใจให้ถูกใจเทพเจ้า) = **หลักศึกษา/ฝึกฝนพัฒนาตน**
๓. ต้องไม่ประมาท คือมีจิตสำนึกตระหนักในความสำคัญของกาลเวลา ซึ่งผ่านไปพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงของเหตุปัจจัยทั้งหลาย ที่เราจะต้องเร่งรู้รีบทำให้ทันให้ตรงให้ถูก (ตรงข้ามกับการรอคอยเวทนา ปล่อยเวลาผ่านไปกับความหวัง) = **หลักอัปมาทะ/ไม่ประมาท**
๔. ต้องพึ่งตนให้ได้และหลุดพ้นเป็นอิสระ โดยทำตนให้เป็นที่พึ่งได้ ด้วยการเร่งชวนชวายฝึกฝนพัฒนาตนให้มีปัญญารู้เหตุปัจจัย และเพียรพยายามทำให้ตรงและให้ครบสมบูรณ์ตามเหตุปัจจัย [คือปฏิบัติตามข้อ ๑-๒-๓] (ตรงข้ามกับการพึ่งพาขึ้นต่อเทพเจ้า สุดแต่พระองค์จะพอใจ และบันดาลให้) = **หลักพึ่งตนได้เป็นอิสระ**

รวมความว่า แทนหลักการของพราหมณ์ที่ถือเทพสูงสุด พระพุทธเจ้าได้ทรงตั้งหลักการใหม่ให้ถือ**ธรรมสูงสุด** และดังนั้นจึงแทนหลักการของพราหมณ์ที่**ให้บูชาัญญ**^๑ ด้วยการให้**ทำบุญ** หรือ**แทนัญญกรรม ด้วยบุญกรรม**

นี่เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในสังคมชมพูทวีป พุทโธให้เห็นความหมายเพิ่มเติมว่า

^๑ **บูชาัญญ** รวมเข้าประเภทเดียวกันกับการเช่นสร้างอ้อนวอน การหวังพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อธิษฐานปฏิบัติพิธีกรรม ลัทธิผีสังเวทนา และไสยศาสตร์ ซึ่งมีสาระสำคัญอยู่ที่การหวังพึ่งอำนาจลี้ลับภายนอกมาบันดาลผลที่ต้องการให้

ในขณะที่พราหมณ์สอนว่า ความปรารถนาทรัพย์และอำนาจ หรือเงินทองและความยิ่งใหญ่ จะสำเร็จได้ด้วย การดลบันดาลของ เทพเจ้า และสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์ได้ผลสำเร็จสมปรารถนา ก็คือ มนุษย์จะต้อง**บูชาัญญ** (หรือบวงสรวงอุทิศขอพรสิ่งอำนาจสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์)

พระพุทธศาสนาสอนว่า มนุษย์ไม่ควรลุ่มหลงกับความใฝ่ ปรารถนาทรัพย์และอำนาจอย่างเห็นแก่ตัว แต่ควรช่วยกัน สร้างสรรค์ชุมชน และทำชีวิตของตนให้ดีขึ้น ซึ่งจะสำเร็จได้ด้วย ความเพียรพยายามและสติปัญญาของมนุษย์ ผู้พัฒนาตนเองด้วย การ**ทำบุญ**

ถ้าใครยังเคยชินยึดติดอยู่กับการบูชาัญญ พระพุทธเจ้าก็ ตรัสสอนให้เปลี่ยนวิธีบูชาัญญ จากการทำสัตวสังเวทเทพเจ้า มา เป็นการแจกจ่ายให้เครื่องสงเคราะห์แก่ประชาชน

พุทธศาสนา

คนเล็บบูชาัญญ หันมาร่วมกันทำบุญ

เมื่อพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น การทำบุญก็แผ่ ขยายออกไป ทำให้การบูชาัญญลดน้อยลงเรื่อยมา **บุญกรรมเข้า แทนที่ยัญกรรม** จนถึงขั้นที่ศาสนานิกายเถรวาทเขียนบันทึกไว้ในคัมภีร์ของ ตน ดังตัวอย่างข้อความว่า

“เทพยดาทั้งหลายได้มาร้องทุกข์ต่อองค์อิศวรเป็นเจ้า ว่า

พระวิษณุได้เข้าถึงรูปร่างของพระพุทธรูปเจ้าในโลกมนุษย์^๑ เพื่อผลประโยชน์ของตน

บัดนี้ เหล่าชนผู้เกลียดชังพระศาสนา (ของพระศิวะ) ผู้ดูหมิ่นพราหมณ์ ดูหมิ่นธรรมแห่งวรรณะ และดูหมิ่นอาศรมธรรม ได้มีจำนวนมากมายเต็มแผ่นดิน **ไม่มีบุคคลใดประกอบยัญพิธี** เพราะคนทั้งหลายได้กลายเป็นคนนอกศาสนา (=นอกศาสนาฮินดู) คือเป็นชาวพุทธ เป็นพวกกาปาลิก เป็นต้น ทำให้เทพยดาทั้งหลายไม่ได้เสวยเครื่องเช่นสังเวย

“องค์พระศิวะเป็นเจ้า (ได้ทรงสดับแล้ว) ก็ได้โปรดเห็นชอบกับเหล่าเทพยดาทั้งนั้น และได้เสด็จอวตารลงมา เป็นคังกรจารย์ เพื่อกอบกู้คำสอนแห่งพระเวทให้ฟื้นคืนมา เพื่อให้สากลโลกมีความสุขและกำจัดความประพตชั่วร้ายให้หมดสิ้นไป”^๒

ที่ว่าเทพยดาไม่ได้เสวยเครื่องเช่นสังเวยนั้น ที่จริงก็คือพราหมณ์สูญเสียผลประโยชน์ ไม่ได้ค่าประกอบพิธีบูชายัญ เพราะเมื่อพระพุทธรูปศาสนาเจริญรุ่งเรือง การถือวรรณะก็ลดลง คนทำพิธีบูชายัญน้อยลง เป็นต้น พราหมณ์ก็เสื่อมอำนาจและสูญเสียผลประโยชน์ จึงได้เพียรพยายามที่จะกำจัดกวาดล้างพระพุทธรูปศาสนาเรื่อยมาเป็นระลอกๆ และด้วยวิธีต่างๆ

^๑ ชาวฮินดูนิกายไศวะ ที่นับถือพระศิวะ (อิศวร) เป็นปฏิปักษ์กับชาวฮินดูนิกายไวษณะ ที่นับถือพระวิษณุ (นารายณ์) เมื่อจะกำจัดพระพุทธรูปศาสนา ก็ถือโอกาสป้ายสีพระวิษณุด้วย

^๒ Wendy Doniger O'Flaherty, *The Origins of Evil in Hindu Mythology* (Delhi: Motilal Banarsidass, 1988), p.209

ข้อความนี้ เขาแปลจากคัมภีร์ “คังกรทศวิษยะ”; บันทึกเรื่องราวนี้ นักบวชฮินดูทำขึ้นในช่วงประมาณ พ.ศ. ๑๓๐๐

ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (ประมาณ พ.ศ. ๒๑๘-๒๕๘) พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองไปทั่วมหาอาณาจักรอันกว้างใหญ่ไพศาล การบูชาอัญมณีเลื่อนกลางหายไป มีแต่การทำบุญกรรมหรืองานบุญอย่างที่กล่าวข้างต้น เช่น ปลูกสวน ปลูกป่า ขุดแหล่งน้ำ ทำถนนหนทาง สร้างศาลาพักคนเดินทาง และโรงพยาบาล เป็นต้น ดังหลักฐานในศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช เช่นว่า

“ . . . ข้าฯ ได้ให้ประดิษฐานหลักศิลาจารึกธรรมขึ้นไว้ ได้แต่งตั้งธรรมมหาอำมาตย์ และจัดให้มีการประกาศธรรม . . .

“ตามถนนหนทาง ข้าฯ ได้ให้ปลูกต้นไม้ขึ้นไว้ เพื่อเป็นร่มเงาแก่สัตว์และมนุษย์ทั้งหลาย ให้ปลูกสวนมะม่วง ให้ขุดบ่อน้ำไว้ทุกระยะครึ่งโงระสะ (ประมาณ ๒ ก.ม.) ให้สร้างที่พักคนเดินทาง และให้สร้างอ่างเก็บน้ำจำนวนมากไว้ในที่ต่างๆ . . . แต่การใช้ประโยชน์เช่นนี้ยังจัดว่าเป็นสิ่งเล็กน้อย . . . ที่ข้าฯ ได้ทำการเช่นนี้ ก็ด้วยความมุ่งหมายข้อนี้ คือ เพื่อให้ประชาชนทั้งหลายประพฤติปฏิบัติตามธรรม”^๑

“ณ ถิ่นนี้ บุคคลไม่พึงฆ่าสัตว์ใดๆ เพื่อการบูชาอัญมณี . . .”^๒

“ณ ที่ทุกสถาน ในแว่นแคว้นของพระเจ้าอยู่หัวบริยทรรคิ ผู้เป็นที่รักแห่งทวยเทพ และในดินแดนข้างเคียงทั้งหลาย . . . ได้โปรดให้จัดบริการด้านเวชกรรมไว้ ๒ ประการ คือ การบำบัดโรคของมนุษย์อย่างหนึ่ง การบำบัดโรคของสัตว์อย่างหนึ่ง เครื่องสมุนไพรที่เป็นยาสำหรับมนุษย์ และที่เป็นยาสำหรับสัตว์ไม่มี ณ ที่ใด ก็โปรดให้นำเข้ามา และให้ปลูก

^๑ จารึกหลักศิลา ฉบับที่ ๗

^๒ จารึกแผ่นศิลา ฉบับที่ ๑

ขึ้นไว้ ณ ที่นั้น ในทำนองเดียวกัน ไม้รากและไม้ผลไม่มี
 ณ ที่ใด ก็โปรดให้นำเข้ามา และให้ปลูกไว้ ณ ที่นั้นๆ ตาม
 ถนนหนทางทั้งหลาย ก็โปรดให้ปลูกต้นไม้และชูดบ่อน้ำไว้
 เพื่อให้สัตว์และมนุษย์ทั้งหลายได้อาศัยใช้บริโภค”^๑

“ไม่มีทานใดเสมอด้วยการให้ธรรม (ธรรมทาน) การ
 แจกจ่ายธรรม (ธรรมสังฆวิภาค) และความสัมพันธ์กันโดยธรรม
 (ธรรมสัมพันธ์) อาศัย(ธรรมทานเป็นต้น)นี้ ย่อมบังเกิดมี
 คุณความดี ดังนี้

- การปฏิบัติชอบต่อคนรับใช้และคนงาน
- การเชื่อฟังมารดาบิดา
- การเผื่อแผ่แบ่งปันแก่มิตรสหาย คนคุ้นเคย ญาติ และ
 แก่สมณพราหมณ์
- การไม่ฆ่าสัตว์เพื่ออนุชาญ”^๒

“ . . . บัดนี้ เพราะการประพฤติธรรมของพระเจ้าอยู่หัว
 ปรียทรรสี ผู้เป็นที่รักแห่งทวยเทพ เสียงกลองศึก (ภาริโฆษ)
 ได้เปลี่ยนเป็นเสียงประกาศธรรม (ธรรมโฆษ) แล้ว . . . ”^๓

^๑ จารึกแผ่นศิลา ฉบับที่ ๒

^๒ จารึกแผ่นศิลา ฉบับที่ ๑๑

^๓ จารึกแผ่นศิลา ฉบับที่ ๔

(คำแปลศิลาจารึกที่ยกมาทั้ง ๕ แห่งนี้ได้คัดมาและปรับปรุงเล็กน้อย จากที่แปลไว้เดิมใน
 “จารึกอโศก” ซึ่งสำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง ได้นำมารวมพิมพ์ในหนังสือ ลักษณะ
 สังคมพุทธ ใน พ.ศ. ๒๕๒๗ หน้า ๑๘๕-๒๕๒)

พุทธศาสนาลางเลือน คติการทำบุญกัเขว แคบ เคลื่อน

หลังจากพระเจ้าอโศกมหาราชสวรรคตแล้วประมาณ ๔๗ ปี พราหมณ์ชื่อปุชยมิตร ก็ได้ปลงพระชนม์กษัตริย์ราชวงศ์โมริยะ ที่เป็นเชื้อสายของพระเจ้าอโศกมหาราช และได้ขึ้นครองแผ่นดิน ตั้งราชวงศ์ใหม่ ชื่อศุงคะ แล้วดำเนินการกวาดล้างพระพุทธศาสนา

แม้จะกำจัดไม่สำเร็จ เพราะพระพุทธศาสนาได้รุ่งเรืองแพร่หลายทั่วไปหมดแล้ว กำจัดไม่ไหว อีกทั้งมหาอาณาจักรของพระเจ้าอโศกที่กว้างใหญ่ไพศาล ก็ได้แตกออกไปอยู่ใต้การปกครองของกษัตริย์อื่นๆ ด้วย แต่ปุชยมิตรก็ได้เชิดชูศาสนาพราหมณ์ และรื้อฟื้นพิธีบูชาอัษฎขึ้นมาใหม่ โดยตัวกษัตริย์ปุชยมิตรเองได้ประกอบพิธีบูชาอัษฎอันยิ่งใหญ่ ที่เรียกว่า “อัสวเมธ”^๑

ในยุคต่อๆ มา แม้ว่าศาสนาฮินดูที่พัฒนาจากศาสนา

^๑ **อัสวเมธ** เป็นพิธีบูชาอัษฎอันยิ่งใหญ่ที่สุด สำหรับพระราชาก็จะครองอำนาจสูงสุด และประกาศความยิ่งใหญ่ มีวิธีปฏิบัติ คือเลือกม้าขึ้นมาจากตัวหนึ่งที่ดีที่สุด แล้วปล่อยมันให้ไปตามใจมันเป็นเวลา ๑ ปีเต็ม โดยมีเจ้าชายและนายทหารติดตามม้าไปด้วย เมื่อม้าเข้าแดนของประเทศใด ถ้าประเทศนั้นยอมให้ม้าผ่านก็แสดงว่ายอมอยู่ใต้อำนาจ ถ้าไม่ยอมให้ผ่านก็ต้องทำสงครามกัน ราชายอมหรือรบแพ้ต้องตามม้ามา เมื่อครบ ๑ ปี ก็กลับถึงประเทศของตน แล้วก็ฆ่ามันนั้นบูชาอัษฎสังเวद्यแด่เทพเจ้า พร้อมทั้งมีงานฉลองที่ยิ่งใหญ่ แล้วราชานั้นก็สามารถใช้พระนามเฉลิมพระเกียรติยศว่าเป็นจักรพรรดิ

เมื่อพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น ได้ทรงสั่งสอนให้เลิกบูชาอัษฎ และให้ผู้ปกครองประเทศ เปลี่ยนจากอัสวเมธ (อัสว=ม้า + เมธ=ฆ่า) มาเป็น สัสสมะ (สัสส=ข้าวกล้า + เมธ=ปรีชาสามารถ) คือเปลี่ยนจากการประกาศพระราชอำนาจด้วยการฆ่าม้าบูชาอัษฎ มาเป็นการใช้พระปรีชาสามารถในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร (สัสสมะ เป็นราชสังคหวัตถุอย่างหนึ่งใน ๔ ประการ เช่น ส.๑.๑/๑๖๓) และให้ราชาเป็นจักรพรรดิด้วยการบำเพ็ญจักรวรรดิวัตร คือ ทำหน้าที่ผู้ปกครอง ที่คุ้มครองประชาราษฎร์ สร้างความเป็นธรรม และบำเพ็ญประโยชน์สุขแก่ประชาชน (ที.ป.๑๑/๓๕/๖๕)

พราหมณ์จะมีกำลังมากขึ้น แต่พระพุทธรศาสนามักเจริญมาคู่กัน ได้มีความพยายามกำจัดพระพุทธรศาสนาอีกหลายครั้ง และพราหมณ์ก็กำจัดพุทธรศาสนาได้ค่อนข้างง่าย เพราะในยุคที่กษัตริย์เป็นพุทธร ก็จะยกย่องอุปถัมภ์ทุกลัทธิศาสนา โดยเฉพาะจะให้เกิดเกียรติพราหมณ์ เช่นตั้งเป็นปุโรหิต

นอกจากปุชยมิตรผู้เป็นพราหมณ์ที่ปลงพระชนม์กษัตริย์วงศ์โมริยะ ที่ตนเองรับราชการอยู่ด้วยอย่างที่เขาข้างต้นแล้ว ต่อมาในรัชสมัยของพระเจ้าอรรษวรวรรณะ กษัตริย์พุทธรที่ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่ง (ประมาณ พ.ศ. ๑๑๐๐) พวกพราหมณ์ที่รับราชการในราชสำนักได้วางแผนปลงพระชนม์พระองค์ ครั้งแรกถูกจับได้ ทั้งที่ได้รับความราชทานอภัยโทษ แต่พราหมณ์ก็ไม่เลิกความพยายาม และในที่สุดก็ปลงพระชนม์สำเร็จ

นอกจากวิธีรุนแรงแล้ว ศาสนาฮินดูยังใช้วิธีอื่นอีกที่จะกำจัดพระพุทธรศาสนา โดยเฉพาะวิธีกลมกลืน คือ

ศาสนาฮินดูนิกายไวษณะ ใช้วิธีสร้างทฤษฎีขึ้นมาโดยจัดให้พระพุทธรเจ้าเป็นนารายณ์อวตารปางที่ ๙

ส่วนนิกายไศวะ โดยเฉพาะคังกรจารย์ ซึ่งได้เรียนคำสอนฮินดูจากอาจารย์ที่เอาหลักพุทธรศาสนาไปใช้ ก็ได้้นำคำสอนของพุทธรศาสนาไปใช้ด้วย จนถูกพวกฮินดูด้วยกันที่ต่างนิกายเรียกว่าเป็น “พุทธรแอบแฝง” (ปรัชฉันนเพาฑะ) คังกรจารย์นำเอาธรรมในพระพุทธรศาสนาไปดัดแปลงเข้าในแนวคิดของตน อีกทั้งได้ตั้งคณะสงฆ์และวัดขึ้นเลียนแบบพุทธรศาสนา แต่เป็นสงฆ์มีวรรณะคือรับเฉพาะคนวรรณะพราหมณ์

อย่างไรก็ตาม จะต้องไม่มองข้ามความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้น
ในวงการพระพุทธศาสนาเองด้วย โดยเฉพาะการแข่งขันกับฮินดูด้วย
วิธีที่เขวออกไปจากแนวทางของพระพุทธศาสนา เช่น การตั้งคติ
พระโพธิสัตว์อย่างใหม่ขึ้นมา ให้มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ที่จะช่วย
บันดาลผลให้แก่มนุษย์ คล้ายอย่างเทพเจ้าของฮินดู แทนที่จะเป็น
พระโพธิสัตว์อย่างเดิมที่เป็นสามัญมนุษย์ หรือแม้แต่เป็นสัตว์เล็กน้อย
อย่างนก กระจ่าง ช้าง กวาง เนื้อทราย ที่เสียสละบำเพ็ญความดี
เป็นแบบอย่าง

คติแห่งการอ้อนวอนนบนนกระหึ่มร้ออำนาจลึกลับยิ่งใหญ่
บันดาลให้ เข้ามาแทนที่คติแห่งความสามัคคีที่คนพร้อมเพียงร่วม
กันทำด้วยเรี่ยวแรงของมนุษย์ผู้มีน้ำใจเมตตาไมตรี เห็นอกเห็นใจกัน

ความนิยมใหญ่โตโอ้อำนัระทึใจ เข้ามาแทนที่ความสงบ
เรียบง่ายที่มีความงดงามอย่างเป็นธรรมชาติ

งานพิธีที่กระหึ่มโหฬารใช้เงินทองมหาศาล ดึงความสนใจ
ของชาวบ้านออกจากกิจกรรมของชุมชนในชีวิตที่เป็นจริง

ความต้องการทุนทรัพย์มหาศาล และภาระในการรับผิดชอบ
ดูแลสิ่งก่อสร้างใหญ่โต พร้อมทั้งการพึ่งพาแหล่งทรัพย์และ
อำนาจอย่างยึดเยื้อที่ตกทอดไปถึงพระสงฆ์รุ่นหลัง เข้ามาบดบัง
ชีวิตแห่งความมักน้อยสันโดษพึ่งพาวัตถุน้อย ที่คอยดูแลเอาใจใส่
อวยธรรมทานแก่ญาติโยมชาวบ้านพร้อมทั้งอุทิศตนต่อการ
บำเพ็ญไตรสิกขา

ความวุ่นวายกับวัตถุและเห็นแก่สะดวกสบายพรั่งพร้อมแล้ว
ติดที่ เข้ามาแทนความเป็นอิสระเสรีที่จะจาริกไปอย่างคล่องตัว

คล่องใจในหมู่ประชาชน เข้าถึงชาวบ้านในถิ่นต่างๆ

และในที่สุด แม้แต่ไสยศาสตร์เวทมนต์คาถาก็เข้ามา
เกลื่อนกล่น ระบบการควบคุมทางสังคมด้วยศรัทธาและความเป็น
อาจารย์สอนธรรมระหว่างชาวบ้านกับพระสงฆ์ ก็เลือนลางลง
ความประพฤติย่อหย่อนผิดเพี้ยนก็แพร่ระบาดกว้างขวาง

เมื่อพระสงฆ์นำพระพุทธศาสนาเข้าไปแข่งขันในแดนของฮินดู
เห็นห่างออกไปจากหลักการที่แท้ของพระพุทธศาสนา ในขณะที่
ทางฝ่ายฮินดูก็มีแผนที่จะกลืนพระพุทธศาสนาอยู่ด้วย พระพุทธ-
ศาสนาก็อ่อนแอลง และสูญเสียดุลยภาพของตน เมื่อกองทัพ
เตอร์กมุสลิมยกเข้ามาฆ่าเผาในช่วง พ.ศ. ๑๗๐๐ แล้ว พุทธบริษัท
ที่เหลือรอดจากภัยรุกราน ก็ถูกกลืนเข้าไปในสังคมฮินดูโดยง่าย
พระพุทธศาสนาในดินแดนพุทธภูมิแห่งชมพูทวีป ที่เจริญรุ่งเรือง
มายาวนานถึง ๑๗๐๐ ปี ก็ถึงจุดอวสาน

เมื่อวัดเป็นนาบุญ

ก็จะมีชุมชนดีที่สร้างขึ้นด้วยบุญ

เมื่อหลักการที่ถือธรรมสูงสุดเลือนลางไป หรือคนเข้าใจ
ความหมายของหลักการนี้ผิดเพี้ยน ก็เป็นช่องให้เกิดความสับสน
กับลัทธิถือเทพสูงสุด หรืออย่างน้อยก็จะมีลัทธิหวังพึ่งอำนาจ
ดลบันดาลเกิดขึ้น และเมื่อนั้นแม้แต่ “บุญ” ก็มีความหมาย
ผิดเพี้ยนคลาดเคลื่อนไป กลายเป็นอำนาจวิเศษอย่างหนึ่งที่จะ-
บันดาลผลวิเศษที่ปรารถนา

ผู้จะทำบุญ แทนที่จะมองถึงกิจกรรมต่างๆ ที่จะทำชีวิตให้ดี

งามและช่วยกันทำให้ชุมชนร่มเย็นเป็นสุข ก็มองข้ามไปเสีย มุ่งแสวงหาอำนาจวิเศษที่จะบันดาลโชคลาภแก่ตน เป็นจุดของแลกเปลี่ยน คลาดออกจากวิถีแห่งปัญญา เข้าสู่วิถีแห่งความลุ่มหลง และเปิดโอกาสแก่การที่จะหลอกลวง ความหมายที่แท้แต่เดิมของบุญหายไปแทบไม่มีเหลือ

ต้องยอมรับว่า เวลานี้ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ “บุญ” ของคนไทย ได้คลาดเคลื่อนคับแคบและคลุมเครืออย่างมาก ถึงเวลาแล้ว ที่จะต้องหันมา “ศึกษาบุญ” ตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ เริ่มตั้งแต่ชำระสะสางความรู้ความเข้าใจนั้นให้ถูกต้อง และตั้งต้นเอาจริงเอาจังกับการทำบุญชั้นพื้นฐานชนิดที่ “**ทำชุมชนให้อยู่ดี – ทำชีวิตให้ออกงาม**”

ย้อนหลังไปดูสังคมไทยเมื่อก่อนศตวรรษที่ผ่านมา ยังพอทวนความจำกันได้บ้าง ถึงชีวิตชุมชนที่ปฏิบัติตามคติการทำบุญอย่างมฆมาณพ หรืออย่างพระเจ้าอโศกมหาราช เริ่มแต่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ อย่างการจัดบริการน้ำดื่มแก่ผู้เดินทาง การให้ที่พักอาศัย การสร้างศาลาที่พักแรม การช่วยกันสร้างหรือบูรณะถนนหนทาง การสร้างศาลาทำน้ำ ตลอดจนประเพณีลงแขกช่วยงานเกี่ยวข้าว ถางป่า ปลูกเรือน เป็นต้น

แม้ว่าการช่วยเหลือเกื้อกูลร่วมแรงกันเหล่านี้ จะเกิดจากสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมในยุคสมัยนั้นเป็นปัจจัยชักนำด้วย เนื่องจากสังคมยุคก่อนโน้นคนมีจำนวนน้อย มีผลประโยชน์ร่วมกัน และต้องพึ่งพาอาศัยกันมากก็จริง แต่คติการทำบุญตามคำสอนของพระพุทธเจ้านี้ย่อมเป็นกำลังหนุนนำสำคัญ ที่ทำให้

การปฏิบัติเช่นนั้นชี้มแทรกเข้าไปในวิถีชีวิตของประชาชน อย่างหนักแน่น ลึกซึ้งและกลมกลืน

แน่นอนว่ากิจกรรมทำบุญจำนวนมากไปรวมอยู่ที่วัด แต่ก็เห็นได้ชัดถึงเหตุผลที่ทำให้เป็นเช่นนั้น นอกจากการถวายทาน บำรุงพระสงฆ์ เนื่องจากเหตุผลด้านวิถีชีวิต บทบาทและความสัมพันธ์ของท่านกับคฤหัสถ์ พร้อมทั้งความเป็นนาบุญอย่างที่กล่าวข้างต้นแล้ว เหตุผลสำคัญที่สุดอยู่ที่ว่า **วัดได้เป็นศูนย์กลางของชุมชน จนกระทั่งว่า สิ่งที่ทำให้แก่วัดและพระสงฆ์ก็คือ การบำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชนนั่นเอง** ดังคำสรุปตอนหนึ่งที่เสฐียรโกเศศ กล่าวไว้ในหนังสือ *ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน* ว่า

“ . . . จะเห็นได้ว่า วัดและพระมีคุณแก่ชาวบ้านลึกเพียงไร ถ้าชาวบ้านไม่รู้เรื่องอย่างนี้ ฐานะอะไรจะกระตือรือร้นเรื่องสร้างวัด . . . ”^๑

สังคมมีความเจริญและเสื่อมเรื่อยมาตามธรรมดาอยู่แล้ว โดยเฉพาะสิ่งที่สืบทอดกันมาทางรูปแบบ เมื่อเวลาผ่านไปนาน สาระทางปัญญาที่มักเลือนลางไป ยิ่งเมื่อสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ในคราวที่เข้าสู่ยุคสมัยปัจจุบัน วิถีชีวิตของผู้คนพลิกผันเปลี่ยนโฉมหน้าใหม่อย่างรวดเร็ว คนรุ่นใหม่ไม่รู้จักกิจกรรมบุญกุศลที่เนื่องอยู่ในวิถีชีวิต และภาวะที่วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนก็เหลืออยู่เพียงพวๆ ลางๆ คดีการทำบุญก็เห็นห่างหรือขาดลอยจากชีวิตที่เป็นอยู่จริงของประชาชน ความหมายของ

^๑ เสฐียรโกเศศ, *ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน* (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, พ.ศ. ๒๕๑๐), หน้า ๑๔๒ (ดูคำบรรยาย หน้า ๑๓๐-๑๕๓)

“บุญ” ก็คลาดเคลื่อน คับแคบและพร่ามัวลงอย่างทีกล่าวข้างต้น จนกระทั่งกลายเป็นหรือเขวออกไป

ถ้าจะฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในสังคมไทย จะต้องรื้อฟื้นคติ และความหมายที่แท้ของ “บุญ” กลับขึ้นมาให้ได้ ซึ่งก็จะเป็นการ กอบกู้ประโยชน์สุขให้แก่สังคมไทยไปพร้อมกันด้วย เรื่องนี้จะต้อง ถือเป็นบททดสอบสำคัญอย่างหนึ่งสำหรับพุทธบริษัท และการ ฟื้นฟูก็เริ่มที่การทำบุญนี้แหละ

คนไทยส่วนมากยังอยู่ในชนบท และคนทุกท้องถิ่นมีชุมชน ของตนๆ ทุกคนควรถือเป็นสำคัญว่า ไม่ว่าจะทำบุญอะไรก็ตาม ที่คิดว่าสำคัญ และก่อนจะไปทำบุญใหญ่โตที่ไหน ขอให้ถามกันว่า พวกเราสามารถทำบุญขั้นพื้นฐานได้สำเร็จหรือไม่ บุญพื้นฐาน ที่ว่านี้ คือ กิจกรรมที่จะทำให้ชุมชนให้อยู่ดี และทำชีวิตให้รุ่งเรือง ความสำเร็จความสามารถในการรื้อฟื้นระบบการทำบุญของ พุทธบริษัทคือ

๑. หันมาทำบุญที่เกื้อกูลต่อชีวิตชุมชนขึ้นเป็นพื้นฐาน
๒. ทำบุญเหล่านั้นให้สำเร็จด้วยความร่วมแรงร่วมใจสามัคคี
๓. ทำวัดที่มีอยู่ของชุมชนให้เป็นนาบุญที่แผ่ขยายคุณภาพ ชีวิตไปทั่วถึงทุกคน

ถ้าทำ ๓ ข้อนี้ได้ บุญที่แท้อันถูกต้องตามความหมายจะ กลับคืนมาอย่างมีชีวิตชีวา พระพุทธศาสนาจะกลับเฟื่องฟูใน สังคมไทย และสังคมไทยเองก็จะเข้มแข็งมั่นคงบรรลुประโยชน์สุข แท้จริง

แต่ถ้าไม่ใส่ใจหันมาทำบุญขั้นพื้นฐานขึ้นแก่ชุมชนของตน อย่างนี้ ถึงจะมีอะไรยิ่งใหญ่โอบอ้อมขึ้นมา ก็จะเป็นเพียงเครื่อง

หลอกตาหลอกใจให้ตกอยู่ในความประมาท วงการพระพุทธศาสนา ก็จะได้รับผลกระทบร้ายแรงมากขึ้นๆ พุทธบริษัทก็จะอ่อนแอลงไปๆ ชุมชนจะเสื่อมสลาย และหายนภัยก็จะคืบคลานใกล้เข้ามาทุกที

ทำบุญอย่างเป็นระบบ

ให้บุญพัฒนาครบ อย่างเต็มกระบวนการ

ย้อนกลับไปดูหลักการทำบุญของกลุ่มมชมาณพอีกครั้งหนึ่ง งานบุญหรือบุญกรรมส่วนใหญ่ของกลุ่มนักทำบุญนี้ เป็นเรื่องของ การบริการ ช่วยเหลือรับใช้ผู้อื่น และบำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชน ซึ่งเรียกด้วยศัพท์สั้นๆ คำเดียวว่า *ไวยาวัจจะ* หรือ *ไวยาวัจจ์*

นอกจากไวยาวัจจ์นี้แล้ว คนกลุ่มนี้ก็ได้ทำบุญอื่นอีกหลาย อย่าง เช่น ที่สามัคคีที่สุดคือ การให้หรือแบ่งปัน (ทาน) การรักษา ความสุจริตและไม่เบียดเบียน (ศีล) ความสุภาพ รู้จักติดต่อสัมพันธ์ ไม่แข็งกระด้างก้าวร้าว รู้จักผู้ใหญ่ผู้น้อย (อป/จายนะ) การแนะนำ ชักจูงผู้อื่นในทางที่ดีงาม (ธรรมเทศนา) เป็นต้น

ควรจะสังเกตเป็นพิเศษด้วยว่า นอกจากกลุ่มเองจะร่วมกัน ทำงานบุญต่างๆ โดยสามัคคีภายในพวกของตนแล้ว ยังมีการเปิด โอกาสให้คนอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในโอกาสต่างๆ ด้วย การให้มี ส่วนร่วม และการเข้าร่วมนี้ก็เป็นบุญกรรมเช่นกัน (เรียกว่า *ปัตติ*)

บุคคลที่มีส่วนร่วมในการทำบุญ หรือทำกิจกรรมงานบุญนั้น แต่ละคนเรียกว่าเป็น “บุญภาคี” เช่นสตรีที่เข้ามาร่วมโครงการ สร้างศาลาถาวรของมชมาณพ โดยจัดสวนดอกไม้ให้ เป็นต้น

คนนอกกลุ่มนั้น แม้ที่ไม่ได้เข้าร่วม ถ้าเพียงแต่พลอยชื่นชม

ยินดีสนับสนุน ท่านก็เรียกว่าได้ทำบุญอย่างหนึ่งด้วย คืออนุโมทนา (เรียกว่า *ปัดตานุโมทนา*) นอกจากนั้นคนอื่น ๆ ในชุมชนนั้น ที่ห่างเรื่องออกไป ก็อาจจะเพียงรับฟังคำแนะนำชี้แจงชักชวนในทางความดีงาม และละเว้นความชั่ว การสดับรับฟังของคนเหล่านี้ก็เป็นบุญกรรมอย่างหนึ่งเช่นกัน (เรียกว่า *ธรรมสวนะ*)

นอกจากนี้ ลึกลงไปภายในตัวของทุกคนทั้งกลุ่มนั้น สิ่งที่เป็นตัวเริ่มและนำไปให้กิจกรรมทั้งกระบวนการเดินหน้าไปในทิศทางที่ถูกต้อง เป็นบุญกรรมหรืองานบุญอยู่ได้ ก็คือ แนวคิดความเห็นความเข้าใจและความเชื่อที่เป็น *สัมมาทัศนะ* เช่น เชื่อว่าการกระทำอย่างนี้ดี เป็นประโยชน์ ควรทำ ชีวิตและชุมชนที่ดีควรเป็นอย่างนี้ เฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อตามหลักกรรมว่า กรรมดีมีผลดี ผลดีที่เราต้องการจะเกิดจากการเพียรพยายามทำเหตุปัจจัยให้ถูกต้อง โดยร่วมมือกัน ไม่ใช่รอให้ใครมาช่วยหรือบันดาลให้

สัมมาทัศนะ หรือ *สัมมาทิฐิ* ในที่นี้ท่านเรียกว่า *ทิวะจุกกรรม* แปลว่า การทำความเห็นให้ตรง การที่เรียกชื่ออย่างนี้ เพื่อให้มีความหมายเชิงพัฒนา เพราะหมายถึงการที่คอยแก้ไขดัดปรับความเชื่อและความคิดเห็นความเข้าใจให้ถูกต้อง ตรงตามหลักและความเป็นจริงอยู่เสมอ

ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักการทำบุญไว้ ๓ อย่าง คือ *ทาน ศีล ภาวนา* แต่นั้นเป็นการจัดประเภทใหญ่ที่ครอบคลุม จากหลักใหญ่ๆ ๓ ประเภทนี้ สามารถแยกออกเป็นกิจกรรมย่อยได้อีกมาก ดังที่ได้แจกแจงงานบุญของกลุ่มเพื่อนมฆมาณพให้ดูแล้วข้างต้น ซึ่งเป็นไปตามวิธีจัดประเภทบุญที่พระอรรถกถาจารย์ได้แสดงไว้

พระอรรถกถาจารย์ได้กล่าวถึงบุญกิริยาวัตร คือหลักหรือเรื่องการทำบุญ เพิ่มขึ้นมามาก ๗ ข้อ คือ อปจายนมัย ไวยาวัจจมัย ปัตติทานมัย ปัตตานุโมทนามัย ธัมมัสสวนมัย ธัมมเทศนามัย และทิวสุชุกรม เมื่อรวมกับ ๓ ข้อใหญ่เดิม ก็เป็นบุญกิริยาวัตร ๑๐ อย่างไรก็ตาม บุญกิริยาวัตร ๗ ข้อที่พระอรรถกถาจารย์ระบุเพิ่มขึ้นมานั้น เป็นเหมือนตัวอย่างสำหรับการที่จะจำแนกแยกย่อยหลักใหญ่ ๓ ข้อนั่นเองออกไป ดังนั้นพระอรรถกถาจารย์เองจึงได้จัด ๗ ข้อที่ระบุเพิ่มนั้นเข้าไปใน ๓ ข้อใหญ่เดิมด้วย ดังนี้

๔. **อปจายนะ/อปจายน์ (อปจิติ ก็ได้)** คือความสุภาพ อ่อนโยน นบไหว รู้จักติดต่อสัมพันธ์ด้วยดี ไม่ก้าวร้าว เป็นเรื่องของการอยู่ร่วมในสังคมอย่างเกื้อกูล ไม่เบียดเบียน จึงจัดเข้าใน **ศีล**

๕. **ไวยาวัจจะ/ไวยาวัจจ** คือการชวนช่วยช่วยเหลือ รับใช้ บริการ เป็นกรก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปอีกในการเกื้อกูล และสร้างเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม ก็จัดอยู่ใน **ศีล**

๖. **ปัตติทาน** คือการให้ส่วนบุญ หรือให้ความมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมหรืองานบุญนั้น ก็เป็นการให้อย่างหนึ่ง โดยเฉพาะคือการให้โอกาส จึงจัดเข้าใน **ทาน**

๗. **ปัตตานุโมทนา** คือการพลอยยินดี เห็นชอบ ชื่นชม สนับสนุน ซาบซึ้งใจด้วยกับบุญส่วนที่เขาแจ้งให้ทราบ ก็เป็นการให้อย่างหนึ่ง คือให้ความร่วมมือ จึงจัดเข้าใน **ทาน** เช่นกัน

๘. **ธัมมัสสวนะ** เรียกสั้นๆว่า **สวนะ** คือการสดับรับฟัง คำแนะนำสั่งสอนอธิบายให้ความรู้ ในเรื่องที่เป็นความจริง ความ

ถูกต้อง ความดี ความงาม รวมทั้งวิชาความรู้ที่เป็นประโยชน์^๑
เป็นการพัฒนาด้านปัญญา จึงจัดเข้าใน ภาวนา (ด้านปัญญา)

๙. **ธรรมเทศนา** เรียกสั้นๆว่า **เทศนา** คือการแสดงธรรม การ
ชี้แจงแนะนำ อธิบาย ให้ความรู้ เกี่ยวกับความจริง ความถูกต้อง
ความดี ความงาม รวมทั้งวิชาความรู้ที่เป็นประโยชน์^๒ แก่ผู้อื่น
ตัวผู้เทศนาเองก็ได้ฝึกฝนพัฒนาตนด้วย เป็นเรื่องของการพัฒนา
ปัญญา จึงจัดเข้าในภาวนา (ด้านปัญญา) เช่นกัน

ธรรมเทศนา และธัมมัสสวนะ หรือเทศนาและสวนะนี้ อาจะ
จัดในรูปของธรรมสภาจันดา คือการสนทนาถกถ้อยอภิปราย ซึ่งเป็น
การร่วมทั้งสองฝ่าย และทั้งสองอย่างในคราวเดียวกัน

๑๐. **ทิวสุชุกกรรม** คือการทำความเห็นให้ตรง คอยสำรวจ
ตรวจสอบ ปรับทิวสุจิ แก้ไขปรับปรุงพัฒนาความคิดเห็นความ
เข้าใจให้ถูกต้องตามธรรม ให้เป็นสัมมาทัศนะอยู่เสมอ เป็นการ
พัฒนาปัญญาอย่างสำคัญ ก็อยู่ในภาวนา (ด้านปัญญา) ด้วย

ท่านกำชับไว้ว่า **ทิวสุชุกกรรม** หรือ**สัมมาทัศนะ**นี้ จะต้องประกบ
และประกอบเข้ากับบุญกิริยาอื่นทุกข้อ เพื่อให้งานบุญข้อนั้นๆ เป็นไป
อย่างถูกต้องตามความหมายและความมุ่งหมาย พร้อมทั้งได้ผล
ถูกต้องทาง

ยกตัวอย่าง เช่น ท่าน ถ้าไม่มีทิวสุชุกกรรม หรือสัมมาทัศนะ

^๑ ท่านว่า นิรวชวิชชาทิสวนเจตนาปี เอตถเว สงคยหติ แปลว่า: แม้ความตั้งใจสดับ/
เล่าเรียนวิชาที่ไร้โทษเป็นต้น ก็รวมในข้อนี้ (สงคท.ฎีกา ๑๗๓)

^๒ ท่านว่า นิรวชวิชชาทิสวนเจตนาปี เอตถเว สงคยหติ แปลว่า: แม้ความตั้งใจแนะนำ
สั่งสอนวิชาที่ไร้โทษเป็นต้น ก็รวมในข้อนี้ (สงคท.ฎีกา ๑๗๓)

ก็จะเขวไปต่างๆ เช่น ให้เพื่อล่อหลอกเอาคนอื่นเป็นเหยื่อ หรือทำเพื่อผลตอบแทนอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ถ้ามีสัมมาทัศนะ ก็จะให้เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยเมตตา ปลดปล่อยทุกข์ของเขาด้วยกรุณา ผีอกตนในความเสียสละลดละกิเลส ทำจิตใจให้กว้างขวางมองเห็นเหตุผลในการที่ควรต้องให้ว่า ด้วยการทำเหตุปัจจัยอย่างนี้ชีวิตและสังคมจึงจะดำรงอยู่ดีงามมั่นคงได้ ฯลฯ

บุญกิริยาข้ออื่นทุกข้อ ก็ต้องมีทิวฐุชุกรมประกอบด้วยทั้งนั้น จึงจะถูกต้องและเดินหน้าสู่คุณความดีที่สูงขึ้นไป สมกับที่ตรัสว่า “ศึกษาบุญ” และจึงจะเป็นมหาผล คือมีผลมาก ดังที่ท่านกล่าววว่า

ทิวฐุชุตฺต สพฺเพสํ นิยมลฺกฺขณํ, ยํ ทิ กิณฺจิ ปุณฺณํ กโรนฺตสฺส ทิวฐุชฺยา
อุชฺฐกาเวเนว ตํ มหปฺพลํ โหติ.

(ที.อ.๓/๑๙๕, อิติ.อ.๒๓๔; สังคย.อ. ๒.๒๐๙)

แปลว่า: “ความเห็นที่ตรงถูกต้อง เป็นลักษณะที่กำหนด (ตัดสิน) บุญกิริยาวัตรทุกอย่าง เมื่อจะทำบุญอย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม บุญนั้นจะมีผลมาก ก็เพราะความเห็นความเข้าใจถูกต้อง”

เมื่อทำความเข้าใจอย่างนี้แล้ว ก็เขียน บุญกิริยาวัตร ๑๐ รวมอยู่ในบุญกิริยาวัตรที่เป็นหลักใหญ่ ๓ ดังนี้

๑. ทาน การให้ เผื่อแผ่ แบ่งปัน เกื้อหนุนคนทุกข์ยาก สันนิษฐานคนทำดี บำรุงพระสงฆ์ผู้ดำรงธรรม

๒) **ปัตติทาน** การให้ส่วนร่วมในบุญ เปิดโอกาสให้เขาร่วมบุญ

๓) **ปัตตานโมทนา** การพลอยยินดีในส่วนบุญที่ผู้อื่นแจ้งให้

๒. **ศีล** การรักษาความประพฤติทางกายวาจาและการทำงาน
อาชีพให้สุจริต ไม่เบียดเบียน ไม่ก่อเวรภัย

๔) **อปจายน** ความประพฤติสุภาพ อ่อนโยน นบไหว้ ไม่
แข็งกระด้าง หรือก้าวร้าวรุกราน

๕) **ไวยวัจจ** การชวนชวาย ช่วยเหลือ รับใช้ บริการ
บำเพ็ญประโยชน์

๓. **ภาวนา** การฝึกอบรมพัฒนาจิตใจ (จิตตภาวนา) และ
พัฒนาปัญญา (ปัญญาภาวนา)

๘) **อัมมัสสวนะ** การเล่าเรียนสดับฟังคำแนะนำสั่งสอน
ชี้แจงอธิบายเกี่ยวกับหลักความจริง ความถูกต้อง
ดีงาม และวิชาการที่เป็นประโยชน์ เพื่อนำไปใช้หรือ
ปฏิบัติเองก็ดี เพื่อเสริมความรู้ความสามารถที่จะไป
แนะนำสั่งสอนผู้อื่นก็ดี

๙) **ธรรมเทศนา** การแสดงชี้แจงอธิบายแนะนำสั่งสอน
ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักความจริง ความถูกต้อง ดีงาม
และวิชาการที่เป็นประโยชน์ (จัดเข้าในทานก็ได้ ใน
ฐานะธรรมทาน)

๑๐) **ทัญญุชุกกรรม** การทำความเห็นให้ตรง หมั่นสำรวจ
ตรวจสอบ แก้ไข จัดปรับ พัฒนาความคิดเห็นความ
เข้าใจในทุกสิ่งที่ทำ ให้ถูกต้อง ตรงตามความหมาย
และความมุ่งหมายเป็นต้น ให้เป็นสัมมาทัศนะอยู่เสมอ

ทำบุญให้ครบ ๑๐ แล้วตรวจสอบให้ครบ ๓

การแยกย่อยวิธีทำบุญจาก ๓ เป็น ๑๐ อย่าง ที่เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ นี้ ช่วยให้เห็นขอบเขตความหมายของบุญกิริยาทั้ง ๓ นั้น กว้างขวางบริบูรณ์มากขึ้น พร้อมกันนั้นก็ช่วยให้เห็นช่องทางและทางเลือกที่จะทำบุญในสถานการณ์และโอกาสที่ต่างๆ กัน แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ในที่สุดก็ต้องพยายามทำให้ครบทุกอย่าง ด้วยเหตุนี้ การแยกประเภทใหญ่เป็น ๓ อย่าง จึงจำเป็นสำหรับการตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของการทำบุญ

การทำบุญ ๓ อย่าง คือ ทาน ศีล ภาวนานั้น เป็นระบบที่มีความสมบูรณ์ในตัว ทั้ง ๓ ข้อสัมพันธ์เป็นปัจจัยส่งเสริมกันและกัน และจะต้องปฏิบัติให้ครบทั้ง ๓ อย่าง เมื่อปฏิบัติถูกต้องครบถ้วน ก็จะเป็นการพัฒนาชีวิตให้ตั้งงามมีความสุข พร้อมไปด้วยกันกับชุมชนและสังคมที่รุ่มร่ามเย็นมีสันติสุข

เมื่อมองอย่างหยาบ บุญกิริยา ๓ อย่าง เป็นการพัฒนาชีวิตและชุมชน ที่ก้าวต่อกันไปตามลำดับเป็น ๓ ชั้น แต่เมื่อมองเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตที่ดำเนินอยู่ตลอดเวลา บุญกิริยาทั้งสามนั้น เป็นกิจกรรมที่เราปฏิบัติไปพร้อมทั้งหมดในเวลาเดียวกัน

เพื่อให้เห็นแนวปฏิบัติชัดเจนขึ้น ควรจะแสดงความหมายของบุญกิริยา ๓ อย่างนั้น อีกครั้งหนึ่ง ให้ละเอียดขึ้น ดังนี้

บุญกิริยา คือการทำบุญ ๓ ประเภทใหญ่ ได้แก่

๑. ทาน การให้ การแบ่งปัน การสละเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น

- ๑) ให้เพื่ออนุเคราะห์ เกื้อหนุนคนที่ยังช่วยตัวเองไม่ได้ คนตกทุกข์ได้ยากไร้ อนาคต หรือผู้ประสบภัยพิบัติ
- ๒) ให้เพื่อบูชาคุณ
 - บำรุงเลี้ยงท่านผู้มีพระคุณ โดยเฉพาะมารดาบิดา
 - ยกย่องสนับสนุนผู้ทำความดี บำเพ็ญประโยชน์ เป็นการส่งเสริม หรือเชิดชูเป็นแบบอย่าง
 - อุปลัมภ์พระสงฆ์ ให้มีกำลังปฏิบัติศาสนกิจ ดำรงธรรม เป็นหลักทางจิตใจและปัญญาให้แก่สังคม

๒. **ศีล** ความประพฤติสุจริต การมีกายวาจาที่ไม่เบียดเบียน ที่เกื้อกูล ไม่ก่อเวรภัย

- ๑) ตั้งอยู่ในวินัย รักษาศีล ๕-๘-๑๐-๒๒๗ เป็นต้น ตามสถานะของตน
- ๒) มีความเพียรประกอบกิจการงานอาชีพของตนโดยสุจริต
- ๓) รู้จักใช้อินทรีย์ มีตา หู เป็นต้น ให้ดู ฟัง อย่างมีสติ ให้ได้แต่คุณประโยชน์และปัญญา
- ๔) บริโภคปัจจัย ๔ และสิ่งของเครื่องใช้ ให้ได้คุณค่าที่แท้จริง^๑

๓. **ภาวนา** การพัฒนาด้านใน

- ๑) พัฒนาจิตใจ (จิตตภาวนา) ให้เจริญออกงามด้วยคุณสมบัติที่ดีงามทั้งหลาย เป็นสุข สดใส เบิกบาน และสงบ ตั้งมั่นเป็นสมาธิ จนถึงฌานขั้นต่างๆ

^๑ ศีล ๔ ประเภทนี้ ท่านเน้นมากสำหรับพระภิกษุ มีชื่อเรียกว่า ปาฏิโมกขสังวรศีล อาชีวปาริสุทธิศีล อินทริยสังวรศีล และปัจจัยสันนิสิตศีล (หรือปัจจัยปฏิเสวนศีล)

๒) พัฒนาปัญญา (ปัญญาภาวนา)

- เห็นแจ้งความจริง รู้เท่าทันโลกและชีวิต มองเห็น
ความเปลี่ยนแปลงของสิ่งทั้งหลายที่เป็นไปตาม
เหตุปัจจัย หยั่งถึงไตรลักษณ์ จนมีจิตใจเป็นอิสระ
ไม่หวั่นไหวหรือถูกครอบงำด้วยโลกธรรม
- การเรียนรู้ให้เข้าใจ และรู้จักมนสิการ เป็นต้น
ในการทำงาน และศิลปวิทยาต่างๆ อันไม่มีโทษ

การทำบุญ ๓ อย่างนี้ เราสามารถปฏิบัติหรือฝึกศึกษาพัฒนา
ไปพร้อมด้วยกันทั้ง ๓ อย่าง และทำได้ทุกแห่ง ไม่จำกัดสถานที่

ยกตัวอย่าง ผู้ที่ประกอบอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่ง ขณะ
ทำงานอยู่ ตั้งใจว่าจะจัดสรรหรือปันเงินที่จะได้ส่วนหนึ่งไปช่วยเหลือ
คนเจ็บไข้ หรือมอบให้องค์การการกุศล ก็เป็นทาน (ขันนุพเจตนา)
ตั้งใจทำงานของตนด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และพัฒนาความ
สัมพันธ์อันดีกับผู้ร่วมงาน เป็นต้น ก็เป็นศีล พยายามฝึกใจของตน
ให้สงบ มีอะไรๆ หรือใครๆ กระทบกระทั้ง ก็ไม่หวั่นไหววุ่นวายสะเทือน
อารมณ์ ทำใจให้ร่าเริงแจ่มใส ทำงานด้วยความหมั่นเพียร ด้วยสติ
มีสมาธิในงาน ก็เป็นภาวนา (ด้านจิต) ทำงานนั้นด้วยความรู้จักคิด
มีมนสิการ หาทางแก้ไขปรับปรุงให้ได้ผลดียิ่งขึ้น เป็นต้น ก็เป็น
ภาวนา (ด้านปัญญา)

ยิ่งกว่านั้น เมื่อได้เห็นประสบการณ์ เหตุการณ์ และผู้คน
ทั้งหลายที่เป็นไปต่างๆ หลากหลายอยู่รอบตัวแล้ว มองดูด้วย
ปัญญาที่รู้เท่าทันถึงความจริงของโลกและชีวิต ถอนจิตใจให้พ้น
ขึ้นมาได้จากความรู้สึกที่ชอบใจและไม่ชอบใจ มนสิการถึงความ
เป็นไปนั้นๆ ตามเหตุปัจจัย แล้ววางใจวางท่าที่ต่อเหตุการณ์และ

บุคคลทั้งหลายได้ถูกต้อง มีจิตใจปลอดโปร่งโล่งเบา เบิกบานเป็นอิสระ ทำชีวิตให้มีคุณภาพที่จะเดินหน้าไปในการพัฒนาอย่างสมบูรณ์ ก็เป็น*ภาวนา* (ด้านปัญญา) อีกเช่นกัน

ภาวนาด้านปัญญานั้น มีขอบเขตกว้างขวาง และเป็นแกนของการทำบุญทั้งหมด เพราะเป็นตัวแท้ของสิกขาหรือการศึกษาที่ตรัสไว้ว่า “*ศึกษาบุญ*”

เมื่อรู้จักคิด รู้จักพิจารณา ก็ทำให้จัดปรับและพัฒนาบุญที่เป็นคุณภาพชีวิต ทั้งระดับทาน ระดับศีล และระดับจิตให้ดี และให้ได้ดุล พร้อมทั้งก้าวหน้าขึ้นไปเรื่อยๆ ชีวิตจิตใจจะดีงามและเป็นอิสระ พร้อมไปด้วยกันกับการแผ่ขยายประโยชน์สุขของชุมชน ที่ย้อนกลับมาเป็นสปีปายะ คือเอื้อต่อการพัฒนาชีวิตของบุคคล

อาชีพการงานบางอย่าง เอื้อต่อภาวนามากเป็นพิเศษ เช่น อาชีพแพทย์ พยาบาล และผู้สื่อข่าว เป็นต้น นอกจากทำงานด้วยความคิดที่จะให้ประโยชน์สุขแก่เพื่อนมนุษย์ (ทาน) และด้วยความซื่อตรงต่อหลักการและวัตถุประสงค์ของวิชาชีพ (ศีล) พร้อมทั้งฝึกฝนพัฒนาความรู้ความสามารถ ความชำนาญชำนาญ และคุณสมบัติต่างๆ (ภาวนาด้านจิตและปัญญา) อย่างปกติแล้ว ก็มีโอกาสดูพบเห็นผู้คน และเหตุการณ์ต่างๆ หลากหลาย ทั้งร้ายและดี เห็นความทุกข์ ความสุข และความผันผวนปรวนแปรต่างๆ ในชีวิตของคน และในสังคม ถ้าไม่ปล่อยให้ความชอบชัง และความรู้สึกระหอบระทั้งตัวตน เข้ามาครอบงำใจ แต่มองด้วยท่าทีแห่งการเรียนรู้และมีโยนิโสมนสิการแล้ว จิตใจและปัญญา จะพัฒนามากมาย ทั้งด้านความเข้มแข็งมั่นคง ความมีคุณภาพ และความโปร่งโล่งเบิกบานเป็นอิสระ ซึ่งเป็น*ภาวนา*ที่มีคุณค่าสูงยิ่ง

ทาน ศีล ภาวนา

คือระบบการพัฒนาชีวิต ที่ต้องครบองค์รวม

พูดอย่างสมัยใหม่กว่า ทาน ศีล ภาวนา เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่ต้องประสานกันทั้งระบบ คนจะเดินหน้าและตั้งหน้าเดินไปได้ด้วยดีในการพัฒนาด้านใด คือภาวนา ทั้งระดับจิตและปัญญา ก็ต่อเมื่อ ทาน และศีล มาจัดเตรียมสภาพแวดล้อมรอบตัวให้ปลอดภัยโปร่งโล่งสบาย ไม่มีภัยอันตรายหรืออุปสรรคที่จะบีบคั้นกีดกันขัดขวาง หรือแม้แต่หวาดระแวง

ทาน และศีลนั้น มาช่วยจัดเตรียมสิ่งแวดล้อม ทั้งด้านวัตถุและด้านสังคม ให้เอื้อหรือเกื้อหนุน เหมือนกวาดชำระทางที่จะเดินไป และเตรียมเสปียงไว้ให้พร้อม

แม้แต่ระหว่าง ทาน กับศีล ที่เป็นด้านภายนอกด้วยกัน ก็ต้องประสานและเอื้อต่อกัน เช่น ทาน ช่วยให้คนจำนวนไม่น้อย ไม่ต้องละเมิดศีล เพราะถูกความอดอยากขาดแคลนบีบคั้น หรือเพราะหมดหนทางอย่างใดอย่างหนึ่ง พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศแห่งไมตรีที่เอื้อต่อการมีศีล

ส่วนศีล เช่นการตั้งใจประกอบอาชีพโดยสุจริต และไม่ตกหลุมอบายมุข ก็ช่วยให้คนมีอยู่มีกิน ไม่ต้องแย่งชิงเบียดเบียนกันกับทั้งชีวิตที่ไม่มัวเมากับการเสพสุขส่วนตัว ก็ช่วยให้มีเวลาที่จะเอาใจใส่ทุกข์สุขของเพื่อนมนุษย์ และพร้อมที่จะนำเอาส่วนเกินออกมาแบ่งปันจุนเจือช่วยเหลือกัน

ภาวนาด้านจิต ก็จำเป็นหรือช่วยหนุนทานและศีล เช่นอย่างง่าย ๆ ถ้าไม่มีเมตตากรุณาอยู่ในใจ การให้ คือ ทาน ก็ตาม

การไม่เบียดเบียนผู้อื่น คือ ศิล ก็ตาม ก็จะเป็นการผืนใจ ทำได้ยาก เป็นทุกข์ และไม่เต็มที อีกทั้งไม่จริงจัง ไม่นั่นคงยั่งยืน แต่เมื่อมี เมตตากรุณา ก็ให้และไม่เบียดเบียนเขาด้วยความเต็มใจของตนเอง พร้อมทั้งทำด้วยความสุข เสริมสร้างบรรยากาศแห่งไมตรี และ เป็นการช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยความจริงใจที่ได้ผลจริง เพราะทำ ด้วยใจที่อยากให้เขาเป็นสุข

เมตตาการุณย์ทำให้ท่านเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ระหว่างมนุษย์ในชีวิตที่เป็นจริง ทำให้เกิดภาวะที่แต่ละคนเต็มใจ สละทรัพย์มาร่วมกันสร้างสรรค์โลกให้เป็นแดนแห่งความสุข ไร้การ เบียดเบียน เป็นบุญที่มีชีวิตชีวา ตรงตามหลักการแห่งการสร้างสรรค์ ชีวิตและชุมชน

แต่ถ้าขาดภavanaด้านจิตใจ คนอาจให้ท่าน บริจาคทรัพย์ ด้วยความโลภ โดยหวังจากบุญที่เป็นคุณอำนาจวิเศษอย่างหนึ่ง ให้ มาบันดาลโชคลาภความยิ่งใหญ่ สนองความปรารถนาที่มากยิ่งขึ้นๆ เห็นห่างหรือขาดลอยออกไปจากชีวิตที่เป็นจริง

ภavanaด้านจิต จำเป็นต่อภavanaด้านปัญญา โดยเฉพาะใน การเสริมสร้างคุณสมบัติที่จะทำให้จิตนั้น “นุ่มนวล ครอบงำงาน” พร้อมทั้งจะเป็นสนามปฏิบัติการของปัญญาอย่างได้ผล เริ่มแต่ให้มีความแก้ตัวกล้า เข้มแข็ง ผู้ปัญหา หมั่นใช้ความไตร่ตรองพิจารณา ไม่ยอมต่อความยาก มีใจสงบแน่วแน่ด้วยสมาธิ ไม่ฟุ้งซ่านว่าวุ่น ซึ่งทำให้คิดพิจารณาได้ชัดเจนเป็นลำดับ มีความเด็ดเดี่ยวจริงจัง มุ่งหน้าทะลุตลอด ที่ทำให้การคิดพิจารณาและความรู้ไม่จับจด หรือเินๆ ผ่านๆ พร้อมทั้งมีความอ่อนน้อมถ่อมตน ที่ทำให้ไม่เกิด

ความกระด้างลำพอง ถือตน และถือมั่นในความรู้

ท้ายสุด และสำคัญที่สุด ก็คือ ภาวนาด้านปัญญา ที่เป็นตัวชี้นำบอกทาง แก้ไข จัดปรับ ทำให้หลงตัวพอดี ขยายขอบเขต และให้อิสรภาพแก่ ทาน ศีล และภาวนาด้านจิต พร้อมทั้งพาทาน ศีล และภาวนานั้นขึ้นเดินหน้าสู่ความสมบูรณ์

ถ้าขาดภาวนาด้านปัญญา ทาน แทนที่จะให้เกิดผลดี บางทีกลับก่อผลร้าย การให้อาเจวอกออกไปจากวัตถุประสงค์ที่ถูกต้อง อย่างน้อยก็ไม่พอดี ศีล ก็เช่นกัน จะพลาดจากวัตถุประสงค์ที่แท้ของมัน หรือปฏิบัติด้วยความถือมั่น หลงงมงาย กลายเป็นสี่ลัทธิพตปรามาส

พัฒนาจิตใจ มีคุณใหญ่อันต์

แต่ถ้าขาดปัญญา อาจมีโทษมหันต์

โดยเฉพาะภาวนาด้านจิต ซึ่งมีคุณอนันต์ แต่ถ้าผิดพลาด เพราะขาดปัญญาก็กลายเป็นมีโทษมหันต์

ภาวนาทางจิตนั้น ด้านหนึ่งเป็นการพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ที่เรียกว่าคุณธรรม เช่น เมตตา กรุณา คารวะ กตัญญูกตเวทิตา อีกด้านหนึ่งเป็นการสร้างเสริมสมรรถภาพ คือ ความเข้มแข็งมั่นคงของจิตใจ เช่น วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน สติ และอีกด้านหนึ่ง เป็นการชำระจิตใจให้ผ่องใส เบิกบาน ร่าเริง สดชื่น ผ่องใส มีสุขภาพจิตที่ดี

การพัฒนาคุณสมบัติทั้งหมดนี้ ต้องมีคุณสมบัติอย่างหนึ่งเป็นศูนย์ประสาน และเป็นฐานรองรับ เหมือนจะจัดตั้ง วาง ทำงาน

ประสาน ประกอบ ต่อเติม สิ่งต่างๆ มากมาย ขึ้นส่วนหรือองค์ประกอบทั้งหลาย และการทำงานนั้น จะต้องอาศัยแทนหรือโต๊ะเป็นต้น ที่จะรองรับรวมชิ้นส่วนหรือองค์ประกอบเหล่านั้นไว้ และต้องเป็นที่มั่นคง เรียบ สงบ นิ่ง ไม่แกว่งไกวโยกโคลงโอนเอนเอียงไปเอียงมา องค์ประกอบเหล่านั้นจึงจะตั้งอยู่ได้ และจึงจะทำงานได้ผล คุณสมบัติของจิตที่ว่าเป็น คือ *สมาธิ*^๑ จึงมักเรียกสมาธิ เป็นตัวแทนของการพัฒนาด้านจิตนี้ทั้งหมด (คือเรียกสมาธิ แทน จิตตภาวนา)

อย่างไรก็ตาม ในที่สุด เรื่องของจิตใจทั้งหมดนี้ จะต้องได้รับการนำทางและปลดปล่อยให้เป็นอิสระด้วยปัญญา มิฉะนั้นภาวนาด้านจิต ก็อาจไหลเขวออกไปนอกทาง หรือไม่ก็ติดหลงหรืองมงาย หรืออย่างน้อยที่สุดก็ตัน

ตัวสมาธิเอง ซึ่งมีคุณค่ามาก ทำให้จิตสงบมั่นคง แต่คนยังมีกิเลสที่ทำให้ติดเพลีน ก็มีความโน้มเอียงที่จะเฉื่อยชาเกียจคร้าน^๒ ท่านจึงเตือนว่าต้องมีสติที่จะปลุกเร้ายกจิตขึ้นด้วยวิริยะ

บางคนไม่มีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนา เจริญสมาธิไปไม่ถึงไหน ได้เห็นนิมิตเป็นภาพต่างๆ น่าอัศจรรย์ หลงเอาเป็นจริงเป็นจัง สำคัญตนผิดว่าได้บรรลุธรรมขั้นนั้นขั้นนี้ แม้กระทั่งเข้าใจเอาว่าเป็นนิพพาน

^๑ คีล ก็ทำหน้าที่เป็นฐานรองรับ แต่เป็นที่รองรับตัวผู้ทำงาน เหมือนแผ่นดิน หรือพื้นที่เหยียบย่ำของบุคคลผู้ทำงาน ส่วนสมาธิ เป็นที่รองรับและรวมไว้ซึ่งสิ่งที่ถูกใช้ในการทำงาน

^๒ พลวสมาธิ ปน มนทวิริย สมาธิสส โกสชชุกชุตตา โกสชช อภิภาตติ. แปลว่า: คนที่สมาธิแรง แต่ความเพียรอ่อน ความเกียจคร้านย่อมครอบงำ เพราะสมาธิเข้าพวกกันได้กับโกลีชชะ.

(เช่น ที.อ. ๒/๔๐๓)

ไม่ต้องพูดถึงคนทั่วไป แม้แต่ผู้ชำนาญชั้นครูอาจารย์ บางท่าน
เก่งในฉานสมาบัติ ข้าของมานาน จนจิตใจสงบอยู่เสมอ
เหมือนดับกิเลสหมดแล้ว ก็สำคัญผิดว่าตนเป็นพระอรหันต์ แต่
แท้จริงนั้น ลึกลงไปกิเลสยังคงอยู่ แต่เพียงสงบไปด้วยกำลังสมาธิ
ที่แก่กล้า เหมือนหญ้าที่ถูกศิลาทับไว้ (เช่น วิภังค อ.๕๒๙; วิสุทธิ.๓/๒๖๙) ท่าน
ที่เป็นอย่างนี้ บางที่ยิ่งแก้ไขยาก เพราะมันใจในสิ่งที่หลงผิดโดยไม่รู้ตัว

นับประสาอะไรกับคนทั่วไป ผู้ไม่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับประสบ-
การณ์ทางจิต พอมาประสบกับภาวะดูดึ่มดึ่มดำ ซาบซ่านชุ่มช้ำ
อย่างไม่เคยนึกฝัน ก็ทั้งสำคัญผิด และติดเพลिन ทั้งที่แท้จริงภาวะ
ที่แสนดีอย่างนั้น ก็เป็นเครื่องบอกอยู่ในตัวว่า นั่นคือ ไม่ใช่มรรค
ผล นิพพาน แต่เป็นเพียงอาการของจิตในบางขั้นตอนของการทำ
จิตตภาวนา

ภาวนาด้านจิต แม้ได้สมาธิประณีตเท่าไรๆ ไปได้ไกลที่สุด
ก็คือฉานสมาบัติ และโลกียอภิญญา ซึ่งเก่งกล้ามาก อย่างโยคีฤาษี
ที่มีตั้งแต่ก่อนพุทธกาล พอได้บรรลุแล้ว ก็ดึ่มดำสุขสันต์อยู่กับ
การเล่นฉานกีฬา หรือไม่ก็วุ่นวายอยู่กับเรื่องฤทธิ์เดชปาฏิหาริย์
กลายเป็นการปิดกั้นโอกาสของตนเอง ที่จะบรรลุอิสรภาพแห่ง
ปัญญา

พูดโดยย่อ ภาวนาด้านจิต ต้องระวัง เพราะมีทางเขว จะ
กลายเป็นภาวนาเทียมได้ง่าย เนื่องจากมีประสบการณ์ทางจิตที่ดี
มาล่อหรือหลอกให้ติดหรือเตลิด โดยเฉพาะ

๑. ความรู้สึพิเศษ อัจฉริยะ เหมือนจะมีพลังอำนาจยิ่งใหญ่
๒. ความรู้สึกว่าได้สัมผัสภาวะ หรือแดนเร้นลับ ที่คนสามัญ
ไม่มีทางได้รู้จัก

๓. ได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่อย่างไม่เคยประสบจำพวกนิมิต
ที่ทำให้หลงว่าเป็นจริง และหลงว่าบรรลุนั่นนี่
๔. ความสุขที่ดื่มด่ำเอิบอาบซาบซ่าน หรือสงบลึกซึ้ง อย่าง
ไม่เคยมี

ด้วยเหตุนี้ โยคีฤาษีดาบสในชมพูทวีปที่เก่งกล้ามากจึงมา
ติดเพลินและหยุดตันกันอยู่แถวนี้

จึงต้องระวังไม่ให้ใครพาเอาพระพุทธศาสนากลับไปติด
อยู่แค่ฤาษีชีไพรเหล่านั้น

เป็นอันว่า ถ้าปฏิบัติไป ได้เจออะไรดีทางจิต ต้องรีบคิดว่า
เราอย่าติดอยู่แค่ฤาษี

เรามีสิทธิเสพสัมผัส แต่อย่าติดอย่าหลง ต้องรู้ทัน และผ่าน
มันไป

จำไว้ว่า ภาวนาด้านจิตมีคุณยิ่งที่เกื้อหนุนปัญญา แต่ถ้า
ปฏิบัติผิด กลับยิ่งปิดกั้นปัญญา และพาหลงผิด กลายเป็นมิจฉา-
สมาธิ

สำหรับชาวบ้าน หลายคนมีทุกข์ ประสบปัญหาชีวิตหรือ
กิจการ พอมาบำเพ็ญสมาธิแล้ว ใจสงบสบายก็เลยติดใจ พอเจอ
ปัญหาอะไรหนักๆ หรือทุกข์มากๆ ก็ไปเข้าสมาธิ ไม่ชวนขวยที่จะ
เร่งแก้ปัญหาให้หมดสิ้นไป ตลอดจนไม่ใส่ใจภารกิจที่รับผิดชอบ
กลายเป็นการหลบทุกข์หนีปัญหา ทั้งปัญหาและทุกข์ให้ค้างคา
หมักหมม เป็นปมที่จะก่อความยุ่งยากต่อไปภายหน้า หรือแก่คนอื่น
อย่างนี้เรียกว่าเป็นการปฏิบัติผิด ถือว่าตกอยู่ในความประมาท
ต้องเอาสมาธิมาเป็นฐานให้แก่การเพียรพยายามใช้ปัญญา
จึงจะแก้ปัญหาได้จริงๆ

ปัญญาเป็นยอดรวม ให้ทุกอย่างลงตัวได้ที่

ที่ว่าปัญญาปลดปล่อยจิตให้เป็นอิสระนั้น ให้ดูจากความจริงที่ง่าย ๆ ตามธรรมชาติว่า คนเราเมื่อพบอะไรที่ไม่รู้ หรือตกอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่เข้าใจ เมื่อไม่รู้ว่า สิ่งนั้นคืออะไร เป็นอย่างไร ตนควรจะทำอะไรอย่างไร ก็เกิดความรู้สึกอึดอัด ติดขัด บีบคั้น ทันทึ เรียกว่าเกิดทุกข์ หรือเป็นปัญหา แต่พอรู้ขึ้นมาว่า คืออะไร เป็นอย่างไร จะต้องทำอย่างไร ก็โปร่งโล่ง แก่ปัญหา ดับทุกข์ได้ หลุดพ้นไปทันที

ปัญญาเท่านั้นที่จะดับทุกข์แก้ปัญหได้จริง สมารถดับทุกข์จริงไม่ได้ สมารถช่วยได้เพียงเหมือนพักไว้ก่อน พอให้ผ่อนคลาย แต่ถ้าพักแล้วมันวนอนเพล็นปล่อยเวลาผ่านไป ไม่เอาเวลาพัก และเร็วแรงกำลังที่ได้จากการพักนั้นมาใช้เตรียมการต่อไป ไม่ได้ใช้ปัญญาแก้ปัญหาก็อาจยิ่งซ้ำร้ายให้ปัญหารุนแรงยิ่งขึ้น ทางที่ถูกจะต้องเอาสมาธิมาช่วยทำจิตใจให้สงบมั่นคง ที่จะให้ปัญญาทำงานอย่างได้ผล ดังที่เรียกว่า *เอาสมาธิเป็นบาทแก้ปัญญา* ต้องระลึกไว้ว่า ปัญญาเป็นตัวดับทุกข์แก้ปัญหที่แท้จริง

แม้แต่ในเหตุการณ์เล็กๆ น้อยๆ ในชีวิตประจำวัน ถ้าเราอยู่กับจิตใจที่พบเห็นสิ่งต่างๆ แล้ว ชอบใจบ้าง ไม่ชอบใจบ้าง ก็ต้องเจอปัญหาเกิดทุกข์อยู่เรื่อยๆ วิธีการทางจิต ด้วยการสงบใจ สะกดระงับไว้ ไม่ทำให้พันปัญหาได้จริง ได้แค่ผ่อนหรือพักไว้ ต้องเอาปัญญามาเป็นตัวถอนรากตัดขาด

ปัญญาสามารถเปลี่ยนสภาพจิตใจใหม่ หรือปลดปล่อยจิตให้

หลุดพ้นไป เช่น เจอหน้าคนอื่น เขาบึ้ง เราไม่ชอบใจ ก็โกรธหรือ
เคียด เกิดทุกข์ เป็นปัญหา แต่พอมีโยนิโสมนสิการ ใช้ปัญญา มอง
ไปทางเหตุปัจจัย โดยตั้งข้อพิจารณาว่า เรามีปัญหาอะไร ไม่มีเงินใช้
หรือถูกใครดูมา หรือทะเลาะกับแฟน มีอารมณ์ค้างจากบ้าน ฯลฯ
ใจก็โล่ง หายโกรธ หายเคียด อาจจะเปลี่ยนเป็นสงสารเขา มีกรุณา
และช่วยหาทางแก้ปัญหามาให้เขาด้วย

คนมักประทับใจกับภาวณาด้านจิต ติดอยู่ที่อิทธิฤทธิ์
ปาฏิหาริย์ หรือไม่ก็ที่ความสุขอันลึกซึ้ง อย่างแรกก็เป็นจุดล่อให้เขว
อย่างหลังก็ชวนให้ติดจม ดังได้กล่าวแล้วว่า สุขจากภาวณาด้านจิต
จะเป็นไปในทางดูดดื่มดื่มด่ำ ชูซ่าซาบซ่าน หรือสงบซึ่ง ซึ่งมี
คุณค่าต่อชีวิตอย่างสูง แต่ชีวิตก็ต้องการเพียงชั่วครั้งชั่วคราว
ถ้าไม่รู้จักปฏิบัติให้ถูกต้อง ก็จะเป็นภัย ทำให้ติดเพลินจมอยู่
ไม่ก้าวหน้าต่อไป และตกอยู่ในความประมาท

ขั้นสุดท้าย ชีวิตต้องการความสุขแห่งอิสรภาพของปัญญา
ที่โปร่งโล่งสว่าง ด้วยความรู้เท่าทันถึงความเป็นจริง และวางใจ
ถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย อันเป็นสุขแท้ที่ยั่งยืน

ในที่สุด ว่าโดยพื้นฐาน ปัญญาสำคัญที่สุด เพราะการทำบุญ
เป็นกระบวนการฝึกศึกษาพัฒนาคุณภาพชีวิต คือการทำ
ความดีที่มีการฝึกตนไปด้วย กระบวนการพัฒนานี้จะดำเนินไปได้
ก็เพราะมีปัญหาเข้ามา ชี้นำ บอกทาง แก้ไข จัดปรับหรือปรับปรุง
และทำให้เป็นอิสระ ดังกล่าวแล้ว

พูดให้เข้าใจอย่างง่ายๆ ว่า

ทาน และ ศีล เป็นบุญระดับพฤติกรรม มาฝึกให้เราเคลื่อนไหว
ไหวทำในทางที่ดี แต่ยังคงอาจจะฝืนจิตจำใจหรือหวังผลบางอย่าง

ภาวนาด้านจิต โดยเฉพาะเมตตา มาช่วยให้ทำทานและศีลอย่างเต็มใจบริสุทธิ์ใจและได้ความสุข แต่ภาวนาด้านจิตนั้นก้าวไปกับสมาธิ ที่ทำให้สงบ นิ่ง ซึ่งอาจทำให้เฉื่อย ติด และเพลินหลงได้ พอ**ปัญญา**มาบอกและนำทางให้ ก็แก้ไขจัดปรับให้ทุกอย่างลงตัวพอดี ที่จะเดินหน้าไปถึงจุดหมาย

ขอให้ดูพุทธพจน์ ที่ตรัสในเรื่องอินทรี ๕ ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเรือนชั้นมียอด . . . เมื่อใด เขายกยอดขึ้นแล้ว เมื่อนั้น กลอนเรือนก็จะตั้งได้ที่ มั่นลงได้ . . . เมื่ออริยสาวกมีปัญญาแล้ว ศรัทธา . . . วิริยะ . . . สติ . . . สมาธิ อันเป็นธรรมที่คล้อยตามปัญญานั้น ก็จะทรงตัวได้ที่”

(ถึ.ม.๑๓/๑๐๒๘-๗/๓๐๒)

ต้องไม่ขาดกิจกรรมเสริมปัญญา

พุทธศาสนาจึงจะมีชีวิตชีวา ไม่แห้งเฉา

เนื่องจากพระพุทธานุญาตว่าปัญญาภาวนา คือการพัฒนาปัญญา เป็นข้อปฏิบัติสำคัญ เป็นยอดรวมของภาวนา ที่เป็นการพัฒนาคนทั้งระบบ ดังนั้นท่านจึงให้ความสำคัญแก่ **สวนะ** (การฟัง หรือสดับเล่าเรียน = บุญกิริยาข้อที่ ๘) และ**เทศนา** (การแสดง หรือชี้แจงอธิบาย = บุญกิริยาข้อที่ ๙) อย่างมาก เพื่อให้เราได้ประโยชน์จากกัลยาณมิตร ในการกันพลาด แก้ไข และก้าวต่อไป ในการปฏิบัติทุกอย่าง จนถึงความรู้แจ้งสัมมาธรรม

ในวัดสมัยพุทธกาล และตามพระวินัย มีอาคารหลังหนึ่งที่เป็น

ส่วนประกอบสำคัญ เรียกว่า “อุปัฏฐานศาลา”^๑ เป็นศาลากลางวัดที่ภิกษุทั้งหลายจะได้เฝ้าพระพุทธเจ้าเมื่อเสด็จมาแสดงธรรม แต่ใช้สำหรับกิจกรรมหลายอย่าง เริ่มแต่เป็นหอฉัน (โภชนศาลา) ที่ใช้ประโยชน์ชั่วเวลาสั้น และใช้เป็นที่ประชุมทั่วไป (สันนิบาตศาลา) ทั้งเป็นที่พิจารณาวินิจฉัยเรื่องวินัย เป็นที่พูดธรรม แสดงธรรม สันทนาธรรม คือทั้งธรรมกถา และธรรมสากัจฉา อันเป็นการปฏิบัติตามหลักอภินิหารนิยธรรม (ธรรมที่จะทำให้เจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เช่น หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์)

กิจกรรมหลักหรือการใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่ที่อุปัฏฐานศาลานี้ ก็คือการพบปะสนทนาและแสดงธรรมกัน บางครั้งท่านจึงให้ความหมายของอุปัฏฐานศาลานี้ว่าเป็น “ธรรมสภา”^๒ ดังมีเรื่องทีกล่าวถึงบ่อยๆ ในพระสูตรและอรรถกถาว่า พระสงฆ์กลับจากบิณฑบาตแล้ว หลังภัตตาหาร นั่งประชุม แสดงธรรมหรือสนทนาธรรมกัน พระพุทธเจ้าเสด็จไปที่ศาลานั้น ตอนเย็นๆ คำๆ ภิกษุทั้งหลายสนทนากันค้างอยู่ ตรัสถาม ถ้าพูดให้กันฟังหรือสนทนากันเป็นประโยชน์ดี ก็ประทานสาธุการ ถ้าพูดจาในเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ ก็ตรัสสอนแนะนำ

บางครั้งเสด็จไปถึง ภิกษุบางรูปกำลังอธิบายธรรมแก่ที่ประชุม ก็จะทำทรงหยุดประทับยืนฟังรออยู่ข้างนอก จนจบเรื่องจึงทรงให้สัญญาณ แล้วเสด็จเข้าไป เคยมีบ้างที่ภิกษุบางท่านแสดงธรรมยาว พระองค์ประทับยืนฟังอยู่ข้างนอกจรจนอรุณขึ้น การที่ทรงปฏิบัติ

^๑ มาจาก อุปัฏฐาน (การยืนหรือคอยอยู่ใกล้ๆ, การปรากฏตัว, การเฝ้า, การบำรุงดูแล) + ศาลา (ศาลา, หอ, โรง)

^๒ ดู ความหมาย เช่นที่ วินย.อ.๒/๓๓๙; นิท.อ.๑/๑๙๔; อ.อ.๑๐๖; วินย.ฎีกา ๒/๒๗๗

เช่นนี้ เพราะทรงเคารพธรรม^๑ เช่นเดียวกับที่เมื่อทรงแสดงธรรมไม่ว่าแก่ใคร แม้แต่แก่คนขอทานหรือพรานนก ก็ทรงแสดงโดยเคารพ คือทรงตั้งพระทัยพยายามให้เกิดประโยชน์แก่เขาจริงๆ^๒

บางครั้ง พระพุทธเจ้าทรงมีเรื่องราวสำคัญที่จะทรงบอกแจ้งแก่พระสงฆ์ให้ทั่วถึง ก็ทรงมีพุทธบัญญัติให้มาประชุมที่อุปัฏฐานศาลา ดังเช่นที่เคยประชุมภิกษุหมดทุกรูปในเมืองราชคฤห์บ้าง ภิกษุทั้งหมดในเมืองเวสาลีบ้าง

นอกจากประชุมพิจารณาปรึกษางานการ และมีกิจกรรมเสริมปัญญาภายในวัดแล้ว อุปัฏฐานศาลายังเป็นช่องทางสื่อสารกับชุมชนอื่น หรือกับสังคมใหญ่ภายนอกอีกด้วย ดังเช่นเป็นที่พระอัครคันตุกะมาพบพระในวัดเป็นต้น

ถ้าเทียบกับสภาพปัจจุบันจะเห็นว่า กิจกรรมหรือนุญกรรมหลักส่วนนี้ได้เลือนลาง หรือแม้กระทั่งจางหายไปจากวิถีชีวิตและบรรยากาศในวัดวาอารามทั่วไปจำนวนมากหรือส่วนใหญ่ ถ้าจะให้พระพุทธศาสนาฟื้นชีพขึ้นมาอย่างเป็นแก่นสาร ก็จะต้องพยายามจัดให้มีบุญกรรมแห่งสวณะและเทศนาในอุปัฏฐานศาลานี้ กลับขึ้นมาอีกในรูปใดรูปหนึ่ง

สำหรับคฤหัสถ์ นอกจากฟังธรรมจากพระสงฆ์แล้ว นอกวัดก็จะต้องมีบุญกรรมทางปัญญา คือกิจกรรมชี้แจงอธิบายสนทนาปรึกษาต่างๆ ที่เสริมปัญญาด้วย

ในชมพูทวีปสมัยโบราณ เมื่อมีการปกครองระบบคณาธิปไตย

^๑ เช่นอย่างเรื่องใน อจ.นวก.๒๓/๒๐๘/๓๗๑

^๒ ดู อจ.ปญจก.๒๒/๔๙/๑๓๗

(ที่บางท่านเรียกว่าแบบสามัคคีธรรม) ซึ่งชนชั้นปกครองจำนวนมากบริหารงานร่วมกัน เช่น แคว้นวัชชี และแคว้นมัลละ เป็นต้น ในแคว้นเหล่านี้ มีศาลาว่าการแผ่นดินอยู่กลางเมือง เรียกว่า *สันถาคาร* (หรือ*สันฐาคาร*) หรือ*สันถาคารศาลา*

เมื่อมีกิจการงานเมืองเกิดขึ้น ราชาทันทีจะต้องมาประชุมปรึกษาพิจารณาและวินิจฉัยร่วมกัน ชาวคนเดียวยังไม่ได้ ถ้าไม่อาจมาร่วมประชุมต้องมอบฉันทะ

ไม่ว่าจะเป็นการสงคราม เช่น จะจัดเตรียมกำลังช้าง ม้า รถเท่าไร เตรียมเสบียงอย่างไร หรือการบำรุงบ้านเมือง เช่น จะเริ่มการไถ หว่าน ไร่หรือยัง หรือจะต้อนรับแขกเมืองอย่างไร ตลอดจนเรื่องราวที่ตึงามเป็นประโยชน์แก่ประชาชนหรือแก่สังคมโดยทั่วไป เช่นเรื่องพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ดังที่มัลลกษัตริย์ใช้ *สันถาคาร*เป็นที่จัดพิธีบูชาพระธาตุของพระพุทธเจ้าหลังพิธีถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ พุทธสัน ๆ ว่า ไม่ว่าจะมีความซุกซนหรือโลภกตถจริยา ก็มาร่วมกันประชุมพิจารณา มีมติร่วมกัน

นอกจากใช้เป็นที่ปรึกษาการแผ่นดินแล้ว ก็เป็นศาลาประชาคมของราษฎรทั้งหลายด้วย แม้ในแคว้นที่เปลี่ยนการปกครองเป็นแบบเอกราชย์หรือราชาธิปไตย ไม่ใช้ *สันถาคาร* หรือ *สันฐาคาร* ในการบริหารงานแผ่นดินแล้ว เช่นที่เมืองราชคฤห์ และสาวัตถี ก็ยังมี *สันถาคาร*เป็นที่มาพบปะชุมนุมกันของประชาชน เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ และจัดหรือมีกิจกรรม โดยเฉพาะการสนทนาถกเถียงปัญหาต่างๆ^๑ เช่น เรื่องทศกัณฐ์ลักพานางสีดา

^๑ ผู้สนใจอาจดู ม.อ.๓/๑๓; ส.อ.๓/๑๐๒; อ.อ.๓/๒๒๙ ฯลฯ

(จாமายณะ) เรื่องอะไรแน่เป็นมงคล (ที่มาส่วนหนึ่งของมงคลสูตร)
เรื่องพุทธลักษณะ ฯลฯ

แม้แต่การทำบุญ หรือนักกิจกรรมบุญกลุ่มเพื่อนหมวมานพ
ซึ่งอยู่ในหมู่บ้านเล็ก ๆ ก็ยังใช้ที่กลางบ้าน หรือสถานที่ตามธรรมชาติ
ประชุมปรึกษาหารือการทำงานที่ร่วมกันทำ พร้อมทั้งหาและให้ความรู้
แก่กัน

เมื่อชุมชนใหญ่ขึ้นอย่างในปัจจุบัน ถ้ามีศาลาหมู่บ้าน หรือ
สันถาคาร/สันฐาคาร ทำนองนี้ เป็นที่ประกอบบุญกรรม ในการ
ประชุมปรึกษาหารือกิจการ และจัดกิจกรรมเสริมปัญญา รวมทั้ง
เป็นที่สื่อสารสัมพันธ์แลกเปลี่ยนความรู้และประสานความร่วมมือ
กับคนต่างชุมชน ตลอดจนถึงคนใหญ่ภายนอก ก็จะเป็นทางแห่ง
ความเจริญงอกงามของชุมชนได้เป็นอย่างดี^๒

ที่ยกเรื่องเก่ามาพูดนี้ ก็เพื่อทบทวนให้เห็นและได้คิดว่า
พระพุทธรูปศาสนาให้ความสำคัญแก่การพัฒนาปัญญา และการ
เรียนรู้เพื่อให้เกิดปัญญาภวานานั้น ด้วยระบบชุมชนกัลยาณมิตร
ที่ร่วมกันและเอื้อต่อกัน ในการพาให้ทั้งตนเองและชุมชนก้าวไป

^๒ คนไทยเวลานี้ ไม่ว่าชาวบ้านหรือชาวเมือง ถูกมองว่าเป็นคนที่เห็นแก่สนุกสนานบันเทิง
ถ้ามีศาลาหรืออาคารสำหรับกิจกรรมส่วนรวม ก็จะคิดถึงการเล่นสนุก สันทนาการ
แต่จะชุมนุมกันเล่นสนุก เสพสุรา ตลอดจนการพนัน ถ้าเป็นกันอยู่อย่างนี้ ชีวิตและ
สังคมจะเอาดีไม่ได้

ถ้าจะเป็นชาวพุทธกันให้สมชื่อ ชุมชนจะต้องพิสูจน์ความเข้มแข็ง และเดินหน้าใน
บุญให้ได้ เช่น ถ้าสร้างสันถาคารหรืออุปัฏฐานศาลาขึ้นมา ก็ชวนกันตั้งกติกาว่า สุรา
ยาเสพติด การพนัน จะขึ้นศาลาหรืออาคารนี้ไม่ได้ และจะต้องเน้นกิจกรรมสังสรรค์ที่ส่งเสริม
คุณภาพชีวิตจิตใจและปัญญา

ถ้ายังอ่อนแอ เรรวน หรือไม่มั่นใจ ก็อาจใช้ศาลาวัดเป็นที่เริ่มต้นกิจกรรมของ
ชุมชนไปก่อน และต้องรักษากติกาข้างต้นนั้นให้ได้

ด้วยกันในความเจริญงอกงาม บรรลุประโยชน์สุข

ชุมชนชาวพุทธยุคปัจจุบัน ไม่ควรจะปล่อยตัวเสื่อมถอยชบเซา เมื่อรู้ตัวมองเห็นความห่างเหินและความคับแคบคลาดเคลื่อน ในเรื่องการทำบุญ โดยเฉพาะระดับปัญญาภวานี้แล้ว ก็ควรจะ รื้อฟื้นกิจกรรมเสริมปัญญาตามคติเดิมนี้อันขึ้นมาจัดทำ ให้ได้สาระ สำคัญ คือการประชุมปรึกษาทำกิจกรรมร่วมกัน และการเสริม เพิ่มพูนปัญญา ให้ความเจริญหรือพัฒนาในบุญ ปราบกฎผลชัดเจน ออกมาในชีวิตที่เป็นจริง

“บุญ” กับ “อภัย” หมั่นเทียบกันไว้

ความเข้าใจจะได้ไม่ถอยหลังลงหลุมพราหมณ์

เนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นคำสอนใหม่ ที่เกิดขึ้น ท่ามกลางสภาพเดิม หรือภูมิหลังแห่งลัทธิศาสนาที่พระพุทธเจ้า ทรงติเตียนหรือคัดค้าน เพราะฉะนั้นจึงควรทบทวนเทียบความ แตกต่างไว้เสมอๆ ทั้งเพื่อความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนา ให้ชัดเจน และเพื่อไม่ให้ถอยกลับไปตกหลุมของลัทธิศาสนาเก่า จึงขอย้อนกลับไปทบทวนความแตกต่างนั้นอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อพระพุทธเจ้าเข้าประดิษฐานพระพุทธศาสนาในเมือง ราชคฤห์ นครหลวงของแคว้นมคธ ก็ทรงเริ่มล้มเลิกการบูชาอัญมณีที่ ชกิลิ ๑๐๐๐ มีอุรุเวลกัสสปเป็นต้น ผู้เป็นหัวใจของชาวเมืองราชคฤห์ ได้ละเลิกทั้งความนิยมอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ และการบูชาไฟ มาขอ บรรพชาอุปสมบทตามเสด็จพระพุทธเจ้า

ณ มหาสมามคม มีพระเจ้าพิมพิสารมคธราชเป็นประธาน ที่

รอสดับธรรมกถาของพระพุทธเจ้า ในเมืองราชคฤห์ เมื่อ
พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า

“ดูกรท่านผู้เป็นชาวถิ่นอุรุเวลา เป็นอาจารย์สอนเหล่า
ชฎิลทั้งหลาย ผู้ฝ่ายพอมเพราะการบำเพ็ญพรต ท่านมอง
เห็นเหตุผลอะไร จึงได้ละทิ้งไฟ (บุชชายัญ) เสีย?”

พระอุรุเวลกัสสปะ อดีตหัวหน้านักบวชชฎิลผู้บูชาไฟ ได้
ประกาศสารภาพต่อพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าว่า

“การบูชาัญญทั้งหลาย ย่อมหมายถึงไฟปรารถนาซึ่ง
ประดากาม ทั้งรูป เสียง รส และอิสตรี ข้าพระองค์ทราบ
แล้วว่า สิ่งที่ปรารถนาอย่างนี้เป็นมลทินในชีวิต จึงมิได้ติด
ใจในการเช่นสรวงบูชา”

(วินย.๔/๕๗/๖๖)

คำสอนคัดค้านและแนะนำให้เลิกบูชาัญญ มีในพระไตรปิฎก
อีกมากมาย ขอยกมาอีกแห่งหนึ่ง เป็นคำตรัสของพระเจ้าเนมิราช
โพธิสัตว์ว่า

“ราชา กษัตริย์ และพราหมณ์ทั้งหลายจำนวนมาก
มาย บูชายัญญกันแล้วต่าง ๆ หลากหลาย ก็ไม่ล่วงพ้นภาวะที่
ต้องจากโลกนี้ไป...ข้าพเจ้าจะหม่อมไหว้อย่างไม่จำกัดเวลา
ต่อบุคคลผู้ประพฤติตรงตามธรรม ไม่ว่าจะมิชาติตระกูลหรือ
ไม่ เพราะว่ามีวถมนุษย์มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ คนทุกวรรณะ
เมื่อไม่ตั้งอยู่ในธรรม ย่อมคว่ำลงสู่นรก คนทุกวรรณะ
ประพฤติธรรมอันอุดมแล้ว ก็ย่อมบริสุทธ์ (เหมือนกัน)”

(ขุ.ชา. ๒๘/๕๒๗/๑๓๓; ๕๓๐/๒๐๐)

^๑ “เปตตต” อรรถกถาว่า หมายถึง การว่ายนอยู่ในกามภพ

คนทั้งหลายทั่วไป ปรรณากามสุข ทรัพย์ อำนาจ ความยิ่งใหญ่ และการเกิดในสวรรค์ พรหมณ์สนองความปรารถนาของคนเหล่านั้น โดยให้บุญช้ายัญ คนที่มีหรือได้กามสมบัติ มีทรัพย์ อำนาจ และความยิ่งใหญ่อยู่แล้ว ก็ยิ่งปรารถนาสิ่งเหล่านั้นยิ่งๆ ขึ้นไปอีก พรหมณ์ก็สนองด้วยการให้ประกอบพิธีบุญช้ายัญที่ใหญ่โตโอฬาร ยิ่งขึ้นๆ ดังเช่น อัศวเมธ อย่างที่เคยกล่าวถึงแล้ว ตลอดจน สรรพเมธ (ฆ่าครบทุกอย่างบุญช้ายัญ รวมทั้งมนุษย์)

กล่าวโดยย่อ เมื่อพระพุทธศาสนาแผ่ขยายออกไป คำสอนใหม่ของพระพุทธเจ้า ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบความคิดและวิถีชีวิตของประชาชน ต่างออกไปจากความเชื่อเก่าในศาสนาพรหมณ์ โดยแยกเป็น ๒ ส่วน

๑. ในแง่จุดหมาย ยอมรับความต้องการของมนุษย์ แต่ให้ขัดเกลาประณีตขึ้นไปจนเปลี่ยนแปลงใหม่ได้ โดยอาจแยกเป็น ๒ ระดับ

- ๑) ยังปรารถนากามสุข ทรัพย์ ยศ สวรรค์ เป็นผลตอบแทน แต่ให้ใส่ใจประโยชน์สุขของชีวิตและชุมชนในปัจจุบัน ไปพร้อมกันด้วย (=กรณีทั่วไป)
- ๒) ละผลตอบแทนที่สนองความเห็นแก่ตนโดยสิ้นเชิง มุ่งนิพพาน เพื่อวิมุตติ วิสุทธิ สันติ และอิสรภาพที่แท้จริง^๑

^๑ ต่อมายุคหลังพุทธกาล พรหมณ์ปรับปรุงหลักการของตนอย่างทีกลายเป็นฮินดู และหันไปเน้นที่คำสอนพร้อมทั้งข้อปฏิบัติแบบสละโลกด้วย กลายเป็นแนวใหม่ใหม่ ดังที่ได้เพิ่ม "สันยาสี" (นักบวชเร่ร่อน ที่สละทุกอย่างเพื่อมุ่งต่อโมกษะ) เข้าเป็นอาศรมสุดท้ายในหลัก *อาศรม ๔* [แต่ก่อนเน้น เข้าใจกันว่า พรหมณ์มีหลักอาศรม ๔ มาก่อนพุทธกาล แต่ปัจจุบันนี้ เป็นที่รู้และยอมรับกันแล้วว่า พรหมณ์ยุคฮินดูได้เพิ่ม "สันยาสี" ขึ้นมาภายหลัง ด้วยอิทธิพลของพระพุทธศาสนา ดังที่แม่แต่มามีไวเวกานันทะ นักบวชฮินดูคนสำคัญ แห่งยุคปัจจุบัน ก็ได้ยอมรับ ดู Lalmani Joshi, *Studies in the Buddhist Culture of India* (Delhi: Motilal Banarsidass, 1987), pp.340, 348, 367]

ซึ่งทำให้พร้อมที่จะบำเพ็ญกิจ เพื่อประโยชน์สุขของ
พหุชน และคนทั้งโลก (เช่นเรื่องชฎิลที่กล่าวแล้ว)

๒. ในแง่วิธีการ เน้นการไม่เบียดเบียนผู้อื่น และพัฒนา
ชีวิตของตนเอง เริ่มแต่ให้เลิกการบูชาด้วยสิ่งอื่น (ถ้าใครยัง
เคยชินติดในการบูชาด้วย ก็ให้เปลี่ยนวิธีบูชา จากการทำลาย
ชีวิตสังเวทยเทพเจ้า มาเป็นการบำเพ็ญทานบำรุงเลี้ยงชีวิตของคน
และสัตว์ทั่วไป)° โดยให้เปลี่ยนจาก **ยัญกรรม** มาเป็น **บุญกรรม**
และก็อาจจะแยกได้ ๒ ระดับ เช่นกัน

- ๑) การทำบุญ/บุญกิริยา/บุญกรรมต่างๆ ไป คือ ทาน ศีล
ภาวนา ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ที่ยัง
ปรารถนาภามและภพ (เรียกรวมๆ ว่า **โอปธิกบุญ**)
- ๒) การฝึกศึกษาพัฒนาตน ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ในระบบ
ไตรสิกขาที่สมบูรณ์ เพื่อดำเนินอริยมรรคอย่างบริสุทธิ์
สละภามและภพสิ้นเชิง (ยอมให้เรียกเป็นบุญว่า **นิริรูปิบุญ**
หรือ **อนุปธิกบุญ** หรือ **โลกุตตรบุญ**)

บางที่พราหมณ์ก็ใช้คำว่า บุญ แต่ความหมายต่างกัน อาจ
พูดง่ายๆ ว่า พราหมณ์ว่า บูชาด้วยแล้วจะได้บุญ แต่พุทธว่า ต้อง
ทำบุญ จึงจะได้บุญ (ถ้าบูชาด้วย ก็กลายเป็นบาป) บุญของ
พราหมณ์เป็นอำนาจพิเศษที่เกิดจากการทำให้เทพเจ้าโปรดปราน
แต่บุญของพุทธเป็นคุณสมบัติพิเศษของชีวิตที่เกิดจากการทำเหตุ
ปัจจัยซึ่งเป็นอำนาจในตัวของธรรมชาติ

° ตัวอย่างเช่น ฎีกาพันตสูตร, ที.ที.๗/๑๗๗-๒๓๘/๑๖๒-๑๗๑; มามสูตร, ขุ.สุ.๒๕/๓๖๑/๔๒๐

ถ้าพระไม่สอนหลักการทำบุญให้ตรงไว้ ไม่เข้าคนไทยคงหันไปบูชายักษ์

อาจสรุปข้อแตกต่างระหว่าง *ยัญกรรมของพราหมณ์* กับ *บุญกรรมของพระพุทธศาสนา* อีกแบบหนึ่ง ดังต่อไปนี้ (การที่เขียนไว้นี้ มิใช่เพียงเพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างการทำบุญ กับ การบูชายักษ์ที่มีการฆ่าสัตว์ หรือฆ่าคนบูชาเทพเจ้าเท่านั้น แต่เพียงมองยัญกรรมในความหมายที่กว้าง คือการกระทำที่มีลักษณะเป็นการอ่อนน้อมขอผลจากอำนาจดลบันดาลโดยทั่วไป)

๑. ในแง่จุดหมาย

- พราหมณ์สนับสนุนให้ปรารถนากาม ทรัพย์ อำนาจ ความยิ่งใหญ่ ที่เป็นผลตอบแทนส่วนตัวอย่างเต็มที่ แม้ต้องเบียดเบียนชีวิตของผู้อื่น^๑
- พุทธศาสนายอมให้ปรารถนากามเป็นต้นนั้น แต่ไม่ให้เบียดเบียนผู้อื่น โดยเฉพาะให้คำนึงถึงประโยชน์สุขแห่งชีวิตของตนและของชุมชนไปด้วยพร้อมกัน (หลักไม่เบียดเบียนตน – ไม่เบียดเบียนผู้อื่น, หลักอัตตัตถะ/ประโยชน์ตน – ประัตถะ/ประโยชน์ผู้อื่น คู่กันไป)

๒. ในแง่หลักการ

- พราหมณ์ถือว่า ทุกสิ่งอยู่ภายใต้อำนาจของเทพเจ้าที่จะจัดสรรบันดาล ไม่ว่าจะชีวิตหรือสังคมก็ต้องขึ้นต่อ

^๑ ที่ว่านี้ มิใช่หมายความว่า พราหมณ์จะมีแต่ความชั่วร้าย ไม่มีคำสอนให้ทำความดี ศาสนาพราหมณ์ก็มีคำสอนให้ทำความดี แต่จำกัดอยู่ในหมู่ชนร่วมวรรณะ หรือมุ่งความดีงามสำหรับสังคมของพวกเขา โดยเฉพาะมีการปฏิบัติที่โหดร้ายทารุณต่อคนวรรณะต่ำเป็นอย่างมาก

เทวประสงค์ **ความโปรดปรานของเทพเจ้าเป็นตัวกำหนด** มนุษย์จึงต้องเช่นสรวงบูชาัญญ เพื่อเอาอกเอาใจเทพเจ้าให้บันดาลผลที่ปรารถนา

- พุทธศาสนาสอนว่า สิ่งทั้งหลายเป็นไปตามธรรมดา คือกฎธรรมชาติแห่งเหตุปัจจัย ชีวิตของบุคคลจะทราบหรือประเสริฐ (ม.อ.๑๔/๕๘๑/๓๗๖) โลกคือสังคมมนุษย์จะเป็นไปอย่างไร (ม.ม.๑๓/๗๐๗/๖๔๘) ก็อยู่ที่มนุษย์สร้างสรรค์ปรุงแต่ง ด้วยกรรม คือเจตจำนงที่แสดงออกเป็นการกระทำต่างๆ **เจตจำนงของมนุษย์พร้อมด้วยกฎธรรมชาติเป็นตัวกำหนด** มนุษย์จึงต้องทำความดีเพื่อสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมที่ดี

๓. ในแง่วิธีการ

- พราหมณ์สอนว่า ผลที่ปรารถนาจะสำเร็จด้วยการ **บูชาัญญ** หรือ **ยัญกรรม** คือ เช่นสรวงอ่อนน้อมต่อเทพเจ้า ซึ่งแยกประเภทเป็นยัญพิธีต่างๆ มากมาย
- พุทธศาสนาสอนว่า ผลที่ปรารถนาจะสำเร็จด้วยการ **ทำบุญ** หรือ **บุญกรรม** คือ การทำความดี ที่แยกประเภทเป็น ทาน ศีล ภาวนา

๔. ในแง่ลักษณะที่ปรากฏ

- ยัญกรรมของพราหมณ์นั้น เป็นพิธีกรรม เพื่อติดต่อสื่อสารกับเทพเจ้า โดยต้องอาศัยพราหมณ์ เป็นผู้ประกอบพิธี มุ่งที่ความพอใจโปรดปรานของเทพเจ้า ฉะนั้น โดยทั่วไป จึงต้องพยายามทำให้ใหญ่โตโอ้อ่า

มีการตระเตรียมมาก ใช้เงินทองมหาศาล (มหารัมภะ)^๑

- การทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นการกระทำตามหลักเหตุปัจจัยในกฎธรรมชาตินี้ คือหลักกรรม มุ่งทำชีวิตให้มีคุณสมบัติต่างๆ เพิ่มขึ้น เช่น เรื่องของการฝึกศึกษาพัฒนาตน ด้วยการทำความดีให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชีวิตและชุมชน เป็นเรื่องของกิจกรรมในชีวิตจริง ความสำคัญอยู่ที่เจตนาและคุณสมบัติของการกระทำนั้นเอง เช่นความยิ่งใหญ่ของจิตใจที่เสียสละ จึง**ไม่ต้องเตรียมการมากมาย**ให้ใหญ่โตโอฬาร (นิรรัมภะ)^๒

^๑ คำประกอบพิธีที่มอบให้แก่พรหมณ์ เรียกว่า “ทักษิณา” (บาลี = ทักขิณา) พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เปลี่ยนมาเป็นคำเรียกแทนที่ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ด้วยศรัทธา เชื่อกกรรม “ภิกษุสงฆ์เป็นทักษิณเอย (ผู้ควรแก่ทักษิณา) เพราะชักนำชาวบ้านในกัลยาณธรรมทั้งหลาย” (ที.อ. ๓/๒๙๑) ไม่ใช่เพราะมาประกอบพิธีให้

^๒ ในพระพุทธศาสนา พิธีกรรมมีบ้างเพียงเป็นส่วนประกอบเพื่อเป็นเครื่องนัดหมาย สร้างความรักพร้อม ช่วยเหลือสละ และให้มีแบบแผนทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องฝึกวินัย แต่ต่อมามีแนวโน้มที่จะเน้นหรือนิยมพิธีกรรมมากขึ้น จนพิธีกรรมตามแบบพรหมณ์ก็เฟื่องขึ้นมา ฉะนั้น จะต้องไม่ประมาท ต้องระวังไม่ให้กลายเป็นว่า มีแต่เครื่องปรุงแต่งรสาหาเนื้อหรือสาระไม่ได้

ยกตัวอย่างเช่น ในเรื่องทาน พระพุทธเจ้าทรงเน้น**สัปปริสทาน** (การให้อย่างสัตบุรุษ) ให้ให้ของสะอาด ประณีต สมควร ด้วยศรัทธา โดยเคารพ ถูกเวลา ด้วยพิจารณา โดยมีจิตผ่องใส เป็นต้น ไม่กล่าวถึงพิธีกรรม (ดู ม.อ. ๑๔/๑๕๑/๑๑๔; อัง.ปฎิจก. ๒๒/๑๔๗-๘/๑๕๒; อัง.อุฎฺฐก. ๒๓/๑๒๗/๒๔๘; อัง.นวก. ๒๓/๒๔๘๘/๔๐๕)

ภู่วัดให้กลับเป็นนาบุญ ก็จะมีทุนสร้างชุมชนที่ดี

ข้อที่ต้องย้ำไว้เป็นพิเศษ ก็คือ หลักความสัมพันธ์อย่างเกื้อกูลกัน และความเจริญงอกงามไปด้วยกัน ระหว่างบุคคลกับชุมชน หรือระหว่างชีวิตกับสังคม

ด้วยทาน และศีล ซึ่งรวมทั้งสัมมาอาชีวะและไวยาวัจจ์ หรือ พยาวัจจ์ บุคคลก็จะช่วยกันสร้างสรรค์ชุมชนให้อยู่ดี มีความเจริญงอกงามมั่นคง และเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความเจริญงอกงามและประโยชน์สุขของทุกคน

ด้วยภาวนาทั้งด้านจิตและด้านปัญญา แต่ละคนก็จะทำชีวิตของตนให้ดีงาม มีความสุขความเจริญ เป็นชีวิตที่ประณีตประเสริฐ เข้าถึงประโยชน์สุขที่สูงยิ่งขึ้นไป^๑ พร้อมทั้งเป็นผู้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้แก่เพื่อนร่วมชุมชน และเป็นผู้นำชุมชนได้อย่างดี

ทุกคนรับผิดชอบต่อชีวิตของตน และทุกคนอยู่ในชุมชน ทุกคนเมื่อเป็นพุทธศาสนิกชน ก็ควรปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า อย่างน้อยก็ให้ชีวิตและชุมชนของตนเป็นเครื่องพิสูจน์ความเป็นชาวพุทธ ด้วยการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการนี้

ถ้าชาวพุทธทำชีวิตและชุมชนของตนให้เป็นผลพิสูจน์ของการทำบุญไม่ได้ จะเรียกสังคมไทยว่าเป็นสังคมพุทธได้อย่างไร

โดยเฉพาะองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่สำคัญของชุมชน ที่รู้กัน

^๑ หมายถึง *อัตถะ ๓* คือ ประโยชน์ที่ตาเห็น (ทิฏฐธัมมกัตถะ) ประโยชน์แลยตาเห็น (สัมปรายิกัตถะ) และประโยชน์สูงสุด (ปรหมัตถะ) พร้อมทั้งอัตถะอีก ๓ คือ ประโยชน์ตน (อัตตัตถะ) ประโยชน์ผู้อื่น (ปรัตถะ) และประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย (อุภยัตถะ)

สืบมาว่า เป็นศูนย์กลางของชุมชนไทย ก็คือ วัด จะต้องหันมา
ทบทวนและเสริมย้ำจิตสำนึกกันให้จริงจังหนักแน่นว่า วัดเป็นศูนย์กลาง
กลางของชุมชนไทยขึ้นมา และจะคงเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทย
อยู่ต่อไป ก็เพราะเป็นนาบุญของชุมชน

**พระสงฆ์กับชาวบ้าน หรือวัดกับชุมชน จะต้องหมั่นทบทวน
ตรวจสอบความสัมพันธ์ต่อกันให้ถูกต้องตามพุทธโอวาท ทั้งหลัก
อามิสทาน-ธรรมทาน และข้อปฏิบัติในทศ ๖**

ขณะที่ชาวบ้านอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ โดยตั้ง
จิตกุศล มุ่งหมายใจจะทำวัดให้ดีให้เป็นแหล่งแห่งบุญ และเปิด
ประตู ทั้งประตูบ้านและประตูใจ ที่จะรับพระธรรมคำสอน พระ
สงฆ์ก็ตั้งใจ“อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม” คิดหวังให้ชุมชนหรือหมู่
บ้านอยู่กันดีมีความสุข ปราศจากการเบียดเบียน และใส่ใจให้
ความรู้แนะนำสั่งสอนพ่อแม่เรือนและลูกหลานของเขา ให้
เจริญงอกงามในบุญที่จะทำชีวิตให้ดี มีความสัมพันธ์อันเกื้อกูล
แต่ไม่เลยเถิดไปจนกลายเป็นคลุกคลี

พระภิกษุสามเณรในวัดของชุมชน จะต้องอุทิศตนให้แก่การ
ฝึกศึกษาพัฒนาตนในไตรสิกขา พร้อมกับมีความสามารถและ
เอาใจใส่ที่จะชักจูงแนะนำชาวบ้านให้เจริญพัฒนาในบุญกิริยา
ทั้ง ๓ อย่างสมบูรณ์ตามความหมาย ให้ชาวบ้านมีศีล ๕ เว้น
อบายมุข ขยันหมั่นเพียรประกอบการทำงานอาชีพ ช่วยเหลือเกื้อกูล
กัน ร่วมกันทำท้องถิ่นให้น่าอยู่เป็นรมณีย์ สร้างสรรค์ชีวิตและ
ชุมชนของตนด้วยความร่วมแรงร่วมใจ ให้ชุมชนรื่นรมย์สามัคคี
และให้ชีวิตดีงามมีความสุข

ถ้าพระสงฆ์ปฏิบัติได้แบบนี้ ก็จะทำให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยเป็นนาบุญอย่างดี ซึ่งเป็นแหล่งที่บุญจะเจริญงอกงามแผ่ขยายประโยชน์สุขแก่ชุมชนและประชาชนได้สมจริง

ถ้าเราช่วยกันทำให้พระสงฆ์และวัดเป็น*ศูนย์นาบุญของชุมชน*อย่างนี้ได้ สังคมไทยก็จะชื่อว่ารู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ พระพุทธศาสนาก็จะชื่อว่าอำนวยความสะดวกแก่พหุชนสมความมุ่งหมาย วัดก็ยังคงเป็นศูนย์กลางของชุมชนอยู่ต่อไป และอย่างนี้จึงจะเป็นความเจริญมั่นคงที่แท้ของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาจะเป็นศาสนาประจำชาติ เมื่อวัดเป็นนาบุญที่แท้ของชุมชน ความยิ่งใหญ่ของพระพุทธศาสนาอยู่ที่บุญซึ่งเกิดมีคุณค่าส่งผลเป็นความสุขความเจริญงอกงามแก่ชีวิตและชุมชนหน่วยเล็กๆ น้อยๆ ที่แผ่กระจายทั่วแผ่นดินไทย หาใช่อยู่ที่ความใหญ่โตโอ้อ่าของวัดถู่หรือรูปแบบใดๆ ไม่

ถ้าคนไทยไม่สามารถฟื้นฟูชีวิตและชุมชนขึ้นในบุญอย่างที่กำลังข้างต้น ถึงจะจัดตั้งวัดถู่และรูปแบบอะไรที่ยิ่งใหญ่ตระการตาขึ้นมาเท่าใด ก็จะไม่อาจรักษาพระพุทธศาสนาและดำรงสังคมไทยให้ยืนยงอยู่ได้



เมตตาภาวนา - อหิงสา

บุญ เพื่อสร้างสรรค์โลก

มนุษย์ก็เป็นพรหมสร้างสรรค์โลกได้

ไม่ต้องรอให้พระพรหมมาเสกสรรบันดาล

ในบรรดาบุญทั้งหลายทั้งปวง มีบุญอยู่อย่างหนึ่งที่พระพุทธศาสนาถือเป็นบุญที่สูงมาก และเน้นเป็นพิเศษ คือ **เมตตา**

วงการศาสนาและการเมืองระหว่างประเทศ ถือกันและยกย่องว่า **หลักอหิงสา** ที่ฝรั่งแปลกันว่า nonviolence มาจากคำสอนในพระพุทธศาสนาและศาสนาเซน

หลักอหิงสานี้ปรากฏเด่นขึ้นมา เมื่อมหาตมคานธีนำมาใช้ในการดำเนินงานเพื่อกู้อิสรภาพของอินเดีย และเป็นหลักการที่วงการเมืองและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมยังนำมาใช้เป็นอุดมการณ์กันอยู่เรื่อยมา เช่น ขบวนการเรียกร้องสิทธิพลเมืองของมาร์ติน ลูเธอร์ คิง ในสหรัฐฯ และการเรียกร้องสันติภาพของทะเล ลามะ ประมุขแห่งชนชาวมุสลิมที่จาริกไปทั่วโลก โดยเฉพาะในประเทศตะวันตก

คำฝรั่งอีกคำหนึ่งที่อยู่ในประเภทเดียวกัน คือ pacifism ซึ่งแปลได้ว่า “สันตินิยม” ตำราใหญ่ของฝรั่งชุดหนึ่งถึงกับเขียนว่า



“ขบวนการสันตินิยมที่แพร่สุดมาจากพุทธศาสนา”^๑

อย่างไรก็ตาม ในพระพุทธรูปศาสนาเอง แม้ว่าอหิงสาจะเป็นคุณธรรมอย่างหนึ่ง แต่ยังไม่ใช่ว่าตัวหลักแท้ๆ อหิงสายังเป็นคำเชิงปฏิเสธ แปลว่าไม่เบียดเบียน ท่านใช้เป็นคำบรรยายอาการแสดงออกด้านหนึ่งของ “เมตตา” (ตามหลักถือว่า อหิงสาตรงกับกรุณา)

เมตตาจึงจะมีความหมายเชิงบวกเต็มที่ คือความรัก ความปรารถนาดี อยากให้ผู้อื่นประสบประโยชน์สุข หรืออยากทำประโยชน์สุขแก่เขา

อหิงสา มักมาในคาถา ดังเช่นในคาถาธรรมบทที่ว่า

อหิงสา สัพพปาณิน^๒ อริโยติ ปวฺจจติ (ขุ.ธ.๒๕/๒๙/๕๐)

แปลว่า: “คนจะเรียกว่าเป็นอริยะ (อารยชน) ก็เพราะไม่เบียดเบียนปวงสัตว์”

ส่วน เมตตา จะก้าวต่อไปอีก เช่นในคำบรรยายว่า

สพฺพสตุตฺตํ หิตํ รโต (ขุ.ธ.๒๒/๓๒๖/๓๙๙)

แปลว่า: “เป็นผู้ยินดีใน(การบำเพ็ญ)ประโยชน์แก่สรรพสัตว์”

พระพุทธเจ้าทรงแสดงความสำคัญของการเจริญเมตตาจิต ถึงกับตรัสว่า การเจริญเมตตาจิต แม้เพียงชั่วเวลาสูดกลิ่นของหอมครั้งหนึ่ง มีผลมากกว่ามหาทานทุกอย่าง มากกว่าการถึงไตรสรณะมากกว่าการสมาทานรักษาศีล (เวลามสูตร, อก.นวก.๒๓/๒๒๔/๔๐๕)^๓

^๑ *Encyclopaedia Britannica* (1988), IX, 49.

^๒ บทคาถาท่อนนี้มาอยู่ในพระไตรปิฎก (บางทีก็เป็น อหิงสา สัพพปาณิน) เช่น ขุ.ธ.๒๖/๖๗/๑๐๖; ขุ.ธ.๒๘/๗๘๘/๒๗๕; ขุ.ธ.๒๒/๓๒๖/๓๙๙.

^๓ ดู อก.นวก.๒๐/๕๔-๕๖/๑๒ ด้วย

อีกแห่งหนึ่งตรัสว่า

“บุญกิริยาวัตถุ อย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม ที่เป็นโอปธิก (ที่ยังก่อชาติภพที่ยังมุ่งผลเพื่อชีวิตที่ยังเจือกิเลส) ทั้งหมด ทั้งปวงนั้น มีค่าไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ ($= \frac{1}{16}$) ของเมตตาที่เป็น เจโตวิมุตติ . . . เมตตาเจโตวิมุตตินั้นแล สว่างไสวไพโรจน์ ช่มบุญกิริยาวัตถุเหล่านั้น เหมือนในสรทมัยเดือนสุดท้าย แห่งฤดูฝน ท้องฟ้าแจ่มใส ไร้เมฆหมอก ดวงอาทิตย์ลอยขึ้น สุกสกปรก ทอแสงเจิดจ้า กำจัดความมืดในอากาศ สว่างไสว ไพโรจน์ ฉะนั้น”

(ขุ.อิติ.๒๕/๒๐๕/๒๔๖)

ทำไมพระพุทธเจ้าจึงทรงถือว่าการเจริญเมตตาจิตมีความสำคัญถึงอย่างนั้น เหตุผลมีหลายอย่าง แต่ข้อสำคัญก็คือ เมตตา เป็นคุณธรรมที่เปิดจิตให้กว้างขวาง ฟื้นความเห็นแก่ตัว และขยายความรู้สึกที่ดึงามออกไปทั่วทั้งโลก แผลออกไปถึงสรรพสัตว์ เมื่อจิต ฟื้นจากความยึดติดในตัวตนและสิ่งที่จะเอาเป็นของตน ก็พร้อม ที่จะรองรับและเปิดโอกาสให้คุณธรรมอื่นๆ เจริญงอกงามขึ้นได้ คือพร้อมที่จะปฏิบัติคุณธรรมข้ออื่นๆ ได้อย่างจริงใจและเต็มที่

เมตตาเป็นองค์ธรรมในภาวนาด้านจิต และเป็นคุณธรรม สูงสุดด้านจิต ถ้าใช้คำฝรั่งให้คนปัจจุบันบางกลุ่มเข้าใจง่าย ก็เรียกว่า เป็น emotion ฝายดีที่สูงสุด

บุญขั้นทาน ศีล และภาวนาด้านจิต ทั้งหมดยังเป็นบุญ ระดับโอปธิก เมตตาภาวนาเป็นบุญสูงสุดในบรรดาโอปธิกบุญ เหล่านั้น ถ้าเลยจากนี้ไปก็เป็นภาวนาด้านปัญญา

คุณสมบัติสำคัญที่สุดของปัญญา ก็คือ เป็นตัวปลดปล่อย

จิตให้เป็นอิสระ เมตตาที่เป็นคุณสมบัติสูงสุดด้านจิตนี้ แม้จะไม่ถึงกับปลดปล่อยจิตให้เป็นอิสระได้แท้จริง แต่ก็มีคุณค่าใกล้เคียงเข้าไป คือเปิดขยายจิตให้กว้างขวาง พ้นความยึดติดในตัวตนอย่างที่ได้กล่าวแล้ว

ในที่นี้ จะไม่พูดเรื่องเมตตาภาวนานี้ให้ยืดยาว ขอสรุปคำอธิบายเหตุผลของอรรถกถา^๑ มาให้ดู พอเป็นแนวความเข้าใจ

เมตตาที่ว่านี้ ต้องถึงขั้นเป็นเจโตวิมุตติ คือปลดปล่อยจิตให้เป็นอิสระ บริสุทธิ์ปลอดพ้นจากสิ่งรบกวน เช่น ราคะ ความโลภ ความเห็นแก่ตัว เป็นต้น ที่เป็นนิวรณ์ โดยมีสมาธิ ที่ทำให้จิตใสสงบมีกำลังอยู่ตัวสนิท ปรารถนาดี มีใจใฝ่ปรารถนาประโยชน์สุขแก่มวลมนุษยชาติ ตลอดจนถึงสัตว์ทั้งปวง ไม่มีประมาณ ไม่จำเพาะ ไม่จำกัดแบ่งแยก ไม่มีกลุ่มพวก กว้างขวาง ไร้พรมแดน

เมตตาที่แท้ถึงขั้นนี้ ทำจิตใจให้บริสุทธิ์และกว้างขวาง ไม่ติดอยู่กับตัวตนแล้ว ก็แผ่ความรักความปรารถนาดีไปทั่ว

๑. เป็นฐานให้แก่พรหมวิหารข้ออื่นทั้งหมด เปิดทางให้บำเพ็ญกรุณา มุทิตา อุเบกขา ได้ง่าย กล่าวคือ

เพราะเมตตาอยากให้คนทั้งหลายเป็นสุข เมื่อเห็นใครทุกข์ ก็จึงทนนิ่งเฉยอยู่ไม่ได้ ต้องชวนช่วยช่วยเหลือ เรียกว่า *กรุณา*

เพราะเมตตาอยากให้เขาเป็นสุข เมื่อเห็นเขาสุขหรือดีงาม ก็จึงอยากให้เขาอยู่ดีมีสุขยั่งยืนนานและเจริญงอกงามในความดี และประโยชน์สุขนั้นยิ่งขึ้นไป เรียกว่า *มุทิตา*

และเพราะเมตตานี้เป็นเจโตวิมุตติ พ้นความยึดติดในตน

^๑ ผู้ต้องการคำอธิบายละเอียด พึ่งดู อิติ.๑.๑๐๒

หรือสิ่งที่เนื่องด้วยตน และกว้างขวางไร้พรมแดน จึงเป็นความปรารถนาประโยชน์สุขที่เป็นไปแก่ทุกคนอย่างเสมอหน้า ไม่ตกเป็นฝ่ายหรือเอนเอียง เรียกว่า *อุเบกขา*

๒. ทำให้บำเพ็ญกัลยาณธรรม คือคุณงามความดีทุกอย่าง ได้เต็มทีสมบูรณ์ อย่างจริงใจ และจริงจัง โดยไม่หวังผลตอบแทน แม้กระทั่งการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ ก็อาศัยเมตตาตนเองเป็นแรงขับ เช่น เพราะใจมุ่งที่จะจัดสรรประโยชน์สุขแก่มวลมนุษย์ สัตว์ทั่วทั้งโลก ก็จึงบำเพ็ญทานบารมีเสียสละให้เขาได้ทุกอย่าง และให้แก่ทุกคนโดยไม่แบ่งแยก จึงบำเพ็ญวิริยบารมี โดยเพียรพยายามทำให้มวลมนุษย์เจริญงอกงามในประโยชน์สุขยิ่งขึ้นไป จึงบำเพ็ญขันติบารมี สามารถอดทนแม้ต่อการกระทำผิดคิดร้ายของคนที่เขาไม่เข้าใจเจตนา ยังคงปรารถนาดีต่อเขาต่อไป และจึงบำเพ็ญปัญญาบารมี เพื่อไม่ให้เกิดความหลงผิดเข้าใจพลาด จะได้ตระหนักชัดว่า อะไรเป็นประโยชน์ อะไรไม่เป็นประโยชน์ สิ่งที่ทำนั้นจะเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่เขาแท้จริงหรือไม่ ดังนี้ เป็นต้น

ขอจบเรื่องเมตตา บุญเพื่อสร้างสรรคโลก ไว้เพียงเท่านี้ก่อน พร้อมด้วยสาระของเรื่องนี้สั้นๆ ว่า หลักเมตตาภาวนานี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้เพื่อให้มนุษย์ทุกคนเป็น *พรหม* คือเป็นผู้สร้างสรรคอภิบาลโลก ช่วยกันบำรุงรักษาโลกนี้ให้มีสันติสุข ด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามของมนุษย์เอง โดยไม่ต้องรอเทพเจ้า หรืออำนาจวิเศษใดๆ มาบันดาลให้

บารมี

บุญ เพื่อสร้างสรรค์โลกแห่งอิสรภาพ

เอกสารของวัดพระธรรมกาย ฉบับหนึ่ง^๑ มีข้อความตอนหนึ่งในหน้า ๙ ว่า

“ . . . จึงเป็นวาระโอกาสที่สำคัญยิ่งอีกวาระหนึ่งที่เราจะได้บูชาธรรมท่าน นอกจากการปฏิบัติบูชา คือการปฏิบัติธรรมแล้ว ก็ด้วยการสร้างองค์พระธรรมกายประจำตัวภายนอกมหาธรรมกายเจดีย์ ให้ครบภายในวันที่ ๑๐ ตุลาคมนี้ เพื่อบูชาธรรมท่าน ซึ่งอันที่จริงก็เป็นบุญของเราอีกนั่นแหละ และก็เพื่อประโยชน์แก่มวลมนุษยชาติ เราช่วยกันสร้างและเชิญชวนผู้มีบุญอื่นๆ มาสร้างกันคนละไม้ก็องค์ องค์พระธรรมกายภายนอกมหาธรรมกายเจดีย์ก็เต็มแล้ว เพราะมีจำนวนจำกัด

ถึงแม้ว่าเราจะอยู่ในภาวะเศรษฐกิจเช่นนี้ก็ตาม แต่ลูกๆ ทุกคนก็อย่าได้หวั่นไหว อย่าได้วิตกกังวล ให้ทุ่มเทชีวิตจิตใจเอาบุญเป็นที่ตั้ง เพราะเรารู้ว่าเราเกิดมาสร้างบารมี สิ่งใดที่เป็นบุญเป็นบารมี ที่ทำด้วยความยากลำบาก สิ่งนั้นจะนำมาซึ่งความปลื้มปิติและภูมิใจทุกๆ ครั้งทีนี้มาถึง”

และอีกตอนหนึ่ง ในหน้า ๓๓ ว่า

^๑ หนังสือ รวมเรื่องเลื่องสรร สุตยอตปาฏิหาริย์ ของหลวงพ่อดปากน้ำ ภาชีเจริญ และ อาณาภพพระมหาสิริราชธาตุ, อาณาภพพระธรรมกายประจำตัว, พ.ศ. ๒๕๔๑ (ตัวอักษร เอ็น ผู้ยกมาอ้างกำหนดไว้เพื่อเป็นจุดสังเกต)

“. . . มาปฏิบัติธรรม ทำบุญมาตลอด ได้มหาสิริราชธาตุ
คือทราบจากหลวงพ่อกว่า *ขอबारมีมหาสิริราชธาตุรักษาโรครภัย*
ให้หายได้ โดยวิธีการนำพระไปจุ่มในน้ำทำน้ำมนต์ สวด
สรรเสริญพระมหาสิริราชธาตุ ฟังเขาว่าเอาพระมหาสิริราชธาตุ
แกว่งน้ำของเราเลยทำมากกว่านั้น . . .”

คำว่า “बारมี” (รวมทั้งคำว่า “บุญ”) ที่ใช้ในความหมาย
ทำนองนี้ ปรากฏบ่อยครั้งในเอกสารของวัดพระธรรมกาย ผู้อ่าน
จะมองเห็นว่าคำนี้ *แห่งแรก* ถูกใช้ในความหมายที่เกี่ยวกับการ
บริจาคทรัพย์สร้างพระ ส่วน*แห่งที่สอง* ใช้ในความหมายทำนอง
เป็นอำนาจวิเศษที่จะบันดาลผลที่ปรารถนาให้แก่ผู้ขอ

ความหมายที่เข้าใจกันอย่างนี้ มีปมปัญหาที่ควรพิจารณา
ให้ชัดเจน อย่างน้อยผู้ที่เรียกตนว่าเป็นชาวพุทธ เมื่อจะทำหรือ
ปฏิบัติอะไร ก็ควรศึกษา ให้รู้เข้าใจสิ่งนั้นเรื่องนั้นให้เพียงพอ โดย
เฉพาะดังที่กล่าวแล้วข้างต้นว่า การทำบุญอันใดก็ตาม ควรต้องมี
ทิวสุชุกรม หรือ *สัมมาทัศนะ* คือความเห็นความเข้าใจที่ตรงถูกต้อง
ประกอบทุกครั้ง ไม่ทำด้วยความหลง ไม่รู้ สับสน คลุมเครือ หรือ
เข้าใจผิด จึงจะมีผลมาก

การที่ยกข้อความใน*เอกสารของวัดพระธรรมกาย* มาแสดง
เป็นตัวอย่างนี้ มิใช่หมายความว่า ทางวัดพระธรรมกายได้เริ่ม
นำเอาคำนี้มาใช้ในความหมายที่จะทำให้คนเข้าใจผิด แต่คำว่า
बारมี ก็ตาม บุญ ก็ตาม ที่ใช้กันอยู่ในสังคมไทยปัจจุบันได้มีความ
หมายผิดพลาดคลาดเคลื่อนไขว้เขว อย่างน้อยก็คลุมเครืออยู่แล้ว
เมื่อเข้าใจผิดพลาดหรือคลุมเครือ การปฏิบัติก็ย่อมผิดพลาดไป

ตาม แต่ความเข้าใจและการใช้ที่ผิดพลาดเหล่านั้น โดยทั่วไปส่วนใหญ่อยู่ในสำนวนพูด หรือใช้กันอย่างผ่านๆ ผิดเพี้ยน

วัดพระธรรมกายเป็นสำนักใหญ่โต มีงานการกว้างขวาง เกี่ยวข้องกับประชาชนจำนวนมากมาย เมื่อความหมายที่ใช้กันนั้น ไม่ถูกต้อง ถ้าทางสำนักยกเอามาใช้เป็นคำพูดที่สำคัญอย่างจริงๆ จังๆ ก็จะถูกกลายเป็นความเข้าใจผิด และใช้ผิด ที่ฝังแน่นและแพร่ไปไกล จนยากจะแก้ไข จึงสมควรที่จะต้องสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจ กันไว้ ถ้ามองในแง่ดี ก็จะเป็นการช่วยกันทำให้ปัญหาวัดพระธรรมกายที่เกิดขึ้นนี้ กลายเป็นโอกาสเสริมสร้างปัญญา พัฒนาความเป็นชาวพุทธ และสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่ประชาชน

ความเข้าใจพื้นฐาน

ในการจะบำเพ็ญบารมี

“บุญ” นั้นได้บรรยายแล้ว ส่วน “บารมี” ที่ใช้กันอยู่เวลานี้ คนเข้าใจความหมายผิดพลาดมาก ทั้งในแง่หลักการ ความมุ่งหมาย วิธีการหรือการปฏิบัติ ตลอดจนแรงจูงใจ ยกตัวอย่าง ท่าน ก็ไม่รู้ว่าให้อะไร แก่ใคร เพื่ออะไร ด้วยแรงจูงใจอย่างใด จึงจะเป็นทาน บารมี

ถ้อยคำ ความหมาย และหลักการในเรื่องนี้ มาจากไหน เราก็กลับไปดูแหล่งเดิมนั้นว่า ของจริง ก่อนที่จะเพี้ยนไป เป็นอย่างไร

คำว่า “บารมี” นั้น โดยตัวศัพท์เองแปลว่า ความจบถ้วน ภาวะที่ยอดยิ่ง สุดยอด เต็มเปี่ยม หมายถึง คุณความดีที่บำเพ็ญอย่างยอดเยี่ยมของพระโพธิสัตว์ ไม่ว่าจะ เป็นมหาโพธิสัตว์ (ท่านผู้มุ่ง

ต่อการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า) บัณฑิตโพธิสัตว์ (ท่านผู้มุ่งต่อการตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า) หรือสาวกโพธิสัตว์ (ท่านผู้มุ่งต่อการตรัสรู้เป็นพระอรหันตสาวก) ก็ตาม แต่โดยทั่วไปจะหมายถึง มหาโพธิสัตว์ คือท่านผู้มุ่งต่อการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

คุณความดีที่บำเพ็ญตามความหมายนี้มี ๑๐ อย่าง เรียกว่า **ทศบารมี** คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ (การออกบวช, ปลีกตัวปลีกใจ จากกาม) ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน (ความตั้งใจมุ่งมั่น ความเด็ดเดี่ยวแน่วแน่ต่อจุดหมาย) เมตตา และอุเบกขา (ความวางตัววางใจสม่ำเสมอ เทียงตรง ไม่หวั่นไหวหรือเอนเอียง)

การบำเพ็ญบารมี เป็นการปฏิบัติที่จะต้องก้าวหน้าสูงขึ้นไปใน การทำความดีเหล่านั้น ไม่เฉพาะให้ครบทั้ง ๑๐ ข้อเท่านั้น แต่ แม้ในแต่ละข้อก็ต้องปฏิบัติอย่างยวดยิ่งจนถึงจุดที่สมบูรณ์

การบำเพ็ญบารมีทั้ง ๑๐ ข้อนั้น มีลักษณะร่วมกันที่เป็น แกนกลาง คือ

๑. การเสียสละ หรือสละตนเองได้ทุกอย่าง เพื่อทำความดี นั้นให้สำเร็จ พร้อมกับที่ทำความดีนั้นๆ เพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น อย่างชนิดมีจิตใจกว้างขวาง มุ่งเพื่อความสุขของทั้งโลกหรือสรรพ สัตว์ โดยไม่หวังผลตอบแทน

๒. การเสียสละทำความดีเพื่อความสุขของผู้อื่นที่ก้าวหน้ายิ่งๆ ขึ้นไปนั้น เป็นการฝึกหรือสร้างความซำของจิตใจ ให้ตนเองมี คุณความดี คือบารมีเหล่านั้นแก่กล้า จนกว่าจะเกิดปัญญาสูงสุด ที่เรียกว่าโพธิญาณ ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งจะสามารถช่วยให้ สรรพสัตว์บรรลุนิพพานได้หมดสิ้นทุกขภาวะ

เข้าถึงวิสุทธิ สันติ และอิสรภาพที่แท้จริง สูงกว่าเมื่อยังเป็นพระ
โพธิสัตว์ที่ช่วยให้ผู้อื่นบรรลุถึงเพียงแคโลกียสุขหรือโลกียสมบัติ

จุดบรรจบที่จะให้ทุกอย่างสมบูรณ์ ก็คือปัญญาตรัสรู้ที่เรียกว่า
ว่า **โพธิญาณ** (หรือพุทธญาณ) อย่างที่ท่านกล่าวว่า

มหาโพธิสตันัน ทานาทิปรามมีติ ปริพฺรหิตา ปญญาปรามิ อนุกฺกเมน
คพฺภํ คณฺหนตฺติ ปริปากํ คจฺจนตฺติ พุทฺธญาณํ ปริปุเรตติ. (เถร.อ.๑/๑๕)

แปลว่า: “ปัญญาบารมีของมหาโพธิสัตว์ อันบารมีทั้งหลายมีทานบารมีเป็นต้น บำรุงเลี้ยงแล้ว ก็จะก่อตัวเจริญ
แก่กล้าสูงงอม ยิงพุทธญาณให้บริบูรณ์โดยลำดับ”
มองในแง่การปฏิบัติ ก็พูดสรุปได้ว่า

การบำเพ็ญบารมี เป็นกระบวนการฝึกศึกษาพัฒนาตน
อย่างยิ่งยวด ให้เจริญก้าวหน้าขึ้นไปในการทำความดีทั้งหลาย

- โดยสละตน มิใช่เพียงไม่เห็นแก่ตน แต่สละทุกอย่างที่
เนื่องด้วยตน ทั้งทรัพย์สินเงินทอง แม้ถึงชีวิตของตนได้
- มุ่งทำประโยชน์แก่ทุกชีวิตเสมอหน้า เพื่อให้ทั่วโลกหรือ
สรรพสัตว์ดีงามเป็นสุข
- ทำความดีทั้งหลายอย่างไม่มีความเห็นแก่ตน ดังว่านั้น
จนจัดเจนซ้ำของบริบูรณ์ ให้ปัญญาเจริญเต็มเปี่ยมเป็น
โพธิ ซึ่ง
 - รู้แจ้งหยั่งเห็นความจริงของสิ่งทั้งหลาย อันเป็นสภาวะ
ของธรรมชาติ ที่เป็นไปหรือดำรงอยู่ตามธรรมดาของมัน
เช่นนั้นๆ อันมิใช่เป็นตัวตนที่จะไปหมายมันยึดถือ
ให้เป็นไปตามปรารถนา แต่พึงปฏิบัติด้วยปัญญา

- ด้วยความรู้^{นั้น} ก็ทำให้ความยึดติดถือมั่นในตัวตน และกิเลสที่เป็นความเห็นแก่ตนทั้งปวงมลายหมดไป บรรลุความบริสุทธิ์หลุดพ้นสว่างไสวเบิกบานเป็นอิสระมีสันติสุขแท้จริง
- และด้วยปัญญาที่สมบูรณ์^{นั้น} ก็รู้ชัดว่าอะไรเป็นประโยชน์แท้จริงแก่สรรพสัตว์ สามารถปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขแก่สรรพสัตว์ได้อย่างสมบูรณ์ไม่ผิดพลาด นำสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากกิเลสและปวงทุกข์ บรรลุสันติสุขและอิสรภาพที่แท้จริงด้วย

ถ้าพูดให้สั้นเข้าอีก *การบำเพ็ญบารมี* ก็คือ กระบวนการพัฒนาตน ด้วยการสละตนเอง เพื่อประโยชน์สุขแก่โลก จนกว่า **ปัญญา** จะเจริญสมบูรณ์รู้แจ้งธรรม เห็นความจริงของสิ่งทั้งหลายที่เป็นแต่สภาวะธรรมของมันเป็นอย่างนั้น ซึ่งจะยึดเอาเป็นตัวตนไม่ได้ และหมดความถือมั่นในตัวตนหรือความเห็นแก่ตัว เป็นอิสระอย่างแท้จริง

บารมีที่มีมากถึง ๑๐ อย่างนั้น เมื่อจัดรวมเข้าด้วยกัน ก็มีข้อที่เป็นหลักคลุมข้ออื่นทั้งหมด ๒ อย่าง คือ

๑. **กรุณา** เห็นแก่ผู้อื่น มุ่งจะบำบัดทุกข์ นำสุขมาให้แก่สรรพสัตว์
๒. **ปัญญา** ฝึกตนยิ่งขึ้นไป ด้วยใฝ่รู้ตลอดเวลา ให้มีปัญญารู้แจ้งธรรม มองเห็นถูกต้องว่า อะไรเป็นประโยชน์ อะไรไม่เป็นประโยชน์แท้จริง แก่สรรพสัตว์ที่ตนจะทำประโยชน์ให้

ด้วยกรุณา ก็จึงปฏิบัติต่อคนสัตว์หรือสรรพชีวิตอย่างได้ผลดี ที่สุด และด้วยปัญญา ก็จึงปฏิบัติต่อธรรมชาติทั้งปวงอย่างถูกต้อง สมบูรณ์

ด้วยกรุณาที่มุ่งจะช่วยปวงสัตว์ จึงทำให้ชวนชวายนำเพ็ญ ความดีที่เป็นบารมีข้ออื่นๆ และด้วยปัญญาจึงทำให้ทั้งกรุณาและ บารมีอื่นๆ ที่นำเพ็ญนั้นดำเนินไปถูกทางและสำเร็จผล

เมื่อมองในแง่ของบุญ จะเห็นว่าปัญญาเป็นบุญพิเศษที่ต้อง นำเพ็ญไปพร้อมกับบุญอื่น และเป็นจุดหมายที่จะบ่มให้แก้กล้าจน เป็นโพธิญาณ

ดังนั้น เมื่อรวมบุญอื่นไว้ด้วยกัน และแยกปัญญาออกมาให้ เด่น การบำเพ็ญบารมีก็เป็นการบ่มพัฒนา **ปัญญา** (บุญ) กับ **ปัญญา** คู่กันไป ดังที่ท่านใช้คำแสดงการบำเพ็ญบารมีอย่างหนึ่งว่าเป็น

บุญสมภาร (การสั่งสมบุญ) + **ญาณสมภาร** (การสั่งสม ปัญญา) หรือ

ปัญญาญาณสมภาร (การสะสมบุญ และสะสมญาณคือ ปัญญา เช่น จริยา.อ.๓๖๗; อ.อ.๑๓๘; ยติ.อ.๑๓๘; วิสุทฺธิ.ฎีกา ๑/๓๗๖)

ท่านผู้จะบำเพ็ญบารมี รู้เข้าใจจุดหมาย และสิ่งที่ตนจะต้อง ทำชัดเจนแล้ว จึงเริ่มตั้งปณิธานมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยวที่จะบำเพ็ญความ ดีต่างๆ อย่างยิ่งยวด มุ่งไปในการกำจัดความเห็นแก่ตัว สละตนเอง เพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ นอกจากจะ กำจัดกิเลสให้หมดไป และให้เกิดมีปัญญาที่จะรู้ความจริง ซึ่ง จะทำให้หลุดพ้นเป็นอิสระ และช่วยหมู่มนุษย์ให้ข้ามพ้นกระแส แห่งวัฏฏทุกข์

เมื่อตั้งใจเริ่มต้นแล้ว การทำความดีที่เรียกว่าบารมีนั้นๆ ก็ เป็นเรื่องของชีวิตหรือการดำเนินชีวิตทั้งหมด ที่จะต้องบำเพ็ญด้วย แรงความมุ่งมั่นก้าวไปของตนเอง ไม่ใช่เรื่องที่จะทำตามคำชักชวน หรือทำในโอกาสพิเศษเป็นครั้งคราว

บารมีทุกอย่างมีการบำเพ็ญอย่างยวดยิ่งสูงขึ้นๆ รวม ๓ ชั้น ซึ่งจะต้องทำให้ครบ คือ

๑. *บารมี* (บารมีระดับสามัญ เช่น ทานบารมี ได้แก่ ให้ ทรัพย์สินเงินทอง สละของนอกกาย)
๒. *อุปปบารมี* (บารมีระดับบรโหณหรือจวนจะสูงสุด เช่น ทาน- อุปปบารมี ได้แก่สละอวัยวะเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น)
๓. *ปรมัตถบารมี* (บารมีระดับสูงสุด เช่น ทานปรมัตถบารมี ได้แก่สละชีวิตของตน เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น)

ให้อย่างไรแค่ไหน

จึงจะเรียกได้ว่า “ทานบารมี”

การบำเพ็ญบารมีทั้งหลายจะต้องทำด้วยความเสียสละโดย บริสุทธิ์จริงจังเพียงไร จะขอยกข้อกำหนดทั่วๆ ไปในการบำเพ็ญ *ทานบารมี* มาแสดงเป็นตัวอย่าง

คุณสมบัติพื้นฐานอย่างแรกที่จะต้องมึในใจ คือ ความใฝ่ใจ อยากให้ปวงสัตว์มีความสุข โดยคิดจะบำบัดทุกข์และทำประโยชน์ แก่คนทั้งโลก อย่างเสมอหน้ากัน ไม่มีความรู้สึกจำกัดแบ่งแยก ทำใจให้กว้างขวางไร้พรมแดน (วิมริยาทิกตจิต)

พร้อมที่จะให้และสละได้ทุกเวลา แก่ทุกคนที่มีความต้องการ

แม้เขาจะไม่ได้ขอ แต่เมื่อรู้ก็ให้ และให้โดยเต็มใจ

เมื่อมีผู้สมควรได้รับ แม้การให้จะทำให้ตนลำบาก ก็สละได้
อีกทั้งเมื่อให้แล้วก็มีใจยินดี แม้จะลำบากกาย แต่ใจเอิบอím ดังเช่น
เรื่องอกิตติบัณฑิต อยู่ในป่ามีอาหารน้อย อุตุสำหรับเก็บไปไม่มา
จัดแจงเตรียมจะรับประทาน แต่เมื่อเห็นยาจกมา ก็สละให้ไป โดย
ตนเองยอมอด และก็มีใจดีใจที่ได้ให้อาหารช่วยเขา (ขุ.อป.๓๓/๒๐๗/๕๕๑;

ท.อ.๖/๑๙๘)

ให้โดยไม่หวังการตอบแทนจากเขา (น ปจฺจุการสนฺนิสุตี)

ให้โดยไม่มุ่งหวังลาภสักการะ ชื่อเสียง ชชาติภาพ เช่นการไป
เกิดในสวรรค์ หรือผลใดๆ (น ผลปาฎิภงฺขี)

ให้โดยมีใจผ่องใสยินดี ใจมุ่งช่วยเหลือ ตั้งใจให้โดยเคารพ
ไม่แสดงอาการอย่างทิ้งขว้าง หรือหน้าตาบูดบึ้งหน้าน่วคิ้วขมวด
(ปสนฺนจิตฺโต เป็นต้น)

ให้ด้วยความรู้เข้าใจ ไม่ใช่ให้ด้วยตื่นตามกัน หรือตามเสียง
โฆษณาหามงคลผลดลบันดาล (น โกตุหลมฺงฺคฺลิโก)

ทานที่ให้ มี ๓ อย่าง คือ

๑. อามิสทาน ให้ปัจจัย ๔ วัตถุเครื่องเลี้ยงชีพ อุปกรณ์
อำนวยการสุข ตลอดจนบริจาคอวัยวะเลือดเนื้อ และสละชีวิต
๒. อภัยทาน ให้ความไม่มีภัย โดยช่วยขจัดภัยอันตราย ช่วย
คุ้มครองป้องกันเป็นที่พึ่งในคราวมีภัยอันตราย
๓. ธรรมทาน ให้ธรรม ให้คำชี้แจงแนะนำสั่งสอน ให้วิชา
ความรู้ ที่จะเกิดปัญญา เพื่อให้เขาได้ประโยชน์ปัจจุบัน
(ทิฏฐธัมมิกัตถะ) ก็ตาม ประโยชน์เบื้องต้น (สัมปรา-

ยักตตะ) ก็ตาม ประโยชน์สูงสุด (ปรมัตตะ) ก็ตาม
ไม่ให้สิ่งที่จะทำร้ายหรือก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น เช่น ศัสตรา
ยาพิษ ของเมา สิ่งเสพติด

ไม่ให้สิ่งที่ไร้ประโยชน์ สิ่งที่จะก่อความเสื่อมความพินาศ
หรือสิ่งที่จะทำให้คนมัวเพลินประมาท

ไม่ให้สิ่งที่จะเป็นโทษไม่เป็นสัปปายะแก่เขา เช่น เครื่องดื่ม
และอาหารที่แสลงแก่คนเจ็บไข้ เป็นต้น แม้จะให้ของที่เป็นสัปปายะ
ก็ให้ได้อย่างดีประมาท คือจำนวนหรือขนาดที่เหมาะสม และให้
ของที่เหมาะสมแก่เขา เช่นของสำหรับคฤหัสถ์ ของสำหรับพระสงฆ์ ฯลฯ

หากมีใครมาขอบุตรภรรยาคนงานคนรับใช้ จะให้ต่อเมื่อ
เจ้าตัวเขายินยอมพร้อมใจ ยินดีมีใสมั่นสัจด้วย จะไม่ให้โดยที่เขา
ไม่ยินยอมหรือมีจิตโทมนัส

ไม่ให้กำลังอำนาจอุปกรณ์ทำการต่างๆ แก่คนชั่วร้ายใจหยาบ
เช่น ไม่ให้ราชสมบัติ ไม่ให้อำนาจการปกครองแก่คนที่จะดำเนินการ
ที่ก่อโทษ ทำลายประโยชน์สุข นำความทุกข์และความพินาศมาให้
แก่ชาวโลก

ให้สิ่งที่จะเป็นไปเพื่อประโยชน์ที่แท้จริงแก่ผู้ขอ ถ้าเขามี
ความประสงค์ร้ายก็ตาม เขาหลงผิด เห็นผิดเป็นชอบ เห็นโทษเป็น
ประโยชน์ก็ตาม ถึงเขาจะขอก็ไม่ให้ เพราะหวังแต่ประโยชน์สุขแก่เขา
จึงไม่ให้ ด้วยหวังดีต่อเขานั้นเองว่า อย่าให้เขาต้องประสบความ
พินาศเสียเลย

นี้เป็นตัวอย่างข้อปฏิบัติในการบำเพ็ญทานบารมี ข้อปฏิบัติ
ประกอบอย่างนี้ยังมีอีกมาก รวมทั้งการมีใสมั่นสัจประกอบเจตนาทั้ง

๓ กาล เหมือนทานที่ดีโดยทั่วไป คือ ก่อนให้ใจยินดี ขณะให้จิตผ่องใส ให้แล้วดีใจ^๑

เท่าที่แสดงตัวอย่างมา คงพอจะช่วยให้เห็นว่าการบำเพ็ญบารมีมีลักษณะอย่างไร ไม่ใช่เพียงว่าให้เงินทอง บริจาคทรัพย์ หรือแม้แต่ให้มาก ๆ จะเป็นบารมี แต่ต้องมีองค์ประกอบทางวัตถุ บุคคล สิ่งแวดล้อม จิตใจ และปัญญาประกอบอย่างถึงขั้น เพราะเป็นเรื่องของการพัฒนาชีวิตสู่โพธิญาณที่เป็นปัญญาอันสูงสุด

พอจะสรุปลักษณะที่สำคัญของการบำเพ็ญบารมีในด้านทาน ดังนี้

๑. ให้แก่คนหรือสัตว์ เพื่อประโยชน์แก่เขาในชีวิตที่เป็นจริง
๒. ให้ด้วยจิตใจเสียสละแท้จริง โดยไม่หวังอะไรตอบแทน
๓. การให้นั้นเป็นส่วนหนึ่งของการก้าวไปในกระบวนการฝึกฝนพัฒนาตนให้ปัญญาเจริญสมบูรณ์ เพื่อจะได้บำเพ็ญประโยชน์สุขแก่สรรพสัตว์ได้บริบูรณ์
๔. ผู้ให้จะเป็นใครก็ได้ ไม่ว่าจะจนมี ใหญ่โตหรือต่ำต้อย ข้อสำคัญอยู่ที่ความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวมุ่งแนวไปในกระบวนการศึกษาพัฒนาตนที่กล่าวแล้วนั้น

^๑ ผู้สนใจทราบเพิ่มเติม พึงดูแหล่งสำคัญ เช่น จริยวิ.๒.๓๒๓-๓๘๗; เถร.ธ.๑/๑๐-๑๕

ทำบุญด้วยบูชาที่ดี แต่ไม่ใช่บารมี อย่าสับสน บูชาที่ดี ต้องให้ผลเกิดมี แก่ชีวิตและชุมชน

จากความหมายและวิธีปฏิบัติเป็นต้นที่ท่านแสดงไว้แต่เดิมนั้น จะเห็นว่าคนไทยปัจจุบันใช้คำว่าบารมีเพี้ยนความหมายไปห่างไกล ยิ่งกว่าคำว่าบุญเสียอีก เราจึงควรจะชวนกันมาชำระสะสางความรู้ ความเข้าใจที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อน และรื้อฟื้นความหมายพร้อมทั้ง การปฏิบัติที่ถูกต้องขึ้นมา เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์ที่ ควรจะได้จากพระพุทธศาสนา ซึ่งจะเป็นการสร้างสรรค์สังคมไทย และรักษาพระพุทธศาสนาไปด้วยพร้อมกัน

การ**ขอ**บารมีของท่านผู้นั้นผู้นี้มาช่วยนั้น ได้ยินกันมากและ อาจจะบ่อยขึ้นในสังคมไทย ท่ามกลางสภาพชีวิตที่ทุกข์ยาก ลำเค็ญนั้น เมื่อชาวบ้านจะขอบ้าง ก็ต้องเห็นใจ แต่จะมัวตามใจ กันอยู่ไม่ได้ เพราะจะเป็นแนวโน้มให้ชีวิตและสังคมอ่อนแอลงไป ทุกทีๆ

บารมีไม่ใช่อำนาจดลบันดาลที่จะไปร้องขอจากใคร แต่เป็น คุณความดีที่เราเองจะต้องทำ เป็นเรื่องของความเข้มแข็งและ เสียสละ ไม่ใช่ความอ่อนแอและการที่จะรอรับเอา ถ้าจะหวัง อำนาจบันดาลผล ก็มีใช้คอยหวังจากฤทธิ์ปาฏิหาริย์ภายนอก แต่ พึ่งให้ผลเกิดขึ้นจากบารมีที่ตนทำโดยไม่ต้องหวัง ถ้าคนไทยเป็น นักขอบารมีกันทั่วไป จะไม่มีใครทำ หรือบำเพ็ญบารมี และเมื่อนั้น ก็จะมีแต่ความอ่อนแอและหายนะรออยู่ข้างหน้า

อย่างไรก็ดี จะต้องระลึกไว้ให้ชัดว่า การบำเพ็ญหรือสร้าง

บารมีนั้น เป็นการทำความดีอย่างยวดยิ่ง ด้วยความเข้มแข็งและเสียสละ ชนิดลงสนามในชีวิตและสังคมที่เป็นจริง ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่อาจจะเต็มไปด้วยภัยอันตราย อุปสรรคขวากหนาม และความเหน็ดเหนื่อยยากลำบาก โดยมุ่งจะบำบัดทุกข์และทำประโยชน์แก่ผู้อื่น เพื่อให้โลกมีสันติสุข อย่างยอมสละตัวและเข้าถึงตัวกัน ซึ่งถ้าไม่เข้มแข็งและไม่เสียสละอย่างยวดยิ่ง ก็ไม่อาจทำได้ จึงเป็นการกระทำของพระโพธิสัตว์ ผู้มุ่งจะฝึกตนจนกว่าปัญญาจะแก่กล้า ให้มหากรุณามาบรรจบกับโพธิญาณ แล้วช่วยสรรพสัตว์ได้สูงสุดถึงโลกุตตรสุข การสร้างบารมีจึงไม่ใช่การมารอทำอะไร อย่างใหญ่โตโอ้อ่า ที่มีใครจัดแต่งตระเตรียมให้

การบริจาคทรัพย์สร้างพระนั้น จะต้องยอมรับความจริงว่า ไม่ใช่เป็นการสร้างบารมี แต่เป็นการทำบุญประเภท “บูชา” ซึ่งก็เป็นการทำความดีอย่างหนึ่ง แต่ก็ควรทำด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง ให้ตรงกับสภาวะของบุญนั้น จะได้เป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา ซึ่งจะพาเดินหน้าในบุญที่สูงขึ้นไป

เรื่องนี้พระสงฆ์เอง ควรจะให้ประชาชนได้รู้เข้าใจตามตรงว่า การทำบุญด้วยศรัทธานั้นดี แต่ก็ต้องระวัง เพราะด้วยแรงแห่งศรัทธา ที่มาหุนหันสมาน ก็จะทำให้ได้ความสุขอย่างลึกซึ้ง ที่มากับความดูดีมีหน้าตา และความรู้สึกยิ่งใหญ่อัศจรรย์ แต่ถ้าไม่รู้จักปฏิบัติให้ถูกต้อง ความรู้สึกที่ดีๆ นั้น ก็จะกลายเป็นเครื่องหลอเลี้ยงโมหะ และล่อเราให้วนเวียนติดจมอยู่ในความประมาท

การบริจาคทรัพย์สร้างพระ ที่ว่าเป็นบุญประเภทบูชานั้น จะมีความถูกต้องพอดี เมื่อมีความรู้เข้าใจธรรมมาช่วยนำการปฏิบัติ

อย่างน้อยควรรู้ต่อไปว่า ในการบูชาที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่ามี ๒ อย่าง คือ อามิสบูชา และปฏิบัติบูชา นั้น การบริจาคทรัพย์สร้างพระเป็น อามิสบูชา

ในบูชา ๒ อย่างนั้น ย่อมเป็นที่ทราบกันดีว่า พระพุทธเจ้า ทรงสรรเสริญปฏิบัติบูชา โดยเฉพาะพระสงฆ์ ไม่ทรงประสงค์ให้ ยุ่งกับอามิสบูชาเลย แต่ทรงสอนให้ใส่ใจในปฏิบัติบูชา

แม้ในฝ่ายคฤหัสถ์ชาวบ้านที่ยังเกี่ยวข้องกับอามิสบูชา มาก หน่อย ก็ต้องทราบว่า คุณค่าที่แท้ของอามิสบูชา ก็อยู่ที่มาเป็นตัว หนุนให้แก้ปฏิบัติบูชาเพื่อให้เกิดผลแก่ชีวิตที่เป็นจริง

ปฏิบัติบูชา ก็คือ ธรรมบูชานั่นเอง เมื่อเราบูชาด้วยการปฏิบัติ ก็คือเราเอาธรรมมาปฏิบัติ เมื่อเราเอาธรรมมาปฏิบัติ ก็เท่ากับว่า เราบูชาธรรม คือเชิดชูธรรม ให้ความสำคัญแก่ธรรม

การบูชาธรรม หรือเชิดชูธรรมนี้ มิใช่มีผลต่อชีวิตของ บุคคลเท่านั้น แต่มีความหมายอย่างยิ่งต่อสังคมทั้งหมดด้วย เพราะธรรมเป็นหลักที่จะดำรงรักษาชีวิตและสังคมไว้ ให้มันคงอยู่ในความดีงามมีความสุขความเจริญ

ธรรมนั้น ปรากฏขึ้นในตัวของคนที่ปฏิบัติ หรือนำเอาธรรม มาใช้ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงยกย่องปฏิบัติบูชา คือธรรมบูชา จึง ตรัสสอนให้หมู่มนุษย์หันมายกย่องเชิดชูคนที่ประพฤติธรรม หรือ คนที่มีความดี พุดง่ายๆ ว่า ให้ยกย่องคนดี

เมื่อสังคมมนุษย์ยกย่องเชิดชูคนดี ก็คือยกย่องเชิดชูธรรม ถ้าหมู่มนุษย์ยังเชิดชูธรรมด้วยการยกย่องคนดี ธรรมก็จะคงอยู่ เป็นหลักที่จะรักษาสังคมนั้นให้ร่มเย็นเป็นสุขต่อไป

เพราะฉะนั้น การที่พระพุทธเจ้าทรงส่งเสริมให้บูชาสฎูปเจดีย์ ก็เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงคนดีมีคุณที่เคยทำประโยชน์ไว้ จะได้โยงจิตใจของผู้บูชาให้ระลึกถึงธรรม ให้ใจคนหันมาสู่ความดีงาม และจะได้ไม่ประมาทที่จะนำเอาธรรมมาปฏิบัติด้วยตนเอง หรือทำตามแบบอย่างความดีของผู้ที่เราระลึกถึงนั้น

การสร้างพระสร้างเจดีย์ จะต้องมีคุณค่าตามวัตถุประสงค์ อย่างนี้ จึงจะเป็นอามิสบูชาที่โยงไปสู่ธรรมบูชา และการสร้างนั้น จึงจะเป็นไปอย่างถูกต้องพอดี

อย่างไรก็ตาม การที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ยกย่องเชิดชูคนดีมีธรรมนั้น ก็ทรงเน้นที่ตัวคน คือบูชาคน ไม่ใช่บูชาวัตถุ เพราะคนดีเป็นสิ่งกลางระหว่างธรรมกับสังคัม สฎูปเจดีย์ที่เป็นวัตถุมีความหมาย ก็เพราะเป็นตัวแทนแก่คน จุดที่ทรงเน้น ก็คือการยกย่องเชิดชูคนดีมีธรรม ที่มีชีวิตอยู่ หรือเคยเป็นอยู่ในสังคัม ดังนั้น จึงมีพุทธพจน์ไว้สำหรับเตือนกันว่า

มาเส มาเส สหุเสน	โย ยเขต สत् สมัน
เอกญจ ภาวิตตตานัน	มุหุตตมปี ปุชเย
สา เยาว ปุชนา เสโย	ยญเจ วสุสสत् หุต

(พ.ธ. ๒๕/๑๕/๒๓)

แปลว่า: “ถึงแม้ผู้ใดจะประกอบพิธีบูชา โดยใช้ทรัพย์จำนวนพันเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอทุกเดือน ตลอดเวลา ร้อยปี ก็มีค่าไม่เท่ากับที่จะบูชา (ยกย่องเชิดชู) บุคคลผู้ฝึกอบรมพัฒนาตนแล้ว คนหนึ่ง แม้เพียงครู่เดียว การบูชา (ยกย่องเชิดชู) คนที่พัฒนาตนแล้วนั้นแหละประเสริฐกว่า การเช่นสรวงบูชาร้อยปี จะมีคุณค่าอะไร”

อีกตัวอย่างหนึ่ง ไกลกันนั้น (ไม่ยกบาลีมา เพราะจะยืดยาว)
ว่า

“ผู้หวังบุญ จะพึงประกอบพิธีเช่นสรงนุชาอย่างหนึ่ง
อย่างใดก็ตามในโลก ตลอดเวลาทั้งปี พิธีเช่นสรงนุชานั้น
แม้ทั้งหมดทั้งสิ้น ก็มีค่าไม่ถึง ๑ ใน ๔ ส่วน ของการนบไหว้
ในท่านผู้ดำเนินชีวิตตรง การนบไหว้ในท่านผู้ดำเนินชีวิตตรง
ประเสริฐกว่า”

(ขุ.ธ.๒๕/๑๘/๒๓)

สังคมไทยจะเจริญงอกงามมั่นคง ไม่เสื่อมโทรมล่มสลาย
ถ้าคนไทยหันมายกย่องเชิดชูคนดี มิใช่เชิดชูยกย่องคนเพียงที่
ความมั่งมียิ่งใหญ่ ชะตากรรมของสังคมไทยจะเป็นอย่างไร ก็อยู่ที่
คนไทย จะบูชาทรัพย์และกาม หรือบูชาธรรมและกรรมที่สร้างสรรค
นี้ต่างหากคือเรื่องที่คนไทยควรใส่ใจคิดและทำกันให้จริงจัง

บุญกิริยา - อหิงสา - บารมี

ระดับการสร้างสรรค์ความดีที่เลือกได้

เรื่องบุญ จนถึงบารมี ที่กล่าวมานี้ คงจะช่วยให้เห็นความหมาย
และวิธีปฏิบัติเดิมตามคำสอนของพระพุทธเจ้าว่าเป็นอย่างไร
ก่อนจะคลาดเคลื่อนผิดเพี้ยน หรือคับแคบไป ก่อนจบ ขอสรุปรวม
อีกครั้งหนึ่ง

บุญจนถึงบารมีที่พูดมานี้ พูดรวมกันก็ได้ว่า เป็นการบำเพ็ญ
บุญ และได้แยกออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑. การทำบุญต่างๆ ไป หรือบุญกิริยา คือทาน ศีล ภาวนา
สามัญ อย่างรวมๆ ไปด้วยกัน

๒. การเจริญเมตตา หรือเมตตาภาวนา

๓. การบำเพ็ญบารมี

บุญ ๓ ระดับนี้ เป็นการทำความดีที่จริงจัง เข้มข้น ยวดยิ่ง กว่ากันขึ้นไปตามลำดับ ถ้ามองเป็นการก้าวสูงขึ้นไป หรือเดินหน้า ในกระบวนการพัฒนาตน ก็จะเป็นความแตกต่างที่สูงกว่ากัน ดังนี้ เริ่มแรกมนุษย์ผู้ยังไม่พัฒนา มีลักษณะการดำเนินชีวิตที่สำคัญคือ

ก) มีความเห็นแก่ตัวมาก ใฝ่ปรารถนาแต่ทรัพย์ อำนาจ หรือลาภ ยศ หรือผลประโยชน์ และความยิ่งใหญ่ กามสุข และการไปเกิดในสวรรค์เพื่อตนเอง

ข) แสวงหาสิ่งที่ปรารถนานั้น ด้วยการแย่งชิงเบียดเบียน ช่มเหงเอารัดเอาเปรียบกัน และเช่นสรวงอ้อนวอนขอผล ดลบันดาลจากอำนาจยิ่งใหญ่ภายนอกแม้ที่มองไม่เห็น วิถีชีวิตแบบนี้ แสดงออกเด่นในรูปของการ**บูชาตัณหา** หรือ

ตัณหาธรรม

เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนให้ มนุษย์พัฒนาด้วย**การทำบุญ** หรือ**บุญกรรม** ในระดับต่างๆ คือ

ระดับที่ ๑ บุญกิริยาทั่วไป คือ ทาน ศีล ภาวนาสามัญ ยอม ให้ปรารถนาลาภ ยศ กามสุข และสวรรค์ เพื่อตน แต่ให้แสวงหา สิ่งเหล่านั้นด้วยวิธีการที่ไม่เบียดเบียน และโดยเฉพาะให้บรรลุผล ที่ปรารถนานั้น ด้วยการ**ทำบุญ** หรือ**บุญกรรม** คือพัฒนาชีวิตและ สร้างสรรค์ชุมชนของตนให้ดีงามมีความสุข ด้วยการเผื่อแผ่แบ่งปัน (ทาน) การมีกายวาจาที่สุจริตไม่เบียดเบียนและมุ่งแก้กฏ (ศีล)

ฝึกอบรมจิตใจให้ตั้งงามและปัญญาให้งอกงาม (ภาวนา)

ระดับที่ ๒ เมตตาภาวนา เจริญเมตตา เปิดขยายจิตใจให้กว้างขวาง พ้นความเห็นแก่ตน ไม่คิดหากามสุขและสนองความปรารถนาส่วนตัว แต่มุ่งทำประโยชน์แก่ผู้อื่น และบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสันติสุขของโลก

ระดับที่ ๓ บำเพ็ญบารมี บำเพ็ญคุณความดีทั้งหลายมากมายแบบเป็นชุดให้ครบองค์รวม ซึ่งมีปัญญาเป็นตัวนำและปลดปล่อยจิตใจให้เป็นอิสระ มุ่งพัฒนาชีวิตให้สมบูรณ์ ด้วยความมุ่งมั่นเข้มแข็งอย่างยวดยิ่ง โดยเสียสละตนเอง มุ่งแต่จะทำประโยชน์แก่ผู้อื่น เพื่อความตั้งงามและความสุขของสรรพสัตว์ จนกว่าปัญญาจะเจริญบริบูรณ์เป็นโพธิญาณ ที่จะทำให้ชีวิตหลุดพ้น เป็นอิสระสิ้นเชิง สามารถนำสรรพสัตว์ไปสู่อิสรภาพที่แท้

การพัฒนาในบุญ ๓ ระดับนี้ อาจพูดในเชิงอุดมคติ ดังนี้

ระดับที่ ๑ บุญกิริยาสามัคยา อุดมคติ คือ **สรวรรค์** มุ่งหมายลาภ ยศ สุข สรวรรค์ ชนิดที่ไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น เริ่มแต่การแสวงหาความพร้อมพร้อมทางวัตถุหรือเศรษฐกิจเพื่อตน ที่ดำเนินควบคู่พร้อมไปด้วยกันกับการพัฒนาชีวิตของตน และทำประโยชน์แก่ผู้อื่น หรือสร้างสรวรรค์ชุมชน

พูดอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นการก้าวจากขั้นหาความสุขเพื่อตน ด้วยการเบียดเบียนหรือไม่คำนึงถึงผู้อื่น มาสู่ขั้นสร้างสรวรรค์ ประโยชน์สุขให้แก่ตน ด้วยวิธีที่เอื้อต่อผู้อื่น หรือร่วมมือกันในชุมชน ให้ประโยชน์สุขของทั้งสองฝ่ายก้าวไปด้วยกัน

ระดับที่ ๒ เมตตาภาวนา อุดมคติ คือ **ความเป็นพรหม** มุ่งหมายประโยชน์สุขของมวลมนุษย์หรือสรรพสัตว์ คิดและ

พยายามทำการต่างๆ เพื่อให้โลกมีสันติสุข เป็นผู้คุ้มครองปกป้องรักษาประโยชน์สุขของโลก เป็นที่พึ่งอาศัยของหมู่ชน

ระดับนี้เป็นการก้าวพ้นจากความยึดติดในตัวตนอย่างหยาบคับแคบหรือตัวตนเพื่อตน มาสู่ขั้นของภาวะจิตที่กว้างขวางพ้นความจำกัด มีแต่ตนที่อยู่เพื่อผู้อื่นหรือเพื่อโลก

ระดับที่ ๓ การบำเพ็ญบารมี อุดมคติ คือ **นิพพาน** มุ่งหมายประโยชน์สุขของสรรพสัตว์ โดยหยั่งรู้ถึงความจริงของธรรมชาติที่จะนำไปสู่ความสงบสว่างไสวโปร่งโล่งเบิกบานแห่งสันติและอิสรภาพที่แท้จริง

ระดับนี้เป็นขั้นสูงสุดที่ก้าวพ้นแม้แต่ความมีตนเพื่อโลก หมดความยึดติดในตัวตน หลุดพ้นเป็นอิสระโดยสิ้นเชิง เพราะรู้แจ้งความจริงของโลกและชีวิต เห็นสภาวะธรรมทั้งหลายที่มีอยู่หรือเป็นไปตามธรรมชาติของธรรมชาติ และรู้ประโยชน์สุขที่แท้

โดยนัยนี้ เมื่อมองการทำบุญ ในแง่ที่เป็นกระบวนการแห่งการเดินหน้าจากความจำกัดคับแคบยึดติดอยู่ในความถือมั่นตัวตนสู่ความหลุดพ้นเป็นอิสระโปร่งโล่งไร้พรมแดน จะเห็นว่า

จากจุดเริ่มของคนดิบที่เรียกว่าอันทพาลปุถุชน ผู้มีความยึดมั่นในตัวตนอย่างสุดเต็มที่ และปฏิบัติในทางแสวงหาเพื่อตนอย่างเดียว โดยเบียดเบียนหรือไม่คำนึงถึงผู้อื่น ชาวพุทธก็ก้าวไปในการพัฒนา

ระดับที่ ๑ ยึดมั่นในตัวตนเพลาลง โดยเกื้อกูลหรือคำนึงถึงผู้อื่นด้วย

ระดับที่ ๒ ช่มความยึดมั่นในตัวตน อยู่เพื่อโลกหรือสรรพสัตว์ ด้วยจิตเมตตาเอิบอิมตีมีด้า

ระดับที่ ๓ หมดความยึดมั่นในตัวตน อยู่เพื่อโลกหรือสรรพสัตว์ ด้วยปัญญาที่ทำความจิตให้เป็นอิสระผ่องใสโปร่งโล่งเบิกบาน

ถ้าจัดเทียบในระบบไตรสิกขา คือ การฝึกศึกษาพัฒนาคน ๓ องค์รวม

ระดับที่ ๑ อยู่ขั้นศีล (ศีลเป็นสัมมาปฏิบัติ คือการปฏิบัติถูกต้องด้านนอก ต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งคลุมถึงทานด้วย)

ระดับที่ ๒ ถึงขั้นอธิจิต หรือสมาธิ (ดังได้กล่าวแล้วว่า เมตตาเป็นคุณสมบัติดีงามสูงสุดด้านจิต เปิดขยายจิตให้กว้างขวาง พันความจำกัด เป็นความรู้สึกฝ่ายดี หรือ emotion ที่ประเสริฐ)

ระดับที่ ๓ จบที่ปัญญา (ได้กล่าวแล้วเช่นกันว่า ปัญญาเป็นตัวปลดปล่อยจิต ด้วยการรู้ความจริงของธรรมชาติ นำองค์รวมแห่งการปฏิบัติของไตรสิกขามาสู่ความสมบูรณ์ ทำให้เกิดอิสรภาพ บรรลุวิมุตติหรือนิพพาน)

เมื่อพูดโดยรวม เรื่องบุญ-บารมีนี้ ก็เป็นกระบวนการบำเพ็ญความดี และสร้างสรรค์ชีวิต ชุมชน สังคม และทั้งโลก ด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามของมนุษย์เอง ในระบบแห่งการฝึกศึกษาพัฒนาชีวิตระยะยาว ที่ยึดขยายออกไปจากไตรสิกขา บนฐานแห่งการปฏิบัติที่ถูกต้องตามความเป็นจริงของธรรมชาติ คือ ธรรม ที่รู้ด้วยปัญญา โดยมีความใฝ่ปรารถนาที่ดีเป็นแรงผลักดัน

หลักการทำบุญ รวมทั้งเมตตาภาวนา และการบำเพ็ญบารมี ที่มีอยู่ในคำสอนเดิมของพระพุทธศาสนานี้ จะเห็นว่าเพียงพอ และเป็นของแท้ที่จะทำให้ชีวิต ชุมชน และสังคมไทย ตลอดจนคนทั้งโลก เจริญออกงามอย่างดีและมีสันติสุข เพียงแต่จะต้องยกกลับขึ้นมา ศึกษาปฏิบัติกันให้เป็นจริง

ถ้าสร้างชีวิตและชุมชนแห่งบุญได้

ก็กู้ชีพสังคมไทยสำเร็จ

สังคมไทยบอบช้ำมามากแล้ว อยู่ร่วมกับเขาในโลก ก็ถูกจัดเป็นสังคมที่ยังไม่ได้พัฒนา เพียงแต่เรียกให้ไพเราะหน่อยว่ากำลังพัฒนา และการพัฒนานั้นก็ถูกอิทธิพลภายนอกมากำหนดครอบงำหรือชี้นำจำกัดทางเดิน ฟุ้งตัวเองไม่ได้ ไม่มีความเป็นตัวของตัวเองได้จริง ยิ่งกว่านั้น ภายในสังคมของตน นอกจากความเสื่อมโทรมทางกายภาพแล้ว ก็มีความเสื่อมโทรมทั้งด้านศีล ด้านจิตใจ และด้านปัญญา

เพียงการทำร้ายกันอย่างหยาบระดับศีล ที่เป็นเรื่องเฉพาะหน้า เช่น ความไม่ปลอดภัยต่อชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน อาชญากรรมหลากหลาย โดยเฉพาะขบวนการชั่วร้ายทางเพศและสิ่งเสพติด สังคมไทยก็เปลี่ยนอยู่แล้ว สภาพชีวิตและวิถีของสังคมที่บีบรัด และเป็นอยู่อย่างผิดๆ ก็ทำให้คนมีจิตใจคับแคบเหี้ยม เหนียว ว่างเหว มีทุกข์ทางจิตมาก

ในสภาพเช่นนี้ แทนที่จะแก้ไขปัญหาด้วยวิธีที่แสดงถึงความสามารถทางจิตใจและทางปัญญา ก็มัวแต่ทำร้ายกันเอง และทำร้ายตัวเอง ก่อความกะปลกกะเปลี่ยทางนามธรรมที่ละเอียดลึกซึ้งทางจิตใจและทางปัญญา ที่จะมีผลกว้างไกลไว้ทำลายสังคมในระยะยาว

สภาพชบเซาขลาดเขลาอ่อนแอฟุ้งตัวเองอยู่ทั่วทุกหนแห่ง ทั้งค่านิยมเสพบริโภค ความมัวเมาอยู่กับอบายมุข การฟุ้งยากล่อมสิ่งเสพติดแม้แต่ในทางจิตใจ ความลุ่มหลงหมกมุ่นกับสิ่งวิเศษ

อัศจรรย์ การหวังพึ่งพาอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ รอคำนาคดลบันดาล การติดจมอยู่ในประสบการณ์ทางจิตที่ทำให้เพลินประมาท และการใช้ข่าวสารข้อมูลล่อหลอกประชาชนเป็นเหยื่อ เพื่อผลประโยชน์

ถ้าสังคมจมอยู่ในความประมาท และขาดความเข้มแข็งทางปัญญา จะฟื้นตัวได้ยาก ไม่ต้องพูดถึงว่าจะออกไปช่วยแก้ปัญหาของโลกที่กำลังรุ่มร้อนด้วยปัญหามากมาย มีแต่จะจมลึกกลงไปในหล่มที่พาตัวตกลงไปเอง

ถ้าจะฟื้นฟูสังคมไทย จะแก้ปัญหาค่าภายนอก ทางกาย และทางสังคม รวมทั้งเศรษฐกิจและการเมืองเท่านั้นไม่พอ และจะไม่สำเร็จด้วย เพราะสาเหตุแท้ๆ ลึกลงไป ที่ในจิตใจและปัญญา แต่จะต้องย้าถึงการแก้ปัญหาที่จิตใจ อย่างประสานไปด้วยกันกับปัญญา มิฉะนั้น ก็จะไปติดกับของการกล่อมใจที่สยบปัญญา

จะต้องกำหนดให้ชัดว่า สมมุติฐานของปัญหาอยู่ที่ความอ่อนแอทั้งทางจิตใจและทางปัญญา จึงจะต้องสร้างจิตใจและปัญญาที่มีคุณภาพขึ้นมาเป็นฐานของชีวิตและสังคม และสร้างสังคมขึ้นมาจากพื้นฐานคือชีวิตและชุมชน

ทุกคนและทุกฝ่ายในชุมชน ทั้งฝ่ายบ้าน และฝ่ายวัด จะต้องพิสูจน์ความเข้มแข็งและความเก่งกล้าสามารถ ด้วยความเจริญในบุญ คือจะต้องให้ชีวิตและชุมชนเจริญงอกงามขึ้นในทาน ศีล ภาวนา และให้ความเจริญในทาน ศีล ภาวนานั้นเป็นเครื่องพิสูจน์ความเข้มแข็งของชีวิตและชุมชน

ขอให้ดูคติจากเรื่องการทำบุญของกลุ่มเพื่อนมฆมาณพ เริ่ม

ต้นก็มาร่วมแรงร่วมใจและร่วมมือกันสร้างเสริมสิ่งจำเป็นพื้นฐาน
สำหรับความเป็นอยู่ร่วมกัน และจัดสรรสภาพแวดล้อมของกลาง
ให้เป็นสปีปายะ ที่ทุกคนและทุกบ้านจะมีชีวิตที่ดี

พร้อมกันนั้นชุมชนจะต้องพิสูจน์ความเข้มแข็งขั้นสำคัญ คือ
ความสามารถที่จะตั้งอยู่ในศีล ๕ และภาวะปลอดจากอบายมุข
โดยเฉพาะสุรายาเมาสิ่งเสพติด ควบคู่ไปด้วยกันกับความขยัน
หมั่นเพียรในการประกอบสัมมาชีพ เมื่ออยู่กันเรียบร้อยอย่างนี้
หากใครมีปัญหา เพื่อนร่วมชุมชนก็มาเจือจานอุดหนุน

สภาพทั้งหมดนี้จะมั่นคงก็ด้วยภาวนา ทั้งด้านการพัฒนาจิตใจ
และพัฒนาปัญญา ซึ่งฝ่ายวัดจะต้องไม่ประมาทในหน้าที่อยู่เสมอ
โดยหมั่นบำรุงจิตใจและให้ปัญญาแก่ประชาชนด้วยธรรมทาน
อย่างที่เรียกปัจจุบันว่าการศึกษานอกโรงเรียน แน่แน่นอนว่า การที่
พระสงฆ์จะทำหน้าที่นี้ได้ ทางฝ่ายวัดก็ต้องใส่ใจและขวนขวาย
ในการศึกษาปฏิบัติพระธรรมวินัย รวมทั้งรู้จักหาความรู้ที่เกี่ยวข้อง

ถ้าทำได้ในทาน ศีล ภาวนา เพียงที่ว่ามานี้ ก็พูดได้ว่าชีวิต
และชุมชนนั้นเจริญในบุญ แต่ถ้าสภาพอย่างนี้ไม่เกิดขึ้นในชุมชน
แม้ว่าที่วัดจะมีผู้มาถวายทาน บริจาคเงินทำบุญสร้างโน่นนี่มากมาย
ก็มีความหมายน้อยเหลือเกิน กลับจะเป็นภาพล่อใจให้ตกอยู่ใน
ความประมาท เพราะเป็นเพียงสภาพเสวยวิบากแห่งผลบุญเก่า
หรือพูดสั้นๆ ว่า “กินบุญเก่า” ที่จะไม่ยั่งยืน

ถึงเวลาที่จะต้องตื่นตัวขึ้นมา ฟ้นจากสภาพเสวยบุญเก่า
กลับขึ้นมาเริ่มต้นเข้าสู่ยุคสร้างบุญกันใหม่

ผู้จะเริ่มต้นยุคใหม่นั้นเหมือนคนว่ายน้ำทวนกระแส จะต้อง

มีความเข้มแข็งเป็นพิเศษ และสำหรับสังคมไทยเวลานี้ ความเข้มแข็งนั้นต้องยิ่งทวีคูณ เพราะคนของเราโดยทั่วไปได้ปล่อยตัวไหลไปตามกระแสค่านิยม ทั้งทางเศรษฐกิจและทางสังคมที่หล່หลอม จนกลายเป็นผู้มีสภาพจิตที่อ่อนแอไปโดยไม่รู้ตัว

แม้แต่ในทางวัตถุ ทางเทคโนโลยี และทางวิชาการ ก็แสดงสภาพจิตและปัญญาที่อ่อนแอออกมา ดังปรากฏชัดว่าเป็นนักบริโภคนิยม ไม่ใช่นักผลิต เป็นนักเสพ ไม่ใช่นักสร้างสรรค์ เป็นผู้คอยรับคอยตาม ไม่เป็นผู้นำและไม่เป็นผู้ให้ เป็นนักขอ นักกรอรับ ขอบหวังพึ่ง รอผลดลบันดาล คอยอำนาจวิเศษอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์บันดาลให้ ตลอดจนหวังลาภลอย อยากรวยทางลัด ไม่หวังผลจากการกระทำ ไม่ชวนชววยที่จะฝึกศึกษาพัฒนาตนขึ้นไปให้รู้และทำให้ได้ เพื่อทำการให้สำเร็จด้วยความเพียรพยายามและสติปัญญาของตน

ความเป็นนักขอ นักกรอรับ นักตาม และหวังพึ่งรออำนาจภายนอกมาทำให้นี้ กำลังฝังลึกลงไปในสภาพจิตของคนไทย จนจะกลายเป็น *वासना* ที่ขับเคลื่อนพฤติกรรมของตนอย่างไม่รู้ตัว จึงเป็นภัยภายในร้ายแรงที่จะต้องรีบแก้ไข

การแก้ไขย่อมทำได้ คือต้องตื่นตัวและสร้างความเข้มแข็งขึ้นมา และความเข้มแข็งนั้นสร้างได้ด้วยการ “ศึกษาบุญ” หรือเจริญขึ้นในบุญ อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ ชาวบ้านจะต้องลุกขึ้นมาช่วยกันสร้างชีวิตและชุมชนของตนให้เข้มแข็งด้วยบุญกิริยา แบบกลุ่มเพื่อนมฆมาณพที่กล่าวแล้ว

ในการนี้ ข้อที่ต้องย้ำพิเศษเพื่อตั้งหลักขึ้นมา ท่ามกลาง

กระแสที่พาให้อ่อนแอ คอยจะขอ จะรอรับ จะตาม จะหวังพึ่ง จะคอยอำนาจดลบันดาลให้ นี้ ก็คือ ในการฝึกด้านภาวนาที่สำคัญ จะต้องตั้งจิตมุ่งมั่นที่จะผันตัวขึ้นเป็นผู้ให้ให้จงได้

แม้ว่าเวลานี้เราจะยังไม่แข็งแรง ยังต้องพึ่งต้องรับ แต่เราจะไม่ยอมผลิตเฟลินอยู่ในสภาพอย่างนี้ เมื่อใดชุมชนไทยพึ่งตัวได้ และกลายเป็นผู้ให้ ก็สามารถเป็นที่พึ่งแก่ผู้อื่น แล้วสังคมไทยก็จะมีศักยภาพที่จะก้าวออกไปร่วมกำหนดชะตากรรมของโลก ด้วยการแก้ปัญหาและสร้างเสริมสันติสุข

การที่จะทำให้สำเร็จอย่างนี้ได้ นอกจากต้องมีจิตใจเข้มแข็ง ตั้งใจพึ่งตัวเองให้ได้ และเป็นผู้ให้แล้ว ก็ต้องมีความเข้มแข็งทางปัญญา ที่จะรู้สถานะของตน ท่ามกลางสถานการณ์ของโลก รู้ทันเหตุปัจจัยทั้งหลายที่สัมพันธ์ส่งผลกระทบต่อตน พร้อมทั้งรู้จักค้นหาและสร้างขึ้นมาในตัว ให้มีอะไรดีในภูมิปัญญาของตนที่จะให้แกโลก

ในสภาพและสถานการณ์ปัจจุบันอย่างที่กล่าวมา บุญกิริยาและการศึกษาบุญ จะต้องเน้นที่จุดต่อไปนี้

๑. ชาวบ้านร่วมแรงร่วมใจกันสร้างสรรคชีวิตและชุมชนของตนให้เข้มแข็ง พึ่งตัวได้
๒. ตั้งจิตสำนึกในความเป็นผู้ให้ มุ่งมั่นที่จะผันตัวขึ้นเป็นผู้ให้ (แก่เพื่อนมนุษย์) ให้จงได้ เริ่มแต่พระสงฆ์ที่วัดฆวนขวยพัฒนาตนให้เป็นผู้สามารถให้ธรรมแก่ประชาชน
๓. รู้ตระหนักถึงสถานะของชีวิตและชุมชนท่ามกลางกระแสและสถานการณ์ที่ดำเนินไปรอบตัว คิดค้นและทำตนให้เป็นผู้มีดีที่จะให้แกโลก

ชีวิตและชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นที่จะกู้สังคมไทย และบุญกิริยา คือการเดินหน้าจากจุดเริ่มนั้น ด้วยการดึงเอาศักยภาพของทุกคน ออกมาร่วมกันสร้างสรรค์พัฒนาชีวิตและชุมชนของตน

อย่าลืมเป็นอันขาดว่า **บ้านหรือครอบครัว** เป็นขุมกำลังและเป็น ที่แสดงตัวของชีวิตและชุมชน ถ้าทุกบ้านอยู่กันดี ทุกครอบครัว อยู่กันมีความสุข ทุกชีวิตก็สดชื่นงอกงาม และชุมชนก็มีพลังสร้างสรรค์ตัวเอง

พร้อมกันนั้น วัดก็เป็นขุมอริยทรัพย์ ที่ชีวิตและชุมชนจะไป ชูุดหาและรับแจกจ่ายความรู้และความดี ให้มีทุนธรรมทุนปัญญา ที่จะมาเพิ่มกำลังในการพัฒนาตัวเอง

ฉะนั้น เมื่ออยู่บ้านต้องไม่มองข้ามครอบครัว เมื่ออยู่ในชุมชน ต้องไม่ลืมวัดของตัวเอง ทุกคนจะต้องเอาใจใส่ดูแลครอบครัวให้อบอุ่น ผาสุก และฟื้นฟูวัดในชุมชนของตัวเองให้เป็นแหล่งธรรมแหล่งปัญญา ให้ได้

ถ้ายอมรับว่า ชุมชนท้องถิ่นของเราว่างโรยและอ่อนล้ามานาน อาจต้องการแรงหนุนและเสียงปลุก ก็อย่ามัวถ่วงอ้อมกันอยู่ ใครให้ แรงหนุนและส่งเสริมปลุกให้เขาลุกขึ้นมาสร้างตัวได้ ก็ไปช่วย จะเป็น บุญกุศลอันยิ่งใหญ่

“บุญ” อย่างแท้ ที่เคยหล่อเลี้ยงชีวิตและชุมชนไทยในอดีต สืบมาแสนนาน ยังรอเวลาที่สังคมไทยจะรื้อฟื้นขึ้นมาชำระ ชาติเกลียดจัดปรับรูปแบบให้เหมาะ และนำกลับมาใช้ชุบชีวิตและ ชุมชนขึ้นใหม่ เพื่อให้สังคมไทยมีกำลังที่จะลุกขึ้นเดินหน้าต่อไป

หมายเหตุ: ข้อสังเกตแถมท้าย

๑. ร่นถอย หรือร่อยต่อ

ในบทสวดมนต์ที่ใช้กันอยู่บ้างเวลานี้ บทหนึ่งชื่อว่า *มงคลจักรวาลใหญ่* มีข้อความช่วงต้นๆ ตอนหนึ่งว่า “**ทสปรमितานุกาเวน ทสอุปปรमितานุกาเวน ทสปรมุตตปรमितานุกาเวน**” (ด้วยอาณาภาพแห่งบารมีทั้ง ๑๐ ด้วยอาณาภาพแห่งอุปบารมีทั้ง ๑๐ ด้วยอาณาภาพแห่งปรมัตถบารมีทั้ง ๑๐) ต่อด้วยอาณาภาพของธรรมอื่นๆ อีกมากมาย แล้วลงท้ายด้วยการตั้งความปรารถนาดีว่า “สพพอนุตรายาปิ วินัสสนตุ” (ขออันตรายทั้งปวงจงพินาศไป) “สพพ-สงกปฺปา ตฺยหํ สมิชฺฌนตุ ทิฆายฺตา ตฺยหํ โหตุ” (ขอความดำริทั้งปวงของท่านจงสำเร็จ ขอความมีอายุยืนยาว จงมีแก่ท่าน) ดังนี้ เป็นต้น

บทสวดมนต์บทนี้ มีขึ้นหลังพุทธกาลนานนักหนา แต่ก็ไม่มีใครรู้ว่าเกิดขึ้นเมื่อไร เป็นของนำสืบๆ กันมา ไม่มีในคัมภีร์พุทธศาสนา เป็นตัวอย่างของการที่แนวคิดแบบอ้อนวอนปรารถนาเข้ามามีบทบาทในพระพุทธรศาสนา โดยมีการนำคำว่า “**บารมี**” มาอ้างในลักษณะนี้ด้วย ดูจะเข้าแนวทางเดียวกับการอ้างบารมีหรือขอบารมีของคนไทยปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่อ้างในบทสวดมนต์นี้ ยังมีอย่างอื่นอีกมากมาย แม้แต่อาณาภาพของมหาบุริสลักษณะ ๓๒ พระหัตถ์พรรณรังษี โลกุตตรธรรม ๙ คล้ายกับว่ามีอะไรๆ ดีๆ ที่นึกขึ้นได้ ก็ยกมาอ้าง จึงไม่ชัดว่าเป็นการมองบารมีในความหมายที่คนไทยปัจจุบันเข้าใจ

นอกจากนั้น เนื้อความก็เป็นการตั้งความปรารถนาดีต่อผู้อื่น แบบอวยชัยให้พร ไม่ใช่ขอร้องหรืออ้อนวอนให้บารมีของท่านผู้อื่นมาบันดาลผลที่ต้องการให้แก่ตน ความหมายจึงยังไม่เพี้ยนไกลมากอย่างไรในปัจจุบัน

ย้อนหลังไปดูในคัมภีร์รุ่นอรรถกถาและฎีกา ก็มีการใช้คำว่าอาณาภาพ

ของบารมีบ้างบางแห่ง เช่น ขนฺติปารมิตานุกาเวน (ด้วยอานุภาพขนฺติบารมีของพระโพธิสัตว์ ทำให้พระอินทร์อาสาสร้อย, จริยา.๑.๒๘) ปุริตปารมิตานุกาเวน (ด้วยอานุภาพบารมีที่บำเพ็ญเต็มที่แล้วของพระโพธิสัตว์ เนื้อหนังสือเอ็นทีบาดเจ็บบาดลุ่ยก็เชื่อมติดกัน, ๓.๑.๔/๔๖๐)

ว่าโดยสรุป การกล่าวถึงอานุภาพของบารมีในคัมภีร์ แตกต่างอย่างชัดเจนจากความหมายและการใช้ในปัจจุบัน ดังนี้

๑. ท่านกล่าวถึงบารมีโดยหมายถึงการบำเพ็ญความดีอย่างยวดยิ่ง ตรงตามความหมายเดิม (ปัจจุบันอ้างบารมีโดยเข้าใจว่าเป็นอำนาจหรือพลังความยิ่งใหญ่ที่จะบันดาลผลที่ต้องการ)
๒. อานุภาพของบารมีนั้น หมายถึงอำนาจหรือพลังความดีของตนที่ได้บำเพ็ญมาเอง (ปัจจุบันอ้างบารมีของผู้อื่นหรือสิ่งอื่นภายนอกให้มาช่วยตน)
๓. มุ่งแสดงผลดีที่เกิดขึ้นว่าสืบเนื่องมาจากการบำเพ็ญความดีที่ได้ทำมาก่อน (ปัจจุบันมุ่งจะเอาอำนาจดลบันดาลภายนอกที่เรียกว่าบารมีนั้นมาอ้าง เพื่อเป็นเหตุบันดาลผลที่ต้องการข้างหน้า)
๔. ท่านเล่าไว้โดยมุ่งพรรณนาคุณของพระโพธิสัตว์ เพื่อเป็นตัวอย่างกระตุ้นเร้าปลุกใจผู้ฟังผู้อ่านให้มีกำลังใจที่จะทำความดีตามอย่าง (ปัจจุบันกลับตรงข้าม ถึงกับมีคำนิยามขอบารมีที่เข้าใจว่าเป็นอำนาจภายนอกนั้น ให้มาช่วยบันดาลผลที่ต้องการให้โดยตนไม่ต้องทำเอง)

ขอยกอีกตัวอย่างหนึ่งให้เห็นลักษณะการกล่าวถึงอานุภาพของบารมีท่านกล่าวในที่หนึ่งว่า

“ด้วยอานุภาพพระบารมีของพระผู้มีพระภาค คำตรัสที่

“ไม่มีประโยชน์แม้แต่อักษรเดียว ก็ไม่ขึ้นมาสู่พระโอบุชู้ ...”

(ที่อภิธรรมฎีกา.๑/๒๘๐)

ความหมายง่ายๆ ของข้อความนี้ ก็คือ พระพุทธเจ้าได้ฝึกฝนพระองค์
มาในคุณสมบัติต่างๆ ทางด้านการพูดเป็นต้น จนกระทั่งพระองค์ตรัสคำทุก
คำด้วยพระปัญญาอย่างมีสติบริบูรณ์ เป็นเหตุให้ทุกคำที่ตรัสล้วนมีประโยชน์
นี่คือตัวอย่างอานุภาพของบารมี ชาวพุทธทุกคนควรฝึกตนให้มีอานุภาพแห่ง
บารมีอย่างนี้

เป็นอันต้องยอมรับความจริงว่า เวลาที่ความเข้าใจในความหมายของ
บารมีได้คลาดเคลื่อนผิดเพี้ยนไปไกล อาจถือได้ว่าเป็นการถอยร่นกลับไป
ใกล้ศาสนาแห่งการเช่นสรวงอ้อนวอนคล้ายศาสนาพราหมณ์ แต่ไหนๆ ก็
เป็นไปแล้ว และจะเลิกทีเดียวก็คงเป็นไปได้ ทางที่ดีควรจะวางวิธีปฏิบัติ
ต่อมันให้ได้ผลดี

วิธีปฏิบัติที่จะให้ผลดี คือ ทำให้เป็นประโยชน์ และใช้ภาวะร่นถอย
ออกไปนั้นเป็นรอยต่อที่จะเชื่อมโยงให้ก้าวกลับขึ้นมาในพระพุทธศาสนา

ในทางธรรม จะต้องเข้าใจและเห็นใจมนุษยปุถุชน ซึ่งส่วนมากยังอ่อน
แอ จึงหวังพึ่งพาความช่วยเหลือ อย่างน้อยให้ได้ความอบอุ่นใจจากพลังกาย
นอก ซึ่งในพระพุทธศาสนาก็ยอมให้บ้างตามหลักการระลึกที่เรียกว่าอนุสติ
แต่ทั้งนี้ก็ต้องไม่ใช้การตามใจจนกลายเป็นนักขอนักพึ่งพา เพียงแต่ให้หลัก
ใจเพื่อให้เขาตั้งตัวได้แล้วเดินหน้าไปได้เอง

มนุษยปุถุชนที่ว่าอ่อนแอ นั้น เช่น เมื่อพบเหตุการณ์ฉุกเฉิน หรือเรื่อง
เลวร้ายที่ไม่คาดคิด มักตั้งสติไม่ทัน อาจตื่นตื่นระส่ำระสาย หรือใจเตลิด
เปิดเปิงไป ทำให้เสียการ ดังนั้น ถ้าจะนำพระพุทธคุณเป็นต้นมาช่วยในขั้นนี้
คือ ให้เกิดความรู้สึกว่าได้รับการคุ้มครอง เกิดความอบอุ่นใจ มั่นใจ ขึ้นนั้นใน

ทางพระพุทธศาสนาท่านยอมให้ เพราะเป็นประโยชน์ และไม่เสียหลักกรรม แต่กลับทำให้ยังมีกำลังใจ ที่จะทำการต่อไปอย่างเข้มแข็งมั่นคง

ข้อสำคัญ ต้องให้มาหนุนการกระทำ ให้มีความเพียรพยายามก้าวต่อไป ถ้าอย่างนี้ก็คือก้าวขึ้นสู่พระพุทธศาสนา

ถ้าจะพลาด ก็ตรงนั้นแหละ คือ ไม่เอาแค่นี้ให้ท่านคุ้มครอง แล้วเราจะ ได้ทำเองอย่างมั่นใจเต็มที่ แต่กลับจะขอให้ท่านทำหรือบันดาลให้ด้วย ถ้าอย่างนี้ ก็เลยเถิด ออกนอกพุทธศาสนาไปแล้ว เพราะพลาดจากหลักกรรม

สรุปอีกครั้งหนึ่งว่า การอ้างอำนาจพระรัตนตรัย ตลอดจนอำนาจ ภายนอกต่างๆ นั้น แยกได้ ๒ ชั้น

ชั้นที่ ๑ ให้เกิดความรู้สึกได้รับการคุ้มครองมีความปลอดภัยแล้วจะ ได้มีกำลังใจทำการต่างๆ ด้วยความเพียรพยายาม อย่างเข้มแข็งมั่นใจยิ่งขึ้น — ชั้นนี้จัดเป็นรอยต่อที่เชื่อมเข้าสู่พุทธศาสนาได้ (=กุศลกรรม คืออนุสติ)

ชั้นที่ ๒ อ้อนวอนขอร้องให้อำนาจศักดิ์สิทธิ์นั้นบันดาลผลที่ท่านปรารถนาให้ โดยตัวเองจะได้ไม่ต้องทำ — ชั้นนี้จัดเป็นการถอยร่นออกนอก พระพุทธศาสนา (=อกุศลกรรม คือความประมาท)

เมื่อเข้าใจอย่างนี้แล้ว ก็ควรพยายามหันกลับมาก้าวขึ้นสู่พระพุทธ ศาสนาให้ได้

อีกเรื่องหนึ่งที่ควรพูดไว้ด้วย คือ พระพุทธศาสนาได้ประสบความสำเร็จอย่าง มาก ในการให้คนเลิกบูชายัญ และหันมาทำบุญ (แต่ในอินเดีย สำเร็จอยู่นานไม่กี่ร้อยปี) ซึ่งพร้อมกันนั้นก็เท่ากับทำให้ประชาชนเลิกให้ค่า ประกอบพิธีบูชายัญที่เรียกว่า “ทักษิณา” แก่พวกพราหมณ์

เมื่อเลิกให้ทักษิณาแก่พราหมณ์ คนหันมาทำบุญ ก็ถวายทักษิณา (บาลีเรียกทักษิณา) นั้นแก่พระภิกษุสงฆ์ เพื่อสนับสนุนให้พระภิกษุทั้งหลาย

ซึ่งอาศัยวัตถุน้อยอยู่แล้ว จะได้มีปัจจัย ๔ และบริวารต่างๆ ที่จะเป็นอยู่ได้ โดยไม่ต้องกังวล แล้วตั้งใจอุทิศตนแก่การศึกษาทั้งเล่าเรียนปริยัติและปฏิบัติ ตลอดจนเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชนได้เต็มที่

ไปๆ มาๆ โดยเฉพาะในประเทศไทย การทำบุญก็ชักจะถูกมองและเข้าใจกันในความหมายที่แคบลงมามาก โดยเน้นแค่ทานหรือทักษิณาทิถวายแก่พระสงฆ์

ถ้าเข้าใจกันแคบๆ อย่างนี้หนานไป ก็มีทางที่จะเกิดปัญหาเป็นโทษได้ เช่นเดียวกับเรื่องการอามรมมีข้างต้น

เพราะฉะนั้น ปัจจุบันนี้ ถ้าพระสงฆ์ทำเพียง ๒ อย่างต่อไปนี้ได้ ก็จะช่วยทั้งพระพุทธศาสนาและสังคมไทยอย่างมาก คือ

๑. ให้ประชาชนอ้างอำนาจพระรัตนตรัย (และแม่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย) ในแง่ที่จะคุ้มครองปกป้องรักษาให้อบอุ่นมั่นใจ แล้วมีความเพียรเข้มแข็งที่จะทำการต่างๆ ต่อไป อย่าให้เลยเถิดจนกลายเป็นการขอผลดลบันดาล

๒. หมั่นทบทวนเสริมย้ำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของการทำบุญ ให้ขยายออกไปจนครบหลักทั้ง ๑๐ อย่าง โดยเน้นที่การ - *ทำชุมชนให้ดี ทำชีวิตให้องกาม* เป็นพื้นฐาน

๒. จากบุญ สู่บุญ/จากอาตมัน สู่อนัตตา

เรื่องบุญจนถึง**บารมี**นี้ ควรทราบความหมายเชิงเปรียบเทียบกับภูมิหลังของสังคมอินเดีย เพิ่มจากที่ได้กล่าวแล้วว่า พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เลิกหรือเปลี่ยน**บุญชายัญ**หรือ**บุญกรรม** มาเป็นการ**ทำบุญ**หรือ**บุญกรรม** ขออธิบายต่อไปว่า

๑. พรหมณ์สอนให้ชาวบ้าน พ่อค้า คฤหบดี เศรษฐี ราชามหากษัตริย์

ตลอดจนพรหมณ์ต่างๆ ไป บูชาขัยัญ (ยัญกรรม) เพื่อได้ลาภ ยศ กามสุข เป็นต้น
พระพุทธรเจ้าสอนให้คนทั่วไปนั้นทำบุญ (บุญกรรม) แทน (ไม่ยอมตาม
ความเห็นแก่ตัว/พัฒนาตน—ไม่เบียดเบียน/ช่วยเหลือร่วมกันทำความดี—ไม่
รอลดลบลับดาล/เพียรทำการด้วยเรี่ยวแรงของมนุษย์)

๒. พรหมณ์ชั้นนำ มุ่งหมายที่จะเข้าถึงภาวะรวมเป็นอันเดียวกับพรหม
(พรหมสัพพิตา) ด้วยหลักวิชาที่เรียกว่า ไตรเพท

พระพุทธรเจ้าตรัสว่า พรหมณ์ทั้งหลายนั้น ถึงจะเจเนจบไตรเพท แต่ชีวิต
ความเป็นอยู่จิตใจไม่เหมือนพรหมเลยตั้งแต่บัดนี้ ตายแล้วจะไปเข้าร่วมกับ
พรหมได้อย่างไร การที่จะเข้าร่วมกับพรหมให้ได้แน่ ก็คือมีชีวิตจิตใจความ
เป็นอยู่อย่างพรหมเสียเลยแต่บัดนี้ ด้วยการบำเพ็ญพรหมวิหาร (ธรรม
ประจำใจของพรหม คือผู้มีจิตใจกว้างขวางยิ่งใหญ่ที่สร้างสรรค์อภิบาลโลก)
มีเมตตาเจโตวิมุติ เป็นต้น (ดู เติวชสูตร, ที.เส.๓/๓๖๕-๓๘๕/๒๙๔-๓๑๒)

๓. พระพุทธรเจ้าทรงสอนต่อไปอีกว่า การแผ่ขยายจิตใจให้กว้างขวาง
ยิ่งใหญ่ ไม่มีขีดจำกัด แต่ปรารถนาจะไปรวมกับพรหมนั้น ยังไม่ใช่ความ
หลุดพ้นเป็นอิสระที่แท้จริง แต่การพัฒนาทางจิตก็ไปได้สูงสุดเพียงเท่านั้น ต่อเมื่อ
พัฒนาปัญญาให้รู้ความจริงที่เป็นสภาวะธรรมดาของธรรมชาติแล้ว ความยึดติด
ถึมั่นที่เป็นเครื่องผูกมัดจำกัดก็จะหมดไปเอง เป็นการปลดปล่อยจิตใจให้เป็น
อิสระไร้พรหมแดน (วิมรียาทิกตจิต) ได้แท้จริง คือภาวะแห่งนิพพาน ปัญญา
นี้เรียกว่า ไตรวิชชา (เทียบแบบเล่นคำกับไตรเพทของพรหมณ์)

หลังจากพระพุทธรศาสนาเกิดขึ้นแล้ว ศาสนาพรหมณ์ก็ซบเซาลงๆ
หลายร้อยปี จนหลังพุทธกาลอีกนาน พรหมณ์ได้พยายามปรับปรุงตัว กลาย
เป็นศาสนาพรหมณ์ยุคใหม่ เรียกว่าศาสนาฮินดู

ศาสนาฮินดูได้ดูดธรรมจากพระพุทธศาสนาไปมาก และพัฒนาแนว
คิดเกี่ยวกับจุดหมายสูงสุดของตน คือการเข้าร่วมกับพรหมนั้นต่อมาอีก และ
นำคำว่า นิรวาณ (รูปสันสกฤตของนิพพาน) ไปใช้เรียกภาวะที่ อาตมัน/อัตตา
เข้าร่วมกับพรหมัน หรือชีวาตมันเข้าร่วมกับปรมาตมัน

เพียงสังเกตว่า ความคิดของพรหมณ์นั้นเริ่มจากสภาพจิตใจของมนุษย์
ปุถุชนทั่วไป คือมีความยึดติดถือมั่นในอัตตาหรือตัวตน ตอนแรกก็ยึดเอาชีวิต
ร่างกายนี้เองเป็นตัวตน

แต่ต่อมาได้มองเห็นว่า ชีวิตร่างกายนี้ไม่เที่ยงแท้แน่นอน มีความ
แปรปรวนแตกสลาย จะเป็นอัตตา/ตัวตนจริงไม่ได้ จึงคิดค้นหาว่าอะไรเป็น
อัตตา/ตัวตนที่แท้จริง

จากความตั้งใจใฝ่ปรารถนาอันเป็นจุดเริ่มที่ตั้งไว้ผิด (ยึดถือว่ามีอัตตา
และมุ่งค้นหาอัตตาตั้งแต่มองไม่รู้ว่ามีหรือไม่มี) นี้ กระบวนการแสวงหาอัตตา/
อาตมัน/ตัวตน ก็เริ่มต้น และขยายกว้างไกลวิจิตรพิสดาร

จนกระทั่งบอกว่ามีอัตตา/อาตมัน/ตัวตนแท้ แต่มาถูกห่อหุ้มปกคลุม
บดบังเสีย จะต้องทำตามข้อปฏิบัติต่างๆ เป็นตบะบ้าง โยคะบ้าง เป็นต้น
เพื่อสลายสิ่งปกคลุมห่อหุ้มนั้นออกไป อัตตา/อาตมัน/ตัวตน แท้ที่บริสุทธิ์จะ
ได้เป็นอิสระ (และเข้าร่วมเป็นหนึ่งเดียวกับอัตตา/อาตมัน/ตัวตนใหญ่ ที่
เรียกว่าปรมาตมัน หรือพรหมันนั้น)

พระพุทธศาสนาสอนว่า สิ่งทั้งหลาย จะเป็นรูปธรรม หรือนามธรรม
สังขตธรรม หรืออสังขตธรรม ก็ตาม ก็มีอยู่และหรือเป็นไปตามธรรมดาของมัน
เช่น สิ่งสารเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามเหตุปัจจัย วิสังขารก็พ้นจากความ

เปลี่ยนแปลงนั้น เป็นสภาวะของมันอย่างนั้น เพียงแต่รู้เข้าใจมันตามเป็นจริง
คือตามที่มันเป็น

ไม่ต้องไปยึดมั่นอัตตา/อาตมัน/ตัวตน ซ้อนขึ้นมาบนสภาวะธรรมนั้น
อีก ให้ยุ่งยากซับซ้อน

ไม่ต้องไปวุ่นวายกับการที่จะปลดเปลื้องทำลายสิ่งห่อหุ้มปกคลุมปิดบัง
หรือเป็นอุปสรรคอัตตา/อาตมัน/ตัวตนนั้นหรือ

เพราะเมื่อไปสร้างภาพและยึดติดถือมั่นในอัตตา/อาตมัน/ตัวตนที่
สร้างขึ้นมานั้นแล้ว ความยึดติดถือมั่นเองนั้นแหละที่เป็นตัวจำกัดห่อหุ้มกด
บังอิสรภาพ เพราะฉะนั้นก็ขจัดหรือทำลายหรือละเลิกความใฝ่อยากและยึด
ติดถือมั่น คือตัดหาอุปาทานเสียเท่านั้น โดยรู้สิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น อิสรภาพ
ก็มีอยู่แล้วที่นั่นบัดนี้เอง

ผนวก ๑

ปัญหาเรื่องวัดพระธรรมกาย*

ได้ทราบว่าทางสื่อมวลชน บางท่านไปที่วัด บางท่านโทรไป
ขอนัดสัมภาษณ์ บางท่านสอบถามทางโทรศัพท์ เกี่ยวกับปัญหา
เรื่องวัดพระธรรมกาย พระธรรมปิฎกขอภัยด้วยที่อาพาธ ร่างกาย
ไม่อำนวยให้ออกมาต้อนรับและตอบคำถาม

อย่างไรก็ตาม เรื่องทำนองนี้พระธรรมปิฎกได้พูดอยู่เสมอ
และเป็นการพูดทั่วไปในทุกกรณี ไม่ใช่เฉพาะเรื่องวัดพระธรรมกาย
เพราะเราจะต้องช่วยกันสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการของ
พระพุทธศาสนาให้ชัด เพื่อปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน
อย่างแท้จริง

โดยเฉพาะเวลานี้ ที่ประเทศชาติอยู่ในยามวิกฤตเศรษฐกิจ
พระสงฆ์ควรเอาใจใส่ ช่วยแนะนำสั่งสอน ให้ประชาชนมีกำลังใจ
ที่จะเผชิญทุกข์เฉพาะหน้า และมีสติปัญญาความสามารถที่จะแก้
ปัญหาและสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมในระยะยาว

“กำลังใจ” นั้น หมายถึง **กำลังใจที่จะทำ** หรือที่จะเพียร
พยายามเดินหน้า ฝ่าฟันปัญหา ไม่ใช่กำลังใจแบบกล่อมให้อยู่
ด้วยความหวังว่าจะมีอำนาจวิเศษมาช่วยดลบันดาลอะไรให้

* คำตอบที่ฝากให้แก่สื่อมวลชน เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๔๑

เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์

เรื่องฤทธิ์ หรืออิทธิปาฏิหาริย์นั้น มีหลักพุทธศาสนาชัดเจน อยู่แล้วว่า พระพุทธเจ้าไม่ทรงสรรเสริญ ไม่ว่าจะฤทธิ์นั้นจะทำได้จริงหรือไม่ ก็ไม่สรรเสริญทั้งนั้น เรื่องนี้ชาวพุทธควรจะชัดเจนที่สุด ไม่น่าจะมัวมาวุ่นกันอยู่อีก

การที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระมหาโมคคัลลานะว่าเป็นยอดของผู้มีฤทธิ์นั้น ไม่ได้ทรงยกย่องตัวอิทธิปาฏิหาริย์ แต่ทรงยกย่องตัวท่านผู้ใช้ฤทธิ์ด้วยเหตุผลอย่างอื่น ที่เป็นเรื่องของการทำงานเผยแผ่ธรรม โดยเฉพาะในการที่ท่านใช้ฤทธิ์ปราบความเมาฤทธิ์ เพราะยุคนั้นผู้คนเมาฤทธิ์กันเหลือเกิน

แต่ในทางตรงข้าม แทนที่จะใช้ฤทธิ์ปราบความเมาฤทธิ์ ถ้ามีการใช้ฤทธิ์เพื่อทำให้เกิดความเมาฤทธิ์ยิ่งขึ้น ก็จะกลายเป็นการก่อบาปอกุศลแก่ประชาชน ผิดหลักการของพระพุทธศาสนาไปไกล

พระพุทธเจ้าและพระสาวกไม่ใช้ฤทธิ์บันดาลผลสนองความอยากให้แก่บุคคลผู้ใด แต่ท่านสอนให้ทุกคนเพียรพยายามทำเหตุที่จะให้ได้ผลนั้นด้วยสติปัญญาความสามารถ

เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงไม่ทรงยกย่องพระเทวทัตซึ่งเป็นผู้มีฤทธิ์มาก แต่เอาฤทธิ์ไปใช้ชักจูงผู้อื่น อย่างเช่นเจ้าชายอชาตศัตรู ให้มาเลื่อมใสหลงติดเป็นศิษย์บริวาร แทนที่จะเอาธรรมมาพูดจาให้เห็นความจริงกันด้วยปัญญา (ที่ท่านเรียกว่าอนุศาสน์ปาฏิหาริย์)

ที่ว่า “เมาฤทธิ์” ถ้าหมายถึงเจ้าตัวคนที่มีฤทธิ์ ก็คือ ภูมิใจกระหึ่มใจ ถ้าพองตัวว่ามีความวิเศษยิ่งใหญ่ บางทีก็ถึงกับสำคัญผิด

ว่าที่ตนมีฤทธิ์นั้น คือเป็นพระอรหันต์ หรือเป็นพระอริยะแล้ว

ถ้าเป็นคนอื่น เช่น บริวาร ก็อาจจะหลงไปว่าอาจารย์หรือท่านที่ตนนับถือ เป็นพระอรหันต์ เป็นพระอริยะ หรือเป็นผู้วิเศษ แล้วก็มาหมกมุ่นวุ่นวาย ตื่นเต้น ซีนชมอยู่กับเรื่องฤทธิ์นั้น เพลิดเพลิน กระหิมใจ หรือกล่อมใจ ด้วยความหวังว่าท่านผู้มีฤทธิ์จะมาช่วยเหลือดลบันดาล ขจัดปัดเป่าทุกข์ภัย หรือนำผลที่ปรารถนามาให้ เลยมัวรอความช่วยเหลือ หรือไม่ก็ย่อหย่อนเฉื่อยชาลงไปใน การที่จะเร่งชวนชวนายใช้กำลังความเพียรและสติปัญญาแก้ปัญหา และสร้างผลที่ต้องการให้สำเร็จ เรียกสั้นๆว่า ตกอยู่ในความประมาท

พระพุทธศาสนาสอนให้คน“หวังผลจากการกระทำ” และให้กระทำการที่ดีด้วยความเพียรพยายามโดยใช้สติปัญญา ไม่ใช่หมกมุ่นใจกันด้วยความหวังว่าจะมีอำนาจวิเศษมาดลบันดาล หรือหยิบยื่นให้ ยิ่งเวลานี้ถึงคราวจำเป็นจะต้องพัฒนาคนไทยให้เข้มแข็งมีคุณภาพ เพื่อจะมาสร้างประเทศชาติสังคมในระยะยาว จะต้องย้ำกันหนักให้หวังผลจากการกระทำ อย่าหวังผลจากการดลบันดาลโดยเด็ดขาด

เรื่องการทำบุญ

เรื่องบุญก็ต้องเข้าใจกันให้ชัด “บุญ” คือ สิ่งที่ชำระล้างบาปทุจริต ทำจิตใจให้สะอาดผ่องใส และเฟื่องฟูเจริญงอกงามขึ้นในความดีงามที่สูงขึ้นไป

ทาน คือ การให้ การบริจาค ที่ว่าเป็นบุญนั้น ก็เพราะมัน กำจัดความเห็นแก่ตัวของเรา ช่วยทำให้สังคมมนุษย์เฟื่อแผ่ ช่วยเหลือกัน จะได้ไม่ต้องแย่งชิงเบียดเบียนกัน มีปัจจัย ๔ พออยู่อาศัยได้ แล้วจะได้ก้าวขึ้นไปทำความดีงามสร้างความสำเร็จอื่น ๆ ที่สูงขึ้นไป ตลอดจนเป็นเครื่องสนับสนุนให้พระสงฆ์มีกำลังที่จะทำหน้าที่ของท่านในการศึกษา ปฏิบัติ และสั่งสอนประชาชนให้ทำความดีและมีปัญญายิ่งขึ้น โดยที่ท่านไม่ต้องมัวห่วงกังวลในด้านวัตถุ

บุญไม่ใช่แค่ทานเท่านั้น ยังมีบุญอย่างอื่นอีกมากมาย เช่น ความเชื่อหรือศรัทธาที่มีเหตุผล ไม่หลงมกมาย ความมีใจเมตตาอยากจะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ การเอาใจใส่คิดจะบิดเป่าทุกขภัยแก่ผู้เดือดร้อนหรืออยากไว้ ความมุ่งมั่นเพียรพยายามทำความดี ความมีสติที่จะดำเนินชีวิตโดยไม่ฟุ้งเฟ้อลุ่มหลงมัวเมา เป็นอยู่ด้วยความไม่ประมาท การมีปัญญาและแสวงหาความรู้ที่จะทำชีวิตให้ดีงามและสร้างสรรค์ประโยชน์สุขที่แท้จริงให้แก่สังคม เป็นต้น

บุญอย่างนี้ สูงยิ่งกว่าทานขึ้นไปอีก และเป็นบุญที่สังคมของเรากำลังต้องการอย่างมาก เพื่อช่วยให้ชีวิตและสังคมดีงามมีความสุขที่แท้จริง

ทาน การบริจาค จะมีความหมายเป็นบุญแท้จริง ก็เพราะเป็นตัวหนุนให้คนก้าวไปในบุญที่สูงขึ้นไปนี้ หรือมีบุญอย่างสูงเหล่านี้มาต่อให้ก้าวสูงขึ้น

เรื่องสิ่งก่อสร้างใหญ่โต

เรื่องการก่อสร้างสิ่งใหญ่โต ก็เป็นเรื่องที่ต้องระวังให้มาก ต้องจับหลักให้ได้ก่อนว่าอะไรเป็นตวังานพระศาสนาที่แท้ เมื่อจับตวังานหลักได้แล้ว เรื่องอื่นๆ ก็เอามาสนองงานหลักนั้น

งานหลักของพระพุทธศาสนา ก็คือ ไตรสิกขา หรือการศึกษา ฝึกหัดพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาให้เจริญงอกงามดียิ่งขึ้น ไตรสิกขาเป็นงานของชีวิต เป็นหน้าที่ของทุกคน โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่จะต้องฝึกอบรมพัฒนาตนเอง และช่วยแนะนำสั่งสอนให้ประชาชนพัฒนาตัวเขาขึ้นไป จึงมีงานการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่ธรรมเป็นศาสนกิจ

ส่วนการสร้างอาคารเป็นต้น ก็เพราะความจำเป็นในการใช้งาน เพื่อมาสนองงานศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่สั่งสอนธรรมนี้ จึงมีหลักปฏิบัติว่า นอกจากดูกำลังทรัพย์เป็นต้นแล้ว ควรสร้างตามความจำเป็นในการใช้งาน เพื่อสนองงาน ให้คุณค่ามาอยู่ที่ตวังานแห่งไตรสิกขานั้น ไม่ใช่ให้คุณค่าเขวไปอยู่ที่สิ่งก่อสร้าง แม้คุณค่าทางศิลปะเป็นต้น ก็ต้องมาเป็นเครื่องหนุนตวังานหลักนั้น ถ้าจับตวัหลักนี้ไม่ได้ ไม่นานก็จะเพี้ยนกันไปหมด

ส่วนการก่อสร้างสิ่งใหญ่โตสวยงามในความหมายทำนองเป็นอนุสรณ์สถาน ก็มีคติไว้ช่วยตรวจสอบดังนี้

๑. ควรจะเกิดจากการรวมใจ และพร้อมใจกันของชาวพุทธทั่วกันหมดทั้งโลก หรือทั้งประเทศ แล้วเลือกสร้างไว้ในที่เดียว จะได้เป็นศูนย์กลางจริงๆ ถ้าไม่อย่างนั้น ใครมีกำลังก็สร้างขึ้นมาต่อไปก็จะมี การสร้างแข่งกัน ที่โน่น ที่นี้ แล้วก็เป็นของพวกนั้น

ของพวกนี้ ฝ่ายโน้น ฝ่ายนี้ แทนที่จะเป็นศูนย์รวมให้เกิดความสามัคคี ก็กลับก่อความแตกแยก แทนที่จะมาหนุนความสำคัญของพระศาสนาเป็นส่วนรวม ก็จะเป็นการเสริมความยิ่งใหญ่ของบุคคล หรือของหมู่พวกไป

๒. การสร้างวัดดู ไม่ต้องพูดถึงที่ใหญ่โต แม้แต่ที่ใช้งานสนองหลักไตรสิกขาทั่วๆ ไป *คติชาวพุทธแต่เดิม ถือเป็นเรื่องของคฤหัสถ์* คือญาติโยมชาวบ้านที่จะเป็นธุระจัดทำ เพราะจัดเป็นปัจจัย ๔ ข้อที่ ๓ (เสนาสนะ) เพื่อมาหนุนให้พระมีกำลังทำงานศึกษา-ปฏิบัติ-เผยแผ่ธรรมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น โดยไม่ต้องห่วงกังวลด้านวัตถุ

ยิ่งของใหญ่โตด้วยแล้ว ก็ควรจะเป็นเครื่องแสดงศรัทธา โดยให้เป็นความดำริริเริ่มและเป็นภาระของพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ที่จะทำขึ้น เพราะเห็นคุณค่าของพระรัตนตรัยที่เกิดขึ้นแก่ชีวิตและสังคมของเขา ส่วนพระสงฆ์ก็ตั้งหน้าตั้งตาศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม ดำรงธรรม เผยแผ่ธรรมไป ให้ผลเกิดขึ้นที่ชีวิตของคน

ยกตัวอย่างในอินเดีย ยุคพระพุทธรูปศาสนารุ่งเรืองมาก พระเจ้าอโศกมหาราชเลื่อมใสธรรมแล้ว ก็สร้างมหาวิหารมากมาย ถวายแก่พระศาสนา มหาวิหารก็คือวัดใหญ่ๆ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการศึกษาของพระสงฆ์และประชาชนนั่นเอง ถ้าเป็นยุคประชาธิปไตย ประชาชนก็ต้องรู้จักสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันทำ

๓. ทุนที่ใช้สร้างเหมือนกับมาจากส่วนเหลือใช้ คือยุคสมัยนั้นสังคมมั่งคั่งมีเงินทองมาก และบุคคลที่สร้าง อย่างพระเจ้าอโศกมหาราชก็มั่งคั่งล้นเหลือ การใช้เงินทองในการก่อสร้างนี้ ต้องไม่เป็นเหตุเดือดร้อนหรือเบียดแบ่งแย่งยุบการสร้างสรรค์ประโยชน์สุข

ด้านอื่น แต่ต้องให้กลับไปหนุนกัน และเน้นที่คุณค่าทางจิตใจ ไม่ใช่เน้นที่ราคาของวัตถุ

๔. การสร้างสิ่งใหญ่โต ที่จะเป็นอนุสรณ์สถาน มีไว้ที่เดียว หรือน้อยแห่ง นอกจากสิ้นเปลืองทีเดียว และยังทำให้มีความสำคัญมาก ก่อความสามัคคีได้จริงแล้ว ตามปกติในพระศาสนาก็จะสร้างไว้ในที่เกี่ยวกับองค์พระศาสดา คือ พระพุทธเจ้า เกี่ยวกับเหตุการณ์ในพุทธประวัติ หรือเป็นเหตุการณ์ใหญ่ในประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนา อย่างพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงสร้างมหาสถูป และประดิษฐานหลักศิลาจารึกไว้ ณ ที่พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และปรินิพพาน ทรงสร้างอุทิศถวายพระพุทธเจ้า ไม่ได้ทรงสร้างขึ้นเพื่อแสดงความยิ่งใหญ่ของพระองค์เอง จึงมีคุณค่าแห่งศรัทธาและน้ำใจบริสุทธ์ที่มุ่งเพื่อธรรมอย่างแท้จริง

เรื่องการระดมทุน

แน่นอนว่า เมื่อพูดตามหลักการ ถ้าจะมีการใช้ทุน ก็ต้องมุ่งเพื่อสนองงานหลัก คือการเจริญไตรสิกขา หรือพูดอย่างคำสมัยใหม่ ว่า ต้องใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพคน ยิ่งเวลานี้ เศรษฐกิจฝืดเคือง ผู้คนเดือดร้อน ก็ต้องตัดการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือย นอกจากใช้จ่ายอย่างประหยัดโดยทั่วไปแล้ว ก็ต้องเน้นการสร้างคน เพื่อสร้างชาติระยะยาว

ถ้าพูดในแง่ของคนที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทุน ก็มีหลักการว่า คติพระพุทธศาสนามุ่งให้แผ่ขยายประโยชน์สุขออกไปแก่พหุชน เพราะฉะนั้น ตั้งแต่แรกเกิดพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าจึงทรงส่ง

พระสาวกจาริกออกไปยังถิ่นของประชาชน เป็นการไปเพื่อเขานำเอาธรรมและประโยชน์สุขไปให้แก่เขาให้ทั่วถึง ไปอยู่กับเขา ไม่กลัวความห่างไกลกันดาร ทั่วทุกถิ่นแดน

แม้เมื่อสอนคติธรรมแก่ผู้ปกครองบ้านเมือง พระพุทธเจ้าก็ทรงสอนหลักจักรวรรดิวัตร ให้ธรรมิกราชอำนวยการรักษาบำรุงคุ้มครองแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า จนถึงชาวชนบท หมู่ชนชายแดน ตลอดจน เนื้อ นก สัตว์บก สัตว์บินทั้งหมด

การคำนึงถึงประโยชน์สุขของมหาชนลงไปจนถึงที่สุดนี้แหละ เป็นคุณสมบัติของมหาบุรุษในความหมายของพระพุทธศาสนา ดังที่เรียกว่า พระคุณแห่งมหากรุณา หาใช่ความใหญ่โตโอ้อวมั่งคั่งหรือความยิ่งใหญ่แห่งทรัพย์และอำนาจแต่ประการใดไม่

การระดมทุนควรมุ่งเพื่อดำเนินการแผ่ขยายประโยชน์สุขไปให้แก่ประชาชนอย่างกว้างขวางทั่วถึง โดยคำนึงให้มากถึงชาวบ้านหรือเพื่อนมนุษย์อีกมากมาย ที่ยังทุกข์ยากเดือดร้อนหรือยากไร้ ทั้งใกล้และไกล มิใช่เอามากองรวมจมไว้ที่เดียวให้ดูเด่น ยิ่งใหญ่ ตีนตา ตีนใจ แล้วพลอยทำให้พหูชนถูกมองข้าม เลือนลึบไป และทรัพย์นั้นไม่ออกผลเป็นประโยชน์สุขแก่ประชาชน

สำหรับประเทศชาติยามนี้ จะต้องเน้นย้ำเป็นพิเศษ ให้พระสงฆ์มีความเข้มแข็ง ยืนหยัดในหลักการที่จะดำรงรักษาธรรมไว้ให้แก่โลก โดยไม่ยอมแก่ลาภสักการะและความสุขสบายส่วนตน จะต้องมุ่งมั่นปฏิบัติตามคติแห่งพระพุทธประสงค์ ที่ให้พระสงฆ์บำเพ็ญกิจสั่งสอนธรรม นำประชาชนให้ก้าวไปในไตรสิกขา เพื่อประโยชน์และความสุขแก่พหูชน ด้วยเมตตาการุณย์แก่ชาวโลก

ทั้งหมด

เรื่องอย่างนี้ อยากให้ประชาชนรู้จักเรียนรู้ ศึกษาหลักการ
ของพระศาสนา แล้วรู้จักพิจารณาใช้ปัญญาวินิจฉัยได้ด้วย
ตนเอง ความเจริญของประชาชนในพระศาสนา และความเจริญ
ของพระพุทธศาสนาในหมู่ประชาชน จึงจะเกิดขึ้นได้

ผนวก ๒

ถาม-ตอบเบ็ดเตล็ด

เรื่องขนาด และ จำนวน

สิ่งมหัศจรรย์ของโลก

ถาม: ทางวัดพระธรรมกายกำลังสร้างมหาธรรมกายเจดีย์ใหญ่โตมาก ใช้เงิน ๒๐,๐๐๐ ล้านบาท ถ้าทำได้เต็มโครงการก็ ๗๐,๐๐๐ ล้านบาท ท่านเห็นอย่างไร?

ตอบ: เรื่องสร้างวัดใหญ่โตอย่างนี้ ไม่ใช่เฉพาะวัดพระธรรมกายเท่านั้น แต่เป็นค่านิยมกันมาหลายปีแล้ว ทั่วประเทศก็ว่าได้ ชอบสร้างพระ สร้างเมรุ สร้างโบสถ์ ฯลฯ ให้ใหญ่ที่สุด ใช้เงินมากๆ คนบ่นกันมาเรื่อย แต่กระแสนี้ก็ยังเป็นอยู่อย่างนั้น

ผู้ปกครองคณะสงฆ์ คือมหาเถรสมาคมก็ออกประกาศหรือคำสั่งมาห้ามปราม โดยเฉพาะในระยะวิกฤติเศรษฐกิจนี้ ท่านว่าให้หยุดให้ยิ่ง แต่คนก็มองว่าคงห้ามได้เฉพาะวัดเล็กๆ น้อยๆ ส่วนที่ใหญ่ๆ คงจะไม่ได้ผล วัดพระธรรมกายก็คงเป็นตัวอย่างของวัดที่ใหญ่ เมื่อมีคำสั่งก็ยังทำไปตามความมุ่งหมายของตน

ปัญหาอยู่ที่ว่า วัดนอกๆ ออกไป พระและญาติโยมบ้านนอกเขาก็ว่าเขาไม่ค่อยรู้อะไร ก็ทำไปตามค่านิยม แต่วัดพระธรรมกาย

เป็นวัดที่ว่าคนมีการศึกษา และจะสอนธรรมแก่ประชาชน ทางที่
ถูกก็ควรมาช่วยแก้ค่านิยมที่ผิด และชักนำสังคมไปในทางที่ถูกต้อง
การทำอย่างนี้ก็เท่ากับมาเพิ่มกำลังให้แก่ค่านิยมติดตื้นหน้า
ตา บุษาวัดฤๅ ทำให้ยิ่งแข่งกันมากขึ้น และเหมือนกับมาซ้ำเติม
สังคม ที่นิยมความใหญ่โตทางวัดฤๅ ควรจะคิดกันให้ดีกว่า สังคม
ของเราควรมีความใหญ่โต หรือยิ่งใหญ่ทางไหน จึงจะดี

ถาม: ถ้าจะสร้างให้มีหลัก ควรจะอย่างไร?

ตอบ: ถ้าเอาตามหลักและตามประเพณีของพระพุทธศาสนาแต่
เดิมมากันจริงๆ การก่อสร้างอย่างนี้เป็นเรื่องของฝ่ายคฤหัสถ์ เขา
จะริเริ่มขึ้นแสดงศรัทธาของเขา

ยิ่งเรื่องใหญ่ขนาดนี้ ถ้าเป็นสมัยโบราณ ก็ต้องเป็นเรื่องของ
องค์พระมหากษัตริย์ คือผู้ปกครองบ้านเมือง เท่ากับทำในนาม
ของประเทศชาติ ถ้าทำในยุคประชาธิปไตยอย่างปัจจุบัน ก็ควรให้
เกิดจากการร่วมคิดร่วมใจกันของประชาชนทั้งหมด จะได้มีความ
รู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และเป็นอนุสรณ์แห่งความสามัคคี

อย่างไรก็ดี การก่อสร้างนี้ใหญ่มาก มีผลเกี่ยวข้องโยงไป
หลายด้าน โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ ควรจะให้ได้มีโอกาสฟัง
ความคิดเห็นกันให้รอบคอบ

เรื่องนี้เอาตมาไม่ค่อยถนัดที่จะตอบ ไม่ใช่ปัญหาพระธรรมวินัย
โดยตรง

ถาม: แต่ชาวพุทธทั่วไปสนใจกัน ก็ขอถามพระบ้าง คือได้เห็นทาง
วัดพระธรรมกายโฆษณาว่า สร้างมหาธรรมกายเจดีย์แล้ว เมืองไทย

จะได้มีสิ่งมหัศจรรย์ของโลก อันดับที่ ๘

ตอบ: เจดียม์มีไว้เป็นอนุสรณ์ คือเป็นเครื่องระลึกถึงพระพุทธเจ้า เพื่อเตือนใจให้น้อมรำลึกถึงพระพุทธคุณและคำสอนของพระองค์ แล้วตั้งใจนำมาประพฤติปฏิบัติ

เราเรียนรู้ธรรมหรือจำมาได้บ้าง แต่บางทีชินชาไป พอเห็นพระพุทธรูปหรือพระเจดีย์ก็นึกขึ้นได้ หรือส่ำทับกับตัวเองให้มัน ให้มีกำลังตั้งใจปฏิบัติ อย่างน้อยเข้าไปใกล้ได้เห็นพระเจดีย์แล้ว ใจโน้มไปในความสงบเบิกบานผ่องใส ก็เป็นบุญเป็นกุศล ไม่ใช่จะเอาความใหญ่โต หรือไปแข่งขนาดกับใคร

การคิดไปในทางที่ว่าจะเป็นสิ่งมหัศจรรย์ของโลกอะไรนั้น คงเป็นความคิดของญาติโยมชาวบ้าน ไม่ใช่เรื่องพระธรรมวินัย ไม่ใช่เรื่องบุญกุศล

ท่านคงพูดประกอบให้ตื่นเต้นสนใจกันไปเท่านั้นเอง คงเป็นอย่างนั้นไม่ได้

ถาม: คิดว่า เมื่อท่านมีเงินมากมาย ท่านก็น่าจะทำได้ จะให้ใหญ่กว่านครวัด-นครธม ก็คงทำได้

ตอบ: มีเหตุผลหลายอย่าง ที่จะทำให้เป็นไม่ได้ และไม่น่าจะเป็น

ถาม: เอ ยังไม่เข้าใจว่าทำไม

ตอบ: ไหนๆ ถ้ามามาแล้ว ก็พูดในแง่ความรู้รอบตัวสักหน่อย

เรื่องสิ่งมหัศจรรย์ของโลกนี้ เราไปเอาความคิดของฝรั่งมาใช้ใหม่ ฝรั่งเป็นคนจัดขึ้น

สิ่งมหัศจรรย์ของโลก ๗ แห่ง เช่น พีระมิด^๑ นั้น เป็นของ ตะวันตกยุคโบราณ ตั้งแต่สมัยกรีก-โรมันเก่าเขาจัดไว้ แล้วก็ปิด บัญชีไปแล้ว ถึงใครจะทำได้ใหญ่โตอัศจรรย์อย่างไร ก็เป็นของ คนละยุค ต้องเข้าบัญชีใหม่ แล้วก็ปรากฏว่าฝรั่งจัดบัญชีสิ่ง มหัศจรรย์ขึ้นมาใหม่อีกหลายชุด นอกจากชุดที่มีพีระมิดนั้น

เมื่อเรายอมให้ฝรั่งเป็นผู้จัดบัญชีอย่างที่เป็นอยู่ ก็จะไม่มียิ่ง มหัศจรรย์ของโลกอย่างที่ ๘ เพราะที่ฝรั่งจัดนั้น เขายึดเลข ๗ ตาม โบราณที่ถือมาแบบไซโคลง เพราะฉะนั้น ถึงจะจัดชุดใหม่ เขาก็ จัดเป็นชุดละ ๗ ตามอย่างชุดแรกนั้นทั้งหมด จึงมีสิ่งมหัศจรรย์ ๗ หลายชุด ไม่มีอย่างอื่น

อีกอย่างหนึ่ง สิ่งมหัศจรรย์ที่ฝรั่งจัด ซึ่งพวกเราก็ยอมรับไป ตามเขา โดยถือว่าเป็นสากลนั้น มีแต่ของในซีกโลกแถบของเขาหรือ ในอารยธรรมแถบนั้นทั้งนั้น ของเอเชียแถบนี้ อย่างนครวัด-นครธม กำแพงเมืองจีน ทัชมาฮาล ที่ว่ายิ่งใหญ่หนักหนา เขาก็ไม่ได้ยอมรับ จริงจัง คือพูดถึงเป็นบางครั้งบางคราวว่าเป็นสิ่งมหัศจรรย์ แต่ใน บัญชีที่เขายอมรับทั่วไปก็ไม่จัดเข้า

ถาม: ฝรั่งไม่จัด เราก็จัดของเราขึ้นมาเอง ไม่ได้หรือ?

ตอบ: ก็ไม่สำเร็จอีกนั่นแหละ

ถาม: ทำไมล่ะ มีเงินซะอย่าง สร้างใหญ่กว่าพีระมิดก็ได้

^๑ The Seven Wonders of the (Ancient) World = เทวสถานแห่ง Artemis, มหา ประติมาเทพอะพอลโล ที่ปากช่องทะเลเกาะ Rhodes, พีระมิดแห่ง Giza, สวนลอยแห่ง Babylon, มหาสุสานแห่ง Halicarnassus, มหาประภาคารแห่ง Alexandria, มหา ประติมาแห่งเทพ Zeus

ตอบ: นั่นแหละ ก็เพราะมีเงินก็สร้างได้นี้แหละ จึงทำให้หมดความ
อัศจรรย์ สิ่งที่เขาว่ามหัศจรรย์นั้นก็เพราะมันไม่น่าจะเป็นไปได้ เช่น
ปิระมิดที่ Giza ซึ่งเป็นสิ่งมหัศจรรย์ของโลกในชุดสำคัญที่เป็น
บัญญัติมาตรฐาน และยังเหลืออยู่จริงอย่างเดียวนั้น ใ้ใช้ก้อนหินสร้าง
ซ้อนขึ้นไปประมาณ ๒ ล้าน ๓ แสนก้อน แต่ละก้อนหนักประมาณ
๒ ตันครึ่ง คนสมัยโบราณจะยกขึ้นไปจัดเรียงเข้าที่ให้สนิทเรียบร้อย
อย่างไร แล้วยิ่งกว่านั้น ช่างในปิระมิด ก็มีการจัดที่จัดทางเกี่ยวกับ
หลุมฝังศพและทรัพย์สมบัติอีก

สมัยปัจจุบัน มีเงินก็จ้างทำสำเร็จได้ด้วยเทคโนโลยี ก็เลยไม่
อัศจรรย์ ตัวอัศจรรย์ที่ทำให้สำเร็จได้กลายเป็นเทคโนโลยีของฝรั่ง
หรือญี่ปุ่นไป

ถาม: ถ้าอย่างนั้น ก็ต้องให้มหัศจรรย์ทางด้านสถาปัตยกรรม คือมี
การออกแบบที่วิเศษจริงๆ หาที่ไหนเทียบไม่ได้

ตอบ: คงยาก แต่อย่ามัวพูดเรื่องนี้อยู่เลย เพราะที่จริงการเป็นสิ่ง
มหัศจรรย์ของโลกอย่างปิระมิดเป็นต้น ก็ไม่น่าจะภูมิใจอะไร

สิ่งมหัศจรรย์ของโลก โดยมากเป็นอนุสรณ์ของราชาบ้าง
โลภะ โทสะ โมหะบ้าง อย่างปิระมิดนั้น ฟาโรห์ (กษัตริย์อียิปต์
โบราณ) ให้สร้างขึ้นมา ก็เพียงเป็นที่เก็บศพของตัวเอง บางอย่างก็
สร้างเพื่อแสดงความยิ่งใหญ่ และมักใช้แรงงานทาส หรือแรงงาน
เกณฑ์ มีการบังคับลงโทษกันโหดร้ายทารุณมาก

การสร้างสิ่งเหล่านี้ ต้องเค้นแรงงาน และเค้นเงินทองจาก
ประชาชน บ้านเมืองมักจนลง ชาวบ้านยิ่งยากแค้น แทนที่จะเอา
เงินทองนั้นไปสร้างความสุขแก่ราษฎรอย่างพระเจ้าอโศก

ดูง่าย ๆ อย่างทัชมาฮาล ในอินเดีย ที่บัญญัติมาตรฐานของฝรั่ง ก็ไม่เอาเข้า แต่รู้กันว่าเป็นสถาปัตยกรรมยอดเยี่ยม ก็สร้างเพียงเป็นที่เก็บศพมเหสีของกษัตริย์ซาร์ ซาฮาน ใช้แรงงานมากกว่า ๒๐,๐๐๐ คน สร้างอยู่ ๒๒ ปี ใช้เงิน ๔๐ ล้านบาท (สมัย ๓๖๐ กว่าปีก่อนโน้น) กว่าที่จะเสร็จคนตายไปเท่าไร และเมื่อเสร็จแล้ว ก็ยังให้เผามือช่างใหญ่ให้พิการ จะได้ไปสร้างที่อื่นไม่ได้

นอกจากนั้น สิ่งมหัศจรรย์ของโลกเหล่านี้ มาถึงยุคปัจจุบัน ก็ไม่ได้มีคุณค่าสูงอะไร เพราะคนยุคนี้ เขามองที่ภูมิปัญญาเป็นสิ่งสำคัญ สิ่งมหัศจรรย์ของโลกที่ใหญ่โตเหล่านี้ แม้จะแสดงถึงความสามารถทางด้านก่อสร้าง คือสถาปัตยกรรม และวิศวกรรม แต่อย่างที่บอกแล้วว่า สำเร็จด้วยการใช้ทรัพย์และอำนาจ บวกกับความเชื่อที่มงาย เช่นในเรื่องการเก็บศพไว้ให้วิญญาณ และความมักใหญ่ใฝ่สูงจะแสดงความยิ่งใหญ่ของตน เป็นต้น ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่น่าสรรเสริญแท้จริง

พูดง่าย ๆ ว่า สิ่งมหัศจรรย์แบบนั้นหมดสมัยไปแล้ว

ถาม: ถ้าอย่างนั้น สมัยปัจจุบันจะเอาอะไรเป็นมหัศจรรย์?

ตอบ: เขาเปลี่ยนมานานแล้ว ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ มีการจัดสิ่งมหัศจรรย์ของโลกขึ้นเป็นของยุคใหม่ หรือสมัยใหม่ มี ๗ เหมือนกัน ก็ฝรั่งนั่นแหละจัด เรียกว่า Seven Modern Wonders

คราวนี้ไม่เอาขนาดใหญ่โตแล้ว แต่เอาที่ปัญญาในการคิดค้นประดิษฐ์ โดยเน้นเทคโนโลยี

ถาม: สิ่งมหัศจรรย์สมัยใหม่ ๗ อย่าง คืออะไรบ้าง?

ตอบ: คือ ๑. วิทย์ ๒. โทรศัพท์ ๓. เครื่องบิน ๔. เรเดียม ๕. ยาสงบ
และสารต้านพิษ ๖. การแยกสเปกตรัม(แถบสีของแสง) ๗. เอกซ์-เรย์
ถ้ามาถึงปัจจุบันก็คงจะต้องจัดชุดใหม่ ให้มีโทรทัศน์ พลังงาน
นิวเคลียร์ ยานอวกาศ จนถึงคอมพิวเตอร์

เทคโนโลยีพวกนี้ดูเล็กน้อย แต่มหัศจรรย์อย่างยิ่ง เพราะ
เปลี่ยนแปลงโลกและวิถีชีวิตของมนุษย์ได้อย่างพลิกมือเดียว

แทนที่จะคิดสร้างวัตถุใหญ่โต น่าจะหันมาพัฒนาสมองคน
ไทยกันให้มาก ให้คนไทย โดยเฉพาะเด็กไทยมีความยิ่งใหญ่ทาง
ปัญญา ที่จะคิดค้นและสร้างสรรค์อะไรใหม่ๆ จึงจะมีทางให้สังคม
ของเราได้รับความยอมรับนับถือในวงการนานาชาติ หรือเข้าถึง
ระดับของการที่จะมีส่วนร่วมสร้างอารยธรรมของโลก

ถาม: ถึงจะไม่ได้เป็นสิ่งมหัศจรรย์ของโลก ก็ยังช่วยดึงดูดให้คน
มาเที่ยวเมืองไทย ช่วยนำรายได้เข้าประเทศได้มาก

ตอบ: นี่ก็อีกแหละ ไม่ใช่กิจพระศาสนา นอกเรื่องธรรมะ จะทำให้
ความสนใจหันเหออกไปจากทางของบุญกุศลและปัญญา มุ่งไปที่
การหาเงิน

ถึงจะหาเงินก็ไม่เห็นจะคุ้ม ถ้าสร้างแล้ว ช่วยให้เงินเข้า
ประเทศปีละ ๑๐๐ ล้านบาท กว่าจะคุ้มทุน ๗๐,๐๐๐ ล้านบาท ก็
๗๐๐ ปี หรือถ้าคิดทุนสร้างแค่ ๒๐,๐๐๐ ล้านบาท ก็ ๒๐๐ ปี

ควรจะทำชุมชนและสังคมของเราให้สงบเรียบร้อย พัฒนา
คนให้ถูกต้องตามหลักไตรสิกขา สงวนรักษารวมชาติ เป็นต้น จะ
ดีกว่า ศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างเป็นเอกลักษณ์ของชาติต่างหาก
ที่คนต่างถิ่นต่างแดนเขาสนใจ ขอให้เราดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วย

ความดีงามของชีวิต-สังคม และความมั่งคั่งของธรรมชาติจะดีกว่า
เรื่องนี้ไม่น่าจะต้องพูดอะไรกันมาก ถ้ามองเรื่องอื่นดีไหม

ชาวพุทธโบราณก็สร้างเจดีย์ใหญ่โต

ถาม: ยังติดใจอยู่ การสร้างมหาธรรมกายเจดีย์ ถึงจะไม่ได้อะไรอื่น
ก็เป็นสิ่งถาวร เป็นอนุสรณ์อยู่ได้นาน เป็นพันปี

ตอบ: เรื่องใหญ่โต กับเรื่องอยู่เป็นพันปี ไม่ใช่เรื่องเดียวกัน ถ้าจะ
ให้อยู่พันปี ไม่จำเป็นต้องใหญ่โตมากนัก อนุสรณ์สมัยพระเจ้า
อโศกมหาราช ไม่ใหญ่โตเท่าไร ก็อยู่มาเกิน ๒ พันปีแล้ว

ที่ว่าเป็นอนุสรณ์นั้น สำคัญที่ว่าเป็นอนุสรณ์อะไร สิ่ง
มหัศจรรย์ของโลกหลายอย่าง หรือพูดง่ายๆ ว่าสิ่งที่ใหญ่โตกว่า
ปกติจนเหลือเกินนั้น มักเป็นอนุสรณ์แสดงอะไรบางอย่างในจิตใจ
ที่ไม่ค่อยดี เป็นเรื่องตัวเรื่องตน อย่างน้อยก็ความต้องการแสดง
อำนาจความยิ่งใหญ่

เรื่องอย่างนี้ นายกษัตริย์พระเจ้าอโศกมหาราชมาก ทั้งที่มี
ทรัพย์และอำนาจเหลือล้น แต่ดูจะทรงสร้างเน้นความเป็นอนุสรณ์
และแสดงความเคารพบูชาพระพุทธเจ้าจริงๆ เช่น มุ่งไปทำในที่
พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ เป็นต้น

เมื่อสร้างแล้วก็ทำศิลาจารึกบอกไว้ว่าที่นั้นๆ เกี่ยวข้องอะไร
กับพระพุทธเจ้า แต่ทรัพย์สินที่มากมายมุ่งเอาไปบำบัดทุกข์บำรุงสุข
ของประชาชน เช่น สร้างแหล่งน้ำ ถนนหนทาง ที่พักผู้คน เป็นต้น
เฉลี่ยกระจายไปทั่วทุกถิ่น

ถาม: อย่างนี้ก็แปลว่า ไม่ต้องสร้างให้ใหญ่โตนัก แต่ให้เน้นที่ความ

แข็งแรงถาวรใช่ไหม?

ตอบ: ที่จริงก็ไม่ต้องเน้นอะไรในแง่นี้กันมากแล้ว ควรจะมาเน้นการสร้างธรรม สร้างปัญญา ในตัวคนนี่แหละ เพราะอนุสรณ์ที่เป็นสิ่งก่อสร้างสถาปัตยกรรมสำคัญๆ เรามีไม่น้อยแล้ว หรืออาจจะพอแล้ว

เจดีย์อยู่ไปพันปีข้างหน้า แต่เวลานั้น พุทธศาสนาอยู่ด้วยหรือเปล่า ถ้าสร้างเจดีย์แล้ว ช่วยให้พระพุทธรักษาอยู่ไปเป็นพันปีด้วย ก็น่าพิจารณา แต่ถ้าเจดีย์อยู่ พุทธศาสนาไม่อยู่ ถึงเวลานั้นเจดีย์ก็เป็นเพียงอนุสรณ์ของพุทธศาสนาที่เคยมีอยู่ในอดีต แต่ไม่มีอยู่ในปัจจุบัน

จะเอาพระพุทธรักษาฝากไว้กับวัตถุ แล้วคนก็เลยเพเลินปล่อยให้วัตถุรักษาพระศาสนา จนกระทั่งวัตถุนั้นเป็นอนุสรณ์ของพระพุทธรักษาที่เคยมีในอดีต แต่ไม่มีอยู่ในปัจจุบัน หรือจะเอาพระพุทธรักษาฝากไว้ในตัวคน พยายามให้คนเป็นที่รักษาพระพุทธรักษาต่อๆ กันไปเรื่อยๆ โดยไม่ประมาท นานเท่านาน

ถาม: สมัยโบราณท่านก็สร้างวัตถุใหญ่ๆ ไว้ ที่อินเดีย ที่สังเวชนียสถานทั้ง ๔ เป็นต้น ก็มีสถาปัตยกรรมยังเป็นอนุสรณ์ หรือนอกอินเดีย เช่นในอินโดนีเซีย ก็มีมหาสถูปใหญ่ Borobudur ที่เดากันว่าเป็นบรมพุทโธ ถ้าการสร้างวัตถุไม่สำคัญ ท่านคงไม่สร้างกันไว้ และเราก็จะไม่มีอนุสรณ์ให้รู้อดีต

ตอบ: ที่ถามมานั้น ต้องแยกให้ดี ไม่ควรถามรวมๆ คลุมๆ อย่างนั้น

ที่ตอบไปแล้วนั้น ก็ไม่ใช่ว่าจะไม่ให้สร้างเลย แต่ต้องพิจารณาเหตุผลกันให้ดีว่า เราจะสร้างเพื่ออะไร และควรสร้าง

ที่ไหน แคไหน

ได้บอกตั้งแต่ต้นแล้วว่า *สถูปเจดีย์นั้นเราสร้างเป็นพุทธบูชา* เพื่อเป็นเครื่องระลึกถึงพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นพระบรมศาสดาของเรา เริ่มต้นที่สุดท่านจึงมุ่งจะสร้างไว้ ณ สถานที่ที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า คือที่พระองค์เคยอยู่เคยใช้เป็นที่ โดยเฉพาะที่ประสูติ ตรัสรู้ ที่เริ่มตั้งพระศาสนา (คือที่แสดงปฐมเทศนา) และที่ปรินิพพาน ที่เรียกว่าสังเวชนียสถาน ๔ สถูปเจดีย์ที่สร้างไว้ ณ สถานที่เหล่านี้ นอกจากเป็นอนุสรณ์ถึงองค์พระศาสดาโดยตรงอย่างชัดเจนแล้ว ก็เป็นศูนย์กลางที่รวมของชาวพุทธด้วย ได้ทั้งอนุสติ และสามัคคี

ด้วยเหตุนี้แหละ ชาวพุทธที่อยู่ไกลที่ประสูติ ตรัสรู้ ปรินิพพานออกไป ไม่มีโอกาสไปนมัสการ หรือไปได้ยาก ไปได้น้อยครั้ง ก็สร้างสถูปเจดีย์ระลึกถึงพระพุทธเจ้าไว้ในถิ่นแดนของตน แต่ก็พยายามให้มีสิ่งแทนพระองค์ไว้ชนิดที่ตรงหรือใกล้เคียงที่สุด จึงไปรับเอาพระบรมสารีริกธาตุจากอินเดีย มาสร้างสถูปเจดีย์บรรจุไว้ แล้วสถูปเจดีย์นั้นก็อนุสติถึงพระพุทธองค์ และเป็นศูนย์กลางสามัคคีของชาวพุทธในถิ่นหรือประเทศนั้นๆ

เหตุผลสำคัญในการสร้างสถูปเจดีย์ จึงเหมือนอย่างที่บอกแล้วว่า ให้ได้อนุสติและสามัคคี สมัยก่อนคนเดินทางไปมายาก จะเห็นว่าเขาก็จะมีสถูปเจดีย์องค์สำคัญไว้ เป็นถิ่นเป็นภาค สมัยนี้ไปมาง่ายขึ้นแล้ว และเราก็มีองค์พระสถูปเจดีย์ที่เป็นศูนย์กลางใหญ่ๆ มาแต่เก่าก่อน เราควรจะเสริมความสำคัญของศูนย์กลางที่มีอยู่แล้ว ซึ่งโยงพวกเราในปัจจุบันกับประวัติศาสตร์ของประเทศชาติ และบรรพบุรุษของเรา และทำความเข้าใจในวงกว้างให้แน่นแฟ้น

ยิ่งขึ้น ไม่ใช่จะมาลดทอนความสำคัญของศูนย์กลางเก่าๆ ในประวัติศาสตร์ที่มีอยู่แล้ว และแบ่งแยกกันออกไปให้มากขึ้น

ในแง่นี้ ถ้าดูให้ดี อนุสรณ์ที่เรามีสืบมา อาจจะไม่เพียงพอแล้ว ไม่ใช่เรายังไม่มี ข้อสำคัญอยู่ที่การรักษาและจัดอนุสรณ์ที่มีอยู่แล้วนั้นอย่างไรให้ดี เช่น อย่างที่เขาไปบูรณะลุมพินีกัน เป็นต้น นี่ก็เหตุผลหนึ่ง

อีกอย่างหนึ่ง ก็ให้ดูบทเรียนจากอดีตนั้นแหละ ลองเอาพระสถูปที่สังเวชนียสถานในอินเดีย กับบรมพุทโธ (Borobudur) ในชวา อินโดนีเซีย มาเทียบกันดู

ถาม: สถูปที่สังเวชนียสถานก็ใหญ่ แต่บรมพุทโธใหญ่โตกว่ามากมาย ไม่ดีหรือ?

ตอบ: พระสถูปเจดีย์ที่สังเวชนียสถานในอินเดียนั้น เทียบกับบรมพุทโธในชวาแล้ว ต้องถือว่าเล็กนิดเดียว และสร้างง่าย ๆ ส่วนบรมพุทโธในชวานั้นได้ชื่อว่าเป็นโบราณสถานทางพุทธศาสนาที่ใหญ่ที่สุดในโลก ยิ่งใหญ่เหลือเกิน เทียบกันไม่ได้^๑

พระเจดีย์พุทธคยา ที่พระพุทธรูปเจ้าตรัสรู้ ฐานกว้างด้านละเพียง ๑๕ เมตรเศษ แต่มหาสถูปบรมพุทโธที่ชวา ฐานกว้างด้านละตั้ง ๑๒๐ เมตร

แต่คุณค่าและความสำคัญไม่ใช่อยู่ที่ความใหญ่โต

พระสถูปเจดีย์ที่ตรัสรู้ และบริณิพพาน เป็นต้น ในอินเดียนั้น แม้เวลาล่วงไป ๒๕๐๐ กว่าปี ชาวพุทธก็เพียรพยายามเดินทางไป

^๑ Borobudur ที่เรียกกันว่าบรมพุทโธนั้น กว้างด้านละ ๑๒๐ เมตร ใช้ก้อนหินสร้างรวมประมาณ ๒ ล้านก้อน หนักทั้งหมดประมาณ ๓ ล้าน ๕ แสนตัน

นมัสการกันไม่ขาด ตั้งใจไปกันจริงจัง และนับวันจะไปกันมากขึ้น คนไปแล้วก็ไปอีก บางคนไปมากมายหลายครั้ง แล้วก็ได้ตั้งใจว่าจะไปชมความใหญ่โตมหึมา

ส่วนบรมพุทโธที่ชวานั้น คนไปกันโดยไม่ได้มีจิตใจผูกพันอะไร เพียงอยากไปดูความใหญ่โตสวยงาม อย่างเป็นที่ที่ศานาจารย์แห่งหนึ่ง ไปแล้วได้เห็นได้ชมแล้วก็แล้วไป มักไม่ตั้งใจจะต้องไปอีก หรือมีความผูกพันอะไรสืบเนื่องต่อไป

ยิ่งดูลึกเข้าไปในประวัติศาสตร์ Borobudur หรือบรมพุทโธนั้น สร้างขึ้นในช่วง พ.ศ. ๑๓๒๑ - ๑๓๙๓ ใช้ประโยชน์เพียงแค่วาง ๑๕๐-๒๐๐ ปี ก็ถูกปล่อยทิ้งตั้งแต่ราว พ.ศ. ๑๕๕๐ ตลอดมา เป็นที่รกร้างจนกระทั่งอีกประมาณ ๙๐๐ ปี ราว พ.ศ. ๒๔๕๐ ฝรั่งเศสชาวฮอลันดา ที่ได้ชวาเป็นเมืองขึ้น มาขุดแต่ง จึงปรากฏแก่สายตาชาวโลก

บรมพุทโธที่ยิ่งใหญ่ สร้างขึ้นมาสิ้นเปลืองมากมาย แต่ใช้ประโยชน์น้อย ปัจจุบันก็ได้แค่เป็นที่ท่องเที่ยว ความหมายต่อพระพุทธรูปศาสนาน้อย จะเป็นอนุสรณ์อะไร นอกจากบอกให้รู้ว่าเคยมีพุทธศาสนาที่นั่นสมัยหนึ่งในอดีต แต่ก็คือบอกว่าที่นั่นไม่มีพุทธศาสนาอยู่ในปัจจุบัน

ความเป็นอนุสรณ์ในความหมายที่ผูกพันกับจิตใจของชาวพุทธทั่วไปแทบไม่มี ความเป็นอนุสรณ์หนักไปทางด้านที่บอกถึงความเลื่อมความพินาศของพระพุทธรูปศาสนาในดินแดนแถบนั้น

นี่ก็คือตรงข้ามกับสังเวชนียสถานในอินเดีย ถึงจะไม่มีอะไรใหญ่โต หรือแทบไม่มีอะไรเหลือบงบอก แต่ชาวพุทธก็ต้อง

พยายามค้นหา และค้นค้นกันไป

ถาม: คุณค่าและความสำคัญแท้ๆ อยู่ที่ไหน?

ตอบ: เริ่มต้น ความเป็นอนุสรณ์สำคัญอยู่ที่ความหมาย ซึ่งผูกพันกับองค์พระพุทธรูปเจ้า หรือเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับพระพุทธรูปศาสนาในประวัติศาสตร์ของประเทศชาติหรือท้องถิ่นดินแดนแถบนั้น ด้วยเหตุนี้ จึงสามารถจัดสถาปัตยกรรมและพุทธสถานต่างๆ ตามลำดับความสำคัญได้ดังนี้

อันดับที่ ๑ สถานที่เกี่ยวข้องกับองค์พระพุทธรูปเจ้าโดยตรง โดยเฉพาะที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และปรินิพพาน คือสังเวชนียสถาน ๔ เป็นศูนย์กลางชาวพุทธทั้งหมดทั่วโลก

ในสังเวชนียสถานทั้ง ๔ นี้ ชาวพุทธนานาชาติประเทศเหมือนจะยอมรับกันกลายเป็นศูนย์กลางที่พุทธคยา เป็นศูนย์กลางสูงสุด

อันดับที่ ๒ สถานที่เกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญของพระพุทธรูปศาสนาในประวัติศาสตร์ของประเทศชาตินั้นๆ ก็เป็นศูนย์รวมใจของชาวพุทธแต่ละประเทศไป อย่างเมืองไทยเรา พระปฐมเจดีย์ ก็ถือว่าเป็นเครื่องหมายของจุดเริ่มต้นพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

อันดับที่ ๓ สถาปัตยกรรมและพุทธสถานที่สร้างขึ้นเป็นพุทธบูชา หรือเป็นอนุสรณ์ในถิ่นนั้นๆ เช่น จังหวัด อำเภอบล ตำบล ตลอดจนวัดและชุมชน ก็เป็นศูนย์รวมใจของพุทธศาสนิกชนในถิ่นของตนๆ

อย่างนี้แหละที่ว่า ได้ความหมายทั้งเป็นอนุสติ และเป็นที่ยอมรับกันคือ

ถาม: ทางวัดพระธรรมกายว่า จะให้มหาธรรมกายเจดีย์เป็นศูนย์กลางชาวพุทธทั่วโลก เหมือนอย่างเมกกะเป็นศูนย์กลางของ

ศาสนาอิสลามทั่วโลก จะเป็นได้ไหม?

ตอบ: เมกกะนั้นเป็นที่ประสูติของท่านศาสดามุฮัมมัด ถ้าเทียบก็อย่างลุมพินีเป็นที่ประสูติของพระพุทธเจ้า สถานที่อย่างนี้เป็นของดั้งเดิม จะสร้างขึ้นใหม่ในที่อื่นไม่ได้

ถ้าจะเทียบกับเมกกะ ก็ตรงกับที่ชาวพุทธทั่วโลกเอาที่ประสูติตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนาทั่วโลก แต่ถ้าจะเอามหาธรรมกายเจดีย์หรือที่อื่นใดก็ตามเป็นศูนย์กลางในความหมายอย่างนั้น ก็ไม่เห็นมีความเกี่ยวข้องกับพระประวัติของพระพุทธเจ้า

ถาม: คงไม่มีหรอก ท่านเอาที่ความใหญ่โตหรืออย่างไรก็ไม่ทราบได้ หรือจะถือว่าที่นั่นเป็นต้นธาตุต้นธรรม

ตอบ: เรื่องต้นธาตุต้นธรรมไม่มีในพระพุทธศาสนา อย่าพูดเป็นเล่นไปเลย แต่ถ้าท่านคิดจะเอาอย่างนั้นจริง ก็จะเป็นปัญหา หนึ่ง จะกลายเป็นมองข้ามพระพุทธเจ้าไป สอง ชาวพุทธที่อื่นเขาก็คงถือไปตามเดิมว่า เอาที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้เป็นต้นเป็นศูนย์กลาง ถ้าอย่างนี้ แทนที่จะเกิดสามัคคี ก็จะมีแตกสามัคคี

ทางที่ดีชาวพุทธเราควรไปช่วยกันเสริมความสำคัญของสถานที่ขององค์พระพุทธเจ้าโดยตรง อาจจะทำพุทธคยาเป็นศูนย์กลางชาวพุทธทั่วโลกกันให้ชัดไปเลย หรือในประเทศไทยของเรา ที่พุทธมณฑลก็ดี บางท่านก็ดี จำลองสังเวชนียสถานมาไว้ในบ้านเรา ก็เป็นการโง่งมไปหาพระพุทธเจ้า นำขึ้นใจกว่าจะทำอะไรใหญ่โตขึ้นมาใหม่ ลอยๆ ซึ่งไม่มีทั้งความเชื่อมโยงกับพระพุทธเจ้า

และไม่ช่วยให้อนุสรณ์ถึงประวัติศาสตร์ของประเทศชาติ

ถ้าไม่โยงไปถึงพุทธกาลในอดีต จะไปช่วยเสริมพระปฐมเจดีย์กันก็ยิ่งดี

ไม่ต้องพูดถึงทั่วโลก แม้แต่เฉพาะในประเทศไทยของเรานี้ ชาวพุทธไทยก็มีจุดอ่อน ไม่ค่อยร่วมใจกันคิดและร่วมแรงกันทำ แทนที่จะมาช่วยกันเสริมหลักที่มีอยู่แล้วให้แน่นแฟ้นเป็นจริงเป็นจัง ยิ่งขึ้น จะได้สามัคคีมีพลังมากๆ กลับชอบต่างคนต่างทำ จึงเกิดความโน้มเอียงที่จะแยกออกไปๆ เดียวที่โน่นก็ใหญ่ขึ้นมาใหม่ เดียวที่นั่นก็ที่สุดขึ้นมาอีก อย่างนี้ไม่เป็นทางของความเจริญที่แท้จริง วัดพระธรรมกายเมื่อมีกำลังขึ้นมา ไม่น่าจะไปซ้ำเติมความโน้มเอียงที่ไม่ดีอย่างนั้น

ถาม: ถ้าไม่ต้องเป็นอย่างเมกกะ แต่ให้เป็นที่ชาวพุทธทั่วโลกมาร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนากันมากที่สุด จะเป็นได้ไหม ?

ตอบ: อย่างนั้นก็ไม่ใช่ไร คนละความหมายกัน อยู่ที่จัดให้ดีและให้เป็นประโยชน์ ให้ดีทั้งแก่พระพุทธรศาสนาและให้ได้แก่ประชาชน แต่อย่าลืมแก่นสำคัญ คือการรวมสามัคคีให้อยู่ที่พระพุทธรเจ้าเป็นศูนย์กลาง

ถ้าเอาประโยชน์ใช้สอยกันอย่างนั้นจริงๆ ก็คงจะใช้เงินน้อยลงมามากมาย เรื่อง ๒ หมื่นล้าน - ๗ หมื่นล้าน คงไม่ต้องใช้

สมัยพุทธกาลก็มีวัดใหญ่โต

ถาม: สมัยพุทธกาล ก็สร้างวัดกันใหญ่โตไม่ใช่หรือ? ดูวัดเชตะวัน

เป็นตัวอย่าง ที่นั่นพระพุทธเจ้าประทับจำพรรษามากที่สุด

ตอบ: ใหญ่แต่บริเวณเท่านั้น แต่อาคารไม่ใหญ่ อย่างกุฏิ พระพุทธเจ้าที่เรียกว่า “พระคันธกุฏิ” กว้างยาวด้านละ ๒-๓ เมตร เท่านั้นเอง ใครอยากอยู่อย่างพระพุทธเจ้าก็ไปวัดดูได้ เขาขุดค้น ขึ้นมารักษาไว้ ที่พระเชตุวัน เมืองสาวัตถีก็มี ที่เขาคิชฌกูฏ เมืองราชคฤห์ก็มี

ที่ว่าบริเวณใหญ่โต ก็คือเป็นสวนหรือเป็นป่า เขาซื้อสวน สร้างวัดถวาย

เรื่องวัดเชตุวันทีลือลั่นราคาแพง ก็เพราะซื้อที่ได้ในราคาพิเศษ

ถาม: วัดซื้อที่ดินมาหรือ?

ตอบ: ไม่ใช่อย่างนั้น คือเศรษฐีซื้ออนาถบิณฑิกมีศรัทธาอยาก สร้างวัดถวายให้พระพุทธเจ้ามาประทับที่เมืองสาวัตถีบ้าง เพราะท่านเศรษฐีไปพบและได้เฝ้าพระพุทธเจ้าที่เมืองราชคฤห์แล้ว เลื่อมใสมาก เวลานั้นที่สาวัตถียังไม่มีวัดเลย

เมื่อจะสร้างวัด ก็มองหาที่ ไปเห็นสวนเจ้าเชตแล้วชอบใจ ก็เข้าไปหาเจ้าเชต บอกเจ้าเชตว่าให้สวนสร้างเป็นวัดเถิดนะ เจ้าเชตนะใจไม่ยอมให้ ก็เลยพูดออกมาให้เห็นจริงเห็นจังว่า ไม่มีทางที่เศรษฐีจะได้ที่ดินนั้น เจ้าเชตบอกว่า “ให้ไม่ได้หรอก ต้องเอาเงิน โภภีมาปู”

เศรษฐีก็จับเอาค่านั้นเป็นการตีราคาขาย เจ้าเชตจะไม่ยอม ก็เลยเอาเรื่องไปให้ผู้พิพากษาคัดสิน ผู้พิพากษาวินิจฉัยว่าคำพูดของเจ้าเชตเป็นการตีราคาที่ดิน ถ้าผู้ซื้อสู้ราคา ก็ต้องขายให้เศรษฐีก็จึงเอาเกวียนขนเงินมาปูที่ดิน ซื้อที่ไป แล้วสร้างวัดพระ

เซตวันถวายพระพุทธรูปเจ้า

ถาม: ครั้งนั้น พระพุทธเจ้าประกาศพุทธศาสนาใหม่ๆ วัดยังมีไม่กี่วัด ถ้าที่ไหนยังไม่มีใครสร้างวัดถวาย พระต้องสร้างวัดเองใช่ไหม?

ตอบ: ไม่ใช่ อย่าเข้าใจผิด พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลไม่เคยสร้างวัดที่ไหนเลย แม้แต่วัดเดียว

ถาม: ถ้าไม่มีวัด ท่านจะไปอยู่ที่ไหน?

ตอบ: ขอเล่าให้ฟังสักนิด จะได้เข้าใจให้ถูก

วัด รวมทั้งกุฏิ วิหาร อะไรต่างๆ ในวัด เป็นปัจจัย ๔ ข้อที่ ๓ คือ เสนาสนะ เรื่องปัจจัย ๔ นั้น มีหลักอยู่แล้วว่า เป็นเรื่องของพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ เมื่อมีศรัทธาและมองเห็นประโยชน์ ก็จัดถวายพระสงฆ์ ส่วนพระสงฆ์ก็ทำหน้าที่ของตน คือเล่าเรียนปริยัติ ปฏิบัติในไตรสิกขา และสั่งสอนธรรมแก่ประชาชน อย่างอุทิศตัว อุทิศเวลา คฤหัสถ์จัดปัจจัย ๔ ถวาย ก็เพื่อให้พระสงฆ์ทำหน้าที่ของท่านได้โดยไม่ต้องห่วงกังวลด้านวัตถุ

เมื่อพระพุทธเจ้าประกาศพระศาสนาใหม่ๆ พระไม่มีวัด ไม่มีที่อยู่อาศัย ก็อยู่ตามโคนไม้ (เรียกว่ารุกขมุล) ต่อมาพระพุทธเจ้าสอนธรรม พระเจ้าพิมพิสารเลื่อมใสแล้วได้ถวายสวนไผ่ เป็นวัดแรก เรียกว่าพระเวฬุวัน อยู่ที่เมืองราชคฤห์

แต่ตอนนั้น ก็ยังมีแต่วัด พระยังไม่มีกุฏิอยู่ ต่อมาพระที่อยู่ง่าย ๆ สอนธรรม เป็นประโยชน์แก่ประชาชนกว้างขวางออกไป คนก็เลื่อมใสมากขึ้น พระถึงจะไม่มีกุฏิอยู่ ก็อดทน ตั้งหน้าประพฤติปฏิบัติฝึกตน และสอนธรรมแก่ประชาชนเรื่อยไป อยู่กันตามป่า

ตามโคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ดงไม้ ลอมฟาง แม้กระทั่งใน
ที่โล่งแจ้ง

จนกระทั่งวันหนึ่ง เศรษฐีเมืองราชคฤห์ ออกจากบ้านไปสวน
แต่เช้า ก็เลยได้เห็นพระภิกษุที่เริ่มออกปฏิบัติศาสนกิจ เดินออกมา
จากที่ต่างๆ ที่ท่านไปพัก มีอาการกิริยาสงบงามน่าเลื่อมใส ก็
อยากจะให้ท่านมีที่อยู่ จึงเข้าไปหาท่านและบอกว่าจะขอสร้าง
ที่อยู่ถวาย

พระภิกษุเหล่านั้นก็ตอบว่าท่านรับไม่ได้ เพราะพระพุทธรูปเจ้า
ยังไม่ได้อนุญาต ท่านเศรษฐีจึงขอให้พระภิกษุเหล่านั้นไปทูลขอ
อนุญาต แล้วบอกแจ้งแก่ตน เมื่อได้รับพุทธานุญาตแล้ว ท่าน
เศรษฐีได้สร้างกุฏิถวายพระสงฆ์เสร็จ ๖๐ หลังในวันเดียว นี่คือ
ครั้งแรกที่พระภิกษุทั้งหลายได้มีกุฏิอยู่

ถาม: วัดพระเชตุวัน ก็เป็นมาแบบนี้เหมือนกันหรือ?

ตอบ: หลังจากนี้ จึงมีวัดพระเชตุวัน ที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีสร้าง
ถวายที่เมืองสาวัตถี อย่างที่พูดถึงข้างต้น ซึ่งนับว่าเป็นวัดแรก
ที่นอกจากมีที่ดินแล้ว ก็มีอาคารที่สร้างไว้พร้อมด้วย เช่น กุฏิ
พระพุทธรูปหลังเล็กๆ มีเนื้อที่ราว ๖-๗ ตารางเมตรที่ว่านั้น

เศรษฐีเมืองราชคฤห์ที่เป็นคนเริ่มต้นสร้างกุฏิถวายพระ ก็เป็น
น้องภรรยาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีนั่นเอง อนาถบิณฑิกเศรษฐี
ได้มาเลื่อมใสพระพุทธรูปเจ้าและคิดสร้างวัดที่สาวัตถี ในคราวที่
มาเยี่ยมเศรษฐีเมืองราชคฤห์ครั้งหนึ่ง

เมื่อสร้างวัดเชตุวันเสร็จ อนาถบิณฑิกเศรษฐีถวายวัดเชตุวัน
แต่พระพุทธรูปเจ้า แต่พระพุทธรูปเจ้าตรัสว่า ให้ถวายแก่สงฆ์ทั้ง ๔ ทิศ

(จาคูรทิส) คือเป็นของกลางอย่างสากล เลยกลายเป็นประเพณี การสร้างและถวายวัดสืบมา

ถาม: พระไม่สร้างวัดเลยหรือ?

ตอบ: วัดนะเป็นของญาติโยมคฤหัสถ์สร้างถวาย แต่พระเป็นผู้ดูแล การก่อสร้างได้ เพื่อให้สร้างถูกต้องตามธรรมวินัย งานเกี่ยวกับการ ก่อสร้างที่พระทำนี้เรียกว่า “นวกกรรม” และพระผู้ทำหน้าที่นี้เรียกว่า “นวกัมมิก” หรือ “นวกัมมาธิฐฐายี”

งานนวกกรรมนี้ ต้องเข้าที่ประชุมสงฆ์มอบหมายแต่งตั้ง ที่ ประชุมสงฆ์จะลงมติประกาศว่า “สงฆ์มอบวิหาร (กุฏิ/ที่อยู่ที่จะสร้าง) ของคุณบดีชื่อนี้ ให้เป็นนวกกรรมของภิกษุชื่อนี้”

ถาม: ถ้าอย่างนี้ ในสมัยพุทธกาล ก็ไม่ต้องมีการเรียไรโซใหม่?

ตอบ: คนที่จะสร้างวัด เขามีศรัทธา เขาจึงสร้าง เขาก็มีเงินและ เขาจะสละมาใช้สร้างเท่าไรก็เป็นเรื่องของเขา ไม่ยุ่งกับคนอื่น และ พระก็ดูแลให้ถูกต้องตามพระวินัยเท่านั้น

ถาม: พระภิกษุสร้างกุฏิของตนเองขึ้นมาบ้างไม่ได้เลยหรือ?

ตอบ: เรื่องนี้ ในระยะต่อๆ มา ก็มีพุทธบัญญัติยอมให้สร้างได้ แต่ ทรงวางกำหนดไว้เข้มงวดมาก คือ ถ้าภิกษุจะสร้างกุฏิอยู่เอง

๑. ต้องนำเรื่องเข้าที่ประชุมสงฆ์ และให้สงฆ์สำรวจพื้นที่ แล้วกำหนดที่ให้

๒. ขนาดกุฏิต้องได้ตามเกณฑ์ กว้างยาว ๑๒ x ๗ คืบพระ สุกต (ประมาณ ๓ x ๑.๗๕ เมตร; การเทียบมาตราอาจคำนวณ ต่างจากนี้ได้บ้าง)

ถาม: นี่ก็หมายความว่า พระพุทธเจ้าไม่ต้องการให้พระยุ่งกับวัตถุใช่ไหม?

ตอบ: ไม่ต้องวุ่นวายกับวัตถุ จะได้อุทิศตัวอุทิศเวลาให้แก่หน้าที่ของตนได้เต็มที่ นั่นด้านหนึ่ง และอีกด้านหนึ่งเพื่อไม่ให้รบกวนหรือเป็นภาระแก่ชาวบ้าน ดังที่พระองค์ตรัสสอนให้พระภิกษุเป็นผู้เลี้ยงง่าย หรือบางครั้งตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ทรัพย์สมบัติของคฤหัสถ์ทั้งหลาย เป็นของที่เขาเก็บหามาได้ยาก แม้เมื่อได้มาแล้ว ก็ยังต้องคอยดูแลรักษาอย่างลำบาก, เมื่อทรัพย์สมบัตินั้นเขาเก็บหามา ก็ยาก ดูแลรักษาก็ลำบาก พวกเธอโหมฆบรูษ ยังจะเรียกร้องมาก ยังจะขอขม่าบ่อยอีก . . . การกระทำของพวกเธอไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใส . . .”

(วินย.๑/๕๐๒/๓๓๗)

พระองค์ไม่ทรงต้องการให้พระสงฆ์วุ่นวายกับเรื่องด้านวัตถุ แม้แต่ที่เป็นการทำเพื่อพระองค์ ที่เรียกว่า เป็นการบูชา คือไม่ให้พระสงฆ์ยุ่งกับอามิสบูชา แต่ให้มุ่งทำปฏิบัติบูชา แม้แต่เมื่อพระองค์จะปรินิพพาน พระอานนท์ทูลถามว่า เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว จะให้จัดการพระพุทธรูปอย่างไร พระพุทธเจ้าตรัสว่า

“ดูก่อนอานนท์ เธอทั้งหลายจงอย่าชวนชวายนในการบูชาสรีระของตถาคตเลย, ขอให้เธอทั้งหลาย ชมกัชมัน ประกอบในหน้าที่ของตน จงเป็นผู้ไม่ประมาทในหน้าที่ของตน มีความเพียร อุทิศตนเถิด; ชัตตยบัณฑิตกัถีดี พราหมณบัณฑิตกัถีดี คหบดีบัณฑิตกัถีดี ที่เลื่อมใสในตถาคต มีอยู่, คนเหล่านั้น

จักทำการบูชาสี่พระของตถาคตเอง”

(ที่.ม.๑๐/๑๓๓/๑๖๔)

หลังจากปรินิพพาน และถวายพระเพลิงพระพุทธรูปแล้ว กษัตริย์และผู้ครองแคว้นทั้งหลายก็ตกลงแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ เป็น ๘ ส่วนเท่าๆ กัน นำไปสร้างสถูปเจดีย์เป็นอนุสรณ์และเป็นที่บูชาไว้ในแคว้นของตน ถือเป็นประเพณีสืบมาว่า เรื่องการสร้างสถูปเจดีย์ก็ทำนองเดียวกับสร้างวัด เป็นหน้าที่ของฝ่ายคฤหัสถ์ที่จะจัดดำเนินการ

ในเมืองไทยเรา ประเพณีนี้ก็ออกมาเป็นกฎหมาย การที่จะสร้างวัด ก็เริ่มด้วยมีคฤหัสถ์ไปยื่นเอกสารแสดงความจำนงถวายที่ดินและขออนุญาตสร้างวัด

ถาม: อย่างนี้ก็เหมือนกับว่ามีการแบ่งหน้าที่กันระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน ใช่ไหม?

ตอบ: ท่านแบ่งให้ไว้ตั้งแต่เดิมแล้ว สังคมชาวพุทธนั้นเป็นระบบพุทธบริษัท ๔ จัดเป็น ๒ ฝ่าย คือ พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ หรือพระกับชาวบ้าน เมื่อสองฝ่ายนี้ทำหน้าที่ต่อกัน แบบพึ่งพาอาศัยกัน (อัญญัญญุนิสิต) สังคมทั้งหมดก็จะเกษมศานต์มีความสุข

ก. พระสงฆ์ให้ธรรมทาน คือฝึกตนในไตรสิกขา และเผยแผ่สั่งสอนธรรมให้ประโยชน์เกิดขึ้น โดยไม่เรียกร้อยรบบกวนใคร ตามคติของพระพุทธเจ้าที่ว่า “ปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของพหุชน, นำประชาชนให้เป็นผู้มีกัลยาณธรรม มีกุศลธรรม”

ข. คฤหัสถ์ ถวายอามิสทาน คือแสดงศรัทธาและจัดสรรเครื่องอุปโภคบริโภคให้พระสงฆ์ปฏิบัติกิจหน้าที่โดยไม่ต้องพะวักพะวงห่วงกังวลความเป็นอยู่ด้านปัจจัย ๔

ชวนคนมาทำดีมาก ๆ

ถาม: ที่เป็นเรื่องเป็นราวอยู่นี้ วัดพระธรรมกายจัดกิจกรรมต่างๆ ชวนคนมาทำความดีได้มากมาย คนเข้าวัดเป็นแสน ทำไมมีคนมาติเตียน ตัวทำอย่างนั้นไม่ได้ก็อิจฉา

ตอบ: ก็มีได้ทั้ง ๒ อย่าง คือ เขาอิจฉา หรือว่าเขารังเกียจ

แต่ที่จริง เขาจะอิจฉา หรือว่ารังเกียจ ก็ไม่ควรไปมัวติดใจอยู่ตรงนั้น แต่ควรเอามันมาใช้ประโยชน์

ไม่ว่าเขาจะอิจฉา หรือว่ารังเกียจ เราก็เอาเป็นจุดปรารถนาที่จะสำรวจตรวจสอบหาความจริง

หนึ่ง ที่เขาพูดว่ากล่าวติเตียน บางคนพูดเบา บางคนพูดแรง ก็อย่าไปติดที่ถ้อยคำ แต่พิจารณาด้วยใจมุ่งความถูกต้องดีงาม เอาที่สาระว่า สิ่งที่เขาพูดนั้นเป็นจริง ถูกต้องตามพระธรรมวินัยไหม เป็นเหตุเป็นผลโดยชอบหรือไม่ ถ้าเขาว่าไม่จริงไม่ถูกต้อง ก็ทิ้งไป หรือชี้แจงอธิบาย ถ้าสิ่งที่เขาว่านั้นจริง เป็นธรรมเป็นวินัย ก็นำมาตรวจสอบตนเอง

สอง สำรวจตรวจสอบตัวเราเองว่า เราประพฤติ เราเป็น อย่างที่เขาว่ากล่าวติเตียนโดยชอบนั้นหรือไม่ ถ้าไม่เป็นก็โง่งเบา และเปิดเผยตัวให้ชัด ถ้าเราเป็นอย่างที่เขาว่า ก็ปรับปรุงแก้ไขหรือปฏิบัติให้ถูกต้อง

อย่ามัวติดอยู่กับความคิดว่าเขาอิจฉา (ที่ถูกต้อง = อิศสา/วิษยา) จะไม่เป็นคุณทั้งแก่ตน และแก่ใครๆ

ถาม: ที่คิดว่าเขาอิจฉา ก็เพราะเรียกคนมาวัดได้มาก ก็เด่นขึ้นมา

คนมักอิจฉาคนเด่นไม่ใช่หรือ?

ตอบ: อย่าเพิ่งด่วนคิดเองง่ายๆ จะกลายเป็นกล่าวหาชนิดมองอะไรแง่เดียว เรื่องอิจฉาหรือรังเกียจ ก็ขั้นหนึ่งแล้ว

อีกอย่างหนึ่ง ต้องจับประเด็นของเรื่องหรือจับจุดของปัญหาให้ถูกเสียก่อน เขาไม่ได้ว่าเลยเรื่องคนมากมาย อันนั้นไม่ใช่เรื่องที่เขาวัว

แต่ที่เขาเป็นห่วงกัน และต้องว่ากล่าว ตติติง คือสิ่งที่เอามาสอนและให้คนปฏิบัติ และอ้างว่าเป็นพระพุทธศาสนานั้นนะ ไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นอย่างที่อ้าง เช่น เรื่องนิพพานเป็นสถานที่ วัดได้เท่านั้นล้วนโยชน์ แล้วเข้าสมาธิเอาข้าวบวชาไปถวายพระพุทธเจ้า ในอายตนะนิพพาน เอาอิทธิฤทธิ์มาอ้างเพื่อชวนคนให้บริจาคเงินมากมาย และปลุกเร้าให้คนอยากได้ผลตอบแทนจากการบริจาคให้มากมาย เป็นต้น ตรงนี้ต่างหากที่เป็นปัญหา เขาพูดเขาว่าที่ตรงนี้

ไหนๆ ก็เอาเรื่องคนมากมายอ้าง ก็ขอให้มองย้อนกลับ ถ้าสอนและทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องแล้ว คนยิ่งมากก็ยิ่งเกิดโทษมาก ถ้าสิ่งที่อ้างว่าเป็นพระพุทธศาสนานั้นไม่ใช่พุทธศาสนา คนมาฟังมาร่วมกิจกรรมมาก ก็ยิ่งได้ความเชื่อพุทธศาสนาที่ผิดๆ ไปมาก และหลงออกนอกทางไปมาก ยิ่งคนมากเท่าไรก็ยิ่งเป็นโทษต่อพระพุทธศาสนาและต่อประชาชนมากเท่านั้น

เพราะฉะนั้น ก็มาพูดกันให้ตรงจุดตรงประเด็นทีเดียวว่า สอนผิดปฏิบัติผิดจริงหรือไม่ ถ้าผิดไปแล้ว ก็ขอร้องกันว่าย่ามั่ว ถือทิวฐิอยู่เลย ขอให้เห็นแก่พระศาสนาและส่วนรวม มาปรับแก้เสียให้ถูก

ถาม: อะไรๆ ก็ว่าผิด ทางวัดพระธรรมกายไม่มีอะไรดีเลยหรือ?

ตอบ: ที่เขาว่าผิดนั้น เขาก็ไม่ใช่ว่าผิดไปหมด แต่ผิดในหลักการที่สำคัญๆ อย่างเรื่องนิพพานที่เขาเป็นสถานที่ มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นตัวเป็นตนประทับนั่งอยู่ แล้วคนในโลกนี้พากันเข้าสมาธิไปเฝ้าไปจับเนื้อต้ององค์ นี้จะไปกันใหญ่ หรือบางอย่างก็ไม่ใช่ผิด แต่ผิด เช่น เห็นนิมิตจริง แต่หลงเอานิมิตเป็นนิพพานไป เลยติดอยู่ (ตอนเห็นนิมิตนั้นไม่ผิด แต่ตอนหลงเอานิมิตเป็นนิพพาน และติดนิมิตนั้นผิด) ตลอดจนเรื่องที่เขาตั้งประเด็นขึ้นมาว่า โฆษณาขายบุญบ้าง เอาฤทธิ์ล่อลวงบ้าง เป็นต้น ซึ่งทางวัดก็ควรร่วมพิจารณา กับเขาให้ตัวเราโปร่งใส

ถาม: ก็หมายความว่า ที่ท่านสอนเรื่องศีลธรรม การทำความดีต่างๆ ชั้นนี้ไม่ผิดใช่ไหม?

ตอบ: ในชั้นศีลธรรมทั่วไปนี้ ชาววัดพระธรรมกายได้รับคำชมมากทีเดียว เช่นว่า สุภาพ เรียบร้อย เป็นระเบียบ รักษาศีล เลิกอบายมุขได้ เป็นต้น ในส่วนนี้ใครๆ ก็อนุโมทนา

แต่ก็มีเสียงออกมามาก เช่น เรื่องที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในครอบครัว ซึ่งโดยมากเกิดจากการบริจาคนิมนต์แบบเอาแต่ใจตัวคนเดียว แล้วทำให้ครอบครัวเดือดร้อน เรียกว่าครอบครัวไม่พัฒนาไปด้วยกัน ทำให้ปัญหาเรื่องวัดพระธรรมกายเป็นเรื่องซับซ้อน ซึ่งต้องพิจารณาหลายชั้น

แต่ทางธรรมท่านก็มีหลักให้อยู่แล้ว ถ้าเรารู้หลัก เราก็มองปัญหาได้ชัดขึ้น ไม่สับสน อย่างในเรื่องนี้ ก็เอาหลักง่ายๆ

ด้านความดี ความดีเกิดจากอโลภะก็มี ความดีเกิดจาก

อโทสะก็มี ความดีเกิดจากอโมหะก็มี หรือความดีด้านจาคะ ความดีด้านเมตตากรุณา ความดีด้านปัญญา

ส่วนความชั่วก็ต้องแยก ความชั่วที่เกิดจากโลภะก็มี ความชั่วที่เกิดจากโทสะก็มี ความชั่วที่เกิดจากโมหะก็มี คนมักมองแค่ความชั่วด้านโลภะและโทสะ แต่มองข้ามความชั่วด้านโมหะ ซึ่งกินลึกและมีผลระยะยาวมากที่สุด

ถาม: เมืองไทยทุกวันนี้ ให้คนทำตามศีลธรรมขั้นต้นๆ ได้ ก็ดี เยอะแล้ว

ตอบ: ดีนะดีแน่ แต่ก็ต้องไม่ประมาท จะเทียบให้ฟัง

สมัยก่อนมีโรงยาผี คนไปนอนสูบฝิ่นกันไม่น้อย เพิ่งมาเลิกสมัยจอมพลสฤษดิ์ นายคนหนึ่งเป็นคนหุ่นแห้ง ใจร้อน บุ่มบ่าม มีเรื่องกระทบกระทั่งง่าย ต่อมากลับเปลี่ยนไปตรงข้าม เขากลายเป็นคนใจเย็น ไม่ฉุนเฉียว มีคนพูดว่า ตั้งแต่ นายคนนี้สูบฝิ่นนี้ เขาเปลี่ยนเป็นคนละคน ใจเย็น สุขุม รอบคอบ ดีขึ้นมาก

อย่างนี้เราจะว่า การสูบฝิ่นนี้ดี เป็นประโยชน์มาก ควรจะส่งเสริมให้คนสูบฝิ่นกันให้ทั่วอย่างนั้นหรือ คงไม่ใช่

ที่ว่านี้ มิใช่จะว่าวัดพระธรรมกาย แต่เป็นการพูดให้รู้จักมองอะไรหลายๆ แง่ คือแยกเหตุปัจจัยให้ดี รู้จักใช้โยนิโสมนสิการแบบที่มองความเป็นไปได้อย่างอื่น ในสถานการณ์ที่ปรากฏเป็นอย่างเดียวกัน

นี่แหละ เพราะเรื่องของมนุษย์ซับซ้อนอย่างนี้ ผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบสังคมใหญ่ๆ เช่นบริหารประเทศชาติ จึงต้องไม่ประมาทอย่ามองอะไรแง่เดียว ด้านเดียว

เพราะอย่างนี้ พระพุทธศาสนาจึงสอนให้ไม่ประมาทในการใช้ปัญญา คือต้องไม่ประมาทอยู่เสมอ และพิจารณาเรื่องราวด้วยโยนิโสมนสิการ ไม่ใช่เพียงตื่นไปกับภาพภายนอกที่ผิวเผิน

ถาม: เอ้อ ชักจะยากเสียแล้ว คนไม่ไปวัด ก็ว่าห่างวัด พอไปวัดกันมาก ก็ไม่แน่ว่าดี อย่างนี้คนก็จะท้อกันหมด

ตอบ: คนไปวัดมากนะดี ไม่ใช่ไม่ดี เรื่องนี้ปัญหาไม่ใช่อยู่ที่คนไปวัด แต่ปัญหาอยู่ที่วัด คือไม่ใช่ปัญหาเพราะคนที่ไม่ไป แต่เป็นปัญหาที่เกิดจากวัดว่าวัดทำอะไรกับคนที่ไม่ไป หรือวัดให้อะไรแก่คนที่ไม่ไป

ถ้าแก้ปัญหาทางฝ่ายวัดให้ถูกต้อง คนที่ไม่ไปมากก็จะยิ่งได้ประโยชน์มาก แต่ถ้าวัดให้อะไรที่ไม่ถูกต้อง ยิ่งคนไปวัดมาก ก็ยิ่งเป็นโทษตามจำนวนคนที่ไม่ไปมาก

เพราะฉะนั้น อย่าเอาแค่ว่าคนไปวัดมาก หรือมีอะไรใหญ่โตหลักทางธรรมก็มีอยู่แล้วว่า “อย่าดูที่รูปร่าง แต่ให้ดูที่การกระทำ”

ถ้าเป็นชาวพุทธ จะมองอะไร ก็ต้องรู้จักใช้ปัญญา อย่าให้เขาพูดได้ว่า เป็นคนตื่น เลยตื่นง่ายไปกับภาพความใหญ่โตหรือจำนวนมากๆ จำไว้ว่าพุทธศาสนาสอนไม่ให้ตัดสินด้วยรูปร่างหน้าตาว่าเป็นอย่างไร แต่ให้ดูว่าเขาทำอะไร

อย่ามัวท้อ นี่แหละเป็นบทเรียนให้ได้ฝึกใช้ปัญญา

เรื่องคนมากคนน้อยนี้ *ขอเติมคำเตือนไว้หน่อย* ขอให้หมั่นระลึกถึงพระพุทธจริยากันไว้ จะได้ว่ารู้ว่าแนวทางพุทธแท้เป็นอย่างไร

เมื่อพระพุทธเจ้าเผยแผ่พระศาสนา ถ้าพระองค์มุ่งให้ได้คนมากๆ พระองค์ก็ต้องทรงสนับสนุนพระมหาเถระปิณโฑลภารัตถราช

และให้พระสาวกองค์อื่นๆ ทำตาม

คงจำได้ว่า พระปิณโฑลภารัตวาชแสดงฤทธิ์เหาะเหนือเมือง
ราชคฤห์ ชาวเมืองนั้นตื่นตื่น ตกตื่น พากันเลื่อมใส แห่ตามกันอึง
ถ้าแสดงฤทธิ์อีกอย่างนั้น ก็ดูเหมือนว่าจะเอาคนเท่าไรก็ได้

แต่แทนที่จะทรงส่งเสริม พระพุทธเจ้ากลับทรงประชุมสงฆ์
แล้วทรงตำหนิอย่างแรง และทรงบัญญัติห้ามพระภิกษุ ไม่ให้แสดง
ฤทธิ์แก่คฤหัสถ์

จึงขอฝากให้คิดว่า ทำไมพระพุทธเจ้าไม่ทรงใช้โอกาสหา
ศิษย์หรือสาวกให้มากด้วยวิธีอย่างนั้น ทั้งๆ ที่พระองค์เองก็เก่ง
อย่างยิ่งในเรื่องฤทธิ์นี้

จุดที่ควรมองก็คือ พระพุทธเจ้าไม่ทรงต้องการให้ใครมา
เลื่อมใส โดยไม่ได้ใช้ปัญญาพิจารณาความจริงแห่งคำสอนของ
พระองค์ **พระพุทธเจ้าต้องการให้คนพัฒนา ไม่ใช่มาด้วยเครื่องล่อ**

ขอให้สังเกตว่า อุบายแบบเครื่องล่อนั้น พระพุทธเจ้าทรงใช้
ในกรณีเฉพาะตัวหรือรายบุคคล เมื่อทรงพิจารณาเห็นว่าจะเป็น
เครื่องช่วยสร้างความพร้อมให้แก่เขา แต่ไม่ทรงใช้ในงานทั่วไป
หรือกับคนหมู่มาก

นอกจากนั้น เมื่อทรงใช้อุบาย ก็ทรงดูแลเขาอยู่ใกล้ชิด
และติดตามวางข้อปฏิบัติเฉพาะตัวให้เหมาะกับเขาไปตลอดจนสำเร็จ

นอกจากนั้น ขอให้สังเกตด้วยว่า ถ้าพระองค์เห็นความพร้อม
หรือประโยชน์ที่จะเกิดแก่คนผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นเด็ก หรือเป็น
ชาวบ้านคนหนึ่งที่อยู่ไกลออกไป พระองค์จะทรงยอมสละเวลาทั้ง
วัน และทรงยอมเหน็ดเหนื่อยเสด็จไปแสดงธรรมโปรดเขาผู้นั้น
แม้จะเป็นเพียงคนเดียว แต่ถ้าคนอื่นที่อยู่ใกล้จะพลอยได้

ประโยชน์ด้วย ก็ยิ่งดี

เอาละ หันกลับมาที่พูดค้างไว้กันต่อไป

ถาม: หมายความว่า คนไปมากดี แต่อาจจะไปทำไม่ดี ใช่ไหม?

ตอบ: ถ้าวัดที่เขาไป ชวนเขาทำสิ่งที่ไม่ดีจริง หรือไม่ถูกต้อง ก็ไม่ดี
ถ้ายังติดใจเรื่องนี้ จะพูดให้ฟังอีก

คนที่บริหารงานรับผิดชอบสังคม เห็นคนไปไหนมาก ถึงจะ
บอกว่าไปได้ เขาก็ต้องไม่ประมาทที่จะต้องติดตาม ไม่ใช่มองผิวเผิน
อยู่แค่ภาพข้างนอก ถึงจะไม่ระแวงก็ต้องระวัง เพราะวิสัยของ
มนุษย์ปุถุชนนั้นก็รู้กันอยู่ว่า ถ้าเป็นเรื่องสละกิเลส คนจะไปน้อย
แต่ถ้าเป็นเรื่องสนองกิเลส ก็จะไปกันมาก

ถ้าสนองโลภะ หรือราคะ ไปได้เสพบริโภค สมองโทสะ ไปดู
การทำลาย หรือแม้แต่ไปรบราฆ่าฟันทำสงคราม หรือสนองโมหะ
ไปลุ่มหลงมกมายหมกมุ่น เป็นเรื่องความฝันลมๆ แล้งๆ เป็นต้น จะ
ไปกันมากมาย

บางที่ซึบซึอนไปกว่านั้นอีก เรื่องที่ดูข้างนอกคล้ายเหมือน
เป็นเรื่องเดียวกัน แต่แรงจูงใจไม่เหมือนกัน คนเข้าร่วมจะมาน้อย
ต่างกันไกล เช่น

จะให้คนเสียสละด้วยปัญญาที่มองเห็นประโยชน์แก่ส่วนรวม
จริงๆ ปรากฏว่ามีคนบริจาคน้อยเหลือเกิน แต่ถ้าให้เสียอย่างไม่รู้ตัว
โดยล่อด้วยความหวังลาภสนองความโลภ ให้ฝันว่าจะได้ผลตอบแทน
แบบเสี่ยงโชค ทั้งที่มีโอกาสน้อยเต็มทีอย่างลอตเตอรี่ คนจะยอม
เสียเงินกันมากมาย (ลอตเตอรี่พิมพ์ออกเป็นสิบชุด ก็ยังไม่พอ) ยิ่ง
กระตุ้นร่ำให้โลกและฝันว่าจะได้มาก ก็ยิ่งยอมเสียมาก และไป

ร่วมกิจกรรมกันมาก

ถ้าให้ไปร่วมกิจกรรมทางปัญญาหาความรู้ล้วนๆ คนไม่เอา
จัดกันเหนียวก็หาคนไปยาก แต่ถ้ามีรายการแสดงแปลกๆ เช่นเล่นกล
หรืออย่างเรื่องในวัดที่มีรายการของวิเศษล่อ มีเรื่องอิทธิฤทธิ์
ปาฏิหาริย์ให้ดู ก็เรียกคนไปมากได้

ยิ่งสังคมไทยเราเวลานี้ คนขาดค่านิยมทางปัญญา ชอบตื่น
ผู้วิเศษ หวังลาภลอย คอยอำนาจดลบันดาล เป็นปัญหาอยู่แล้ว ก็
ไม่ควรจะไปซ้ำเติม แต่ควรจะช่วยกันแก้ไขปัญหา มาพัฒนา
ปัญญาของคนกัน จะดีกว่า

ถ้าหวังประโยชน์แก่สังคมของเราจริงๆ และรักความถูกต้อง
ตามหลักพระศาสนา ก็ควรมองด้วยใจเป็นกลางว่า ที่เขาตีเนียน
ในเรื่องโฆษณาขายบุญ และเรื่องฤทธิ์ล่อลาภอะไรนั้น เป็นจริง
หรือไม่ แล้วก็แก้ไขกันเสียให้ถูกต้อง

ถาม: แหม เรื่องอิจฉานิดเดียว พวกกันเสียยี่ดียว เรื่องอิจฉา หรือ
ว่ารังเกียจ ก็ขอให้ผ่านไปเสียที

ตอบ: ก็ขอปิดท้ายว่า การชวนคนมาทำความดีที่อ้างนั้น หลาย
อย่างอาจจะไม่ใช่ที่ยอมรับว่าดี โดยเฉพาะไม่ถูกต้องตามหลัก
พระพุทธศาสนา และมีภัยอันตรายแฝงอยู่มาก ทั้งต่อชีวิตและ
สังคม กับทั้งต่อตัวพระพุทธศาสนาเอง

ถ้าวัดใหญ่โตอย่างวัดพระธรรมกายเป็นตัวอย่างนำวัดเล็ก
วัดน้อยต่างๆ ไปในการสอนและการปฏิบัติที่ถูกตรงตามพระธรรมวินัย
ก็จะเป็นบุญกุศลยิ่งใหญ่ และเป็นที่น่าอนุโมทนาอย่างมาก

การมองปัญหาโดยนี้ก็คิดว่าเขาอิจฉานั้นเป็นการมองที่ยึด

ตัวตนเป็นหลัก ทำให้รู้สึกกระทบกระทั่งไม่สบายใจ ถ้าจะให้ดี ควรหันออกไปมองที่ของกลาง ซึ่งเป็นที่ตั้งของเรื่องอย่างแท้จริง คือมองที่พระธรรมวินัยหรือพระพุทธศาสนา และทำใจให้เป็นกลาง

แทนที่จะถามว่า คนพวกนั้นเขาอิฉาเราใช่ไหม ก็เปลี่ยนคำถามใหม่ หรือตรวจสอบว่า คนที่ว่ากล่าวเรานั้น เขาทำด้วยความหวังใยพระพุทธศาสนา และมุ่งจะรักษาพระธรรมวินัยหรือไม่ เขามีความจริงใจต่อพระพุทธเจ้า และต่อประชาชนหรือไม่

พร้อมกันนั้น ก็อาจจะย้อนกลับเข้ามาถามตัวเองว่า ที่เราก็กตาม ผู้ที่พยายามปกป้องช่วยเหลือเราก็กตาม ทำการต่างๆ อยู่นี้ เราทำด้วยเจตนาที่จะรักษาพระธรรมวินัย มุ่งให้เป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนาหรือไม่ เรามั่นใจว่า เรามีความจริงใจต่อพระพุทธเจ้า และต่อประชาชนหรือเปล่า

ประชาธิปไตย จะให้ศรัทธามากลากไป หรือให้สึกขามานำไป

ถาม: อ้อ ตามหลักประชาธิปไตย เราถือเสียงมาก คือตัดสินกันด้วยเสียงข้างมาก เมื่อคนไปมากหรือคนนิยมมาก ก็ต้องถูกต้องดีไม่ใช่หรือ?

ตอบ: นี้นะ จะให้หลัก จำไว้เลยว่า “เสียงมากตัดสินความต้องการได้ แต่ตัดสินความจริงไม่ได้” ลองเอาไปคิดดู แล้วจะพิจารณาอะไรรอบคอบขึ้น

ถอยหลังไปแค่สัก ๕๐๐ ปี คนแทบทั่วโลก ไม่รู้จักล้านคน บอกว่าดวงอาทิตย์หมุนรอบโลก มีนายโคเปอร์นิคัสคนเดียวมา

บอกว่าไม่ใช่ ที่จริงโลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ คนล้านก็ยังไม่ยอมเชื่อ กว่าคนจะยอมรับกันทั่วว่าโลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ ก็อีกเป็นร้อยๆ ปี แล้วใครถูก กลายเป็นคนเดียวที่ว่าโลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ถูกต้องใช่ไหม

สมัยก่อนโน้น คนทั้งโลกเชื่อว่าโลกแบน ใครคนหนึ่งมาพูดว่าโลกกลม ก็ไม่มีใครเห็นด้วย

เรื่องความจริงนั้น ต้องใช้ปัญญา จะมามองผิวเผินแค่เห็นปุ๊บปั๊บไม่ได้ และจะเอาความต้องการของเรา เอาความอยาก เอาความชอบใจ เอาความปรารถนาของตัวเองไปตัดสินก็ไม่ได้

ประชาธิปไตยที่ตัดสินด้วยเสียงข้างมากนั้น ก็คือเขาดูความต้องการของประชาชน ว่าคนส่วนมากจะเอาอย่างไร

แต่ถ้าขึ้นปล่อยให้มนุษย์เอาความต้องการกันดิบๆ ไม่นานก็คงวิบัติ เขาจึงต้องให้มีการศึกษา เพื่อจะได้ให้คนส่วนมากนั้นมีปัญญารู้ว่า อะไรจริง อะไรดี ที่ควรจะทำ เพื่อให้ความต้องการของคนมาตรงกับธรรม คือจะได้เลือกเอาสิ่งที่ถูกต้อง ดีงาม เป็นประโยชน์ที่แท้จริง

เพราะเหตุนี้แหละประชาธิปไตยจึงได้เน้นการศึกษาแก่นักจนพูดได้ว่า ถ้าไม่มีการศึกษา ก็ไม่มีประชาธิปไตย

จึงต้องระวัง ไม่ให้มีสิ่งที่จะเป็นศัตรูของการศึกษา เช่น ความลุ่มหลงหมกมุ่น การอยู่กันจูงกันเพียงด้วยความเชื่อ

ถาม: นี่เป็นเรื่องของศาสนา ก็ต้องเป็นเรื่องของความเชื่อ ต้องแล้วแต่ศรัทธา ไม่ใช่หรือ?

ตอบ: ใครบอกว่าศาสนาเป็นเรื่องของความเชื่อ แล้วแต่ศรัทธา

อันนั้นเป็นคติของมนุษยนิยมเชื่อโลกแบน

ลองปล่อยตามความเชื่อ แล้วแต่ศรัทธาดี คนในศาสนาโบราณเยอะแยะเชื่อว่า ถ้าฆ่ามนุษยัญญา เทพเจ้าจะโปรดปราน ยิ่งนัก เป็นความดีเยี่ยมยอด ได้บุญมากที่สุด พวกไสยศาสตร์ แม้แต่ปัจจุบัน ก็มีความเชื่อบางอย่างทำนองนี้ หรืออย่างศาสนาฮินดู พวกที่นับถือเจ้าแม่กาลี ก็ยังเชื่อว่าเอาหญิงสาวพรหมจารี มาฆ่ามนุษยัญญาเจ้าแม่กาลี จะได้บุญมาก

ในอินเดียเวลานี้ ก็ยังมีการลักลอบเอาสาวพรหมจารีไปฆ่าสังเวศเจ้าแม่กาลีนี้ ทั้งที่กฎหมายห้ามและลงโทษหนัก ความดีอย่างนี้เอาใหม่

ศาสนาไม่ใช่แค่ศรัทธา พุทธศาสนาไม่ยอมรับแค่นั้น ถ้าแค่ศรัทธายังเป็นพุทธศาสนาไม่ได้

ถาม: ถ้าศรัทธาไม่เป็นศาสนา แล้วศาสนาอยู่ตรงไหน?

ตอบ: คนเรานี้ ยังไม่ต้องมีความรู้อะไร พอได้เห็นภาพได้ยินเสียงอะไรนิดหน่อย ยังไม่รู้ชัดเจน ก็เกิดความเชื่อว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ชักจะโยงไปหาสิ่งลึกลับ แค่นี้ก็ชักจะเข้าลักษณะเป็นศาสนาใน ความหมายของฝรั่ง แต่ไม่ใช่ความหมายแบบพุทธศาสนา

ต่อเมื่อใดเริ่มพยายามค้นหาความจริง ว่าสิ่งที่เห็นยังได้ยิน ไม่ชัดเจนว่าเป็นอะไรแน่ ไม่โยนไปให้อำนาจลึกลับ แต่ก้าวหน้า จากความเชื่อนั้น ตั้งแต่นั้นไปจึงจะเรียกได้ว่าเป็นศาสนา เพราะฉะนั้น ศาสนาก็คือโยงศรัทธาสู่ปัญญา

ถ้าได้เห็นได้ยินนิดหน่อย แล้วเกิดความเชื่อขึ้นมาว่าเป็น อย่างนั้นอย่างนี้ ตัวเองก็เชื่อไปขึ้นหนึ่งแล้ว มีคนมาล้าทับหรือมา

ขยายความเชื่อนั้น บอกว่าเป็นอย่างไรโน้นอย่างนี้ เห็นได้ยืนไปตามที่
เขาบอกก็ไปกันใหญ่ ควรจะเรียกว่าลัทธิ ไม่ใช่ศาสนา

พระพุทธเจ้าไม่ได้มาบอกให้เชื่ออย่างโน้นอย่างนี้ แต่พระองค์
มาแนะนำให้ผู้จักมองผู้จักคิดผู้จักพิจารณาสิ่งที่เห็นและได้ยิน
เป็นต้นนั้น เพื่อให้รู้เห็นมันชัดเจนไปเลย และปฏิบัติต่อมันให้ถูก
จะได้ไม่ต้องอยู่แค่ความเชื่อ นี่แหละจึงว่า ศาสนา คือโยงศรัทธา
สู่ปัญญา

การที่จะโยงศรัทธาสู่ปัญญา ก็ต้องมีการเรียนรู้ ต้องรู้จักคิด
พิจารณาเป็นต้น ซึ่งทำให้มีการพัฒนาในตัวของมนุษย์ และทำให้
ปัญญาเพิ่มหรือเจริญงอกงามขึ้น นี่คือ *สิกขา*

จำไว้เลยว่า สิกขานี้แหละเป็นแกนของพระพุทธศาสนา ถ้า
ไม่มีสิกขา ก็ไม่มีพุทธศาสนา

สิกขาก็คำเดียวกับการศึกษานั้นแหละ แต่การศึกษาที่เพียง
เล่าเรียนวิชาทำมาหากิน อันนั้นไม่พอที่จะเป็นสิกขา

สมัยนี้แปลก อาจจะต้องแยกระหว่างคนมีการศึกษา กับคน
มีปัญญา ซึ่งที่จริงควรเหมือนกัน แต่เดี๋ยวนี้ไม่เหมือนกัน

มีไหม พุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า ที่ไม่มีสิกขา ลองคิดดู
ศรัทธา ไม่ใช่ศาสนา ศรัทธาเป็นเพียงจุดเริ่มหรือจุดปรारภ
ของศาสนา

ถาม: แม้แต่รัฐธรรมนูญ ให้เสรีภาพทางศาสนา ก็ต้องแล้วแต่
ความเชื่อ ใครจะเชื่อและจะปฏิบัติตามความเชื่ออย่างไร ก็ต้องให้
เขามีเสรีภาพไม่ใช่หรือ?

ตอบ: ไม่ใช่แค่นั้นหรอก แต่รัฐธรรมนูญจะต้องวางเกณฑ์ให้ปฏิบัติ

กันได้ ในสังคม ก็ต้องวางไว้อย่างนั้นก่อน แต่ไม่ใช่แค่นั้น

ถาม: ไม่ใช่แค่นั้นอย่างไร?

ตอบ: เช่น เขาต้องเขียนกำกับต่อไปอีกว่า ไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน เป็นต้น อย่างที่เล่าให้ฟังเมื่อกี้ที่ว่า คนเชื่อว่าเอาสาวพรหมจารี มาฆ่าบูชาญแล้วได้บุญมาก ขึ้นปล่อยให้ทำ คนอื่นก็เดือดร้อน รัฐธรรมนูญก็ไม่ยอม เพราะสังคมจะเสียหาย อยู่กันไม่เป็นสุข

แต่อย่างนี้ก็เพียงความเสียหายที่เห็นง่าย ๆ อย่างหยาบๆ นักการศึกษาเขามองลึกลงไปกว่านั้น

ความเชื่อบางอย่าง ไม่เห็นผลออกมาเป็นการฆ่าฟันทำร้าย เป็นต้น ที่ทำให้เดือดร้อนกันอย่างเห็นๆ ชัดๆ ในทันที แต่กินลึก ทำให้สังคมเสื่อมโทรมลงจริงๆ จังๆ ยิ่งกว่าอาชญากรรมแบบต่างๆ สังคมจะเสียหายมาก อาจถึงขนาดทำให้ประชาธิปไตยเองนั้นแหละ ล่มสลาย หรืออย่างน้อยก็เป็นแบบครึ่งๆ กลางๆ อยู่เรื่อยไป ไม่รู้จักพัฒนา

ถาม: ประชาธิปไตยจะล่มได้อย่างไร? เรามีรัฐธรรมนูญรักษาไว้

ตอบ: รัฐธรรมนูญเองก็เถอะ แต่ที่จริงก็เป็นเพียงกลไก เป็นเกณฑ์ ที่จะมาช่วยสนองจุดหมายของสังคม ที่จะให้พลเมืองอยู่กันด้วยดี อย่างสงบสุข แต่ไม่ใช่แค่นั้น ยิ่งเพื่อเป็นฐานให้สังคมก้าวสู่ความดีงามที่สูงขึ้นไป เช่นช่วยจัดสรรเอื้อโอกาสให้มนุษย์สามารถพัฒนาชีวิต พัฒนาสังคมของตน สร้างสรรค์อารยธรรมของโลกกันต่อไป ถ้าไม่เข้าใจจุดหมายที่เป็นแก่นสารเหล่านี้ ก็จะมีตัวอยู่ในกรอบความคิด และติดอยู่กับรูปแบบเท่านั้น

ถ้ามองถึงจุดหมายหรือเจตนารมณ์ที่แท้หรือที่ลึกๆ ของ รัฐธรรมนูญนี้แล้ว ก็คงจะรู้ว่าความเชื่อที่เรียกอย่างง่าย ๆ ว่า ศาสนานั้น ถ้าไม่ระวังให้ดี ก็จะเป็นตัวกีดกันขัดขวางหรือทำลายจุดหมายที่แท้ของการมีรัฐธรรมนูญเลยทีเดียว

แม้ตัวรัฐธรรมนูญนั่นเอง ที่เกิดจากความคิดติดกรอบ ต้น อยู่แค่รูปแบบ ไม่เกิดจากปัญญา ซึ่งรู้เข้าใจเจตนารมณ์ที่แท้ของ นิติบัญญัติ ก็จะไม่สนองจุดหมายของสังคม และไม่สนองจุดหมายที่ลึกกลงไปของการมีรัฐธรรมนูญเองด้วย

เพราะฉะนั้น ในสังคมประชาธิปไตย ถึงจะให้คนมีเสรีภาพ ในความเชื่อ แต่ก็ไม่ได้ให้ความเชื่อนั้นปิดกั้นการศึกษา

อย่างน้อยก็ไม่ยอมปล่อยให้คนที่ฉลาดกว่า มาใช้ความเชื่อ หรือสิ่งที่เรียกกันอย่างง่าย ๆ ว่า ศาสนานั้น เป็นเครื่องมือหาผลประโยชน์ จากคนที่ฉลาดน้อยกว่า พูดง่าย ๆ ว่า ไม่ให้คนฉลาดมาเอาคนโง่ เป็นเหยื่อ

ถาม: นี่จะว่าทางสำนักพระธรรมกายหลอกหลวงประชาชนหรือ?

ตอบ: อย่าเข้าใจผิด อย่ามัวยึดติดอยู่กับเรื่องแคบๆ ตอนนี้อาจกำลังพูดกันถึงปัญหาของชีวิตและสังคมทั้งหมดในวงกว้างทั่วไป การพิจารณาปัญหาในขั้นนี้สิ จึงจะเป็นประโยชน์แท้จริง

ถาม: คนฉลาดเอาคนโง่เป็นเหยื่อนี้เป็นเรื่องธรรมดา มีมานานแล้ว ทุกวันนี้เป็นสังคมธุรกิจ ก็อย่างนั้นแหละ

ตอบ: ก็เพราะอย่างนี้สิ ศาสนาซึ่งมีไว้ช่วยมนุษย์ จึงไม่ควรเป็น อย่างนั้นด้วย แต่ควรมาแก้ปัญหาที่สังคมเป็นอย่างนั้น

ถ้าคนติดรูปแบบกันนัก เขาก็หาผลประโยชน์ได้จากรูปแบบ

ที่เรียกว่าศาสนาด้วย เช่น

ถ้าคนขายยาโฆษณาว่าเขามียาดีอย่างหนึ่ง เพียงแต่ละลายน้ำแล้วเอามาทาตามตัว โรคมะเร็งในท้องในไส้ก็หายหมด เขาอาจถูกซื้อหาโฆษณาชวนเชื่อหลอกลวงประชาชน

แต่ถ้าอีกคนหนึ่งมาในชื่อของศาสนา โฆษณาว่าเขามีของดีอย่างนั้นๆ เพียงเอาไปแช่น้ำดื่มเข้าไป เป็นโรคอะไรก็หายหมด และจะได้ลาภเงินทอง ฯลฯ มหาศาลอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่ซื้อไม่ขาย แต่เอาเงินมากกว่าขาย ไม่เป็นไร แม้เป็นภัยลึกกระยะยาวแก่ชีวิตและสังคม แต่ผู้ดูแลสังคมบอกว่าเป็นเรื่องของความเชื่อ แล้วแต่ศรัทธา เป็นเสรีภาพทางศาสนา

ถาม: ก็ต้องทำให้คนมีปัญหา จึงจะไม่โดนหลอกลวงๆ แต่เรื่องปัญหานี้ยาก จะเอารูปร่าง ความใหญ่โต และจำนวนวัดคงไม่ได้ แต่ดูเหมือนจะตรงข้าม หากคนมีศรัทธาไม่ยาก ได้จำนวนคนมากมาย แต่พอคัดหาคนมีปัญหาเหลือน้อยลงๆ

ตอบ: ไม่ใช่ว่าศรัทธาไม่ดี แต่ให้ศรัทธาเชื่อมกับปัญญาอย่างที่ว่าไปแล้ว ก็จะเดินหน้าไปได้

ตอนนี้ก็เลิกตื่นกับขนาดและจำนวนเสียที อย่าลืมคติจากเรื่องอาจารย์สถุชัย

ถาม: เรื่องเป็นอย่างไร?

ตอบ: นักเรียนบาลีขั้นต้นๆ ก็รู้ อยู่ในประวัติพระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ ตอนแรกท่านไปเป็นปริพาชกอยู่กับอาจารย์สถุชัย ต่อมาพบพระอัสสชิ ได้ฟังธรรมแล้วเลื่อมใส ตกลงกันว่า จะขอบวชอยู่กับพระพุทธเจ้า คิดหวังดีต่ออาจารย์ว่า ถ้า

ท่านสัญญาชัยได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้า จะได้ประโยชน์มาก จึงมาชวนอาจารย์ไปอยู่กับพระพุทธเจ้า แต่อาจารย์สัญญาชัยไม่ยอมไป

พระสารีบุตร-โมคคัลลาน์ ก็บอกว่า พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นแล้ว คนก็จะพากันไปหาพระพุทธเจ้า แม้แต่ผมสองคนและเพื่อนศิษย์ในสำนักก็จะไปกันเยอะ แล้วอาจารย์จะอย่างไร

อาจารย์สัญญาชัยถามว่า ในโลกนี้ คนโง่มาก หรือคนฉลาดมาก สองศิษย์ก็ตอบว่า คนโง่มีมาก คนฉลาดมีน้อย อาจารย์สัญญาชัยก็บอกว่า ถ้าอย่างนั้น คนฉลาดจะไปหาพระสมณโคตม ก็ไปเกิด (ไม่ต้องห่วงหรอก) คนโง่ๆ มากมายจะมาหาฉันเอง

บางทีการมีคนไปร่วมอะไรหลายๆ ก็เป็นเพียงเครื่องสะท้อนถึงค่านิยมของสังคมที่เป็นอย่างนั้นๆ หรือไม่ก็เป็นการแสวงหาผลประโยชน์จากค่านิยมของผู้คน โดยไม่ช่วยให้มนุษย์พัฒนาขึ้นมา โดยเฉพาะในทางปัญญา

สังคมไทยเรานี้ ก็รู้กันและเป็นห่วงกันมานานแล้วว่า เป็นสังคมที่ไม่นิยมปัญญา คนขาดความใฝ่รู้ กิจกรรมทางปัญญาจัดไม่ค่อยขึ้น คนที่จะหาความรู้ก็มีน้อย แต่ก็จำเป็นจะต้องดึงกันขึ้นไป แม้จะยาก เพราะมีฉะนั้นสังคมของเราจะก้าวไม่ขึ้น จึงไม่ควรมาซ้ำเติมหรือหาผลประโยชน์จากมันเลย จะตกต่ำลงไปอีก

ถาม: คนไปวัด น่าจะเป็นเรื่องของศรัทธา จะเกี่ยวกับค่านิยมทางปัญญาอย่างไร?

ตอบ: บอกแล้วว่า ในพระพุทธศาสนา ศรัทธาต้องโยงสู่ปัญญา ลองดูง่ายๆ พอลงไปวัด ก็ดูความแตกต่างได้ทันที มีก็คนไปด้วยแรงจูงใจที่คิดว่าจะไปรับฟังหาความรู้ความคิดที่จะนำมาพัฒนา

ชีวิตพัฒนาครอบครัวลูกหลาน และมีคนเท่าไร ที่ไปเพียงด้วยความคิดหวังว่าจะไปรับความสุข หรือหาที่หลบความทุกข์ จุดเริ่มในความคิดนี้เป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตและวิถีของสังคมอย่างสำคัญ

คนไทยเราไปวัดด้วยจุดเริ่มความคิดแบบหลังกันมาก ส่วนแบบแรกนั้นไม่ค่อยมี ถ้าเราอยู่กันเพียงด้วยความคิดแบบหลัง เราจะได้ประโยชน์จากพระพุทธศาสนาน้อยเกินไป หรือไม่ถึงตัวประโยชน์ที่แท้ของพระพุทธศาสนา

พูดอีกสำนวนหนึ่งว่า คนไทยไปวัด มักทำบุญแค่ทาน ถ้าลึกหน่อยก็รักษาศีล เจริญสมาธิ ที่ทำบุญถึงขั้นปัญญา หาได้ยาก บุญของคนไทยจึงเฉไฉได้ง่าย หรือไม่ก็หกลงไปทุกทีๆ

เพราะฉะนั้นชาวพุทธ ถ้ายังไปไม่ถึงขั้นปัญญาแท้ ก็ควรจะไปวัดด้วยแรงจูงใจสองอย่างเคียงไปด้วยกัน คือมีแรงจูงใจทางจิตเพื่อรับความสุข ผ่อนคลายทุกข์ พ่วงด้วยแรงจูงใจทางปัญญาที่จะไปรับฟังหาความรู้ความคิดมาพัฒนาชีวิตและครอบครัวหรือชุมชน-สังคมของตน อย่างน้อยก็คิดจะเรียนรู้คำสอนของพระพุทธเจ้า หรือรู้จักพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น

ปมปัญหาในอิทธิปาฏิหาริย์

ถาม: เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ ในพระไตรปิฎกเล่าไว้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงก็หลายครั้ง ที่เป็นเรื่องของพระสาวกก็มี วัดพระธรรมกาย ท่านเอามาเล่าให้ฟัง เป็นการเพิ่มศรัทธา ไม่ดีหรือ?

ตอบ: เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์นี้ พูดแล้วพูดอีก ขอไม่พูดซ้ำๆ ซากๆ ให้มากนัก บอกแล้วว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงปฏิเสธในแง่ว่าเป็นจริง

หรือไม่ แต่ทรงรังเกียจการที่จะไปหมกมุ่นวุ่นวายและหวังพึ่งมัน

พระพุทธเจ้าและพระสาวกใช้ฤทธิบ้าง ก็เพราะยุคนั้นคนนิยมเชิดชูมันมาก ท่านต้องเจอต้องเกี่ยวข้องในการทำงานเผยแผ่ธรรม แต่ท่านใช้ในแง่ที่จะปราบความเมาฤทธิ์ และปราบพยศ พอให้เขายอมฟังคำสอนเท่านั้น ท่านไม่ใช่เพื่อบันดาลผลที่ปรารถนาให้แก่ผู้ใดเลย เพราะจะทำให้คนอ่อนแอ ไม่พัฒนาตน พึ่งตัวไม่ได้ และตกในอยู่ในความประมาท

เมื่อรู้อยู่แล้วว่าพระพุทธเจ้าไม่ทรงนิยม และได้ทรงบัญญัติห้ามไม่ให้พระสงฆ์แสดงอิทธิปาฏิหาริย์แก่ชาวบ้าน พระเราก็ไม่ควรจะเอามาชูให้ประชาชนสับสนหรือเขวอีก

โดยเฉพาะในเรื่องของวัดพระธรรมกายนี้ ต้องขออภัยที่จะบอกว่า เท่าที่ผ่านมาสังเกตเห็นได้ว่า การเล่าเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ของสำนักนั้น มีลักษณะพิเศษ ๒ อย่าง คือ

๑. ยกมาเล่าไม่หมดไม่ตลอด คงจะตัดเอาแต่ตอนที่เข้ากับความรู้สึก จึงจะทำให้ประชาชนเข้าใจผิดได้ง่าย

เช่นที่ทางสำนักชอบเล่าเรื่องหนึ่ง คือ ที่พระมหาสาวกชื่อ ปิณโฑลภรณ์ทวาทะพาไปในฟ้าเหนือเมืองราชคฤห์ ทำให้ประชาชนเลื่อมใสศรัทธามาก ก็เล่าไว้แค่นี้

ไม่เล่าต่อไปให้จบเรื่องว่า เมื่อความทราบถึงพระพุทธเจ้า ก็ทรงให้ประชุมสงฆ์ แล้วทรงดำหนิอย่างแรง โดยทรงเปรียบเทียบว่าการแสดงฤทธิ์นั้น เหมือนสตรีที่ยอมเผยแพร่ของสงวนเพื่อเห็นแก่จะได้เงิน แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุแสดงอิทธิปาฏิหาริย์แก่คฤหัสถ์

๒. การเล่าเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์อย่างเชิดชูให้นิยมก็ไม่ถูกต้อง อยู่แล้ว ทางสำนักยังเอามาเล่าเป็นส่วนกระตุ้นเร้าเชิงเชิญชวน หรือชักจูงให้บริจาคทรัพย์สร้างโน่นสร้างนี่อีก เป็นการหมิ่นเหม่ ต่ออนาคต คือการแสวงหาลาภโดยมิชอบ ซึ่งท่านจัดเป็น มิจฉาชีพของพระ

วงการพระสงฆ์มีปัญหาเกี่ยวกับวัดเล็กวัดน้อย ในเรื่องทำนองนี้ มากพออยู่แล้ว ทางสำนักพระธรรมกายไม่น่าจะมาซ้ำเติมปัญหา ใ้หนักยิ่งขึ้น และเมื่อเป็นวัดใหญ่ที่แสดงตนว่าจะเผยแพร่ธรรมะ เอาจริงเอาจัง แล้วมาทำอย่างนี้ ก็ต้องเห็นใจท่านผู้รักพระธรรมวินัย ที่เขาตั้งข้อรังเกียจอย่างมาก